

The Project Gutenberg eBook of Putkinotko: Kuvaus laiskasta viinarokarista ja tuhmasta herrasta, by Joel Lehtonen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Putkinotko: Kuvaus laiskasta viinarokarista ja tuhmasta herrasta

Author: Joel Lehtonen

Release date: March 25, 2012 [EBook #39261]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PUTKINOTKO: KUVAUS LAISKASTA
VIINAROKARISTA JA TUHMASTA HERRASTA ***

Produced by Tapio Riikonen

PUTKINOTKO

Kuvaus laiskasta viinarokarista ja tuhmasta herrasta

Kirj.

JOEL LEHTONEN

Julkaistu ensimmäisen kerran Hämeenlinnassa v. 1920
Kustannusosakeyhtiö Kariston kustantamana.

Ensimmäinen luku

Savon eteläosassa, lähellä Karjalan heimon asuinseutujen rajaa, on kaunis ja karu paikkakunta. Saimaa, joskus muualla leveä ja vapaa, supistuu siellä ahtaiden maisemien väliin, niin että ainoastaan harvoin saattaa nähdä ulapalla sellaisen kohdan, jossa silmä ei tapaa missään toista rantaa: vedenkalvo yhtyy siintävään avaruuteen aivan kuin merellä. Yleensä ovat tuon suuren sisäjärven selät täällä pienenlaisia, peninkulman taikka parin, kolmen pituisia. Leveydeltään ovat ne välistä tuskin neljää kilometriä, ja kun lukuisat saaret ja niemet vielä kaventavat niitä paikoittain, näyttävät ne joskus suorastaan joelta tahi kosken suvannolta.

Rannat ovat kolkon karuja, melkein pä pieneniseen hirvittävyYTEEN asti. Tuossa, aina tyynenä pysyvän rotkolahden perukassa, joka jatkuu niin kapeana salmena, että siitä tuskin saadaan vene kiskotuksi

väkivallalla läpi, jos tahdotaan oikaista jonkin niemen ympäri vievä reitti, nousevat jyrkät kallioseinät tuuheasta kaislikosta. Niistä seinistä puskee esille monenmuotoisia, kummallisia kivilohkareita, harmaita ja sammaltuneita, milloin neliskulmaisia ja irtonaisilta näyttäviä, milloin ikäänkuin kiintonaisia hyllyjä tahi portaita. Paikoittain ovat ne pykämät niin vähäisiä, että ihminen saattaa ainoastaan vaivalla nousta niitä myöten metsäisen kukkulan harjalle, mutta ei mitenkään laitumelle laskettu karja. Näillä jyrkillä ja louhisilla rinteillä kasvaa koivu hoikkana ja kituvana, kun se taas alempana, sellaisissa paikoissa, minne halkokauppiaiden rekien on melkein päähän päästä, nousee mahtavaksi jättiläiseksi. Koivun toverina näkee usein alakuloisesti nuokkuvan pihlajan, mutta tavallisimmin petäjän: louhikkopetäjän sitä vääristyneemmän kuta jyrkemmällä rinteellä se kasvaa. Tuolla töröttää parin petäjän latva kuivuneena ja tummana puikkona. Tuossa on jälleen tuuli vääntänyt puun vinoon. Toisaalla se on kaatanut yhden sillä tavoin, että juurakko kuumottaa mustana rykelmänä pystyssä ja huippu on heittänyt vuoren hyllyltä suoraan syvyyttä kohti, riippuen puolittain ilmassa.

Ja kuitenkin vaivainen petäjä elää.

Kun käyräkokkainen sisämaanvene on solunut läpi jostakin kapeasta salmesta, voi soutaja kääntyä sekä oikealle että vasemmalle, sillä salmia ja lahtia on joka puolella. Outo ei löytäisi noissa sokkeloissa minnekään. Mutta se, joka tuntee väylät ja pyrkii tätä oikotietä järven aukealle, joutuu sinne kiertelemällä, pitkin lammen tapaisia leveämpiä paikkoja, joissa vesi välkkyi vihertävänä ja hopeisin viiruin ja joissa silloin tällöin pulahtaa kala lumpeiden seassa.

Tuolla on ulapalle vievä syvä laivareitti. Sen käänteessä paistaa valkeaksi kalkittu kummeli taikka pienen pieni vilkkumajakka, sylen korkuinen, punaisine ja sinisine lyhdynlaseineen. Pian joudutaan ulapalle. Se näyttää matalarantaiselta, sillä vastapäiset mantereet ja saaret ovat toki peninkulman päässä, joskin ovat melkein yhtä korkeat kuin tällä puolella. Ulappa avautuu eteen uuden niemen takaa, joka nousee syvyydestä jyrkkänä kuin seinä, hyvin kymmenenkin sylvä korkeana. Tuossa seinässä ei ole minkäänlaisia hyllyjä eikä lokeroita. Sen juurella vedessä asuu paikoin ainainen varjo. Auringonsäteet eivät koskaan pääse sinne syvyyksiin. Ja vuoren huipulla, humisevassa hongikossa, viheltävät haukat.

Tuolla näkyy kapean ja kaislaisen salmen toisella reunalla omituisia, suuria kiviä rannalla. Aivan veden äyräällä. Joku niistä muistuttaa istuvaa sammakkoa. Ja yksi on muodoltaan ikäänkuin hevosen pää, eräältä taholta nähtynä: turpa kurottautuu juomaan pienestä poukamasta.

Tällaiset ovat Kenkuinniemen rannikot.

Entä sisämaa?

Sinne ei oikeastaan kulje mitään teitä, vaan pelkästään niin huonoja polkuja, että karjan on vaikea siellä liikkua, noilla vuorilla kiipeävillä ja heti taas rotkoihin syöksyvillä poluilla, etsiessään hengenvaaralla louhikoista niukkaa ruohoa. Tämä sisämaa on melkein yhtä karua kuin rannikko. Taloja on harvassa, ja niitäkin erottavat toisistaan ainaiset vesien taikka mäkien solat, lahdet ja puolittain umpeen sammaltuneet lammet. Kylistä siinä mielessä kuin edes muualla näillä Saimaan pienikyläisillä seuduilla ei voi puhua. Harvalla taloista on mainittavan laajalti hyväpohjaista maata pelloksi ja kiitettävän leveältä reheviä alanteita niityksi.

Maan karuudesta ja vesien esteistä johtuneekin osaltaan, että tällaisella seudulla saattaa tavata kansaa, joka on, paitsi yleensä köyhää, joskus siinä määrin kehittymätöntä, saamatonta, itsepintaisen kulmikasta ja taikauskoistakin, että mieleen johtuu melkein kaikkein alkeellisimmin metsäläisyys. Ja tämä seikka on sitä merkillisempi, kun sivistyskeskusta, kaupunki, on ainoastaan peninkulman päässä.

Mutta kaunista on se karu paikkakunta. Kaunista syksylläkin, milloin ei sada päivät pääksytysten ja sulje ihmistä katon alle, ahdistavaan harmauteen. Tai jos ei myrskyä niin, että järvet ovat yhtä valkeaa kuohujen hyppimistä ja kiehumista kallioiden kärjillä, joten ei usein viikkoon pääse kulkemaan minnekään, tuota ainoaa helpompaa tietä, vettä, pitkin. Mutta toista on tyyninä syyspäivinä, hiljaisina ja syksyisesti utuisina. Kauniit ovat silloin kalpeansiniset järvet. Niiden takaa kuultavat keltaiset koivut jo harmaaseen vivahtavilta vaaroilta. Mutta lahtien louhisilla rannoilla paistavat haapojen lehdet mustanpuhuvasti punaisina kuin villein veri.

Syksyiltöina auringonlaskussa kiiltävät sulkapetäjien kyljet kuin ohuet veriviirut, joltakin metsäiseltä töyryltä, joka kohoaa laaksosta. Ja koivuissa käy suruinen ja viluinen suhina.

Myöhemmin, yön pimetessä, ovat niemet painuneet mustaan varjoon, mutta kajastus hohtaa kauan keltaisena taivaanrannalta, näyttäen nuo niemet varjokuvina, synkkinä ja uneksivina.

Talvella, keskellä lunta ja pakkasta, on erämaisia kuutamoita. Metsä paistaa huikaisevan valkeana lumessaan, joka säkenöi ja kiilluu. Kaikki on hiljaista. Vain ketut etäällä äännähtelevät. Ja tähdet välkkyvät.

Tulee kevät. Jäät ovat lähteneet vesistä. Valaistus on kuin kultaa: maat ja ilmat täynnä ikäänkuin värisevää kultatomua. Järven ulapoilla on valon loisto monistunut tuhatkertaiseksi. Saaret ja niemet verhoutuvat siniseen autereeseen.

Milloin voisi unohtaa keväistä iltaa siellä, viluista iltahämärää noilla salmilla? Laineet tulevat lepoon asettuen etäisiltä seliltä, joiden takana hulmuua rusko taivaalla monen värisenä, synkkien pilvien alta metallisesti punaisena. Taivaan tuokion kestävä värileikki, nuo hattarattomat läikät, joista ei tiedä, ovatko ne sinisiä tai vihreitä, kuvastuu vesissä vielä itseäänkin epätodempänä ja hämäämpänä.

Jos sydänkesällä kiipeilee siellä metsäisillä kukkuloilla, niin voi joutua jollekin kummulle, mistä näkee pitkälle lahdelle, ja silloin hämmästyä ja huikaistuu. Niin kaunis saattaa se lahti olla, niin lämpöisen sininen väriltään, ja loistava ja riemukas, ettei melkein usko silmiään! Järviseläisten ihanuutta!... Illalla, kun aurinko on mennyt maille kauas ulapan ja kyläisten vaarojen taakse, huomaa järven, jos siellä soutelee, sinisen harmaaksi: himmeän sinertäväksi, ikäänkuin syreeninkukalle vivahtavaksi. Kaukaa ohitse kulkevan laivan mainingit pyörivät sileinä ja kiiltävinä. Niissä heijastuvat kaikki taivaan värit, joissa tuhkansinervä on kuitenkin valtavärinä.

Toinen luku

Suuren ulapan rannalla näkee soutaja tai laivalla matkustava siellä lahden poukamassa joukon pieniä ja harmaita rakennuksia. Jos on tuulinen ilma, hyrskyvät aallot lahden suussa ja kokoavat vaahtoa hietikkoon sen pohjaan, sillä lahti on avonainen suoraan ulapalle päin. Mutta tynnellä ilmalla karehtivat laineet lempeästi ja leikitellen noilla rannoilla, haapojen varjossa.

Lahden toisella reunalla näkyy kaislikossa muutamia kellertäviä katiskoita.

Rakennukset ovat rinteellä, hiukan ylempänä rantaäyrästä. Ne on kyhätty epäjärjestykseen, mikä millekin kalliolle. Jotkut niistä ovat niin harmaita, että ne erottaa juuri parhaiksi taustana olevista puuttomista louhista, jotkut taas mustia, surullisen tai suorastaan kolkon näköisiä, varsinkin päärakennus: mökki, jossa on vihertäväksi naavettunut katto.

Mökissä ammottaa oviaukko, jossa ei ole ovea. Neliruutuiset ikkunat ovat vinossa mikä oikealle, mikä vasemmalle. Ja ympäryslaudoitukset on niistä osittain ravissut pois.

Korkea koivu kasvaa mökin nurkalla. Sen juurella on kumpu, perunakuoppa.

Mökin edustalla on neliskulmainen pihamaa, saunakukkia kasvava, toisesta reunasta perunamaaksi kynnetty nurmikko. Piha suippenee rantaan päin niin, että rantaveräjän viereen istutettu humalisto rajoittaa suureksi osaksi sen alareunan.

Piha-aitauksen sisällä on vielä pari pientä aittaa. Ja toisen aitan takana joku koju, joka nyyköttää kallellaan.

Rannempana on läävä, notkalleen painuneine kattoineen, sikolätti ja muutamia harmaita korsuja. Lähimpänä rannalla sauna.

Lahden matalammalla puolella näkyy nuottakota, jossa ei ole nuotta, vaan ainoastaan kasassa verkkoja sekä pajuista ja pärekonteista tekaistuja mertoja.

Mutta erillään muista rakennuksista, ylhäällä kalliolla, on musta riihi.

Koko rakennusryhmä on alakuloisen, jopa melkein vihamielisen näköinen.

Mutta jos soutaja on tullut maihin ja nousee rannalta karjakujaa ja katselee ympärilleen mökin kulmalta tai riidikalliolta, niin saa paikka lempeämmän sävyn ja rehevämmän muodon. Kallioiden takana rinteellä on pieniä peltoläiskä, joilla kasvaa viljaa. Viljan keskeltä kohoaa kallioita ja vielä runsaammin kivistä kasattuja raunioita vattupensaineen ja loistavine horsmineen. Peltojen pientareet ovat nurmea, missä kohdin ei kasva leveitä pihlajia tai pehmeästi nuokkuvia tuomia.

Peltoja alempana mökin takalistolla on pitkä ja kapea luonnonniitty. Siellä versoo pajupehkoja ja suopursuja, heikossa ruohossa ja punaisessa karhunsammaleessa.

Mutta runsaasti on varsinkin korkeita putkia.

Niityn ojat kiiluvat täynnä mustaa ja mutaista vettä, sillä niitty päättyy syvään lampeen, joka paikoittain katoaa vaaleain pajujen ja raitojen kätköön, toisin paikoin jälleen aukeaa näkyviin kuin

mikäkin joki, loitoten komeasti kaartuvana ja kuvastaen vastapäistä louhirinnettä.

Tältä mantereen ja sisälaakson puolelta näyttää Putkinotkon paikka kesäisin melkoisen vehmaalta ja kodikkaalta.

Mutta mikä rakennus pilkottaa laivareitille vielä tuolta toisen lahden perukasta, koivikosta? Punertava se on ja korkea. Siinä on lahdelle ja etelää kohti parveke ylhäällä. Ja alakerrassa pylväskuisti. Sen ikkunoissa on uutimet, sen seinämällä syreenipensaita. Ja sen edustalla törröttää paljon kuivuneita omenapuita. Lahteen aleneva rinne on nurmikko, kauniisti kiemurtavine polkuineen ja runsaine putkineen. Suurin polku tuo rannalle venelaiturille ja saunan luokse.

Sehän on Apeli Muttisen huvila.

Ja mökki on Putkinotkon huvilatilan vuokralaisen, Käkriäisen asunto.

Kolmas luku

On varhainen aamu, heinäkuun viimeisinä päivinä. Mökin pihalla on hiljaista. Ainoastaan pääskysel, jotka lentelevät aitan päätyyn nauulatun viiritangon ympärillä, äännelevät terävästi. Ja pari leppälintua tirahtelee mökin lahoneessa salvaimessa.

Metsistä kallioiden toiselta puolelta kuuluu rastaiden ja muiden pikkulintujen hälinää.

Pienen lahden toinen sivu on tumma, sillä aurinko, joka on kotvan sitten noussut ja paistaa kaljun mäen ylitse, ei sinne käy. Rannalla läpisevät haavat aamuviluisesti. Ja vedestä nousee usvaa. Rannan penkereellä kasvavat heinämittäät hohtavat paksussa ja kylmässä kasteessa.

Jos kuka tulisi rannalta pihalle, seisoi siinä, ihailisi ulapan heräävää kauneutta ja nousisi mökin nurkalla kasvavan koivun luokse, jonka latvapuoli paistaa aamun kellassa, ja katselisi mäeltä lammelle, sen rinteelle ja niitylle päin, niin näkisi hän paikan sillä taholla vieläkin kauniimpana kuin järven puolelta. Mykevät peltokumpareet, joilla kasvaa millä rehevää perunaa, millä kellastuvaa ruista tai pehmeää kauraa taikka sitäkin vihreämpää ja välkkyvää ohraa, luovat painannekohdissaan tummia varjoja koko pieneen peltoaukeamaan. Niityllä ovat raitojen, tuomien ja pihlajien varjot suunnattoman pitkiksi venyneitä. Ne ulottuvat monen saran ylitse. Laihasta heinikosta on osa jo katkeillut viikatteen edessä ja levännyt yötään karheille unohdettuna. Mutta nopeasti lyhenevät puiden varjot auringon rientäessä korkeammalle. Ilma lämmin rannalla loistaa sinisenä ja punertavana usvien yläpuolella. Lampi huuruaa moninverroin sakeammin kuin järvi. Siinä väkevästi sinisessä ilmassa välkähtelevät auringon selkeät säteet kuin mitkäkin kiiltävät teräslangat. Lammen kalvolla syntyy siellä täällä hopeisia renkaita, joiden piirit laajenevat ulottumaan yli koko lammen. Ne renkaat tyyntyvät ja hälvenevät. Mutta uusia tulee jälleen, pieniä ja selväpiirteisiä, kun kalat pulahtelevat ulpukkain ja lumpeiden keskellä.

Mökin pihalla ei vielä liiku ketään.

Nyt alkaa rannalta, ulkorakennuksilta päin, kuulua hiljaista ja kimeää määkymistä. Se on pienen vuonan, joka mäkättää vapisevalla äänellä emolleen, hämärässä kujassa läävän ja tallin välissä. Kujan lautaovet on pönkitetty ulkoa kiinni puoleksi veistetyllä ja karjapihassa tahrautuneella hirrellä.

Tämän mäkätysten kuulee erinomaisesti mökin koira, siellä lintujen jälkeen ensimmäiseksi heräävä olento. Sen nimi on Hurja, joskaan nimi ei aivan vastaa sen luonnetta. Se on maannut tapansa mukaan yönsä mökin rappeutuneiden portaiden alla. Nyt se vavahtaa, kun tuo hiljainen ja valittava ääni sattuu sen korvaan. Se avaa pimennossa tihruiset silmänsä ja nostaa nopeasti takkuista päätänsä. Sen mielessä herää kuva karitsasta: kuinka se pieni lammas hoippuu pitkällä ja pakoon pääsemättömillä jaloillaan sitä puolustavan emälampaan takana. Mutta nopealla liikkeellä saisi Hurja sen ehkä kiinni, aivan kuin Hurja on joskus metsässä tavannut kivenkolosta jäniksen pojankin, syönyt sitä louhikossa täydessä rauhassa lapsilta ja varsinkin kissalta, joka kärkeä aina hänen saaliitaan, kärkeä hänen myyriäänkin, saati sitten jäniksiä. Ja puolen päivää jänistä syötyään on Hurja kantanut sen pyöreän ja verisen pään näytteeksi kotiin, se on ollut komea metsästyksen tulos, ja Hurja niin kylläinen, ettei se ole tullut pariin päivään tietämään ruokaa muulta perheeltä. Eivätkä ne perheen ateriat aina ole kovinkaan runsaita. Niinpä onkin Hurja tottunut pienestä asti syömään paitsi joskus jäniksen yksinpä päästäisiäkin, kissalle kelpaamattomia. Niitäpä se ajaa ja kaivelee useasti perunamaan vaoista, touhuten lammenpuolisella rinteellä niin että selkä ja häntä vain vilahtelevat perunanvarsien keskeltä. Ja sitten se tulee takaisin pihalle lyhyet jalat juurta myöten mullassa ja laiha selkäkin rupaa täynnä.

Nyt saa pieni vuona Hurjan pistäytymään nopeasti portaiden alta ja nuuskimaan ilmaa kuonollaan,

jonka kärki on mustanvärinen. Tuonne alas läävälle se nuuskii. Se aikoo jo lähteä sinne juoksemaan. Se kohottaa pystykorviaan.

Mutta silloin kuuluu saunalta kolahdus, ja Hurja näkee saunan ovesta ilmestyvän jonkun mökin väestä. Se tunteeikin ilmestyjän mökin emännäksi, vaikka se onkin huononäköinen, joten kirjakauppias Muttinen sanoi kerran, kun se haukkui häntä villitysti mökin töyryltä, että se tarvitsisi päähänsä sankalasis erottaakseen, vihamies vai tuttavako taloon on tulossa. Se sana oli lapsista hauska, samoin kuin aina on hauskaa, että Hurja osaa haukkua.

Sitten muistaa Hurja epäselvästi seuraavan seikan: äskettäin, silloin, kun tuo heikolla kurkulla ääntelevä eläin ilmestyi tänne, ja aina myöhemminkin on emäntä ollut Hurjalle kova, jos se on tahtonut sitä eläintä ahdistella. Sillä Hurja on ajatellut sellaisen syömistäkin. Nyt pysähtyy Hurja yhtäkkiä pihalla, tuskin nähtyänsä emännän rannalla saunan edustalla. Emäntä liikkuu alaveräjää kohti, Hurja pyörähtää selin ja lähtee ryömimään vatsa maata vasten. Mutta kun sille ei karjaista, emäntä kun näet ei ole sen aikeita huomannutkaan, niin se kääntyy jälleen ja alkaa heilutella häntänsä. Heiluttaa sitä pari kertaa. Sitten se näkee, ettei siitäkään välitetä. Silloin laskee se valkean häntänsä, katselee hiukan ympärilleen ja painuu vielä takaisin portaiden alle, ensin vähäisen seinänviertä vesitettyään ja pureskeltuaan ruohonlatvoja.

Sinne asettuu Hurja huokaisten. Portaiden koloon ovat lapset koonneet kesän alussa sille ja itselleenkin heiniä, joilla on hyvä maata aamukylmässä, sillä ne eivät ole vielä niin kirppuisiakaan kuin talvella siellä olleet heinät. Hurja huokaisee ja painaa tihruiset silmänsä umpeen.

Neljäs luku

Emäntä seisoo karjapihalla kalliolla, keskellä lastuja, risunjätteitä ja lehmänjalkia. Hän seisoo kumarassa ja veltosti harallaan riippuvin käsivarsin. Saunassa, josta hänkin on tullut nukkumasta, nukkuu vielä koko Käkriäisen muu perhe, mies ja kymmenen lasta, jopa lisäksi miehen vanha anoppi, tullut tapansa mukaan muutamiksi kesäviikoiksi tänne oleksimaan. Saunassa niin ahtaassa, että kukin seinä täyttäne parin sylen mitan. Siellä on heitä ollut yöllä kolmetoista henkeä, seitsemänkymmenen ikäisestä pienimpään asti, joka on syntynyt kevättalvella samaisessa saunassa, kitkerän savun keskellä, tuiskun kohistessa ympärillä, minkään kylänakan auttamatta äitiä, sillä hän on tottunut tekemään yksinään nämä ituisensa.

Mutta onhan mökki runsaasti isompi saunaa! Tuvassa on neljä ikkunaa, kaksi päädyssä ja yksi kummassakin sivuseinässä. Miksi ovat siis Käkriäiset sulloutuneet kaikki pieneen saunaan? Onko tuvassa, mustankiiltävien seinien raoissa ja penkkien halkeamissa, niin runsaasti luteita, ettei uni tulisi siellä aikuistenkaan ja nahkaltaan karaistuneempien silmään ja että lapset siellä inahtelisivat sen kiusan tähden kaiken yötä keskellä untaan, heittelehtisivät rauhattomasti lavereillaan ja vongahtaisivat tuon tuostakin parkaisevaan itkuun? Ja raapisivat itseään raivoisasti. Kyllä, tosinhan on niitä punaniskaisia elukoita tuvassa, ja ruskeaniskaisiakin on muutama. Mutta juuri samoin ja vielä enemmän on niitä täällä kaiken kesää asutussa ja viidesti viikossa lämmitetyssä kylyssäkin, josta nyt kuuluu selvästi miehenkurkun jyrisevä kuorsaus ja jonkun pienokaisen aamu-uninen itkun yninä: "Yy-yy-yy-yyh". Yninä vaikennee jälleen. Lapsi on nukahtanut uudestaan aamun hiljaisuudessa. Ja järven selkä sohisee yhä aamu-unisesti.

Kas, nyt vasta alkaa mökissä kanakin laulaa.

Kana eikä kukko.

Vanha ja valkeapilkkuinen kana, mökin ainoa. Ei täällä ole ollut kukkoa siitä saakka kuin kettu eräänä kesänä sieppasi Käkriäisen oman hoidokin, komean ja punaisen kukon, vei juuri tuosta saunan nurkalta, vaanittuaan sitä tupakka-aitauksen takaa. Se aitaus! Niinkuin silloinkin kasvaa siinä, saunan päässä, nyt mökin isännän tuuheaa ja lihavalehtistä tupakkaa, parhainta koko Kenkkuinniemen paikkeilla, sanoo Käkriäinen. Ja parhain kukkokin hänellä oli, jotta hän suuttui kovasti ketulle ja aikoi vääntää siltä niskat nurin, ja tappaakin sen uhkasi hän. Ja sen ketun tähden jätti hän sitten pois koko kanojen pitämisen, joskin myös siksi, ettei kanoista ole mihinkään, koska ne repivät nokallaan ja jaloillaan tupakkamaita. Hän ei hankkinut enää uusia kanoja, kun kettu ryösti niitä ruispeltoon ja metsään ja haukat veivät toisia ilmaan. Eikä antanut eukkonsakaan hankkia.

Nyt on kanoista ja kukoista jäljellä enää ainoastaan se yksi kana, joka laulaa aamuvirttä Putkinotkon mökillä.

Mutta tällä kertaa ei Juutas Käkriäinen muistele kettua eikä kukkoa. Eikä hän ajattele

tupakkamaitaankaan, joita on muuallakin, nimittäin pihalla ja riihen takana. Eikä kuule kanan laulua. Hän nukkuu kuin tukki. Hänen suunsa on auki, suu, josta kuorsaukset korahtelevat mahtavasti, luteiden kuljeskellessa miehen punoittavalla naamalla. Siellä hän kellottaa ylhäällä lauteilla, perimmäisellä paikalla, niin sanotussa hevosenurkassa: takanurkassa nimittäin, missä löyly on kuumin. Käkriäinen on tosin aukaissut melkein kaikki nappinsa, mutta takki ja housut hänellä on yllään. Ja päässä on hänellä talvella pidettävä karvalakki, savolainen reuhka. Jalassa jonkinmoiset varrelliset huopakengät, mikäli voi päättää, sillä ne ovat kuluneet rikki melkein pilalle.

Ja iso piippu riippuu hänellä maatessa toisesta suupielestä.

Toinen perälava on ollut hänen vaimonsa paikkana, yönsä vaatteissaan nukkuneen, kuin muutkin. Siinä on päänalusena kylvetty saunavasta. Ja vastan vieressä pesukaukalossa nukkuu pienin vauva, joka on levännyt yönsä äidin rinnoilla.

Kuskipukilla eli lämpimän kiukaan puoliselällä lavalla makaa Käkriäisen kaksi vanhinta tytärtä. He makaavat jalkapohjat vastatusten ja kovin kyttyrässä, kun penkki on käynyt heille kahdelle liian lyhyeksi. Nuorempi heistä, hentovartaloinen Leja, raottelee silmiään, ja hänen huulensa, jotka ovat kuin hohtavat vaapukat, kiertyvät pieneen ja virkkuun haukotukseen. Mutta Saara makaa sikeässä unessa. Hän hengittää niin että tohisee ja että rinnat, joita ympäröi likaisenkeltaisilla pitseillä koristettu paita, pullistuvat. Jalassa on hänellä punaiset sukat, mutta nappikengistä, jotka hän asetti eilisiltana makuulle ruvetessaan tuohon penkkiinsä alle, on toinen pudonnut saunan lehtiseen ja onkimatojen asumaan karsinaan. Pienet lapset ovat sen pudottaneet sinne unissaan, maatessaan lauteiden jalkasillalla ja keikkuessaan sinne tänne syöpäläisten nipistäminä ja toisiaan tuupiskellen. Siinä heitä on niin monta, ettei oikein selväkään saa. Isompia ja pienempiä sikiä sokin. Sängynpeiton seasta, jonka pumpulit ovat purkautuneet ulos, näkyy paljaita sääriä, valkeita taikka mustanruskeiksi ahavoituneita. Väri riippuu siitä, onko kuka tyttö vai poika, hameellako polvensa suojannut vai paljain pohkein juossut. Säärien joukossa, jotka ovat toistensa ylitse ristissä tahi toisiinsa sotkeutuneet, on pieniä vartaloita ja päitä, suurempia tai vähäisempiä, missä pitkätukkainen, missä vielä pitempitukkainen. Edellinen on jonkun poikalapsen, jälkimmäinen tytön.

Ja siinä tuo lapsukaisten kasa kihnuttaa itseään, raapii pienin kynsin sekavia päitään ja ruumiitaan, sillä paitsi punaiset ja karpalomaiset lutikat raivoavat heidän pinnassaan nopsat kirputkin ja muut yhtä kutittavat.

Lähinnä vanhin poika, kalpea ja solakka Ananias, jo melkein aikamies, loikoilee alhaalla saunan permannolla, tuoreelta lemuavalla lehtikasalla, vieressään joku lihava pikku veli, paksuposkinen Topi. Mutta anopille on annettu paikaksi permantopenkin ovensuun puolinen pää, koska näet saman penkin peräpuolella tohisuttaa nenäänsä vanhin poika, vankkaluinen Malakias. Siinä makaa anoppi kuuman saunan kylmimmässä osassa. Kyyryinen mummo. Polvet koukussa vihertävää ikkunaa kohti, jonka takana lotisee aamuinen ranta ja jonka riepupaikkojen välistä pilkistelee sisälle korkeita viholaaisia. Sellainen on vanhan ja heikon mummon kohtalo, Käkriäisen vaimon äidin. Hänen oikea olinpaikkansa olisi pitäjän vaivaistalo, mutta tänäkin kesänä on hän karannut sieltä, päässyt muutamaksi viikoksi Putkinotkoon. Joskin hän kiusautuu Putkinotkossa huonommilla ruuilla ja melkein pä huonommalla kohtelulla kuin köyhienhovin akkaseurassa, niin saapa hän täällä toki olla missä tahtoo: erillään, metsissä marjoja poimimassa, tarvitsematta mennä määrätunnilleen ellei juuri työhön, jota ei näin vanhoilla kunnan hoidokeilla juuri teetetäkään, niin ainakin syömään ja makuulle.

Mutta miksi nämä ihmiset eivät nuku avarassa pirtissä, vaan pienessä ja tulisessa saunassa?

No, heitä ei kuumuus kammota. Nuo luonnonlapset, miehet, jotka liikkuvat talvella hevostöissä tai halkoja hakkaamassa viiltävillä pakkasilla ja syvässä hangessa, ja pojat, jotka hiihtelevät usein hyvinkin ohuissa pukimissa katsomassa jäniksenpyydyksiä taikka laskemassa mäkeä Putkinotkon töyryltä, ovat yleensä sisällä vilunarkoja. Samoin nämä naiset, jotka rämpivät syksyisin kantamassa vesikorvoa rannasta navettaan ainoastaan yksi ohut hame päällä ja sekin korkealle käärittynä, niin että paksut pohkeet ja reidetkin vilkkuvat punaisina. Siksi he eivät nuku nyt aitoissakaan, joita pihan reunustalla on parikin, tummia ja vinoon kallistuneita. Vankka Malakias, häntä pari vuotta nuorempi Ananias ja heitä vielä viisikin vuotta nuorempi Topi koettivat kyllä asettua sinne, kun ilmat juhannukselta lämpenivät, viimeinkin. Sinne he puuhasivat itselleen pesän heinistä, ylemmän aitan vinnille, koska itse aitat ovat täynnä kaikenlaista muuta: akkojen hameita, ruumenia ja Juutas Käkriäisen työkaluja ja tupakoita. Mutta alemmassa aitassa jälleen on maitoja ja hulikoita. Siellä ylisillä he makasivat, Malakias ja Ananias, pyöreillä kattovasoilla tuetun pärekaton alla, jolla pikkuisten lintujen varpaat aamuisin rapisivat ja jonka päädyssä viiritangon puikolla pääskyselät laskettelivat iloista tirunlirutustaan. Paksuposkinen Topi heillä oli haarojensa välissä. Mutta nyt, heinäkuun loppupuolella tuli heillekin siellä vilu. Ja sisään he muuttivat takaisin, toisten luokse lämmitettyyn saunaan.

Ja joskin päivät nykyään ovat melkein pä kuumimmillaan, niin öisin aamun koitteessa on ulkona viiltävä vilu. Sellainen on pohjolan kesä.

Eikähän köyhillä ole liikoja vaatteita, joihin kietoutua paikallaan maatessa.

Mutta voisi kai pirttiä lämmittää? Sillä onhan Putkinotkossa metsää, suurta koivikkoa, on syltäkin paksuja ja uunin vankasti kuumentavia koivuja. Miksi sitten sängyt tuvassa ovat tyhjinä, toinen ruskeaksi maalattu ja toinen vesisateen harmaaksi värittävä, koska näet niitä on silloin tällöin pidetty ulkona kalliolla, että ilma ja sade huuhtelisi ja karkoittaisi niistä punaiset pois? Miksi on sängyt hylätty pelkästään joidenkuiden vanhojen housujen ja hameiden olinpaikaksi? Ja yksinään on heitetty tupaan mökin ainoa kukkakin, Lejan kalpea turkinpalko.

No, kukka nyt on kukka!

Ja tupaa voisi kyllä lämmittää. Mutta siinä ei kestä lämmin.

Sillä siitä on takaseinästä kolme, neljä hirsikertaa olemattomissa. Siinä ei voi elää muuta kuin päivisin.

Tässäkin eräänä aamuna, kun mökin emäntä, Rosina meni ensimmäisenä tupaan, risukasa helmassa sytyttämään tulta kahvipannun alle, niin istui siellä pankolla, karstaisen padan vieressä, iso kettu. Punainen tulikettu. Mökin emäntä pelästyi, mikähän tässä vielä tulee, kun ketut työnnäiksevät sisälle, padasta lihalientä haistelemaan. Ananias oli edellisenä päivänä kalalla käydessään tavannut merrasta poikueen pieniä sorsia, ja niitä oli keitetty, ja jos lienee kettu älynnyt sen lintukeiton hajun. Vai mitä lienee tullut varoittamaan, pahaa aikomaan? Siinä se pankolta hävisi kuin lentämällä. Pelästyneen Rosinan, joka oli jäänyt paikalleen ovensuuhun ja tuijotti kettua, ei tarvinnut sitä edes hätistää pois.

Niin, ketut pääsevät tupaan. Tupa on takapuolelta aivan avonainen, ja päädyssä ja pihan puolellakin on puolitoista kyynärää korkea rako, josta sekä aurinko ja kuu että pian taivaalla kuultavat tähdet pääsevät hohtamaan sisälle.

Itse Juutas Käkriäinen otti viime keväänä seinistä kolme neljä hirsikertaa irralleen.

Viimeinkin hän ne otti. Kun Putkinotkon herra, Aapeli Muttinen, oli jo vuosia aina täällä maalla kesäisin käydessään niistä nurissut ja nalkuttanut. Ja näkyttänyt siitä, että Käkriäinen oli antanut niinä kymmenenä vuotena, jotka hän oli hoitanut Putkinotkon mökkiä, tupansa ikkunoiden mennä rikki. Eikä ollut korjannut ruutuja muuten kuin ensin päreillä ja sitten rievuilla, ja sitten heinillä täytetyillä pusseilla ja viimein oljista punotuilla matoilla ja vanhoilla housuillakin. Joten ikkunoista valui talvipakkasilla vesi puroina seinille ja mädännytti pian honkaisetkin hirret. Muistakin asioista se oli nälkyttänyt. Mutta eipä Käkriäinen ollut toppanaankaan Muttisen sanoista. Ei varsinkaan ensi aikoina, jolloin se olikin ollut hyvä ja lauhkea mies, se Muttinen. Lauhkea aivan kuin silloin, kun se oli antanut tämän Putkinotkon mökin Käkriäiselle. Antanut omaksi, niin alkoi Käkriäinen luulla, sillä Muttinen oli paitsi lauhkea myöskin varakas mies. Ja ne suulliset vuokraehdot ne houkuttelivat Käkriäisen siihen hyvään luuloon. Sitä ennen oli Juutas Käkriäinen asunut tuolla aivan korvessa, vielä kauempana kaupungista kuin tämä Putkinotko. Kieverin mökissä hän oli asunut. Siellä hänellä oli kahdeksankymmentä possakpäivää vuodessa, suoritettavia sellaisina aikoina, milloin isäntä vain halusi, vieläpä puolet niistä hevospäiviä. Mutta silloin oli Muttinen ostanut tämän Putkinotkon paikan ja rakentanut huvilansa tänne. Ja hän oli tahtonut tänne Käkriäisenkin, vuokralaiseksi tai hoitajaksi taikka voudiksi, vartioimaan talvisaikaan huvilaa varkailta, ja sen pensaita ja puita jäniksiltä. Siitä velvollisuudesta oli hän antanut Käkriäiselle Putkinotkon pellot ja maat vapaasti viljeltäviksi.

Hoidettaviksi ihan niin kuin Käkriäinen itse tahtoi.

Muitakin ehtoja oli vielä. Kiviaita olisi Käkriäisen ollut tehtävä huvilan puutarhan ympärille, vähitellen, vuosien kuluessa. Ja vedettävä muutamia kymmeniä kuormia talvessa mutaa sinne omenapuiden ja pensaiden juurille. Mutta nyt on Käkriäinen melkein mielissään, ettei hän ollut täyttänyt niitäkään vaatimuksia. Ja mitenkä hän olisi täyttänyt? Kun on niin paljon noita penikoita, lapsia, elätettävänä! Ja joskin eräät niistä ovat olleet jo vuosia suuria, niin eihän niitä tullut sellaiseen työhön komennetuksi. On ollut omiakin töitä. Ja Käkriäisen on tässä täytynyt levähtääkin, komentamasta ja touhuamasta, koska hän ei ole itsekkään saanut käsistään noita töitä.

Sillä Käkriäisellä on, kuten anoppi, — tuo tungeksiva mummo, mutta tässä asiassa kyllä totta puhuva, — usein sanoo, sellainen merkillinen nukuttamisen tauti. Tautia se saattaa olla: tauteja on monenlaisia. Niin uskoo Käkriäinen itsestään, ja on ehkä oikeassa.

Ja senkään tähden ei Käkriäinen ole tullut näinä kymmenenä vuotena noita velvollisuuksia täyttäneeksi.

Ja siitä nyt Muttinen vähitellen suuttui, ja rupesi lopulta möyryämään paitsi kiviaidasta ja mudista myöskin muista aidoista ja rakennuksesta.

Että hänen, Juutaksen, olisi ollut hoidettava Muttisen mökkiä. Rikkaan miehen, jonka Käkriäinen luuli lahjoittavan koko mökin hänelle: niin huokeilla ehdoilla antoi hän sen hänen hoitoonsa, ja yksinäinen mies se on. Oleskelee täällä ainoastaan kesillä, eikä aina kesilläkään. Nytkin on vielä kaupungissa.

Ja sanoihan Muttinen aikoinaan, että jos Käkriäinen täyttäisi ne ehdot, mokomat, niin hän antaisi Käkriäiselle oman palstan...

Siihen omistamisen unelmaan tottui Käkriäinen niin, että antoi mökin rakennuksenkin rappeutua.

Ja silloin Muttinen rupesi komentamaan, että Käkriäisen olisi ollut sitä hoidettava kuin omaansa. Siitä näki Käkriäinen puolestaan, ettei se annakaan hänelle tätä mökkiä. Ja hänkö nyt hoitamaan vierasta mökkiä! Ja korjaamaan vierasta rakennusta!

Kauan pullisteli ja keinotteli hän Muttisen vaatimuksia vastaan. Mutta viimein teetti Muttinen hänellä kirjallisen kontrahdin: panetti hänellä puumerkin paperiin, jota heillä ei ensin keskenään ollutkaan.

Sen paperin nojalla hän nyt on saanut Käkriäisen korjaamaan pirttiä, tiukattuaan kolmisen vuotta sen kontrahdinpykälän täyttämistä. Toisena syksynä kontrahdinteon jälkeen kaatoi Juutas Käkriäinen metsästä tarvittavat puut mädänneiden seinähirsien tilalle, koska Muttinen lupasi antaa hänelle jäniksenpassit, ja mökissä Käkriäisellä olisi kyllä muussa suhteessa kuin Muttisen kovennusten tähden parempi olla kuin muualla. Seuraavana keväänä Juutas koloi sitten osan niistä kaadetuista hirsistä, ettei toukka olisi päässyt kaivelemaan niitä reikäisiksi. Apeli Muttinen tyytyi sinä kesänä siihen. Mutta seuraavana kesänä rupesi hän taas polttelemaan, että puut on kuorittava kaikki, ja vedettävä kartanollekin. Ja veistettävä niihin salvaimet, ja sitten sijoitettava ne vanhain seinähirsien paikalle, jotka olisi revittävä pois. Ja täytyihän Käkriäisen totella viimein tuota alituista hoputtamista, niin kiireellistä, ettei hän oikein ennättänyt päätänsä raapia ennen työhön ryhtymistään. Ja sitten hän veisti hirsii, jo hiukan kovettuneita. Ja kun pääsi vauhtiin, repi hän viime keväänä entiset lahoneet hirret seinistä pois ja pönkitti seinät vankoilta vitaposkilla, jottei tupa romahtaisi ihmisten niskaan.

Mutta siihen se pirtin korjaaminen ja kengittäminen taas jäi. Siellä tuvan takana sinistyvät nyt uudet hirret puolittain valmiina kehikolla, korkean ruohon sisässä. Ja onpa joku niistä kulkeutunut, mitenkä lieneekään ja missä tarkoituksessa, aina tuonne alas kujallekin, läävän eteen, pönkäksi sen välikön ovelle, jonka takana vuona nyt aamun hiljaisuudessa surkeasti määkii ja puolisokea kana laulaa kimeästi ja lyhyesti.

Siksi on nyt kesä asuttu saunassa, ja kettu tulee istumaan tuvan nokiselle pankolle.

Viides luku

Rosina eli Eufrosyne Käkriäinen katselee saunan nurkalla jalkojaan, jotka ovat jälleen koko kesän olleet pahasti pöhöttyneet ja joita kolottaa kipeästi. Varmaankin se tulee tuosta ainaisesta juoksusta, sillä hän se melkein yksinään pitää tässä talossa elämisen vireissä. Ja Rosina ajattelee:

No nyt sitä pitää tulla kaupungista sitä kolotiita ja korpintasvaakin.

Sillä kaupunkiin hän on tänään lähdössä.

Ainakin kolotiita ja korpintasvaa. Ja muitakin voiteita... Jos nuo nyt sitten auttaisivat ... siihen muuhun.

Ja Rosina huokaisee.

Mutta ainakin näihin jalkoihin, jotka ovat pöhöttyneet paksuiksi kuin pölkky, auttaa kolotii ja korpintasva. Niitä ihmeellisiä voiteita ei nyt enää ole kotona.

Niitä oli hän kerran saanut erästä Kenkuinniemen mökistä, suutari Sinikanteleen eukolta, käytettäväksi silloisen nuorimpansa, Repekan pään rupiin. Ja sitten ne olivat näyttäytyneet sellaisiksi, että niiden pitää auttaa vaikka mihin. Jos Jopi saa hampaankolotuksen viimeisten maitohampaittensa koloihin, ei hänen poskiaan enää tervata eikä kääritä ratamonlehtiä poskelle, vaan pannaan hampaankoloon korpintasvaa ja poskelle putelista kolotiita. Niin on tehty silloin, kun sitä mökissä oli. Jos Ananias on valittanut tavallista päankivistystään tahi isä Juutas pistävän kupeisiinsa, ja saattaahan se pistääkin, vaivaista miestä, hän kun on aikoinaan, nuorena, katkaissut toisen jalkansa, niin että hän liikkaa kuin lasten tekemä sahuriukko pöydän reunalla, päreestä vuoltu; ja jos Rosinaan itseensä on sattunut paitsi tätä monivuotista jalkojen pöhötystä joskus ruusukin, lyöden hänet täyteen ikäänkuin rokkoa, ehkä paha-aikeisten tuttujen panemaa; taikka jos vanhin tytär Saara on saatettu ihmisten pilkan esineeksi, silmäämällä hänen takakannikkaansa iso paise, jotkut silmänneet, koska hän on ollut

menneen kesän ja osan tätäkin kesää halkolotjassa laivamiesten huushollerskana, niin ei kuin pyyhkäise päälle korpintasvaa ja kolotiita: ne auttavat. Jo seuraavana aamuna on rietta poissa. Sen voi uskoa se joka on nähnyt ja kokenut. Ihmekös tuo, kun on nimikin kolotii ja korpintasva. Kolotii on kolotusta vastaan, ja korpintasva on ruumiitakin syövästä otettu.

Sillä kolotuksen voiteella ja korpintasvalla paransi Rosina viime vuonna vielä pahemmin pöhöttyneet jalkansa kuin nyt. Sitä ennen ei ollut tiennyt mitään näistä rohdoista, kunnes Repekan pää johdatti hänet pääsemään käsiksi hyvään lääkkeeseen. Ei ollut sitä ennen kolotiita eikä korpintasvaa juoksemisesta pakottaville sorkillekaan, vaan parannettiin niitä silloin muulla. Saunan tulisessa löylyssä voidellun tervan rinnalla oli parhainta Rosinan oma rohto. Ei hänen itsensä keksimä, vaan Juutaksen neuvoma ja joidenkuiden vanhojen ihmisten Juutakselle opettama. Sitä käyttää hän nytkin, ja helpottaahan sekin edes hiukan, tällainen ilman ajojaan vain kotilirytyt, kun sillä hautelee, varsinkin jos ottaa omaa, holaisee, saahan tuota. Ja vielä paremmin se auttaa, jos käy talvella vesittämässä johonkin paikkaan ja ottaa siitä paikasta multaa ja pitää mullassa jalkaansa päiväisen ajan. Niin sanoo Juutas Käkriäinen, ja hänellä onkin niissä asioissa kokeneen tietoja, vanhan kansan ihmisiltä saatuja. Ja tietää Rosinakin tämän auttavan jonkin verran. Mutta kolotiille ja korpintasvalle ei ole voittanutta, joskin ne ovat liian tahmeita nielaista mahaan, niinkuin ne nyt ehkä parhaiten auttaisivat Malakiastakin, sillä Malakiaksella on varmaankin matoja, joille nyt niillekin täytyy tuoda rohdot kaupungista. Ja itselleenkin rohtoja, ... muuta, ei pelkästään kolotiita ja korpintasvaa.

Ja vieläkin eräs homma on hänellä kaupungissa. Ei siinä nyt muu auta tuon Juutas-raukan tähden!

Mutta nytpä tästä on jouduttavakin, kun kerran kaupunkiin aikoo! Jouduttava ja lennettävä! Kiidettävä niinkuin palava taula hännän alla. Ei ole aikaa pelata lampaidenkaan kanssa, jotka ovat juosseet kujan suusta Rosinan luokse, nähdessään hänet siellä saunan nurkalla. Niitä on viisi, kuusi lammasta, joukossa pari pässi-poikaa. Kilvalla ovat ne parahtaneet määkimään, makuupaikaltaan kallion pykämältä, jossa ne ovat viettäneet yönsä yhdessä laterissa, villattomat ja vasta kerityt, lämmitävän kiven suojassa. Siitä ne ovat kepsahtaneet määkien pystyyn ja kipottaneet Rosinan luokse. Nyt ne ympäröivät emäntänsä ja tavoittavat hänen sormiaan. Ja hän antaakin ensimmäiselle lampaalleen, antaapa toisellekin. Mutta kun ne kaikki ryntäävät häneen kiinni ja hyppivät terävillä sorkillaan hänen paljaita polviaan vasten, niin että ovat hänet kaataa, ei siinä ole lopulta muu edessä kuin täytyy suuttua. Ja Rosina huudahtaa tänä aamuna ensimmäiset kivakat sanansa:

"On siinä nyt enkelit laulamassa! Ettekö mene! Tässähän teille nyt..."

Ja hän antaa lampaalle läiskyjä kämmenillään, hätyyttäen niitä pois. Ja nujuuttaa sarvista poikien vihaiseksi ärsyttämää isointa pässiä, joka tahtoo häntä puskea, kun ei ole saanut mitään suuhunsa. Nujuuttaa hiukan naurahtaen, niin että pässin otsaluut tuntuvat ruskavan.

Mutta sitten muistaa hän myöskin ainoan pienen vuonansa, jonka hento ja vapiseva inityt kuuluu kujasta, kuuluu emonsa pehmeän äänen ohella. Sinne rientää nyt Rosina, kalliolle päin, rientää kipunsa unohtaen ja minkä aamuisenjäykällä jaloillaan pääsee. Hän hätistelee takaisin muita lampaita, jotka juoksevat määkivänä parvena hänen perästään. Paiskaa hirsipönkän pois navetan välikön ovelta, säkättää vielä härnätylle pässille, ja pistäytyy sitä pakoinkin oven raosta sinne välikköön. Siellä antaa hän nyt lampaalle tuoreita leppäkerppuja, eilisiltana metsästä kantamiaan. Täksi päiväksi niitä on siellä vielä. Sitten puhelee hän lampaalle imettämisen huolista, sillä vuona on vasta parin viikon vanha. Ja vielä hellemällä äänellä pakinoi hän karitsalle, jonka emo on saanut ajetuksi väkisin jalkeille, opettaessaan sitä kävelemään, jo niin nuorena, vaivaista. Oppisipa ihme senkin lapsi niin nopeasti! Eikä nyt pientä pikkoa uskalleta päästää edes metsään, lepikkoon, lepänlehtiä näppäisemään, kun siellä on nähty susia: niin, suu levällään juoksenteleviä herrojen jahtikoiria. Eilenkin on nähty suuri ja punainen kutale, Jopi oli nähnyt. Ovat niillä herroilla elukat elätettävänä, köyhien lampaita syömässä ... tällaisia pieniä pikko-parkoja! Mutta onpa Putkinotkossa rohkea pässi! Eiköhän se osaa jo rutaista sarvillaan koiria? Ainakin se pitää töminää jaloillaan, kun koira tulee. Se polkaisee jalkaa, ja iskee sinne, iskee tänne, ja sill'aikaa pääsevät muut lampaat juoksemaan kotiin, ellei hukkia, korvenhujeltajia, ole niin monta, että sittenkin lampaan tappavat. Niin tekivät viime kesänäkin. Silloin se vuona, sellainen vasta luotu kuin tämäkin, makasi metsässä kurkku auki, korahteli toista päivää, raukka. Lopettaahan se viimein täytyi ja heittää suohautaan. Ei tullut huomatuksi, että olisi vienyt vaikka kaupunkiin: aikaisemmin lopettanut ja sitten lennättänyt herrasväkien kattilaan. Nehän ne näet syövät sellaista kuin vastasyntyneet vasikatkin ovat. Phyi! Ammuttava olisi nuo koirat. Kunhan tässä Ananias tapaa ne torvelo olalla, niin herkeävät, herjat, sellaisia pieniä runtelemasta ... että pikko pääsee metsään pikittämään...

Vuonaa hyväillessään ja emälammasta ruokkiessaan on Rosina sattunut koskettamaan hameensa helmalla Putkinotkon ainoaa kanaakin, joka on istunut yönsä ylisille nousevien tikapuiden alimmalla kapulalla, se kun ei enää pääse korkeammalle, niin vanha se on. Siinä se on laulanut aamuvirttänsä. Ja haarustellut siitä alas ja ollut joutua lampaiden ja Rosinan jalkoihin, se puolisokea.

Siitä hameen huiskauksesta kana suuttuu. Se kipastuu kotkottamaan ja avaa lyhyet siipensä kuin lentääkseen silmille. Rosina katsahtaa kanaan ja huudahtaa:

"Mitäs sinä rotkotat, mokomakin...! Vaikkei ole takapäessä kuin kynäntynkiä. Voi sinua, raiskaa! Niin sokea, ettei osaa enää nokkia suoraan, jos mistä silmällään syömistä erottaisi, vaan toksii kupista syrjään ja tyhjää maata. Ja niin liikkuu, pyrstötön kana, kuin kaalin kerä. Jalatkin ovat kankeat ja paksut, ja valkeat kuin mitkä kaalin kannat. Ja varpaat ovat venyneet hirmuisen pitkiksi. Ja kuhmuiset ne ovat ... kihtikö heissäkin lienee? Mutta sisu on kuin vanhalla akalla ... äidillä, hyvälläkin! Annas, jos paiskaan tuon kerpun päällesi, niin märkä sija jää enää kanasta! No, enpä hennokaan paiskata ... kun olet tämän paikan ainoa kana! Olihan niitä ennen muitakin, joskin sodalla ja telmeellä. Päivät se Juutas-raukka vahti niitä tupakkamaansa vieressä. Ja jos kana nokkasi yhtäkin tupakankukkaa, niin silmät paistoivat punaisina tupakkamiehen päässä. Ja hän uhkasi lyödä sorkista seinään jokaisen kanan, hihii. Ja hän uhkasi polttaa koko mökin!"

Mutta sittenhän veivätkin ketut ja haukat kaikki kanat paitsi tämän yhden. Eikä sitten ole maksanut vaivaa hankkia uusia, Juutaksen ja kettujen vihattaviksi.

Mutta tästä ei ole tupakkamaan nokkijaksi, koska se ei pääse itse enää aidastakaan ylitse, vaan etsii rakoja. Vanha on vanha.

Rosina muistelee, että viisitoista vuotta on tällä kanalla ikää. Se ostettiin Vaskilahden Matilta, vanhaltapojalta, ennen tänne Putkinotkoon tuloa. Ja sitten se on muninut täällä melkein koko ajan. Sanovat, ettei kana muni muuta kuin kolmen vuoden vanhaksi. Mutta se puhe painaa vanhan naulan ja ison kiven: tämä on muninut ihan ehjät ja kovat munat toissa kesään asti. Siksi sitä ei ole tullut tapetuksikaan, vanhaa palvelijaa, varmaankin satoja munia muninutta, ja miljoonia! Ihme, että sen haukkakin säästi. Vai eikö sekään huoline näin vanhaa ja homehtunutta: korvallisestkin sillä ovat paljaat ja höyhenettömät.

Ja sitäpaitsi on Rosina ajatellut, että ehkäpä se vielä rupeaisi munimaan. Ja että se pitäisi myydä jonnekin, jos tilaisuus sattuisi. Johonkin kukolliseen taloon. Tulisi siitäkin silloin markka tahi pari. Ja kyllä täällä rahaa tarvitaan.

Niin ajatellen menee hän ottamaan kanalleen aitasta hiukan jyviä. Ja maitoa sianporsaalle, joka kuuluu alkavan öristä tallista.

Kuudes luku

Porsas on ensin alkanut öristä, ja sitten, kun siitä ei ole lähtenyt apua, kimeällä ja kiukkuisella äänellä rinkua. Nyt juokuttaa Rosina sille maitovotia aitasta. Ei se anna siivota edes allastaankaan, johon se tipsuttaa napukastaan. Sellaisia ilkeitä ovat nämä urosporsaat. Nyt porsas tunkee päänsä altaaseen, kun Rosina koettaa sitä kepukalla puhdistella, haukkuen porsastaan kovalla äänellä koukkukärsäksi ja karvaniskaksi. Se kapuaa emäntäänsä vastaan, ja tönkäisee hänen jalkojensa alta ja hösii lämpöisellä kärsällään hänen käsiään. Eikä se piittaa iskuistakaan, kunnes saa altaan asemasta koko ihmisten maitovadin eteensä.

Sitten katselee Rosina vielä hetken, kuinka hänen mieleinen porsaansa syö, imee maitoa niin, ettei malta nostaa edes päätänsäkään. Välistä se vain hiljaa röhkäisee. Ja sen maha paisuu kuin puhallettu rakko.

Ja sitten se vilkaisee mustin silmin emäntäänsä, ja alkaa jälleen syödä.

Mutta nyt kiiruhtaa Rosina kesken porsaan syönnin hakemaan lehmiä metsästä. Hän juoksee ylös kapeaa ja viileää karjakujaa, jonka aidalla roikkuu siellä täällä vanhoja ryysyjä, osaksi vielä kelpaaviakin, pentujen sinne heittämiä. Ja tuvan kohdalla on seipäiden nenässä puteleita, pestyjä ja siihen kuivamaan pantuja, joukossa joku sellainenkin valkea ja neliskulmainen, joita sanotaan parrunpäiksi.

Jälleen hätistelee Rosina luotaan lampaista, jotka ovat lähteneet juoksemaan hänen perästään. Kääntyy ja huudahtaa lampaille mutkaisen kujan yläpäessä, muutamien pienien leppien ja vaivaisten koivujen keskeltä. Niistä on oksat karsittu kerpuiksi ja saunavastoiksi, joten ainoastaan latvoissa on laihuja lehtitupsuja.

Lampaat jäävät ällistyneinä seisomaan kujalle, ja Rosina tulee riihen luokse kalliolle. Siinä hän pysähtyy sen verran, että vetää jalkaterilleen nilkkoja suojaavat vanhat sukanvarret, sillä ruohikko

kujassa on kylmää: ihan jalkoja paleltaa. Kyllä on kastetta maassa. Mainio tulee heinäpäivä, poudaksi aamukaste. Pitää joutua kaupunkiin ja sieltä takaisin, että tulisi täällä edes vähänkin heinää tehdyksi.

Entistä pitemmin askelin juoksee Rosina alas notkelmaan, jossa mutainen rapakko kiiltää leppien varjossa. Hän kulkee rapakon poikki heiluvia pitkospuita myöten, ja kapuaa taas uudelle kalliolle vieläkin korkeammalle kuin se, jonka takaa mökin pääty ja naavettunut katto nyt näkyvät. Ja siinä hän ensi kertaa huihkaisee lehmilleen metsiä kaiuttavalla ja voimakkaasti ulos puhaltavalla äänellä:

"Jertta, Yömi, Palmu, Juotikki, Poika! Tänn'se-ee!"

Vielä hän huutaa, venyttävästi:

"Jertta, Palmu...!"

Sitten hän kuuntelee, oikaisee kapeaa ja matalahkoa rintaansa ja hiukan käyristynyttä selkäänsä, kääntelee kasvojaan oikealle ja vasemmalle päin, suu hieman auki. Ei kuulu kelloja eikä lehmien ammumista. Vain linnut veisaavat lehdossa.

Kaukaa jossakin laulavat kukot. Varmaankin Sahan hovilla.

Tuolla on pieni lahti metsän aukossa. Tyyni vesi kuvastelee saaria.

Rosina on melkeinpä lyhytkasvuinen. Hänen silmänsä ovat terävät ja tummat, sukkelilta ja hieman tyylyiltä vivahtavat. Tukka, josta näkyy niskasta, vihreäjuovaisen liinan liepukan alta, ohut palmikko, on samoin tumma, vivahtaen silloin tällöin auringon valossa sinertävältäkin. Laihat ja lujapiirteiset kasvot ovat ahavoituneet ja päivettyneet ruskean kellertäviksi.

Ja kun hänen nenänsä on heikosti haukkamainen ja ylähuuli sen juuresta syvälle painunut, suu leveähkö ja ohuthuulinen, muistuttaa hän, päylyllessään siellä metsän kalliolla terävän ja ovelan näköisenä, jossakin määrin indiaaninaista.

Nyt oikaisee hän jälleen vartaloaan, suu avautuu hiukan ja kaula kurottuu tuolta loistavaa metsäkumpareta kohti. Silmät aukenevat pyöreiksi. Ja hän huutaa jälleen, kajahduttaa entistä kiivaammin ja kiukkuisestikin:

"Jertta, Palmu, Poika, Juotikki...!"

Louhinen rinne lammen päässä kaikuu sanat takaisin. Mutta ei kuulu hiljaistakaan lehmien ammumista.

Siinä se nyt taas on! Sinnehän ne ... jälleen ovat menneet Putkinotkosta, kauas Kenkkuinniemen muiden talojen alueille... Korpeen, josta ei mikään ota selvää.

Kun Putkinotkon raja-aidat ovat rikki! Joka kulmalta pitkin kangasta. Kun ei tuosta Juutaksesta ole niiden korjaajaksi!

Ei nytkään, vaikka on noita jo kaksi isoa poikaakin, toinen ihan aikamies, Malakias, Rosinan esikoinen, rakkaasti kohdeltava raiska, kun se on Luojan luoma: hömmelö, liian aikaisessa synnytyksessä siellä kievarin mökissä lienee verenvuoto sokaissut poloisen silmät, ja sitten vielä lapsentauti, riisi, vääntänyt ne kieroon, katsomaan toisen yhtäälle ja toisen toisaalle päin. Ja siinä se on tullut vika muutenkin päähän. Mutta järjestyksessä toinen pojista olisi älykäs ja pystyvä, joskin hän on heikko, köyhien ruuilla elänyt. Sen on pienestä alkaen kivistänyt usein päätä. Jopa Rosinaa hiukan huolettaa, eikö siinä komotuksessa ole vähän muutakin, nykyään: että se oppii makailemaan, Ananias, niinkuin isänsäkin, oppii sellaisesta esimerkistä, ja opettelee... Juutas nyt on sellainen köntys. On mitä on. Hidas luonteeltaan. Ja itsepäinen se on kuin synti. Ei sitä saa liikkeelle kangella kääntäenkään silloin, kun sille se puuska tulee. Eipä silti, ettei hän tekisi työtäkin, milloin alkaa: silloin se kaivaa yölläkin peltoa ja touhuu muuta. Mutta se alkaminen on niin vaikeaa.

Ja ne alkamattomat puuskat ovat pitkiä. Kestävät joskus kokonaisen vuodenkin.

Ja varsinkaan pahoilla ilmoilla ei se tahtoisi vääntäytyä ulos, tuskin niille asioillekaan. Ei, makaa, röhöttää silloin kuukausittain. Niinkuin karhu talvella. Ei muuta kuin makaa sikeässä unessa... Aivan kuin horroksissa. Sellaisina aikoina etenkin, jolloin on ruokaa perheelle, muutamaksi viikoksi, sillä kauankos sitä kerrallaan riittää. Jos mies on makaamisen tuulella, saa Rosina juosta lainaamassa ja anelemassa mökeistä ja taloista.

Tai kun Juutas Käkriäinen milloin valvoo, niin hän naureskelee vain ja rallattaakin väliin, örisee. Ja sanoo, että onhan nyt talossa jauhoja. Ja onhan kuoppa täynnä perunoita. Sellainen on hän enimmäkseen, milloin päivä paistaa, ja milloin mökissä on ruokaa.

Mutta kun sitten huoli lähestyy, ja kauankos se on lähestymättä, sillä säkki jauhoja viikossa menee tällaisen lapsilauman suuhun, niin on Juutaksen hiton vaikeaa päästä hommaamisen alkuun, uutta sapuskaa hankkimaan. Eikä hän usein pääsekään. Yhä se vain istuu, sängystä penkille kohonneena, jöröttää piippu leukapielessä, jos on mitä polttaa. Tupakatkin nimittäin unohtuvat joskus hakkaamatta. Silloin se työntää niitä poskeensa hakkaamattomina, ja syljeskelee kinaa suupielestään, ja alkaa hiljaa murista. Niinkuin karhu se mormottaa. Ja usein se siinä kiihtyy. Ja kaikki on siitä silloin pahaa. Mormotettavia omat hommat, ja koko maailmankin hommat. Sellaisella tuurilla ollessaan odottaa se Putkinotkoon Rosinan veljeä, Maunoa. Maunun olisi muka tuotava hänelle aviisi, "Työmies", jota Juutas sitten lueskelisi, vaikka se luku käy siltä niin vaivalloisesti. Ja pahat ovat hänestä sitten valtakunnat, ja Turkin sodat, ja kaikki. Niinkuin se maailma nyt siitä paranisi ... nuo naapurit, rikkaat porhot, joilla ei ole hätää tässä maailmassa! Mutta Juutas motkottaa, ja paneiksen sitten ehkä vielä makaamaan, sen viikkokauden istuskeltuaan. Ei valitse itselleen edes makuusijaa, vaan heittäiksen rahille ja alkaa kuorsata siinä. Eikä viitsi ottaa lakkiakaan päästensä. Niin, ei suostu silloin muuttamaan paitaansa, sellaisella makaamisen kaudella, vaan tahtoo pitää samaa paitaa pesemättä puoli vuotta. On kuin mikäkin jänis, joka vaihtaa karvaa kahdesti vuodessa. Ja Juutas suuttuu, jos tohtii sanoa hänelle jotain esimerkiksi paidasta. Hän ärähtää, ettei ole tarpeen paitaa muuttaa, päältään repiä: kelpaa se tällaiselle ihmiselle aina sama paita. Köyhälle, muka.

Mutta jos se pääsee alkuun, niin on se iloinenkin. Pellolta kuuluu silloin yöllä möreä hyräily. Ja Rosinan mieli tulee hyväksi, sillä Juutas on taas ahkera. Ja joskus kajahtaa ahkeroivan suusta vakojen ja kiviraunioiden välistä kimeä vihellyskin. Mutta eipä se aina pääse alkuun sittenkään, kun on jo alkuun päässyt. Tässä äskenkin sai Rosina hänet lähtemään lääniin ... viinoilla täytettyine pulloineen, kun hänestä ei muuhunkaan ollut. Ja lähtiessään kehui Juutas joutuvansa takaisin jo päivän, parin kuluttua, tulevansa täydet jauhosäkit ja rahaa mukanaan. Mutta kuinkas kävi?

Juutas ajeli partansa, joka oli mörötyspäällä ollessa kasvanut jo niin pitkäksi, ettei silmiä sen sisästä näkynyt, ja harjoitteli kipeää jalkaansa astelemaan notkeammin, ettei häntä kylillä tunnettaisi liikkaavaksi Juutas Käkriäiseksi. Ja sitten Käkriäinen pukeutui parempiinsa. Ja kehotti poikia hakemaan metsästä kiiruusti hevosen. Hevosta odotellessa hän itse söi. Sitten hän kapusi hevosen selkään ja ratsasti Putkinotkosta kuin kuningas, viinakontti selässä. Ananias saattoi häntä kylän ja valtamaantien haaraan, jossa Käkriäisen ajokärrit ovat Sinikanteleen mökin vajassa. Sellainen oli alku. Mutta kaksi viikkoa se sillä matkalla viipyi.

Missä lienee ollut. Kai se oli ajanut johonkin mökkiin, samoin kuin viime joulukuussakin, mentyään hakemaan lapikkaitaan suutarista. Silläkin hakumatkalla viipyi hevosineen viikon. Istahti Sinikanteleen mökkiin, sanoi olevansa kiireissään, ja sitten rupesi siinä turpaansa pieksämään, kehumaan, miten täällä Putkinotkossa eletään hyvästi, miten on suuret karjat, ja oivalliset asumukset, hihii. Ja ennustamaan ihmisille maailman asioita: kuinka muka käy vielä sille jollekin Turkin vai minkä lienee keisarille, josta sanovat aviisien tietävän, mitä tiennevät. Ja kuinka käy koko maailmalle. Siinä se Juutaspoloinen istui koko sen päivän, syömättä ... ihmisten naurettavana. Ja kun sitten viimein otti ne lapikkaansa, niin eipäs ajanut kotiin, vaan oli nähty seuraavana päivänä vielä hevosellaan toisessa kylässä. Niin se ajoi, lupitti. Mokeissa ja taloissa. Istui tarinoimassa. Osteli vähillä penneillään ruokaa, tai lienee saanut ilmaiseksikin, ei edes hävennyt ottaa. Taikka näki nälkää sen viikon. Ajoi, lupitti. Sellainen se on, lupittaja. Lupittaja mennä lupittaa...

Mutta tällä viimeisellä viinamatkalla: olihan se toki silloin myynyt viinat. Ja niillä rahoilla tässä nyt taas eletty.

Ne rahat kuitenkin jo loppuvat. Ja viinatkin ovat talosta loppuneet. Rosina menee kaupungista hakemaan Mauno-veljeltään viinojakin, pannakseen Juutaksen jälleen myymään ... ellei saa häntä parempaankin ansioon.

Sillä eipä Juutaksesta ole edes noutamaan viinoja kaupungista, nyt, kun hänellä on yhä se torkkumisaikansa. Siitä torkkumisesta täytyisi se toki vanutella hereilleen, koska viimeisessä jauhosäkissäkin on enää vain pohjassa syömistä.

Aina on Rosinan elämä ollut tällaista Juutaksen hereilleen vanuttamista. Sama on Juutas ollut ikänsä. Eikä sille nyt mitään voi, ei tosiaan ... ilman pyssyä varsinkaan, hihii! Melkein yksinään on Rosinan heiluttava, kestettävä ja keksittävä keinot.

Sillä hän ei nyt ole se ihminen, joka panee penikkansa vaivaistaloon taikka huudolle ja eroaa heistä, omasta verestään ja lihastaan. Erotta penikoistaan! Kissakin toki tappelee pennuistaan, vaikka onkin luontokappale.

Ei Rosina ole päästänyt heitä kylille palvelukseenkaan, joskin niitä on täällä kotona niin paljon. Minkäs niille ... kun niitä tulee... Tulee köyhille. Jumala köyhiä muistaa...

Tätä ajatustaan Jumalasta Rosina kuitenkin hätkähtää, sillä hän pelkää Jumalaa, pelkää pahemmin kuin enteitä ja taikamaisia ennustuksia.

Ei, rakkaitahan ovat lapset, Jumalan lahjat.

Mutta kun niitä tulee niin paljon, että sen taakan alle näänny! Ja nälkä uhkaa.

Onpa hän koettanut, ettei niitä tulisikaan. On kyselty neuvoa Sinikanteleen akalta ja Mauno-veljen Pertalta. Mutta Sinikanteleen akka on puhunut ainoastaan niistä tipoista, jotka ... eivät auta. Ja kuitenkin aikoo Rosina niitä tänäänkin kaupungista ostaa!

Sillä taaskin tuntee hän niinkuin hän olisi sinnepäin. Hän huokaisee.

Ja ne Maunon Pertan neuvot ovat nyt sellaisia, että Rosinaa sekä naurattaa että iljettää!

Pitää vain niitä tippoja taas!

Mihinkäs tässä muuten jouduttaisiin? Lapset! Palvelukseen ... siihen rääkkiin kun hän ei lapsiaan pane! Emäntiä taikka jopa rikkaita rouvia passaamaan, jotka ilkeävät kannattaa piialla pellolle vetensäkin, pyttyyn lotisuttamansa, niin emännät kuin hyvätkin rouvat. Jos ei juuri se emäntä, jota Rosina oli nuorena tyttönä palvelemassa, saaden raataa aamusta iltaan laiskalle, pöyhkeälle ja lihavalle emännälle, rikastuttaa rikasta, niin kyllä sen sijaan toiset. Sellaisetkin, jotka ovat kaukana rouvasta, koska eivät osaa edes ruotsiakaan, niinkuin on Matti Muikkusen akka, jolle Rosina erehtyi toissa vuonna antamaan Saaran palvelukseen. Mutta heti otti hän Saaran Aina Kustava Muikkuselta pois, kun tyttö valitti sellaista orjana olemista. Mitä on sitten tuo Matti Muikkusen akka, jolle toisen pitäisi kantaa pyttyjä ja punttuja? Ihmisen lihaa se on niinkuin hänkin, Rosina Käkriäinen. Mutta köyhemmän pitäisi sellaisia passaila. Ei, niihin koiranketjuihin ei Rosinan pentuja kahlita, tarjotkoot hänelle heistä mitä tahansa. Ja pilkatkoot, että hän laskee Saaran mieluummin vaikka halkolotjaan kuin antaa hänet herrastaloihinkaan.

Ja olihan sillä Saaran lotjaan laskemisella toinenkin tarkoituksensa, jota ilkeät ja irvistelijät eivät tiedäkään: Saara oli tervahöyryssä Pietarin-matkoillaan toki kaupinnut viinaa. Kunnes päämiehet ajoivat tytön lotjasta pois.

Miksi ne ajoivat?

Rosinan sydäntä kouristaa ajatella, että jos sille tytölle olisi siellä, yksinään lotjamiesten joukossa, tapahtunut jotain, vaikka se sanoo ainoastaan joutuneensa kiinni viinoista. Mutta ei Rosina vielä ainakaan ole mitään erikoista Saarassa jaksanut huomata.

Nyt se Saara makaa täällä. Makaa aina. Vaikka on lähes aikaihminen. Makaa niinkuin muutkin, isommat ja kipeämmät, Malakias ja Ananias. Sillä mitäpä nuoremmista: jos heillä onkin kakkaraa niukemmalla, niin onhan unta viljemmältä. Mutta Saaran pitäisi liehua, ja Ananiaksenkin koettaa, vaikka vähän koskisikin päähän... Liehua niinkuin Rosina itsekin liehuu. Kun ovat saaneet pieninä maata, eikä ole tarvinnut ketään palvella, niinkuin hänen.

Sellaisiako heistä tuleekin, huonoja ja köntyksiä?

Mutta ihmekös se, kun ovat nämä tekoaineet Rosinalla olleet tällaiset, tuo Juutas-raiska. Lupittaja se on, ja lupittaa.

Ei tullut Rosina alussa huomanneeksi, kuinka se lupitti. Jo matkalla pappilaan, tällä samalla tammalla, jonka Juutas oli hankkinut siihen aikaan ja joka on heillä yhä vieläkin, niin, matkalla vihille Juutaksen solmuiset nuoraohjokset katkesivat keskellä maantietä. Ja se oli sitonut niitä puolen tuntia. Ja kun oli ajettu uudestaan, niin rahkeet repesivät ... ikäänkuin se olisi ollut mikä enne. Eikä siitä matkasta tahtonut mitään tulla. Mutta mikä lienee silloin ollut Rosinalla: Juutas oli niin veikeä ja lystikäs jutuissaan, niinkuin lapsi. Ja oli paljon lupailut. Kuten se nytkin lupaillee hyvällä tuulella ollessaan. Ja Rosinaa oli niin säällittänyt, tuo lupittaja, jolle oli lupautunut. Ja lapsistahan se pitääkin. Ja luja se on kuin karhu työssä ... jos se vain milloin rupeaisi työhön.

Rosina juoksee mäkiä ylös ja notkelmia alas, sananjalkaisia laaksoja ja päivänpaisteessa lämpiäviä kankaita. Joskus hän seisahtuu ja huutaa lehmiään.

Ja sitten kajahtaakin Yömin ammuminen, harmaan ja louhisen kummun takaa. Siellä on toki Yömi, siellä on koko karja. Rosina huudahtaa lehmilleen:

"Mikäs teitä täällä pidättää ... kun ette kuule huutojakaan? Ja kun ei edes Poika, vielä maitojuomat muistava, kuljeta toisia kotiin. Mutta kah, toisetpa sillä onkin haluttavat. Älä yritä ... kun se Jertha ei kerran anna."

Hetken katselee Rosina Poikaansa, nuorta ja mustanruskeaa härkää, telmivää ja kähärätukkaista. Siinä vilahtaa hänen otsassaan lystikäs ajatus, että sehän se oli tähän hänenkin elämäänsä syynä, ettei hän silloin, kun Käkriäinen pyrki hänen kupeelleen, ollut antanut. Mitä kummaa? Herra siunatkoon! Äitinsäkin tähden, joka oli tehnyt ensimmäisen lapsensa, Mauno-veljen, ennen häitä, oli Rosina päättänyt, ettei hän anna, ei anna ennen häitä. Sillä pitikö nyt sitten koko suvun mennä alamäkeen? Mutta sen päätöksen tähden hän sitten lienee ollut kuin metso soitimella, näkemätön, hihii. Ja nyt ... on niitä huolia.

"Jertta, Palmu, Yömi, Juotikki! Pois kotiin, noo-o!"

Seitsemäs luku

Aurinko lämmittää. Leppien lehdet kiiltävät. Koivujen lehdistä kimpoaa säteitä aivan kuin kastepisaroista.

Taivaalla on ainoastaan muutamia pilvenhaituvia. Ilmanranta punertaa.

Kaste herahtaa Rosinan hameenhelmoista selvänä vetenä, polviin ulottuvassa ruohossa. Jalvoja jäykistää ja varpaat tulevat punaisiksi. Tuolla metsäniityllä, jonka kulmauksesta Putkinotkon lampi kiiltelee, sillä Rosina on tuonut karjansa jo vierailta alueilta pois, haihtuvat usvat, leijuen niin ohuina, että niitty pääsee kuultamaan usvapeitteen läpi. Mutta vielä näyttävät niityn takana metsä ja puut pelkältä utuiselta seinältä ja varjoilta, joista ei erota lehteä eikä oksaa.

Koivut selvenevät usvasta latvapuoliltaan yhä enemmän, niinkuin mitkä haamut. Jo kuumottaa heinälatokin harmaan aidan vierestä.

Paikoin on niityllä vieläkin vaaleampaa kuin usva. Se on kuin kuuraa tai lunta: niittyvillat siellä kukkivat.

Tuossa lepikossa on oksissa leppäkerppuja, lasten pari viikkoa sitten tekemiä.

Mutta sitten kiintyvät Rosinan ajatukset hienossa aamutuulesa välkähtelevään ruispeltoon, joka on lähellä Putkinotkon riihtä. Lehmien kellot kalisevat ja helisevät, ja yksi pömpöttää epätasaisesti: Yömin kello, tuon vanhan lehmän kömpiessä ryteikössä rinteen alla.

Se pelto on pieni, ja ikäänkuin kolmikolkkainen, uusin niistä kaistaleista, mitä Juutas on Putkinotkossa ollessaan avannut lisää sen viljelyksiin. Innokkaasti ja mielihyvällä katselee Rosina sitä, hänen ja hänen omiensa elatuksen antajaa. Usein on hän muistanut sitä, toissa keväästä asti, jolloin se kaskettiin. Ja varsinkin viime syksystä, jolloin se kylvettiin ja kynnettiin. On ollut toivova ja utelias siitä, on tarkannut keväällä sen oraita ja nyt kesällä leivän paisumista siinä. Hyvä onkin nyt vilja kallionkolossa. Kun ei vain pouta sitä polttelisi.

Mutta samalla sekaantuu siihen pellon mieluiseseen ajatteluun katkeruus ja kiukku, ettei se pelto, joka on heidän, Putkinotkon mökin asukkaiden, raivaama ja reuhtoma, ole oikein pohjiaan myöten hänen eikä heidän. Se katkeruus on kurkussa kuin suola. Ja se panee Rosinan puremaan leukaluunsa yhteen. Pohjiaan myöten heidän, oikein oma. Sillä sellaisena oli Rosinakin oppinut pitämään vuosien kuluessa Putkinotkoa.

Mistä syystä?

Siksi, että Muttinen oli tosiaan luvannut heille oman palstan, jos... Eikä Muttinen alkuvuosina sekaantunut tilan asioihin. Ja hän on rikas: herra ... mikäs sellaisella hätänä. Ja tosiaan se Juutakselle lupasi, jos Juutas... Mutta Juutas ... että sen juuttaan pitääkin olla sellainen! Ettei ole korjannut tupaa, vaikka Rosina olisi kuinka hoputtanut. Kun ei kerran herrojen sovi sen vertaa kustantaa. Eikä Juutas ollut rakennellut aitoja, eikä varustanut talveksi puita kartanolle, vaan kaatanut tuoreeltaan talvella metsästä. Ja siitäkin on Muttinen vihoissaan, nuuskittuaan viimein mokomastakin selvän. Eipä silti, ettei täällä olisi puita polttaa tuoreeltaankin, vaikka paremmathan ne kesällä tehdyt ja kuivatut puut olisivat. Mutta eihän tuo nyt paljon repisi Muttisen kukkaroa, rikkaan miehen...

Ja siitähän se vuosien takainen ja yhä tiukkeneva silmälläpito pääsi alkamaan, ettei tuon Juutaksen passannut hoidella Muttisen omenapuita; olisi noille nyt hennonut paiskata mutaa ja sontaa yli korvien, mokomille koristuksille, jos se nyt muka oli ehtona. Mutta eipä Rosinakaan saattanut ensin ymmärtää sellaista niin vakavasti, lauhkean Muttisen puolelta. Ja kun sitten alkoi ymmärtää, niin Juutastako silloin olisi saanut hommaan! Muttinen oli Juutasta käskenyt, eikä Juutasta saa käskyllä mihinkään. Kuta enemmän Muttinen oli ruvennut komentelemaan, sitä enemmän oli Juutakselta mennyt aikaa

jurnottaessaan sitä komentelemista vastaan. Ja kun hänen nyt viimein on täytynyt taipua, ensin kiviaitaa tekemään ja sitten asuntoaan korjaamaan, niin nyt on jo liian myöhäistä: Muttiselta ei heltiä lahjapalstaa. Ja korjaileminen ja rakentelu on Rosinastakin nyt melkoisen katkeraa. Vierasta maata hurja hoitakoon! Siinä on Juutaskin oikeassa... Pitää sitä kuitenkin hoitaa sen verran, että leipänsä saa. Viisitoista vuotta on heillä nyt vielä oikeus olla Putkinotkossa tämän kontrahdin nojalla. Kontrakti on yhtä helppo kuin ennenkin. Mutta sittenkin ... tämä ei vain ole omaa maata.

Rosinan mustien hiusten reunaama otsa laskeutuu ryppyihin ja huulet työntyvät vihaisesti törölleen, kun hän katsahtaa nyt tuonne uudelle ruispellollekin. Tekemättä olisi sekin tainnut saada jäädä ... jos he joutuvat tästä pois. Kun ei Juutas ole vielääkään nurkkiaan paikkaillut.

Miksi pitää maailmassa olla rikkaita ja köyhiä?

Ja ei, ei kelpaa rikkaan antaa köyhälle! Kaikesta täytyy olla vastineena passailu.

Tuossa on polun poikki maassa puu, aikamoinen koivu, jonakin talvena polttopuuksi kaadettu ja metsään unohdettu. Siihen se mätänee. Määdtköönnpä jos! Määdtkööt kaikki puut! Jotain iloa tuosta lupittamisestakin on.

Ja siitä, että on edes älytty ruveta myymään viinaa. Kun Juutas on kerran sellainen, ettei hänestä ole jörötystuulella kotona hommiin ja kun hän sitäpaitsi unohtuu muutenkin kylille kuljeskelemaan, koska haluaa olla joko ihan yksinään tahi pakinoida vieraiden ihmisten kanssa, niin onpahan niistä joutoajoista ja kylillä istumisista ollut se hyöty, että hän on myynyt sitä. Veli Mauno sen ajatuksen Rosinalle antoi viisi, kuusi vuotta sitten. Ja Rosinan avulla sai hän kuin saikin Juutaksen vanutetuksi valveille sitä ajatusta toteuttamaan.

Mauno Kypenäinen onkin toki mies ja sen verran Rosinan verta, vaikka lieneekin jollain tavoin tullut vikaan, ennen häitäkin kun on tehty. Laiskanpuoleinen on Mauno. Mutta mies se on sen verran, että evästä se osaa omilleen hankkia, vaikka asuukin siinä kaupungin etukylässä, jota sanotaan Mesopotamiaksi: rikkaammat sanovat sen köyhien eläjien tähden. Sellainen on Mauno, ettei rupea raatamaan isännille heidän määräämistään ja usein pilkkahuokeista päiväpalkoista vuokramaksuja asumuksistaan. Ja siksi ajavat rikkaat hänet mökeistään muualle, tuskin hän on ennättänyt niihin asettua. Mutta Potamian maiden omistaja on toista, ei se kiristä köyhiä. Ja sieltä saa Mauno viinaa; sitä kuljetetaan sinne, ja siellä sitä keitetäänkin joskus. Mauno on antanut sitä Käkriäiselle myytäväksi. Ja hän myy sitä itsekin, se pitkänhuiskea Mauno. Mikäs tässä maailmassa, ettei köyhä saisi sitä myydä! Myyväthän herrat itsekin. Hotelliherrat kaupungissa, juottavat herroille ja talonpojille! Ja rikastuvat: monen maajussin mannut niillä on taskussaan. Sellaisista laeista, ettei köyhempi saisi ansaita sillä, millä toinenkin, ei Maunon tosiaan tarvitsekaan olla tuonaan. Eikä se ole. Vinttasipa se tässä takavuosina kelpo lailla kuonoon sitä poliisin-ketaletta, joka tunkeusi kaivelemaan viinaputeleita hänen housunkauluksensa alta, vinttasi, ja pantiin sitten vedelle ja leivälle linnaan. Niin hyvästi vinttasi. Mutta pilkatkootpa ihmiset Maunoa viinarokariksi ja kunniansa muka menettäneeksi, viisipä sellaisista kunnioista...!

Ja alkavat ne jo pilkata Juutastakin. Nuuskivat nokkaansa kaikki hänen kuljeskelunsa. Ne kadehtivat ... vaivaisemmat ... kun Juutas on toki jotain osannut hankkia: nämä lehmätkin on saatu sillä tavoin karttumaan. Ennen veivät ryöstäjä tai manuuttaja aina heidän maidonantajansa. Ruununmies otti ruunulle, kun heillä ei ollut työntää rahaa sille ihmeen imijälle, tai menivät lehmät sitten ihmisille veloista. Mutta nyt on useampiakin lehmiä, ja nuori härkäkin on, Poika. Ja lampaita on. Ja pitäisi ostaa uusi hevonen.

Eikähän tuota Juutasta ole saatu kylillä viinanmyynnistä kiinni, niin viisas se on, kun rupeaa hommaamaan. Ja täällä kotona on Rosina, joka osaa kätkeä lekerit ja putelit. Vähänkös täällä metsissä on louhenkoloja! Ja isommat lapsetkin ymmärtävät lennättää piiloon, niin etteivät poliisit tapaa mitään, jos tulevat, kuten pari kertaa ovat tulleet. Eivätkä edes penikatkaan, ne heistä, jotka puhuvat, virka poliiseille sanaakaan, vaan käsittävät ihan kuin vaistosta, miten se on vaarallista. Se heissä toki on Rosina Kypenäisen ja isänsäkin älyä.

Eivätkä nuo ostajat liene tämän viinan tähden toisiaan verille pieksäneet. Kaupungissa hotellissa taitavat pahemmin juoda ja tapella. Ja etäälle se viina on mennytkin enimmäkseen, toisiin pitäjiinkin. Varsinkin runsaimman edun tuottanut minne lienee mennyt, Pietariin, Saaran mukana. Mennyt ... kuka tietää vaikka rohdoiksikin.

Mutta nyt ne niistä lähteneet pennit loppuvat. Ja vielä enemmän voisi saada toisella tavalla!

Ei kannata tonkia toisen mäkeä muuta kuin sen verran, että ... lapset edes oppisivat työhön.

Rosina on jo koettanut monta kertaa hyvin varovasti haastella Juutakselle, kuinka se viinahomma nyt

olisi järjestettävä. Mutta Juutas ei ole suostunut, vaikka Rosina on koettanut olla puheissaan arka ja herkkä. Pelänneekö Juutas sitä uutta tapaa, kun toinen sitä ehdottaa? Tai hän ei ole siihen vielä ennättänyt selvitä.

Mutta mistä tässä nyt tulee leipä suuhun? Ja toista se on se helpommalla saatu leipä: ikäänkuin makeampaa. Se sallii syödä säästelemättä itseään. Joskin on paha syödä sitäkin kevytmielisesti, niinkuin Juutas-parka ensi kerran tällaisia helpolla hellinneitä rahoja. Riemuissaan toi hän silloin paljon kotiin vehnäsiä, joita rikkaiden pöydillä on. Ja yhtäkkiä, paljon syötyään, ennenkuin Rosina aavistikaan, käänsi hän iloissaan yhden korvapuustin alleen tuolille, ja, Herra hyvästi siunatkoon, ampui siihen takalistollaan, nauroi hyvillään. Se oli paha, josta Rosina torui niinkuin enteestä: ei tässä tiedä, mitä vielä saa syödä...

Eikä tiedä, kuinka käy lopulta sen uuden hommankaan, jonka Rosina aikoo tänään panna toimeen Maunon avulla, jos tapaa Maunon kotona.

Pääskysen pesäkin putosi toissa viikolla läävän orren alta. Mikähän sen olisi pudottanut?

Kahdeksas luku

Mutta nyt on Putkinotkon pihalla ääntä ja liikettä. Perheestä on osa kömpinyt saunasta sinne. Ja pikku Repekka, lähinnä nuorin lapsi, tanssii pihan kaltevalla rinteellä, saunakukkien reunustamalla polulla. Tanssii, tepastelee ja hyppii alkavan elämän kuohuvasta ilosta ja auringonpaisteen onnesta, paljain ja pyörein pikku jaloin. Ja nauraa kirkkain äänin. Livertää kuin kiuru taivaalla. Ja laulaa, laulaa.

On lämmintä, onpa kuumakin eräistä. Hurja on venähtänyt portaitten varjoon, joilla mummo istuu. Silloin tällöin pistää Hurja jo kielensä ulos suusta, punaisen kuin kukonhelmta. Missä lieneekin ollut Hurja juoksemassa.

Hauskaa on mummosta nähdä viattoman lapsen iloitsevan ja hyppivän.

Repekka hyppii melkein alasti, sillä hänellä on päällään ainoastaan paita, jossa ei ole juuri laisinkaan etupuolta: navan kohdalta asti on etummainen helma revennyt pois. Veikeästi ja tyytyväisenä kellistelee tyttö paljasta ja päivettynyttä vatsaansa. Mutta takana keikkuu helma vielä melkein kokonaisena.

Nyt pysähdyttää pieni Repekka tepastelevan tanssinsa, ja keskeyttäen laulunsa hän hengähtää hetkisen. Seisahtuu päivänpaisteessa istuvan mummon eteen ja tirkistelee mummoon tukkansa läpi, joka riippuu pitkänä hänen kasvoillaan, kätkien silmät niinkuin mikä esirippu, joten ne kiiluvat hapsien lomista, Repekan ruskeat ja välkkyvät silmät. Ja mummolle veikeilyään nauraa Repekka jälleen katketakseen.

Sitten alkaa hän taas tanssia ja laulaa uutta laulua.

Ensimmäisenä mummon ja pienimmän veikon jälkeen heräsi hän saunassa. Äkäili hiukan. Ja rupesi sitten tiukkaamaan lillii Lejalta, joka samassa kavahti istualleen lavon penkiltä. Lillin eli lypsymaidon asemasta lupasikin Leja hänelle voileivän, sillä eihän Yömikään vielä ollut tullut kotiin. Leja askaroi nyt tuvassa kahvia keittämässä. Ja Repekalla on voileipä kädessä, ja hän on kirkastunut ja iloinen. Leja oli nostanut hänet kujasta ruohoiselle pihatantereelle, ettei pässi puskisi häntä. Sillä kun pojat heräsivät ja tulivat ulos saunasta, rupesivat ne härnäämään pässiä. Repekka tirkisteli pihalle nostettuna ensin aurinkoon. Ja sitten alkoi hän päivät pitkät kestävän laulelunsa. Hän lauloi lapsen kielellä, joka ei osaa vielä sanoa s:ää:

"Lunta tattaa, vettä tattaa, taitaa tulla kee-tää...!"

Sitten rupesi hän pyörähtelemään, nopeasti kuluva ja posketkin rasvaava voileipä toisessa kädessä. Ja hän lauloi ja tanssi.

Mutta nyt, levähdettyään mummon edessä, ryhtyy hän uuteen lauluun ja uuteen tanssiin. Ja uuteen nauruun, remahtelevaan ja visertelevään niinkuin pääskysset tuolla korkean viiritangon ympärillä. Äskeisellä nuotilla laulaa hän uutta laulua. Se alkaa:

"Koila juokki tietä myöten..."

Sillä r:ää ei pikku Repekka myöskään osaa sanoa.

"Kissan häntä suussa", jatkaa Repekan laulua leikillisesti kiusoitellen Ananias, joka on asettunut aitan kynnykselle, unestaan virkistymään.

Repekka pyörähtää ja vilkaisee Ananiakseen.

Mutta sitten unohtaa hän tuon lempeän matkimisen, ja laulaa ja tanssii jälleen.

Nyt huomaa hän Hurjan ja sen punaisen kielen. Ja hän juoksee Hurjan luokse ja ravistaa sitä niin, että se väistyy syrjemmälle. Repekka ajaa sitä takaa ja koettaa heittäytyä poikittain sen selkään. Mutta Hurja ei ole nyt leikkisällä tuulella; mistä lienee jo väsynyt ja kyllästynyt. Se menee yhä edelleen Repekan edestä tiehensä. Ja kun Repekka ajaa sitä, näyttää se hänelle viimein kelmeitä ikeniäänkin.

Mutta tuossahan on Moksi, mökin riippuvatsainen kissa, joka puolestaan väistyy sitä kohti sattuvaa Hurjaa. Moksia Repekka nyt vanuttaisi. Moksi raapaisee kimppuunsa heittäytyttyä Repekkaa paljaaseen vatsaan. Silloin tulee Repekan suusta itku ja kiukkuinen kirkuna:

"Tapan tuon kittan!"

Mutta se kipu unohtuu, sillä mummo kutsuu Repekan luokseen ja puhalttaa häntä tuohon pieneen navanpympykkään. Ja sitten alkaa Repekka jälleen nauraa, laulaa ja tanssia. Hän laulaa nyt:

"Eikä te pukke, eikä te pökki, eikä te vettä vikkaa..."

Mummo on kietaissut huivin päähänsä, toisella tavoin kuin se oli hänellä yöllä, nimittäin käärittynä pään ympäri moneen kertaan, saunassa kuhisevien lutikoiden esteeksi. Nyt on huivi siten, että korvat näkyvät. Huivi on kuin huntu, riippuen takana niskassa, mummo naurahtelee lapsen lauluille. Ja siinä hän vilkuu taakseen, ja ajattelee, jokohan Lejalla lienee se kahvi joutumassa, sillä Leja se kaataisi hänellekin kahvia, kaataisi aivan auliilla mielellä, eikä läikähdyttäisi niin jurosti kuin hänen oma tyttärensä, tuo Rosina, jota äidin olo täällä alkaa varmaan jo kiusastuttaa. Kiusastuttaa mummon olo täällä heidän kahvitilkkäänsä silloin tällöin kaipaamassa, ja maitoa ja leipääkin joskus, kun ei omaa milloin ole, vaikka mummo koettaakin elättää henkeään itse, marjojen keräämisellä.

Mutta jos Rosina on mummolle köyhyytensä tähden tuskastunut, niin vielä enemmän johtuu tyttären kiukku siitä, että mummo on täällä muka sotkemassa Rosinan ja tuon Juutaksen välejä. Mutta eihän mummo ilkeä nähdä tyttärensä miehenä mokomaa, joka tulee yhä kehnommaksi. Oman tyttärensä, joka on riuska. Mutta Juutas Käkriäinen ... missä se nyt yhä on? Samalla kuin kahvinhalu tuntuu mummon sydänelässä ja pitää hänen ajatuksiaan vireillä itseensä päin, täytyy hänen väkisinkin tähystellä huonoilla silmillään myöskin saunalle ja karjarakennuksille. Eikö se Juutas sieltä jo tule? Missä se nyt taas kutvehtii? Eikö se hommaa heinäntekoon Ananiasta, joka tuossa jo odottaa häntä, ja Malakiasta ja Topia? Ai ai, eilisiltanakin antoi se kuivattujen heinien jäädä niitylle karheille kastumaan. Tuollahan se Juutas äsken kävi. Lieneekö taas mennyt makaamaan? Äsken tuli saunan eteen, karvareuhka päässä ja huopikkaat jalassa. Ja piippuaan rassaten. Siinä seisoi ja ravisteli noita luteita kulmakarvoistaan. Mutisi niiden olevan suuria. Kuka tässä on syynä niiden suuruuteen? Sehän on tietty, että niitä leviää vielä enemmän märkään saunaan kuin tupaan. Eikä näin paljojen luteiden paikassa vanha ihminen voi nukkua. Näin paljoa ei niitä ole vaivaistalolla. Sitäpaitsi mummo on ollut aina virkku, ja viime aikoina on hän alkanut kuulla yöllä koiran pienimmätkin urahdukset, niin että hän nousee täällä Putkinotkon sopukassa vähän väliä tirkistelemään ulos saunan ikkunasta, olisiko mökillä varkaita. Sillä siitä viinahommasta johtuu, että tänne pyrkii myöskin kaikenlaisia joutavia, muka ostelemaan ... ja sitten varastelevat Käkriäisen ja Ananiaksen verkkoja.

Mutta kun mummo sillä tavoin vartioi saunassa kaikki yöt, eivätkä lutikat anna rauhaa, niin paha on olla sitten päivällä. Väsyttää sellainen...

Ei, ei korjaa Juutas tupaa!

Mummo oikein rukoilee mielessään Jumalaa, että se Muttinen sittenkin kävisi tänä kesänä täällä. Mutta ettei se suuttuisi. Vaan auttaisi nyt perhettä, niinkuin on ennenkin autellut, ensi aikoina. Korjauttaisi itse tämän tuvan. Pitäisi sitä köyhiä auttaa. Noiden lasten tähden. Vaikkei tuon vävyn tähden tarvitsisikaan.

Niin, äsken seisoi Juutas Käkriäinen karjapihassa saunan edessä ja sanoi pojilleen, kun mummo äännähteli jotain sinne päin, sanoi että heinänsä tässä pitääkin lähteä. Niin lupasi Juutas. Mutta sitten mutisi, että kahvia pitäisi saada ensin. Ja lisäsi, kelvoton, että menkööthän nyt ensin Malakias ja Ananias. "Minä tulen sitten ... heti tulen", sanoi. Oli ensin muka muuta katselemista... Poikiaan se yllytti lähtemään! Mutta itse seisoi, ja katseli muka. Napit sillä olivat varmaan auki, koskapa Topi karjapihassa huusi sille:

"Juutas hoi, tallin ovi on auki, hepo hyppää ulos."

Se on se Topi...

Mutta milloinkapa Juutaksella olisivat housunnapit kiinni näprättyt? Ja sentähdenkö sitä aina nukuttaneekin. Sitä se jaksaa puuhata.

Niin huusi Topi isälleen. Isä käännähti silloin ja örähti jotain. Mutta ei se sen virkeämmäksi tullut. Lieneekö saanut yhden napin pannuksi umpeen. Sitten otti parisen askelta. Ja seisattui ja jäi tuonne tupakkamaansa aitauksen viereen. Tupakat ovat niitä katseltavia, parempia kuin parhain pelto. Ja sitten ... eikö liene taas mennyt makaamaan saunaan.

Tuossa odottaa nyt Ananias! Ja mihinkäs se Malakias on mennyt? Entäs Topi, ja Saara? Saara makaa...

Vain tuo on ripsakka, tuo Herran terttu, Repekka!

Mummo virkkaa Repekalle:

"Niin, niinhän se reppana tanssii ... reppaisee!"

Nyt kuuluukin Malakiaksen ääni aittojen takaa. Se on isän äänen kanssa talon ainoa koreä ihmisääni. Niin, kuuluu kirous, ja kauhea karjaisu. Ja aidanseipään rusahdus.

Kaksitoistavuotias Topi huutaa karjapihalla:

"Se oli pässin tär-rsky Malakolle!"

Topi on sorakielinen.

Mitä ne pojat sille pässille taas tekevät? Mummo köpittää hoippuen aidan nurkkaukseen, veräjältä katsomaan.

Siellä istuu Topi isolla kivellä kujalla. Ja nauraa niin, että leveä suu on taivasta kohti auki, paksu Topi. Tukka törröttää pitkinä Topin päässä.

Topi se alkoikin ensin pässin kanssa leikitellä. Hän näytti sille päkkäämistä matkivaa kämmentä, kaikessa hiljaisuudessa, niin etteivät muut tietäisi mitään, ja mäkätti sille niin hiljaa kuin voi: "Pä-ääh."

Sitten hän ärsytteli sitä: "Tseh, tseh."

Ja pässi suuttuikin, katseltuaan hetkisen Topia saunan edustalla ruohotukko suussa. Mutta kun Topi tuli kämmenineen ihan lähelle sen kuonoa, niin se perääntyi, otti vauhtia, juoksi vähän, pysähtyi, ja vihdoin paiskautui kiivaasti loikaten päin Topia, etujalat koholla ja leuka rintaa vasten. Mutta se lensikin nurin kujan lastukasoille, sillä Topi heittäytyi syrjään. Topi nauroi tätä makeasti, ja päkkyytti pässillä vielä leppiä ja kiviä. Ja sitten nauroi hän taas puun takana, kun pässin kiemuraiset sarvet rusahtivat. Ja naurussa väänneskellen Topi kirosi itseksensä:

"Voi per-rkele."

Sitten tuli pihalta Malakiaskin, verkalleen liikuskellen ja katsellen pää kallellaan poutaiseen aurinkoon, ja tuumien, missähän se isä viipyyne, ja että kamaloita hän ei rupea syömään, jos ei äiti tuo kaupungista muita rohtoja hänen mahansa käärmeille. Sillä Mauno-enonkin täytyi täällä yhtenä kesänä olla ilman illallista ja murkinaa niiden kamaloiden tähden.

Silloin huomasi Malakias Topin härnäämässä pässiä. Ja hän aikoi jo tempaista aidasta seipään ja ärähtää Topille, koska hän on muita veljeksiä vanhempi ja aikamies:

"Älä sinä sitä eluketta... Tai kun pusketan sillä sinua itseäsi!"

Mutta samassa teki pässinlento kahdelta jalalta häneen niin hupaisen vaikutuksen, että hänessä virkosi halu yhtyä leikkiin. Malakias kiipesi veräjän ylitse, ja sanoi Topille, ettei päkiä saa puskettaa puihin, vaan sellaiseen, josta sille ei tule vahinkoa. Ja Malakias itse asettui aittojen takana selin pässiin. Hän kumartui perä koholle sitä kohti, ja nytkytteli pässille takapuoliaan, leveitä ja repaleisia. Sivuitseen katsoi hän selkensä taakse, suu iloisessa naurussa, toisella silmällä maahan, toisella taivaaseen tähdäten. Siinä hän nytkytti ja rytkytti itseään ja hoki verkalleen:

"Tseh, tseh, paiskaapas tuohon isomuotoiseen."

Kallion pykämällä Malakias ärsytteli pässiä. Pässin silmät kiiluivat mustina päässä. Mutta äskeisestä kiviin päkkäämisestä oli se tullut taas vähäksi aikaa viisaaksi. Se ei liikahtanut, se antoi Malakiaksen takaliston lähestyä itseään, eikä perääntynyt vauhtia ottaakseen. Kunnes se yhtäkkiä ampui Malakiaksen takalistoan koko ruumiinsa painolla ja sarviensa voimalla, niin että Malakias syöksyi

kalliolta alas ja oli lyödä punoittavan nenänsä kiveen. Siinä käsiensä varassa katseli Malakias hetken pässiä. Ja sitten hän kalpeni. Hän suuttui. Hän kohosi pystyyn, repäisi lahosta aidasta tosiaan seipään, jota aikoi äsken Topin varalle, ja lähestyi pässiä silmät jäykkänä. Tutisevin viiksihaivenin seisoi hän hetken, ja löi yhtäkkiä seipäällä eläintä. Löi osaamatta, mutta seiväs rusahti poikki. Ja Malakias karjaisi kaikkien Putkinotkon mökin asukkaiden tavallisen uhkauksen:

"Minä tapan ... sinut. Minä kun en pusketan sinulla kiveen..."

Topi katseli pelästyneenä Malakiaksen raivoa. Mutta kun pässi sitten lähti lentämään pakoon, saaden loitompaa seurakseen muut lampaat, jotka säikähtivät Malakiaksen seipään huiskausta ja karjuntaa, lähti pakoon vilkaisten vielä taakseen pari kertaa ja lyöden jalkaa, kun taas pässin perästä kulkeva Malakias jäi seisomaan jyrkän riihikallion reunalle, silloin purskahti Topi ällistelevään nauruun ja kirosi riemuissaan. Malakias seisoo nyt riihen nurkalla yhä. Topi katselee häntä kujalta, ja raapii jalkoteriään, jotka ovat liasta ja ahavoitumisesta ja haavoille vedetystä tervasta ruskeat ja karkeat kuin siannahka.

Aina, kun Topi ajatuksissaan näkee, minkälaisen tärskyn pässi antoi Malakiakselle, nauraa hän uudestaan, nauraa makeasti ja hiljaisesti, silmät sirrallaan taivasta kohti.

Mummo siunailee veräjällä. Hän vapisee. Ja hän syyttelee kiivasta Malakiasta Juutas Käkriäisen pojaksi. Mutta Topia, kiroilijaa, sanoo hän syntisen vesaksi. Repekka on juossut mummon luokse ja tähystelee häneen pelästyksestä pyörein silmin, ja pillahdaa itkuun, kun kuulee mummon voivottavan.

Mutta nytpä kajahtaa saunalta toinenkin itku, pienimmän lapsen avuton, läähättävä ja valittava itku, yltyen pian kimeäksi kirkunaksi. Mummon huivin reunat heilahtavat ja hän kuuntelee, eikö se Saara siellä saunassa sitä lasta asettele. Taikka muut vanukat, onhan niitä ... Sanukka ja Ester. Mutta mitä niistä, pienimmistä, kun ei Saarukka! Kas niin, nyt juokseekin Leja jo tuvasta, menee lapsen luokse saunaan hätään. Se on toki riuska tyttö, vaikka onkin isänsä äidin näköinen, täällä toissa talvena kuolleen. Niin hiljainen on Leja, ja eikö se tulle ylpeäksikin, kovin on kunniallinen olevinaan, se Juutas Käkriäisen äitiä muistuttava tyttö.

Mutta eipä nyt Lejan apua tarvitakaan! Jo tulee Rosina. Jo romisevat lehmien kellot lähellä, nehän ne äsken kaikuvat kallioiden takana. Ja nyt vaimentaa Rosinan huuto tuokioksi niiden äänen.

Sitten ryntää Rosina lehmiensä ohitse kujalle ja saunalle. Hän katoaa sisälle kodan ovesta. Hetken hän siellä viipyy. Pieni poika herkeää itkemästä.

Mutta sitten kuuluu saunasta karjaisu, Rosinan sekin. Ja se jatkuu sellaisena huutona, siitä kasvaa sellainen räkätys ja rähinä ja säksätys, moinen valtavalla rintaäänellä purkautuva räikkynä, että lukemattomat kalliot metsissä kaikuvat ja kivet ja hongikot remahtelevat virstan päähän. Rosina alkaa pitää järjestystä Putkinotkon mökissä:

"Entä sinä, Saarukka ... makaaat kuin hako! Niin, ... kuin lammin hako! Märkänet siinä! Vaikka poika huutaa suu auki kuin kontti. Huutaa korvan juuressa. Ja muut sanikat! Pitäneekö iskeä kivellä päähän... Mitä sinä itket, Ester, mitä? Mikä siinä on sellainen: Yyyy-yy? Jopiko kiusaa sinua? Mi-mikä se on Jopilla peli? Matkii? Saa matkiakin, kun suusi on kuin ryssänlusikka. Pidätkö sinä turpasi kiinni! Etkö? Mene siitä pihatantereelle ... Repekan kanssa juoksemaan. Etkö mene? Ja ole siinä matkimatta, Jopi! Katsohan, kun vanuttaa toista tukasta kuin nuottaa! Odotapas, kun repäisen sinua pääkarvoista. Sanelma Sanukka ... voi nyt ihme! Halko tässä pitää ottaa ja lyödä pääkuori halki. Jopi ... nyt minä...!"

Saunasta pujahtaa ulos pieni ja vikkela poika paljain jaloin, ovelasti taakseen katsellen. Se on Rosinaa pakeneva Jopi, pojista lähinnä nuorin.

Mutta saunasta kaikuu Rosinan ääni paljon äskeitä kovempaa:

"No se nyt on kumma, Ester, kun ei lopu tuo: Yy-yy-yy! Menetkö siitä hyvällä toisten kanssa pihalle! Etkö muka mene? Että siellä ... onko hevonen? Mikä... Eikös konkari siellä on, se nyt on ihme. Minä kun otan seipään ja ajan sinut seipään kanssa hevosen p—siiseen."

Sitten räikähtää pajatus jo kodasta, josta mökin emäntä pian tulee kalliolle, imetettävä lapsi rinnoillaan ja työntäen toista, vähän isompaa, käsipuolesta alaveräjää kohti. Tälle isommalle jatkaa hän äskeitä lempeämmällä äänellä:

"No, se on pidettävä suu kiinni, Ester! Kissan kanssa aittaahan sinut on pantava. Tai ... annan sinulle ... katsopas, tuolla on Jertta ja Palmu ja Yömi. Mennäänpäs ja otetaan niiden tissukoista Esterille lilliiä."

Aamu-uninen ja Jopin kiusaama Ester lakkaa itkemästä ja alkaa nauraa tyrskiä. Repekka pilkistelee jo aidan raosta kujalle ja huutaa kohti kurkkua, kutsuen lehmiä juomaan, huutaa niin, että kaiku kajahtelee:

"Tänn'se, Yömiä! Tänn'se, Palmua! Tänn'se, Poikaa!"

Jopi on kiivennyt saunan luona aidalle, kulkeakseen sitä myöten tuvan nurkalle, aamuisen tapansa mukaan. Päässä on hänellä Muttisen vanha knallihattu, jonka pohjassa on reikä. Sen päähineen on hän kaapannut äsken kujalta, ja nyt se on kallistettu nojaamaan pienikasvuisen Jopin hartioihin. Reiästä pilkistelee Jopin tukka. Jopin on vaikea pysyä pykäläisellä aidalla, ja siksi hän huudahtelee itsekseen:

"Saakeli soi, saakeli soi!"

Kaiku pihan toisella puolella olevasta kalliioseinästä tuntuu vastaavan hyvin Jopin huutoon. Sentähden Jopi pysähtyy seipään varaan ja alkaa siinä matkia kaikua. Se on hänen jokapäiväistä askaretaan, ja varsinkin jokaisena uutena aamuna hän hihkailee ja toittottaa elämänvoiman pakotuksesta. Nyt hän matkii kaikua. Milloin suu pyöreänä ja möräkällä äänellä. Milloin hihkaisten leukapielet taivasta kohti levällään. Jopi huutaa. Ja kaiku huutaa. Ja kun Ester yhtyy Repekan lehmänkutsuntaan, ja Rosina huutaa ja mummo siunailee, niin on koko mökki pelkkää kaikua ja hoihkausta. Saarankin ajaa moinen makuulta. Hän kömpii röijynsä nappeja kiinni kuroen tuolla alaveräjän ylitse ja motkottaa äidilleen, että kakarointa ei hän ole tänne tullut imettämään ... hän on kotona kesälomalla... Mummo keskellä pihaa alkaa silloin siunailla Saaralle ja sanoo, että Saara on kuin Maunon akka, hänen miniänsä, muka, se maantieltä kopattu. Mutta mummon ääni hukkuu Rosinan mekastukseen, Rosinan, joka seisoo karjapihan kalliolla, kiulu kädessä. Hän on nostanut Esterin aidan ylitse pihaan, Lejan käsiin, ja aikoo ruveta lypsämään, toista lasta rinnoilleen sulkien. Saaran sanat kuullessaan hän käännähtää, ojentautuu pystyyn. Ja hän kohottaa oikeaa kättään, jossa on kiulu, ja huutaa, kiljuu Saaralle, soimaavasti ja suu pilkallisesti väärässä:

"Ai, ai!"

Sitten hän vaikenee silmänräpäykseksi. Ja jatkaa syvällä, sydämen pohjasta tulevalla ja mielenkatkeruudesta ännkävällä äänellä:

"Ai, ai...! Kunhan et itse ... omiasi imettäisi ... kerran. Kyllä olet! Mutta ... nyt on hitto, kun ei saa enää ääntään kuuluville! Pennut kiljuvat. Malakias, mitä sinä honotat siinä? Honottaa kuin honolulu! Ja sinä, Jopi, huudat siinä kaiken päivää kuin kukko aidalla! Ja ne heinät! Niin, menisit sieltä, Ananias, edes heiniä kaatamaan. Pässikö on puskenut, Topi? Olet itse tainnut sitä härnätä... Olisi paiskannut Malakiaksen kivikkoon niin, että olisi itselleen tullut sellaiset sarvet kuin pässillä. Ja ... paholainenko sitä isoa pässiä täällä pitääkin, kun ei vie noita eukkojaan metsään! Ihmisten kintuissa ne pässin eukot... No, eikö tämä kuulu, yhäkö se Malakko seisoo siellä riihellä? Seisoo, hojottaa kalliolla kuin mikä aminohvi... No, Leja, tulehan nyt lypsämään. Työntäköön tuo Saarukka sitä varikkoja miesten turpaan ... niin pääsevät lähtemään ... kuin juotetut vasikat. Hiiden kattilaanko se toinen kiulu sitten? Ota, Leja, se kiulu saunasta, ja huuhtelee! Sanukka, juokse hakemaan. Tässä pitää lentää niinkuin kipuna hännän alla! Ala lorottaa, heti, heti! Heti!... Mutta tuo pikkuinen Luukas vieressä, maassa, sepä se nauraa ja rekottaa. Ja sillepä me lauletaan lypsäessä: Tii, tii, tipukka..."

Yhdeksäs luku

"Onko se siellä?" kysyy mummo Rosinalta uteliaasti ja kiukkuisesti piha-aidan takaa, johon hän nojailee selkä kumarassa.

Rosina murahtaa jotain, josta ei saa selvää, onko se myöntämistä vai eikö hän ole äitinsä kysymystä kuullut. Kiuluihin vedetyt maitosuihkutkin soittavat niin, etteivät korvat oikein erota puhetta. Kuitenkin luulee Rosina käsittäneensä, että äiti tähtäsi Juutasta, se riidankärhän nostaja, joka pistää paitansa alinomia toisten pyykkiin. Siksi murahtaa Rosina vastaan jotakin epäselvää ja välinpitämätöntä.

"Makaako se siellä yhä?" jatkaa mummo pisteliäästi, tarttuen korvansa lehteen ja kääntäen sitä eteenpäin, kuullakseen mitä Rosina sanoi. Ja mummo kurottelee ruskeaa ja punasuonista kaulaansa aidan ylitse.

"Mitäpä se muuta tehnee", hymähtää tytär äskeitä lyhyemmin ja nopeammin. Mutta tämäkin vastaus on onnettomuudeksi huomattu sellaiselta taholta, jolla sitä ei olisi tarvinnut huomata. Joskaan sitä ei ole juuri kuultu, niin suurin ja levein korvin se on huomattu: itse Käkriäisen korvin.

Käkriäinen on näet juuri tullut saunasta kotaan, ja seisoo vielä vähän kodassa, nuhjailee, ulos aikoessaan. Hänen terävät silmänsä keksivät nyt, kuinka mummo on kumartunut veräjän takaa puhelemaan Rosinalle. Ja siksi hän tarkastelee mummoa ja koettaa erottaa hänen sanojaan. Sillä hän on hirveän epäluuloinen, varsinkin mummoa kohtaan, joka aina parjaa häntä. Ja hän kun ei sellaista kielenpieksämistä siedä!

Vaikka Käkriäinen on toisella puolella pihaa ja karja-aitausta eikä saa ollenkaan selvää mummon sanoista, epäilee hän kuitenkin mummon puhuvan hänestä. Ja huomaa nyt vielä Rosinan vastaavan jotain mummolle.

Juutas Käkriäinen on paitsi epäluuloinen myöskin kovin pikavihainen. Nyt tulee hän harvinaisen ripeästi ulos kodasta, se karvareuhka kallellaan toisella korvallisella. Vaalea ja hiukan ruosteenpunertava tukka pörröttää päälään oikealta puolelta karkeana ilmassa, tuon karvalakin ylös sysätyn reunan alta. Avonaiset liivit, joihin on napeiksi vuolaistu katajapuisia tikkuja, näyttävät housuista ulos pullistuvan paidan. Paidan rintamusaukko on revennyt vaaksaa pitemmäksi kuin se on ollut alkujaan. Ja paidan aukeamasta rehottaa ylen karvainen rinta koko leveydeltään, puolen metrin laajuisena. Rintakarvat ovat tiheät ja varsinkin keskikohdalta, rintakuopasta, mustan ja punertavan kirjavat. Siitä jatkuvat ne kahtiajakautuneena vakona vatsalle. Pää, joka kääntelee milloin Rosinaan, milloin mummoon päin, on iso ja pyöreähkö. Niskasta on tukka niin pitkä, että se harjaa liivien kaulusta sekä ulko- että sisäpuolelta. Suuren äkänystyrän takaraivossa erottaa kuitenkin tukan sisästä. Otsaluiden alta ja pystynenän päältä pälyilee kaksi pientä ja kummallisesti sädehtivää silmää. Otsa on vankka, mutta vielä vankemmat ovat leukaluut, kulmikkaat ja lujat kuin mitkä kääntöauran kädensijat. Leukojen toisesta pielestä tempaisee hän juuri pois piippunsa, halukkaana juttelemaan. Hänen käsivartensa ulottuvat raskaina sivuilla riippuessaan melkein polvien kohdalle asti, nuo kyynärpäistä koukkuiset käsivarret. Nyt on piippua pitävä käsi ylhäällä ja näkyy kokonaisuudessaan olkapäästä alkaen, koska toinen paidanhiha on revennyt halki, ja se näkyy pelottavan paksuna: väkevät ja kiinteät ovat olkavarren lihakset. Kyynärvarsissa kiiltelee sakeassa kellertävää ja punertavaa karvaa. Karvaiset ovat leveät ranteetkin ja valtavan isojen käsien selkämykset, käsien, jotka ovat kuin tummat puunjuurikot.

Jalat ovat lyhyet ja näyttävät huopakengissä vieläkin lyhyemmiltä, kun hän, vähän matkaa Rosinaa kohti onnuttuaan, pysähtyy hiukan ja seisoo siinä toinen polvi koukussa, se vioittunut polvi.

Niin, hänen muotonsa muistuttaa hiukan sitä olentoa, jota kuumissa etelämaissa nimitetään metsänihmiseksi.

"Mitäh?" ärähtää Käkriäinen leveästi ja astuu jälleen pari askelta Yömin komeain utareiden kohdalla kyyköttävää Rosinaa kohti. Sitten seisahtuu hän taas pää nuukassa kuuntelemaan. Riekaleet, jotka riippuvat hänen housujensa takalistosta melkein maata hipoen, asettuvat jälleen heilahtelemasta.

Rosina ei vastaa, katselee vain eteensä, hiukan tuijotellen. Sillä hän pelkää, että nyt tästä taas täytyy tulla riita. Tänä päivänä, jolloin sen ei varsinkaan sopisi tulla, sillä ennen kaupunkiin menoaan on hän ajatellut koettaa vielä kerran suostutella Juutasta siihen uuteen viinoja koskevaan järjestelyyn. Siksi tahtois Rosina olla kiihtymättä. Mutta hän ei tiedä vielä, millä tavalla vastata Juutakselle tarpeeksi lauhkeasti, koska näet Juutas taisi jo kuulla, että Rosina sattui sanomaan hänen makaavan.

Se Rosinan vastaamattomuus saattaisikin lauhduttaa Käkriäisen. Siihen ei tarvittaisi tuskin lempeää selittelyäkään Rosinan suusta, nyt, kun Juutas ei ole varmasti kuullut, tokko hänestä puhuttiinkaan pahaa.

Mutta silloin pitää Rosinan äidin ennättää vastata ennen Rosinaa! Ja se vastauskos ärsyttää Juutasta.

Juutas Käkriäisen valtaominaisuuksia on, ettei hän voi kärsiä vastarintaa, ei koskaan, ei ainakaan omassa kodissaan. Ja myöskin muualla on hän, etenkin murjotustuulella, yksinpä erilaisista mielipiteistäkin niin niskoittelemaan nouseva olento, että hän on yleensä kaikessa vasten kaikkea, mitä hän ei ole itse ensin ajatellut. Jos joku esittää asian omanaan, ei hän kenties vieraiden ihmisten joukossa sitä vastustele. Mutta sitten, kotoistensa parissa, nousee hän kumoamaan sitä vääränä, vaikka hän aikaisemmin olisi yksikseen ollut siitä samaa mieltä kuin nuo muutkin, joita hän nyt vastustaa.

Tuota luonnonlasta ikäänkuin kiusaa muiden ajatusten yhtyminen hänen omiinsa. Ne ahdistavat häntä samaan tapaan kuin vieraat ihmiset puristavat kulkijaa hartioista markkinatungoksessa.

Ja useinpa hakee Juutas Käkriäinen kotonaan riitaa pelkästään sen vuoksi, että kaipaa riidellä, päästäkseen siten aivan erilleen ihmisistä, niistäkin vähistä aikuisista, joiden kanssa hän elää kylki kyljessä, nimittäin kotoisistaan, vaimostaan ja isommista lapsistaan. Riideltään hän saattaa juosta metsään yksikseen taikka lähteä kylille vieraampien ihmisten pariin, joille hän puhuu silloin paljonkin ja kaikenlaista, mutta pääsee puhumasta kotoisista seikoistaan: kalvavista huolista, jotka eivät helpotu puhumisella. Joskus herkimmillä hetkillään avaa hän sydämensä Rosinalle, mutta ei saa sanoilla kuitenkaan oikein ajatuksiaan ja salaperäisiä kiusojaan kevennetyksi. Vetäytymällä kodista ja kotoisista erilleen ne keventyvät.

Siksi riita. Se on välttämätöntä kuin ukonilma, että kaunista ja mukavaa ja iloista ja rauhallista tulisi jälleen. Nyt se ukonilma on kasautunut hänessä jo monia viikkoja, joiden kuluessa hän ei ole tehnyt

mitään muuta kuin syönyt ja maannut hirveästi. Syönyt leivän ja kolmisenkymmentä perunaa kerrallaan, ja juonut neljä tuoppia piimää aterialla. Ja sitten maannut. Niin on yhä nukkunut.

Lujille hän olikin yrittänyt sitä ennen, ei täällä Putkinotkossa peltoja möyrien, sillä onhan hänellä mielestään ikäänkuin renkejä, on viime vuodet ollut; pojat, Ananias ja Malakias ja Topikin. Ja ilmaisia renkejä, ne pojat. Mutta kauempana hän oli kierrellyt, ulapan takaa näkyvien vaarojen kylissä, missä häntä ei niin paljoa tunneta, Käkriäistä viinoineen. Kierrellyt näennäisesti velttona vetelehtien, mutta päässä eli hänellä alinomaan se viinanmyyminen, siinä määrin, ettei hän siihen jaksoon nukkunut paljoa öisinkään. Se oli hänen virkkua aikaansa.

Ja rahaa lähtikin Käkriäiselle. Seteleitä niinkuin allakanlehtiä. Onhan sitä maailmassa rahaa miehelle, joka osaa sitä hankkia! Enemmän ei korpi-oravillakaan käpyjä kassassa kuin hänellä rahaa! Eikä Käkriäisen Juutasta siepattu kiinni. Ei hän vain niin itseään anna! Kerran tuli itse vallesmannikin vastaan veneellä, Käkriäisen soudellessa kilisevissä kevätjäissä. Käkriäisellä oli monta putelia veneensä kokkalaudan alla. Nimismies pysähdytti hänet, pyysi tupakkaa pistämään, tarjosi tupakan. Ja hän otti. Siksi se ei ruununherra häntä epäillytkään, kun hän seisahtui ja otti: hänen rohkeutensa tähden. Tahi ehkä se ei häntä tuntenut, Juutas kun oli nylkenyt pois tuon parran ylähuulestaankin, ja puhui muutetulla äänellä, pitäen kielensä päätä toisessa poskessaan. Ja se oli iltahämärä, melkein pimeä.

Mutta ihmekös, jos sellainen nukuttaa sitten perästä! Nukuttaa niinkuin muukin työ. Eikä tuosta ole ollut virkuksi tekijää tästä kesästäkään. Sellainen tuo on ollut kesäkin. On sataa rätkinyt melkein kokonaan, juhannukseen asti.

Vähitellen on sitten Käkriäisen aivoissa alkanut kuitenkin herätä ikäänkuin ajatus, että ne rahat rupeavat loppumaan siitä hänen suuresta ja vanhasta kukkarostaan. Ja loppuvat eväät pennuilta.

Ja sitten on tullut hieno halu, että pitäisi tästä ruveta hommaamaan uusia rahoja.

Pitäisi mennä ottamaan lankomieheltä sitä korpijoonia myytäväksi.

Rosina on tyrkyttänyt hänelle, että hänen olisi ruvettava polttamaan itse, mutta...

Mutta ... se sitä tyrkyttää!

Ja nuo kotirengit pitäisi neuvoa työhön, joskaan ei itse isä vielä. Ei vielä, vaan ... sitten. Hänellä on nyt muuta ajattelemista. Sitä oli hän ajatellut tänä aamunakin, silloin kun sanoi mummolle tupakoita katsellessaan, että hänellä on tässä katselemista. Ei hän silloin ollut katsellut pelkästään tupakoita, vaan oli tuuminut, että pitäisi mennä hankkimaan jauhoja jostakin, vaikka velaksi ensimmäiseen hätään, koska entiset ovat loppumaisillaan, eikä hänellä ole rahaa ostaa uusia. Hän oli ajatellut, että tuolta Könösen sahalla ja myllyltä niitä saisi, Kenkuinniemen päästä. Sieltä on annettu ennenkin velaksi. Kaupungissa ei häntä tarpeeksi tunneta puodeissa.

Mutta viime kerralla Kenkuinniemen sahalla käydessään niinikään jauhoja ottamassa, vaikka silloin rahalla, oli hän tullut olleeksi koppava. Ja siksi ei hän nyt tiedä, kuinka ilkeäisi pyytää sieltä velaksi. Sahan konttoristi oli näet silloin vihjaillut jotakin, jota Käkriäinen arveli pistelyksi hänen tienioihinsa, niihin viinoin. Se oli sanonut, että hätäkös Käkriäisellä, onhan hänellä niitä kapitaaleja. Ja konttoristi oli hymyillyt. Ikäänkuin leikitellen hänellä, Käkriäisellä! Silloin oli Juutas yhtäkkiä pistänyt reuhkan päähänsä ja karjaissut niin, että konttorihuone kumisi:

"Hyvästi!"

Ei hän muka tarvinnut Könösen jauhoja. Hänellä oli silloin rahaa. Ja käreällä äänellä örähtäen oli hän lähtenyt rahapussi kädessä ulos.

Niin pistätti häntä se hänen asioihinsa sekaantuminen.

Kun se konttoristi antaisi nyt hänelle anteeksi. Mutta tietävästi se nauraa hänelle, muistellen hänen viimekertaisia hyvästejään.

Minkätähden pitää ihmisten olla sellaisia? Etteivät voi unohtaa, antaa anteeksi! Tuollaista ... leikkiähän se oli.

Tänä aamuna tupakoitakin katsellessaan on Käkriäinen tuuminut, kuinka siistiksi hän puukeutuisi sinne sahalle ja myllylle mennäkseen. Muulloin ei hän paljoa välitä, mitä ihmiset hänen vaatteistaan ajattelevat, kun hänellä kerran on rahaa matkassa. Mutta nyt on ... toinen liikutus asiassa...

Sitten hän on ajatellut, kuinka lupsakka mies hän olisi siellä sahan ja myllyn konttorissa käytöksensä puolesta. Ja jos tarvittaisiin, niin hän puhuisi katumisestaankin muka.

Tällä tavoin miettien on hän pistäytynyt nurkan takaa vielä vähän saunaan. Aprikoimaan asian ihan selväksi. Ja kahviakin hän on siellä odottanut.

Mutta silloin alkoivat nuo akat puhua hänestä, juuri kun hän tuli takaisin ulos, mietittyään kaiken selväksi. Siltä tuntui hänestä mummon saunalle päin vilkumisesta päättäen. Ja sen arvaa, mitä mummo hänestä puhuu!

Käkriäinen on ollut kodassa jo hieman hyvillään siitä, että hän aikoo nöyryyttää itsensä sahalta, olla kohtelias ja aneleva ja siisti vaatteiltaanakin, mutta yhä on hänen mielessään toimettomuudessa kasautunutta ukkosen raskautta. Vielä on hän päättänyt, että hän rupeaa tekemään kohta heinää, aikaisemmin kuin eilisaamuna. Tekee siihen asti, kunnes sahan konttoristi voisi ottaa hänet puheilleen, kello kymmeneltä, aamiaisen syötyään.

Nyt ... nuo akat siinä sotkeutuvat. Vaikkei Käkriäinen oikein tarvitsisikaan riitaa ... enää.

Rosina on ihan hiljaa. Ja aikoo sitten vastata sukkelasti jotain selitykseksi. Silloin ehtii mummo ennen Rosinaa. Hän kivahtaa terävällä kielellään, joka myrkyttää Juutasta ihan mahan pohjaan asti, että hänestä, Juutaksesta, tässä on sietänyt puhuakin. Käkriäisestä, joka makaa, makaa! Ei opeta lapsiaan töihin, pässien kanssa ne kaiken aamua teluavat. Häntä ei kannattaisi pitää talonhoitajan kirjoissa, tuon Muttilaisen nimittäin...

Niin myrkyttää mummo Juutasta. Ja pakenee aidan luota kiireesti pois.

Minkäpä tekee Juutas? Hän on hirmuisen pikavihainen. Mutta mummoa vastaan ei hän voi oikein karata puheillakaan, vieraampaa ihmistä, joka oleksii hänen luonaan ainoastaan näin tilapäisin. Ja jos Juutas ärjyy hänelle, niin lähtee hän kohta köntystämään tältä kylille, vaivaistalolle muka. Mutta kylillä hän mennessään kertoo taas, minkälainen hänen vävymiehensä on.

Juutasta suututtaa kovasti. Johonkin hänen nyt täytyy saada puskea vimmaansa siitä, että hänen elämänsä sotkeudutaan. Ettei anneta hänen olla rauhassa, mennä ja olla missä milloinkin haluttaa!

Mihinkä hän puskisikaan muuhun kiukkuaan kuin Rosinaan, lähimpäänsä? Rosina sattuukin nostamaan päätänsä ja kääntämään kasvojaan, ja kun näkee Juutaksen suuttuneet kasvot, niin hänkin suuttuu. Rosina on kuin tuli ja leimaus.

Rosinan jäykistä kasvoista ja synkistä kulmista huomaa Käkriäinen, että eukko on kiukkuinen. Nytpä tulee sittenkin riita, hautuvan ukkosen helpottaja.

"Mitäh?" sanoo Juutas. "Mikä se on...?"

"Häh", vastaa Rosina. "Kas, kas ... nyt posket punottavat!"

"Häh?" kysyy Juutas tiukemmin.

"... kuin punatulkun vatsa!" jatkaa Rosina. "Niin, sinun poskesi, hyvänkin tuomioherran...!"

Nyt on riita valmis.

"Ja mikä se on?" kysyy Käkriäinen. "Että minä ... mummo ... makaan. Mutta... Missä se on se kahvin-kurri? Ei suinkaan tässä töihin ... kun maha huutaa kurria! Siihen kun minä en rupea!"

"Voi helvetti", huudahtaa Rosina. "Se huutaa. Mutta minun mahani ... ei pitäisi huutaa...! Aamun kaiken olen juossut. Mitenkä tässä on ennättänyt sitä keitellä? Kymmeneen kappaleeseenkö tässä olisi pitänyt revetä? Eikä ole kahvia heti aamulla kurkkutorveen kaadettu. Anna huutaa. Anna huutaa mahasi kuin posetin, monella äänellä. Äh. Ähä!"

Niin kiivastunut on Rosina, että hän kiihdyttää kauheasti Juutaksen vastarintaa ja voittamis- ja isännöimishalua. Käkriäinen tulee niska jäykkänä ja tuikein silmin yhä lähemmäksi Rosinaa, paisuvin ja vapisevin sieraimin. Ne sieraimet paistavat punertavina. Ja piippukin kädessä vapisee.

"Mikä... Pysykö se..." alkaa Juutas.

"Mikä, pysykö?" kimmahuttaa Rosina. "Minunko turpani kiinni? Ii! Odotapas. Mikä ... mikä kuningas sinä tässä luulet olevasi! Komentaja! Kämpyräjalka. Minä ... minä kun otan tuosta seipään kappaleen ... ja lyön tuon kompurasi poikki...!"

"Kuuletko ... kun minä setvin!" ärjähtää Käkriäinen. "Kuuletko, kun sanoin, että pysykö, niin minä meinasin..."

Hän oli tosiaan tarkoittanut, että pysykö se Rosinan suu kiinni. Mutta nyt hän ei keksi minkäänlaista pientä veruketta, jolla kääntäisi ne sanat tarkoittamaan jotain muuta.

Rosina on noussut pystyyn. Hän on taisteluun valmis vastustaja. Hän säksättää. Hän laskettelee sanoja sellaista vauhtia, ettei Juutas saa suunvuoroa. Ja silloin miehen vimma yhä kiihtyy. Niin, hänen tekisi mieli käydä käsiksi Rosinaan ja nipistää häntä niskasta niin kauan, että kyllä se tottelisi. Niin tekee mieli. Sen hän tekisi, ajattelee hän, jos ei Rosina olisi akka.

Niin on Juutasta aina ennenkin haluttanut Rosinan kanssa riidellessään. Mutta eihän sitä ... akkaa voi! Ja sitäpaitsi on Rosina vahva. Auta armias, jos se antaisi takaisin, kun se on noin silmille lentämässä! Se on sellainen ... kuin mikä vihainen kana.

Eikähän Juutas Käkriäinen toki ole Rosinaa koskaan lyönyt, enemmän kuin hän toteuttaa muitakaan julmia uhkauksiaan.

Mutta tällä kertaa hän kuitenkin ajattelee:

Kun se vain koskisi yhtä ainoakin paikkaa hänessä, silloin hän...! Jos se koskisi hänen näppejään! Tai hänen piippuaan. Silloin... Mutta sitä se karttaakin tekemästä. Se ainoastaan säksättää:

"Vai ... kuningas. Liikkuu ... kuin sontiainen. Joka sontiaiseen turvaa, se sontaan menee! Menisit tuonne lehmän rieskan alle ... tuossa on ... kuningas!"

"Kuuletko sinä", karjaisee Juutas Käkriäinen niin että riihikin tuolla kauempana tuntuu kumeasti mörähtävän.

"Juutas Käkriäinen lehmän-r-rieskan alle!" nauraa paksuposkinen Topi kujan kiveltä.

Ja nyt huomaa Juutas, että muutkin lapset pilkistelevät kujalle piha-aidan raoista. Vielä kerran huutaa hän niin kovalla äänellä kuin väkevän ja leveän rinnan uumenista lähtee:

"Se on pidettävä suu kiinni, akka ... sen sanon minä...!"

"Minä kun otan tuosta tuon Yömin rieskan ja länttään, niin...!" huutaa Rosina.

Ja samaa tulee Rosinan suusta loppumaton määrä.

Juutas-parka ähkii ja puuskuttelee. Hän on vihainen. Hän örisee. Tekisi mieli lyödä akkaa, mutta nuo lapset... Ja joskin hän välistä lyö hevostaan ja vielä harvemmin lapsiaan, niin hänkö ... akkoja!

Viimein hän ärjähtää, kun saa Rosinalta sananvuoroa:

"Kun ei ... kun ei minun anneta olla rauhassa!"

Sitten ryntää hän pihalle. Ei matalasta veräjänkohdasta, vaan kömpii suoraan aidan ylitse. Hän harppailee kiireesti miesten aitan luokse. Ja pujahtaa matalasta ovesta aittaan. Ja siellä alkaa hän penkoa vaatekasaa, joka on lattialla, höyläpenkin tapaisen takana, sillä hän on taitava puuseppäkin, jos milloin tulee ryhtyneeksi toimeen ja löytää mistä sahansa ja höylänsä.

"Ei anneta ihmisen ... ihmisen olla rauhassa", äännähtelee hän edelleen aitassa. "Missä nyt lienee se hattukin..."

Niin muristen hän tempoo jalastaan huopikkaat ja ottaa nurkasta vaatekasasta ruskeat lapikkaansa, leveät ja kiveräkärkiset. Sitten nyhtää hän rimsuhäntäiset housut jalastaan ja etsii sijalle toiset. Pyhäiset housunsa hän etsii, tai paremminkin kylähousut, sillä arki- ja pyhäpäivillä ei Käkriäiselle ole muuta eroa kuin että hän voi sunnuntait pötköttää täydellisessä rauhassa, jos on makuutuulella. Eikä Rosina saa houkutelluksi häntä kirkkoon juuri koskaan. Mutta harvoin Rosina itsekään kirkkoon joutaa. Työpuuskan tullessa möyrii Käkriäinen pellolla pyhänäkin. — Mutta nämä housut! Näitä harmaita kylähousuja täydentää hän nyt vielä kylätakilla, unohtaen siinä kiireessä kuitenkin vaihtaa liivejä. Ja nyt työntää hän rajusti jo päähänsä parempaa hattuaakin, paiskattuaan karvaisen reuhkansa höyläpenkin alle. Se ainoastaan juhlatiloissa käytetty hattu, joskin pojat anastavat sen muulloinkin, jopa pienimmät äyskäröivät sillä vettä pois veneestä, se hattu on hyvin leveäreunainen ja sinertävä. Se on huopahattu, Muttisen entisen, lyhytaikaisen rouvan hattu, annettu pikku Lejalle tuuhealla höyhenellä varustettuna. Mutta kerran kaupunkiin lähtiessään ei Juutas löytänyt vanhaa hattuaan, jota penikat sitäkin kuljettelivat. Ja silloin johtui hän katselemaan Lejan saamaa hattua. Kiukuissaan repäisi hän silloin siitä irti sen kukon tai teiren hännän, kuten hän sellaisia koristeita nimittää, ompeli toista liertä edestä vähän koholle, ettei se ollut silmiä sokaisemassa, ja paineli pohjankin kuopalle niinkuin miesväen hatuissa. Siten oli hän omistanut itselleen sen hatun kylähatuksi.

Nyt hän on jo melkein valmis. Minnekä hän lähtee? Sahan hovilleko ja myllylle?

Ei hän sinne lähde. Hän lähtee matkalle. Lääniin. Jonnekin hyvin kauas. Sillä hän on ottanut orrelta ja asettanut viereensä myöskin ruudukkaan kapsäkkinsä, saman, jota hän on keikuttanut mukanaan kävellessään korpijoonia myymässä. Mutta eihän hänellä ole nyt viinokajaan matkalaukkuunsa pistää?

Sitä ei mies kuitenkaan ajattele. Vielä ottaa hän rahakukkaronsa, jossa on muutamia seteleitä, housujensa oikeaan taskuun. Ottaa vanhan ja ruskean arkkunsa pohjalta, jonka hän teki muinoin renkimiehenä ollessaan avioarkukseen. Mutta hänen jalkansa ovat paljaat, ja toinen sukkakin puuttuu. Ei sitä löydy aitasta mistään. Perhanaankos se sukka...?

Pennut ovat tulleet ovelta katselemaan. Etummaisina ovat pieni, musta Sanukka, Topi ja Jopi. Heidän välistään kurkistelevat kynnyksen yli Repekka ja Ester.

"Niin, niin, Jopi, isi lähtee nyt", puhuu heille Juutas Käkriäinen. "Ei voi jäädä ... lehmänrieskalla paiskellaan. Pitää lähteä ... lääniin. Jopi, työnnähän tupakkaa tuohon tupakkakukkaroon. Missä perhanassa se minun sukkani?"

Käkriäinen ojentaa Jopille tupakkakukkaronsa, harmaan ja pitkän, pässinpusseista tehdyn. Jopi kokoaa siihen tupakkaa huumaren pohjalta ja sanoo, ettei siellä enää paljoa olekaan, tähän ne loppuvat.

Ja sitten muistaa Topi nähneensä jonkin sukan tuolla alhaalla humaliston juurella, kivellet jätettynä. Topi aikoo käskä Jopia sitä hakemaan, mutta Käkriäinen ei anna Jopin juosta, vaan menee itse rantaan päin, ajatellen, että rantatietä hänen onkin poistuttava Putkinotkosta Kenkkuinniemen kannakselle päästäkseen. Ja rannalle mennessään aikoo hän pistää sukat ja kengät jalkaansa.

Sinne hän katoaakin pian, saunan ja korsujen taakse, tyhjä kapsäkki toisessa kädessä ja toisessa lapikkaat ja sukka. Kerran vilkaisee hän haikeasti taakseen, mutta sitten hän menee päättävästi. Paksuposkinen Topi ällistelee hänen menoaan, Jopi ja pieni Sanelma näyttävät kummastelevan, Repekka ja Esterkin hätääntyneiltä.

Rosina melkein itkee kiukusta. Ja sitten katsoo hänkin, minne se Juutas menee. Tuokioon ei Rosina muista edes lypsettävää Juotikkia, vaikka Leja jo lopettaa toisenkin lehmän lypsämistä, punaisen Jertan, jonka otsassa on valkea sydämenkuva. Ainoastaan muutaman suihkauksen on Rosina vetänyt Juotikin nänneistä, ja vetänyt hihaansa. Nyt johtuu hänen mieleensä, että Juutaksella on kaikki rahat, niinkuin ainakin. Se köntäle on nyt sellainenkin, ettei se antaisi mitään Rosinalle, joten Rosinalla ei tavallisesti olekaan muuta kuin mitä hän on hankkinut itselleen salaa, myymällä akoille sikareen voita, ja jos oikein koville ottaa, hiukan Juutaksen jyviäkin. Eikä Rosinalla ole nytkään rahaa. Ja kaupungissa hän on aikonut ostaa paitsi niitä rohtoja myöskin hiukkasen vaatteita lapsilleen, raukoilleen!

Mutta nyt tuo mörökki, Juutas, lähtee luppaisemaan kylille! Lähtee melkeinpä aavistamatta, vaikka Rosina on kylläkin jo ennestään tottunut näihin temppuihin. Siksipä tietää hän miehensä tulevan takaisinkin sieltä. Mutta milloin? Ja rahamassi sillä on housujensa taskussa, se on selvä.

Rosina keskeyttää yhtäkkiä Juotikin lypsämisen, ja huutaa lyhyesti Lejalle:

"Katsokaa, tyssit, tuota Luukasta! Ja lypsä, Leja, Juotikki loppuun!"

Sitten alkaa hän päättävästi rientää Käkriäisen perästä, läävän ja saunan välitse ja sieltä rantaan. Hän tapaa matkalaisen nuottakodan luona kalliolla, sovittamassa jalkaansa jo toista, humaliston juurelta löydettyä sukkaa sekä lapikasta, joka tahtoo repiä puolittain mädänneen sukan poikki ennenkuin jalka menee pohjaan.

"Entä ... millä minä sitten siellä kaupungissa ostan?" kysyy Rosina.

Käkriäinen murahtaa jotain kyllästyneesti ja katselee maahan. Sitten vääntää hän housujensa takataskusta mustan ja litteämahaisen kukkaron ja työntää sen Rosinalle, torjuen kädenliikkeellä kaikki vastaväitteet.

Ja sitten nousee hän paikaltaan ja lähtee taas mennä jöröttämään, heittäen kapsäkin selkäänsä. Kiipeää rantakallioilta ylös metsään.

Rosina katselee hänen menoaan, nytkäyttää niskojaan hiukan myhäillen, ja rientää takaisin mökille hommiinsa.

Minne Juutas menee? Sitä hän ei ole tullut vielääkään ajatelleeksi. Kaupunkiin hän ei ole aikonut mennä. Kylille vain, jonnekin. Lääniin.

Sinne tekisi hänen mielensä kulkea. Kulkea erilleen.

Ja jokin alkaa kaivaa rintaa kuin alakuloisuus. Äsken on kiukku siinä voimakkaassa rinnassa lietsonut niinkuin pauhaavat ja pölisevät pajanpalkeet. Yhä polttaa otsassa se suuttuminen... Ettei saa olla rauhassa ... omine aikoineen! Että pitää tulla se rähinä!

Nyt vasitenkin, kun hän juuri oli rupeamaisillaan suosiolla taas töihinkin ja aikoi lähteä ilomielin hankkimaan evästä niille kasakoille, lapsille.

Kävelee, kävelee.

Johtuu sitten siinä vähitellen ajatuksiin, että nyt ne muut juovat kahvia siellä mökillä, seinättömässä tuvassa. Kyllä se Leja oli kai keittänyt sen varikon valmiiksi, ei siinä oikeastaan ollut äkäilemistä... Ja tunnin parin päästä rupeavat ne kotona syödä riuhtomaan. Riuhtomaan Putkinotkon isoja ja murakoita perunoita, Käkriäisen omia viljelemiä, koko Kenkkuinniemen ja läänin parhaita, sellaisia, että omenatkin niiden rinnalla ovat pelkkiä paskia. Mitäs nämä nyt omenat... Muttisen, ennen ... ruuan rinnalla. Ei niistä oikean ihmisen maha täyty. Ja voita ne syövät! Ja perkaavat eilisiä kaloja, jos ei Ananias liene sattunut tänäänkin verkkoja nostamaan. Olihan niissä eilen siianpoikia ja muuta. Ja piimää ne hörppäisevät päälle, piimää, joka täyttää vatsan sihiseväksi ja poussahteleväksi kuin käyvä kaljatynnöri.

"Paskia", murahtaa Juutas Käkriäinen itsekseen, istahtaen karjapolun varrelle vihantaan notkelmaan, tuskin puolen virstan päähän Putkinotkosta. Ja hän kaivaa housujensa taskusta tupakkakukkaronsa, sen toistakymmentä vuotta sitten ison pässin pusseista tekemänsä, Hiesun myllärin tapetun pässin pusseista, hänen koko ikänsä kestävän ja pojillekin perinnöksi jäävän. Ja piippuunsa hän pistää, ja imee kaksi piipullista oikein kiukkuisesti, yhtä mittaa. Siten istuu hän keskellä kirpeää savupilveä. Nyt hän sylkäisee ruosteenruskeain hampaittensa särkyneestä kolosta ja sanoo itsekseen:

"Hyh ... tästä nyt yhdestä suuruksesta! Elää tuota ilmankin ... ihminen."

Että saisi olla rauhassa, yksin. Miksi eivät ihmiset elä keskenään rauhassa?

"Tahtovat olla yksinään ... siinäpä se aihe ja liikutus onkin."

Mutta nyt hän on yksinään. Hongikon rinne tuolla lämpenee. Petäjät suhisevat hiljaisessa tuulessa. Kangas huokuu ja hengittää.

Siinä hän käännähtelee, työntää leveän naisenhattunsa takaraivolle ja katselee maahan. Hän katselee pian muurahaisia, joista hän, Kenkkuinniemiellä ja muuallakin tunnettu parantaja, osaa valmistaa voiteita kihtiin. Ja voiteita hän osaa tehdä muihinkin tauteihin. Ja kuta kovempi on rohdon aihe, sitä paremmin se parantaa. Punatauti nyt lähtee lehmistä helposti, vaikkei hän sano, millä se lähtee, kun häntä kutsutaan taloihin lehmiä parantamaan. Mutta ei siinä tarvita sen enempää kuin että panee venäjänlehteä puteliin korpioonin sekaan, ja sitä antaa lehmälle... Ja apteekkirohdoista hänellä on kokemus. Hän tietää, mitä ovat keripukin rintatipat, kaiken syövän voide, kolmen sormen linjamentti. Ja kuolleen vuoteen juuri. Mutta lasten yskään ei pidä panna sievettä enempää kuin yksi pieni pisare ... niinkuin siilaamalla, veteen. Kaikenlaista hän on oppinut muilta, vanhoilta. Ja itsekin keksinyt uusia. Ja jos eivät ne rohdot aina auta, niin joskus ne auttavat. Ja sen auttamisen ne ihmiset muistavat. Niille ei vain pidä itse mainita, milloin ne eivät auta. Ja sen paremmin ne auttavat, kun ei sano, mitä niihin on sekoitettu. Sellainenhan vie voiman...

Ja niin paljon hän on saanut ihmisiä ja elukoita voima-aiheillaan paranemaan, ettei häntä Kenkkuinniemiessä sanotakaan turhaan Putkinotkon jumalaksi. Sillä jos siinä nimessä on pilkkaa ja leikkiä ihmisten puolelta, niin on siinä toinen puoli tottakin. Joten se Rosinakin, jos se ei olisi äkäpussi ja tulistuisi ... jospa se oikein tietäisi, minkälainen mies hänellä onkaan! Sellainen jumala vaan on, poppa, muka. Ja tietäähän nyt sen: pelätäkin häntä pitää...

Yhtäkkiä näkee hän maassa jotain uutta. Se on sellainen ... eluke. Hän kaappaa sen sukkelasti isoihin sormiinsa ja katselee, haistelee sitä. Voi hylky, kuinka haisee pahalta!

Siitä jos tekisi rohtoa johonkin! Kolotukseen taikka muuhun. Siitä voisi tulla. Se on väkevää, ja tauteihin pitää olla väkevää. Ja sillä voiteella kun voitelee, niin jos ei silloin vika lähde, niin ei millään! Siinä on sellainen voima, koska se haiseekin kirpalkalta.

Jos nyt kuka kysyy Kenkkuinniemiellä tai muualla neuvoa, ja tahtoo rehellisen puheen kuulla, niin kuulokoon, että maassa on sellainen ... iso juoksija, kiiltäväkuorinen kuin messinki, taikka paremminkin niinkuin kuparossi. Ja siitä jos keittää voiteen ... ja panee sekaan pirtua, oikein väkevää ... se on tärkeä luokka siinä ... niin se auttaa paremmin kuin apteekkarien keitokset. Ne sellaisten keitokset ... paskia!

Viimein Juutas Käkriäinen ottaa matkalaukkunsa, jossa ei olekaan mitään tavaraa, ja ontuu keveänlaisesti takaisin kotiaan kohti, vaikkakin varaten silmäkulmiinsa Putkinotkon mökin lähistöllä vielä vakavan ja suuttuneen ilmeen.

Kymmenes luku

Saksanheisi pilkistelee seinän alitse Putkinotkon tupaan, jossa perhe on suuruksella. Rehevä on se heisi niinkuin nokkospehko. Lapset ne ovat maistelleet sen pensaan marjoja tuolla Muttisen Aapelin huvilalla, ja vaikka ne olivat äiteliä ja happamia, joten silloinen pieni Malakias paiskasi kokonaisen tertun seinään, lienevät hän tai muut lapset niistä muutaman syöneetkin, kuten pennut nykyäänkin koettavat niitä syödä, koskapa heisi nyt rehottaa täällä mökin nurkalla. Samalla tavoin on Putkinotkon mökin pientareille ja pikku laaksojen siimekseen siirtynyt viini- ja karviaispehkojakin. Tosin on Käkriäinen heinäntekoaikaan tai peltoa kyntäessään sukinut ja nykäissyt noita marjapensaita pois, sukinut viikatteellaan ja repinyt kiukuissaan paljainkin käsin niitä pistäviä vesoja, sillä joutavia ne ovat hänestä, koska ihminen ei elä marjoilla. Esimerkiksi puolukat saattavat olla hyviä, koska hän on jo niihin tottunut, mutta ei niilläkään elä. Metsot ne marjoilla! Ja samoin hän arvelee ilkanäköiseksi tätä heittäkin, siinä ihan seinässä kiinni, missä se tukkii hänen mielestään kaikki ikkunat. Ja lisäksi se mädättäisi, jos pääsisi nousemaan puuksi, tuvan seinät pilalle. Niinhän hyötyvät syreenit ja puuherneetkin Muttisen seinämällä. Ja Rosinakin sanoo, että puhtaan sen pitää rakennuksen ympäristön olla, ei metsää, vaan kyntömaita. Siksi on Käkriäinen montakin kertaa sivaltanut tämän heiden poikki. Mutta niinpäs on maa väkevää ja höystyisää tuossa paikassa, jossa lapset aina talvella pistäytyvät, että pensas nousee yhä uudestaan, lykäten yhtenä kesän alkupuolena juurivesoista miehen vyötäröille ylettyvät haarat. Eikä Juutas ole tullut viitsineeksi kaivaa maasta pois juuria, joita peittelemässä on viholaasiakin, pahannäköisiä paholaisia. Se häneen huolikoon työntää kynsiään, ja varsinkaan ilman rukkasia, muuten kuin oikein suutuksissaan! Eipä silti, ettei hän, jos oikein sisulle pistää, sysäisi kouraansa niihinkin, kasvoipa tuossa vaikka käärmeitä. On hänellä sellainen koura ja sellainen luonto! "Se on toinen aihe siinä ... se sellainen", sanoo hän.

Varjon puolelta se heisi tupaan pilkistelee. Mutta toisaalta jälleen, etuseinän alta, loistaa sisälle pihan heleä nurmikko, ja samoin aurinko, joka paistaa ylempänä olevasta ikkunasta. Muista ikkunoista ei se vielä paistakaan. Ei etelänpuolisesta läheskään, josta se hautoo vasta keskipäivällä ja suurimman osan iltapäivää. Mutta silti hörisevät jo kärpäset tuvassa. Aamu on lämmin, ja päivästä lupaa tulla kuuma.

Kärpäset hörisevät paksuna ja mustana parvena. Ne tuprahtavat sieltä täältä, kaikkialta. Varsinkin pöydän kohdalla on niitä sakeanaan kuin noki ilmassa lampun savuttaessa, ja pöydällä kuhisee niitä kuin missäkin muurahaispesässä. Ne ympäröivät aterialla istuvien päitä. Ne pistävät ja imevät. Ne suhisevat ja soivat yhtenä säveleenä. Ne ponnahtavat lentoon, jos niitä karkoittaa korvistaan, ponnahtavat kimahtavalla äänellä. Ja jos niitä lyö huivilla, tuprahtaa niitä ilmaan satojen parvi. Eivätkä ne vähene tällaisesta tuvasta, vaikka niitä makaakin jo kirjavanaan rikkaisella lattialla, raheilla ja ikkunanlaudoilla, kellii kuolleina, keltaiset vatsat ylöspäin, maistettuaan kärpässienistä, joita on tuotu punanloistavista kärpässienilehdoista ja pantu paistettuina ja sokerilla ripoteltuina uunin reunoille, niin korkealle, etteivät pienimmät muoskat pääsisi nuolaisemaan niistä sokeria. Mutta kymmenin verroin on niitä yhä lentämässä ja humisemassa, korviin ja silmiin tunkeutumassa. "Kukapa Luojan luomaa kärpästen sukua hävittäisi, jos Luoja tahtoo kärpäsiä lisätä", sanoo mummokin, joka istuu uunin ääressä ja jonka niskaa kärpäset nipistelevät. Mutta Ananias suutahtelee ruokapöydässä, koska ne hörisijät tunkeutuvat sieraimiinkin, vaikka luulisi niillä olevan muutakin syömistä. Ja syömistä muulloinkin kuin ihmisten ruoka-aikoina. Ovathan huttuiset padat öisinkin pankolla, ja pöydällä on maitolamparoita ja leivänmuruja.

Mutta pikku Repekalla, joka aterioi vatsa paljaana rahin ääressä seisten, kun taas toiset pikku lapset istuvat polvillaan permannolla saman rahin ympärillä, hänellä ei ole aikaa ajatella kärpäsiä, vaikka ne lentävät hänen suureen lusikkaansa. Tukka tummien ja ruokahalusta kiiltävien silmien edessä, viisi kärpästä poskellaan, koettaa hänkin tavoittaa hapanmaitoa lasten yhteisestä kupista, noita meheviä ja suuria kokkeleita, jotka kelluvat vaaleassa sinnussa. Hän koettaa, koettaa. Mutta hän ei ennätä. Vaikeaa on hänen tunkea kuppiin lusikkaansa, jota hän pitää kiinni keskeltä vartta, tuohon hyppelevään ja heilahtelevaan kuppiin: niin nopeasti saavat toiset siihen aina peltiset lusikkansa, päreestä reväistyt lastunsa taikka paljaat kouransa. Aina on kupissa käsiä, jotka vievät vimmatulla kilvalla toisiltaan kokkeleita. Milloin oikeita, milloin vasempia käsiä, kun taas hampaat puraisevat vapaina olevista käsistä rajusti leipää ja nieleksivät Putkinotkon meheviä ja vasta kaivettuja kesäperunoita. Kuppi tyhjenee kiireesti. Silloin hätäntyy Repekka. Hän katselee ällistynein silmin toiseen ja toiseen rahin ääressä ahnastelijaan. Ja hän huomaa kauneimman kokkelin Jopin suussa! Hänen ruskeat silmänsä välkähtävät. Ja yhtäkkiä karkaa hän päin Jopia rahin ylitse, ja pieksää piimäisellä lusikalla häntä vasten naamaa, itselläänkin suun ja nenän ympärökset ja kädet piimässä. Pieksää, ja silmät säkenöivät

vimmasta.

"Saakeli soi!" huudahtaa Jopi ensin. Pikku sisko lyö yhä. Silloin kiivastuu Jopi. Hän ponnahtaa poikki rahin, iskee Repekan paksuun ja tanakkaan kurkkuun, josta pääsee parahtava ja surkea itku. Kevyt ja lyhyt rahi, Juutas Käkriäisen kyhäämä kapeasta laudasta, siirtyy ja kolisee siinä rytäkässä. Mutta eipäs kuitenkaan kaadu, koska sen katajanhaarukoista tehdyt jalat harrottavat leveällä. Perunat pyörähtävät kuitenkin maahan. Ja kuppi kallistuu ja piimämaito siinä läikähtelee. Topi kiroilee sorakielellään. Pieni, musta Sanelma, Repekkaa kolme vuotta vanhempi, hipiältään kuin mustalainen ja luonnoltaan kuin pippuri... Sanelma, joka on saanut nimensä Mauno-enon tyttären taikka oikeastaan Maunon Pertan tyttären mukaan, ystävydenosoitukseksi siltä ajalta, jolloin Mauno ensi kertaa rupesi auttamaan Käkriäistä, neuvoen häntä myymään viinaa ja hankkien sitä hänelle, vaikka silloin ainoastaan tilapäiseen hätään, sillä muutamaan vuoteen ei Juutas sitten vielä tullut ruvenneeksi vakituisesti sitä myymään ... seitsenvuotias Sanelma, hän ärjyy, ja polkee jalkaa ja itkee kiukusta ja noituu:

"Saatanat, saatanat...!"

Mummo rupeaa ihan kauhistuksesta siunailemaan, istuessaan niska pystyssä siellä liitän eli hellan ääressä. Siellä hän kampa nyt tukkaansa ja etsii päätänsä, vedellen tukkeutuneella luukammalla hapsiaan niin että rasahtelee ja hilseet pölisevät. Ja tähystellessään kampa läheltä nenäänsä, silmin, jotka punertavat vanhuudesta ja ovat kuin särjen silmät, tarkastaa hän myöskin, kuinka hänen särkensä paistuvat tuossa liitän suussa, josta tuprahtelee savua tupaan. Sillä uunikin on vialla, on ollut jo monta vuotta: sen kupeet ovat halkeilleet raoille, ja leivinuunin päälaki on savella paikattu. Paikkaus kohoaa uunin päällä kuin suunnattoman kalakukon kuori. Joskus lehahtaa hellasta, kun aamuinen tuuli vielä hengähtää, paitsi savua, mustanpunaisia tulenkieliäkin, ikäänkuin haluten päästä nuoleksimaan mustunutta seinää. Ihme, ettei se tuli tartu mummoonkin. Mutta hän istuu hiukan syrjemmällä hellan suusta, etteivät liekit kärventäisi häneltä silmiä. Ja silloin, kun ei tuulen henkäystä tarvitse odottaa, kumartuu hän varovasti katsomaan kolmea pientä särkeään, tikussa paistuvia. Eilen on mummo ne kalat itse onkinut.

"Voi hyvä isä noita pentuja! Mitenkä ne kiroilevat!" siunailee mummo.

"Ja mistä pitää tuon Sanelman tietää, mikä se h—ra on?"

Täten on näet pikku Sanelma juuri huutanut Esterille. Entäs toinen hyvä, tuo Topi! Sen pitää tuota tulipussia, Sanukkaa, taas ärsyttää! Ja sanoa häntä Syhelmäksi, niinkuin se ei jo muutenkin heittäisi penkiltä kaikkea pitkin lattiaa, lusikat ja kupit ja kaikki. Itsensä sietäisi Topin saada selkäsauna. Kas, kas, tuolla tavalla paiskii toista potateilla.

"Hyvä Isä siunaa!" huudahtaa mummo. "Penkinpäs kaasivat! Siinä nyt yhtenä sorkkaläjänä survovat. Koirankin ihan tappavat."

Nyt täytyy Rosinankin hypähtää paikaltaan. Hän on istunut punaisen pöydän päässä, Ananias ja Leja sivullaan, sillä Malakiaksen on Leja saanut taivutetuksi olemaan ilman aamiaista niiden rohtojen tähden, jotka äiti tuo kaupungista. Ja Malakias on lähetetty syömättömyyttään nurisevana rantaan, äyskäröimään vettä veneestä, jolla kaupunkiin aikovaiset, Rosina, Saara ja pikku Jopi, on saatettava laivaan. Saara jäi aittaan pukeutumaan, ja mitä lienee jäänyt tekemään.

Rosina hypähtää nyt kapalolapsi sylissä paikaltaan ja nykäiseepä ensimmäistä eteensä sattunutta pienokaista hiukan tukastakin. Se nykäisty on Topi. Ja Rosina huutaa:

"Jo nyt on ihmeet ja kummat! Minä ... nyljen teidät kaikki tupelle! Kun ankerit!"

Mutta Topi, kaksitoistavuotias ja lyhyt, ällistyy ja suuttuu. Hänen tukkaansa on nykäisty. Hän sieppaa haaraiset rahinjalat, jotka ovat rytäkässä päässeet irti, ja hyökkää ne kourassa hammasta purren Rosinaa kohti.

Ananias tempaa rahinjalat pois Topilta. Ja niinkin paljon on hänen mielestään syytä puuttua asiaan, että hän nousee pöydästä ja tavoittelee seinältä solmuksia köysiohjaksia, antaakseen tuolle jurikalle kuranssausta.

Sen näkee Topi. Ja pelästyy. Hänen täytyy hellittää tervaiset ja mustat kouransa Rosinan hihasta, eikä hän ennätä iskeä edes hampaitaan Rosinan käsivarteen, kuten aikoi, kun ei ylettänyt häntä lyödä. Sydän kurkussa livistää Topi seinän alitse ulos, heittäen ateriansa kesken. Rosina rientää vielä hiukan portaille hänen perästään. Mutta tuolla juoksee Topi jo pakoon pihan poikki, niin että tallattu polku tömisee ja hänen paksut, paljaat pohkeensa hyrräävät väkkäränä. Vielä huutaa hän Rosinalle, taakseen katsomatta ja täydessä vauhdissa, huutaa kimakalla äänellä, jo lähellä itkuja, puhaltamalla ja vinkaisevassa kiukussa:

"Rusina Kypenäinen! Sinä ... sinä... Sinulla on ... p—!"

Viimeisen sanan huutaa hän läkähtyvällä äänellä, josta puhuu äärimmäinen halveksuminen ja pilkka.

Alaveräjän raosta pujahtaa Topi saunalle. Ja menee ylös kalliolle ja petäjikköön. Ja siellä pillahtaa hän itkuun, pelonkin itkuun. Sillä joskaan äidistä ei hätää, se kun ei kuitenkaan antaisi vitsaa, vaikka sanoo lyövänsä korennolla, niin Ananias kovine ohjaksineen saattaa muistaa tämän myöhemminkin.

Topista on parasta nyt vähän välttää Ananiasta. Itsekseen hitaasti kävellen ja kohotellen kiipeilee Topi kallioilla.

Mutta sitten johtuu hänen mieleensä, että Malakiaksen pitikin olla tuolla kauempana rannalla, lappamassa veneestä vettä. Malakiaksen, hänen parhaan ystävänsä ja joskus suojelijansakin.

Topi kääntyy metsästä takaisin ja menee nuottakodalle, Malakiaksen luokse.

Mutta minkälaista on sillä välin tuvassa?

Jopikin itkeskelee tuvassa, ruskeaksi maalatun taikinakorvon vieressä. Hänen tukkaansa ei Rosina tosin ole koskettanutkaan: johan nyt, pienen äidinpojan, Jopin, pehmeitä ja vaaleita haivenia! Sekin jo riittää Rosinalle, että hän on ollut niin kova Topille: ajanut pentunsa metsään, ja saanut hänet haukkumaan äitiään niin julmasti, että Rosinan sydäntä oikein pahoinvointi kouristaa. Moittivalla silmäyksellä hän on estänyt Ananiaksen kurittamasta Jopia, joka ravisteli vimmoissaan Repekkää. Jopilla ei siis nyt ole minkäänlaista ruumiillista kipua. Mitä sitten kalpea ja hento Jopi nyyhkyttelee ja kitisee? Sitäpä hän nyyhkyttelee, että Repekan tähden on piimää ja kokkeliä kaatunut paitsi hänen silmilleen myöskin takin rintamuksille. Uuden, harmaan takin, keväällä teetetyt, pikkupoikien, Topin ja Jopin, yhteisen juhlatiloissa. Tällä kertaa se takki on annettu Jopille, hänen ensimmäistä ja ihanaa kaupunginmatkaansa varten.

Jopi ei näet vielä ole käynyt kaupungissa. Eikä missään muuallakaan kauempana kuin kinkereillä lähimmässä mantereentalossa, neljän virstan päässä, tavaamassa isämeitä. Siellä kävi hän toissa talvena. Sekä pari kertaa Kenkkuinniemen sahalla, jossa sai nähdä, kuinka isä muiden timperien joukossa tilkkesi ja pikesi tervahöyryä. Sitä samaa, missä Saara sitten on ollut ruokarouvana. Mutta muu maailma ja Kenkkuinniemi on Jopille vielä aivan merkittistä ja epämääräistä. Niinkuin kaunista unta. Varsinkin kaupunki, josta puhutaan aina ja enimmänsä. Ja hän on kuunnellut näitä puheita vaiti ja virkuin korvin. Kuunnellut mainittavan korkeaa kirkontornia, ja jonkinmoista, jota sanotaan linnaksi. Ja varsinkin joitakin kivimuureja. Minkähänlaisia nuo muurit ovat? Eivät ne kai ole sellaisia kuin tuo tuvan uuninmuuri? Sillä mitäs siinä olisi ihmettelemistä. Jopista ne taitavat olla saman näköisiä kuin ne Sioninmuurit, joista mummo veisaa. Ja veisaa joskus Mauno-enon Perttakin. Niitä on Jopi nähnyt siitä kirjasta, jonka Saarukka ja Ananias ja Leja saivat lainaksi koulusta siihen aikaan kun ne kävivät siellä ... kansakoulua. Muttinen ne sinne tiukkasi, antaen heille kengät, nimittäin Saarukalle ja Lejalle. Ananiakselle oli isän hankittava. Antoi kengät, että olisivat siellä kävelleet ... koulussa. Ja kävivät ne ... kunnes kengät menivät ihan riekaleiksi sinne sahan taakse kävellessä, ja äiti sanoi, että mitä luettanevatkaan siellä, lorulauluja, ei edes pääkappaleita kaikkia annettu lukea. Ja Juutas Käkriäinen jatkoi, että ... paskia ne ovat, ne pääkappaleetkin; mutta työ se on toista. Ja isä tarvitsi Ananiaksen työhön, hän itse meni Mauno-enon kanssa läänein, kävelemään sanoi menevänsä. Ja kun kerran Saarukka ei lähtenyt kouluun eikä Lejakaan joutanut sinne, vaan äiti tarvitsi häntä ja Saarukkaa, niin opettaja otti kirjansa pois, lähetti ottamaan. Siinä niitä oli korkeita muureja, siinä piipianhistoriassa. Jos lienevät olleet kultaa. Lienevätkö sellaisia ne kaupungin muurit?

Ei ole Jopi iljennyt kysyä isommilta pennuiltakaan, kaupungissa käyneiltä. On ajatellut, että näkeepä hän ne sitten itsekin, sillä hän on saanut äidiltä lupauksen päästä tänä kesänä kaupunkiin. Siksi hän onkin koonnut kaiken kesää rahaa, isältä ansaittua, hakkaamalla hänelle tupakoita. Viisi ja kymmenen penniä kerrallaan on Jopi saanut palkkaa. Jopa isä yhden kerran, kun oli mukavalla tuulella ja tuli läänistä ja naureskeli muutaman päivän, antoi hänelle rahaa kahmalonsa täydeltä, pennejäkö lienevät olleet vai markkoja, sitä ei Jopi vielä tiedä. Mutta niitä rahoja Jopi on pitänyt ensin piilossa tuvan nurkkahyllyllä, peltisessä rasiassa, piilossa muilta muoskilta ja varsinkin Sanukalta, kunnes Juutas Käkriäinen yhtenä päivänä meni ja vei kaikki Jopin rahat tuusasta, ja Jopi pelkäsi, ettei hän saisikaan niitä takaisin. Mutta sittenpä äiti antoi hänelle rahaa sijaan, yhtä paljon sanoi antavansa, vaikkei antanutkaan niin monta rahaa kuin rasiassa oli. Mutta ei se äiti Jopille valehtelee. Ja näitä äidiltä takaisin saamiaan rahoja piti Jopi sitten kätöksissä muualla eikä enää tuvassa. Sikopahnan katolle, lahonneiden päreiden alle hän työnsi rahatuusansa.

Nyt aikoo hän ostaa kaupungista rahoillaan vehnästä ja namusia. Ja aikoo antaa niitä muillekin pennuille. Sen julisti hän heti, kun äiti tänään viimeinkin myöntyi viemään Jopinsa kaupunkiin. Niin julisti Jopi, vaikka hän sitä ennen olikin sanonut pudottaneensa sen tuusansa, jossa rahaa oli. Mutta tuusa tulikin tällä kertaa pian esille. Sitten Jopi pesi oikein silmänsäkin. Niin tekevät muutkin aina kaupunkiin lähtiessään, muut paitsi Malakias, ja Juutas Käkriäinen silloin kun hän on totisella päällä.

Jalassa on Jopilla Saaran nappikengät, sillä Saaralla itsellään on Muttisen emäntärouvan valkeat kengät, koska hänen omansa ovat jo niin läntässä.

Ja sitten ei Jopi malttanut oikein kunnolla syödäkään, niin teki levottomaksi se kaupunkiin lähtö, matka laivareitille soutaen, ohitseajavaan laivaan.

Ja silloin kokkeloi Repekka hänet tällä tavalla!

Lapset itkevät. Toiset heistä nostavat pystyyn rahia ja asettavat katajanhaarukan siihen paikoilleen. Pikku Sanelma menee ruokakonttoriin, joka on tuvassa, pihanpuolisessa nurkassa, ja tuo sieltä uutta piimää. Sitten lapset taas syövät. Niin aikuisetkin.

Nyt tulee sisään Saara, kaupunginmatkalle pukeutuneena.

Hänellä on punainen pusero. Vaaleanpunainen satiinipusero.

Mutta hame on hänellä musta, ja tukka korvallisilta kikkaroitu. Kodassa, padan alla kuumennetulla poltto-oralla hän kikkaroi tukkansa.

Saara on korea, niin että pienet lapset katselevat häntä iloisesti ihailien, ja Repekka asettuu hajasäärin hänen eteensä ja sanoo veikeästi:

"Sinä olet ryökkinä!"

Ja sitten Repekka nauraa kirkkain silmin.

Saaran sydäimestä tuntuukin hyvältä noiden toisten katselu, joskin häntä hiukan harmittaa Ananiaksen naurahdus. Mutta vielä enemmän harmittaa häntä, kun äiti äännähtää:

"Mikäs se tässä niin haisee?"

Rosina huudahtaa sen aivan viattomasti, muistamatta, että se haju lähtisi Saarasta. Pistävä ja voimakas haju. Se on hajuvettä, jonka Rosina on unohtanut. Se haju tuntuu hänestä pahalta.

Mutta Saara ajattelee, että äiti pistelee häntä tahallaan. Hän mutisee:

"Sellainenhan se on äidin nenä! Vaikka ... itsekin haisee..."

"Voi Herra siunatkoon...!" huudahtaa Rosina. "Haisee... Sinä olet..."

"Haise itse paremmin!" sanoo Ananias.

Ja sitten jatkavat hän ja Rosina ja Leja syöntiään. Lapset katselevat yhä Saaraa. Saaralla on ne punaiset sukat. Ja kengät valkeat niinkuin liitu. Mutta sukista pyrkivät Saaran kantapäät paljaina vilkahtelemaan, kun nämä Muttisen neidin kengät ovat sellaiset, ettei jalka painu niihin ihan pohjiin asti. Saara ajattelee, että siksi kai se jättikin ne tänne maalle. Ei sillä niin pieni jalka ole. Varmaan se ei voi niitä enää käyttää. Niinpä saattaakin Saara niitä lainata. Tosin se neiti mahtailakseen sulki viime syksynä täällä kaikki tavaransa lukon taakse ja telkesi huvilan ulko-ovet pienillä rautapuomeilla ja isolla munalukolla, ettei vain mentäisi sinne sisälle... Niinkuin ne olisivat hänen, nuo Muttisen huoneet! Ikkunain säpitkin se näpelöi sisältä nyörillä hakoihin kiinni, sen näkivät Saara ja pikku Sanelma kavuten kurkistamaan ikkunasta huvilaan. Mutta jäipäs siltä yhdestä ikkunasta haka solmimatta, keittiön porstuan ikkunasta! Sen saa auki, kun sorkottelee varvulla. Ja eteiskonttorin lukko aukeaa melkein itsestään, ja konttorissa on tavaroita. Ei se huomaa, että hänen kenkiään on lainattu, tai muitakin kapineita. Herra itse ei huomaisi yhtään mitään, eikä se ennen sellaisesta välittänytään. Mutta nyt tämä neiti panetti munalukon kellumaan yksinpä saunankin ovelle. Ei se Muttinen ennen muinoin sellainen! Siihen aikaan sai lainata siltä kaikkea. Ja jos joku lusikka katosi, harakka vei täältä tuvalta, ne harakat kun ovat sellaisia varkaita, niin hän ihmetteli vain. Ja nauroi sillekin, että isä sattui kerran talvella ottamaan hänen kenkänsä, jäädessään kelirikolla lapikkaattomaksi, niin ettei päässyt mutaa luomaan. Ne ruskeanahkaiset ja matalat kengät.

Eikä Rosina Käkriäinenkään virkkanut Saaralle mitään silloin, kun näki ensi kerran nämä kengät Saaran jalassa, Saaran mennessä viime heinätalkootanssiin Vaskilahteen. Saara koetteli silloin näitä hiukan, koska omansa olivat läntässä. Eiväthän nämä sellaisesta vähäisestä kävelystä kuluneet.

Ja Rosina ajatteli, että joutavat ne sen verran rikkaiden tavarat. Ja tavaroista pöyhkeäksi tulleen herran leipäsudelleen kustantamat tavarat.

Nyt tarvitsee äiti itse kenkiään, joita Saara on täällä ollessaan käyttänyt, milloin hänet on pantu työhön. Sillä hän kun ei työnnä tällaisiin louhikkoihin edes omia länttäisiäkään kenkiään. Mutta pihoilla niillä vielä kyllä kävelee, niillä nappikengillä, täällä Putkinotkon piha-aituuksien sisällä. Eikä Saara enää

osaa olla paljasjaloin, hän kun nyt on ollut ruokarouvana tervahöyryssä.

Vasemman käden nimettömässä on Saaralla sormus. Sen on hän saanut siltä laivamieheltä, joka palveli samassa tervahöyryssä kuin hän. Mies on jo kerran kirjoittanut Saaralle tänne Putkinotkoon. Siksi on varsinkin Ananias joskus sanonut Saaraa pilkallaan Saara-morsiameksi, vaikei Saara olekaan väittänyt nimenomaan olevansa morsian, vaan ainoastaan vihjaillut huvikseen sinne päin. Mutta pilkatkoon! Saattaa siitä asiasta vielä tulla tosikin. Juuri äsken on Saara aloittanut tuolla aitassa kirjeen sille laivamiehelle, vastaukseksi; Saara osaa kirjoittaakin, kansakoulussa käynyt ... kaksi kuukautta. Ananias osaa yhtä paljon kuin Saara. Ja Leja on isänsä äitiin, ja on muka ahkera, ja kirjoittaa muka paremmin kuin Saara. Mutta Käkriäisen Juutas se ei osaa muuta kuin nimensä raapustaa, ja lukee päin helvettiä melkein joka sanan!

Siinä kirjeessä on Saara, joka suuttui varsinkin äidin tämänaamuisesta haukkumisesta, sanonut olevansa kyllästynyt Putkinotkoon. Hän ajattelee, että hänen täytyy puuhata täällä kuin minkäkin piian, hänen, joka ei rupea piiiaksi parempiinkaan paikkoihin, koska on saanut kyllänsä sellaisista, koetettuaan raataa Vaskilahden akkaakin passaillessa. Ja täällä kun on oltava vielä lapsenpiikanakin. Vaikka hän on jo toisessa iässäkin, ja ollut tervahöyry "Turhassa" ruokarouvana. Näitä ajatuksiaan ei Saara kuitenkaan ole kirjeeseen pannut. Ei, kirjeessä laivamiehelle on Saara sanonut, että hänellä on ikävä täällä maalla, kesälomallaan. Ja sitten hän on sommitellut pari riviä, eikö se ystävä hommaisi hänelle toista ruuantekijän paikkaa, jossakin toisessa höyryssä tai laivassa, kun Saara ei viihtynyt siinä ensimmäisessä niiden pömpelien eli hyttien kirppuisuudenkaan tähden. Ja Saara muistaa, että varsinkaan sen ilkeän kapteenin vuoksi ei hän viihtynyt siinä. Että se kapteeni viitsikin hiipiä sillä tavoin öillä pömpelien ovien edessä! Kiusata itseäänkin unettomuudella. Kapteenin ilkeydestä ei Saara kumminkaan tässä kirjeessä mainitse, enempää kuin muustakaan, mikä saattoi kapteenin ajamaan hänet tervahöyrystä. Ja ne syyt olivat toisenlaisiakin kuin viinan levittäminen. Kirjeessään ystävälleen pyytää Saara laivamiestä vain toimittamaan hänelle sitä uutta ruokarouvan tai teeterskan paikkaa, joskin Saaralla kyllä on täällä kaikkea, mitä mieli tekee: oma kammari, ja voita ja läskiä ja maitoa. Mutta maalaiselämä on niin ikävää.

Sen kirjeen on hän aloittanut aitassa pakkalaatikon kannella, joka tytöillä on piironkina, alkanut poski kiinni paperissa, jonka hän on repäissyt Ananiaksen entisestä ja Sanelmalle antamasta kouluvihkosta. Siinä oli ainoastaan alkulehdillä Ananiaksen tekemiä kirjaimia. Sitten on Saara jättänyt kirjeensä keskentekoisena laatikon kannelle aittaan, pohtiakseen aamiaisen ajalla jatkoa.

Saara istahtaa pöydän ääreen, ja vetäisee keskeltä pöytää käsiinsä särjen, auringonpaisteessa kuivatun. Eipä uhallaankaan eilen saatua siikaa, sillä hän on nyt närkästynyt Putkinotkoon. Ja hän naurahtaa, etteihän tässä ole taltrikkiakaan, mistä syödä. Jokin kuppi pitäisi edes olla. Rosina myhähtää, että kupit ja kipit tässä ... maidossa ovat toiset, ja porsaan edessä vati. Mutta silloin huudahtaa Jopi, jonka Leja on siivonnut ja saanut jälleen onnelliselle mielelle, että eipä se vati ole enää porsaallakaan, sillä hän juoksi sen sieltä ja pani itselleen siihen konttorista piimää, kun tyssit kaatoivat yhteisen piimän lattialle, josta nyt Hurja sitä nuoleskelee, laihana ja häntä maata pitkin, ja Repekka lusikoi. Oman astiallisensa on Jopi kapustoinut itselleen piimää.

Saara vaikenee hetkeksi. Hän katselee nyreästi ja särki kädessä pöydän reunalla paikkaa, mihin hän voisi sijoittaa punaisen puseronsa kyynärpäät. Viimein sovittaa hän ne pöydälle läikähtäneiden maitolammikoiden väliin, ja alkaa syödä, könöttäen pöytälautaa vasten. Saara jatkaa nurisemistaan. Ensin ylimalkaisesti ja lauhkeasti, niinkuin juttu olisi muuten vain johtunut hänen mieleensä. Puhelee siinä, että mukavaa siellä on kuitenkin, siellä tervahöyryssä: saa riisiryynipuuroa. Ja voita pannaan puuron silmäksi! Neljälle miehelle ja ruuankeittäjälle verokseen aina melkein kilo voita.

"Se on ihan totta, kilo sitä pannaan!" huudahtaa Saara.

Rosina rypistää hiukan kulmakarvojaan, ja Ananias vääntää huuliaan pilkallisesti.

Silloin könnistää myöskin itse Juutas Käkriäinen tupaan. Hän tulee takaisin kotiin. Hän komauttaa kapsäkkinsä ovensuuhun nurkkaan, tuikeasti ja jäykästi. Hän on jo melkein täydellisesti tyyntynyt. Mutta täytyyhän kuitenkin vielä olla tuimaa miestä, sellaista on nyt ilmestyä toisten eteen, varsinkin mummon, vieraamman ihmisen. Mutta kun on olevinaan yhä suutuksissaan, niin pelkäävät ne ruveta irvistelemään hänen äskeisestä matkastaan! Häntä täytyy pelätä, on Käkriäinen ajatellut saunalta päin palatessaan. Sellainen voima on hänellä silmissäänkin, hän kun on kerran sellainen ... ei turhaan Putkinotkon jumalaksi sanota!

Niinpä tuijottaa Käkriäinen ensin kulmakarvat rypyssä eteensä maahan, ovelle seisautuen. Sitten katselee hän hiljaa ja vaiti kulmiensa alta ympärilleen. Ja pistää vielä varmuuden vuoksi piipun suupieleensä. Juutas on hyvillään, että perheen huomio näyttää nyt kiintyneen Saaraan, joka kertoo edelleen, että tervahöyryssä syödään paitsi riisiryynipuuroa myöskin läskiä: sitä saa ostaa Pietarista kuinka paljon tahansa.

"Mutta se maistuu kattopihville", jatkaa Saara.

"Niin ... maistuu mikä?" kysyy Ananias.

"Se läski", vastaa Saara.

Juutas Käkriäinen höristää korviaan. Hänpä ei oikein usko niitä. Mitä se Saara sanoi?

Mutta olkoon, ajattelee Käkriäinen. Ja jatkaa ajatustaan: Puhelkoot nyt muut ... siinä...

Ja kohtapa sitten kysäiseekin Ananias, ihan kuin isänsä puolesta:

"Millekä se maistuu?"

"Niin se? Kattopihville!" vastaa Saara, halukkaana ilmaisemaan, että hän on nähnyt sitäkin siellä matkoillaan. "Sellaiselle, jolla on ne pömpelit katettu. Sellaisella kaikki kivimuuritkin siellä ... Ronstaassa."

Kivimuurit! Sen sanan kuulee Jopi, joka kuuntelee korvat pystyssä.

Aikuisten, Rosinan, Ananiaksen ja mummonkin aivoissa liikkuu ajatus, että mikä lieneekään se Ronstaa, josta Saara on ennenkin maininnut. Kylä tai kaupunki lienee siellä, Ruotsin puolella, taikka venäläisten. Mutta eivätpä he sitä kyselemään, tuolta mahtailijalta. Ja mitä he sillä tiedolla tekisivät.

Pömpeleistäkin on Saara ennen haastellut, ja Ananias tuntee hyvin, mitä ne ovat, ne lotjamiesten pienet kammarit. Hän on nähnyt niitä sahalla, kun korjattiin kauppaneuvos Könösen tervahöyryä. Ja senkin Ananias tietää, mitä kattopihvi on, joskin mummo ja Rosina ajattelevat vain, mitä lienee. Siksi sanookin Ananias, nuolaisten peltisestä lusikastaan viimeisen piimän pois:

"Eikö tuota liene kattopihviä muuallakin kuin Ronstaassa."

Sen sanoo hän hiukan pilkallisesti. Ja lisää:

"On meidänkin kaupungissa. Ja muuallakin kuin kivimuureissa."

Tämän painaa Jopi päähänsä: että kaupungissa on muureissa kattopihvejä. Ei hän muista siellä tervahöyryssä sahalla sitä nähneensä, vaikka onkin kaikkea katsellut.

Mutta Juutas Käkriäinen tietää, ettei se kattopihviä olekaan, vaan pahvia se on. Kattopihviä ei ole missään! Muuten se Saara vain sillä tavalla sitä sotkee sanoissaan. Niin se on!

Kuitenkaan ei Käkriäinen vielä voi ruveta puheliaaksi, ei ihan vielä.

Olisipa nyt edes tarpeellisia väljuttuja, ikäänkuin sovittelijoita!

Sitten hän kumminkin ajattelee, että se heitä aina oikomaan, akkoja!
Hän vain myhähtää sieraimiinsa.

Nyt istahtaa hän leveää hattuaan takaraivolleen työntäen pöydän ääreen.
Ja viiltää itselleen leivänkannikasta paksun palasen.

Saara on innostunut kertomaan tervahöyrystä. Ruokapuolesta hän yhä kertoo, syöden viimein tuoretta siikaakin. Hän sanoo, sekä kerskuen että muuta perhettä pistelläkseen:

"Mutta voi sitä ... miten siellä oli hyvä tehdä ruokaa! Läskistä ja voista. Ja röpöteistä sai oikein mukavaa ruokaa. Jaa muuröpöteistä saa, kun tekee, ja tillistä ... sellaisesta tuuvinkia. Ja palsternakkareista ... ja"

Totuus on se, että Saara on nähnyt näitä kasveja paitsi Muttisella myöskin kaupungissa torilla ja Sahan hovilla. Ja hän tietää, että muurötit ja röpetit ovat keltaisia ja punaisia, joskaan ei, mikä niistä on kumpaakin, samoin kuin muistaa sanat tilli ja palsternakkari. Mutta ruokaa ei hän ole niistä laivassa valmistanut, ei tillistä tuuvinkia. Puhuipahan vain yhä komeillakseen ja nauttiakseen siitä, että osasi tehdä ja syödä sellaista ruokaa. Ja ainoastaan valhetelläkseen: Saaraahan suorastaan vetää valhettelemaan, jopa pienimmissäkin ja aivan joutavissa asioissa, joiden vääntämisestä ei ole hyötyä eikä oikeinpäin puhumisesta vaaraa. Vetää aivan samalla tavoin kuin harakkaa kätköpaikoiltaan pilkistelemään tai oravaa puusta kurkistelemaan.

Perhe on vaiti, jörösti ja loukkaantuneena. Saara jatkaa iloisesti:

"Etenkin palsternakkarit ovat imakoita, ne ovat imakoita kuin sokeri!"

Nyt tekisi Juutas Käkriäisen jo mieli puhua. Häntä alkaa pistellä tuollainen pöyhkeily. Ja hänen sydänalaansa kaivaa myöskin ikäänkuin kateus: suututtaa, että Saara kehuu saaneensa ja syöneensä sellaista, jota hän ei itse osaksi tunnekaan, nimittäin noita palsternakkareita ja muita, mitä lienevät. Joskin hän on hyvin nähnyt ne juurikkaat, mörötit, ja mitä ne toiset olivatkaan, röpötit, Apelilla, kaupungissa ja Sahan kartanossa, niin muista ei hänellä ole selvää. Jos nyt Saara ensinkin on niitä syönytään! Tai tietää edes, mitä ne ovat. Mokomakin, joka ei vielä tiedä maailmassa mistään. Ei tiedä, että se on kattopahvia, sillä pihviä ei ole missään.

Ja sitäpaitsi rupeaa Käkriäisessä heräämään halu sanoa vastaan, kun toinen kiittelee omiaan. Käkriäisen pitäisi saada jo puhua.

Mutta miten päästä puhumaan, kun hän on tässä koko ajan tekeytynyt niin vakavaksi? Rosinakin on yhä totinen, vaikka Juutas onkin nähnyt heti sisään tullessaan hänen silmiensä vilahduksesta, että hyvillään se eukko oli hänen nopeasta palaamisestaan. Nyt Rosina katselee puolittain jörönä eteensä, ja hellästi Luukkaaseen, jota hän imettää rinnoillaan. Rosina alkaa jo lopettaa syömistään, koska on lähdössä kaupunkiin. Pitäisi se Rosina saada leppymään.

Rosina täytyisi panna nauramaan muullekin kuin tuolle lapsukaiselle. Juutas tuntee olevansa hiukan syyllinen siihen aamulliseen. Eipä silti: jos ne hiiskuisivat siitä, niin hän ... sulkisi heiltä suun.

Mutta nyt: jos saisi koko pesueenkin nauramaan, niin pääsisi sitten mielensä mukaan puhumaan.

Vallitsee melkein hiljaisuus. Kärpäset humisevat kuumenevassa tuvassa, pörähtelevät korvissa ja ruuissa. Ananias on noussut pöydästä, oikonut notkeaa selkäänsä ja käsivarsiaan ja kaivanut paperossit takkinsa taskusta, naulasta, josta hän pistää lakkinsakin päähänsä, lippalakin, toiselle korvalliselleen. Sitten hän sytyttää paperossin ja kuljeskelee edestakaisin, hattu kallellaan kuin mikäkin maantiensällä. Leja lipaisee kielensä päällä punaisia huuliaan ja röystäisee. Lapsetkin ovat saaneet vatsansa täyteen, oikein paksuiksi ja pyöreiksi lekkereiksi. Repekka kykkii jo ulkona seinänvieressä ja katselee seinän alta sisään viattomana kuin lapsi ainakin. Käkriäinen häntä on kehottanut menemään ulos, potattimaan vakoon, uunin eteen kykkimästä. Muut lapset vanuttavat tuvassa Hurjaa vatsasta ja takajaloista, iloisesti huudellen ja nauraen. Ja Juutas huomaa, että Rosina alkaa olla syönyt, niin se haisee yhteen Jopin kanssa, joka seisoo äitinsä takana raharasia kourassaan. Mutta Saara syö vielä.

Mummo antaa leivän kanssa syömiensä särkien pyrstöt ja ruodot kissalle, lapaluut koholla Hurjalle marmattavalle Moksille. Sitten juoksee Repekka taas ulkoa sisään, ja mummo rupeaa nyt tappamaan Repekan päätä.

Siitä pääntappamisesta on Käkriäinen leikillään huomaavinaan, että häntäkin syö jostain. Hän raapaisee reittään. Nipistää housunsauman kohdalta ja ravistaa lahkeesta. Ja raapii nyt itseään takaa, muihin merkitsevästi katsellen. Saara, joka istuu Käkriäistä vastapäätä, kysyykin:

"Kah ... mitäs se isä kieppuu?"

"Mitäkö?" vastaa Juutas Käkriäinen nopeasti. Ja sitten on hän tuokion vaiti. Ja kallistaa vartaloaan, ja työntää kätensä taakseen, ja sanoo:

"Vornikka puri."

Hän on hetken taas vaiti. Ja lopulta sanoo hän, suu naurussa:

"Muutin tuon laihasta paikasta lihavampaan."

Saara ja Ananias purskahtavat nauruun. Rosinakin hymyilee, huomaten että Juutas tahtoo jälleen päästä suosioon. Hymyilee kuitenkin vielä hiukan salavihkaa, mutta sillä tavoin, että huomaa hänenkin valmiutensa sovintoon.

Nyt saattaa Juutas alkaa puhua vapaasti mielihalujaan. Hän nauraa leveämmin:

"Hehe, niin minä tein kerran ... herra-Aapelillekin!"

Uudestaan hän on vaiti. Ja sitten jatkaa:

"Oli ... vieraita siellä. Mutta minä ... sisään! Mitäs, irvistelin vain ikeniäni, kun ei tarjonnut tuolia, irvistelin ja naksahdin istumaan!"

Saara nauraa, iloisemmin kuin Rosina. Ja Käkriäinen jatkaa:

"Niin naksahdin. Lakkikin oli päässä, unohtui. Eipä silti, etten minä uskaltaisi lakki päässäkin. Mutta kun sen huomasin, niin mitäs minä? Katselivat. Minä ... kaivelemaan näin muka vornikkaa! Ja kun sanoin, että lihavampaan paikkaan sen panen, niin silloinkos Apelille ilo, nauroi, että oli maha revetä..."

Mutta ... se on sellainen luokka ... että... Murotteja kun minä en syö! Enkä ropotteja.. Mokia nakkareita...!"

Sitä tahtoikin Käkriäinen sanoa, ensinnäkin sitä.

Hän kuuntelee vähän aikaa, vastustaisiko häntä kuka, ja särki työntyy pää edeltä hänen suuhunsa ja ruskaa tuokion kuuluvasti, sillä hän syö suolakalat enimmäkseen ruotineen ja kaikkineen. Sitten hän jatkaa uudestaan:

"Ja ... mikäs urakka on mokomissa ... viljellessä! Voi, mikäs urakka! Siinähan vasta ... urakka... Kitkeä ja nyhtää ja sonnittaakin pitää. Olen tuon nähnyt... Paskia!"

"Onkos isä sitten röpöttejä maistanutkaan?" kysyy Saara hiukan pisteliäästi.

"Minäkö?" vastaa Juutas Käkriäinen. "Minäkö... Olisin noita saanut ... tuolla Aapelinkin kyökissä, mutta minä en niitä suuhuni pistä...!"

Hän on taas hetken vaiti. Sitten puhuu hän yhä kovemmalla innolla ja äänellä:

"Enkä nakkareita enkä kakkareita... Eivät ne ole terveellisiäkään... Niitä syökööt Sahan hovin metsäjuoksevat siat! Eivät terveellisiä ... hampaille ... arvelen..."

"Kah, no sittenpä on isäkin sika", naurahtaa Leja lauhkeasti.

"Mitäh?" kysyy Juutas Käkriäinen.

Leja sanoo hiljaisesti:

"Kun syö sienäkin... Ei sanonut ensin syövänsä, kun ruvettiin syömään. Ja nyt ... hyviähän nuo, hihi."

"No se nyt onkin toinen luokka!" vastaa hänelle Juutas, ja hänen perunaa kuoriva puukkonsa asettuu mahtavasti päälleen pystyyn pöytälautaa vastaan. "Se on toinen luokka, se... Että niitä syön. Ja olisinkin aina syönyt, mutta... Sillä sienet, ne nyt ovatkin metsän aiheista parhaita! Sienet, ja puolukat marjoista. Mutta jos minä nyt oikein selitän paikalleen, minkäslaisella kannalla minä ... tulevaisuudessa ... niin, minkäs liikituksen tämä nyt tekee, että sienet: ne nyt ovat luonnostaan pehmeitä. Märkänevätkin pian. Katsoopa nyt tuota, niin maata lötköttävät jo kypsinä parin päivän päästä... Lötteröinä. Ja niin märkänevät mahassakin. Mutta nuo röpötit ja mörötit, heh, ne nyt ovat ... kovia jurtikkaita. Ja jos sitä ajattelee, on niissä puuhaa keittäessä pehmeiksi. Kaikissa. Olen heitä nähnyt! Syökööt herrat heitä...! Ja retkuväet. Kun syövät sellaisiakin kuin kärpässieniä, ruttopunaisia. Olen minä nähnyt..."

"Niin tekevät", myöntää Leja. "Näin, kun Muttisen neiti viime kesänä otti niitä."

"Eivätpäs kuole niihin, hihii", äännähtää Rosina.

"Mitenkä kuole?" matkii Juutas Käkriäinen. "Kyllä minä tiedän. Ja selitän. Kun ne keittää ... myrkkuyaiheen pois, ei kuolisi kärpässienistäkään... Minkäs liikituksen tämä tekee. Mutta mitä näitä keittelemään ... nakkareita. Ja morotit, minä sanon, hahaa. Ja minä ... minä olen nähnyt pirunkin..."

"Pi-rrun?" sorahuttaa Topi.

"Niin", vastaa Juutas.

Hän vaikenee ja odottaa, että muut tulevat uteliaammiksi. Sitten toistaa hän totisena ja köreästi:

"Pirun näin. Ryssä möi kaupungissa. Tai mitä lienevät olleet. Minä, hupsu, ostin pilkallani. Mutta kun maistoin, niin seinään mättäsin. Minä en syö pirujakaan. Kurkku, mikä lienee ollut. Mutta minä..."

"Juutas Käkriäinen ei syö piruja!" nauravat pienet lapset.

"Jos lieneekin ruotainen, piru", laskee Ananias leikkiä.

"Mutta sienet, näettekös, ne nyt ovat metsän aiheita", sanoo Juutas Käkriäinen.

"Juoksisit, Jopi, katsomassa, joko sillä Malakiaksella on se lotokka tyhjennetty", sanoo Rosina. "Ja sitten ... lapset ja muut... Se on nyt mentävä aikuisten heinään! Niinkuin kekäle hännässä! Kuulettekos."

"Mutta morotteja en minä turpaani työnnä, ennen kuolen vaikka nälkään!" huudahtaa Juutas

Käkriäinen. "Kah, nuo kärpäset, silmät syövät päästä... Sianruokaa... Ja Saara, se kattopihvi? Mitä se sellainen juttu... Ei sitä sellaista ole..."

Yhdestoista luku

Jopi juoksee rantaan. Saaran nappikengät, housunsuiden päälle vedetyt, kolisevat. Muttisen koppahatun hän on jo kauan sitten heittänyt pihalle ison kiven viereen. Nyt on Ananias painanut hänelle päähän oman lippahattunsa: sitä varten Ananias sen naulasta ottikin. Kaupunginmatkasta innoissaan juoksee Jopi yli pihan ja kiipeää nopeasti karjatarhan veräjältä. Kapsuttaa rannan kivikkoa, pienten leppien välitse. Toisessa kädessä on hänellä se peltinen namusrasia, jossa rahat kalisevat. Vielä estää vinossa nyökköittävä korsu Jopia näkemästä nuottakodalle. Mutta kun hän on pujahtanut korsun nurkan sivuitse, seisautuu hän tutulle ja sileälle rantakivelle ja katselee sinne päin, missä vanhimman veljen pitäisi olla. Ja samassa hän huutaa: "Malakias!" Malakiasta ei näy.

Nyt huomaa Jopi, ettei Malakiasta näy. Ja huutaa uudelleen, vielä hiljaa: "Malakias."

Mutta vastausta ei kuulu.

Jopi ihmettelee ja katselee tarkemmin: siellä on se vene, jolla laivaan olisi soudettava. Se on niinkuin ennenkin, kokka rantaan vedettynä, mutta perä melkein veden alla, kuten se on ollut siinä jo pitkät ajat, isän upottamana turpomaan, se kun näet vuotaa. Toinen vene on sivummalla, mutta se vuotaa vielä pahemmin: se ei turpoa vedessäkään, vaan uppoaa siihen itsestään, jos sillä soutaa lahden ylitse katiskoita katselemaan. Sillä ei voi lähteä laivalle, muuten joutuu uimaan.

Malakiasta ei näy nuottakodan varjoisen katonkaan alla. Jopi tähystelee, suojaten silmiään järven kiilloilta.

Sitten huutaa Jopi entistä kovemmin, Putkinotkon kauimmaksi kantavalla kurkulla. Rannat kaikki kajahtelevat. Mutta kahdesti tällä tavalla huudettuaan ja vastausta saamatta Jopi kiljaisee lyhyesti ja kiukkuisesti:

"Malakko!"

Ei vastausta. Silloin sanoo Jopi itsekseen:

"Saakeli soi!"

Vielä juoksee hän kuitenkin nuottakodalle, ihan tuon parhaan veneen luokse. Ei se Malakias olekaan tyhjentänyt venettä. Vettä se on täynnä, laidoista sisään tirissyttä ja laskettua. Eikä veneessä tai sen vieressä näy vielä airoja eikä äyskäriäkään, joita pidetään piilossa, ylempänä louhisella rinteellä, kivenkolossa ja sammalien alla. Pidetään vieraiden vuoksi, jotka tulevat tänne isän kanssa juttelemaan, mutta vievätkin sitten aivot ja äyskärit. Kun tarvitsevat niitä, sanoo äiti. Mutta isä uhkaa, että tarvitkootpas venettä, ja sanoo senkin tähden upottaneensa sen pohjaan.

Jopi höristää korviaan. Ja nyt hänen sydämensä hätkähtää. Hätkähtää niin, että hän pysähtyy toiselle jalalleen, kun kääntyy katsomaan mäelle airokätköön. Ja uusi huutokin jähmettyy hänelle kurkkuun. Hän kuulee jotakin. Paljon selvemmin se kuuluu kuin kesän aamuiset ja pienet laineet, jotka solahtelevat lämpöisesti rantakiviin. Hän on kuulevinaan tuolta niemen takaa laivan huudon. Joko se laiva tulee? Miksi nuo akanhaiset tuolla lahden suussa keinuvat hänen mielestään niin kovasti veden pinnalla? Jokohan siellä laivan aallot liikkuvat? Silloin olisi laiva jo mennyt ohitse. Jopi vilkaisee terävähuippuisen saaren sivuitse, meneekö se laiva siellä, sillä laivan kaksiaänisen soiton hän tuntee.

Ja sitten juoksee Jopi niin, että hiki kihoaa otsaan, mäkeä ylös mökille. Ja huutaa jo alaveräjälle kavutessaan äidille, jonka hän näkee maitoaitan edustalla, huutaa, että laiva tulee. Ja ettei Malakko olekaan äyskäröinyt veneestä vettä. Ja että laiva huutaa.

Rosina ojennaiksen ja vastaa:

"Mitä? Malakias? Minnekäs se? Eikö se siellä ollut? Kuka se nyt soutaa sen lotokan sieltä laivalta takaisin? Hiiden tuuttiinko se? No, onpas sinulla into reissuun. Vastahan se järven takana huusi, se laiva ... Runkkelin laiturissa."

Jopi rauhoittuu. Hän katselee äitinsä hommia. Rosinalla on jo parempi huivi päässä, se valkea. Ja edessä puna- ja siniruudullinen esiliina. Hän latoo Jopiin selkensä kääntäen isoon tuohikonttiin puteleita. Näkyvätpä ne putelit, äidin ja Saaran eilisiltana rannalla pesemät, kadonneen tuolta aidan seipäistä. Vieressä on Kypenäisen Rosinalla täysi kannu maitoa ja pytty voita. Ja nyt hän aikoo pujahtaa

aittaa Saaran perästä, joka on jo siellä, mutta vielä pysähtyy Rosina päivittelemään;

"Se Malakias! Ananiasko nyt pitikin ottaa? Ja viedä sinne järvelle. Kun olisi heinänteko ... pitäisi olla jo niinkuin tehty. Se poikakin, juttura, olisi voinut soutaa lotokan kotiin, mutta metsään vilisti taas Topi. Mutta missäs se on Juutas? Juutas hoi. Juutas!"

Jo örähtää Juutas vastaan. Tuvassa hän örähtää, jotain epäselvää.

Rosina kivahtaa:

"Juutas! Tule sieltä!"

Käkriäisen ääni örähtää taas. Ei hän niin pian tuvasta pääse. Sillä hiukan köllöttämään hän on asettunut, suuruksen päälle, ainoastaan siksi hetkeksi, kunnes kaupunkiinlähtijät katoavat, mieltiäkseen, miten hän nyt rupeaa töihin, ennenkuin voi lähteä Sahan hoville. Harmillista on ruveta töihin näin pyhävaatteissa. Harmissaan on hän pistänyt piipun lisäksi suupieleensä vielä mällinkin uunin reunalta. Piipusta oli tupakka näet melkein loppunut, kun hän rupesi loikomaan, eikä hän sitten tullut uudestaan piippua ladanneeksi. Mutta uunin reunalla, karpässienien vieressä, on hänellä kokonainen pitkä rivi mällejä, siihen poskesta kaivettuja taikka kämmenen pohjassa ulkoa tuotuja, jos hän on siellä pistänyt tupakkaa poskeensa. Siinä ne mällit ovat usein hyvinkin monta päivää koskematta, säästettyinä jälleen uudestaan imettäviksi. Sillä auta armias, jos akat tahi muoskat hänen limaisiin tai kuiviksi kapertuneihin ja pölyisiin mälleihin tunkevat näppejään! Silloin hän mörisee. Silloin hän uhkaa repiä karvat kaikkien päästä. Mikäs näet muuten on edessä, jos sattuisi piipputupakka loppumaan hakkurista? Ja joskus maistuvat mällit vaihteeksi mukavilta.

Nyt nousee Käkriäinen rahilta, jolla hän on köllöttänyt kyljellään, hattu päässä ja toinen poski pullollaan mällistä, kun taas toisesta suupielestä, josta piippu roikkuu, valuu mällivettä hiljalleen leukaparralle. Kummastellen tallustelee hän tuvan portaille. Mutta ennenkuin Rosina ehtii selittää hänelle asiansa, täytyykin Juutaksen hörmistää korviaan toisaalle, sillä akkojen aitasta kuuluu nyt Saaran vimmuttu noituminen:

"Helvetin hulikaanit! Lempparin hanarit! Retkut! Mitä te olette siihen kirjoittaneet, minun kirjeeseeni."

Ja sitten kuuluu Ananiaksen ja Lejan naurua. Mutta viimein törmäävät sekä Saara ja Ananias että Leja ulos aitan ovesta, kintereillään pieni ja musta Sanukka, joka ärjyy heille:

"Senkin h—rat! Repivät minun vihkoistani paperit ja kirjoittelevat ukoilleen."

Pikku Sanelma hyppii ja tavoittaa ongenvapaa, ja lyö sillä umpimähkään Ananiasta, Lejaa ja Saaraa. Lyö uudestaan, säkenöivin silmin. Sotkuinen tukka huiskaa pään ympärillä.

"Mikä se on ... se sellainen mökä!" mörähtää Juutas Käkriäinen tuvan portailta.

"Tuhrasivat minun kirjeeni", sanoo Saara. "Mitä sillä nyt tekee? Senkin pahanhengen hanarit!"

"Jo nyt taas... Sellainen mölinä, ettei tässä tiedä..." mörisee Juutas Käkriäinen. "Ka, ka, Sanelma ... hyppii toisten silmille kynnet koukussa. Odotapas, kun minä tulen ... ja revin joka karvan sinulta päästä."

Käkriäinen näyttääkin siltä kuin aikoiisi hän tulla. Hän on punastunut, ja silmäkoloissa välkehtii. Hän sanoo:

"Minä pieksän paistikkaaksi tuon Sanikan."

"Miten ne ovat sen Saarukan kirjeen tahranneet?" kysyy Rosina.

Ananias nauraa, väistäen Sanelman hyppimisiä, ja sanoo:

"Ei muuta kuin pantiin morsiamen kirjeeseen terveisiä. Kun kirjoitti asuvansa kammarissa... Niin pantiin terveisiä kammarikarhulta."

"Helvetin retkut!" ärjyy Saara ja repii kirjeensä.

"Hihii", nauraa Rosina. "Kammarikarhulta... Eikös... Mutta nyt se pitää loppua tämä sota ja rähäkkä! Niin että päästään lähtemään. Juutas hoi... Jo nyt on taas ihme...! Oletteko hiljaa siinä!" huutaa hän väliin lapsilleen. "Messuavat siinä kuin rovasit. Juutas, sinun se nyt on soudettava meidät laivalle... Malakias minne lienee mennyt..."

"Häh? Eikö se ollutkaan sitä venettä tyhjentämässä?" kysyy Juutas. "Tämän talon elämästä ei tule

mitään. Malakias? Missä se on? Minä sen... Metsäänkö juussut?"

Juutas on nyt hyvin punainen, hän katselee portaiden vierestä jotain käteensä, ja tapaakin lasten siihen kuljettaman patukan. Se korttelin pituinen patukka kädessä alkaa hän ontua kiireesti rantaveräjää kohti, ja urisee:

"Metsään... Sillä miehellä nyt ei tee mitään... Kuin pistää turkin hihaan ja..."

"Tehdä uudestaanko muka?" huudahtaa Rosina, joka hätäntyy ja suuttuu, kun näkee Juutaksen aikovan varmaankin Malakiasta kurittamaan. "Vai turkin hihaan! Voi voi, ihan sydäntä repii, turkin hihaan kuin kilkittävä kissa. Sinä häntä lyömään. Ja turkin hihaan! Niinkö ... lienet hänet tehnytkin. Sinä... Itse, varo sinä! Ala joutua sensijaan rannalle, lappamaan lotokasta vettä. Ja sinä, Jopi, ota tuo nyytti. Ja Saara ... heitä hiidenkiukaalle ne kirjeet! Minnekä Saara menee, mitä, Sanukka? Lotjaanko taas pyrkii, häh?... Menköön! Mutta kun morsian kerran on jo punaisissa, niin ... ota edes tuo kontti, Saara... Sinä ... Ananias, pane täällä tuo heinänteko sujahtamaan. Ja, Leja, huutele Malakko ja Topi työhön. Se on tehtävä työtä niinkuin tuli haaroissa, ja sitten välillä työnnä putelia lapsen suuhun. Ja pane mummo sitä tuodittamaan... Juutas..."

Juutas aikoi taas suuttua, kun se Malakias sillä tavoin... Ei siitä ole töihin... Eikä tässä ole mitään järjestystä. Suuttua oli hän Rosinaankin, sillä vastaansa poustaamista hän ei kärsi. Varsinkaan akkojen poustaamista.

Mutta sitten viilsi vähän Juutaksen sydämeen se Rosinan sana, että hän, Juutas, oli Malakiaksen tehnyt: tuollaisen raukan. Ja rakastaapa hän kuitenkin pohjaltaan lapsiaan.

Mutta enemmän lauhdutti häntä tällä hetkellä kuitenkin se mielessä heräävä ajatus, että nyt hän joutuu viemään matkalaisia laivalle ja pääsee menemästä tekemään heinää. Siinä työssä olisi ollut melkeinpä vaikeinta se, että hänen olisi täytynyt repiä nämä pyhävaatteet päältään, ja sitten taas turata ne ylleen lähteäkseen Sahalle ja myllylle. Eihän sinne konttoristin puheille tavallisissa rytkissä nyt, kun hänellä ei ole rahaa.

Laivalta palattuaan ja ennen myllylle menoa ei hän ennättäisi enää heinäniitylle.

Ja mitäpä sellaisesta työstä, jos hän vielä vähän sinne ennättäisikin? Hän ajattelisi kuitenkin koko ajan myöskin myllyllä käyntiä ja konttoristille puhumista, ja mikä se niin monia asioita jaksaisi ajatella yhtäikää?

Ja aivan leppyneeksi ja iloiseksikin tulee Juutas Käkriäinen viimein, kun huomaa Saaran sieppaaman kontin kilahduksista, että siinä kontissa on puteleita: eukko oli siis jo ryhtynyt tähän myytävienkin hommaan, johon Juutas itse oli kyllä jo kauan tuntenut tarpeelliseksi sekä myös haluavansakin ruveta. Mutta hän ei ollut tullut siihen ruvenneeksi ... vielä. Juuri tänäkin aamuna oli hän ajatellut sitä. Mutta sen ajatuksen oli vienyt sitten toinen, aikomus lähteä myllylle.

Varsin tyytyväisenä hän täyttää nyt piippunsa. Ja kertoo sitten siinä Rosinalle vastalahjaksi, että hänpä lähteekin kävelemään ja koettaa saada myllyltä jauhoja perheelleen. Siitä ei hän ole ennen hiiskunut Rosinalle eikä muillekaan mitään, ja isännän omia hommiaan se onkin, se leivän hankkiminen. Eikä Rosinakaan ole häneltä vielä kyselty, kuinka nyt jauhoja saadaan, kun kukkaro rupeaa tyhjenemään, vaikka hän onkin jo ollut siitä huolissaan. Ei ole kyselty, koska Juutas on ollut sellaisella jöröllä päällä, että olisi siitä vain lisää jöristynyt eikä siis semminkään ruvennut hommaamaan jauhoja.

Nyt on Rosina tästä miehensä antamasta tiedosta iloissaan. Sillä joskin Juutaksen lähtö myllylle hukkaa tältä päivältä yhden miehen heinätyön, niin jauhojahan kohta tarvitaan...

"Mitenkäs tuo Saara retuuttaa konttia! Vetelee sitä nuorasta melkein maata myöten!" huudahtaa Rosina.

No, Juutas Käkriäinen ottaa sen kontin kantaakseen, kun hän tässä on ensin vetänyt viimeiset savut. Sitten sovittaa hän kontin oikealla tavalla selkäänsä. Ja sen jälkeen lähtee jono rannalle. Ensimmäisenä rientää Rosina, maitokannu ja voipytty käsissä, rientää alamäkeä niin että valkean huivin takanurkka keikahtelee. Jopi juoksee kiireesti hänen kintereillään. Ja sitten kekkaisee suuttunut Saara, ja hänen perästään koettaa Juutas Käkriäinen joutua. Mutta hänen takanaan juoksee Hurja, ja vielä pieni ja musta Sanelmakin, joka ei välitä siitä, että Rosina räyskyttää hänelle ja käskää häntä menemään takaisin, koska näet Repekka mäellä kiljuu ja itkee. Mutta Leja houkuttelee tuvan portailla takaisin Repekkaa. Ja samoin tekee pieni ja vaaleaverinen Esterkin.

Nyt tulee myöskin Ananias saattamaan lähtijöitä rantaan.

Kivisellä ja louhisella rannalla, ennenkuin Juutaksen olisi ryhdyttävä ajamaan vettä veneestä äyskärillä, jonka Jopi on jo tuonut rinteeltä piilosta samoin kuin airotkin, täytyy Juutaksen vielä kumminkin täyttää piippunsa, saadakseen sen suupieleensä äyskäröimistyöhön. Mutta silloin onkin Rosina jo ennättänyt kietaista hameet vyötäröilleen ja alkaa lappaa vettä. Äyskäri käy yhtenä kiekkona. Nyt ei Juutaksella ole muuta hommaa kuin katsella päältä ja kehua hiukkasen Rosinan ripeyttä. Ja ihmetellä, minne se Malakias oikein on joutunut ... sillä eihän tässä tule taas mitään töistä, kun lähtee, poika-parka, sillä tavalla ... minne lähtenee.

Niin, missä on Malakias, Käkriäisen esikoinen?

Ja Topikin on kadonnut.

Missä on Ananiaksen selkäsaunaa paennut Topi?

Jopi huuteli Malakiasta äsken rannalla. Ja samoin huuteli häntä Topikin, mutta hiljaa eikä toittamalla ja viimein kiljumalla niinkuin Jopi. Ei, hiljaa oli Topi ystäväänsä huudellut. Ja katajapehkoksa piilossa oli hän sitten häntä odottanut.

Mutta viimein, kun Malakiasta ei tullut, päätti Topi lähteä pois rannalta, sillä saattoihan Ananias ehkä tulla sinne, kaupunkiin soudettavien mukana. Kukapas ne nyt muu laivalle soutaisi kuin Ananias, koska Malakias katosi? Ananias taikka isä, joka Topin arvelun mukaan tuskin lienee mennytkään lääniin, olihan näet Juutas Käkriäisen kapsäkkikin tyhjänä. Mutta jos Juutas Käkriäinen olisi saanut kuulla Topin karkaamisesta ja sanoista ja sattuisi olemaan äkäisellä päällä, niin ei sen kynsissä olisi paljon pyristelemistä. Isä on pieksäessään isä. Ja Juutas Käkriäinen olisi saattanut tavata Topin kartanolla taikka nuottakodan luona.

Nälkäkin kurni Topin vatsassa, kesken ruokailua karanneen.

Siksi lähti Topi hiljaa piilopaikastaan, lähti loitolta metsää kierrelleen laaksoon lammen puolelle, ensin kallioita ja sitten jyhlää koivikkoa, missä lehmien polku painuu notkelmaan. Sieltä pujahti hän aidan repeämästä lammen niitylle. Lammen viimeisessä perukassa tiesi hän olevan ongen ja matoastiankin, joku päivä sitten sinne unohtamansa. Pajukon vapisevaan suojaan katosi Topi, katseli matopurkkia, kalalaatikkoa, jossa aikoinaan oli ollut Muttisen iljettäviä, haisevia syömäkaloja, märetyksiä. Ja sitten otti hän onkensa ja puikki ylös lammen takana olevalle mäelle. Sieltä hän pääsi oikopolulle, joka vie Muttisen huvilaan. Huvilalla Topi tietää suuria marjapensaita, joissa kasvaa punaisia viinamarjoja ja tikkereitä. Sinne hän kellahti pensaiden alle ja söi ensimmäiseen hätään vatsansa täyteen marjoja.

Sitten meni Topi alas rannalle, kahden kyömyisen kallion väliin, ja alkoi onkia. Kaiveli matoja pöntöstään ja pehmitteli niitä syljellään, kun ne olivat kuivuneet melkein koviksi tikuiksi. Lämpivälle kalliolle hän istahti ja onki syvästä vedestä.

Täältäpäähän eivät ainakaan pieksäjät häntä löydä. Kaukaa vain kuuluu häliseviä ääniä, heikosti, Putkinotkon mökiltä.

Ja Topi ajattelee, että sitten, kun hän saattaa arvata Rosina Kypenäisen lähteneen kaupunkiin ja Ananiaksen ja muiden kotimiesten menneen lammen niitylle, silloin hiipusteleekin hän täältä metsäteitä takaisin kartanolle ja syö siellä oikein emämurkinan: paistaapa ahvenia, jos saa, ja ottaa ruokakonttorista leipää ja akkain aitasta voitakin, kun ainoastaan mummo on kotona. Ja saatava niitä ahvenia on! Hän juuttuu tähän rannalle, kunnes saa. Nakottaa siinä vaikka kaiken päivää: on hän ennenkin onkinut syömättä koko päivän, eikä nälästä ole ollut himpunkaan hätää.

Ja ilman ruokaa hän ei rupea heinää tekemään, perkaamaan.

Mutta Malakias, jonka turviin Topi vielä äsken kaipasi? Malakias, tuo toinen heinäntekoon lähtijä?

Hän istuu loitolla Putkinotkon mökin rannasta ja vettä lappamasta.

Kiireelliselle asialle oli Rosina hänet lähettänyt. Malakias asteli pihamäkeä alas rauhallisesti ja verkalleen. Joskus hän seisahtui hiukkasen, humaliston luona veräjällä, ja saunan nurkalla. Sillä Malakias ei juokse melkein koskaan. Hänen suunsa ja vasen silmänsä katselivat valkeihin poutapilviin. Ja oikea silmä katseli humaliston juurelle. Siinä hän mietti yhä, pitäisikö hänen, perhana, olla noiden käärmeitten tähden vielä päivällistäkin syömättä? Niin sanoo Leukko ja tahtoo. Toisi äiti niille sellaiset syömiset, että saisi mies syödä samalla kun käärmeetkin syövät. Kummatkin omissa eväissään.

Ja sitten mietti Malakias, seuraavan kerran korsun luona, seisahtuessaan ihmettelemään, että korsun tuohilla paikattu katto alkaa vuotaa ... on viime talven vuotanut, vai kolmeko talvea, sitä ei Malakias tiedä ... mietti, että mitä se Saarukkakin sinne kaupunkiin? Piruako se siellä tekee? Jos hän, Malakias,

olisi menossa kaupunkiin, niin hän ei ottaisi mukaansa Saarukkaa eikä muitakaan naisia. Sillä akkaväkeä ei Malakias suvaitse, paitsi äitiä, joka on muuta. Malakias on näet kolmannellakymmenellä, ja hänen äänensä korisee kuin hyvänkin karjun. Ja on noita jo haiveniakin ylähuulessa, pitkänlaisia haivenia. Eikä niitä tarvitse kasvatella kanan sonnalla, sen pyrstöttömän ja tiplikkaisen kanan, niinkuin Ananias kehoittelee Malakiasta. Pankoonpas Ananias itse kanan sontaa ikeniinsä ... ja voita päälle. Itsellään hänellä on pienemmät karvat huulessa kuin Malakiaksella, joka siellä korsun luona nykii niitä viiksiänsä, seisoen paljain jaloin lämpimällä kalliolla rantarakennusten takana. Se kallio ... vaikka toisi leivän siihen paistumaan, tai voit ja rasvat tirahtelemaan siihen: kyllä kypsysisivät...

Mutta akkaväellä itseään pilkattavan ei Malakias suvaitse, koska hän on jo mies. Kyntämäänkin on oppinut. Kun oppisi vielä erottamaan kellonajat! Mutta läkipeltinen kello tuvan nurkassa on seisonut monta vuotta, eikä Putkinotkon miesväellä ole kelloa muilla kuin Ananiaksella. Isällä oli useampiakin taskukelloja, mutta eivät ne hänen kourissaan paljoa kestäneet. Kuitenkin tietää Malakias päivien kulut muustakin kuin kellosta. Sahan huudosta, Kenkkuinniemen kannakselta kuuluvasta, osaa hän arvata, milloin on ruvettava syömään ja milloin herettävä työstä. Ja laivojen huudoista hän myöskin tietää ajan. Nytkin hän siellä rannalla arvasi laivan äänestä, että kello on siinä kahdeksan paikkeilla. Ei hän niinkään pystymätön ole. Siksi häntä pistättääkin, jos hänelle aina niistä akoista ja tytöistä, ne heillä joskus käyneet vieraat. Ja äitikin ensin ... niin että Malakiakselle tuli oikein paha mieli. Morsiamista kuullessaan Malakias punastuu vihasta. Vaaleasti hän punottaa, ja lopulta hän ihan valkenee. Ja koska hän ei ennätä vastata mitään muiden pieksäessä nopeasti turpaansa, niin sanoo hän vieraiden lähdön jälkeen, sillä oma väki ei uskallakaan enää hänelle usein hiiskua tytöistä:

"Kun olisi ollut kirves ... olisin heille näyttänyt morsianta!"

Sitten oli siellä rannassa tyhjennettävä se vene. Malakias katseli sitä, nuottakodan viereen pysähtyneenä. Äyskäröimällä se vene olisi ollut lapettava kuivaksi. Mutta sitten ajatteli hän, että veneestä menisi enemmän, jos kaataisi sen. Kymmenen miestä nostaisi varmaankin koko lotokan veden alta ja kääntäisi nurin, ja tyhjä siitä tulisi! Ja jos olisi oikein vahva mies, niin kaataisi yksinään yhdellä rasahduksella. Ja isä sen kyllä kaataisi! Rynkyttämällä ei vesi kaatuisi niin joutuisasti. Malakias koetti rynkyttää sitä, istuen veneen kokalla. Mutta se häntä rynkyttämään: se on jo vanha vene, raot irvistelevät reunoissa ikeniään, ja reunapuut ruskavat. Ihmekös, jos on huono, kun ei ole sitä tervattu. Mutta jos pikeä keittäisi, niinkuin sahalla keitettiin tervahöyryn rakoihin ja kaataisi sitä tämän lotokan reikiin, niin varmaan se ei vuotaisi, vaikka pitäisi aina maalla päivänpaisteessa. Mutta nyt jos sitä rynkyttää, niin se katkeaa poikki, ja tulee vahinko. Pitää mennä ottamaan metsästä äyskäri.

Malakias on kavunnut rinteelle ja juuri painautunut viileään louhenkoloon ja kaivaa sammalien alta äyskäriä ja airoja. Silloin ihan hänen vieressään humahtaa ja hurahtaa. Metsäkanako se oli? Vai itse metsänkukko? Malakias on harras metsänasukkaiden ajattelija. Jos hänellä olisi pyssy, kyllä hän olisi niitä saanut jo ammoin. Ananiaksella on uusi ja kiiltävä, Mauno-enolta ostettu; mutta ei se sitä lainaa Malakiakselle. Sanoo, ettei hän osaa ampua, silmiensä tähden. Mutta kummakos olisi ampua, jos makaisi hiljaa piilossa... Ja jos metso kävelisi kohti ... antaisi tulla melkein kiinni pyssyntorveen ... niin silloin jo pamauttaisi, niin kyllä olisi isokin metso tuhannen nuuskana.

Tällaista ei Malakiaksella kuitenkaan ollut aikaa ajatella siellä nuottakodan luona. Ei edes mutista usein metsässä hyräilemäänsä ja isän äiti-vainajalta kuulemaansa sanaa: "Pyy pyrähti, maa järähti, Jeesuksen sydän särähti." Lintu kohahti aivan hänen vierestään. Se pyrki siivilleen, ei heti päässytäkään. Ja Malakias rupesi juoksemaan linnun perästä. Sellaisten perästä hän toki juoksee. Hän näki edessään jotain ruskeaa ja ikäänkuin valkoisen täplikästä. Hän ajoi takaa, ylös rinnettä, pitkillä loikkauksilla. Hän kaatui kasvoilleen, ja kirosi hiljaa. Mutta lintukaan ei ollut päässyt siivilleen, se juoksi yhä ja piipatti. Malakias urahti, ja läksi taas ajamaan takaa rantavuorelta lammelle päin, tiheään viidaksoon. Jospa hän saisi sen kiinni! Miksi ei hänkin voisi kerran viedä kotiin lintukeittoa? Ananiaskin yhtenä kesänä otti kiinni ukkometson. Ananiaksella ei ollut silloin vielä pyssyä, vaan hän kulki panemassa satimia linnuille, Hurjan kanssa. Hurja oli rynnännyt tällä tavoin sakeaan metsään, Ananias perästä, ja rotkossa Hurja jo nujersi niskaa metsolta, jolta oli toinen jalka katkennut rihmasissa, niin ettei se päässyt juoksemaan, eikä se viteikössä saanut siipiään auki. Ananias kiersi metsolta koiran kanssa niskat nurin. Ja kanto linnun kotiin: se oli niin iso, että kiverä nokka viisti maata, kun Ananias piti sitä sorkista olallaan...

Malakias juoksee piipatuksen perästä, kunnes taas kompastuu ja lyö otsansa kiveen. Nyt hän raivostuu. Se pääsikin tärskäytti tänään! Hän ottaa pitkän oksan ja aikoo lyödä lintua ... joka onkin kadonnut. Ei näy missään. Taikka se on muuttunut mustaksi: tuossa se on jälleen, ihan edestä kohosi, jylähti kuin ukkonen. Tämä on varmaan metso. Ensimmäinen näytti niin ruskealta ja pieneltä.

Sitä voi olla vaikka mitä tässä maailmassa ja metsässä... Leja oli nähnyt Jopin kanssa täällä käärmeen, jolla oli kaksi jalkaa ja korvat kuin kissalla. Se oli harpannut aidan ylitse...

Varovasti ja hiljainen kammo mielessä menee Malakias sinne päin, minne se musta lintu lensi. Hän menee sängen kauas, tirkistellen ja kuulostellen koivujen sihinää.

Kas, tuolla se nyt on, ison petäjän oksalla, vanhuuttaan tummarunkoisen. Malakias tirkistelee salaa sitä etäältä, siristää silmänsä, että näkisi tarkemmin. Koivussahan se istuikin. Onkohan se lintu, vai onko se tuulenpesä? Tuulenpesässäköhän tuulet syntyvät? Mutta eihän tuulilla ole poikia... Ei, kaula siinä kenottaa. Malakias hiipii lähemmäksi, ei se häntä huomaa. Sellainen iso metso. Ollapa nyt pyssy, ja amitsuonia! Malakias pääsee aivan puun alle, ja lintu katselee häntä päätään kallistellen. Hän näkee sen silmien yläpuolella ne kaksi loistavaa ja punaista viirua ... niinkuin ainakin metsolla. Mitähän ne viirut ovat? Ei ole tullut kysytyksi Ananiakselta eikä isältä. Ananias ne tietäisi. Ja isä tietää kummempiakin! Eikö se isä osaisi pyytää lintuja ilman pyssyjä ja satimia, jos tahtoisi...

Malakias arvelee, että ne viirut ovat linnun korvia. Hän asettuu kivelle koivun juurelle istumaan, ja ihailee metsoa. Tuuli humisee hiljaa, koivun ritvat suhisevat. On lämmintä. Ja juokseminen raukaisee kovasti Malakiasta.

Siinä alkaa hän vähitellen hyräilläkin. Hyräilee ensin tuskin kuuluvasti. Hän hyräilee:

"Korvat sill' on kahden puolen, — mitähän nuokin o'..."

Mutta sitten ääni paisuu, metsän mahtavan, joskin hiljaisen huminan mukana. Metso ei ole hänestä millänsäkään.

Sitten jyrisyttää Malakias linnulle, joka katselee häntä silmästä silmään, vuoroin toista ja toista punaistaan häneen päin käännettynä, jyrisyttää syvällä ja yksitoikkoisella rintaäänellä, harvakseen ja yhtä mittaa laulunsa hiukan muuttuneita sanoja: "Karvat sill' on kahden puolen, — mikähän tuokin o'..."

Kahdestoista luku

Saara istuu veneen perässä, jalat levällään, niin etteivät vaatekengät kastuisi. Sinipilkuinen huivi on sidottuna pyöreän pään ympärille, hieman hunnun tapaan, mutta ei yhdellä solmulla niinkuin mummolla, vaan kahdella: sillä tavalla käyttävät naiset huivia siellä Ronstaassa ja Pietarissa, ja samoin täälläkin kaupungissa venakot, kesällä kylpylaitoksella. Hunnun alta niskasta näkyy pieni ja kääntelevä palmikko kuin tumma saparo.

Jopi istuu hänen edessään laudalla, jonka hän on sovittanut siihen itselleen istuinpenkiksi, kadonneen tuhdon kohdalle. Mutta vastapäätä Juutas Käkriäistä, joka alkaa nyt soutaa, on Rosina Käkriäinen asettunut maitoineen ja voipytyineen. Sillä Rosina aikoo vielä kerran puhua sovinnossa Juutakselle siitä asiasta ... ennenkuin ryhtyy omiin temppuihinsa. Varsinkin, kun Juutas nyt taas on sattunut iloiselle päälle. Eukko kumartuu miehensä puoleen ja kääntelee nopeasti päätänsä aivan kuin ryhtyäkseen häntä neuvomaan, innostamaan, yllyttämään ja rohkaisemaan.

Kokassa Käkriäisen takana on paitsi suurta tuohikonttia valkea Hurja, joka kapusi rannalla veneeseen, totutulle paikalleen, ja jäi nytkin siihen, sillä Juutas, hellä omille eläimilleen paitsi milloin niihin suuttuu, halusi sen mukaansa matkatoveriksi ja käski Ananiasta antamaan koiran tulla hänen kanssaan. Siinä nyt seisoo Hurja etujalat kontilla ja terävä, mustakärkinen kuono ulappaa kohti, jonka välkyntää se vakavasti tirkistelee tihruisilla silmillään.

Vielä pysähdyttää Juutas Käkriäinen soutunsa ja lykkää hattuaan vähän toiselle korvalliselleen, niin että pitkä tukku kellertäviä ja paikoin punertavia hiuksia nousee toiselta korvalliselta pystyyn. Ja hän näyttää aikovan sanoa jotain, ja huudahtaakin taakseen rannalle, jossa Ananias seisoo yhä pikku Sanelman kanssa tarkastellen toista, vanhempaa, venettä:

"Kuulepas, Ananias ... minä nostelenkin verkot takaisin tullessani... Niin et niitä tarvitse... Menette siitä jo heinäa kumpsimaan...!"

Sillä tavoin pääsee Käkriäinen siitä heinänteosta melkein pä tarkkaan koko aamupäiväksi. Ja iltapuolen alkuhan se kuluu siellä myllyllä.

Mutta nyt alkaa Rosina taas jouduttaa Juutasta soutamaan, äänellä, jossa tuntuu laivasta myöhästymisen pelko, mutta kuitenkin varovasti ja kautta rantain siihen myöhästymiseen vihjaillen, niin ettei Juutas vain närkästyisi. Ja ehkä lakkaisi, jos syntyisi kiista, kokonaan soutamasta.

Ja Juutas alkaa soutaa. Alkaa tosissaan.

Kun hän kerran alkaa, on se soutua. Kädet, nuo seitsemättä tuumaa leveät kämmenet, ovat airoissa niinkuin yhtä puuta niiden kanssa ja niihin kasvaneet. Ne eivät pyörähtele eivätkä kääntelehdi. Kädenselissä, jotka ovat mustanpuhuvat ja pinnaltaan karkeat, ei näy jänteiden nousua eikä laskua: niin

ne jänneet ovat paksun nahkan kätöksissä. Eivätkä sormet soutuessa avaudu, eivät sulkeudu. Kädet vetävät valtavan selän painolla. Se selkä ei koukistu, ei notku. Mutta veneen laidat rytkähtävät jokaisella vetäisyllä. Ainoastaan Käkriäisen leuat pingottuvat, vankat leukaluut, joiden toiseen pieleen on pistetty ja lujasti purtu piipun luinen imuke, purtu ruosteisina pilkistelevien hampaiden väliin. Ja imukkeen ympäriltä valuu suusta hiukan vettä leukaparralle.

Käkriäisen otsa rupeaa kuitenkin punottamaan, ja joku hikipisarakin kiiltelee siinä, sillä aamu on lämmin, eikä Juutas tässä nyt ole viitsinyt repiä päältään takkia taikka hellittää remeliään, mokoman lyhyen soutumatkan vuoksi, kolmisen kilometrin. Takki on hänellä päällä, ja remeli pysyy niin tiukalle kurottuna, että housujen napit pullistuvat auki. Lisääntyvä helle ja hikoilu kiihdyttävät häntä sen verran, että hän rupeaa soutamaan yhä lujemmin, melkein kiskaisemalla. Nyt vene nytkähtää niin, että Jopi, Saara ja Rosina nyökähtävät edestakaisin aina kun Käkriäinen vetäisee. Ja Hurjan etukäpälien kynnet ropisevat silloin tuohikontilla. Se on Juutaksesta hauskaa, se toisten nyttyttäminen. Hän vetää yhä kovemmin. Veneen kokka kohisee mahtavasti, ja liplattava vesi pakenee pitkin laitoja taakse. Käkriäinen nauraa pienin ja kirkkaina kiiltelevin silmin. Hän on hyvällä tuulella tästä joutilaasta retkestä ja päivänpaisteesta. Ja pitkän makailun jälkeen tuntuu hartiaivoimalla soutaminen hartioistakin oikein mukavalta.

Tuonne väistyy mökki mäenrinteiseen lahden perukkaan. Iso koivukin kohoaa yhä korkeammaksi, kuta kauemmaksi joudutaan. Vesi on valkeaa, ja tuntuu ikäänkuin kevyeltä soutaa. Aurinko alkaa kuumottaa Juutaksen niskaa, hautoa virkistävästi hänen takaraivonsa suurta kiukkunystyrää. Saara huomauttaa, että päivän läätäminen päivetyttää. Ja hän peittelee nenäliinalla rintaansa, joka näkyy paljaana punaisen puseron aukosta. Rosina ei hänen marisemistaan kuuntele, Rosinalla on muuta ajattelua.

Auringon kuva häikäisee vedestä. Järvessä kuultaa monenmuotoisia pilviä. Ne pilvet haihtuvat taivaalta.

Käännyttyään oikealle, Ananiaksen katiskain ohitse ja lähemmäksi rantaa, jossa haavikko rapisee raukeasti.

Nyt tulee koivikko. Soleita koivuja harvassa. Niiden alla kasvaa hyvä nurmi. Ja koivikossa on lampaita, Juutas Käkriäisen pikkoja. Ne määkivät soutajille, ja iso pässi kapaisee korkealle rantakalliollekin ja päkättää siinä kaula pitkänä.

Tuossa mennään yli verkon, Ananiaksen kaarnaisten kuppien, jotka kauempana painuvat syvyyteen. Käkriäinen keskeyttää hiukan soutuun ja vilkaisee niitä verkonkohoja. Ja luulepa hän huomaavansa, että lähimmät niistä liikahtelevat, ne, joita näkee, vähän veden altakin, punaisina paistavaiset. Siellä on varmaan hauki tahi kuha: niistä saa hyvän murkinakeiton...

Sitten aukeaa suuri selkä. Rannat laskeutuvat paikoittain pystysuorina veteen.

"Mikä se tuo on, isä, tuo valkea?" kysyy Jopi.

"Mikä?" vastaa Käkriäinen ja kääntyy katsomaan selkensä taakse, seisauttaen soudun. "Niin tuo ... vedessä ... mikä lienee."

Hän katselee hetken. Sitten hän huudahtaa:

"Mikäs ... kuin lokki, pirulainen. Raatona. Koukun lienee nielaissut."

"Hyi, mitenkä se haisee!" huudahtaa Saara, kun soudetaan lokin vieritse. Ja Saara yökötteleiksen.

"Koukun se on nielaissut", toistaa Käkriäinen. "Koukun, jossa on ollut kala täkynä ... salakka tai... Kyllä minä... Sellaisen kalatäkyisen koukun ... maha on haljennut lokilta..."

Ja Käkriäinen aikoo ruveta selittämään laajemmin, miten se lokki iskee veteen ja tappelee kalojen kanssa, sen on hän nähnyt juuri tuon luodon lähistöllä, joka on Putkinotkon mökin lahden suussa. Ja nähnyt, miten kala vie lokin pohjaankin, ... jossa se voi elää kauan, se kun on vesilintukin.

Käkriäinen aikoo jutella edelleen ja panna piippuunsa. Mutta silloin huudahtaa Rosina:

"Tuollapas laiva jo öhöttää ... etäältä."

Ja Juutas alkaa jälleen soutaa.

Rosina kumartuu taas Juutaksen puoleen ja avaa jo kerkeitä huuliaan ruvetakseen puhumaan siitä asiasta. Silloin näyttää Juutas päässeensä kiinni johonkin äsken sanomatta jääneeseen, ja hän nauraa ja huudahtaa:

"Ja vai haisee... Saarasta, hehe! Kun haisisi niinkuin hevosen raato ... se se vasta haisisi."

"Mikäs sen hevosenraadon veteen?" kysäisee Saara.

"Mikäkö? Olipa mikä tahansa... Jos siihen rutkauttaisi. Mutta olisitpa ollut, Saara, yhdessä talossa läänissä... Siellä kun oli kuollut ruuna viety pellolle. Se kun haisi. Niin sitä haisua kun olisit ottanut, hajuvesiä. Se olisi ollut sinulle..."

Käkriäinen on hetken vaiti. Sitten hän huudahtaa:

"Minä ... kun en heistä paljoa, hajuista! Enkä heitä kärsi! En pane rinnoilleni ... haisuja."

Rosina sanoo:

"Kuulehan, läänistä puheen tullen... Johtui mieleeni... Sitä sinun sittenkin pitäisi..."

"Mitä?" kysyy Käkriäinen, ja hänen aironsa seisahtuvat.

"Sitä, sitä... Soudahan", koettaa Rosina nyt hiljaa selittää, kallistuen enemmän mieheensä päin ja iskien hänelle silmää: "Tuo poika tuolla... Mutta sitä, mistä on juteltu monesti. Se mätkisi hyvästi! Mikäs pakko on toisten antaa hommata yksin. Siepata sellaiset voitot, kun sinä saat pelkästään sen myyjän osan. Ja hätäkös olisi täällä, meillä: ei minkään valtakunnan silmälläpitäjiä ... talvella. Ja kesällä ... osaa tuon aina piiloon tunkea. Ja Mauno ehkä ne astiat, rännit ja römpötit..."

"Ahaa, sitäkösinä vikuustat", vastaa Juutas Käkriäinen. "Sitä ... taas. Pitäisihän sitä ... kyllä. Eikä niistä römpöteistä ... osaan ne minäkin tehdä! Siinä nyt ei mitään. Minä... Kaikkea."

"Niin justinsa, osaat."

"Ei niihin kuin pata, ja hattu ja torvet... Juottaminen, konstikos se nyt. Ja tynnöri. Taikka mikä muu punkka tahansa. On noita nähty... Mutta..."

"Mitä muttia vielä?"

"Mutta ... älä haastakaan... Siinä on toinen luokka vielä", vastaa Juutas Käkriäinen ja näyttää tulevan levottomaksi.

"Luokat ja kuokat! Yhä sinä... Sellaisen työn takana leipä! Ja helpommalla riuhtaisisi. Muutamalla kerralla riuhtaisisi niin paljon, että tulkoot ... viekööt pannut ja muut..."

"Entä itse miehen, häh? Sillä minä en lähtisikään niin vain. Saisivat elinkaudeksi viedä. Niin se on. Löisin kypälät vastakarhaan. Jos minua tultaisiin viemään, niin tulisi siitä pitemmältäkin. Löisin niin, että olisi kerrallaan selvä! Minua jos käskää kolmasti, niin silloin se on puukko rinnassa."

Käkriäinen aivan kiihtyy kuvitellessaan vankeutta, jonka hän lopulta saisi viinanpoltosta.

Nyt selittelee Rosina hänelle jälleen, ettei hän ennenkään ole joutunut kiinni ... hyvin on kaikki mennyt. Ja on poliisienkin kanssa tullut toimeen: metsään on pistäytynyt lauhkeasti siksi aikaa ja malttanut viisaasti mielensä, ei tehnyt turhaa tappelua.

Käkriäinen myöntääkin tämän.

Hän myöntää kyllä nytkin, että hyvähän se aikomus olisi, ja hyvin se voisi mennä, niinkuin se entinenkin, joka sekin ensin oli outoa.

Rosina jatkaa:

"Ja sitten saisit vaikka mitä. On jo saatu vähemmälläkin lehmät, ja härkäpoika ja muuta. Ja jos se herra vielä ajaa meidät pois, niin onhan niitä paikkoja muualla. Ostettaisiin oma talo."

Mutta Käkriäinen soutaa levottomana ja huokaisee. Hän velloo niinkuin aina ennenkin yhä sitä tavallista, että siitä nyt ei mitään, jos ihmiset pilkkaisivat häntä entistä pahemmin, oikein viinan polttamisesta. Sillä eiväthän ne viinanostajat muutu sen paremmiksi tai sen pahemmiksi hänen tähtensä, möipä hän muiden keittämää tai keittäisi itse. Jostakin ne kuitenkin ostavat mieleistensä. Muu se on heidän pahenemiseensa syynä. Ei Käkriäinen itsekään ole viinasta millänsäkään, ei viitsi sitä juoda kuin maistaakseen. Ja olisi Ienokki Maljasellakin ollut rahaa juoda vaikka koko ikänsä, kun oli talo. Mutta ne vekselithän ne, ja se korttipeli. Maljanen antoi humalassa muiden pettää itseään. Siksikään ei Käkriäinen itse juo, ettei häntä petettäisi niinkuin hölmöjä, jotka ovat hulluja viinalle. Eikä hän antaisi pentujensakaan juoda, jos Ananias esimerkiksi yrittäisi. Malakiashan tuo onkin liian hölmö ruvetaksensa oikein tosissaan juomaa hankkimaan.

Eikä hän niitä poliisejakaan pelkää. On jo nähnyt, että rauhallisesti niistä pääsee parhaiten. Ei niitä tarvitsisi tappaa, jos tulisivat polttimoa nuuskimaan. Ja saisi sen polttimon jonnekin kätköön.

Eikä Käkriäinen halua myöskään viljellä Putkinotkoa, se kun ei ole oma. Olisipa se oma! Silloin olisi varmasti lähtenyt tuke tuolta purostakin, josta lammen vesi ei nyt pääse järveen, vaan estää niityn ja suon kasvamasta. Sitä puron aukiporaamista on Käkriäinen miettinyt jo monta vuotta. Jos hän olisi pannut louheen kymmenen kiloa tynämenttiä, niin kyllä olisi siitä suoli selvinnyt! Mutta koska kerran Muttinen rupesi häntä tiukkaamaan, niin nyt ottaakin Käkriäinen Putkinotkosta minkä nyljetyksi saa, siitä hyvästä, että hänen täytyisi sonnitella marjapuskia ja korjailla vieraita rakennuksia. Oma se pitäisi paikka olla. Sitä ... sitä kun hän hoitaisi! Ei silloin tarvitsisi enää viinaa myödä eikä polttamista ajatella, jos nyt ensin polttaisikin ja niillä rahoilla ostaisi talon. Ja sitten jättäisi polttamisen.

Mutta ruveta nyt sitä polttoa reuhtomaan! Kölsiä lunastamaan taikka juottamaan pellistä. Ja rahtaamaan pataa kodasta. Ja kähnimään syksyllä saarissa ... pimeässä ja sateissa.

Sellaista puuhaa!

Niin uutta ... kun ei ole ennen tehnyt.

Ja hitto, kun se Rosina tätä tyrkyttää!

Laiva tulee jo ihan edessä.

Rosina huomaa hiljaiseksi harmikseen, ettei Juutaksesta itsestään ole tähän asiaan. Se nuhjailee, niin se nuhjaili silloinkin, kun piti saada ensi kertoja myömään sitä...

Pirulainen häntä enää odottamaan! Sitä pitää työntää, tyrkäistä. Ja silloin sen pitää sujua toisella tavalla!

"Minä vinkutan laivaan nästykillä!" huudahtaa Saara.

"Vinkuta jos paidanhelmallasi", vastaa Rosina. "Ja sinä, Juutas, nostat tuota Jopia laivanreiästä sisään, ja Saara, ota kontti, eläkä helistele sitä. Ja vastaan on tultava ennen kello kolmea! Muuten me ajetaan halikkoon. Se on ennen kolmea tultava, Juutas! Se on muistettava, pane vaikka ... nenäsi solmuun."

Käkriäinen soutaa kiivaasti, tempoo kiitävän laivan kupeeseen. Rosina saa kiinni touvista, jota annetaan laivasta. Vene heittäytyy laivan kylkeen, ja hytkähtää ja rusahtaa. Hurja juoksee veneessä. Jopi, jota isä nostaa takapuolesta laivaan, kalpenee, kun näkee edessään vieraita naamoja, oudoksuttavia ja kammottavia. Saara tarttuu ylhäältä ojentuvaan laivamiehen käteen, ja lyykistää jo alhaalla veneessä ja sanoo. "Kiitos!" Sitten roikkuu hän ilmassa, ja paiskaiksen kannella laivamiehen kainaloon. Rosina tyrkyttää tavaroita Saaralle, kapuaa ketterästi köyden avulla laivaan ja ottaa Jopia kädestä. Kapteeni, kultainen nauha lakissa, huutaa Käkriäiselle: "Nyt kynnet irti, mies!"

Käkriäinen soutaa hartiansa koko voimalla venettä laivan luota, pysäyttää aironsa vähän loitommalla ja tirkistelee nopeasti loittonevaan laivaan.

Kolmastoista luku

Hyvällä tuulella tulee Käkriäinen takaisin Putkinotkoon. Aurinko paistaa. Se pyyhkii hänen karvaisilta kasvoiltaan pois huolen, että hänen olisi ruvettava hommaamaan ihan uutta ... polttamaan viinaa. Ja mukavalta tuntuu, kun eukkokin on vähän poissa kotoa. Monesti ei Rosina käykään kaupungissa. Ainoastaan kerran tai pari kesässä. Talvella ei juuri yhtään kertaa. Ja yhden ainoan kerran kesässä, jos uusi lapsi on syntynyt niin kesän alussa, ettei siltä pääse liikkeelle muuta kuin ihan väkisin, nimittäin mennessä pappilaan sitä kastattamaan, valeluttamaan. Ja sellaisilla kastereissuilla on Rosina tehnyt samalla ainoan kaupunginmatkansa niinä kesinä. Muulloin on hän käynyt kaupungissa parikin kertaa, mutta on silloinkin sovitellut asiansa lauantaiksi, joten hän voi viipyä kaupungissa sunnuntaihin ja istua kirkossa.

Muuallakaan kylillä ei Rosina ravaa sen enempää.

Mutta kun Rosina on aina näin kotosalla, täytyy Juutaksen, milloin hän itse on Putkinotkossa, hyppiä Rosinan hoputtamana mielestään useinkin kuin mikä markkinahevonen, jolle on kaadettu viinaa korvaan. Melkein hauskalta tuntuu, ettei Rosinan ääntä joskus kuule, motkottavaa ja kiukkuistakin, sellaista, ettei aina auta kuin selvä tappelu ... nimittäin riitelemisen. Silti myöntää Käkriäinen ainakin tällä hetkellä, kömpiessään nyt rannalta tuvalle, että mikäpä tässä olisi tullutkaan elämästä, ellei sitä eukkoa olisi ollut, sitä motkottajaa ja säksättäjää. Niin, sitä huutavan ääntä täällä Putkinotkossa! Se se

auttaa paljon pysymään tätä taloa pystyssä, joskin Käkriäinen se on isäntä ... ja hän se on niitä viinojakin myynyt!

Tänä aamuna lisää Käkriäisen rattoisaa mielialaa, päivänpaisteen antamaa iloa ja myllylle kuljeskelun tiedettyä mukavuutta vielä se seikka, että hän on saanut kalojakin tuolta laivasta palatessaan. Ne kalat ovat nyt hänellä vitsassa selässä. Siellä salmilla melosteli hän hupaisesti yksinään koiran kanssa ja tarkasteli pyydyksiä. Verkoissa ei tosin ollut muuta kuin yksi matikka. Se se oli kiskonutkin verkon pohjamutiin. Muut kalat lienevät päässeet menemään. Sillä kohtaa, jossa hän oli laivalle mentäessä nähnyt verkon liikahtelevan, olikin matikan vihertävä pää noussut verkkoa lappaessa ylös. Joten Käkriäinen oli sanonut itseksensä:

"Arvasinhan minä sen ... että mikäs se muu kuin matikka, rutale ... olisi pohjaan verkon vienyt."

Ja hän oli jo kahden vaiheilla, heittäkö matikan takaisin järveen, mokoman limaisen lätnikän. Mikäs sitä kesäistä madetta ottamaan. Niin se on liuskahtelevakin kuin ankeri, jota Käkriäinen ei suuhunsa pane. Ennen kuolee vaikka nälkään! Hän arvelee, että käärme se on ankeri, sotkekoot Ananiakselle koulussa mitä hyvänsä. Ja eikö tuo liene niin, että matikka, joka on tammi- ja helmikuussa makea kala, saattaa muuttua kesällä ihan muuksi, koskapa käestäkin tulee syksymmällä havukka.

Mutta sitten ei hän viitsinytkään nuljutella veneessä madetta verkosta. Ja kun verkoissa ei ollutkaan muita kaloja, niin johtui hänen mieleensä, että hänpä työntäekin tämän matikan kotimiehille, jos ne nauravat hänelle, kalattomalle, ja laskevat leikkiä, että nyt häneltä joutuu tipi pataan, kun hän ei tuonut kalaa. Ja sitten, kun hän on kujeillut kotiväelle sillä tavoin, voi hän tarjota matikan vaikka kissalle: sen Moxsin poskeen ne mahtuvat yksinpä käärmeekin, sellainen kissa se on, se Käkriäisen rohkealuontoinen kissa. Ja ennen kaikkea: made sattuihin jäämään veneessä verkon alle.

Mutta katiskoissa, joihin Käkriäinen sitten huvikseen kurkisteli, varjostaen hatulla ja paksulla kämmenellä otsaansa, niissä molahtelikin haukia, kammarien pimeissä pohjukoissa. Käkriäinen kävi soutamassa rannalta Ananiaksen haavin, saunavastoiksi karsitun koivupensaana kätkestä, ja melosteli sitten takaisin katiskoiden luo ja lappoi niistä kolmekin posahtelevaa ja ponnahtelevaa haukea. Nuottakodassa pisteli hän verkot kuivamaan, koska niissä ei ollut paljoa selvittelemistä, kalattomissa. Sitten pujotti hän haukensa vitsaan. Mutta limaisen matikan hän sysäsi siihen kitusistaan alimmaiseksi. Huolellisesti piilotteli hän airot, sillä hän on tarkka siitä, ettei hänen tavaroihinsa kosketa, vaikkei ole juuri tarkka niitä hoitelemaan, ja vaikkapa tuo äyskärikin sattui kerran kaupungissa jäämään toisten veneestä hänen veneeseensä. Jonkun vieraan kokkalauden alta hän sen otti hiukan lainaksi, koska häneltä ei tullut kotoa lähtiessään varatuksi itselleen minkäänlaista astiaa vedenlappamista varten. Sitten joutui se äyskäri olemaan viikon hänen hoteissaan, ei hänellä ollut aikaa viedä sitä omistajalle, jonka hän tuntee. Sentähden raaputteli hän äyskäristä vähän pois maalia ja tervasi sen, ettei siitä olisi tullut myöhemmin joutavaa harmia.

Nyt nousee Käkriäinen kalat selässä hitaasti mäenrinnettä rannalta, sauhuava piippu suupielessä. Hauet nytkähtelevät takana, ja matikka kiepsahtaa tuon tuostakin alimmaisena vitsassa. Matikan pullottavat silmät ovat hiukan yläpuolella Käkriäisen vyötäröitä, mutta sen limainen ruumis hieroo hänen takalistoaan ja reisiään.

Hurja kulkee hänen vieressään, saaden sameihin silmiinsä ja häntäänsä vilkkautta joka kerta kun matikka kiemurtaa.

Alaveräjän laudalle pysähtyy Juutas Käkriäinen sievoiseksi ajaksi, katselemaan pihapotattiaan, joka kukkii valkean, sinisen ja punaisen kirjavana. Myöhään se on pantu, vasta kesäkuun puolivälissä. Mutta naurakoot vieraat, mitä nauravat, hän tietää, että potatti joutuu, kun ei hätäile. Ja että potatti on pantava aina vasta silloin kun ilmat tosiaan lämpenevät. Ja milloinkapa se on ollut hänelle kasvamatta! Sellainen hän on potattia viljelemään. Naapurienkin täytyy sanoa, niinkuin ne hänen perunanpano-aikojaan ihmettelevätkin, että millä kummalla se tuo Käkriäinen saa aina potattinsa niin luonnistamaan, työntämään sellaista isoa ja murakkaa mukulaa. Mutta kummakos se, vaikkei hän heille sano...! Ei siihen ole syynä pelkästään tämä Putkinotkon hiekkainen ja tuoreena pysyvä maa, pelot kallioiden koloissa, vaan on siinä toinenkin luokka, perunamaissa. Se on se aika, milloin pitää kylvää. Eikä pidä hätäillä. Ja on muutakin. Ovathan nämä hänen potattinsa saaneet kultaakin niskaansa, jos viime aikoina muutkin viljelykset, koska nyt on tuota karjaakin. Potatteja hän kuitenkin suosii erityisesti. Sillä potatti se onkin vasta sitä elämisen aihetta, tuottavinta, täyttävintä ja vaivattominta. Ja sille antaa hän parhainta kultaansa, oikein ihmisen kulta. Siinä se on taika, jota hän ei itsekään arvannut ennenkuin herra teetti hänellä nuusniekan tuonne alemman aitan taakse, teetti väkisin. Mutta siitä kiusasta ja kärhyämisestä tuli Käkriäiselle ainoastaan hyvää, sillä sitten hän näki, mikä etu siitä sellaisesta kultien keräämisestä oli. Eikä hän siitä alkaen ole antanutkaan mennä yhtään nikareta kultia hukkaan. Isommat lapsensa on hän opettanut käymään tuolla nuusniekassa, ja pienempiä hän neuvo, milloin suinkin kerkiää, ettei saa pistäytyä niillä hommillaan nurkalla, vaan pitää juosta suoraan potattimaan vakoon. Silloin siitä on jotain hyötyä, ilman sen suurempaa siirtelemistä. Ja siksi ovatkin Putkinotkon

potatit tuollaisia nyrkin kokoisia murikoita. Nyrkinkö kokoisia? Vieläpä tämä mitä! Niitä on suurempiakin, melkein lantun kokoisia. Ja sellaisia kun syö pari kolme kymmentä aterialla mahaansa, niin ei nälkä nälvi. Ja kuusi kappaa päivässä koko perheelle!

Toisen kerran seisautuu Juutas Käkriäinen kalat selässä pihalla, tupakkamaansa reunassa. Huomaa siinä muutamia keltaisia kukkia ja nipistelee niitä pois, pistää ne pässinpusseista tehtyyn tupakkakukkaroonsa, toisten tupakoiden joukkoon väkevänmauksi.

Mutta kolmannen kerran pysähtyy hän vasta ylempänä portaiden luona, johon iso ja hiljaa suhiseva koivu on kääntänyt vilpoisen varjonsa. Siinä hän huutelee Moksia. Sille olisi nyt tarjottava tuota matikkaa, jonka hän toi kotiin leikin vuoksi, vaikka on muitakin kaloja vitsassa.

Mutta eipä nyt tule Moksi moksittamallakaan. Minnekähän se lienee mennyt? Linnustamaan lähtenyt? Käkriäinen seisoo hetkisen ja käänteleksen ja katselee. Sitten hän ontuilee tupaan, verkalleen ja portaan kerrallaan. Tuvassa on hiljaista. Kärpäset kimahtelevat ja humisevat. Aurinko paistaa sinne.

Mutta uunin takana on anoppimummo, joka liekuttelee hänen pienintä lastaan, punoittavana kätkyessä nukkuva.

Ja uunin takana permannolla istuu myöskin Topi, syöden leipää ja kuumia ahvenia, joita hän on paistanut hiilistössä, pistäen mummolta salaa voita niiden mahaan. Topi vilkaisee isäänsä. Mutta isä on hyvällä päällä. Eikä se taida tietääkään hänen tämänaamuisesta tappelustaan?

Mummon pienet ja ruskeat silmät kirkastuvat, kun hän kohottaa latuskaisia kasvojaan ja näkee kalat. Hän on melkein lyödä kämmeniään yhteen, mutta Luukashan nukkuu, ja hiljaa huudahtaa mummo:

"Antoipas Ahti ahvenia."

"Antaahan se, veden akka", sanoo Juutas Käkriäinen. "Antaa, kun on miestä niitä ottaa... Onhan maailmasa kaloja! Tuossa on ... mummollekin!"

Ja Käkriäinen heittää kalavitsansa selästään mummon eteen permannolle.

"Olisi ... olisihan se hyvää vanhalle oikea kalakin", sanoo mummo, ajatellen, niinkuin äsken jo ajatteli Juutaksen kalat nähdessään, että ehkäpä Juutas antaa hänelle kaloja. Ei se Juutas itse ole ruoka-aineista saita, vaan Rosina. Mutta nyt ei Rosina ole kotona.

Ja Juutas on nyt hyvällä tuulella, ja antaakin.

"Siinä on!" jatkaa Käkriäinen, pyöräyttäen pieksunsa kärjellä matikkaa pitkin lattiaa.

"Mitä? Matikan-rutjake", sanoo mummo tirkistellen kumarassa kalaa.

Topi tirskahtaa:

"Matikka, per-rkele, mummolle."

Mummon silmät alkavat ripsuttaa, ja hän vilkaisee Juutakseen, että kiusallakohan se. Mutta Käkriäinen nauraa vain, on iloisella päällä, ja sanoo:

"Ei ... mitäs... Kun mummo liekuttaa pientä poikaakin. Hauki se pitää mummolle! Tuosta saatte. Matikka ... Moksille. Missäs ne muut pennut, että hakisivat Moksia. Entäs Topi ... se heinänteko! Mitäs sinä siinä ratustelet? Onkimassako ollut... Taas ne onkipelit, eihän tässä talossa tule mitään..."

"Niin", äännähtää mummokin ja alkaa kertoa, missä lapset ovat. Topi pelkää, että mummo saattaa kannella sekä aamuisesta tappelusta että ruokien konttorista ronkkimisesta. Siksi nousee Topi lattialta ja menee ulos, sanoo Ananiaksenkin vielä olevan hevosta metsästä hakemassa, heinävetoon. Ja muidenkin pentujen olevan vielä kotona.

"Niin, niin", jatkaa mummo. "Tässä pennut telmivät. Lapsen olivat kaataa... Missähän nyt lienevät? Leja se lienee niityllä..."

"No ... kun minä tästä nyt lähdän ja panen sen heinänteon heille alulle", kehaisee Juutas Käkriäinen. "Ensin otan tuon matikan... Antakoot pennut sen Moksille. Mutta minnekäs ne ovat menneet?"

Käkriäinen astelee portaille ja kuuntelee siinä, riiputtaen kitusista matikkaa, jonka hän repäisi vitsasta pois. Ja lapsiaan hän siinä huutelee.

Ei kuulu ääntä. Juutas jättää kalan portaille.

Hän menee tuvan taakse kalliolta katsomaan. Siitä näkyy lammen niitylle. Mutta ei näy sielläkään

niitä pieniä, jotka antaisivat matikan Moksille.

Sitten erottaa hän kuitenkin pentujen ääniä oikealta, riiheltä päin.

Käkriäinen lähtee sinne, katsomaan, mikähän niillä nyt siellä on... Kun kuuluu sellainen ilo! Ja neuvomaan niitä töihin, isompia niistä.

Tuvan avonaisen seinän vieritse hän kulkee. Takapuolet ovat juuri seinän aukon kohdalla. Mummo katselee häntä tuvasta ja ajattelee, että siinä se on yksi heinäntekijä taas. Siihen se seisahtuu, housuntakapuolet pussillaan. Ja mitäs sillä on mustaa nuttunsa helmassa? Mummo menee läheltä kurkistamaan. Ja hän huudahtaa:

"Voi sitä ihmettä! Missä sinä, Juutas, olet istunut?"

Käkriäinen kääntää takkinsa helmaa ja katselee sitä. Hän örähtää:

"Ka, se matikka, perhana!"

Nyt alkaisi mummo siunailla, että Juutas sillä tavoin töhri nämä pyhävaatteensa. Mutta eipäs Juutas hänelle tällä kertaa suutukaan. Naurahtaa vain, että olkootpa vaikka sammakonmädisissä. Sellaisella tuulella hän on tänä päivänä.

Sitten menee Juutas riihelle.

Mitäs ne lapset siellä?

Kas, siellä ovat pikku Sanelma ja Ester ja Repekka, isän pikkuinen piija. Ja niillä on siellä sianporsas mukana. Ovat nostaneet sen tallista ja päästäneet ulos jaloittelemaan, niinkuin äiti ja isä ovat välistä kauniilla ilmoilla käskeneet päästämään. Hyvin tehty se on. Niin ei sika kasva vaivaiseksi, vaan syö oikein, ja lihoo. Joten siitä saa jouluna paljon läskiä.

Mutta Sanelma kertoo, että se sika kun oli oikein kiljunut ja potkinut, heidän nostaessaan sitä yli tallin kynnyksen. Ja sittenkö se oli alkanut juosta. Ensin oli läävän edessä röhkinyt ja katsellut, ja sitten oikopäätä rynnännyt kujaa mäelle, niin että persuukset olivat hytkyneet. Ester ja Repekka olivat juosseet sen perästä. Metsään se olisi mennyt, ellei Sanelma olisi juossut vielä kovemmin kuin se ja vahtinut kujan suulla. Sitten se oli jurskuttanut saunakukkia ja heiniä, nykäissyt sieltä ja täältä, ja taas juossut. Riihen kupeelle sen lapset paimensivat. Se makasi ensin mahallaan lastukossa ... päivänpaisteessa rötkötti. Tuota pitkänä ... jalat suorana. Ja kärsällään se töhi lastuja. Sitten, kun sitä raaputettiin, rupesi se kyljelleen. Ja Ester ja Repekka mahalleen sen kahden puolen. Ja heidän kolmen eteen, porsaan, pikku Repekan ja Esterin, kantaa nyt Sanelma paraikaa kuivuneita lehmänkakkaroita ja sanoo:

"Syökää! Minulla on kolme sikaa. Niiden pitää syödä ja rinkua. Ja sitten ne tapetaan."

Juutas Käkriäinen asettuu siihen maahan kyykkysilleen, kuumenevalle seinävierelle, lastensa ja sikansa eteen. Rakastaapa hän lapsiaan ja omaa sikaansa. Repaleiset nuo ovat lapset. Pitäisi niille hankkia vaatteita ... kun tulisi hankituksi. Mutta ehkäpä hän nyt tästä lähtien ... koska hän tuntee itsensä jälleen virkenevän! Hän raaputtelee nyt porsaan karkeaharjaista selkää ja lihavaa leuanalustaa ja puhelee:

"Kössikkä, kossikka! Tuostapa ... tuosta minä leikkaan oikein lihavan palan, jouluna ... tuosta hiekkaisen kärsän alta, vossikan. Eikä sitten muuta kuin pötköttää uunilla ... jouluna. Mutta eipä, eipä silloin sitä pientä kössäniskää olekaan..."

Niin menee neljänneksen tuntia. Käkriäinen leikkii lastensa kanssa. Ja meneepä puolikin tuntia.

Mutta sitten tuo Ananias metsästä tammaa, kellertävää ja koukkupolvista Sohvia, ratsastaen sillä ja viheltäen hiljaa. Sen Muttisen koppahatun on Ananias löytänyt päähänsä, kun hän lainasi omansa Jopille kaupunkiin.

Silloin huomaa Käkriäinen, että aikahan tässä on mennytkin, ja hän rupeaa nyt tahtomaan tyttäriään niitylle. Sillä onhan heidän joukossaan jo seitsenvuotias Sanelmakin, joka voi saada aikaan melkoisesti työtä. Entäs Topi? Minnekäs se nyt ennätti lentää? Tuvasta se tuli ulos. Lieneekö se jo mennyt niitylle?

Porsas on kuitenkin ensin pantava takaisin talliin. Ajakoot nyt muoskat sen sinne, mutta nopeasti. Sillä välin, kunnes lapset saavat porsaan syliinsä, pistää Käkriäinen tupakaksi. Jopa juoksee hän sitten kädet levällään ja onnahtelevin jaloin muutaman askeleen ottaakseen porsasta kiinni.

Porsas saadaan ajetuksi kujan alapäähän ja läävän välikköön. Ja Käkriäinen nostaa sen siellä vatsan kohdalta pitäen syliinsä. Porsas kirkuu kuin puukko kurkussa ja töyhäisee Käkriäistä kärsällään suuhun.

Mutta kun se on saatu tallin korkean kynnyksen toiselle puolelle, herkeää se huutamasta.

Kana istuu keskellä välikköä. Silmät ovat sen päässä kalvon peitossa, ja kieli pistää ulos sen suusta kuin käärmeen. Se läähättää. Käkriäinen on astua sen päälle erehdyksessä. Kana levittelee siipiään vihaisesti. Sorkista seinään se pitäisi iskeä, ajattelee Juutas Käkriäinen. Tuohon on Rosina tuonut sille jyviä, joita se ei ole syönytkaan kaikkia. Ja kun Käkriäinen heiluttaa sille käsiään ja ärähtää, lähtee se huuppuroimaan avonaisesta ovesta kujalle, niinkuin emälammaskin vuonansa kanssa on jo päässyt. Mutta pikku Sanelma ja Juutas Käkriäinen kääntyvät lampaan takaisin kerpuilleen ja sulkevat oven.

Ananias sitoo tamman pihanurmikolle koivuun siksi aikaa, kunnes niitylle kasaantuu vedettäviä ... sitten iltapuolella. Mutta kukapa tietää, saisiko Sohvia enää silloin kiinni taikka löytäisi, jos se olisi metsässä. Se voisi kompuroida paarmoissaan minne tahansa. Sentähden haki Ananias sen jo nyt, ja pani valmiiksi pihalle, pitkään nuoraan.

Juutas Käkriäinen on tullut läävältä tuvan nurkalle ja sanoo Ananiakselle:

"No ... nyt sitä ruvetaan ... niihin töihin! Taikka ... alkakaahan te, siellä lammen rannalla ... minun kun onkin mentävä myllylle. Näytän vain ensin kiireesti, että ne penskat ... sitä on opetettava, penskoja..."

Ananias ottaa viikatteensa aitan salvaimesta ja kulkee koivun alitse kallioiden taakse. Sinne juoksee Hurjakin. Ja sinne katoaa Hurjan perästä valkohapsinen Ester ja Esterin taluttelema Repeikka sekä musta ja villi Sanelma. Hälisten kaikuvat menevien äänet tuvan takaa.

Myöskin Juutas Käkriäinen alkaa mennä, mutta sanoo pikku Sanelmalle, että hän viipyy vielä hiukkasen ... hänellä on vähän katselemista. Ja hän katseleekin sitten tuvan takana olevia suurempia perunamaitaan. Ja niistä luo hän silmänsä mäelle, josta näkyy, peltoon puskevan pienen metsäniemekkeen reunamitse, kulmaus hänen leipäviljaansa, paikoin jo kellertävää ja kahisevaa ruista. Tekisi mieli kävellä tarkastamaan, onko vielä paljon maitoisia jyviä. Mutta hommaanpa tästä on ruvettava! Tuonne alas niitylle on mentävä! Juutas menee. Ja seisautuu nyt alempana, melkein niityn reunassa, katselemaan kaaleja. Siinä pistää hän tupakkaakin piippuunsa. Hyh, mitähän noillakin virkaa, noilla kaaleilla. Juurimato niissä on, koska ovat kannat noin hoippuvia: kaatuvat melkein, jos potkaisee lapikkaan kärjellä. Ja enimmät lehdet riippuvat lakastuneina jo näin aamulla, vaikkei päivä vielä oikein paahdakaan. Mitä se Rosina enää noppii niiden lehdistä matoja, kun kerran juurista nousee uusia matoja lehdille, juurimatoja.

Ja hän tietää, että juurimatohan se on tässä paikassa, sillä kaalia ei pitäisi tehdä monta vuotta perätysten samaan paikkaan. Mutta hän kun ei ollut tullut antaneeksi Rosinalle uutta maata. Koska hän ei välitä kaaleista. Sellainen työ: kitkemiset ja kastelut ja näppimiset. Eivätkä kaalit kuitenkaan kasva, vaan juurimato syö ne aina. Ja talvella ne kaalit märkänävät kuopassa. Eivätkä kaalit täytä mahaa. Toista se on potatti. Mutta kaalit, hoidelkoot niitä naiset, istuttakoot minne tahansa. Ja syökööt, näitä matojen tappamia ja sitten märkänäviä.

Viimein joutuu hän niitylle. Siellä on Lejan nopsa viikate jo kaatanut sievoisen alan heinää, paitsi että hänen kätensä ovat hajotelleet eiliset heinät karheille, vielä hiukan kasteesta höyryävät. Tuolla vilkahtelee nyt Leja lammin perukassa, pajupensaiden välissä, punainen alushame päällä ja selkä kumarassa. Vikkelästi vetelee hänen koukkuvartensa tantereeseen heinikkoa, joka kasvaa siellä rannempana korkeanakin. Suoraan kulkee hänen itsekseen kaatamansa reuna. Ja muistaapa Leja raapustella ylemmäksi metsän rintaan päästessään kivien kolotkin ja leppien juuret, niinkuin Juutas on lapsiaan neuvonut.

Jopas on Topi sinne kerinnyt. Mutta istuu siellä suurella kivellä, isänsä karvareuhka päässä, ja soittaa, töröttää, paksulla ja kumeaäänisellä putkella, umpinaisesta päästä halkaistulla... No, soittakoon nyt vielä hetkisen. Niin on Juutas Käkriäinenkin soittanut ... ennen lapsena ... paimenpoikana... Isänsä kuoltua, mökkiläisen... Siellä takamaiden taloissa, ihan kuin tällä niityllä. Lieneekö niitä silloinkin ollut putkia näin paljon kuin täällä? Tuossa ovat ojien reunat täynnä ja heinikossakin sakeina tupsuina, noiden keltaisten kukkien seassa...

Mutta niityn yläreunalla, kuivalla kummulla, on pääskysenhattuja. On tätä koreutta! Ei tarvitsisi tätä Muttisenkaan muualta kuljetella.

Ananias on hiaissut viikatettaan ja alkaa niittää. Mutta ei laske veljeä edelleen Leja, väsymätön ja ahkera tyysi!

Nyt vingahtavat pienimmilläkin lapsilla putket soimaan, Topin tekemät, kimakammalla äänellä kuin Topin putki.

Juutas Käkriäinen menee Ananiaksen ja Lejan luokse, kehoittelee ja kiittelee heitä. Kiittelee Lejaa: se tyttöhän se tässä talossa töitä tekee...

Käkriäinen huokaisee hiukan. Ja sitten tahtoo hän ryhdistäytyä, ja hän toruu toisia lapsia, sikäli kuin kukin ansaitsee. Jo ärähtää hän pikku Sanelmalle, jonka pilli ihan repii korvia:

"Ja minä kun en kärsi noita piiputtamisia! Eikö se kelpaa pojan tulla töihin, Topin? Ja Sanelma, kyllä sinä osaat jo haravoida, sinä: ei kuin harava käteen!"

Ja kuusivuotiaalle Esterille hän sanoo:

"Haravoi sinäkin heiniä ... lapsukainen, käsilläsi. Näin. Kyllä se on avikkia sekini."

Ja taas ärjyy hän Topille. Topi kuhnailee vielä eikä tiedä, tarvitseeko totella vai ei. Hän törähyttää putkeensa. Isä ärjäisee:

"Tukkako sinulta pitää päästä repiä ... tai halkaista se putkentorvelosi. Eikö se pömpötti herkeä pörisemästä? Ota tuolta tuo viikate, poikkokärkinen ... ja opettele... Malakiaksen viikate... Pahukseenko sekini nyt on kuljeskinut..."

"Tulee käärmeitäkin, kun pilleillä piipittävät", huudahtaa Leja oikaisten hentoa vartaloaan. "Äsken täällä oli käärme, luikersi tuonne kallionkoloon ... siellä se on."

"Missä?" sanoo Topi ja jättää Malakiaksen viikatteen, jonka hän on juuri saanut tuomen oksalta käteensä. "Minäpä menen repäisemään aidasta seipään. Pieksän sen litsaksi."

Onhan se Topi ennenkin käärmeitä tappanut ja ripustanut puiden oksille ja aidoille. Eikä hän pelkää niitä paljainkaan jaloin.

Leja sanoo:

"Ei suinkaan sitä ... kun se oli tarhakäärme ... harmaa."

"Mitäh?" sanoo Juutas Käkriäinen ja käännähtää Lejaan päin.
"Tarhakäärme... Harmaa?"

"Niin", selittää Leja. "Tokkos niitä ... tappaa?"

"Mitäh? Tappaako? Ei kun kangella pääkuoreen vaan. Ei siitä ... mitään merkkiä", sanoo Käkriäinen.

Ja Käkriäinen istahtaa pehmeälle mättäälle, huokaisee ja ikäänkuin odottaa kysymyksiä. Ja sitten jatkaa hän, kun Leja ja Topi kuuntelevat vaiti hänen edessään:

"Ei siitä mitään ... käärmeestä. Ei niistä ... ylimalkaankaan. Sillä käärmeet ... ne saa tappaa. Minä en heitä suvaitse. Ne ovat myrkyllisiä elukkeita. Mutta eivät ne hännällään pistä, sen minä tiedän. Olen minä ottanut käärmeitä hännästä ja lyönyt seinään ... sitten päät seipäillä pieksänyt. Ei ... niillä on sellainen kieli, sillähän ne ... vaikka hännänpäässä onkin myrkky, ikäänkuin pussi, jossa ne sitä myrkkyä kuljettavat. Se pussi on keltainen. Ja tämä käärme, Leja, harmaako tämä oli? Selkäpuolelta enemmän kuin harmaa. Arvasinhan minä. Harmaa. Eikö sillä ollut se keltainen hännänpää?"

"Jos taisi olla", sanoo Leja.

"Oli se", väittää Käkriäinen. "Kyllä minä tiedän. Se häntä siinä on myrkkyä. Mutta en minä heistä... Tappaa ne pitää ... paskia!"

Jälleen on hän hetken vaiti, ja pistää piippuunsa. Imee verkalleen, ja katselee muka asiasta välittämättä ympärilleen. Pilkistää taivaallekin, joka häikäisee ja panee vetämään nukuttavasti luomet lupalleen. Sitten nojaa hän poskensa piippua pitelevään käteensä ja sylkäisee ruskean syljen. Ja sanoo odottaville lapsille viimein salaperäisesti:

"Olin minä kerta yötä läänissä... Yhdessä saunassa. Kävellessäni takakylillä. Tulin myöhään yhteen taloon. En huolinut heitä herättää. Ajattelin ... menenpä saunaan ... makaamaan. Niin siellä ... kun loion jo penkillä, rupeaa pimeässä sihisemään ja viheltämään. Oli syksy. Minä ajattelin, että mikäs se... Mutta yhä viheltelee. Silloin, mitäs minä: raapaisin tulta. Niin eikös: kolme ... kahdeksan ... hm ... neljätoista käärmettä siellä oli... Tarhakäärmeitä... Syöttivät maidolla, pahuksen liskoja: maitokuppi oli tuotu kiukaan luokse ... kuin porsaille. Niin ne vihelsivät kuin pyypillit. Mutta minä kun otin kohennuskepin ja tapoin kaikki... Sieppasin hännästä, maidon ympäriltä istumasta. Puukolla listin päät poikki, ja siihen jätin rotkottamaan lattialle."

"Oli siinä läjä!" huudahtaa Topi.

"Oli se. Enkä minä heistä sen enempää. Kaikki tapoin: paskia!"

"Hihii", nauraa Topi. "Päät poikki niin että ve-r-ri tir-rskui."

"Nii-ni!" sanoo Juutas Käkriäinen ja vetää pitkiä sauhuja. "Ettei niistä käärmeistä ... ole merkkiä."

"Mistäs sitten?" kysäisee nyt Ananias, joka on niityn poikki niitettyään päässyt sille kohdalle, missä isä, Topi ja Leja ovat. Ja nyt siihen tulee pieni ja musta Sanelmakin.

"Niin mistäkö?" matkii Juutas Käkriäinen. "On sitä ... muusta..."

Hän ajattelee, että on sitä monestakin. Kasteesta, ja poudasta, ja ruosteesta. Iltakasteesta arvaa seuraavan päivän poudan, ja maan toukkien väristä tietää, tuleeko sateinen kesä vai ei. Nytkin olivat toukat valkeat, tuli sateinen kesän alku, ja niin sen pitää tulla lopunkin, jos se merkki pitää. Ja jos käärmeelle antaa piipun pihkaa, niin se pöhötty ja halkeaa. Ja piipun piki on hyvä hampaankolotukseen. Ja ruumiin voiteluun terva kolotiin ja korpinrasvan puutteessa, vaikka siinä menee pikiöljykin, joskaan ei ole niin hyvä. Ja jos se itse paholaisen ukkotauti on tullut ihmiseen, se noppatauti, niin on syötävä nahtaliiniä. Sellaisia luonnollisiakin merkkejä ... missä lieneekään. Mutta se heitä selittämään. Niitä on niin paljon. Hän on usein ennustanut ihan niinkuin kävi ... jos jonkinlaisista asioista. Ja hän saa paranemaan elukkeet ja ihmisetkin, varsinkin jos ihmiset oikein uskovat. Sellainen taito se on hänellä, ja salainen tieto, joka tulee siitä, että salaisuudet antautuvat hänellekin ... niinkuin ennenkin on ollut myrrysmiehiä. Ne ovat tehneet ihmeitä. Yksikin niistä, Kuikka Koponen, oli allakan lehdet rahoiksi muuttanut, ja hävinnyt hevosen häntään. Ja hyvältä tuntuu, kun ihmiset häneen uskovat, muutkin kuin kotiväki. Ja kertako hän on antanut tarvitseville oikean neuvon!

Nyt hän ei juuri oikein tiedä, mistä sanoisi tällä hetkellä olevan merkkiä. Mutta sitten hän muistaa sen elävän, jota hän oli katsellut tänä aamuna metsässä, aikoessaan lähteä Putkinotkosta pois. Ja niinpä sanoo hän verkalleen ja vakavasti, vaaleita kulmakarvojaan synkiksi rypistellen:

"Niin ... mistäkö merkkiä? No, niin ... kuulkaahan nyt! On sitä... On sellainen pieni eluke metsässä, kiiltävä kuin katinkulta, sikosontiaisen sukua. Se juoksee kovasti, ja se haisee kuin mikä. Siitä kuin tekee... Ja ... siitä on merkkiä..."

Käkriäinen näyttää nyt siltä, ettei hän selitä enää lisää. Turhaa olisi Ananiaksen tai Topin kysyä häneltä enempää. Ja Lejakin tietää, ettei se isä: ominaan pitää...

Ja Juutas Käkriäinen sanookin nousten paikaltaan:

"Ei ... mutta ei tässä nyt auta. Täytyy sitä ... hommia. Tehkäähän nyt töitä... Minä kävelen sinne myllylle ... ruuan jatkoa tietämään."

Käkriäinen lähtee menemään niityn aitaviertä pitkin, katoaa pajukkoon ja sitten tuuhean lehtimetsän sisään, aidan taakse.

Painanteihin alas, kankaille ylös hän kiertää. Menee rotkojen pohjiin ja kapuaa päivänpaisteisille rinteille. Pieniä polkuja myöten, jotka pujottelevat milloin koivujen holvikaton alla, milloin honkien välissä kiemurtelevat. Niin kymmenisen minuuttia.

Ja kas, ihan Putkinotkon rajaportilla... Juutaksen tekemällä sellaiseksi, ettei sen puista lukkoa sikakaan saa auki, niin monimutkainen se on, eivätkä eräät ihmisetkään, vaan kulkevat sen sivuitse aidan repeämästä ... siinä portilla tulee häntä vastaan Malakias, paljaspäin ja toisella silmällään ihanalle heinäkuun taivaalle katsellen.

"Kah? Mikä se nyt on?" kiihtyy Käkriäinen. "Mihinkäs sinä? Se heinänteko..."

Malakias vastaa verkkaisesti:

"Jos olisi ollut amitsuonia, niin kyllä se olisi lähtenyt ... pirunpskatta."

"Mikä?"

"Se... Sillä ... karvat..."

"Karvat?" kysyy isä.

"Ei ... kuin korvat!" innostuu Malakias. "Punaiset..."

"Millä? Missä sinä olet ollut? Unissasiko sinä... No, se nyt on sanominen, millä?"

Sitten selittää Malakias, että metsohan se. Ja sillä oli korvat päässä, punaiset.

Käkriäinen säälittelee:

"Voi sinua, poika-parkaa! Et sinä tiedäkään. Kuulehan nyt, että ne ovat metsolla heltat, ne ... ikäänkuin silmäkarvat. Muista se. Mutta missäs sinä ... kun et vettä lappamassa? No ... mutta en minä nyt jouda, menehän tuonne niitylle. Se heinä tehdään nyt loppuun! Ja minä lähdän tästä myllylle."

Niin juteltuaan eroavat isä ja poika. Malakias kulkee honkaisia kankaita, kapuaa hitaasti mäkiä ylös ja alas, ja ilmestyy viimein lehdon sinertävästä kätköstä niittopaikalle lammin rannalle.

Neljästoista luku

Ananias huomaa Malakiaksen, ojentautuessaan pyyhkimään hikeä kelmeältä otsaltaan.

Ananias huomaa hänet kahlaamassa niityn halki kaikkein parhaimmasta kohdasta, niin rehevästä, että putket ulottuvat yli hänen vyötäröittensä ja angervot karistavat pölyään hänen avoimille rintamuksilleen. Silloin huutaa Ananias, että mitäs se Malakias heinää lahmaa. Eipä ennätä Malakias ajatella kääntymistä, kun on kerran alkanut kulkea, ja Ananiaksen haukuskellessa häntä vastaa hän lähelle joutuessaan ainoastaan tyytyväisenä ja iloisesti, että metsolla ne on punaiset silmäheltat kahden puolen päätä. Silloin Ananias nauraa ja alkaa tiedustella veikoltaan niistä silmäheltoista. Ja Topi kuuntelee korviaan höristäen, heittää viikatteensa suopursumättäälle ja tulee kahden veljensä luokse. Siinä tarkkaa hän sitten, samoin kuin levähtävä Lejakin, Malakiaksen kertomusta metsosta, joka oli ollut ensin ruskea ja valkeapilkkuinen lintu ja sitten muuttunut mustaksi. Ja sitä oli Malakias katsellut puun alla melkein puolen päivää. Sitten on Malakiaksen kuitenkin otettava kärjestä katkennut viikatteensa ja alettava lyödä heinää maahan, ja Topin on käytävä haravoimaan. Mutta Sanelma, joka on myös tullut toisten luokse, kiukuttelee, etteivät he jaksaa haravoida kaikkea yksinään Topin kanssa, kun isot köntäleet ovat niittämässä. Ja Leja lupaa tulla hänelle ja Topille apulaiseksi, lupaa tulla pian, niitettyään ainoastaan tuon ison kiven kohdalle.

Päivä lämpenee yhä. Aurinko on korkealla ja lähettää raukeaksi kuumentavia säteitä metsien suojaamaan notkoon. Lejan paita on likomärkä ja kuuma. Ananias pyyhkäisee yhä pitemmät ajat kerrallaan otsaansa, aina niitoksen reunaan jouduttuaan. Mutta edelleen suhahtelevat viikatteet korkeassa ruohossa, ja Malakiaksen viikate kalahtelee silloin tällöin kiviin. Kun se oikein kovasti kalahtaa, niin kohottaa laiska ja paksuposkinen Topi päätänsä, pysäyttää haravoimisensa ja kiroaa sorakielellään, katsellen reuhkahattunsa alta. Pieni, musta Sanelma intoaa uudestaan Lejaa haravoimaan. Ja hän saakin. Nyt tulee haravointiin ja karheiden kääntämiseen vauhtia. Topi kiskoo hetken niin, että haravan tervatut piit ruskavat. Kuivuneen heinän lemu leviää yli päivänpaisteisen ja helteisen niittyaukean. Leja yllyttää Topia ja pikku Sanelmaa voittamaan hänen kanssaan nuo niittomiehet. Sanelma innostuu. Mutta nopeammin kuin haravat jaksavat heiniä kerätä, on sitä jo kaatunut ja kaatuu yhä. Niin katoaa jälleen tämänkesäisen niityn vihreä puku, jossa paistavat leinikkojen läikät ja loistavat paikoin tuuheat harakanhattujen tupsut ja valkeat ja keltasilmäiset päivänkakkarat. Koiranputket kellahtavat jäykkänä kosteita ojien reunoja pitkin...

Sitten he levähtävät. Ananias oikaisee jo eilisestä ja sen edellisen päivän niitosta kipeitä vyötäröitään, joita vääntäessä ihan päätä huimaa. Ja Leja mainitsee naurahtaen, että hänen käsivarsiaan rupeaa pakottamaan. Malakias örähtää, ettei hän ole syönyt tänään suurustakaan niiden matojen tähden. Mutta sittenpä on piru, jos hän ei saa murkinaa, sanoo Malakias.

Nyt he istuvat lähteelle, pihlajan siimekseen, ja juovat kiivaaseen janoonsa lähteestä vettä, sillä lammessa on vesi aivan kuin keitettyä, ja kiprujakin siinä ui niinkuin kirppuja. Lähteen vettä juovat he tuohilipillä, jonka Topi leikkaa Ananiaksen puukolla koivusta, niin kylmää vettä, että hampaita viiltää ja vatsassa jäätää. Siinä lähteellä tarinoivat he sitten hiljaa ja raukeasti toisista lammista, joita on Kenkuinniemiellä paljon, keskellä punaista karhunsammalta kasvavia soita, jotkut melkein umpeen menneitä: niinkuin mitäkin hirmuisen isoja hutunsilmiä. Niistä umpilammista saisi ruutanoita, jos vain onkineen lähelle pääsisi. Ja kerran kun Malakias pudotti sellaiseen lampeen suuren kiven, ja se kun posahti, ja katosi kuin kaivon kuiluun! Lieneekö siinä lammessa pohjaa? Niin kysyy pikku Sanelma. Ja Leja sanoo, ettei ainakaan yhdessä lammessa siellä salommalla, kestikievarin maalla, ollut pohjaa. Siihen oli muudan mies hukkunut: ei oltu sitä koskaan löydetty. Mikä sen oli sinne veden alle vetänyt?

Topi kuuntelee suu auki ja ihmettelee. Malakias uskoo Lejan tarinoihin. Ja Ananiaskin uskoo vähän.

Leja virkahtaa pari sanaa tuliketusta, tässä kevätpuolella tupaan tulleesta. Nytpä Ananias juttelee metsästyksestä ja samaisen tuliketun nahkoista, joista maksetaan kahdeksankymmentä markkaa kappaleesta. Harvoin senmoinen kettu antaa itsensä ammuttavaksi. Mutta muita ketunnahkoja on

Ananiaksella kaksi, toinen punainen, viime talvena ajetun ja juoksusta ammutun, ja toinen ruskeampi. Malakias, joka istuu vaiti, miettii turhaan, mistä hänkin saisi pyssyn.

Ananias ei omaansa anna, vaikka Malakias tänäänkin olisi pudota rumahuttanut ison metson pataan.

Sitten he vaikenevat ja ovat kaikki torakahtaa. Niityllä on hiljaista. Ei kuulu edes pienen ja mustan Sanelman touhuavaa puhelua tuolta heinäkasojen takaa, Sanelman, joka on saatu katsomaan niitylle tuotua ja hiukan itkeskelevää pientä Luukasta. Ja Repekka on lakannut ajelemasta perhosia, joita lentelee paljon ilmassa: tuossa lekuttelee valkeita, kaksi perätysten. Ja joku perhonen on punainen, ja muutamat ovat ihan mustia ja suuria. Aurinko säkenöi korkealla päitten päällä, säkenöi kuin peilistä. Ja sirkat sirisevät ruohistossa, aivan kuin lepoon kutsuvat. Pilvenhattarat liikkuvat riemullisina ilmapalla taivaalla. Kaukana luoteessa, josta niitä näkyy laakson lomasta, alhaalta ilmanrannalta, ne punertavatkin. Kovin painostaa ja hiostaa; pilvet tekevät ukkosta.

Nyt kajahtaa lapsen itkua taas tuolta, missä pienemmät muoskat ovat. Pikku Luukas se siellä itkee. Lieneekö kellahtanut maahan pärekoristaan, jossa mummo on taannoin kantanut hänet tänne niitylle, tuvan sängyn alta ottamassaan korissa, siinä, johon hän ennen täällä talvipuhteilla kehräsi villaleperöitä. Mummohan se kehrää, samoin kuin toinenkin mummo-vainaja kehräsi. Ja kehräisihän Lejakin, jos hänellä olisi aikaa.

Jäykästi ja vapisten tuli mummo äsken alas jyrkkää mäkeä, pärekoppa sylissä ja suutuksissaankin, että hänet jätetään ihan kaikeksi päivää lapsen kanssa yksin, hänet, jonka olisi nyt päästävä marjojakin katselemaan, ostaakseen marjoista saaduilla penneillä leivänmurunsa. Sillä joskin Juutas Käkriäinen tuon hauen hänelle antoi, niin eipä se leipä tulle toisena päivänä, Rosinalta, joka sen tiukan tietänee itsekin. Ei mummo silmillään erota marjaakaan enää kuin kirkkaimman päivän aikaan. Siksi toi hän pienen pojan maitopulloineen tänne nuorempien hoidettavaksi. Raidan tummaan siimekseen on asetettu pikku Luukas, ruispellon loivalle rinteelle. Ja lapsenlikkoina ovat ensin olleet Ester ja Repekkakin, joita on käsketty huutamaan Sanelmaa, jos jotain sattuisi. Taikka itse Lejaa, jos sattuisi mitä pahempaa: longertaisi käärmeitä korin luokse, kun pennut ovat niin pilleillä piipottaneet. Ne käärmeet voisivat luikertaa lapsen suuhunkin, niinkuin Juutas Käkriäinen on pari kertaa löytänyt lehmästä, jota hänet on kutsuttu naapuriin parantamaan. Siinä ovatkin sitten valkeaverinen Ester ja pikku Repekka liekutelleet korissa poikaa. Luukas on nukkunut, mutta alkanut sitten karpästen pistelemänä huutaa. Sanelma on komennettu sitä katsomaan. Maitopullon on hän työntänyt Luukkaan suuhun. Se ei ole sitä huolinut, vaan karpäsiä olisi ollut ajettavana sen kasvoilta ja taas liekuttettava. Sanelma houkutteli siihen työhön Esterin, luvaten siskolleen palkasta oikein koreat kellonperät, joita hän itse rupesi pujottelemaan voikukkien varsista. Sitä pujottelua katseli ruskeasilmäinen Repekka, ja koetteli itsekin pujotella, kunnes nukahti ruohikkoon, etsiessään voikukkia, mutta löytäen pientareelta ruohon sisästä mansikoita. Niitä söi Repekka, ja nukahti sitten pensaiden juureen, nenälleen pehmeää mätästä vasten, paljas pylly pystyssä. Ja tuttiaan imevä Luukas nukkui. Ja pian nukkui myöskin vaaleapäinen ja sinertäväsilmainen Ester, toinen käsi vielä kiinni liekuttamansa korin laidassa.

Se tyttöjen nukkuminen ei ole oikein pikku Sanelman mieleen. Poika oli kyllä saatava nukkumaan, mutta sitä varten, että tyssit olisivat päässeet Sanelman kanssa leikkiin: lekkamaan siksi aikaa, minkä Leja ja Ananiaskin lepäilevät. Mutta nyt nukkuivat tyssitkin. Ne olisi herätettävä.

Löytääpä pikku Sanelma kuitenkin muuta ajanvietettä, tarvitsematta tyttöjä tovereikseen. Hän vilkaisee vielä ympärilleen, isoihin sisaruksiin, vilkaisee mustin ja ovelin silmin, ja alkaa sitten söhiä ruohonkorrella pienen Luukkaan nenää. Luukas kääntelee ja nyhkii. Ja sitten se avaa silmänsä, kun Sanelma nipistää sitä vähän. Avaa säikähdyksestä pyöriävät, ympyräiset, tuijottavat silmät, jotka tulevat yhä kauhistuneemmiksi, sillä Sanelma irvistelee hänelle hampaitaan ja väänтелеe leukojaan ja painaa vääristyneen naamansa yhä lähemmäksi Luukkaan lämpöisiä kasvoja. Yhtäkkiä parkaisee Luukas taas itkuun. Vedet juoksevat suurina pisaroina hänen silmistään. Sanelma ajattelee, että se aikoo rääkyä, ja että Leja sitten haukkuu häntä, Sanelmaa. Vihoissaan töykkäisee Sanelma vielä Luukasta leukaankin. Mutta silloin hän vasta pelästyykin Lejan mahdollista kuritusta. Sanelma alkaa tuudittaa kauniisti koria ja laulaa hartaasti:

"Aa-aa..."

Luukas parkuu kimeästi. Jo juoksee nyt Leja Luukaksen ja Sanelman luokse. Leja tuntee Sanelman juonet. Hän sattuu katsahtamaan epäillen Sanelmaan. Sanelma vilkaisee maahan, vilkkuu syrjään. Hän kohottaa kasvojaan, ja kun näkee Lejan tutkivan katseen, huudahtaa:

"En mie sitä herättänyt."

"Taidat ollakin. Mitä sinä olet sille tehnyt?" kysyy Leja.

"En mitään!" vastaa Sanelma.

"Olet sinä tehnyt, pikisilmä."

"En ole! Ole itse pikisilmä. En ole tehnyt. En mitään! Mie en ole tehnyt."

Mutta sitten livistää Sanelma yhtäkkiä tiehensä. Hoikat ja päivettyneet kintut vilahtavat raidan taakse. Kauempana näkee hän Topin, joka köntii laiskasti häntä vastaan karheiden poikki.

"Ruvetaanpas lekkamaan", sanoo musta Sanelma Topille. "Uskotkos ... niin minä saan sinut kiinni!"

"... Uskotkos, uskotkos!" matkii Topi, ja alkaa juosta Sanelman edeltä pajupehkon ympäri. Sanelma ajaa Topia takaa. Ja sitten Topi Sanelmaa. Siinä herää Repekkakin, kun hypätään hänen ylitseen ja kaadetaan hänet nenältään syrjälleen. Repekka katselee ensin kummastuneena ympärilleen ja aikoo itkeä unissaan ja suutuksissaan. Mutta jo kirkastuvat hänen silmänsä, hän kapuaa maasta ja yhtyy leikkiin.

"Uskotkos, uskotkos!" kotkottavat Topi ja Sanelma juostessaan. Ja Sanelma jankuttaa:

"Minä uskon isän päälle ... minä uskon pojan päälle..."

"Astui alas helvettiin, nousi ylös taivaaseen!" hurpattavat kaikki lapset keskenään, sillä Esterkin on herännyt hippasille. Nauraen ja iloiten he hurpattavat, tuoppien toisiaan ojaan ja nousten niistä joko itkua tehden, kuten pikku Repekka, taikka kiroten niinkuin kohti kurkkua rähähtelevä Topi. Sitten he taas tyrkkäivät ojasta nousseita uudestaan ojaan ja hurpattavat:

"Säkki päähän ja helvettiin!"

Leja katkaisee jo pajun oksan ja aikoo antaa noille lörpöttelijöille. Mutta yhtäkkiä tuntuu hänenkin mielsä tekevän juoksuun. Viidentoista vanha on vasta Leja. Pian leikkii hän toisten kanssa, kääntäen heitä nurin ja kantaen ojan reunalle, muka pistääkseen pää edellä sinne märkään mutaan. Ja Leja nauraa heleästi ja hokee, Repekkaa nurin kääntäessään:

"Astuipa alas helvettiin. Nousipa ylös taivaaseen."

Ananiakselta on työ jäänyt. Hän istuu niityllä leppien siimeksessä. Huutaa koiraansa, jonka hän näkee kulkevan rukiissa, vilahtelevan, kahisuttaen olkia. Hurja tulee heilutellen häntäänsä ja läähättäen niin että kieli riippuu pitkällä. On taas myyriä kaivellut. Siihen asettuu Hurjakin leppien varjoon.

Lapset tuolla leikkivät. Malakias seisoo, hojottaa, puolihorroksissa. Ananias katselee kohti peltoista mäkeä, jonka takaa mökin musta pääty kohoaa. Silmiä häikäisee aurinko. Koivu mökin nurkalla näyttää melkein mustalta. Ja mökki on musta, kolkosti tuijottavine ikkunoineen. Katto harmaa. Mutta savutorven varjo pikimusta.

Nurmikolle täällä niityllä heittävät puut niinikään mustia varjoja, ja nurmi huikaisee korean värisenä.

Rappiolla se on tuo tupakartanokin, ajattelee raukeasti Ananias. Mutta ... mitäpä siitä korjatakaan. Vieras on rakennus ... ja vieras on tämä maa, jos sattuu Muttinen Putkinotkon myymään, tahtoo sen myydä pois. Saahan sitä niiden paperien nojalla.

Minnekäpä Ananias sitten menee? Hän ajattelee Mauno-enoa, ja uneksii hänen tarinoitaan: juttuja tukki- ja telakkatöistä. Ja viinakaupoistakin ... niitä on eno jo hänelle uskonut. Ja on isäkin alkanut vihjailla. Sellaiseen tässä joutuu ... viinanmyyntiasioihin... Siellä, missä Mauno-eno liikkuu, on sirmakansoittoa. Ja tanssia. Mutta täällä... Äitihän se työtä... Silti köyhyyttä, ja aina lapsia...

Mutta siellä, toisaalla, on tyttöjä... Sellaisia kuin enon Pertan Sanelma, punaposkinen... Ja siisti vaatteissa.

"Ei, mikä tässä ... eihän ihminen ole ampiainen", sanoo Ananias hiljaa yksinään, sillä Malakiaskin on madellut pois niittopaikalta. Ensin Malakias on tosiaan ollut kova ja huutanut lapsille:

"Odottakaapas, kun minä tulen ja annan teille aika talkkunat! Vai ei teillä muualla ole lekkamista kuin niissä kuivissa heinissä."

Mutta sitten on kuumuus hautonut Malakiaksen paljasta päätä niin, että hän on seisahtunut kesken matkaansa. Punaisena on hänen toinen olkansa paistanut repeytyneen paidan reiästä.

Ja nyt... Malakias huutaa jo lammessa. Siellä hän porskuttaa, pitäen kiinni veden yli kaartuvista pajupehkoista, sillä hän ei osaa uida muuten kuin maha pohjassa. Iloisesti ja vilkastuneena hän huutaa, suu vettä puolillaan: "Hoi, Topi! Hoi! Tule tänne. Tule!"

"Mikä se on?" vastaa Topi muiden lasten parvesta, jossa hän on kampannut toisia nurin.

"Tule tänne!" toistaa Topin ystävä Malakias lammesta. "Tule panemaan: loiskis! Panemaan: puli-puli."

Topi noitaisee ja alkaa heti riisua housujaan ja paitaansa, juosten samalla rannalle ja paiskaten mennessään karvareuhkansa ojaan. Muut vaatteensa aikoo hän jättää kaatuneen koivun rungolle, joka on veden äyräällä, mutta muistaa sitten, että sillä kohdalla on keltiäisiä, noita ruiskumestareita. Nyt heittää hän paitansa pajupensaaseen, ja sitten housutkin perästä. Ja sitten hän ui, pidellen pajuista kiinni niinkuin Malakiaskin.

Mutta yhtäkkiä on Topilla syytä nostaa leveää naamaansa vedestä. Nopeasti hän kiepsahtaa ylös penkereelle ja alkaa kiskoa housuja takaisin jalkaansa. Sillä hän näkee nyt Ananiaksen lappavan tuolla vettä vanhasta lampiveneestä, joka on ties milloin kuljetettu järvestä lampeen ja jota sanotaan "rotakollaksi". Ja hän näkee toisten lasten juoksevan Ananiaksen luo päästäkseen hänen kanssaan soutelemaan. Ananiaksella on lammessakin muutamia verkkoja. Niitä menee hän huvikseen katselemaan. Ammentaa rupaista vettä rotakollasta. Vesi vähenee veneen perästä, joka on vedetty puolittain ylös ojaan. Ananias lupaa Esterin mukaansa, ja Sanukankin, jos hän ei hypi eikä keiku kuin mustalainen. Mutta kun nyt Topi tulee siihen, ei Ananias enää huolikaan häntä. Ananias sanoo, että tulee rotakollaan jo liian monta.

Ei ota Ananias Topia! Mutta paksuposkinen Topi aikoo mennä rotakollaan väkisin.

"Pysytkö poissa siitä!" sanoo Ananias ja työntää Topin takaisin nurmelle veneen reikäisen reunan ylitse. Ja Ananias jatkaa:

"Näethän, kuinka puhalttaa vettä laidoista sisään. Tässä on muutenkin meloskeltava varotellen ja seistävä pussit perätysten."

Topipa tarttuu kiinni veneen perään, joka on maalle päin, ja saakin toisen jalkansa uudestaan sen reunan sisäpuolelle. Mutta Ananias kellahduttaa hänet taas takaisin rannalle, ja kun Topi pyrki ylös maasta, niin on Ananias työntänyt jo rotakollan irti rannasta. Topi aikoo hypätä veteen, mutta sillä kohdalla on syvää kuin kaivossa. Sitten hän rupeaa Ananiasta anelemaan. Se ei auta. Topi suuttuu. Hän ei pääse rotakollaan, ei! Ei mahda mitään, vaikka hän iskisi hampaansa rotakollaan. Mutta ei enää yletä! Tuolla menee Ananias. Tytöt istuvat rotakollan perälaudalla. Topi kiroaa pahasti, ja suuttuu yhä julmemmin. Hän juoksee pitkin ojaista lammen rantaa, juoksee niska keikassa, nopeasti soudetun veneen perästä. Hän noituu:

"Voi kar-vamato! Voi pi-rru! Voi r-anta-rrillikka! Voi Ananias. Voi saakeli... Tulen kor-rvettava! Otatteko mukaan. Ottakaa! Helvetti! Minua suututtaa. Voi helkka-rri! Lemppa-rri ... voi..."

Topi juoksee ja katsahtaa, ottavatko. Eivät ota. Hänen sappensa kiehuu niin, että se on haljeta. Hän huutaa:

"Voi per-r ... voi tuhat... Voi ... voi..."

"Saa...", puuskaisee hän yhtäkkiä, juosten kuin vimmattu.

Eivät ota! "Saatanan saatanan ... per-rhana! Voi Jiesus siunatkoon tuota Ananiasta!" kiljaisee hän lopulta itku kurkussa.

Eivät viimein riitä Topin runsaat noitumasanat, varsinkin Mauno-enolta kuullut. Ja rotakolla menee. Eikä hän pääse mukaan, vaikka tahtoo.

Topi pillahtaa kiukkuiseen itkuun, ja lähtee mankimaan ylämäkeen kotiin. Mutta vielä keksii hän yhden kirouksen, jonka huutaa taakseen Ananiakselle:

"Voi p—seen Ananias... Senkin ... senkin ... mamma!"

"Mamma, mamma!" jankuttaa Topi vielä.

Hän muistaa Mauno-enon Pertan joskus sanoneen jostakusta, että se on koko mamma.

Mutta nyt mankii Topi mäelle päin.

Puolitiessä mäkeä kääntyy hän yhtäkkiä. Hän katselee vilkkaasti taakseen.

Hurja haukkuu siellä lammen toisella puolella. Hurja on juossut rantaa pitkin soutajien perästä. Nyt se rähisee toisella rannalla, louhisella rinteellä.

Ja Ananias kuuluu äännähtävän rotakollassa lammella, että kunhan ei Hurjalla olisi kettu, koska se

kaivaa kiven alta. Ananias sanoo tulevansa ottamaan pyssynsä. Nyt melostelee hän aika kyytiä tälle rannalle. Muut penskat juoksevat lammien pään ympäri sille kohdalle, missä Hurja haukkuu.

Nyt tömistää Ananias ylös mäkeä! Topi Ananiaksen perästä tyhjään tupaan, josta otetaan pyssy orrelta, perästäladattava ja kiiltävä. Sitten Topi jälleen Ananiaksen kintereillä alas lammelle, kysellen melkein supattaen ketusta, niinkuin se kettu hänen sanansa kuulisi. Malakias on kömpinyt ylös vedestä ja juoksee vaatteet kainalossa lammien päätä kohti. Hän on pudota välillä mutahautaan. Sitten kömpii hän niityn aidan ylitse, jonka takana Repekka kirkuu pyrkien Sanelman perästä toiselle puolelle. Ester auttaa Repekan sinne. Mutta pikku Sanelman huuto räikkyä jo toiselta puolelta lampea, hongikosta, jonne Malakiaskin nyt katoaa. Siellä haukkuu Hurja, salo kaikuu.

Ja pojat, Malakias, Ananias ja Topi, touhuavat siellä, väittelevät, usuttelevat Hurjaa. Sitten he taivattavat kankia, puut ruskavat, kivet kolisevat.

Leja on jäänyt niitylle vaalimaan pikku Luukasta. Sinne ne muut menivät... Ananiaskin. Ei tuosta heinänteostakaan. Isäkin lähti töistä.

Ja isä myy viinaa. Ihmiset ovat siitä ensin puhuneet Lejalle, ja onpa hän itsekin sen huomannut. Ovat kyselleet ... ilkkuenkin ja pilkallaan. Eikä Leja ole ruvennut valhettelemaan. Vaan on vastannut hiljaa:

"Onhan se ... myynyt vähän."

Sellisestä tulee häpeää...

Mutta Saarasta ei Leja ole hiiskunut kenellekään, ei edes äidillekään, siskosta, joka on tunnustanut, laivasta tänne tultuaan, saaneensa pikkuisenkin.

Ja Leja on nähnyt sellaisen unen: miehen, joka oli pitkä kuin mitä nuoraa ... miehen pää ylettyi tuvan kattoon...

Ja hänkin, Leja, oli äsken tässä hyppinyt ... ja jumalansanaa sillä tavalla... Mitähän se unikin, sellainen?

Viidestoista luku

Laiva on kierrellyt kaupunkiin, teräväkeulainen ja vanha "Sandels". Ensin lahden ohitse, jonka taustalla on kuuluttanut Muttisen ruskea huvila, ja salmien lomitse, joiden rannat ovat nousseet joskus korkeina, mutta tavallisesti matalampina kallioina. Siellä täällä poukaman perukassa paistaa halkopinoja tai propseja, ulkomaille, Pietariin tai maan isoimpiin kaupunkeihin meneviä, karun seudun melkein ainoa vientitavara. Sitten tuli suuri, vaaleansiniseltä hohtava järven selkä. Kaukaa ulapan rantamilta näkyi viljeltyjä vaaroja, joiden korkeimmille kohdille talot ovat kavunneet, tummat kylät tuulimyllyineen ja kaivonmiekkoinen, heinäkuisten peltojen keskellä. Välistä on poikettu pieniin laitureihin, joihin tullessa laiva on hiljentänyt vauhtiaan ja sen potkuri purskuttanut niin, että Jopia on oikein pelottanut laivan tärinä. Hetken päästä on "Sandels" lähtenyt jälleen ulapalle päin, ja sen kone on taas jymisyttänyt nyttyttään kuin huono sydän. On soluttu salmista ja käännytty milloin oikealle, milloin vasemmalle, ja yläkannen matkustajat, joihin on enimmäkseen porvarisväkeä, kun taas välikansi on rahvasta varten, ovat nyt kahvinsa ääressä ihailleet, jos heistä joku on ollut sellainen, uuden aukean takaa paistavaa aurinkoista rantaa: siellä on hiekkainen rantaäyräs, jonka aallot ovat syöneet jyrkästi sortuvaksi, loistanut punaisen kellertävänä viiruna. Ja jonkin tukkiyhtiön metsä punaisena: soleita petäjiä pitkältä, kuin kirkon pilaristoa. Siten kierretyn Kenkkuinniemen toisella puolella oli Vaskilahden talo, entinen herraskartano, nyt Matti Muikkusen oma. Ja kauempana Könölinin saha ja myllylaitos, tiilisine savutorvineen, lautatapuoliensa vieressä.

Mutta sahan lahdella, kun ajettiin taas pienen järvenselän poikki ja ihan sahan sivuitse, on liikuscellut joku pieni höyryalus, petäjänkuorista rupaisessa vedessä, hinaten proomuja. Lahden perällä seisoi ankkurissa korkeita ja vihreäreunaisia lotjia. Joku niistä on uponnut peräkajuuttaa myöten pohjaan. Ne ovat Könölinin vanhimpia ja hylättyjä halkojen ja voin kuljettajia.

Vastapäätä sahaa, lahden toisella puolella, on koivikkolehdossa sahatilan valkeaksi rapattu kartano.

Sitten on tullut vielä selkä, ei niin suuri kuin se Kenkkuinniemen toisella puolen. Ja sitten on näkynyt kaupunki. Vaaleina talopilkkuina on se ensin näkynyt tummasta metsästä, ja vanhan linnan tornit ovat punertaneet, ja kirkon terävä torni on ilmestynyt mäntyisen kummun takaa.

Aurinko paistoi niin lämpöisesti, että laivassa on ollut päivänpuolella melkein kuuma jo nyt aamullakin. Ulappa auringon kohdalta kiiltää ja siintää, ja se alkaa sinkautella muualtakin kuin

auringon kohdalta kirkkaita säteitä, tulisia ja teräviä. Ja ukkosta ennustava autere lisääntyy yhä, tuulen jo melkein tyntyessä.

Rosina Käkriäinen istuu välikannella, ruokasalongin seinävierellä, pitkällä penkillä, joka on päästä päähän täynnä maalaisia. Melkein hänen jalkojensa välissä seisoskelee Jopi, painautuneena äitiinsä niin kiinni kuin mahdollista ja katsellen odottavin ja sirrottavin silmin enimmäkseen tuonne kaupunkiin päin, jonne äiti on sanonut kohta tultavan. Mutta Rosinan vieressä istuu nyt loppumatkalla muudan hänen vanha tuttavansa, hyvin leveä ja lihava emäntä, Hiesun myllärin muori sieltä takamailta. Hänelle on Rosina, joka ei ole alkumatkalla oikein sopeutunut puheisiin muiden tuttaviansa kanssa, juuri ruvennut juttelemaan hiljaa, mutta hartaasti ja kiihkeästi, tällä viimeisellä aukealla. Rosinalla on näet täällä laivassa muitakin tuttuja, joskaan ei monia, hänellä, harvoin missään käyvällä. On täällä Vilhusen emäntä, samoin sieltä suurista takakylistä niinkuin myllärin muorikin, talokas Kalle Vilhusen nuorenlainen vaimo, kelmeä naamaltaan ja maha pystyssä, pieniä kun on saamassa. Hän oli tullut Rosinan kanssa ensin haastelemaan. Kysellyt, kuinka Putkinotkossa jaksetaan, ja minkälaiset siellä ovat maan kasvat. Ja miten karja on varttunut ... se vasikka, joka syntyi Rosinalle Vilhusen lehmästä, sillä Vilhuset antoivat tässä kolme vuotta sitten yhden lehmänsä Käkriäisille ruokolle, ja se lehmä poiki. Ja Vilhusen emäntä kyseli, miten lapset ovat varttuneet. Viimeisen kysymyksen teki hän hiukan ihmettelevä ja naurahteleva ilme ruskeissa silmissään, varmaankin siksi, että Käkriäisillä on niitä lapsia niin kovin paljon.

Ja silloin, Vilhusen emännän kanssa pakinooidessa, pälkähti Rosinan päähän eräs ajatus: se hänen kalvavan huolensa tuoma, että taas on hänellekin uusi lapsi tulossa, tuskakseen jo yhdettätoista kertaa. Ja kun hän näki Vilhusen vaimon tuossa tilassa ja tiesi, että hänellä on vasta pari lasta, vaikka hän on ollut naimisissa jo seitsemättä vuotta, niin pisti hänen päähänsä kummallisesti ajatus johdatella juttu sillä tavoin, että ehkäpä hän saisi jotain neuvoa, entisiä parempaa. Edes jostakin, hän, erillään eläjä. Köyhyyden kuiluun se vie, se lapsien paljous, ja minne vienee. Aina on Rosina tätä asiaa ajatellut viime aikoina, ei ole sen tähden saanut öilläkään unta. Ja kun Vilhusen eukko kätteli Jopia ja kyseli ikäänkuin säälivästi, montako niitä on vielä tätä nuorempia, niin alkoi Rosina, että onhan niitä... Ja Rosina huokasi tuskallisesti, ja sanoi, että parempi olisi, jos ei niitä tulisi. Ja sitten hän naurahti ja lisäsi leikillisesti: "Niitä pahalaisia... Mutta ... eivät ne herrasväet sillä tavalla! Mitkä vehkeet heillä lienevätkään!"

Enempää ei Rosina kuitenkaan voinut puhua, vaikka hän on kuullutkin niistä Maunon Pertalta, tavallaan kälyltään. Hurjalta Pertalta, joka on neuvonut hänelle jos jonkinlaisia vehkeitä, ja käsenyt Rosinan ostaa niitä. Mutta ne olivat tuntuneet Rosinasta paitsi riettailta ja hullunkurisilta myöskin kalliilta, mokomiksi tavaroiksi. Siksi hän oli yhä vain koettanut entisiä, maalaisakkojen neuvoja. Mutta mitäpä apua niistä...!

Kuitenkin sai ainoastaan huolen kiihko Rosinan alkamaan puhella näistä Vilhusen emännälle. Alkuunsa se puhe jäi. Sillä mitäpä se eukko näistä... Rosina huomasi heti, että se katseli Rosinaan kuin mikä pyöreäsilmäinen jänis. Ei ollut vielä hänellä lapsista kylliksi huolta ... ei ollut johtunut näitä ajattelemaankaan. Että Rosina sille ymmärtämättömälle puhuikin! Nuori vielä. Rosina oli nähnyt hänet pienenä tyttönä, silloin kun Rosina oli jo Käkriäisen vaimona kestikievarin mökissä.

Ja sitten se mokoma rupesi Rosinaa neuvomaankin! Sanomaan, että siinähan ne lapset vaan elävät, kun opettaa niitä työhön, jo ajoissa. Hänenkin vanhin poikansa, viisivuotias Matti, muka jo askaroi isän kanssa. Niin että pitää joskus antaa sille vitsaakin, kun se ei muuten pysyisi sisällä hevoshommiltaan senkään vertaa, että malttaisi syödä. Tämä juttu vitsanantamisesta lapsille loukkasi Rosinaa. Hänkö pieksämään pentujaan! Rosina mutisti suunsa kiinni ja katseli vaiti ja ylpein silmin toisaalle. Ja kun Vilhusen eukko sitten rupesi vielä puhumaan niistä käreäpyöristä, jotka Käkriäiseltä olivat tilatut Vilhusille jo pari vuotta, vastineena viidenkymmenen markan velasta, niiltä ajoilta, jolloin Vilhusen ei ollut vielä talokas, vaan mökinmies, kunnes sai eukkonsa myötäjäisinä talon, niin, kun tämä varakas ihminen nyt kehtasikin vihjailla siihen velkaan, silloin ei Rosina ollut ymmärtävinään. Ja sitten pisteli Vilhusen akka Juutaksen viina-asioihinkin: että kuuluuhan se Juutas tässä kevätpuolella käyneen siellä heidänkin kylillä; tarkoittaen kai, että Juutas oli kaupannut hänen miehelleen juomia. Ei sallisi miehensä joskus maistavan tilkkaa ... niinkuin siitä talo menisi!

Silloin etsi Rosina tilaisuuden päästä pois Vilhusen akan parista. Ja hän kääntyi sellaiseen asentoon, että hänen täytyi kesken tätä puhetta joutua erään toisen tuttavansa, Matti Muikkusen eukon, pakinoille. Muikkuset ovat Käkriäisten kaikkein lähimpiä naapureita Kenkkuinniemen kannaksen puolelle. Komea oli se Muikkusen akka, Rosinan kadehtima, jopa vihaamakin! Ylpeä! Käveli edestakaisin kannella, käveli pää kekassa. Entinen köyhä piikatyttö, jonka Matti Muikkunen otti, jopa mahallisena toisista. Uskoneeko Matti tämän, vaikka oikeat naisihmiset ovat sen hänelle sanoneet, suutari Sinikanteleen eukko ja muutkin. Matti pitää Kustavaa kuin mitä rouvaa. Yhä vain tehdään uusia vaatteita. Nytkin uusi röijy päällä, varmaankin kaupungissa ompelutettu, niinkuin ennenkin. Mutta onpa Rosinalla muitakin syitä Vaskilahden emäntää vastaan. Paitsi sitä, että Saara sai passata häntä kuin mitä rouvaa, silloin kun Saara oli vähän aikaa hänellä lapsenhoitajana, on vielä paljon pahempi

syy.

Viimeisinä kesinä on Muikkusen eukko näet alkanut käydä yhä tiheämmin Putkinotkossa, Muttisen luona, jos Muttinen on kesällä ollut täällä. Muka vieraisilla, miestään kuljettaen. Mutta on sillä Aina Kustavalla ollut muitakin tarkoituksia. Kerran tänäkin kesänä on Rosina tavannut Muikkusen Aina Kustavan metsässä melkein Putkinotkon lammen päässä, muka marjassa, mutta katselemassa Putkinotkon peltoja. Se sanoi ihastelevansa tätä kaunista paikkaa, hyväkin herraskainen, ja kysyi, milloin Putkinotkon herra tulee tänne. Jo entisistä Aina Kustavan jutuista tietää Rosina, että Matti Muikkunen haluaisi ostaa Muttiselta Putkinotkon mökin. Lienee akka hävittämäisillään Vaskilahden komeuksiinsa ja herkkuihin. Nyt kelpaisi heille Putkinotkon mökki ... jos Käkriäiset joutuisivat siitä pois!

Rosina kadehtii ja vihaa kyllä Aina Kustavaa, mutta Vilhusen eukonkin seurasta on päästävä. Siksi Rosina tervehtii Vaskilahden emäntää. Ja Aina Kustava suvaitseekin tulla häntä kättelemään, ja kysyy taas, että onko se herra Muttinen jo kotona. Rosina vastaa ensin, ettei ole, eikä tuota tiedä, milloin se tuleekaan. Mutta yhtäkkiä hän kääntää juttunsa toisin: sanoo, että eikös se kuitenkin tulle Putkinotkoon. Joka kesä se viime vuosina on siellä aina vähän oleskellut. Se kun on niin mielistynyt siihen Putkinotkoon, lekottelupaikkaansa...! Onhan tuolla toki puita, joihin ripustaa verkkovipunsa, vaikkei muuta mainittavaa: heinämaat ovat vähäiset, eikä sellaisista pelloista saisi mikään mies kalua! Mutta eihän se Muttinen niistä, se kun tahtoo vain lekotella, herra. Ja onkia, sormenpituisia ahvenia, hihii.

Kovin iloinen ilme kasvoillaan kehuu Rosina sitten Aina Kustavan uutta röijyä. Kunnes Vaskilahden emäntä ylpeänä lähtee hänen luotaan, joidenkuiden poikain pariin, oikein kalossijalkain, kikattelemaan.

Siinä Aina Kustavan kanssa jutellessaan on Rosina menettänyt paikkansa penkillä. Mutta katsellessaan kiukkuisesti Aina Kustavan jälkeen ja sitten itselleen uutta paikkaa, on hän kuullut mainitun myllärimännän ystävällisen tervehdyksen. Lauhkea on myllärimemäntä, vaikka on rikas sekini. Tosin alkaa hänkin kysellä, kun pyytää siinä kainostelevaa Jopia lyömään hänelle kättä, paljonkos näitä lapsia Rosinalla nyt on, ja siunailee, että heillä on niitä niin paljon, tuolla poloisella Juutaksella. Ja alkaa kiitellä Muttista: kysellä, niinkuin usein ennenkin, onko se totta, että se herra antaa heidän asua ja viljellä Putkinotkoa ilmaiseksi yhä, niinkuin ennenkin. Eikä siitä ole kuuntelemaan sen vertaa, että Rosina ennättäisi selittää, mitä ilmaisuutta se on, sillä kyllä siellä elääkseen on ponnistamistakin, ja vuokraakin on nyt maksettava. Ei, myllärimuori keinuttelee vain lihavaa ruumistaan penkillä, johon hän kutsuu nyt Rosinaa viereensä, kehoittaen muuatta nuorta poikaa väistymään ja antamaan tälle Rosinalle istuimensa. Ja myllärimuori jatkaa:

"Niinhän se kuuluu ... se kauppias...! Onko se herra nyt siellä? Kuuluu harvoin olevan, ei ennättävän, raiska. Mitä se siellä tekee? Sellainen huvitalo, tuonnehan se näkyi ... ruuninen, sellainen ... voi, voi. Onkos sillä nyt rouvaa? Vai ei. Mistäs se sen...? Ei vai, raiskalla. Kukas sille ruuan tekee? Jos teidän kansanne syönee... Sielläkö se mökissä syö? Ei se ylpeä, kun ei ole sellainen..."

"Eihän se", sanoo Rosina. Ja jatkaa nopeasti, istahtaen tosiaan myllärimuorin viereen. "Huushollerskahan sillä! Soutelevat sen kanssa. Meidän venettäkin kuljettelevat kaikeksi päivää. Ja tiedättekö: vieretysten ne istuvat ... verangolla. Se on ihan totta, sen olen nähnyt. Ja ehkä muutenkin lienevät! Niin se on ... vaikkei uskoisi!"

"Niinkö?" sanoo lihava muori ja katselee Rosinaa kummastuneesti. "Vai niin se... Hyvä se kuuluu olevan... Hyvänäkö se sitä pitää? Oikeinko se on ryökkinä? Vai nuori on ... no jotain..."

"Nuori, nuori", supattaa Rosina. "Mutta mitäs siitä ... herra Muttisesta. Oli sillä ennenkin rouva, sitä kiusaamassa. Ja ero siitä tuli. Mitäs ... kun se makasi. Eikä osannut ommella edes yhtä lapsen mekkoakaan. Osti muka kangasta meidän lapsille. Ja sitten teki mekot lapsille. Sellaisia niistä tulikin: eihän niitä kuka iljennyt pitää pennuilla. Sellaisia ... kapeita kuin kirnuja. Eikä ollut paljon hihojakaan. Mitä se olisi osannut omille pennuilleenkaan tehdä vaatteita, jos niitä olisi tullut..."

"Vai lahjaksi se antoi?" kysyy myllärimuorin emäntä. "Kaikille tytöillekö se antoi? Niinhän se Muttinen ... kuului vaatteitakin lähettäneen... Juutas se sitä siellä kylillä kertoi ... ennen. No, voi raiskaa, että se herra sillä tavalla... Ottaisi nyt tämän, ottaisi raiskan. Ei narraisi! Että se Muttinen ... kirjoja myö ... jumalansanaa... Paljon on ostanut meidän myllärikin, kun kirjakauppiat käyvät myymässä... Niinhän se sielunvihollinen ihmisiä... Sitä Muttista."

Perämiehen iso rahalaukku kalisee jo tuolla. Ja Rosina ajattelee, minne se Saarakin lienee mennyt? Pitäisikö sillekin ostaa lappu? Mitäpä rahaa Saaralla olisi? Ensin tervahöyrystä tullessa oli vähän, nyt on hävittänyt kaikki niihin rosseihin ja pitseihin. Pitäköön Saara itsestään huolen.

Mutta pojalle on Rosinan ainakin ostettava, puoli lappua, niin ne vaativat tämänkokoisista. Vaikkei

Rosinasta olisi haittaa laivalle, jossa reissua joka päivä kymmeniä ja pyhinä satojakin ihmisiä, vieläpä huviajelullakin, ei olisi suurta vahinkoa laivaherroille, jos köyhien lasten annettaisiin olla mukana ilman rahanpennin ottamattakin. Ei se ongan vetoimassa paljoa tuntuisi: se ei liioin välittäisi sellaisesta naakerista kuin esimerkiksi Jopi. Silti on Rosinasta kaukana se ajatus, että hän rupeaisi kerjäämään ilmaista kyytiä pennuilleen, niinkuin eräät muut joskus laivassa aneovat, ihan keskellä ihmisten joukkoa. Siksi alkaakin hän laskea leikkiä myllärin emännälle, kaivaessaan hiukan pois päin kääntyen rahojaan hameensa taskusta, häistä asti juhlahameena käytetyn ja vihertävän hameen taskusta. Laihanlainen on se kassa, sanomalehden kappaleeseen kääritty, sillä mikä sitä ilkesi ottaa mukaan Juutaksen suurta kukkaroa, melkein yhtä suurta kuin tuo perämiehen laukku. Sitä kaivamistaan kätkeäkseen laskee Rosina vähän leikkiä Jopista:

"Olisihan tällä meidän miehellä varaa itselläänkin... Kapitaalia, hihii. On välistä annettu. Ne hänellä nyt on mukana pompomipurkissa."

Jopi kalpenee, aivan kuin muistaisi taas jotain muuta, odottaessaan kaupunkia. Ja hän katselee vain eteensä laivan keltaisiin kansilautoihin, eikä virka mitään, kun vieras nainen kyselee, mitä hän nyt aikoo niillä rahoilla kaupungista ostaa. Ja kuitenkin ei Jopi myllärin emännälle ole enää tällä hetkellä niin julman kaino kuin oli äsken, ja tekisipä Jopin mieli näyttää jo hiukan puheensa ketteryttäkin, näin ihan äidissä kiinni seisossa. Mutta nyt ovat Jopin asiat sillä kannalla, että hänestä on hyvä, kun äiti toki maksaakin hänen puolestaan laivarahan.

Sitten sanoo äiti myllärinemännälle, saatuaan itselleen ja Jopille nuo punaiset laput, että hän menee katselemaan vähän tavaroita, koska jo tullaan kaupunkiin. Jopi tarttuu Rosinan hameeseen ja tähystää samalla entistä kiihkeämmin kokkaan päin ja sitten kaikkialle ympärilleen. Rosina kävelee laivan keskiosan ohitse, jossa heidän maitohinkkinsä ja voipytytyksensä ovat. Ja Jopi ajattelee, ettei niitä kukaan ole täällä varastanut. Mutta kokkaan mentycään ei äiti muuta kuin vilkaisee heidän tuohikonttiinsa, jonka nurkka pilkistelee esille sieltä lootien ja pajunparkkien takaa. Ja sitten sanoo äiti mentycävän hakemaan Saaraa.

"Äiti! Äiti!" huudahtaa Jopi hiljaa. "Äiti hoi, mikä se tuo on?"

Laiva kulkee kapeaa salmea, jossa kohoaa saarella vanha ja raunioitunut linna.

"Mikä?" vastaa äiti. "Tuoko törökki tuossa? Mikä lienee... Vankeja ovat tainneet pitää kopissa siinä."

Mutta Jopi huomaa sitten, että siinä on muurit ja korkeat tornit, sellaiset kuin kansakoulunopettajan piplianhistoriassa. Huomaa hieman pettyneenä, sillä eivät ne muurit olleetkaan kiiltävät eivätkä valkeat, vaan tosiaankin vähän tuvan uuninmuurin tapaiset. Tiilejäkin näkyy tuolta ylhäältä, pyöreitten reikäin ympäriltä, joista lentää lintuja, suuria ja valkeitakin: variksia ne eivät ole.

Laiva ajaa yhä muurien ohitse. Tuolla näkyy taloja. Missähän se kaupunki sitten on?

Äiti kulkee ja kiertelee. Jopi kopsuttaa aivan hänen kintereillään ja vieressään.

Nyt sanoo äiti kuulevansa Saaran mörähtelevää ääntä, mutta ei erottavansa, mistä.

Jopi viedycään pää pyörällä ihmisten tungoksessa perään. Ja taas takaisin kokkaan, mistä Saaran äänen piti kuulua.

Ja kun Rosina kurkistaa kokassa johonkin koloon, joka on syvällä kokkalaudan alla, niinkuin mikäkin potattikuoppa, niin sieltä näkycykin Saaran korea lyysii. Rosina seisahtuu tuon kolon ovelle, sillä siinä on ovi, kaksikin kapeaa ovea, ja ärähtää:

"Saara!"

Saara pyllistelee siellä selin, kyynärpäät pöydän reunalla ... jonkun vieraan miesihmisen kanssa rupatellen. Saara ei kuule. Niin äiti tiuskaa uudestaan:

"Saarukka ... sinä!"

Silloin Saara kycäntyy.

"Tuletkos sieltä!" sihahtaa Rosina hiljaa, mutta yhtä äkicäisesti kuin Putkinotkon kalliolla kiljuessaan. "Mitä sinä siellä?... Piletit ja kaikki olen ostanut ... meille, enhän minä sinulle. Tullaan tuossa paikassa kaupunkiin."

Saara kaivaa hameensa taskusta punaisen lipun, heiluttaa sitä äidin nähdä, katsahtaa kujellen tuohon miesihmiseen, jonka kanssa hän on siellä rupatellut, ja sanoo:

"Ei tuo ole tyymanni kycäntyn myömässä. Ja minulla onkin ... ennen hankittu."

"Mikä? Entinen?" sanoo Rosina Käkriäinen. "Kunhan kiinni joudut! Maksaa se pitää, minkä on kulkenut."

Mutta Saara rauhoittaa äitiään sanomalla:

"Tämähän se ne liput ottaa pois ... tämä... Saisinko minä esitellä... Tämä tässä..."

"Mikä ... kenen kanssa sinä?" suhahtaa Rosina kiivaasti Saarelle, joka on tullut alhaalla portaiden juureen, kun taas äiti on työntäytynyt portaille. Saara jatkaa:

"Saisinko esitellä ... se on sellainen muoti ... tämä on herra Eeli Persikka ... laivamiehiä..."

"Kaikkien kanssa sinä!" sihahtaa Rosina vielä hiljemmin kuin taannoin.
"Mitä sinä hänen kanssaan ... herrojen?"

Rosina Käkriäinen vilkaisee syrjästä tuohon mieheen, jonka suu on vinossa, naurun irvistyksestä, ja naama punainen.

"Tämän laivan miehiä", selittää Saara.

"Tule... Kantaisit noita tavaroita! Maunon luokse..." sanoo Rosina.

Saara väittää menevänsä tämän laivamiehen kanssa jonnekin. Kornettiin se väittää menevänsä, missä lienee... Siellä on muka kaikkea ja näyttelevät käärmeitäkin. Eläviä käärmeitä.

Rosina huudahtaa:

"Käärmeitä? Eläviä ... käärmeitä. Ruoja! Kaikkea ne näyttelevätkin!
Missä? Minnekä sinä menet?"

Saara on noussut aivan äidin luokse. Hän kertoo, että tämä mies hommaisi hänelle paikan tähän laivaan. Sillä entinen teeterska on muuttanut täältä muualle, ja siksi herra Persikka esittelee hänet tämän laivan kapteenille.

Rosina suhahtaa Saarelle:

"Kaikkien miesten kanssa sinä! Onko se tämä herra ... edes se ... sulhanen? Johan sinulla nyt herrat... Mikä lienee! Onko tämä se entinen?"

"Ei ole", vastaa Saara. "Tämä on toinen. Mutta tämä se..."

"Mene sitten!" huudahtaa Rosina. "Jo tuon olen kuullut ... aikeesi lähteä kotoa. Kun on rypenyt jokaisen kanssa, mitä lienee rypenyt... Mutta nyt tulet! Etkä mene mihinkään ... se on siinä! Kantamaan konttia ... lentäjä..."

Mutta sitten selittää Saara, ettei se mies ehkä puhu kapteenille, jos hän ei lähde sen kanssa kornettiin. Ja Saara tiuskahtelee, että mitä se äiti sanoo. Saara ei olekaan mikään... Ei! Mutta laivaan menee. Ja laivaan päästäkseen hän on ihmisten mieliksi ... sen verran, että lähtee kornettiin. Ja kornetissa soittavat posetit...

"Tässä on meidän äiti", sanoo Saara yhtäkkiä taakseen tuolle miehelle. Ja mies tulee portaille ja antaa laiskasti Rosinalle kättä, puhaltaen toisesta, ylemmästä suupielestään paksuja sikarinsauhuja, Jopista kitkeriä.

Ja sitten Saara taas juttelee äidin kanssa. Pitkän aikaa ja hiljaa. Ja inttää, että hän tulee tähän laivaan, jos pääsee.

Lopuksi Saara sanoo, että kapteeni kuuluu olevan hyvä mies, kuuluu olevan joskus humalassakin kaikki päivät. Ja inttää jälleen tulevansa.

Viimein Saara puhuu ... rupeavansa taas kuljettamaan. Ja Jopi arvaa pian, että hän tarkoittaa niitä viinoja. Sen asian oli hän sattunut kuulemaan sisaruksiltaan. Samoin kuin hän tietää, että viinoja juodaan. Mutta ei hän sellaisesta puhu, sillä hän on myöskin kuullut äidin ja isän kieltävän isompiakin poikia niistä turpaansa pieksämästä, ja poliisit ovat käyneet heillä niitä Putkinotkossa nuuskimassa. Mutta kun ei kukaan ole hiiskunut mitään, ei niistä ole ollut haittaa.

Jopi kuuntelee tarkoin korvin, äitinsä takana. Saara haastelee tervahöyrystä, joka kävi ainoastaan harvoissa paikoissa, kun taas tämä laiva jokaisen niemen nenässä, kirkonkylissä ja kaupungeissa.

Äiti näyttää viimein vilkastuvan. Silloin laiva huutaa niin, että Jopin korvia halkaisee. Nyt se taas purskuttaa. Mitä ne rumisevat siellä kokkalaudalla, jonka alla Jopi, Rosina ja Saara ja se mies ovat?

On tultu kaupunkiin, muka. Jopia viedään rannalle. Siellä on paljon muita laivoja, joiden messingit kiiltävät. Köydet on heitetty suureen väkijoukkoon. Jopi on noutanut äidin kanssa kontin ja muut tavarat. Herra Persikka seisoo laivan veräjällä lappuja ottamassa, roikkuva sikari suupielessä... Saara se pääsi ilmaiseksi, kun antoi vanhan lapun. Äiti huutaa Saarelle, joka on menossa alas, ja kiskoo käsipuolesta takaisin ja sanoo, että Saaran on otettava mukaansa poika. Mitenkähän Rosina Jopia kanssaan juoksuttamaan, kun hänen on lähdettävä apteekille, ja sitten Maunon luokse, jonne on vesimatkaakin. Jopi on Saaran vietävä mukaansa ... jos kerran työntyy sinne käärmeitä ja konnikaisia katsomaan...

Rosina ajattelee, että hyvä on panna Jopi kuljeksimaan mukana: eipähän sitten Saara joudu ihan kahden kesken tuon miehen kanssa. Tällä pojan-nassikalla onkin silmät päässä, jos Saara jotain suottailisi. Aina se Jopi äidilleen ilmoittaa ... jos se mitä sattuisi huomaamaan, vaikka se on osannut pitää kiinnikin suunsa ... kun poliisit ovat käyneet Putkinotkossa. Sellainen on Jopi, Rosinan rotuun tullut.

Jopi tähystelee ja pilkistelee nyt laiturilla uteliaana ympärilleen. Pilkistelee joka taholle. Ja sitten nykii hän Rosinaa:

"Äiti, äiti..."

"No ... mitäs sinä?"

Jopi kysyy, katsellen yhä joka taholle:

"Missä se kaupunki on?"

Rosina ällistyy, ja puhkeaa hiljaiseen nauruun.

"Missäkö?" toistaa hän. "Kaupunkiko, hihii! Nythän siinä ollaan... Tässä ... ympärillä!"

Jopi tähystelee tarkemmin joka suunnalle, kaulaansa kurotellen. Hänen tekisi mieli kysyä, että missä. Mutta ... kai ne muurit olivat jo nuo äskeiset. Ja kun eräät vieraatkin ihmiset nauravat hänelle, niin ei Jopi kysykään. Ja sitten ne lähtevätkin naurahtelemasta.

Mutta pian näkee hän siinä äidin turvissa ensin sellaisen rakennuksen kuin nuottakota, sillä siinä ei ole seiniä. Mutta keltaisen. Ja sitten kovasti jyriävät karryt, joissa on neljät pyörät, tärskyvät karryt, koska maa on ladottu vierä vierieensä täyteen kiviä. Ja sitten kauempana taloja, toisiinsa kiinni pykättyjä. Missä se kaupunki nyt lienee? Ja yhdessä niistä taloista, kummallisessa tötterössä, jossa ikkunat ovat päälletysten eivätkä vieretysten, on ulkopuolella hirvittävän suuri seinäkello. Sen rinnalla on Putkinotkon käymätön seinäkello kuin kirppu. Kello lyö: siitä Jopi sen huomasi. Ja joku sanoo sen lyövän puolta kymmentä. Sekin talo on varmaan torni. Mutta muureja ei näy enää missään.

Mutta yhtäkkiä herää Jopi ihmettelystään kauhistukseen ja lohduttomaan tuskaan. Sillä äiti alkaa mennä, tuohikontti selässä ja voit ja maidot käsissä. Huutaa Saarelle, että tulkoon laivalle kello kahdeksi. Kun Jopi turvautuu Saaraan, joka on sen ikeniään irvistävän ja vääräsuisen miehen rinnalla, niin Saara sanookin, että osaa se Jopi kulkea täällä laiturilla yksinkin; ei täällä eksy, tällaisessa kylässä. On niitä isompiakin ... Ronstaa. Entäpä sitten Pietari! Näin haastelee Saara osittain tuolle miehelle. Mutta Jopille hän sanoo:

"Lähde sinä vain, Jopi, katselemaan kaupunkia. On täällä sinulle katselemista, siskolla on muita juostavia. Pane tarkasti silmälle, minkälaiset kohdat ovat missäkin, niin että osaat takaisin tänne ... laiturille. Ja kuulehan ... sinulla on tuusassa rahat. Osta niillä vehnäsiä, tuolta kioskeista. Näetkös, tuolla puiston päässä tuon kioskin. Niin tee! No ... se on sillä tavalla, Jopi!"

Ja Saara alkaa mennä sen miehen kanssa tiehensä.

Jopi aikoo juosta Saaran perästä. Hän pelästyy ja suuttuukin. Äitihän oli käskenyt Saarukan ottamaan hänet mukaansa, äiti! Mutta tuo mies ja muutkin ihmiset, joita työnnäiksen Saaran ja Jopin väliin, arastuttavat Jopia niin, ettei hän saa kurkustaan edes huutoa. Sitten turvautuisi Jopi äitiin. Hän juoksee muutaman askelen sinne päin, minne äiti oli mennyt, mutta äitiä ei näykään enää. Ja kun Jopi siitä yhä enemmän kauhistuneena käännähtää ja päättää lähteä väkisinkin Saarukan mukaan, niin myöskin Saarukka on kadonnut.

Jopin tekisi ensin mieli lyödä vieraita ihmisiä, jotka katsovat häneen, pilkallisesti hänen mielestään. Mutta Jopia hävettää. Hän juoksee. Tuskissaan katselee hän piilopaikkaa, niinkuin jänis metsässä hakee

kallionkoloa. Siinä laiturissa olevassa kodassa huomaa hän sitten hirveän suuren pinon jauhosäkkejä. Muutamien välissä on melkoinen rako.

Sinne rakoon Jopi nyt tunkeutuu. Ja säkkipinossa väljenee sitten hiukan avonaisempi paikka, jossa voi istuakin.

Siihen Jopi kyyristyy, jauhosäkkien väliseen onkaloon, lohduttomana ja tuskissaan. Saara sanoi, että täällä osaa kulkea yksinään, täällä, jossa kaikki paikat ovat ihan samannäköisiä!

Oi, jospa olisi kotona, Putkinotkossa! Siellä ne metsäpolut ... kaikki tuttuja. Nyt hän muistaa jokaisen kivenkin. Kun pääsisi Putkinotkoon! Selviäisi vielä tästä päivästä!

Niin tuomisia veisi kotiin...

Mutta silloin muistaa hän, ettei hänellä olekaan, millä ostaa vehnäsiä ja namusia. Rahatuusahan jäi kotiin. Siellä ennen lähtöä oli Jopi rannalla ruvennut vähän kykylleen kiven taakse, ja pannut silloin tuusan viereensä mättäälle. Ja kun vene lähti rannasta, unohtui se sinne. Varkaille ja muille...

Mutta vähätpä siitä, ellei hänelle olisi tullut kaupungissa kauhea äidin ja kodin ikävä. Hän tahtoi heittäytyä kaksin käsin äitiin kiinni. Ja täällä on kaikki hänelle outoa ja vihattavaakin, yksinpä tuo seinäkellokin, joka lyö aina pitkän, pitkän ajan päästä.

Jopi itkee, pyyhkien takin kääriytyillä hihansuilla silmiään.

Voi, kun joutuisi kello kaksi ... jolloin äiti tulisi laivalle!

Kuudestoista luku

Sillä välin istuu Saara vankan laivamiehen kanssa markkinateltassa, joka on pystytetty tuonne Pitkänsillan päähän, pienelle torille. Hiekka põlisee siellä, ei tuulesta, vaan siksi, että väkeä liikuskelee teltan ympärillä, enimmäkseen maalaisia taikka joutilaita kaupungin poikia. Ne pikku pojat, huivipäiset naiset ja pieksujalkaiset miehetkin tirkistelevät raoista suureen teltaan, jonka seinien reikiä katupojat koettavat repiä isommiksi. Silloin kuuluu sisältä vierasta kieltä murtava kirous, ja joku pojista saa kuhmun otsaansa, kun häntä kolautetaan sisältä. Taikka hyppää teltasta ulos keppi kädessä oikea piru, punaisiin ja hopeisilla tähdillä koristettuihin ihokkaihin puettu mies, mustaverinen ja vanhahtava. Hän soittelee näytösten väliajoilla teltan ovella aisakelloa ja houkuttelee yleisöä, huutaen kohti kurkkua samaa, mitä voi lukea plakaateista teltan seinistäkin, huutelee:

"Kaiki tule kattele tämä ohjelma. Suuri naarukuninkas. Koolemarinkki...
Maakilline konsti..."

Väki nauraa ja ärsyttelee häntä.

Sisällä teltan nurkkamassa, joka on erotettu muusta teltasta kankaalla ja vuorattu synkän mustaksi kuin ruumisarkku, niin että se osasto on melkein pimeä, tuntisi joku Saaran tuttu, jos sattuisi siellä olemaan, ja ehkäpä onkin joku laivatyttö taikka Mesopotamian vetelehtivä nainen, tuntisi vähitellen, kun silmät tottuvat hämärään, Putkinotkon Saaran. Siellä istuu lyhyt ja paksunlainen Saara punaisessa puserossaan, istuu suu auki muhkeimmalla paikalla, vastapäätä näyttämölavaa. Laivamies, herra Eliel Persikka, on hänen vieressään. Lavalla, joka muistuttaa kaappipöytää, lekkuu pieni tuli jonkinmoisessa astiassa, aivan kuin käryytettäisiin sokerituusassa talirasvaa. Saara on tullut äsken tänne toisesta, valoisammasta osastosta, katselemasta tuon punaisen pirun ja nuorempien poikien hyppyjä paperin lävitse ja häränpyllyjä.

Nyt puuhaa pöydän takana jokin valkea, tulen valossa, mitä puuhannee. Nainen se on. Sillä on valkea paita päällä, hihatton niinkuin herrasväen paidat. Paidan rintamuksessa, helmoissa ja hihansuissa on hänellä punaisia rusetteja. Nenä on jauhotettu valkeaksi, koska se on punainen ja pahannäköinen, kuten sen toisesta pielestä huomaa, sillä siitä paistaa oikea iho läpi. Sen jauhoamisen tempun tietää Saara siltä viimeiseltä Pietarin-matkaltaan.

Tukka on naisella tuuhea ja hyvin kihara, ja se ylettää takapuolten alle asti.

"Onpas siinä tukassa ollut piippaamista! Sellaisessa on urakka!" sanoo Saara hiukan käreällä äänellään laivamiehelle, joka istuu hänen vieressään selkä kenossa ja imeskelee sormistaan lyhyttä sikarintynkäänsä. "Koko päivä siinä menee, piippaamisessa... Se on ihan totta!" jatkaa Saara. "Ruotsiakohan se sotkottaa ... ei tämä venäjää ole ... Huih!"

Saara kirkaisee, sillä nostamalla kättänsä, niin että musta karvatupsu näkyy kainalosta, on näyttelijätär loihtinut pöytälaatikosta valkean käärmeeen, ihan kasvoilleen loikkimaan.

"Pelottaako?" sanoo laivamies vetelästi ja harvakseen hampaittensa välistä.

Saara Käkriäinen ei vastaa hetkeen mitään, osaksi jännityksestä, mitä sitten tulee, osaksi pelosta ja harmistakin siitä, että kysymys tuntuu äänensävyistä päättäen leikilliseltä ja hänen vakavuuttaan pilkkaavalta. Saaran mieleen johtuu tässä melkein pimeässä ja kolkosti jännittävässä paikassa entiset jutut Kuikka Koposestakin, siitä silmäkääntäjistä ja noidasta, tässä samassa pitäjässä asuneesta... Niin äskettäin se vielä eli, että elossa olevat ihmisetkin ovat hänet nähneet ja tietävät, että hän oli paitsi muuttanut almanakan seteleiksi ja pannut mustalaiset onkimaan tuvan sillan raoista ja hyppäämään lattialla uimaan, lyömään päänsä halki lankkuihin, myöskin muuttanut kerran vuorenkukkulan ikäänkuin taloksi. Sillä tavalla se sai itselleen morsiameksi rikkaan talon tyttären, kääntäen häneltä silmät ja näyttäen hänelle omaa hoviaan. Mutta tyttöä siihen hoviin viedessään noituikin Kuikka Koponen hänet sudeksi. Näin kertovat vanhat. Ja Hiesun myllärikin, herännyt mies, on sanonut isälle nähneensä, miten Kuikka oli muninut suustaan kananmunia. Mutta ovat sillä olleet muut konstinsa, on isä Käkriäinen sanonut perheensä kesken näistä myllärin kertomuksista puheen tullen. Ja mylläritä hän oli muka kuullut, että Kuikkalla olivat olleet ne muut konstit. Kuikka, hirveän musta ja pitkä mies, oli kerran muka tunnustanut myllärielle, ettei hän voi tehdä niitä temppuja, koska hänellä eivät ole ne konstit mukana. Konsteja sellaisessa tarvitaan, oli siis Käkriäinen sanonut salaperäisenä.

Tällaisissa näyttelyseuroissa kuului se Kuikkakin liikkuneen ja oppineen, poikana ollessaan.

Mutta nämä ajatukset ja sekin, että käärme kalisee, haihtuvat Saaralta kummalliseen levottomuuteen, kun näet laivamies tunkee kätensä hänen vyötäröidensä ympärille, ja sitten sydäntä sylkyttävästä pelosta kuumuuteen, sellaiseen, että... Saaralle tulee ihan kuuma, tässä ahtaassa komerossa, jossa hän tuskin saattaa tuhisuttaa nenäänsä ja sanoa, näkemättä enää luurankoakaan, joka nyt heiluu ja kalisee näkypöydällä aivan hänen edessään:

"Mitäs te nyt ... älkää te..."

Mutta laivamies heittäiksen retkelleen Saaraa kohti ja kaivelee yhä häntä, ja naureskelee ja hyräilee hiljaa:

"Kun taivaalta paistaa se kirkas kuu, niin tunteet ne yhteen sulautuu... Tuossa on!"

Viimeiset kaksi sanaa sutkauttaa hän näyttelijättärelle, joka on laskeutunut lavalta, ilkoisessa paidassaan, ja kantaa pitkin katsojien eturiviä rikkua: siinä on paksuissa kupeissa kahvia, taikomalla tehtyä, viidessä sekunnissa keitettyä, tyhjästä keitettyä.

"Tuossa on kahviisi!" sutkauttaa laivamies ja pistää sikarinpätöksensä kuppiin. Näyttelijätär katsoo kuppiinsa, onkii sikarinpätökän sormillaan kahvista pois ja heittää sen laivamiehelle vasten naamaa, haastaa, sotkottaa jotain, josta Saara ymmärtää ainoastaan, että se poliisilla uhkailee.

"P—kele, jos olisi sattunut, niin kurkkuun olisin hänelle työntänyt sikarinpätökän!" huudahtaa laivamies. "Poliisilla... Saakelin h—ra, juottaa ihmisillä kuraa. Suutarin markasta... Haaleata kuraa! Entistä se kahvi on ... keitettyä... Saatana."

"Sataana, sataana!" matkii näyttelijätär ärsyttelevästi, kaupaten kahviaan, ja saaden kaupatuksi senkin kupin, jossa sikarinpätökä oli. Sitten kapuaa hän taas näyttämölle temppujaan jatkamaan.

"Hullut, p—leet... Juovat kuraa!" ärähtelee laivamies. "Jospa olisi ... ööliä. Risullinen ... ja kylmää. Mennäänkö pois tästä? Maistamaan ööliä. Minä tiedän, mistä saa. Olutrännin rengiltä. Lutmitvuorelle romeneeraamaan. Tule nyt!"

Laivamies sysää kätensä Saaran kainaloon ja alkaa rutaisten viedä häntä penkistä.

Seitsemästoista luku

Rosina Käkriäinen seisoo apteekissa, odottaen vuoroaan. Siellä on joitakuuta toisiakin ostajia, joukossa tavattoman pöyhkeä ja tungetteleva rouva, jonka Rosina arvaa hänen vieraan kielensä metelillä kaikuvasta polituksesta venakoksi, sillä sellaisia niitä on täällä kylpylaitoksella kaiken kesää, rotkottelemassa riettaasti ja alasti rantakalliolla, perä koholla.

Tahallaankin antaa Rosina muiden päästä ennen häntä tiskin ääreen. Hän näet arastelee... Hän kun

aikoo pyytää sitä muunlaistakin kuin Malakiakselle tulevaa ja kolotiita ja korpinfrasvaa.

Pyydettävä se on. Se huoli painaa hänen otsansa jälleen kumaraan ja ryppyiseksi.

Mutta hän pelkää, että apteekissa kävijät kuulevat hänen pyytävän sitä, ja arvaavat. Ja tuo kauppias voi ruveta pilkalliseksi.

Rosina Käkriäinen on jo äsken mennyt päättävästi ja tuikeasti tiskin ääreen, suoraan ulkoa, kontti selässä. Mutta siitä on hän vetäytynyt takaisin, ja laskenut konttinsa ja muut tavaransa ovenpieleen.

Sitten hän on huokaillut ja tähystellyt hyllyjen lääkepulloja, muiden ihmisten ostaessa. On siinä voiteita ja myrkkyyjä! Ei hän osaa lukea purkkien kyljissä olevia kirjoituksia, ei osaisi, vaikka ne olisivat suomeakin, sillä kirjaimet ovat kuitenkin latinaa. Muuten hän vain ajattelee ja tietää, että myrkkyyjä niitä on apteekissa. Pitäisipä hänen mielestään sellaisella myrkynpaljoudella lähteä taudit koko maailmasta, ihmisten ruumiista, pöhötykset ja räihkät. Ja pahatautikin ... sellaisilla myrkyillä.

Sitten meni hän uudestaan tiskin ääreen ja aikoi kuiskata myyjälle, että onkos verenpuhdistusmyrkyä.

Mutta silloin se venakko työntäytyi hänen eteensä, ja Rosina huokaisi taas helpotuksesta. Hän vetäytyi takaisin oven luokse. Ja ajatteli taas, että pitäisi näin väkevien rohtojen auttaa vaikka mihin. Jos ne nyt niitä kaikille antavat. Voivat myydä tuhmillle oikeiden asemesta mitä huljua tahansa: ei väkevää, vaan sellaista, että on sama, nielaisipa sen tai nuolaisi. Sen näköinen on tuo kauppias tuossa, vanhin heistä kaikista, itse isäntä. Sillä on sellainen naama kuin se olisi lyöty leipälapiolla litteäksi. Sieraimet ovat siinä menneet umpeen ... niin että kärsä tohisee koko ajan. Vaivoin pääsee siitä henki. Eipäs ole sitä nenäänsä saanut voiteillakaan selvemmäksi, hihii ... senkin pärpättäjä. Vähän änkkiä kieleltään, kun se ostajille solkkaa.

Ja pilkkaan luulee Rosina sitä taipuisaksi, vaikei hänen ole tarvinnut sen kanssa tehdä kauppvoja. Pilkkaan ... ja hevoslenleikkiin, joka on ilkeää. Sellaisella äänellä se puhuu nyt tuolle pienelle pojallekin, kuten ennenkin on ihmisille puhunut.

Tuon kauppiiaan silmät ovat vilahtelevat, Rosinasta kylmän raudan väriset, herran silmät. Ja hänen keskeltä kasaan paiskatun naamansa alahuuli on Rosinasta suorastaan vasten hänen luontoaan: se huuli on näet ihan mustanpuhuva ... jos on hiukan ylähuulikin. Ja siinä sukkelasti ylös ja alas lerpattavassa huulessa on musta kiilto ... kuin missäkin oriin pusseissa, hihii. Tuon herran kanssa, joka komentelee muita herroja, nuorempia, ja on itse apteekkari, kuten Rosina kuuli ostajien puheista, ei hän tahtoisi joutua kauppoihin. Jo yksinomaan siksi, että hän on sen näköinen. Tuo se juuri voi myydä huljutusta. Ja pilkata.

Yhtäkkiä huomaa Rosina Käkriäinen viimeisenkin ostajan lähteneen pois. Nuoremmat puukhollarit ovat taempana apteekissa. Apteekkari kumartuu tiskin yli, lihavat nyrkkit tiskilautaa vasten, kallistaa päätänsä ja katsoo terävästi Rosinaan, leuka väkällään. Ja sitten kysyy hän, lerpattavin ja mustin alahuulin, änkyttää:

"Mi ... mi... mitäs sille emännälle saisi olla?"

Emännälle! Rosinan sydäntä ennättää parahiksi epäilyttämään. Tuntisikohan se hänet entisiltä käynneiltä, jolloin hän on ostanut mikstuuraa, toisilta herroilta? Ja tietäisi, että hän on mökin ihminen ... jota sopii pilkata emännäksi?

Mutta samassa joutuu Rosina aivan nenätyksin vastenmielisensä kanssa. Itse hän on mennyt niin lähelle. Sillä nyt olisi puhuttava siitä. Rosina on ennen saanut niitä tippoja suutari Sinikanteleen eukolta. Hän vilkaisee vielä ympärilleen. Ei ole lähellä ketään. Hänen olisi puhuttava tipoistaan. Hän näkee nuo terävät silmät. Ja samassa alkaa apteekkari taas kysellä, kovalla äänellä ja hätäillen, mitä hän tahtoo.

Ei, ei, muuta onkin Rosinan pyydettävä ensiksi. Sitten se asia sujuu ehkä paremmin, viimeiseksi. Hän kysyy nyt kolotiita ja korpinfrasvaa, hiukan hiljaisemmalla äänellä kuin millä hän tavallisesti kaupungissa puhuu, sillä korpinfrasva tuntuu hänestä itsestäänkin hiukan lystikkäältä.

"Mi ... minkä rasvaa?" kuulostelee apteekkari ja työntää mustan huulensa pienikokoiselle Rosinalle melkein nenään kiinni. "Ko ... ko ... kolotiita? Aha! Jaha! Ja ko ... ko ... kor ... korpin? Mihin te sitä käytätte?"

"Mihinkö?" toistaa Rosina, tullen hämilleen, sillä hänpä sitä on siellä Putkinotkossa käyttänyt melkein vaikka mihin. Mutta mitä niitä kaikkia luettelemaan. Mitä se nyt niistä tiedustelee?

"Onko teillä ha ... haavoja? Joku hakannut kirveellä jalkaans. Vuollut puukolla sormeensa?" jatkaa

apteekkari. "Haavoihin se collodium..."

Kun Rosinasta tuntuu, että se apteekkari luulee tuon voiteen soveltuvan pelkeästään haavoihin, jota vastoin Rosina tietää omasta kokemuksesta, että se auttaa monenmoisessa muussa, melkein missä tahansa, niin hän innostuu ja vastaa korkeammalla äänellä:

"Haavojako? Ja kukas se nyt sormiaan vuolemaan! Mutta pöhötykseen sitä. Se on ihan tosi... Minulta jalat turposivat, veikkoset, noin paksuiksi turposivat! Mutta kun sain sitä rohtoa, täältä se oli ostettu teiltä, niin läksi! Ja ... voihan se olla haavoihinkin hyvä. Mutta lapsen päähän me sitä. Ja puhdas tuli. Ja hampaisiin se on hyvä..."

"Ha ... hampaisiin?" kysyy apteekkari.

"Niin, jos kolottaa ... niin sitä ... koloon."

"Jaha. Koloon? Kolottaa?" aprikoi apteekkari.

"Ja jos päätä kolottaa. Sitä vastenhan se lienee..." alkaa jälleen Rosina.

"Ahaa, jahaa. Kolottaa ... kolotii. Sitä vartenhan se! Jaha. Se ... to ... tosiaan tepsii?"

Rosina huudahtaa:

"Niin sekö! Tai ... tiedättehän sen. Kun otti siellä yhtä mökin lasta rokollakin..."

"Se auttoi?"

"Se on totinen tosi! Sellainen..."

"Ha ... haisiko se hiukan pahalta?" kysyy apteekkari.

"Oikein!" myöntää Rosina.

Apteekkari katsoo kattoon. Sitten kallistaa hän Rosinaa kohti päänsä. Hän on Rosinan mielestä kuin epäilevä harakka.

Ja apteekkari aikookin kysyä, varovasti, mistä päin Rosina on. Mutta silloin tulee sisään uusia reseptintuojia, ja vieras apteekkarille. Apulaiset ovat nyt huoneen takaosassa. Lähtiessään viemään sinne reseptiä sanoo apteekkari Rosinalle:

"No ... vo ... voihan se olla... Emäntä odottaa."

Lääkehyllyn takana sanoo hän nuoremmalle apulaiselle hiljemmin: "Va ... vaikka sianihraa tuolle emännälle. Tai ... anna karbolivaselinia. Ja sekaan collodiumia. Se tahtoo ... korpinfrasvaa! Uusi lääke... Kelpaa mihin hyvänsä. Prima re ... regula ... juris... Mutta apteekkari myöntää: kansa tarvitsee ihmeitä. Kunhan paranevat! Mutta kiellä panemasta silmiin ... tai ehkä se auttaa niihinkin."

Mutta siellä on uusi, nuori farmaseutti, iloisella tuulella. Hän huudahtaa:

"Mitä? Korpinfrasvaako? Mainio akka! Missä se perhanan akka on? Minä vien sen hänelle."

"E ... e ... et!" kieltää apteekkari häntä. "Sinä olet piirum! Ei sovi niin mennä..."

Pian tulee Rosinalle korpinfrasvaa. Mutta tuoja ei nyt ole itse apteekkari. Eikä oppilaskaan, vaan kuitenkin tuo farmaseutti. Itse apteekkari meni vieraan herran kanssa sisähuoneisiin. Ja iloinen farmaseutti alkaa rasian tiskiinkin lyötyään hokea, kysellä, mitäs muuta saisi olla? Ja sen henki löyhkää vähän väkeville. Juovathan ne herrat.

Rosina Käkriäinen pyytää:

"Kamaloitahan minä. Malakiakselle ... meidän..."

"Ahaa, Malakiakselle. Malakiaksen madoille. Oikein kamaloita", sanoo farmaseutti.

Rosinaa epäroittaa. Mutta kuitenkin hän selittää hiukan närkästyneenä:

"Niin ... kamaloita nimeltäänkin ... vaan ne kun oksennuttavat. Jos olisi muuta..."

"Jaha. On muuta. Saisiko olla filemoonia? Tai Tiitusta. On sitä. Se ei ole kamalaa..."

"Eikä oksennuta ruokia pellolle?" kysyy Rosina.

"Ei ... nimittäin, jos ei syö."

"Mitä? Niin niitä rohtojako...? Niin, niin ruokaa. No eihän se. Mutta eikö olisi sellaista palaa kitaan noille käärmeille, että ihminen saisi syödä? Sillä se poika ... sellainen älytön... Eikähän se tällainen maalaisihminen, syömättä."

Farmaseutti selittää, ettei sellaisia matorohtoja olekaan, ettei pitäisi olla syömättä yhtä ateriaa ennen annoksen nielaisemista ja noin neljä tuntia niiden nielaisemisen jälkeen. Ja sitten menee hän ja kaapaisee kiireesti laatikosta rasian, käärii sen paperiin ja lyö taas tiskiinkin. Neuvoo, että kahvia voi juoda kapselien päälle. Ja kysyy sitten taas, mitä vielä saisi olla.

Nyt olisi Rosinan pyydettävä niitä verenpuhdistustippoja. Mutta mitä tämä sanoisikaan, jos hän tältä pyytäisi? Tämähän se vasta pilkallinen onkin. Apteekkiin tulee taas lisää väkeä. Tämä huutaisi varmasti kohti kurkkua, mihin tarkoitukseen hän niitä käyttää. Voisi antaa Rosinan ilmikin, sillä kovahan laki sellaisesta on. Ja oikeutettuakin Jumalan rangaistusta se olisi. Mutta mitä ihmettä Rosina parka voi!

Rosina koettaa puhua: siitä ei tule mitään. Ja keksiipä valehdella, että hevoselle ... tai mummolle ... pitäisi jotain vielä.

"Mummolle, mitä?" kysyy farmaseutti. "Mikstuuraa? Simpleksiä? Haha, kolmisormen linjamenttiä. Tanskan kuninkaan...? Hevoselle? Mikä sillä on?"

Kyllähän Rosina tietää, mitä kolmisormen linjamentti on, eikä hän siitä ällisty. Mutta siitä, että tuo puukhollari nauraa hänelle. Rosina on sekaantunut ja loukkaantunut. Hän katselee maahan. Mutta myyjä hokee:

"Mitä se on? Onko sillä patteja, hevosella? Pantaisiko panska luusalvaa? Vai vatsa mummolla kipeä? Pannaanko Kallen saunasuolaa? Vai paiskataanko karierijäärnostiä? Mitä? Häh? Vai kipsjaakoppiako? Liirakon liuskaako? Paljunkiako? He? Haha. Kuparossia? Vai jäniksen vettä? Tai matokassin teetä? Tai karpäsen maitoako?"

Rosina on suuttunut. Ja hätäntynyt: hän koettaa selittää, että sitä linjamenttiä hän sille mummolle tahtoi. Joku ostajista nauraa. Ja tämä apulainen tiskin takana yltyy ja hahattaa, kun Rosina työntää rahoja kiireesti tiskille:

"Sitä kolmisormen linjamenttiä? Sitä saatte. Haha. Tuossa on rahaa takaisin. Mutta entäs Pyy-Pekan rintatippoja? Entäs juutalaisen piritystä? Kun kerran sitä korpin rasvaa, lihavasta korpista! Entäs kurkmeijaa? Entäs kirpun siemeniä? Entäs vanhanpiian nahkaa, sille hevoselle hankautuneeseen pahkaan. Haha! Entäs juntuhiimää? Onko mummo palanut? Entäs krepkoita votkaa? Ha, haha ... otetaa me votkaa...!"

Rosina sieppaa rahansa, konttinsa, nyyttinsä ja pyttynsä ja lähtee. Takaa kuuluu hoippuvan myyjän hahatus:

"Entäs sa ... saakelin pojan korvatippoja! Entäs kompiaisia! Entäs veisaavan pukin talia..."

"K—simullinpulveria!" ärjäisee Rosina ovelta ja katoaa ja lyö oven kiinni niin että kello helisee. Hän on kuohuksissaan. Ovat ne nuo herrat... Pilkkaajat...!

Mokoma!

Tämä humalainen saattaa Rosinan ajattelemaan entistä paljon suopeammin tuota mustahuulista apteekkaria, joka toki antoi ihmisten olla rauhassa.

Mutta tämä, sika! Herra...

Puhupa tälle huoliasi!

Ne verenpuhdistustipat jäivät ostamatta.

Paremmiin olisi hänen kälyntapaisensa, Maunon Pertta, tämän asian toimittanut. On se toki Pertta sellainen, ettei sen nenä lennä punaiseksi turhista, olisipa se ostanut vaikka omiakin neuvomiaan. Niin hävytön se on. Ja hävytön pitää ollakin.

Kauan menee ennenkuin Rosina rauhoittuu: vasta pölyisen torin toisella puolella, jonka yli hän on harppaillut pitkin askelin ja niin rajusti, että kontin putelit selässä ovat kilisseet. Hän on menossa veljensä Maunon ja Maunon Pertan luokse.

Torin ympärillä on ruskeita ja vihertäviä puurakennuksia ja herrain koulu, jonka ikkunat ovat isot kuin minkäkin kirkon. Siellä torin nurkalla Rosina vasta katselee, meneekö hän oikeaa katua. Tuossa on

niiden venäläisten kirkko, hospottajien, kaunis ... kultaisine munineen ja risteineen. Sen tarhassa on puita, joita Rosina ei tunne, mutta jotka ovat lehtiensä puolesta vähän kuin leppiä. Sitten tulee pitkä ja kaita katu. Sitä myöten Rosinan onkin mentävä. Hän kävelee katukäytävän vieressä, nurmea myöten, sillä ilkeää on hänestä kalistella täällä kivistöä äänekkäillä kengillään: saattaa joku katsella häntä ikkunoista. Ja kun vastaan tulee nuori poika, hattu takaraivolla ja viheltäen niin että katu kaikuu, pysähtyy Rosina häntä katsomaan. Rosinan tekisi mieli sanoa, että kylläpä se poika ... kun viheltää ja huilottaa. Nuo Rosinan kengätkin kiljuvat kuin mitkä. Sen koukkuisen kadun päästä poikkeaa hän vasemmalle, yhä kaidemmalle kadulle. Se kuja on kivitetty seinävierestä toiseen mukuloilla niin tarkoin, että sarvenet siinä louhessa tulisivat kipeiksi, jos enemmän kävelisi. Tuossa on kukkia ikkunassa, verenisaroita: ihanpas ovat tippuvan veren näköisiä. Ja ne ovat kauniita kuin paperikukat. Onhan niillä rikkailla, katsellakseen niitä, istuskellessaan. Tai jos eivät liene ihan rikkaimpia, koska ikkunat ovat noin Rosinan jalkojen juuressa. Tänne laidemmalle ... ne köyhät pannaan.

Kujan päässä on pieni lahti. Jyrkillä rantakallioilla on pikku taloja, punaisia ja valkeita taikka maalaamattomia. Kaupunki on saarella.

Lahden perukkaan näkyy vastainen mantereen ranta. Siellä on pieniä mustia ja punaisia mökkejä, vielä sakeammassa kuin taloja täällä lahden ympärillä.

Se vastainen ranta on Mesopotamia, kaupungin etukylä, jossa Mauno Kypenäinen asuu.

On kuumaa. Ajan kulkua arvatakseen voi tuskin vilkaista aurinkoon, niin se sokaisee. Kärpäset, paarmat ja muut hörriäiset helistävät ilmassa.

Lahden perukassa on hiljaista. Ei näy ihmisiä muita kuin tuo mummo, joka peseskelee tuossa rannassa pyykkiä, lotistelee vettä. Ja kauempana on lapsia venelaiturin luona ... mekastavat niinkuin ei kaupunkia lähellä olisikaan. Uivat. Taikka kärventävät paljasta pintaansa rakolle auringonpaisteessa.

Vasemmalla puolella, mutta melkein ulapan suulla, sötköttää nokisen ja mustan laivavarvin savutorvi. Ja sieltä kuuluu rautaisten peltien pauketta, kun niitä taotaan. Myöskin näkyy telakalta paraikaa rakennettavan, suuren rautalotjan runko, vielä ilman kylkien peitteitä, niin että kaaret romottavat kuin minkä puoleksi syödyn kalan rintaruodot.

Rosina Käkriäistä lähellä on paljon veneitä.

Rosina saattaisi ehkä tavata Maunon tähän aikaa laivavarvillakin, sillä siellä se Mauno ainakin jokin viikko sitten oli ollut töissä. Ja jos Mauno on yhä niissä hommissa, ja jos hänellä on tänään sattunut olemaan halu tai nälän pakko raataa siellä, noessa ja käryssä ja komennettavana, niin saisi Rosina ehkä puhella hänen kanssaan siellä verstaallakin. Ainahan se Mauno keksisi keinoja päästäkseen vaihtamaan jonkin sanan sisarensa kanssa. Mutta Rosinahan tahtoo tavata myöskin ystävänsä Maunon Perttaa. Ja vaikeapa on jutella Maunolle työpaikassa tällaisista asioista. Tuo konttikin on mukana ja siellä ovat suuret työläisroikat.

Mauno soutanee kotiin vastaiselle rannalle kello kahdeltatoista. Soutaa syömään. Siihen ei pitäisi enää olla kahtakaan tuntia, auringosta päättäen. Maunon veneessä Rosina sitten pääsisi ... jos Maunolla enää onkaan venettä: on voinut myydä tai vaihtaa sen keväällä löytämänsä. Ei niitä aina ole hyvä pitää kauan, löytöveneitä. Ihmiset tulevat ja sanovat omikseen, vaikka eivät omia olisikaan, ja vievät omanaan.

Maunon Pertta on ehkä kotona. Heinänteossa se kyllä käy joskus taloissa, käy tyttärensä kanssa. Se on Pertasta melkeinpä ainoaa hauskaa työtä. Ja nyt on kiirein heinäaika. Siinä tapauksessa, että Pertta olisi tilallisilla töissä, ei Mauno kävisi kotona Potamiassa aterioillakaan, vaan toisi eväät mukanaan kaupunkiin. Sopsisihan käydä verstaassa tiedustamassa, onko Mauno siellä, ja lähteekö hän tänään kotiin. Ja tapaako Perttaa Potamian puolella.

Mutta kun Rosinan mieleen johtuu se apteekin herra, ei häntä haluta mennä verstaallekaan, pomoilta sisällepääsyä pyytelemään.

Ja onhan hänellä tässä aikaa vaikkapa oikein lystäilläkin: käydä itse salmen toisella puolella katsomassa, onko Pertta Kinnunen kotona. Sillä jos se Pertta sille päälle sattuu, ei se mene pohatoille heinäntekoon kiireelläkään ajalla, ei mene, vaikka olisi nälkäkin, niin itse pintainen se on. Joten Pertta nytkin saattaa olla tavattavissa.

Veneet tuossa ovat toiset vedessä turpoamassa, toiset penkereelle vedettyinä. Rosina vilkaisee ympärilleen kuin viisas lintu, nenä käännähtelee huivin varjossa nopeasti kahden puolen. Hän valitsee melkeinpä huonoimman veneen. Ei se muutu sen pahemmaksi näin lyhyellä ajalla. Ja jos kuka harvoista näkijöistä ihmettelisi häntä, niin aikoo hän työntää vesille veneen sellaisella varmalla liikkeellä kuin

lotokka olisi työntäjän oma. Mutta ei häntä kukaan katsokaan. Rivakasti soutaa Rosina kapean salmen yli.

Se mökki, jossa Mauno asuu, on pitkänlaisen niemen tuonpuolisella rantamalla. Nientä ei Rosina lähde kiertämään, vaan suuntaa veneensä lähemmäksi, tälle rannalle, suhisevaan ja auringonpaisteessa hautuvaan kaislikkoon. Siinä on matalaa, vene ei pääse aivan maihin. Rosina riisuu kenkensä, astuu lämpöiseen veteen ja vetäisee veneen mutaan.

Siinä on nyt Mesopotamia aivan ympärillä. Mökeistä, joita on noussut kuin sieniiä, sinne ja tänne, ovat toiset veden rajassa, toiset ylempänä kallioiden nyppylöillä. Köyhien ihmisten tollisköitä. Ja pahojen, niiden, joilla ei ole varoja eikä aina haluakaan hankkia maata, mihin rakentaa sopivammin, eikä metsää, mistä rakentaa. Niitä on siellä monenlaisia. Tuossa on yksi musta mökki ihan turvalleen tuuskahtamaisillaan. Ja tuolla toinen vielä vinommassa ... niinkuin köyhän lapsi, joka on kaatunut rapakkoon ... eikä häntä liioin nostella. Tuolta ylhäältä jälleen kurkistelee tuvan pää terävän kallion takaa kuin mikäkin metsärosvo, joka on poliiseja piilossa, puukko hihansuussa. Tahi niinkuin viinanpolttaja ... poliisien ajama.

Rosina ajattelee, mitä kaikkea saattaakaan kuvastella mieleen: silmä antaa sellaisia kuvastuksia...

Tuo punainen mökki jälleen, äsken maalattu, mutta vanha rähjä, paistaa kuin helvetin peräseinä. Maalattu ja koristeltu ... niinkuin tässä köyhän kannattaisi sillä tavalla köyhyyttään näytellä, tulenpunaisella. Sillä ei sekään mökin asuja mikään rikas liene. Mutta mökki on punaisempi Saaran puseroa ... rehentelee kaikkien edessä kuin mikäkin syljettävä herra-h—ra ... se mökki. Kuten sanoakseen: antaa tulla vaan, on täällä tilaa.

Mutta punainenhan se kuitenkin on köyhien väri, veren väri, sen on Rosina kuullut monesti Maunolta ja Pertta Kinnuselta!

Rosina kulkee kantamuksineen ylemmäksi, Potamian taustalle. Kiertelee polkuja, joita ei ole liioin raivattu, pienien perunamaiden välitse ja muutaman vielä pienemmän ohrapellonkin.

Sitten näkyy kylän omistajan asunto, harvan petäjikön takaa. Se on ollut herrastalo, aikoinaan rapattu, nyt harmaa ja rappeutunut. Hyvä mies se on, se tämän kylän omistaja. Puolittain kaupunkilaiherra ja tilan isäntä, sen huonon ja pienen tilan, minkä maalla nämä mökit ovat. Reisvänni hän on nimeltään. Hän vuokraa köyhille mökintontteja, telakka- ja tukkityöläisille ja muille, sellaisille, jotka ovat paenneet tänne jopa toisista pitäjistäkin, olemasta porhojen orjia: maksamasta heille possakoita mökeistä minkä isännät vain ilkeävät tahtoa, ja komennella. Ei täältä muualta köyhä jaksa lunastella tontteja. Mutta Reisvänni vuokraa tontteja huokealla, joskaan ei myy niitä enempää kuin esimerkiksi tukkiyhtiötkään. Eivät henno myydä! Eivätkä niiden herrat ja muutkaan suvaisisi moisia rumia töllejä lähellään. Tai vielä köyhiä ihmisiä. Mutta tämä sallii kunkin rakentaa näille tonteille omien laaniensa mukaan. Kenellä on hirsiiä niistä, tekaisee. Kenellä vanha sauna, siitä kyhää.

Ja tuolla on tupana laivan kajuutta. Se on ruohonpäinen. Ja nätti se onkin.

Asuupa joku, jolla ei ole muuta, maakuopassakin. Piilee kuin mäyrä omassa kolossaan.

Jotkut ovat vuokranneet tai ostaneet nuo mökkinsä toisilta, jo Potamiasta pois siirtyneiltä tai kuolleilta. Isäntä antaa heidän asua niinkuin entistenkin. Ainoastaan jos muiden tilojen ponsarit alkavat ahdistella Reisvänniä siitä, että hänen kylänsä köyhät kalastavat heidän vesillään ja vievät heidän metsistään puita, tai jos poliisit tulevat Potamian kylään jahtailemaan viinarokareita taikka naisia, kaupungin herrain h—ria, ja tahtovat Reisvänniä ajamaan alustalaisiaan pois, on hänen kaiketi pakko hiukkasen tiukata. Mutta harvoin se kuuluu tulevan tiukkaamaan maksamattomia vuokriakaan. Antaa heille ne anteeksi, unohtaa. Tai ei muistanakaan niitä, se kun on sellainen vähän höhläpäinen. Huomauttaa vain elämään siivolla. Ja sehän on Rosinastakin hyvä ... jos riettauksiin jotkut asukkaat menevät.

Ei Reisvännin tähden, vaan sinne Potamiaan usutettujen poliisien täytyy köyhien joskus hävitä kodeistaan täältä ja myydä tai luovuttaa tollinsä joillekin sellaisille, ketkä niihin sattuvat tahtomaan muuttaa. Taikka jättää ne asumattomiksi, kunnes joku asettuu niihin omin lupinsa.

Sellainen on Reisvänni. Ja hätäkös on hänellä. Ei hänen tarvitse kiskoa vuokria: mökkejä on niin paljon, että tilan omistaja saa rauhassa istuskella kotonaan keinustuolissa, syödä jos jotain mahansa täydeltä ja maata mötköttää niinkuin herra, mutta paremmasta ansiosta kuin monet muut herrat.

Nyt kiiruhtaa Rosina kylän laidassa, jossa mökkejä on harvemmassa, matalaa petäjikköä kasvavalla kankaalla. Siellä ei Rosinakaan tahtoisi kulkea yksin syksyiseen aikaan ja illalla. Silloin ei poliisien ole sinne tulemistakaan, eikä päivälläkään muuten kuin miesvoimalla ... taikka saavat selkäänsä niin että ruskaa. Sellaisia tämän kylän ihmiset ovat.

Eivätkös huuda lapset nytkin tuolta yhden mökin aidan takaa Rosinalle:

"Mikäs h—ra sinä olet?"

Rosina Käkriäinen on vähällä kivahtaa, että mitä he ihmisiä sillä tavalla haukkuvat. Mutta ... sellaisiahan ne köyhien pennut ... vaikkeivat hänen omansa noin hauku vierasta. Ja kyllä täällä saavat usein kuulla nimensä paremmatkin.

Sitten menevät lapset mökin nurkan taakse, ja sieltä ne räyskyttävät Rosinaa, joka kulkee naurahtaen ohitse.

Viimein tulee Mauno-veljen mökki, nevaksi ruohottuneen poukaman rannalla. Kulmikas aitaus, jonka sisällä on harvaa ja kituvaa perunaa, huonossa maassa. Kaksi rakennusta: ylempänä tupa, ja tuolla alempana tuo musta ovi on saunan, melkein maan sisään tehdyn. Mutta tuvan kupeessa on myöskin kamari, tosin vain laudoista ja uuniton, mutta kesäiseen aikaan asuttava.

Ei tämä mökki ole Maunon oma. Mauno ja Maunon Pertta rupesivat itsestään siihen asumaan keväällä, kun entistä asukasta ei ollut vuoteen kuulunut. Ehkä se ei tulekaan enää takaisin.

Jos se ei tule, silloin möisi Reisvänni kai mökin. Mökki kuuluu olevan omistajan tonttivuokrasta nyt Reisvännin. Ehkäpä Maunon onnistuu saada Reisvänni myymään se hänelle. Onnistuihan Mauno siinäkin, ettei muudan toinen mies päässyt keväällä perheineen tähän mökkiin, vaikka oli jo Reisvännin kanssa puhunut. Mauno ei ollut puhunut, mutta kun hän sanoi Reisvännille, että se toinen oli paha suustaan ja löysien naisten luonaan pitäjä, niin saipas Mauno silloin mökin eikä se toinen. Mauno oli juuri ajettu pois erään talokkaan torpasta, johon hän oli muutama viikko sitä ennen päässyt loiseksi. Mauno ei ollut suostunut siitä hyvästä tekemään saidalle isännälle töitä taloon sellaisesta hinnasta kuin rikas isäntä tahtoi. Kyllä olisi sillä isännällä maksaa enemmänkin! On sellaisilla isoilla talokkailla! Eipäs hennonut maksaa ... korennolla uhkasi ajaa Maunon pois. Ja Maunon piti lähteä.

Rosina Käkriäinen on kiivennyt aidan ylitse ja katsoo mökin hataraa ovea. On, onpas joku täällä kotona, koska ei ole lukko ovella! Rosina vilkaisee sisään pienestä lasiruudusta, joka on ovesa ... kuin mikä pilkistelyluukku, josta näkee ulos ... jos näkee nyt tupaankin. Mutta lasin voi peittää sisältä. Se luukku on entisen omistajan ajoilta, sillä Mauno ja Maunon Pertta nyt eivät pelkää mitään: ainakaan Mauno ei peittele sitä ruutua. Mutta poliiseja siitä on hyvä pitää silmällä.

Rosina jättää konttinsa multiaispenkille, jonka avulla tupa pysyy talvella lämpimänä, ja menee kannuineen ja pyytyineen sisään.

"Eikös ollut totta! Putkinotkon Rosinukka!" huudahtaa tuvassa nainen, joka hypähtää pystyyn penkiltä päivänpaisteisen päätyikkunan alta. Hän on paremminkin iso kuin keskikokoinen. Hän jatkaa: "Enkö minä jo sanonut, kun oikeaa suupieltäni kutitti, että tulee oikeita vieraita! Vieraita! Että tulee ehkä Roska! Se oli totta! Totta! Totta!"

Nainen, Mauno veljen eukko taikka toveri, sillä eihän se Pertta ole vihittänyt papilla itseään Maunon kanssa, vaan muuten ovat yhdessä, haastaa hyvin kovalla äänellä, joka yltyy ihan rauhallisestikin tarinoitaessa joskus suorastaan huudoksi. Niin käy, jos hän on kiihtyneellä päällä, ja sitä hän on enimmäkseen. Silloin hänen puhuessaan on hänen suunsa kuin torvi: pyöreästi auki ja huulet pitkällä kuin leppätorven kovasta puhalluksesta tärisävä ja läpisevä reuna. Silmät aukeavat Pertan huutaessa pyöreiksi kuin suitsirenkait. Ja nytkin hän hakkaa oikealla nyrkillään vasempaan kämmeneensä ennenkuin kättelee ystävänsä Rosinaa, jonka luo hän on rynnännyt. Ja Pertta hokee inttamällä:

"Totta! Se oli totta! Helvetin totta!"

Sitten voi Rosina, joka on laskenut naurahdellen nyyttinsä ja kannunsa pankon eteen, kätellä Pertta Kinnusta sekä veljeään, sillä myöskin Mauno Kypenäinen on kotona. Mauno seisoo vaiti juuri tuossa liitän nurkalla, korviaan rassaamassa, murjottavan ja mustan näköisenä, tummaverinen kun onkin. Ja lisäksi on hän päivettynyt kalastellessaan ja muutenkin vesillä liikkuessaan. Siinä hän nyt seisoo, lapikkaiset jalat polvien kohdalta taaksepäin taivuksissa. Hänen leveä suunsa menee Rosinalle lauhkeaan hymyyn.

Nyt antaa Rosina kälylleen Pertalle tuomisensa, kannun maitoa ja nyytistä kaksi kiloa voita, antaa vaatimattomin elein ja lausein, ikäänkuin kainostellen. Mutta Pertta Kinnunen huutaa:

"Johan minä sanoin! Tuo Rosina se on Rosina! Se on ihminen ... tässä maailmassa! Kun ei ollutkaan tässä muuta kuin leivänkantsäkstä, — ja hapanta leipää kun minä en syö! En! Ennen pyyhkäisen sillä... Ja minä aion jo lähteä maailmalle, ja niin lähdenkin! Lähden! Minä annan tälle pitäjälle pitkät ruikulit. On sitä vielä muualla ... saa hampaisiinsa hiivaleipää. Ja makkaraa häntääni ... muualla. On sitä työtä siellä ... jos ei täällä enää Maunolle anneta. Eikä tarvitse Pertan siinä työssä suoliaan mahasta nylkeä.

Se on naisten työtä. Naisten!"

Rosina Käkriäinen muistaa, että on se Pertta, sellainen hurja, tainnut heittäytyä niihin töihin joskus tosissaankin. Epätoivon vallassa. Vaikka ei viime vuosina, tultuaan Maunon pariaksi. Pertta Kinnunen on ollut tätä ennen miesten kanssa vakinaisesti kolme kertaa. Ensimmäiselle miehelle sai kolme lasta. Mies tuli kivulloseksi, työhön kykenemättömäksi. Pertta, villitty, jätti miehensä ja työnsi lapset vaivaistaloon. Työnsi muut, paitsi vanhinta, Sanelmaa, joka oli kyllin iso kuljettaa mukana. Sitten on Sanelma aina seurannutkin äitiään, asuu nytkin täällä Maunon luona. Muutaman ajan kuluttua sieppasi Pertta toisen akan miehen ja karkasi hänen kanssaan jonnekin, sinne Karjalan puolelle. Kaunis se oli silloin Pertta, Rosinan ja Maunon lapsuudentoveri. Solakka se oli. Kyllä olisi kelvannut herroille ... ja herroja Pertta sadatteleekin itsensä rosvoksi ja tällaiseen elämään johtajiksi. Ja senkin vuoksi on Rosina hänelle anteeksiantava. Norja on Pertta yhä vieläkin, vaikka on niin monessa ruukissa ollut. Ja se kun laulaa: on ääntä! Sen kauneuden tähden on Rosina ihaillut häntä jo nuorempana, ja ihailee vieläkin: varsinkin lapsuuden muistojen vuoksi... Jopa rakastaakin häntä, koska heidän kummankin elämänsä kohtalot ovat olleet kovat. Ja osaapa Pertta aina sittenkin selvitä helpolla! Sitä taitoa ei ole kärsimyksiin alistuvalla Rosinalla.

Siellä Karjalan puolella sai Pertta sen toisen akan miehen kanssa taas lapsen. Ja pakeni sieltä takaisin tänne kotipitäjänsä, jättäen sen lapsensa sinne. Sillä se mies oli tullut tänne akkansa luokse. Mitäs vihkimättömästä liitosta! Ja kyllä se Jumalakin osaa rangaista sellaisista.

Mutta itseensäpä on Perttaan pantu rangaistus, kuten Pertta sanookin.

Sen jälkeen kävi niin, että Pertan oikea mies kuoli. Nyt Pertta sai ottaa uuden miehen, vihityttää. Mutta tämä mies taasen oli nuhjake, ja petti vielä Perttaa. Ja Pertta rupesi itsekin pettämään, ihan tietien taiten. Ansaitsemaan naisten töillä, kuten hän äskenkin uhkaili. Mutta se uhkailu oli paremminkin ainoastaan puhetta kuin totta: se on jäänyt Pertalle tavaksi tuon kolmannen ja toisten naisten kanssa rähmäneen miehensä ajalta, jonka hän piankin jätti, lyöttäytyen nyt lapsuudentoverinsa Maunon seuraan. Vihille eivät pääse, kun Pertan mies elää, missä lienee. Mutta Perttako lähtisi miesten kanssa rehjustamaan! Ei sitä niin vain Maunolta! Mauno osaa pitää itsessään kiinni Pertan yhtä hyvin kuin karkottaa muut hänen tavoittelijansa. Pertalle se on antanut jonkun kerran selkäänkin kunnolla. Ja siksipä Pertta hänestä pitää...

Pertta uhkasi muka lähteä maailmalle. Rosina siunailee nyt:

"Voi tuota Perttaa! Se on ... sillä ne sanat! Mitäs täällä ... sitten on tapahtunut?"

"Mitäkö!" toistaa Pertta Kinnunen. "Tuo Mauno on ajettu pois verstaasta! Mutta se on viattomasti! Viattomasti! Viattomasti! Vaikka kaulani herrat katkaiskoot ja kannikoistani kystä itselleen paistakoot, niin se on viattomasti! Sanovat, että hän on kaatanut puita tuon Pönkösen metsästä."

"Ja siitähän se... Poisko verstaasta?"

"Pois! Herrat ovat liitossa, ja Pönkönen. Ei ole Mauno kaatanut! Ei ole tuonut kuin muutamia puita. Mutta ne nyt ovat ... porhot, talolliset niistä puistaan ... niinkuin tikulla heitä silmään sohisi, jos pari kertaa veneellä soutaa. Ja olisi oltu ihmeissä puista, kun Pönkönen ja muut eivät niitä anna, jos ei sieltä Kenkuinniementä olisi saatu soutaa... Ja nyt vielä maitoa ja voita!... Mitenkäs se yksi mörikkä, se Juutas, antoi nämä tuoda?"

Rosina vastaa:

"Mitäs ... tuollaista voisikaretta! Eikähän se muutenkaan ole niin nuuka ... teille. On sen mieli kiitollinen ystäville. Mutta jos joku vihoittaa sen ... se möröttää ehkä koko ikänsä."

"Niin, niin!" huudahtaa Pertta Kinnunen. "Eihän se Juutas paha naisille, ei toki. Haha! Perso se olisi naisille! Olisi! Niin katselee, jos on hameita näkyvillä. Ja kyllä silloin pistää suunsa metiseksi. Luulee naistenkin mieleen olevan. Jos kuka hänestä ... mokomasta! Sellainen se on, Juutas ... hyi saakeli!"

Rosina Käkriäinen naurahtelee, ja onkin hyvillään, että Juutas on sellainen nuhjus, ettei kukaan Rosinalta ainakaan mokomaa ryöstä.

Mutta mitä tekemistä on keskenään Maunon verstaasta ajamisella ja sillä seikalle, että Pönkönen on Maunolle vihoissaan puitensa viemisestä?

"Ei mitään, ei karvan vertaa!" vastaa Pertta Kinnunen Rosinalle. "Mitä niillä puunkantturoilla olisi siinä tekemistä! Mutta kuulehan, Rosinukka, minä ja Sanukka oltiin meidän isännän talossa heinäällä. Talon ruuissa. Leipää ja silliä. Olkoon! Syököön Reisivänni jos...! Niin vein yhtenä päivänä evästä Maunolle verstaaseen, murkinatunnilla. Ja siellä rupesin laulamaan. Minä lauloin ja kuulin verstaan

porhon sanovan pajassa, että taasko se tänne kiekumaan, tuo Potamian varas, Pötkösen metsänvaras. Mutta minä en ole varastanut. En, en! En rievun riekaletta Pötkösen housunlahkeesta! Ja niin sanoin sille herrallekin, insinöörille. Ja sanoin näyttäväni hänelle takapompelini. Ja kun tuli muita herroja ja nekin tiukkasivat Pötkösen puolesta, niin sanoin näyttäväni heillekin. Ja minä näytin sen heille."

"Isomuotoisesi, hihii!" naurahtaa Rosina.

"Niin. Ja olisi ... olisi ollut iso kuin leivinuuni! Silloin se olisi heille mieleinen. Ja siitä ne saivat metkun ahdistella Maunoa. Mutta Mauno nyt ei ole se mies, joka rupeaa akkansa tähden anteeksi pyytelemään. Potkivat Maunon pois. Mutta se on viattomasti! Viattomasti kuin elävä piru! Pötkönen lähetti vielä meille terveisiä, — itse se ei tänne uskalla tulla, muuten siltä suolet mahasta lapettaisiin että hän manuuuttaa niistä kantturoistaan. Ja panee poliisit viinoistakin ahdistamaan. Pankoot vaikka linnaan, ja pää poikki ... mutta minä lähdän ukkoineni. Mauno mukaan! Kyllä me henkemme muualla pärjäämme! Mennään Kotkaan. Tai vaikka Tornioon."

Nämä uutiset, että Mauno on menettänyt työpaikkansa eikä saane Potamiankaan lähistöllä nyt töitä, vaikka hän viitsisikin tehdä, sopivat Rosinan suunnitelmaan, joskin hän suree Maunon kohtaloa, ylpeän Maunon, joka ei pokkuroi porhoja eikä häpäise toveriaan. Ja Rosina ajattelee, ettei se Pertta herroille pyllistämällä muuta kuin näytti heille, mitä he tarvitsevatkin. Mitä ne Pötkösen puut liikuttavat verstaan herroja!

Mutta nyt on Rosinan taottava rauta kuumana, pidettävä huoli omistakin asioistaan. Siksi pyytää hän veljeään, melkein synkkänä murjottavaa, heti tuonne kesäsuojaan, tuvan takana olevaan kamariin, neuvotellakseen hänen kanssaan eräistä sellaisista, joista saattaisi olla Maunolle ja Pertallekin etua.

"Menkää, menkää!" sanoo Pertta Kinnunen. "En minä ole luulevainen ukkoni sisarelle. Ja minun on keitettävä varikkoa. Sillä kahvia minulla on aina. Ilman kahvia minä en rupea olemaan! En, vaikka en viikkoon saisi leipää."

Kamarissa on paitsi pientä pöytäkaappia yksi tuoli ja ikkunalla valokuvauslevyjä, pilalle menneitä, paketistaan aukaistuja. Ne on hankittu samalla tavoin kuin pahvinen valokuvauskonekin, joka on niiden levyjen vieressä: lähettämällä sanomalehti-ilmoituksen mukaan jollekin liikkeelle kolme markkaa. Sanelma ne vehkeet tilasi viime talvena, mutta ei saanut selvää selityksistä, kuinka valokuvataan. Sanelma loikoo nyt sängyttömän kamarin permannolla lehtilaverilla, lueskellen "Työmiestä". Siitäpä aviisista on Rosina saanu Maunon ja varsinkin Pertan suun välityksellä paljon lisää luonnolliseen kiukkuunsa rikkaampia ihmisiä kohtaan, yleensä tylyjä manttaalitilallisia ja Rosinalle outoja herroja ja heidän orteleitaan ja hänelle epämääräisen kruunun lakeja. Itse lukee Rosina huonosti, mutta ei niin huonosti kuin Juutas Käkriäinen, joka ei viitsikään paljoa lukea. Eikä Juutas anna Ananiaksenkaan tilata aviiseja: ne ovat hänestä ajan hukkaa maamiehelle. Ja Rosinakin arvelee, että menevät ne rahat muuhunkin. Ainoastaan silloin tällöin, aprikoivalla kiukkupäällä ollessaan, hankkii Juutas täältä Maunolta lehden lainaksi Putkinotkoon ja tavailee sitä, viisi kuusi kertaa vuodessa.

Sanelma loikoo permannolla. Nyt hän nousee ja kättelee Rosinaa. mutta ei puhu mitään, hymyilee vain kirkkaasti. Hän ei puhu juuri koskaan. Kuuntelee muita. Mutta sallii toisten puhua mitä hyvänsä ja hommata mitä tahtovat. Eikä hän kiihdy milloinkaan.

Sanelma ei ole, sen uskoo Rosina, ruvennut vielä minkäänlaiseen pahaan, tuo kuudentoista ikäinen Pertan tyttö.

Rosinan silmänluonnista huomaa Mauno, että sisar tahtois Sanelman nyt lähtevän hiukan heidän paristaan. Mauno kehoittaa Sanelmaa menemään tupaan, ja Sanelma tottelee, tyynenä ja tyytyväisenä.

Hetken päästä kutsuu Mauno kuitenkin hänet tuvasta takaisin. Sillä Rosina on puhetta alkaakseen kysellyt veljeltään, eikö Maunolla olisi antaa Juutakselle niitä viinoja, niin että Juutas pääsisi edes jotain tekemään. Maunolla on niitä kyllä: hänen on täytynyt hankkia ... ainoastaan vähemmän, omiksi tarpeikseen ... kun rahat tässä loppuivat, elääkseen niillä. Mutta Rosina maksaa Maunolle sen minkä muutkin. Ja täytyyhän Maunon koettaa auttaa sisartaan. Mauno kärkee siis Sanelman sisään ja lähettää hänet tuonne saunaan, täyttämään siellä Rosinan putelit ... ne kontissa olevat. Mitäs Sanelmasta, kyllä se nämä asiat tietää, se tyttönen sanoo Mauno.

"Mutta minkätähden tässä lihotetaan niitä välikäsiä?" alkaa Rosina silloin puhua veljelleen, heti kun Pertan Sanelma on uudestaan poistunut. "Miksi ei turuutettaisi sitä itse ... poltettaisi...! Eivät menisi voitot vieraille."

Nyt esittää Rosina Käkriäinen tällaista: jos Maunolla ei ole täälläkään työtä, vaan hyysäävät pois, rikkaat, niin tulokoon Mauno Putkinotkoon. Perttoineen ... ja Sanelma kanssa. Heinäntekoakin olisi. Ja tulisi sitä leipää ... sillä muulla tavalla. Jos ruvettaisiin hörräämään. Syyspuolella se kävisi hyvin. Ja miksikä ei jo heti? Nyt ne alkavat illat pimetä.

Mauno Kypenäinen murhahtaa:

"Niin, eihän tässä nyt muutakaan asuntoa ... kun karkaavat täällä kimppuun. Mutta entäs se Muttinen? Onko se siellä nyt? En ole nähnyt kaupungissa könnimässä, kun en ole viikkoon siellä käynyt. Silloin näin. Mutta se on tainnut meistä kuulla... Ja on muutenkin teille äkäinen."

"Sekö?" huudahtaa Rosina Kypenäinen. "Eikös sitten köyhemmällä saisi olla päiväläisiä! Apulaisia ... heinätoisissa. Hihii! Eikä se olekaan siellä. Ja jos tulee, niin sanotaan ... sanotaan, että te olette käymätein, olette menossa kalamiehiksi, kauemmaksi! Ja ... asuisitte vaikka aitoissa ... ja päivin olisit sinä keittämässä. Ja Pertta saisikin jäädä Sanelman kanssa heinään. Meillä ei ole oikeaa asuntoa. Tupa on yhä niin... Mitäs Juutaksesta. Mutta syksyn alussa se Muttinen ainakin menee pois, köntäle. Silloin ... jäätte ihan vaikka meille olemaan. Jos saisi rahoja, ottaisi kylältä salvumiehet... Ja tupa pystyy ... kuin linna. Ja tultaisiin sitä ominkin miehin toimeen, jos Juutaksella olisi mukana muita. Silloin se tehdä riuhtoisi ehkä. Sitä kun pitää aina nykiä nenästä... En ole saanut tupaa korjaamaan, vaikka välistä tahtoisinkin. Siinä menisi viikko tai kaksi. Ja tästäkään hommasta ei sen hänen luontonsa tähden ole tullut ... tuon ökötin keittämisestä, hihii ... rylläämisestä. Se on ollut jo melkein taipuvainen. Hiukan vain asettui vastakarhaan, kun olen sitä esitellyt. Mutta tänäkin aamuna se arveli jo sinne päin. Vaikka se katkesikin siihen ... kuin nukkuvan rukous."

Rosina sanoo nyt innoissaan ja supatellen, että koska Juutakseen ei pysty muu kuin kova, niin pitäisi sitä uhata. Leikillään. Maunon sopisi tulla Putkinotkoon ja sanoa Juutakselle, että hän ilmiantaa hänet, mokoman mörikän, jos hän ei rupea yhteisiin tuumiin. Ja rupea ihan heti, viimeinkin. Maunohan se näet tuntee nuo Juutaksen retket ja reissut. Pilalla vain ... niin että Juutas pääsee alkuun.

Jos ei Rosina tätä apua saa, ei hän tiedä, miten jaksaa eteenpäin kimpsuilla.

Niistä kauppiaan hommistako lienee Juutas tullut entistä nuutuneemmaksi ... ja hänestä se on tarttunut isompiin lapsiinkin. Tekisi Rosinan mieli kerran olla vähän höllemmälläkin.

Rosina jatkaa:

"Ja jestileipiä ja läskiäkin saisi sinun Perttasi pöydälleen, kun tasan näet pantaisiin saaliot! Ja karttelemaan nyt tässä ... eivät nuo ole herrat ennenkään mitään mahtaneet ... edes Juutakselle."

"Minullekos sitten!" äännähtää Mauno, joka tuntuu olevan valmis hommiin. "Vai minulle. Voi Jeesuksen ... hahaa, minä en uhkaile, niinkuin Juutas, vaan minä losautan."

Sen tietää Rosina hyvin veljestään, linnat ja kaikki kärsineestä.

Sitten naurahtaa Mauno:

"Haha, jokos se Juutas nyt olisi pehmeämpi? Olenhan minäkin, sen tiedät, sitä hänelle esittänyt. Mutta annahan olla: nyt käynkin siihen kiinni oikein tervarukkasilla, eikä silloin auta hänen muu kuin kiinni pysyminen. Se vitkastelee. Ja se vitkastelisi koko ikänsä..."

"... ja kuusi päivää!" lopettaa Rosina iloisena.

Niin he juttelevat.

Siinä sanoo Mauno, että hänellä olisi jo tiedossa pataan soveltuvat tarpeetkin: se yksi tämän kylän kavereista, niistä, jotka puuhailevat täällä sitä, pelkää vallesmannia. Sanelma oli kaupungissa torilla käydessään sattunut kuulemaan ihmisten kertovan, että tällä miehellä olisi polttopaikka tupansa sillan alla. Ja niinhän sillä olikin. Savu ja höyry menevät ulos korsteenista. Mutta nyt se mies vähän arastelee ja myisi sen polttimonsa.

Rosina innostuu, että onpas viisailta konstinsa. Sellainen syntyisi vaikka minkä tuvan sillan alle. No ... Putkinotkossa nyt ovat lapset... joskaan ne nyt eivät...! Mutta onhan siellä korpea! Ja pata on! Iso kotapata, se, jonka Mauno tietää. Ja kuinkas se olisi: Juutas lähti juuri tänään hankkimaan jauhoja Kenkuinniemen sahalta. Kuumilta se on taottava rauta! On häärättävä niinkuin palava taula hännän alla! Eikö voisi keittää niistä jauhoista? Maltaita ... puodista. Ja hiivaa. Ja onhan Mauno ollut keitossa mukana, ja Juutas kehuu osaavansa. Ja se osaakin vaikka mitä, jos se tahtoo ja pääsee liikkeelle. Ja rahalla saa aina uutta jauhoa, leiväksikin. Vaikka rypisi aina turpa jauhoissa ... ja ruumis jauhon vallassa. Tulkoon Mauno väkineen heti Putkinotkoon.

"Varikkoa kurnimaan! Varikkoa! Varikkoa!" huutaa Maunon Pertta tuvasta.

Mauno ja Rosina menevätkin.

Kahvia juotaessa ilmoittaa Rosina Käkriäinen sitten vilkkaasti supatellen kälylleen tuon kamarissa

tehdyn päätöksen. Mutta Pertta huutaa, lyöden puukon päällä tahtia kämmeneensä, syödessään voilla runsaasti siveltyä mustaa leipää ja juodessaan kahvia päälle, huutaa silmät niin levällään, että valkuaiset paistavat:

"Ja me mennään! Kenkuinniemeen! Jo tänä päivänä, tänä päivänä. Laivalla. Niinkuin ammuttuina. Ja se keitetään. Mitä isket silmääsi, Rosinukka? Isket! Isket! Ei sieltä tule muita kuin Sanelma. Kantaa sinulle konttia sisään. Pitää sen sellaisen tytön jo tietää ... pitää! Mutta siihen saa luottaa. Se ei kerro. Muuten selkään... Veneeseen hatut ja torvelot, Mauno. Säkkiin. Ja lotka laivan perään ... ja hennon minä itsekkin siinä veneessä istua. Pois minä lähdän täältä. Mutta saunassa minä en rupea asumaan. Saarukka kertoi: siellä lahot sillat nauravat Juutas Käkriäiselle. En rupea. Olisin kuin keltiäispesässä. Ihan kuin kusiaispesässä. Se on totta, totta. Jo on tullut huonoksi tuo Rosinukkani, kun ei mene aittoihin. Minä olen maannut niissä ennenkin. Ja hyvä onkin, hyvä ... ukko haarojen välissä. Ja Juutas keittämään, mörökki... Ja sinä sellaiselle menit, Rosina... Pannaan keittämään. Pannaan! Pannaan! Vaikka hän rautoihin joutuisi, niistä isoista käsistään, roppanoista, isommista kuin koko mies. Mitä se tuollainen on? Sihautat niinkuin koiranpentu, Sanukka! Holauta. Holauta! Holauta!"

Maunon Pertta kehoittaa holauttamaan tyttärtään Sanelmaa, joka on tuonut Maunon hiljaisesta neuvosta Rosina Käkriäisen tuohikontista yhden puteleista ja kaatanut siitä vihertävän tilkkasen ensin Rosinalle. Rosina taipuu hymyillen ja ikäänkuin kainostellen maistamaan huultensa kärjillä tätä juomaa, joka vähän haiseekin. Mauno kulauttaa välinpitämättömästi mukulaiseen kurkkuunsa norrin, Sanelman kaataman hänelle samoin Pertallekin. Nauratellen lisää nyt Sanelma äidilleen ja ottaa itselleenkin kupin pohjalle.

Sitten jutellaan kaikenlaista. Ja yhtäkkiä alkaa Pertta Kinnunen laulaa, etupäässä levottoman luonteensa ilosta, tietäessään, että hän pääsee taas vaihtamaan olinpaikkaa, mutta myöskin näyttääkseen hyvää ja kovaa ääntään Rosinalle, joka ihailee häntä. Ääntään, jonka pitää olla kuin parhaan papin. Auringon paistaessa kolmiruutuisesta ikkunasta ja sinisen taivaan säteillä laulaa Pertta Kinnunen, jonka päätä haiseva roju huimaa, laulaa säkeiden loput kimakasti venyttämällä ja aloittaen aina uuden säkeen kiekaisemalla, niin kovasti, niin että koko Mesopotamian kylä kaikuu:

"Suloi-seessa Suomessamme oisko maata armaampaa kuin on kaunis Karjalamme..."

Kahdeksastoista luku

Aurinko paistaa Putkinotkossa. Mummo, ruskea ja kumaraselkäinen, kulkee Putkinotkon mökkiä kohti. Hän tulee marjametsästä.

On kesä, vanhoille etenkin hyvä. Aurinko korkeimmillaan, taivaan suurella ja tummalla ulapalla. Se hautoo nukuttavasti väsyneen mummon päätä, kun hän kaahnustaa metsäpolulla, ylös ja alas mäkiä. Katselee huonoilla silmillään siristellen eteensä, ettei eksyisi karjapolulla, ettei kompastuisi kiviinkin. Koko hänen kyyryinen yläruumiinsa vapisee. Vasemmalla kädellään painaa hän litteää rintaansa vasten tuohista, jossa on mansikoita, joukossa mustikoitakin, puolukanlehtiä ja havunkorsia.

Mutta oikealla kädellään koettaa hän pidellä melkoiseksi kyssäksi paisuneilla hartioillaan risutaakkaa, kuormavitsan sisään pujotettua. Tuolla viidakossa mummo katkaisi ja väänsi koivunoksasta sen vitsan. Polttopuita hän kantaa, kahvinkeittoa varten. Sillä kai hän nyt varsinkin kahvia saa, kun Leja on yksinään emäntänä kotona. Kahvi se helpottaa hänen luuvaloisia jalkojaankin, laihoja kuin talituikku, polvista ja kantaluista muhkuisia. Mutta mitäpä siitä kivusta! Tai muustakaan maailmassa. Mummo on vanha, lähes seitsemänkymmenen ikäinen... Maailmasta päästäkseen hän elää.

Hän kömpii mökin kukkulaa kohti siltä suunnalta, jossa lampi ja niitty ovat, musta ja syvä lampi, ja niitty täynnä kerkeän kesän kukkia.

Mummo, jolla on päässä valkea huivi hunnun tapaan, muinaissuomalaisen hunnun, niin että otsan yläosa on peitossa, mutta korvat asioita kuuntelevat ja ikäänkuin näkevät korvat, sokeutuvien silmien sijaiset, hän laulaa tullessaan jotakin vanhaa virttä, Taavetin psalmin sanoihin sepitettyä, kääntäen päätänsä tuon tuostakin sivuilleen, joten hunnun laskos hartioilla heilahtelee. Laulaa säkeen nyt, toisen tuokion päästä. Laulaa niinkuin ajatusten uupunut kulku, kaahnustaminen ja sydämen alakuloisuus sallivat. Kimakalla ja sortuneella äänellä, kuitenkin vielä joskus heleäksi kirkastuvalla. Sen äänen arvaisi olleen aikoinaan sangen kauniin, niinkuin on muuten hänen tyttärelläänkin, milloin Rosina laulaa: iltaisin lapsilleen, pienimmille, levähtäessään joskus ennen makuulle rupeamista, päivän touhuista väsynyt äiti. Ja sama ääni kuin Rosinalla on erällä Rosinan lapsillakin, mummon perintö. Se on pienellä Sanukalla, kun hän rupeaa veisaamaan mummolta tai Pertta Kinnuselta kuulemiaan virsiä, tai matkii toisten lasten kanssa aitan vinnillä kirkossa istuvaa seurakuntaa. Ja Lejalla sekä Jopilla.

Mutta varsinkin pikku Repukalla, Sirkkuna visertelevällä. Hänellä se on lauluääni ehkä parempi kuin Lejallakin, arvelee mummo, Rosina Kypenäisen äiti. Parempi on ääni, joskin Leja on oikea lapsi, vaikka onkin sen toisen mummon näköinen, tuon Juutaksen äiti-vainajan. Muut lapset, laulamattomat heistä, ovat äänensäkin puolesta Juutas Käkriäiseen. Niin, Malakiashan se röhisee ja örisee kuin mikä mörkö, vaikka se muuten olisi hyvä. Ananias ei laula, vaikka kuulo on selvä; sen vähemmin Saara. Ja Topi laulaa niinkuin Malakias, jolla ei ole sen kummempia lauluja kuin:

"Karvat ja kassit, korvat ja kossit!"

Sellaisia ne ovat Malakiaksen virret.

Näin vilahtaa mummon päässä. Hän on seisahtunut pienelle ja harmaalle aholle, sillä siellä hän oli näkevinään mansikoita. Hän kumartuu nyt niitä poimimaan. Ja ryömii sitten pitkin maatakin, nähdäkseen ja saadakseen mansikat oikein lehtien alta. Hän kerää sekä kypsiä että raakiloita. Ja löytäessään mansikoita, muutamia oikein meheviä ja hyvältä lemuavia, melkeinpä jo liian kypsiä, mutta sen imelämpiä, ikäänkuin Herran antimia, ihmettelee hän vielä, kuinka ihminen saattaa laulaa sillä tavoin kuin laulaa tuo Pertta Kinnunen, muka hänen miniänsä, ... niin, niin, vihkimätön ja toisen vihitty akka. Sellaista on Pertan hoilaus, riuhtominen, jota Rosinakin ihastelee. Mutta ei Rosina itsekään laula sillä tavalla. Ja toisenlaista on mummonkin laulu, kun hän sitten jälleen alkaa Luojalleen laulaa, unohtaen melkeinpä kaiken muun kuin laulunsa, kulkiessaan taas hiljalleen eteenpäin, uudet mansikat tuohisessa kauniina katteena. Syvästi harras, heleä, tyyni ja luottamuksessaan voimakas on mummon laulu, vaikka ääni on jo vapiseva ja heikko. Se laulu muistuttaa Rosinan haikealta vivahtavaa ja tyytyväistä laulelua hänen tuudittaessaan pientä Luukasta tai Repekkää. Mummon ja Rosinan laulussa on kummallisia omia sävelmiä, niiden nuotissa vilahtelee tuon tuostakin yllättäviä äänentapailuja: omituisen jyrkkiä siirtymisiä mollista duuriin ja duurista molliin. Puoliääniä tarkempaa äänien jakoa, jota soittimien täydet äänet eivät ole pilanneet; vapauksia, jotka eivät johdu korvan heikkoudesta, vaan herkkyydestä. Alkuihmisten yksinkertaista, kaikki tunteensa vivahteet soinnuttavaa, epämääräistä laulua, ikäänkuin laulurastaan puhelua.

Nyt lähenee mummo risukimppu selässä sitä mäkeä, jolle mökki on rakennettu. Hän nousee naavettuneen pellonaidan vartta, väljämetsän pienten petäjien sivuitse, lehmien polkemaan ja kuumaa uraa. Tuolta oikealta kuulua mummon silmään lammen perukka, tummahtavasta hämärästä. Kauempaa kiiltää lahti, jota ylempänä sen lammen pinta on. Kuinka se kiilto häikäisee silmiä, säkenöi koreasti auringon poutaista valoa, ja kuinka lahti kihisee ja kiehuu auringonkiloa. Sieltä päin on mummo tullut, kiertoteitä. Mutta ei ollut jaksanut aivan Muttisen huvilalle asti, vaikka siellä, rauhoitetulla alalla, olisi aitauksen sisässä ollut marjoja enemmänkin kuin muualla, koska elukat eivät sinne pääse sotkemaan.

Aurinko paistaa, kiertää yhä, yhä oikeaan käteen, taivaisilla teillään. Niin on hiljaista. Ja Jumalan kesä kaunis. Ei melua mökiltäkään, joka kohooa jyhkeänä töyrynsä takaa, kohti taivasta, jolla ei näy olevan hattaroita. Lasten ääniä ja putkien soittelua erottaa tosin mummon korva, mutta etäältä. Eivät ne taida kuulua niityltäkään. Ja koiran haukuntaa ... mitä se Hurja haukkunee?

Helle on, herttainen, kesä kultainen. Hyvä vaivaisille jäsenille. Heinäpouta. Missä kujan varrella on multaa vähemmän, voimatonta keltamultaa, siellä pyrkii matala ruohokin kulottumaan: keltaiselta paistaa tuossa rinteen kylki. Mutta eivätkös kiilu siellä pääskysenhatut, kuin mitkä häikäisevät silmät? Vai mitäs punaista siellä on' Mummo menee ja katselee. Pääskysenhattuja ne ovat, kun hän niitä läheltä tarkkaa.

Ja helle kypsyttää ruista... Jos vain ennättäisivät sitä ajoissa korjaamaan! Ja toukojakin jouduttaa. Kosteutta on vielä alkukesän sateista maassa.

Mummo kulkee lämpöistä kujaa edelleen. Hän ajattelee pääskysenhattuja.

Nämä pääskysenhatut, niitä ne olivat ... ne ovat niiden aikojen tuttuja, kauan menneiden, jotka muistoillaan värisyttävät hänen mieltänsä lauluun. Tällaisina päivinä tulevat mieleen entiset päivänpaisteet. Ne tulevat niinkuin lammen pinnalle nousee, kun se lämpiää, syvältä pohjaporeita. Muistoja ovat ne poreet, mutta hyvin epämääräisiä. Ja vaikka niissä muistoissa on koviakin, ohdakkeita elämän koko pitkältä polulta, eivät ne enää sydäntä pistä, eivät kalva tai kaiva. Sillä mummo on vanha ja väsynyt: ne asiat ovat sydäimestä palansa jo kalunneet ... ja sydän on jälleen kalutut paikkansa peittänyt niinkuin vanha puu rosoisella kuorellaan suojelee ytimensä.

Eiväthän sen kuoren läpi tunnu kovin edes nykyisetkään pistokset, joita kyllä on. Eivät ... varsinkaan tällaisilla hetkillä, jolloin Isäisen aurinko paistaa niin koreasti mummolle.

Keltaisilta alkoivat äsken pääskysenhatutkin vilistä hänen silmissään, kun hän katseli niitä vähän kauemmin. Ja sitten poimi hän niitä, kopeloimalla ... lapsille aikoo hän viedä niitä, Repekalle ja pienelle Luukkaalle.

Niin hän hamuilee kedon kukkia kuin marjojakin, puolisokeana. Eivät, eivät erota silmät sen paremmin! Tuoni tuo lähestyne... Siihen kutistunee tämä maallinen elämä, joka taakse jääneenä kuitenkin onnellisena hohtaa kaikkine pahoineenkin. Mutta ei sekään kuoleman tulo tunnu pahalta. Väsyttää. Jumalan päivä paistaa ... tuolta sinisen takaa: taivaasta, jossa on valkeus aina paistavainen.

Kovaakin on maailmassa ollut. Ja pahaa on ihminen itse tehnyt... Pojankin hän oli tehnyt ennen vihkimistä ... sen Maunon. Eikä hän sitä ole salannutkaan ihmisiltä. Eipä enää kymmeniin vuosiin. Niin se asia on mennyt.

Ensin kertoi siitä helpottaakseen mieltään. Ja sitten on huvikseen kertonut, kun on sattunut sellaisista asioista kenen kanssa puhe. Kertonut, että hänelläkin se on yksinäinen poika. Kun sulhanen silloin, ensimmäinen, jätti hänet. Miksi ei olisi jättänyt? Koska oli osansa saanut, ja toinen oli nuori ja parhaillaan oleva tyttö ja oli laskenut aittaansa. Mitä ne ihmiset sellaisesta ihmettelevät? Ei sureta se mummoa enempää kuin ilahduttaakaan jokin muu ... sekään, että toinen mies oli sen pahan sitten korjannut. Oli vihittänyt vaimokseen, ottanut taloonsa emännäksi, sillä ei hän suostunut enää vihkimättä peliin. Mutta eipä siitä vaimona olemisesta enää sitten, niiden asiain puolesta: ne asiat olivat jo sydämessä muuttuneet. Syntinen hän on. Syntinen on ihminen. Jumala anteeksi antakoon. Mutta onpa Luoja ottanut ne ajatkin pois, iloiset ajat. Ei se kummaa, että hän sitten tahtoi myöskin narrata. Ja narrasi sitä miestä, nuorena vaimona. Mummo on kertonut, vieraammillekin, sellaiselle kuin herra Muttiselle, että hän silloin ennen oikein sokerilla voiteli huulensa, kun meni tavoittamaan poikia niitylle ja hevoshakaan. Niitylle ... kesäiselle niinkuin nyt. Ei se tunnu mummosta kummalta, että hän oli narrannut. Hän näkee ainoastaan epämääräisiä kuvia niistä iloisista hetkistä, jolloin sokeroituja huulia oli kilvan tavoiteltu. Sitten, sitten ... hohoi ... uuvuttaa. Mies oli kuollut. Eipä Maunosta taloa hoitamaan, pieni oli Mauno ... eikä siitä olisi siihen ollut, vaikka hän olisi ollut isokin, hohhoi. Ja pieni oli talo, myymällä se meni. Sitten ... kuinkas sitten? Loisin olivat eläneet. Rivakka oli mummo silloin: niinkuin nyt Rosina. Koreita kesiä ja hiljaisia talvia. Ei koske sydämeen enää, että Maunon, joka kasvoi yhtäkkiä mieheksi, piti tärveltyä. Linnaan se joutui ... tappelusta. Poliisia löi. Ovat ne lyöneet muutkin. Ja senkin kertoo mummo kenelle tahansa, jos siihen puhe sattuu... Ei, ei ole Maunolla edes mökin-pahaista, mihin omaa äitiään kutsua. Ja sen eukko, miniän-rutkale! Ei tee Maunolle lapsiakaan ... muille on tyhjäksi itsensä tehnyt.

Siksi onkin mummo koettanut kiintyä sitä hartaammin Rosinan lapsiin, ja kiintynyt muutenkin pienimpiin niistä. Ja niidenkin tähden hän on pyrkinyt oleksimaan täällä, vaikei se Rosina hänestä. Vaivaksi hän on, vanha ja huono, nuoremmille. Mutta siitähän se ikä loppuu, ja on hyvääkin ollut. Nyt ei jaksaa mummo tuudittaa kauan kerrallaan Luukastakaan. Siksi jää täällä leivättä. Kukas se ilmaiseksi? Rosinalla on huolensa. Mutta tarvitsisi se vanhakin. Ja kerran on Rosina ajanut äitinsä oikein korennolla talosta, kovasydämisesti, koska mummo ei ole voinut sietää tuota Juutasta, köhniäistä, riuskan tyttärensä pilaajaa. Mutta Rosina pitää tuollaisesta Juutaksesta. Sellainen on ihminen. Sellaisiahan ovat ihmiset aina.

Mihinkäpä sudet vanhoina joutuvat?

Eivätkö toiset syöne heitä ennen niiden kuolemista?

Eikä sekään mitään, että mummon toiveet Rosinan lapsistakin ovat menneet. Malakias: ei siitä akanottoon. Sellaisen Isäinen teki hänestä: jo olisi miehen ikä, ja miehen värkit sillä on, on ollut parikin vuotta, tarkastellut sen on mummo ja nähnyt. Mutta Ananias ... isäänsä taisi sittenkin tulla ... pieneenä virkeä ... nyt viruttelee selkäänsä, ja tulee päivällä kesken töitä makaamaan. Ja Saara ... hävytön se on mummolle eikä se oikeille jäljille joudu.

Mutta niinhän ne ihmiset. Menevät minne Luoja sallii. Minne Luoja sallii pirujen viedä.

Leja on vanhemmista lapsista parhain, mutta toisen anopin on näköinen, Juutaksen äidin, tänne kuolleen, pirtin lattialle. Sen on Lejalla huulet, joskin ääni on tämän mummon. "Ääni Jaakopin ääni, mutta kädet..." Ja nuoremmat kiroilevat ja telmävät ja tappelevat ... mummosta välittämättä, jumalattomat. Jopikin, pieni naskali! Isäänsä ovat... Vihapäisiä... Vävyyn kaikessa tulevat. Ei tiedä, mitä tästä perheestä oikein tulee.

Mutta ei mummo heitä enää isoina näekään.

Ainoastaan nuorimpia hän ajattelee ilolla. Repekkää, Herran terttua. Ja varsinkin Luukasta hän vaalisi, jos jaksaisi. Sillä mummo uskoo, ja hän saa synnit anteeksi. Eikä Luukkaassa, kapaloon käärityssä, ole mitään pahaa. Ei mitään, joka toisi mieleen surua. Se on viaton kuin toivonlehvä ... näkymättömän toivon. Josta mummo iloitsee yhtä paljon kuin ajatellessaan sitä ikuista kirkastusta ja iloa, minkä uskova ihminen saa. Ihminen silloin kuin lapsi, sellainen kuin mummo nyt laulaa, kantaessaan marjojaan ja kuormaansa hiljaa mökin mäelle, ilmestyessään mustan riihen nurkalta mökin veräjän taakse. Laulaa auringonpaisteessa säkeen kerrallaan. Sirkat sirisevät helteessä. Kallioiden

takana läpisevät haavat, mutta hyvin hiukan. Kaikki vaikennee jälleen ... ikäänkuin kuunnellakseen. Ja aurinkokin tuntuu hymyilevän ja siunaavan harrasta laulua, aurinko, joka säteilee keltaisena huuruavan ilman läpi. Ikäänkuin loistava aurinko iloitsisi maansa hedelmistä, joita se kasvattaa, ja tästä heilimöivää maata ylistävästä laulusta, jota mummo laulaa, ajatellen pikku Luukasta ja itseään:

"Hän on kuin istutettu puu... vesiojain tykönä... joka hetelmän ajallansa antaa..."

Niin laulaa mummo, verkalleen kävellen ja läähättäen, hartaalla, heleällä ja tynnellä äänellä, hohtavan auringon ja iankaikkisen taivaan alla.

Mummo laskee risutaakkansa veräjän yli, ja kiipeää sitten itsekin pihalle. Ihmettelee matikkaa, joka on yhä tuvan portailla, ihmettelee, ettei Moksi ole sitä tullut siitä noutamaan. Sitten menee mummo risuineen tupaan.

Ulkoisen ilman hämärtämällä silmillään tirkistelee hän siellä. Niin virkkaakin Leja hänelle jotain, karsinasta kehdon äärestä. Ja pikku Luukas on kehdoissa. Leja sanoo:

"Hyvä, että ... mummo edes tuli. Muut, havukat, lensivät...!"

"Mihinkä ne menivät?" kysyy mummo.

Leja vastaa:

"Minne lienevät... Kesken heinäntekoa... Ketunpesälle ne menivät, pojat. Ja sinne veivät perästään pienimmätkin... Kukas sitä Esteriäkään kiusaamaan, yksinään, annoin hänen mennä Repekan vahtijaksi."

"Ketunko pesälle!" huudahtaa mummo hengästyneellä äänellä. "Kettuja jahtaamaan. Tällainen pouta... Se se on...!"

Mutta mummo on väsynyt, ruumiinkin vaivoista.

Sen lempeämmin katselee hän nyt, kun on pyytänyt Lejaa pistämään hänen marjansa konttoriin, ylähyllylle, etteivät Topi ja Sanukka veisi niitä, katselee pientä Luukasta, hänelle kätkyestä naurahtelevaa. Ja mummokin naurahtelee Luukkaalle ja näyttölee sille pääskysenhattuja. Mutta asettuessaan tyhjän sängyn reunalle lasta tuudittamaan esittää mummo Lejalle, että eikö sitä olisi kahvia keitettävä? Lejakin sitä tarvitsisi, yksinään reuhtonut, ja muutkin saisivat, nuo heinämiehet muka. Mummo on tuonut risuja kahvipuiksi.

Leja vastaa aikoneensakin juuri ruveta kahvinkeittoon ... ja sitten ruokahommiin.

Yhdeksästoista luku

Mutta Juutas Käkriäinen istuu komeassa salissa, Könölinin sahan kartanossa, jota sanotaan hoviksi, kuten ennenkin, herrasaikoina. Mutta herra se on Könönenkin, rikas Konsta Könönen.

Käkriäinen on istunut siinä jo puolen tuntia.

Ja sitä ennen on hän ollut hovilla parisen tuntia.

Salissa on neljä korkeaa ikkunaa ja kaksi vihertävää kaakeliuunia sekä katossa messinkisillä hevosenpäillä koristettu lamppu.

Pari ikkunoista on auki. Käkriäinen on täällä ajatellut, että jos hän kerran tekee tupaansa Putkinotkoon uudet ikkunat, niin avattavia niitä ei tehdä. Saa sitä ihminen pellollakin ilmaa, ja lämmintä varten se on tupa. Sellaiset avattavat ikkunat, jotka Muttinen oli aikoinaan Putkinotkon tupaan teettänyt, määrittävät asumuksen: valuttavat talvella vettä seinille. Ja kyllä Käkriäisten nenä sietää sen rukiisen hajun, joka on umpinaisessa tuvassa.

Kun täällä hovissa pidetään ikkunoita tuolla tavalla auki, niin siksi niitä tarvitaan kaksi uuniakin, talvella.

Salissa on vielä sohvia, Pietarista tuotuja, vihreitä kuin kuihtunut sammal. Ja tuoleja sohvien välissä ja ympärillä. Ja on kukkia, joiden lehdet näyttävät olevan kuin mitäkin piirakkaita. Ja seinillä ikkunain välissä peilejä, ihmisille naamojaan kuvastella: kolme lattiasta kattoon ulottuvaa peiliä, joista yksi tuntuu rämähtäneen rikki. Ja paitsi maalattuja kuvia on valokuviakin, yksi itse Könösestä, viiksineen, jotka ovat terävät kuin naskalit: toinen niistä tököttää ylöspäin, toinen alas. Se on Konstan

nuoruudenaikainen kuva, silmät narjottavat päässä kuin renkaat. Ei ole tämä nykyinen Konsta Könönen enää niin riuska ja tuikeasilmäinen. Ja pois tuo on ajanut viiksensäkin ... vanhentunut on mies.

Näin on Käkriäinen ajatellut ennen, milloin on saliin ovelta vilkaissut. Tänään ei hän ajattele tällaisia. Hän on vihainen.

Oven suussa hän istuskelee, möyhenneytyllä tuolilla. Sellaisella tuolilla, jolla ruoteet tuskin tuntuvat hänen takalistoonsa. Hän tietää, että ruoteet ne ovat tuolin sisässä. Hän tuntee ne. Tuoli on kuin mustalaisen hevosen selkä. Mutta topinkipaikalla istuu kuitenkin kuin heinäpussilla hevosen selässä.

Miksi hän ei istu tuollaisessa tuolissa, jossa on kaiteet käsivarsien pitelemistä varten ja putoamista vastaan? Taikka hyvän reen pituisessa sohvassa?

Ei häntä alunpitäen ole tänne saliin istumaan kutsuttukaan, vaan hän on tullut sinne itse ja istahtanut. Ei hän ole ollut millänsäkään, luvattaisiinko hänen siihen asettua.

Takkinsa selänkin hän muisti olevan matikanlimassa, tosin kuivuneessa. Mutta ei hän siitä välittänyt. Olipahan melkein harmissaan, ettei se lima ollut vielä märkääkin.

Muutama tunti sitten oli hän vielä niin tyytyväinen ja muhoileva. Mutta nyt taas ärtyisellä päällä.

Seurana on hänellä salissa kauppaneuvos Könölinin oikein korea tytär. Mutta eipä Juutas Käkriäinen nyt tuosta tytöstäkään. Ja liiaksi kyseleväkin on Konstan tyttö, joten Käkriäinen ei tällä hetkellä viitsi hänelle enää vastata paljon mitään.

Syrjittäin karmituolilla istuu Juutas. Tuolin mätäs helähtelee silloin tällöin hänen allaan, kun hän käännähtää. Toinen Käkriäisen jalka, josta lapikkaan varsin on valunut nilkkaan kurtuille, on tuolin etupuolella, toinen tuolin sivulla. Ruumis on kääntynyt uuniin päin. Käsivarttaan hän nojaa tuolin selkämykseen, mutta tyytymätöntä ja mälliä pureksivaa leukaansa, karvaista ja kirjavaa, painaa hän kouraansa.

Juutaksella on se akkaväen hatusta muokattu hattu päässä. Äsken on hän pistänyt sen takaisin päähän, vaikka se ensin oli hänen taskussaan tuolla keittiössä istuttaessa. Se on mukava hattu siitä, että se menee taskuun, kasaan kuin sukka. Nyt on hattu syvällä toisella korvallisella. Se on keskilattialle päin käännettyllä ohimolla, niin että hatun lierien alta näkyy ainoastaan hänen toinen, hiljaa märehäkövä leukansa, tippuvaa mällinestettä ja vähän nenää, mutta ei yhtään hänen silmiään.

Kyllästymisestä ja suuttumuksesta on hän puolittain ummistanut silmänsä. Ja nyt ne alkavat mennä umpeen nukuttamisestakin.

Mutta siltä puolelta päätä, jota sinertävä hattu ei peitä, kohoa tukka korttelin pituisina töyhtöinä, kellertävinä ja punertavina kuin päivänpolttama suolaheinä. Paikoittain on pää harmaasti päistäreinenkin ... kuin metsäsian turkki.

Nurkka paidan helmaa pilkistää esille housujen nappiraosta. Sitä hän ei kuitenkaan ole tullut huomanneeksi. Silloin tällöin sylkäisee hän tuskin tuntuvaan tihkun uunin eteen, mutta kuitenkin yli valkean maton, joka kulkee salin peränurkasta oveen.

Neljättä tuntia Käkriäinen oli jo varsin hyvällä, jopa iloisella päällä. Ja alkoi tuntea selviävänsä pitkäksikin aikaa ... karhuna makaamisesta.

Verkalleen oli hän kulkenut tänne hoville, katsellut. Kierrellyt milloin suhisemasta hiljentyvien koivikoiden halki, milloin havunpihkalta haisevia kankaita. Poikki metsäniittyjen, joilla vesi seisoi vähissä ja haiskahteli kuumalta ja mädältä. Yhdellä kohtaa sähähti siellä lapikkaan edessä käärmekin ... tarhakäärme ... turha sellainen: se sitä tappamaan. Se viiletti pelästyneenä puroon. Elettävähän senkin oli.

Mutta Vaskilahden, lähimmän naapurin kohdalla oli hän poikennut mutkatielle, vaikka siitä alkaakin parempi tie. Niin hän teki entisestä tottumukselta. Ja huvikseenkin tällä kertaa, pidentääkseen täten mukavaa kuljeskeluaan. Toisesta syystä rupesi hän aikoinaan, muutama vuosi sitten, kiertämään Vaskilahtea loitommalta. Silloin, viidettä talvea tästä viimeisestä lukien, oli Vaskilahden Matti, jonka kanssa Juutas oli sitä ennen ollut parasta pataa, saanut sen talon testamentilla Vaskilahden ryökkinä-vainajalta, ja silloin oli Matti, ennen köyhempi mies, alkanut elää hyvin mukavasti, akan otettuaan, aina vehnäsiillä ja voilla. Sellaisen pihatantereelle kun Käkriäinen ei lapikastaan pistä, vaikka suurin tie Putkinotkosta maantielle viekin Vaskilahden kautta. Suutari Sinikanteleen mökin ohitse hän sitten on tavallisesti kulkenut.

Se oli se ensimmäinen syy. Mutta sitten vahvensi sitä vielä uusi ja nuorempi. Tarkkasilmäisen Rosinan huomauttamana selvisi Juutakselle äskettäin muuan seikka, jota hän kyllä itsekin oli haistellut,

nimittäin, että Muikkusen Matti, tai sen akka, tahtoi ostaa Putkinotkoa: myydä isomman paikkansa ja elää pienemmässä pemisuonilla, vielä rennommin. Tällainen totutti Juutas-raukan vihaamaan Vaskilahtea niin, että hän nyt, oikein hyvällä tuulella ollessaan, kierteli pitkän matkan korpea Muikkusen talon ympäri, jos ei tällä kertaa vihastakaan, niin entisestä tavasta. Kuin hidas karhu kömpi hän vikaantuneella jalallaan ylös jyrkkiä vuorenseniä ja kapusi uria, joita hän etsi takavuosina niissä seinissä ja jotka hän on tallannut paikoittain mustalle mullalle, varsinkin saadessaan liukua äyräiltä alas melkein pä takalistollaan. Sillä muuten ei niistä pääse. Isoilla käsilläänkin on hän joskus tavoitellut kiinni puiden rungoista ja kivien sammalhatuista, helteessä hikoillen ja itseksensä puhisten.

Mutta aina tuollaisista mutkatiensä esteistä päästyään on hän pysähtynyt hiukan ja pistänyt piippuunsa.

On kuunnellut palokärkeä, miten se päryytteli hiljaisella ja kuumalla kankaalla puun kupeeseen ja sitten huusi kimeästi.

Ja onpa Käkriäinen poikennut vielä syrjemmällekkin, tirkistelemään oluentiputtajaa, sen nimistä lintua. Katselemaan, oliko sen kieli niinkuin pieni petkele, jota se vetäisee leukansa reunan ylitse ja sitten taas pudottaa ulos kuin tipan olutta tai viinaa. Siitä on sillä linnulla se ääni ja nimi. Mutta kun hän ei lintua nähnyt, ei hän viitsinyt häntä ajella, sillä tiesipä hän jo ennestään, että onhan sillä se petkele. Siinä hän kyykähti hiukan lepäämään. Kytkki päin aurinkoa. Siinä ne jäivät nuo pöksyjenkin luukut hiukkasen auki.

Neljän ja puolen kilometrin taipaleen Putkinotkosta sahalle hän tuli melkein kahdessa ja puolessa tunnissa. Mutta siitä ajasta veivät osan Könösen monet siat, jotka hän kohtasi hovin heinäpellon aidan vieressä, kun laskeusi viimeisestä jyrkästä pudotuspaikastaan lehmien ja sikojen polulle. Siellä ne siat olivat ... jyrskyttivät polun kaluttua nurmea. Ne olivat porsaineen. Voi minkälaisia piti ihmisten elukkeiden voidakin olla! Ison talon siat niin laihoja! Juutas seisahtui niitä katselemaan, sekä ihmetellen että hieman hyvillään. Isot siat niistä olivat kuin lankunkappaleita. Niinkuin olisi pantu lankunpäitä kyljelleen pystyyn, sellaisina ne liikkuvat hiljaa leppien välissä. Justiinsa kuin lankunpäät, selkäreunasta pykälletyt: selkärangan nikamat näet...

Niin hoitaa sikoja tuo hovin emännöitsijä, se hölläsuinen neiti, jota Konsta pitää täällä, itselleen vahinkoa tekemässä. Konsta itse asuu enimmäkseen aikansa kaupungissa, sekin ... niitä liikkeitä harjoittamassa. Ja antaa tällaisen tilan olla isännättä. Mutta kyllä Käkriäinen sen tietää: se Konsta taitaa tahtoa siitä neidistä etuilla sellaista muuta, akkansa selän takana! Siinäpä se.

Mutta ne ne porsaat! Ne olivat niitä, joita Käkriäisilläkin on yksi, Rosinan täältä keväällä tuoma. Silloin oli Käkriäinen suuttunut myllyn konttoristille ja sahan hovillekin eikä itse lähtenyt tänne. Rosina toi sen porsaan veneellä, säkissä. Samanikäinen on heidän porsaansa kuin nämäkin. Mutta ero se on porsailla ja porsilla. Nämä niin pieniä vielä! Niinkuin olisivat sen hänen porsaansa tekemiä, jos se olisi ollut imisä. Mutta ihmekös tämä: kun pienoiset elukkeet ajetaan itse hakemaan einettään metsästä, se emäntäneiti ajaa, lihava neiti... Ei syötä porsaita karsinassa. Ja eihän sika heinillä elä.

Käkriäisen mukava tuuli lisääntyi vielä porsaita katsellessa. Houkuttelipa hän yhtä luokseenkin, säälien sitä. Ja kun se tuli, raaputteli hän sen niskaa ja kupeita, ja mittasi samalla toisen kätensä peukalon ja etusormen välillä, oliko tämä miten pitkä. Kolme hänen peukalopottinsa ja tuomentottinsa väliä se oli, tämä toukokuinen porsas. Kotona hän mittaisi sitten oman sikansa, vertaisi, minkä verran pitempi se oli sisaruksiaan. Ystävällisesti jutteli hän porsaalle sitten, istuen kyykkysillään sen edessä ja mytistellen suutaan sen kärsää kohti, kun taas porsas kurotti hänen puoleensa vaaleita sieraimiaan, parin tuuman päähän hänen viiksistään. Vielä säälivämmin kuin äsken jutteli hän kauppaneuvoksen porsaalle, puhallellen sen kärsään:

"Voipas mokomat, kun eivät henno antaa nöki-raiskalle jauhoa ... eivätkä maitoa sieltä lehmän tissistä! Niin on mullassa tuo kärsykän terskakin! Jos Konsta asuisi itse tilallaan, ei se tätä sallisi tehdä. Kyllä se nösköistä ymmärtää ... että niille ruokaa..."

Vielä viivytti häntä vähän sekin, että kun hän kiipesi hovin heinäpellon aidan ylitse, mennäkseen pellon poikki suoraan sahalle ja myllylle, sillä tänne itse kartanolle ei hän oikeastaan aikonutkaan, vaikka hänen jo silloin teki hiukan mieli tulla tänne tarinoimaan, viivytti se, että hän näki jonkin matkan päässä siellä väkeä heinänteossa. Sitä täytyi hänen nyt pysähtyä katsomaan. Mökkilläisiä possakassa.

Ja huusipa joku heinämiehistä hänelle jotain, huomattessaan hänet heinäpellossa. Ei Juutas Käkriäinen juuri tallannut heinää: ojaa myöten hän oli aikonut kulkea, mutta nyt sattui oja loppumaan. Eikä se mies siitä kulkemisesta huomauttanutkaan, kun Käkriäinen sitten tarkemmin kuunteli hänen huutojaan. Kaikkea ei Käkriäinen erottanut, mutta sen hän oli haistelevinaan, että jotain se voi sanoa tästä hänen hatustaan. Ennenkin ne olivat ihmiset siitä laskeneet leikkiä. Ja heinäakatkin käännähtivät ja katselivat Putkinotkon Käkriäistä. Ja kuuluivat keskenään nauravankin. Siksi seisahtui hän siihen vielä

pitemmäksi aikaa kuin oli ensin ajatellut. Niine hattuineen. Työntäen sen lujemmin takaraivoonsa kiinni, näyttääkseen, että siinä se nyt saa olla, se hattu, joka kelpaa hänelle, tällaiselle säästävälle miehelle. Ja olisipa ollut yhdellätiellä päässä se karvahattu! Se se vasta olisi ollut heille töllisteltävä, ikeniensä irvistelijöille.

Ja aikoipa Käkriäinen heille vastatakin: työntää joltakulta turvan vähän nasakasti tukkoon. Sitä vastausta hän mietti, joskaan ei keksinyt muuta kuin että huusi, alkaen panna tupakkaa piippuunsa, kauempaa heinäväelle:

"Häh ... akat?"

Ja ylenkatseellisesti hän heille nauroi.

Sitten kulki hän hiljalleen jo niitettyä alaa myöten. Lähelle kartanoa jouduttuaan hän ihmetteli, minkälaista lepinkkoa komesrootti antaa kasvaa joen rannalle niitylleen. Sellainen virstaa pitkä niitty kasvaisi miehen käsissä heinää niin, että pellossa voisi viljellä tärkeämpääkin, ruista. Mutta tähän lepikon kasvamiseen jälleen on syynä paitsi se, että Konsta asuu kaupungissa ja jättää oikeat hommat, maan viljelemisen, hiukan emintimänosalle, myöskin se seikka, että hovissa on huono vouti. Se on laiska, ja varasteleekin isäntänsä viljoja ja muita. Ei tuota nyt näkynyt heinässäkään töitä johtamassa. Miksi sitä Ripattiakin pidetään täällä? Sen kyllä Käkriäinen tietää. Ripatista on Konstalle hyödykkiä metsäkaupoissa. Ripatti se jututtaa tuhmia talollisia ja ostaa heiltä esimiehelleen metsiä ja maita, joista Konsta sitten metsiä hakkaa ja sahuuttaa.

Kun Käkriäinen tuumiskeli tätä, seisoskellen joen luona sillan korvalla, ja suuttuikin jo vähän voudille, lipparille, niin alkoi häntä haukkua hovin iso talonkoira, koivukujan päästä. Joskus se koira on puraissutkin oudomman näköisiä. Mutta eihän Käkriäisellä nyt olleet huonommat vaatteetkaan päällä. Käkriäinen suuttui vähäsen. Ja sen varalta, että koira karkaisi hänen lahkeeseensa, rupesi hän katselemaan itselleen oksaa taikka seivästä jolla löisi koiraa niin, että siltä pääkuori aukeaisi, jos se yhä haukkua vousekuttaisi häntä. Eikö se liene joskus käynyt sekin hänen lampaitaan repimässä, vaikkei sitä tosin ole Putkinotkossa näkynyt? Tai ei repimässä tänä kesänä, vaan pelottelemassa.

Silloin alkoi hovin karjapihalta kuulua häliseviä ääniä. Ylimmäisenä sen emäntäneidin rämpättävä huuto. Nyt se neiti voihi ja siunaili. Kuuluipa neidille tapansa mukaan pullikoivien renkienkin ääniä. Juutas Käkriäisessä heräsi uteliaisuus. Mitähän ne taas siellä mekastavat? Siellä käy aina sellainen mekastus, ettei vertaa. Tuon neidin hupsujen käskyjen tähden, joita kukaan ei rupea tottelemaan. Käkriäinen ennätti taittaa pienen oksan lepästä ja sitten hän meni kartanolle. Koira väistyi hänen edestään ja lakkasi haukkumasta, joko siksi, että näki hänet nyt kokonaan, lepikon takaa ilmestyneenä, tai syystä, että oli muuta talon väkeä lähistöllä. Tuolla renkituvan edustalla seisoi Ripatti, isopäinen ja punanaamainen vouti.

Ei halunnut Käkriäinen Ripatin puheille, mutta nyt oli hän jo tähän tullut. Käkriäisellä on syy olla varovainenkin Ripattia kohtaan. Ripatti on lurjus. Viime talvena oli hän esittänyt Käkriäiselle, että hänen olisi ollut myytävä Putkinotkosta rakennushirsiä, koska Ripatti aikoo pian sijoittua kaupunkiin. Niin on, rymä, Konstaa varastellen rikastunut, että aikoo rakennuttaa itselleen oman talon kaupunkiin. Mutta Käkriäinenkö sellaiseen leikkiin, vaikka hän nyt vähän on antanutkin Potamian asukkaiden ottaa polttopuita Putkinotkosta! Ei ollut vielä keksinytkään ruveta myymään ja suurissa määrin. Ja Ripatti olisi tahtonut melkeinpä ilmaiseksi. Kun sitten Juutas ei ollut sellaiseen tyrkyttelyyn suostunut, niin uhkasi hävytön Ripatti ilmiantaa hänet viinoista. Vaikkei Käkriäinen yleensä myy niitä asuinpaikoillaan, vaan kauempana, oli hän kerran viime syksynä tullut tuomaan putelin tänne Ripatille, sillä Ripatti oli lähettänyt noutamaan. Ripatilla oli vieraita kaupungista ... holkkimassa. Käkriäinen oli kyllä voudin kamariin mennessään painanut Topilta lainaamansa koppahatun hyvin silmilleen, jottei häntä, jolla oli muuten Ananiaksen paltto päällä, tunnettaisi: enintään saisivat luulla Muttiseksi siinä koppahatussa, hehhe, ajatteli Juutas leikillä. Eivätkä ne vieraat olleetkaan hänelle tuttuja. Ja Käkriäinen oli ollut ihan vaiti ja lähtenyt heti putelin hinnan saatuaan sieltä pois... Mutta uhannut oli sittenkin Ripatti ja sanonut löytävänsä miehiä Käkriäistä vastaan ... tarkoittaen todistajia. Käkriäinen ei uhallakaan suostunut. Ei siitä asiasta ole Ripatin puolelta sen jälkeen kuulunut mitään. Mutta tekemisissä ei Juutas tahtoisi olla Ripatin kanssa.

Kuitenkin on Ripatti nyt hänet huomannut ja tervehtii häntä.

Ja mitähän se emäntäneiti mekastaa?

Käkriäinen tallustelee tuvan portaiden luo. Siinä täytyy hänen kätellä Ripattia.

Ja Ripatilta saa hän kuulla, että kaksi hovin lehmää on mennyt kaurahalmeeseen, Könösen omaan halmeeseen. Ovat syöneet itsensä niin täyteen raakaa kauraa, että kuuluvat kellistyneen, raadot,

maahan. Emäntäneiti hoppuaa nyt sitä asiaa rengeille, joita hän tiukkaa vedättämään noita kipeitä lehmiä kotiin.

"Ai, ai, sehän nyt oli kohtalo!" valittelee Juutas Käkriäinen, loksauttaen hiukan kieltään kitalakeen. "Sehän nyt ... vahingonkohtalo. Elukkeet halkeavat ja kuolevat. Mutta mitenkäs ne nyt sinne halmeeseen?"

Ripatti vastaa, että oli revitty halmeen aita auki.

"Revitty? Niin ... joku repinyt? Kukahan se nyt sellaisen koltosen?"

"Kyllä luulen tietäväni", sanoo vouti. "Meidän siat, räähkät, pääsivät tässä äsken sen Puukon mökin potattimaahan siellä kaurahalmeen lähellä. Puukolle olisi pitänyt maksaa. Ja puhuinkin siitä komesrootille. Mutta mitäs se..."

Juutas Käkriäinen huudahtaa:

"Ahaa, niin että Puukko...! Repi aidan hovin lehmille auki. Jo, jo minä arvaankin! Kappas, minkä kohtalon teki..."

Mutta parhaiksi on Käkriäinen ennättänyt istahtaa tuvan portaille ruvetakseen pakinoimaan siitä Puukon teosta ja sioista: että se on selvä, kyllähän se on kosta, ja pitäisi ne siatkin pitää kiinni, taikka voisihan niille panna hangot kaulaan, mutta sellaista aihetta se nyt ei emäntäneiti taida ymmärtää ... niin, parhaiksi hän on ennättänyt kaivaa sen pääsinpusseista tehdyn ja harmaan tupakkamassinkin housujensa taskusta, niin tulee siihen yksi rengeistä. Käkriäisen vanhoja tuttuja, kotoisin samalta metsäkulmalta kuin hänkin. Se on vilpitön ja lauhkea mies, jolle Käkriäinen on joskus saattanut toimittaa tippasenkin, ja toimittanut kerran huokeammalla kuin muille, ystävyysvuoksi, köyhälle rengille. Hän tulee nyt ottamaan tuvasta suitsia hevosille, joilla kipeitä lehmiä aiotaan vetää kotiin. Ja Käkriäisen nähdessään hän huudahtaa:

"Kah, Juutashan se! Jo minä ajattelin, että olisipa nyt Juutas täällä, niin eivät nuo lehmät kuolisi. Minäpä haastan komesrootille, että täällä on sellainen mies, joka osaa parantaa."

Käkriäinen kysäisee:

"Mitä ... onkos se Konstakin täällä?"

Renki sanoo, että on se ollut muutaman päivän.

Nyt vie hän suitset toiselle rengille, joka läävän nurkalla valjastelee hevosia reslarekien eteen. Ja sitten hän katoaa tuonne korkeaan koivikkoon, josta valkeaksi rapattu herrarakennus pilkistelee.

Siellä rakennuksen edustalla, kaari-ikkunoilla varustetun valtakuistin vieressä, loikoilee kauppaneuvos Konsta Könölin nurmikolla, paitahisasillaan, tuo melkein pelkästään kaupoista välittävä mies, jo iäkäskin ja sairaaloinen. Tänne hän on tullut pariksi viikoksi levähtämään. Mukana on hänellä tytär Svea, joka hoitelee häntä tarkemmin kuin kukaan muu, sydänvikansa vuoksi jälleen tavallista pahemmin kärsivää. Sillä emäntäneidistä, joskin Könölin on hänestä pitänyt, niin että hankki hänelle paikankin täällä, ei ole hoitamaan sairasta. Sen tietää Svea, samoin kuin ettei siinä pitämisessäkään enää ole mitään semmoista. Emäntäneiti ainoastaan syöttäisi Könöliniä, mutta Svea hoitelee paitsi hänen ruumistaan hänen sieluaankin. Svea istuu nyt tuuheassa nurmikossa ja lukee isälleen ääneen sanomalehtiä, joita maitomoottori toi tänä aamuna kaupungista. Kauppaneuvos köllöttelee selällään huovan päällä, niska pieluksille sovitettuna. Hän kuuntelee ... tai ei kuuntele: lepäilee vain. Tirkistelee vanhojen koivujen vieritse helteisenä sakoilevalle taivaalle...

Vahinkokin kuului taas Könölinille tulleen. Lehmät päässeet syömään kauraa. Mutta ... tulkoon! Onhan hänellä omaisuutta... Tämäkin kesä on kaupoilla tuonut kymmenesti enemmän kuin kokonaisen lehmäkarjan. Olkoot ... sarvipäät. On niitä paitsi hänen omaksi elinajakseen, jonka pituudesta ei ole varmuutta, muillekin: perheelle ja Svealle ja... Mutta ei nyt pidä ajatella sellaista, sanovat tohtorit.

Konsta Könölin ei huolinut edes nousta maasta, kun emännöitsijä kuljetti hälisten ja huutaen tämän Jobin-postin. Hän ainoastaan kehotti vedättämään raavaat halmeesta kotiin ja haettamaan kaupungista eläinlääkäriä. Emännöitsijä lähettikin moottorin kaupunkiin.

Ja sitten on Könölin antanut Svean lukea itselleen lehteä, koska Svea siihen tarjoutui. Niin kuluivat pitkät ajat. Emännöitsijä touhusi karjapihalla.

Nyt tulee renki ilmoittamaan kauppaneuvokselle, että tänne on sattunut ihan kuin parhaiksi sellainen mies, joka parantaisi ne lehmät... Yhtä hyvin kuin tohtori ... ehkä paremminkin.

"Mikä mies se sellainen on?" kysyy kauppaneuvos.

"Se on vain sellainen!" vahvistaa renki kehuvasti. "On se parantanut ... ja parantaa yhä täällä Kenkkuinniemiesissä ihmisten elukoita. Köyhempien ... ja talollistenkin. Eikä se maksa sitä rahaa kuin tohtori kuitenkin ottaa..."

"Niin poppako on?" kysäisee Könölin.

"Jos lienee ... poppa tai pappi", vastaa renki. "Mutta ... paranemaan se saa. Vaikka on sellainen ... niin parantaapas! Se on tuolla tuvalla. Käkriäinen, Putkinotkosta..."

"Ai, ai, sekö Putkinotkon jumala?" huudahtaa hölösuinen ja punainen emännöitsijä, joka joutuu samassa navetalta takaisin kartanolle. "Kyllä ... kyllä sekin... Mutta minä pelkään sitä miestä! Se ... ennustaa. Ennustaa kaikkea... Ja tietää ehkä kanssa ... kaiken maailman asiat. Eikä aavista, vaikka se silmäisi..."

Yksinkertainen renki sanoo:

"Eihän se vihaa kenellekään ... syyttä. Ei se köyhemmille ainakaan, tietääkseni. Mutta kun silloinkin, kolmantena syksynä, löivät sen yhden miehen lehmää metsässä kirveellä, kostoksi, niin tiesipä, kuka löi."

"Sepähän merkillinen mies", mutisee Konsta Könölin. "Käkriäinen, niinhän nimi oli? Putkinotkosta? Muistan. Se on käynyt täällä jauhonostossa. Vai Putkinotkon jumala nykyään? Ja kaikkea ennustelee? No ... pitäisi tuota nähdä. Kutsukaapas häntä tänne."

Renki lähtee Juutas Käkriäisen luokse ja sanoo, että komesrootti tahtoo häntä tohtoriksi.

Käkriäinen lähtee, sillä ei se renki tullut hänelle puhuneeksi, että oli jo lähetetty hakemaan toista tohtoria.

Renki on ainoastaan ajatellut, etteihän se lisääpu pahaa tee.

Eikä Ripattikaan ollut maininnut siitä Käkriäiselle, vaan oli mennyt hänen, hartaasti puhelevan, parista vedättämään lehmiä kartanolle.

Rengin kutsun kuultuaan Käkriäinen tosin ensin vähän epäröi, ollako noin vain avuksi otettavissa, kun häntä tällä tavoin pyydetään hätään. Mutta sitten hän kumminkin ajatteli, että nyt hänen olisi helpompi saada noita jauhojakin, helpompi itseltään Konstalta kuin siltä konttoristilta. Sillä Konsta tarvitsi nyt paremminkin häntä, lehmiensä vuoksi, kuin hän Konstaa. Ja ehkäpä hän saisi jauhoja täältä Konstan aitasta, tarvitsematta kannella niitä myllyltä. Onhan Konstalla aina ison talonsa tarpeita varten aitassa jauhoja.

Siksi lähti Käkriäinen hiukan vitkasteltuaan tuonne herrasrakennukselle. Siellä kätteli kauppaneuvos häntä ... hiukan liian huolettomasti kylläkin kipeäin lehmien omistajaksi. Sellaisen tervehtelyn samoin kuin lihavan ja pyöreän Konstan keveät ja naurahtelevat sanatkin päätti Juutas muistaa, kunhan tässä lehmien parantamisesta puhe tulisi. Ovat ne monet muutkin, ja talolliset, pyörineet ja kekastelleet mairien hänen edessään ennenkuin hän on suostunut lähtemään heille tohtoriksi, kestittäväksi kaiken parhaan mukaan. Kuitenkin hän hiukan lauhtui, kun kaunis neiti kutsui hänet kohta sisään: joskaan ei valtaovesta, niin keittiöön, jossa kantoi hänelle eteen kahvit, oikein tuukkirikalla ... vehnäskahvit: monenlaisia vehnäsiä ja piperroksia. Käkriäinen otti hatunkin päästään. Mutta sievoinen aika meni silti ennenkuin hän vastasi lehmäntauteja koskeviin kyselyihin komesrootille, joka tuli myöskin keittiöön. Sen verran oli Käkriäisen itsetunto loukkautunut. Ja lyhyt oli vastauskin sitten, lyhyempi kuin salaperäisyys olisi vaatinut:

"On ... onhan niitä lehmillä ... mahanpuruja... Ja jos jotain..."

"Ja voisikohan noita parantaa ... tätä liikaa kaurojen syömistä?" kysyi kauppaneuvos, asettuen keittiöpöydän ääreen. Pöydän toisessa päässä istui Käkriäinen.

Juutas ei vastannut heti. Istui vain ja söi isosta kourastaan vehnästä. Svea hymyili lempeästi pöydän vieressä, ja se hymy teki Käkriäiselle hyvää. Neiti ... kaunis kuin mansikat ja rieskamaito. Jos nyt vastaisi!

"Niin tätäkö!" kehahti Käkriäinen. "Tätä ... mokomaa asiaa! On niitä muitakin... Kun on elävä käärmeikin mennyt lehmän mahaan ... sieraimesta."

"Sieraimesta?" äännähti Svea. "Niinhän ne sanovat vanhat, että käärme menee. Onko se totta?"

"Mitkä vanhat?" murahti Käkriäinen. "Tietävät ne muutkin ... tämän nyt, tällaisen asian."

Kauppaneuvos kysyi:

"Ettäkö käärme menee lehmään sieraimesta?"

"Nii-ni! Ja menee muualtakin ... mitä reikää lehmässä on. Kun panee menemään", vastasi Juutas.

"Panee menemään?" huudahti Svea.

"Niin."

"Mikä panee?" kysyi Svea.

"Hm", hymähti Käkriäinen ensin, niinkuin ei olisi viitsinyt selvittää ... noille ihmisille, jotka eivät nyt sitä tiedä.

"Niin mikäkö panee? Ihmiset ... hm..."

"Hyi sellaisia pahoja ihmisiä!" huudahti kauppaneuvoksen tytär.

Käkriäinen nyökäytti päätänsä, ja virkkoi vakavasti:

"Niitä on sellaisia ... pahoja eläjiä."

Ja tuokion päästä kysyi hän, hiljaisemmalla ja salaperäisellä äänellä, katsellen vähän syrjäsilmillä kauppaneuvokseen:

"Mikäs tämä sitten on, tämä teidän lehmienne halkeaminen?"

"Mikäkö?" toisti Könölin.

"Niin ... kyllä minä tiedän", vastasi Käkriäinen. "Ja jos ei apu tule, niin kyllä ne halkeavat."

"Mitä tiedätte? Syykö ... kuka on ne pannut niitä kauroja syömään?" kysyi kauppaneuvos.

"Nii-ni!" vastasi Käkriäinen.

"No, sanokaapa!" houkutteli Svea.

Kauan meni ennenkuin Käkriäinen vastasi:

"Tiedämpä vain... Tässä onkin toinen kohtalo. On ... on tätä asiaa jo rehlehtierattu... Ja tiedetään se, kenen näpit siinä on pelissä."

"Mitä? Reflekteerattu!" äännähti Svea.

"Niin ... katseltu sitä", vastasi Käkriäinen.

Tuon sanan on Käkriäinen kuullut Muttiselta ja käyttää sitä näin arvokkaammissa seuroissa.

"Ahah?" huudahti Könölin. "Ettäkö tämä olisi ... jos ei juuri panentapaha ... niin kenties tahallaan aikaan saatua. Kenenkä sitten?"

"En tiedä... Aitaa jos lienee revitty... Mutta ... kyllähän ne tiedetään. Kenellä ovat olleet konstit nähdä..." vastasi Käkriäinen.

Könölin kysyi:

"Nähdä? Oletteko te sattunut näkemään ... että joku viehätteli lehmät kauraan?"

"Hm ... näkee sen muutenkin. Ja olematta äärellään", vastasi Käkriäinen salaperäisesti, kallistellen päätänsä.

Sitten pyysi kauppaneuvos Sveaa hakemaan sikareja, joita hän tarjosi Käkriäiselle. Ja houkutteli:

"No, kuka ... sanoisitte nyt minulle?"

Juutas Käkriäinen arveli:

"Ei siitä vielä ole selvillä ... kuka se oikein... Ei ole oikein rehlehtieruun jälkiä. Mutta sellainen aihe siinä vain on, että paremminkin keskikokoisen miehen sen pitäisi olla... Ja vanhemmanpuoleisen ... parrat leukojen alla. Ja rintaa vähän ahdistaa..."

"Onko hänellä yskä?" kysyi Svea.

"No ... eikö liene tuolle tulossa keuhkokuume. Mutta kyllä se paranisi..."

"Hm ... kukahan se sellainen. En tuota nyt satu muistamaan. Mutta eikös sitä mitenkään... Sitä ... oikein nimeä?" houkutteli kauppaneuvos edelleen.

Käkriäinen ei vastannut itse kysymykseen, mutta jatkoi, lyöden kämmenensä syrjällä hiljaa pöytään:

"Niin se on se aihe... Ottakaapa hänet varteen tai ette, mutta sen saatte vielä nähdä perästä, jos ilmi otatte, että sellainen se on mies: leukojen alla parrat ... ja yskiä sen pitäisi..."

Kun sitten Käkriäisen mieleen johtui, että komesrootti voisi saada kuulla Ripatilta, mistä hän oli päässyt näihin epäilyksiinsä mökinmies Puukkoa kohtaan, jonka leukapartaa ja hengenahdistusta hän oli kuvannut, niin varautui hän torjumaan senkin paljastuksen, jatkaen:

"On se tämäkin aihe nähty ... parisen viikkoa ... kotona. Unessa Rosina näki ... että sellainen ikäänkuin parrakas ja körisevä mies. Mutta mistäs minä hänen nimeään tiedän..."

Muuta ei Käkriäisestä tätä lehmien tapaturmaa koskevaa lähtenyt.

Svea sanoi aivan vilpittömästi:

"Niin, niitä on täällä maalla miehiä, joilla mahtaa olla sellainen näkemyksen lahja! Onhan se varsin mahdollista. Mutta ... kuinkas minun kurkkujeni siellä kaupungissa käy? Kypsynevätkö ne? Tuleekohan nyt vielä poutaa ... kun alkukesä oli niin sateista?"

"Minkä?" kysyy Käkriäinen. "Kurkkujenko?"

Hänen tekisi mielensä olla vastaamatta, sillä hän ei siedä niitä kurkkuja, samoja peijakkaita, joita hän oli juuri tänä aamuna sanonut piruiksi ja kertonut paiskelleensa seinään. Svea jatkoi:

"Niin, kurkkuja ... meidän vain, herrasväen, syömisiä. Mutta tepä ... tepä olette mainio mies! Te, joka tiedätte kaikki, ettekö voisi nyt sanoa, onko loppukesä kauniita vai rumia ilmoja?"

"No, paremminkin rumia ... elokuu ... pitäisi olla", vastasi Käkriäinen.

"Hyi, hyi!" huudahti Svea. "Kuinka te viitsitte ... sellaisia pahoja meille! Mutta mistä Käkriäinen on sen huomannut?"

Svea katseli oikein koreasti Käkriäiseen, joka tuumi:

"Hm ... no ... suoraan sanoen... Mutta ... arvaakohan moni tuotakaan, kuinka hevosen saa terveeksi, jos se on kipeä sarvenista?"

"Hevosen?" kysyi Svea.

"Saa sen! Ei siinä ole suurikaan temppu", sanoi Juutas. "Ei sen enempää kuin että syöttää sille kauranpäistäreitä. Siinä tämä nyt on koko asia. Mutta eivät ne kaikki..."

"Niin yksinkertaista!" huudahti Svea. "Mutta ... ne pahat ilmat! Ettehän te niitä tahallanne meille? Mistä te niitä ennustatte?"

Käkriäinen katseli suu lempeässä hymyssä Sveaan ja hymähti:

"No ... jos tuon nyt ryökkinälle sanoisi. Katsokaahan nyt ... jos otatte maan sisästä käteenne madon..."

"Madon?" huudahti Svea.

"Niin, sellaisen ... joka on noin puoli tuota peukaloani. Paksu ja lihava ... ilkanäköinen."

"Hyi! Jos se puree!" huudahti Svea.

"Tämä nyt, hehe ... vaikka suuhunsa pistäisi. Ei niissä madoissa myrkkyä... Käärmeissä pelkästään. Niin ... mutta jos se toukka nyt on valkea, tulee pouta. Mutta jos musta, jo sataa, romahuttaa! Yhä sataa. Mutta nyt sillä on, tänä kesänä, keskikohta valkeaa ja muu mustanpuhuvaa, rinnan puoli, joka on alaspäin, ja per ... takapuoli... Silloin on keskikesä poutaa. Mutta syksyyn mennessä sateista."

Siten tarinoi Käkriäinen keittiössä varsin kauan. Svea vastaili Juutakselle, ja hänen isänsä kuunteli. Tarinoi sodastakin, joka raivosi myöskin silloin jossain ja jonka Käkriäinen sanoi loppuvan pian: niin oli

hän äkäinen sellaiselle tappelulle, koska Maunon sanomalehti väitti kaikenlaisten aineidenkin kallistuneen sen vuoksi. Mutta pian sen sodan piti hänen arvelunsa mukaan lutkahtaa loppuun: paremminkin ehkä niinkuin tulevana vuonna. Taikka heinäkuussa tähän aikaan. Mutta sittenpä se vasta toinen peli alkaisikin! Sillä kun nämä kansat keskenään riitelevät, niin toiset hyppäävät riiteleville niskaan, ketkä lienevät ... reikkalaiset ja ruotsalaiset. Entäs sitten kiinalaiset! Niitäkin on enemmän kuin Ruotsinmaa ja Ryssän puoli.

Ja koska Käkriäiselle, joka oli nähnyt sekä kiinalaisen että neekerin kuvan Ananiakselle ja Saarelle lainatusta kansakoulun kirjasta, kiinalainen ja neekeri olivat jääneet mieleen samana käsitteenä, niin ennusti hän nyt kauppaneuvokselle ja Svealle, että neekerit ne vasta tulevat. Ja sitten ... eikö tulle maailman loppu.

Könölin myönteli:

"Niin, niin, kyllähän se tällä matoisella maanpallolla ... on kaikki mahdollista."

"Millä?" sävähti Käkriäisen mielessä. "Maanpallolla?"

Niinhän ne Ananiaksellekin olivat puhuneet koulussa. Että maailma on pallo.

Mutta se juttu on lorua.

Ei hän nyt kuitenkaan ruvennut siitä kiistelemään ... tällaisessa seurassa. Ja samassa juoksikin ulkoa emäntäneiti ja huusi, että nyt tuli tohtori lehmille. Neiti meni hälisten keittiön läpi sisään. Könölin ja Svea kiiruhtivat myöskin sisähuoneisiin, joista alkoikin kuulua iloista tervehtelyä ja juttelua.

Juutas Käkriäinen ihmetteli yhtäkkiä itsekseen:

"Eläintohtoriko?"

Ja niin uskomattomalta se tuntui hänestä, että hän tahtoi heti paikalla saada tästä asiasta selvän. Olihan häntä pyydetty lehmiä parantamaan. Ja kuinka se tohtori olisi ehättänyt kaupungista tänne niin pian?

Hän pujahti välikamariin ja meni sieltä saliinkin. Ja siellä se vieras oli, puheli jo herrasväen kanssa parannettavista lehmistä.

Tämä löi Käkriäisen sydämelle pahan suuttumuksen. Hän meni heti saliin ja istahti sille tuolille, jossa hän nytkin istuu.

Hänen päässään oli jo vilahdellut, että hän juottaisi niille lehmille ensikäteän väkevää kahvia ja hieroisi niiden sarvenia. Kahviin pistäisi hän sitten joukkoon viinaa, Maunolta tänään saapuvaa, lähettäisi rengin noutamaan Putkinotkosta Rosinalta sitä ... rohtoa. Ja korpinrasvaa sopisi koettaa.

Ehkä saisi hän olla täällä lehmiä hoitamassa muutaman päivän. Eikä hän silloin joutaisi kotiinkaan heinäntekoon.

Eläinlääkäri katseli Käkriäiseen, ja vilkaisi sitten kauppaneuvokseen. Ja nauroi. Hänelle, Juutakselle, se varmaan irvisteli. Kauppaneuvoskin hymähti.

Kun sitten kauppaneuvos meni tohtorin kanssa valtaovesta ulos, katsomaan halmeesta tuotuja lehmiä, jäi Käkriäinen siihen istumaan, Svean seuraan. Siitä ei hän nyt jätkähdäkään. Eikä vastaa Svean kysymyksiin. Hän ei todella niitä oikein kuulekaan. Hän on tunkenut sikarin loppupätkän suupieleensä ... saadakseen väkevän mällisätkän. Hatun hän on jo välikamarissa, hyökätessään saliin, työntänyt takaisin päähänsä.

Siinä hän nyt märehtii mälliään, ja sylkäisee silloin tällöin tuonne sylkykupiin päin. Ja ajattelee, ettei hän kärsi tuota herrastohtoria. Sian näköinen se tohtori on. Kärsä kuin sialla, ja silmätkin ovat kuin minkä sian.

Haisevansakin Käkriäinen siinä hiukan huomaa. Mutta saakoon nyt sitä nuuskaa nokkaansa ... tuo herrasryökkinäkin.

Kahdeskymmenes luku

Svea on kaunis ja hän on hyvä. Hänen päänsä aavistaa paljon kummempiakin asioita maailmassa kuin mikä mahtaa olla syynä tähän Käkriäisen jöröyteen. Uskoohan Svea olevansa hiukan kaukonäkijä, niin

herkkätunteinen hän on... Nyt käy hänen kovin sääliksi tuota ihmistä, josta hän pitääkin, jopa alkaa häntä melkein ihaila. Kas, siinähan on oikea alkuihminen: moinen väkevä, köykkyinen selkä, koukistuneet käsivarret, ja matalahkon otsan varjossa hirveän itsepäiset, mutta lapselliset silmät.

Svean tekisi mieli silitellä Käkriäisen päätä, tällaisen ikäänkuin karjasta erotetun ja vihoittelevan härän päätä, lohdutellakseen ja lepytelläkseen Käkriäistä. Silitellä lempeällä kädellään ja pörrötelläkkin hänen pitkää otsatukkaansa.

Mutta Svea vähän pelkääkin häntä... Ja Käkriäisen läheisyydessä olisi tällä hetkellä sitäpaitsi niinkuin kettujen, joista lähtee eläintarhassa kesällä väkevä luonnon tuoksu. Svean on täytynyt salaa avata välikamarin ikkuna, jossa hän on käynyt pari kertaa katsomassa, eikö hänen isänsä tule jo takaisin karjakartanolta. Ja myöskin salin ikkunat on sitten ollut pakko avata, että veto puhaltaisi läpi salin.

Nyt lähtee Svea jälleen välikamariin ja vilkaisee pihalle. Sielläpä näkeekin hän isänsä tulevan. Ja Könölinin jäljestä kiiruhtaa emäntäneiti.

Svea rientää keittiön portaille isänsä vastaan ja sanoo hänelle hiljaa, että tuota parkaa, joka istuu yhä salissa, pitäisi kai jotenkin hyvittää, koska hän lienee pahoillaan siitä, ettei häntä otettukaan parantamaan lehmii: luultavasti oli Käkriäinen saanut sen käsityksen, että hänet otettaisiin. Emännöitsijä on myöskin joutunut paikalle. Hänkin alkaa siunailla, melkein kovalla äänellä, että lepyttää sitä täytyy, vaikka se onkin mennyt salin tuolille, oh, oh, sellaisella nutulla ja housuilla: emännöitsijä oli katsellut niitä takaa, ja Käkriäisen takapuolissa oli ollut jäkälöitä ja jos jotakin rapaa. Mutta kuka tietää, mitä pahaa se saattaisi tehdä lehmillekin... Se voi puukottaa ... taioilla ja jos jonkinlaisilla! Emännöitsijä se vasta oikein pelkää tuonnäköistä miestä.

Kauppaneuvos naurahtaa hänelle, ja sanoo sitten Svealle:

"Noh ... joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppyy."

"Eipä aivan syyttä", väittää Svea hiljaa. "Mehän hänet käskimme puheillemme. Ja melkeinpä huviksemme, kuin narrin, hyi!"

Kauppaneuvos taputtaa tytärtään olalle ja lupaa jutella Putkinotkon miehen kanssa.

Salin ovella hän seisautuu kynnykselle:

"Kah ... niin, täällähän sitä vielä ollaan! Se on hyvä, se... Istukaa, istukaa..."

Käkriäinen ei liikahda muuta kuin vaihtaakseen jalkaansa toisen päälle ja kääntääkseen kasvonsa Konsta Könösestä muualle. Kauppaneuvos katselee häntä, kävellen salissa hiljaa edestakaisin ja silloin tällöin pysähtyen. Käkriäinen ajattelee, että katsokoon nyt vain: hän itse istuu eikä ole koko Konstasta välittävinään.

Sitten menee kauppaneuvos Käkriäisen luokse, kumartuu hänen puoleensa, ravistaa häntä ystävällisesti hiukan hartioista ja osoittaa paidan nurkkaa, joka pilkistelee pitkulaisena Juutaksen kaatioista. Kauppaneuvos naurahtaa ja sanoo:

"Mikäs jäniksenkorva se tuo on? Tahtoi minuakin vähän naurattaa ... se huvitti tohtoria. Mutta mitäs siitä, mitäs siitä!"

Käkriäinen katselee haarojaan. Ja eikös olekin ... se paita piru. Ja siitä hänelle huomautetaan...

Hän katsahtaa Konsta Könöliniin. Kauppaneuvos hymyilee ystävällisin ja kirkkain silmin.

Tämän tähden eläintohtori siis oli nauranut!

Käkriäinen nolostuu. Pitikin unohtua nuo napit auki!

Voi perhana!

Tällainen häpeä oli tullut hänelle... Lankeemus taas ylpeyden perästä.

Nolopa tässä nyt on Käkriäisen olla. Hän mutisee, hokee:

"Kah ... he ... eikös unohtunutkin ... kykyllä metsässä, haha..."

"No, mitäpä siitä, mitäpä siitä! Muuten vain puhuin", sanoo kauppaneuvos. "Mutta arvelin ... että oliko Käkriäisellä muuten jotain asiaa ... taloon?"

He, Käkriäinen oli tässä harmistumisessa ihan unohtanut sen jauhopuuhansa. Nyt vastaa hän hiljaisesti, melkeinpä nöyränä:

"Mitäpääs sitä ... meikäläisellä... Mutta olisihan sitä ... entistä... Jauhoja arvelin kävellä tuolta myllyltänne pyytämään. Mutta kun kuulin, että komesrootti on kotona..."

"Jaha", sanoo kauppaneuvos. "Jauhoja... Saahan niitä..."

"Niin, mutta", alkaa Käkriäinen, tarkoituksella päästä puhumaan, että hän tahtoi niitä jauhoja velaksi. Ja siksi hän kysyy johdannoksi, että missähän ne ovat niissä hinnoissa nykyään?

"No, siitä ennätetään", vastaa kauppaneuvos, joka aavistaa Käkriäisen epäroivästä äänestä, ettei hän voisi jauhoja heti maksaa. Ja onhan Käkriäinen velaksi saanut häneltä ennenkin. Ja lotjatöillä se on velkansa maksanut. Se on ollut varsin edullistakin Konstalle. Kauppaneuvos hymähtelee, heilauttaen torjuvasti kättään:

"Eihän tässä nyt ketetä nahkaa ... naapureilta. Ja mitäs mennä myllylle ... onhan se jyväättä täälläkin ... kun kerran kotiin satuttiin. Paljonko pitää? Mennään aittaan."

Putkinotkon Käkriäinen ilostuu jälleen. Pian tallustelee hän kauppaneuvoksen perässä välikamariin ja keittiöön, pistäytyen ovista puolittain kylki edellä, niinkuin hänellä, leveähartiaisella, yleensä on tapana liikkua vieraisissa paikoissa, muulloin paitsi vihastuneella tai pöyhkeällä päällä ollessaan, jolloin rohkeus tuo hänelle taidon tunkeutua ahtaastakin reiästä suoraan. Ja keittiössä uskaltaa hän sitten ilmaista kauppaneuvokselle, joka ottaa suurta avainta toisten joukosta naulasta, ettei hänellä nyt olisi niitä rahojakaan: hän maksaisi sitten vasta ... jos hän olisi komesrootista siihen kelvollinen.

Kauppaneuvos naurahtaa ja sanoo, ettei hänellä nyt ole oikein aikaa periä maksua. Ja kävellessään pihan ylitse suuren aitan luokse hokee hän:

"Antaahan olla, kyllä ennätämme, antaa olla..."

Nyt aukaisee Konsta Könölin aittansa oven. Sisältä näkyy kolme seinällistä lattiasta kattoon asti täynnä pönäköitä jauhosäkkejä. Ruissäkit, isommat ja pienemmät, ovat kumpaisetkin omassa rivissään. Vehnäjauhojakin on. Mutta pieniä puudan säkkejä ei tällaisessa aitassa olekaan.

Kauppaneuvos sanoo:

"Siinä sitä nyt on ... rukiista. Montako Käkriäinen ottaa?"

"Montako?" toistaa Käkriäinen. Ja ajattelee, että hyvä mies tämä on ... nyt tämä Konsta ... sittenkin. Mutta maksaahan ne täytyy kerran ... tällaiset asiat. Tämä naapuri se kyllä muistaa: Konstan pää ei olekaan tavallinen huttupää. Muistaa se vaadittaa työhön. Ja Käkriäisen tarvitsee ehkä vastakin lainata täältä jauhoja... Se paitakin näkyi housuista...

"Niin montako muka", toistaa Juutas. "Menisihän niitä ... onhan niitä suita meillä syömässä. Mutta ... milläpääs heitä kuljettaakaan?"

"Eikös ole mukana hevosta ja rekeä?" kysyy Konsta Könölin.

"Ei ole", vastaa Käkriäinen ja raapaisee korvallistaan.

"Tai purilaita? Tai venettä?" kysyy kauppaneuvos vielä.

Ei ole. Juutakselta oli unohtunut ... koko vene. Mutta kuinka hän sitten nyt vie säkin Putkinotkoon? Sinnehän on virstojen matka. Sitä tiedustelee kauppaneuvos Juutakselta.

Käkriäinen tuumii hetken. Kauppaneuvos sanoo, että sakit ovat raskaita kantaa. Juutas kuulee sen, ja yhtäkkiä hän kehaisee:

"Niin raskaitako! Tuollainen nyt menee vaikka kainalossa!"

"Niin seitsemättäkymmentä kiloako!" huudahtaa kauppaneuvos.

Käkriäinen kertoo ja kehuu:

"Niin ... ihmekös tuo on... Ovat ne menneet ennenkin! Siellä entisellä paikalla ... laivarannasta kestikievarin mökille... Siellä ... olen minä toki kantanut kahdeksankymmenenkin kilon pussin kymmenisen kilometriä! Selässäni. Olen minä. Ei se nyt ... meikäläisellä paljon..."

"Kahdeksankymmenen kilon pussin!" ihmettelee kauppaneuvos.

"Nii-ni!" kehuu Juutas Käkriäinen.

Kauppaneuvos katselee Käkriäisen hartioita, tavattoman leveitä ja hiukan kumaraisia. Ne ovat kuin

jättiläiskilpikunnan kuori, sellaisen, jonka Konsta näki aikoinaan Pietarissa. Mutta mihin vertaisi noita kämmeniä, joita Käkriäinen hänelle nyt näyttää? Ne ovat kuin jääkarhun kypälät. Entäpä Juutaksen isot ja latuskaiset jalkaterät?

Kauppaneuvos hymyilee ja pudistaa vielä epäilevästi harmahtavaa niskatukkaansa.

Käkriäinen kehuu ja kertoo, kuinka hän ennen niin isoja säkkejä kantoi.

Yhtäkkiä sanoo kauppaneuvos, ja hänen silmissään välkähtää veitikka:

"No, tuossa on nyt kahdeksankymmenen kilon pussi! Pistä pussi selkääsi ... jos jaksat. Minä menen tuonne heinäpellolle... Jos kannat sen maahan laskematta pellon toiselle puolelle, niin saat ... puolella hintaa."

Juutas Käkriäinen huudahtaa:

"Sinnekö? Ja puolella hintaa? Ahaa, nyt ne markat menivät! Pitääkö se sana?"

"Pitää", vastaa kauppaneuvos. "Ja se sana seisoo...?"

"Kuin halstuoppi pöydällä!" vahvistaa Konsta Könölin.

Käkriäinen kysyy:

"Joko panen pussin niskaani?"

"Pane, pane!" yllyttää kauppaneuvos.

Käkriäinen kapuaa hyllyportaille ja vääntää jauhosäkipinon päältä selkäänsä kahdeksankymmenen kilon säkin. Sovittaa melkein neljä tuumaa leveät kouransa säkin kaulaan, siteen taakse. Ja röhkäisee kauppaneuvokselle:

"Joko lähdetään?"

"Jo... Menehän edeltä, minä pistän aitan lukkoon."

Svea seisoo keittiön portailla, ihmettelee ja näkee Käkriäisen lähtevän. Hän hyvästelee Käkriäistä, joka ei kumminkaan häntä kuule, niin innoissaan hän on. Sitten tulee hän ottamaan avaimen isältään, joka ojentaa sitä hänelle, pyytäen samalla Sveaa juoksemaan sisältä paperossilaatikon.

Juutas Käkriäinen lähtee kantamaan. Laskeutuu aitan portailta. Helpollahan tämä ... kun jalat asettuvat paikoilleen. Hetkessä ne tottuvat. Hän hellittää toisen kouransakin, ja säkki pysyy hyvästi. Ei tarvitse kovin kumarassakaan olla... Kyllähän mies tämän ... tällaisen...

Sitten kuulee Käkriäinen komesrootin ja kepsuttavan perästään, hiljalleen ja huohottaen, Sentähden heiluttelee ja huiskuttaa Juutas irtonaista kättään, näyttääkseen, että näin hän... Eikä säkki hänen leveässä selässään silti kovin rytkähtelee paikaltaan. Jopa pistää Käkriäinen pieneksi juoksuksikin, renkien tuvan edustalla. Sitten alkaa hän kuitenkin kävellä tasaisesti, haarat levällään, pitkin lehtokujaa, josta mennään pellon toiselle puolelle, heinämiesten luokse. Kävelee, kävelee, ja hiekka rapsahtelee hänen toisen jalkansa alla sen lapikkaan epätasaisista ponnahduksista.

Päivä paistaa. Käkriäisen selkää alkaa hiottaa. Mutta ... kastuuhan sitä tällaisella ilmalla, vaikei olisi mitään painoakaan kantaa... Tämä neljännes kilin metriä vain ... tuolla näkyy jo heinäväki vilahtelevan.

Komesrootti kysyy hänen selkäänsä takaa, ihanko pussi on kevyt.
Käkriäinen vastaa:

"No, mitäs... Eihän paski mitä paina..."

Hiemasen hän jouduttaa jalkojaan ja kiskaisee säkkiä ylemmäksi. He menevät nyt heinäpellon poikki.

Kuluu jonkin aikaa. Sitten pysähtyy kauppaneuvos ensimmäisten haasiintekijäin luokse. Käkriäinen huomaa sen korvakuulolta takaansa ja käännäksen katsomaan. Hän ajattelee, että meinasikohan komesrootti näitä heinämiehiä vai etempänä olevia? Mutta sehän sanoi, että oli kannettava säkki pellon toiselle puolelle, eikähän tässä nyt sanaa syömään ... tällaisessa leikissä. Eikä tuo tosiaan vielä väsyttäkään. Säkkiään yhdellä kädellä selässään pidellen seisoo Putkinotkon mies ääressä ja odottaa komesrootin joutumista. Kauppaneuvos ohjailee akkoja: kuinka heinärippeet on haravoitava pois tästä ja pois tuolta, ja pois täältäkin haasian vierestä. Hän sanoo, ettei haasianvälejä saa latoa liian tiuhaan, niinkuin on ladottu vähän tästä, ja vähän tästäkin ja vähän tuolta, muuten heinät ummehtuvat. Käkriäinen aikoo ruveta pitämään säkistä kaksin käsin. Mutta silloin on hän huomaavinaan komesrootin

silmissä veitikkamaisen vilahduksen, ja yhdellä kädellä täytyy silloin säkin pysyä.

Nyt lähtee kauppaneuvos taas kepsuttamaan edelleen, sanoen Käkriäiselle:

"No, jokos mennään...?"

Kauppaneuvos kulkee edeltä. Hiljaa. Mutta salaa hänen selkensä takana kantaa Juutas säkkiä vähän kaksin käsin.

Sitten pysähdytään niittäjien luona. Juutas ei laske pussiaan maahan. Ei hän nyt tosin niin paljoa siitä, että saa säkin puolella hintaa, vaan voitto se häntä viehättää: komesrootin luulo, ettei hän muka kantaisi!

Mutta mikäs se pellon toinen puoli oikeastaan on? Komesrootti kiertelee tarjoilemassa miehille paperosseja. Käkriäisen on täytynyt väkisinkin kumartua hiukan koukumpaan, ja vaihtaa kättäkin ja antaa säkin levähtää selkensä päällä, kuin pöydällä ikään. Sitten hän taas ojentautuu pystympään.

Mutta hautoopa tuo helle muitakin kuin Juutasta. Tuossa pyörii hiki suurina karpaloina yhden mökinpojan pääläella, joka on äsken keritty paljaaksi ja hohtaa päivänpaisteessa tulipunaisena. Se poika on niittänyt paljain päin: hupsuja on monenlaisia. Käkriäisen tänne hoville tullessa oli heinäväki pilkannut kai hänen hattuaan. Käkriäisen tekisi mieli nyt sanoa tuolle pojalle, että pitäisipä hänkin pääkuorensa ympärillä karvahattua, niin ei kallo hikoilisi tuolla tavalla. Ei se hikoilisi senkään vertaa kuin paljaana. Siksipä Käkriäinen sitä reuhkaa heinäkuussa pitääkin: se estää kuuman pääsemästä päähän. Jos pitää muustakin syystä: muuten vain.

Mutta säkki! Ei, no, sitä hän ei pane maahan. Niin huono hän ei ole ... kaikki katsovat häntä!

Eikä pane varsinkaan, koska kauppaneuvos tulee nyt ihan kuin uhmalla hänen luokseen ja kysyy, eikö Käkriäinen pane tupakkaa! Käkriäinen pitelee silloin säkkiä kaksin käsin. Kauppaneuvos tarjoaa paperossia.

"Mennehän tuo", vastaa Juutas hiukan ärtyneesti ja ottaa tupakan oikean kätensä pienellä sormella ja peukalolla, sillä hänen etusormellaan ottaa on paperossi liian pieni: kuin mikäkin olkipilli miehen savukkeeksi. Mökkiläiset kerääntyvät ympärille. Ja näyttävät irvistelevän salaisesti ikeniään, sen huomaa Käkriäinen kulmiensa alta, imiessään tulta paperossiinsa komesrootin tikusta. Mutta irvistelköt, perhanat. Huonoja ovat... Jopa yksi heistä kysyy, eikö se paina, tuo kuorma. Ja joskin toinen sanoo, kun on kuullut Konsta Könöseltä, että Käkriäinen aikoo viedä säkin kantamalla kotiinsa, että tuo Juutas se on koko karhu, niin arvelee kuitenkin kolmas:

"Kotiinsa asti se ei sitä jaksa kantaa!"

Ja muudan vielä sanoo: "Siinä se on koko synnin kuorma!"

Mitähän se tarkoitti? Sitäkö, että Käkriäinen kärkeä jauhoja muka ilmaiseksi? Tai sitten se pistelee niistä viina-asioista...

Silloin tahtoo Käkriäinen näyttää heille, minkälainen hän oikeastaan on. Siinä onkin toinen luokka, kun hän iskee säkkiin roppanansa... Hän ei hellitä. Hän sanoo:

"Mitäs näitä ... lepuuttamaan. Kainalossahan tällaisia kuljetetaan."

Hiki kiiltää lammikkona hänen otsallaan ja alkaa solua poskille ja silmien kuoppaisiin syvennyksiin. Ja polvet hiukan tutisevat.

Kauppaneuvos katselee häntä ja hymyilee. Juttelee miesten kanssa heinäntulosta. Viimein sanoo hän, että nythän se Käkriäinen on voittanut: niin on kantanut säkin kuin tyhjän. Puoleen hintaan se putoaa ainakin. Tulloon Käkriäinen tilittämään hänelle itselleen ... sitten, milloin haluaa.

Käkriäinen on hyvilläänkin. Mutta silti hän ei hellitä. Komesrootin myönnytys sallisi hänen jo laskea säkin vähäksi aikaa tuohon niitetylle nurmelle tai hyvästellä ja jatkaa matkaansa kotiin. Mutta sellaista hän ei tee. Hän seisoo säkki selässä siinä vielä, näyttäkseen.

Sitten hän kuitenkin ajattelee, että ehkä nuo miehet ja akatkin, joita myöskin on tullut luokse kärkkymään, huomaavat hänen toisen polvensakin hiukan tutisevan. Niinpä on hänen aika hyvästellä ja lähteä menemään. Maahan säkkiä laskematta hän antaa kauppaneuvokselle kättä. Ja sitten lausuu hän hyvästit heinäväelle:

"Hehe..."

Hitaasti rupeaa hän tallustamaan heinäpellon aitaa kohti.

Mutta aidankaan luona, noustessaan aidan yli, ei hän hellitä säkkiä, vaan kapuaa säkki hartioilla rutisevasta ja hirveästi huojuvasta aidasta. Sillä takaa ovat kai heinämiehet kuulleet tämän perhanan aidan narahtelun, kun hän koetti asettaa säkkiä sen varaan, eikä hän nyt anna heille sitä ilon makeutta, että he voisivat vetäistä helpotuksen hengähdyksen nähdessään hänen väsymisensä. Ei, aidan yli täytyy jauhojen mennä selässä.

Ja ne menevät ... aidan toiselle puolelle, kätkevään lehtoon asti.

Viimeinkin.

Siinä sopisi hänen nyt levähtää. Mutta kuinkas käy! Siellä mutaisella karjapolulla yhtyy Käkriäiseen Sahan hovin piikatyttö. Tulee takaa, juoksee. Kysyy, eikö Käkriäinen ole nähnyt niitä sikoja ... samoja, joita Juutas oli katsellut tänne tullessaan. Piika on pantu niitä etsimään, ihmisten aitoihin ryntäämästä, kuljettamaan arestiin. Etteivät ne tapata vielä muitakin lehmiä.

Nyt ajattelee Käkriäinen, että se tyttö saattaisi kertoa hovilla kuinka Käkriäinen oli istunut väsyksissä aidan takana. Pitää kantaa säkkiä lepäämättä vielä jonkin matkaa. Mutta perästä kulkevalle tytölle ei hän puhukaan muuta kuin pari sanaa, tiuskahtamalla:

"Tuonne päinhän ne menossa ... sianraamit...!"

Juutas kävelee edeltä, piika perästä. Juutas kävelee ja hänen silmäkuopissaan lainehtii hiki. Eikä hän oikein näe polkuakaan. Sillä kellertävä vesi hämmentää silmät ja pistelee niitä. Leppien lehdet ja hämähäkinverkotkin söhivät silmiin. Sellainen helle, että linnutkin ovat hiljaa. Mutta korvissa soittaa. Olisipa tullut edes karvareuhka päähän: se pysyisi paikoillaan paremmin kuin tällainen akkojen hattu, joka laskeutuu naamalle aina kun kallistaa selkäänsä säkkeineen.

Viimein alkaa Käkriäisestä tuntua kuin hänen sarvenensa rupeaisivat painumaan läjään. Ja kipeän jalan pohjetta pakottaa. Ja selkäruotahan tässä vääntyy luokiksi kuin tuomi painimessa. Eikä voi enää muuttaa käsiä: ne tarvitaan molemmat. Mutta hovin piika ei vain erkane hänestä eikä mene metsään! Kulkisi sikojensa perästä, lankunpätkien, eikä hänen! Ei tässä niin hellitetä! Ei vaikka helvetti repeäisi! Paita likoaa ja liimautuu nahkaan ... on kuin samaa marraskettä joka paikasta...

Käkriäinen sylkäisee suustaan paperossin märän tyngän, jossa ei ole tupakkaa.

Niin menee kymmenen minuuttia.

Viimeinkin erkane tyttö hänestä, katoaa metsään oikealle. Viimeinkin ... irtautuu mukana kälkättämästä, riippumasta kuin mikä kakare karvan nenässä. Mutta Juutas kantaa säkkiä yhä edelleen, tällä kertaa kiukusta tyttöä kohtaan, joskin myös vauhdin voimasta. Hän tahtoo kantaa vielä tuon metsäniityn toiselle puolelle. Siinä aidalla hän sitten levähtää. Mutta nyt ei ennen sitä aitaa ... ei vaikka keuhkot pellolle pullistuisivat! Hän kiroilee kyllä tällaista ... alkaa kiroilla yhä enemmän...

Tällaista orjuutta. Hän mutisee:

"Orjuutta... Köyhän ihmisen... Komesrootti taisi narrata... Lupaa puolella hintaa: mikäs köyhemmän auttaa, köyhälistön... Totta se Mauno Kypenäisen aviisi herroista...! Mutta ihmisten kiusaksikin ... tämän pussin mennä pitää! Raskaampi oli kuin arvasinkaan ... ottamaan puijasivat."

Sillä vaikka Juutas oli ennenkin kantanut jauhosäkkejä sen kymmenisen kilometriä, kuten hän oli komesrootille sanonut, niin viisiseitsemättä kiloa säkit olivat painaneet, eivätkä kahdeksaakymmentä, joskin hän oli tullut komesrootille niin sanoneeksi. Kun komesrootti oli ollut niin pöyhkeä. Ja niillä matkoilla hän oli välillä levännyt.

Mutta nyt: heinänteko olisi kotona ... sinne pitäisi...! Ja leipä on Putkinotkossa lopussa. Suut huutamassa sanikoilla. Ja akoilla. Niiden tähden tässä saa revetä ... suolensa maahan purkaa. Äh, oh! Miksi ei hän tullut veneellä? Mutta kukas sen arvasi, että komesrootti antaa näin paljon ... narraa ottamaan. Se komesrootti!

Pentujen olisi pitänyt tuoda vene Sahan hovin rantaan...!

Tämä nyt on...!

Perhanan komesrootti... Köyhiä...!

Tuskaksi tämä panee...

Nyt alkaa alamäki. Jyrkkä. Se kun vie...! Äh, öh. Eihän nyt enää mitä tule! Sekös nyt, ettei enää

henkikään kurkusta pihise...

Voi voi. Tätä kiusaa!

Ihmisten kanssa aina ... kiusa se on.

Kiusa koko maailma!

Tulisivat, tulisivat edes ne neekerit ja löisivät mäskiksi koko maailman! Tulisivat viistosilmät, mustat kuin pata pankolla! Äh, äh. Mutta ... tuon aidan luokse hän vielä kantaa!

Ja hän kantaa tosiaan.

Siinä hän sitten lepää. Lataa piippunsa ja vetää niin, että kohisee, niin, että poskinahat menevät ihan suppuun ja koppa tulistuu. Yhden piipullisen hän vetää. Ja lataa uutta. Istuu aidan juuressa. Säkki on vieressä kivellä. Aita on Sahan hovin ja Vaskilahden raja-aita. Se on korkealla mäellä.

Mutta kun hän on hetkisen levännyt, täyttää hän vielä kerran piippunsa, ja sitten on säkki saatava kotiin. Käsivarsissa ovat hauislihaketkin kuin puuta, ja niitä alkaa oikein pakottaa. Hän nostaa säkin aidalle, ottaakseen siitä sen selkäänsä. Kömpii itse aidan toiselle puolelle. Väntää säkin hartioilleen ja rupeaa menemään rotkoon. Se rinne vie äskeitä jyrkännettä uhemmin. Eikä piippu pysy hampaissa, ja koppaan valuu hikeä, niin ettei tupakka pala. Ja sieraimiinkin hiki tunkeutuu. Piippu turisee. Käkriäinen väntää leuoillaan sitä syrjemmälle, ettei vesi menisi tupakoihin. Ei tahdo isokoppainen piippu kääntyä, koivunpahkasta tehty, vuosi sitten, entisen piipun varrella varustettu. Hän puraisee sitä vihoissaan, ja ohueksi pureksittu suullinen rasahtaa poikki. Piippu putoaa sammalikkoon. Piippu! Juutas etsii sitä säkki selässä. Sytyttää vielä kulon, se piippu. Palakoon... Vaskilahden metsä... Ja kaikki muu! Ei näe eteensä hieltä ja kärpäsiltä. Piippu toki löytyi. Hän työntää sen koppaa myöten suuhunsa. Mutta tupakka on mennyt piipusta maahan. Hän kumartuu kaivamaan taskuistaan tupakkamassia ja tulitikkuja, ja silloin säkki horjahtaa. Jyrkkä rinne on ihan alla. Säkki menee rotkoon, kaataen ja vieden muassaan Käkriäisenkin, niin että lapikkaat pyöränä kiertävät! Hän suistuu alamäkeen, ja säkki tulee jymsähdellen perästä.

Kun Käkriäinen nousee rotkossa pystyyn, piippu koppaansa myöten suussa, ja katselee säkkiä, on sen kuve haljennut! Korttelin pituudelta! Jauhoja on valunut terävän koivukannon juureen. Kanto on säkin puhkaissut.

Silloin suuttuu hän kovasti. Hän katsoo säkkiin, ja alkaa ärjyä. Jauhot, jauhot! Hän ärjyy niin, että autereessa sinertävä salo kaikuu. Karjahtelemalla hän kiroilee. Tupakkakukkaro ja tulitikut ovat poissa. Hän juoksee takaisin jyrkälle rinteelle. Pyörii, kaivaa sammalta. Alempaa löytyykin se pässinpusseista tehty massi, ja ylempää tulitikut. Hän menee takaisin rotkoon. Muistaa, että kuusikon takana on vielä toinen aita. Sen luokse ei ole pitkälti matkaa. Hän lönnkyttää veräjälle. Hän ei sano kärsivänsä aitoja tiellään, rekkuleita. Hän aikoo repiä aidan, ja hän repii sen. Joku aidas on lujassa. Hän riuhtaisee, saa aidaksen irti, lyö sen poikki aidan selkään. Metsä räikkyy ja ruskaa.

Nyt kiskoo hän juurineen pois seipäätkin.

Ja sitten puskee hän veräjän kumoon, enää aitaa purkamatta. Siinä repeää takki kainalosta. Kun hän ryntää veräjään, kuin härkä, leveän rintansa koko voimalla, niin veräjä kaatuu.

Sitten jatkaa hän esteetöntä kulkuaan kotiin. Ilman säkkiä. Katsoo vielä taakseen, hävitettyä veräjää, ja murisee. Vieläkin on yksi aita ennen Putkinotkon aitaa, joka on ennestään kaatunutta. Hän kaataa tämänkin vieraan aidan, Vaskilahden akan aidan. Viidakon takana kuulee hän liikkuvan lehmiä kalisevin kelloin. Vaskilahden lehmiä varmaankin. Tuolla kauempana oli hovin karjaa. Siitä hän ei piittaa. Tulkoot hänenkin maalleen... Niin työlästynyt hän nyt on...

Juutas kävelee viuhtomalla kivikon polkua. Silmät välkähtelevät koloistaan vihertävinä.

Nyt menee hän Putkinotkon portin vierestä sisään.

Siten tulee hän Putkinotkon lammen niitylle. Hän aikoo lähettää Ananiaksen hakemaan sitä säkkiä hevosella. Mutta Ananiasta ei näy. Eikä niityllä ole ketään heinässä! Käkriäinen ärjähtelee. Ei kuulu vastausta. Ainoastaan koira rähisee ja lapset huutavat tuolla kauempana metsässä. Eivät ne ole heinänteossa.

Käkriäinen alkaa mennä mökille, ja karjaisee rinteellä niin, että tuparakennuksen räystäät rämisevät. Ei vastausta. Jo nyt on...!

Hän menee pihalle. Tamma kamuaa siellä nuorassa, puoli ruumista potattipellossa.

Ja kana, kana tullut tuonne! Tupakkamaassa se on. Käkriäinen juoksee kanan kimppuun. Se yrittää silmillä, kun sitä potkaisee. Juutas ottaa kanaa kiinni, se rätkättää. Juutas saa sen sorkista, ja roiskis, aitan salvaimeen!

Siinä se on se kana. Se kuoli, oh, oh!

Sitten hevonen kiinni. Riuhtoen hän sen sitoo. Ja missäs nyt ihmiset?

Tuvan portailla on matikka. Ei ole annettu Moksille!

Tuvassa makaa mummo permannolla, oikoo kupeitaan. Ja pienin pennuista nukkuu kätkyessä vaate silmillä. Käkriäinen kysyy muita kakaroita. Kaikki ne karkasivat ketunpesää kaivelemaan, paitsi Leja, sanoo mummo. Missä lienee nyt Leja ... ehkä läävällä, sinne on tuotu lehmä, astutettavaksi.

"Ketunpesälle kakarat! Eivät heinä tekemässä!" ärähtelee Juutas.

Ja kaikki muukin on Käkriäisestä päin halikkoa. Turkinpalko on ikkunalla: hänen sisunsa kiehahtaa, hän ei kärsi törkyä tuvassa, kukkia. Mutta siitä ei nyt suurta paukausta tulisi, jos hän paiskaisi sen lattiaan. Hänen tekisi mielensä riipaista kätkyt. Se olisi tarpeeksi iso. Mutta varoopa hän isin pikku poikaa. Ei, johonkin täytyy saada rouhaista kiinni. Kana! Ja Sohvi. Ja se säkki, säkki.

Rosinan hame riippuu orrelta ja lyö Juutasta silmiin. Hän tempaisee hametta. Lauta putoaa silloin tavaroineen orrelta, Naulalaatikko käy hänen päähänsä. Se ei tosin paljoa koske, sillä laatikko on melkein tyhjä. Mutta Käkriäinen tarttuu toisesta päästä lautaan, hän örisee, hän paukauttaa sitä lattiaan mummon viereen, hän ärjättelee:

"Minä poltan ... poltan koko talon! Ei niin pohjakivistö saa jäädä! Kaikki. Ja tapan kaikki! Hirtän. Säkki ... ja tämä maailma... Kahdeksankymmentä kiloa... Moksi. Minä poltan. Ja itselleni ... puukko kurkkuun!"

Kahdeskymmenesensimmäinen luku

Niin menee kauhea tuokio mummon ja Juutaksen kesken. Sitten lähtee Juutas pihalle.

Mummo istuu tuvan permannolla ja tirkistelee ulos. Hän näkee Juutaksen liikuskelevan pihalla ja istahtavan alaveräjän aidalle. Mummo ajattelee:

— Hurja se on tuo mies. Tappaa se oli...

Ihan oli mummon lyödä lankulla litiskaksi. Mummo muistaa ajan joku talvi takaperin, jolloin Juutas tuli samoin tupaan. Yömyöhällä. Oli ollut illan vetämässä heiniä kartanolle lammen ladolta. Oli tullut sellainen heinän vedon puuska, että viipyi yöhön asti. Mutta mäen alla ratkesivat hevoselta rahkeet. Silloin Juutas tuli tupaan... Karjui pimeässä niin, että kaikki saivat vapista makuutiloillaan lattialla ... niinkuin nyt mummo. Kukaan ei uskaltanut sille hisahtaa.

Mitäs se Juutas sanoi tässä Moksista? Ei suinkaan nyt kissa liene pissinyt sen tupakkahakkuriin? Sillä tavoin se yhden kerran teki. Juutas pani vinterskoita piippuunsa, ja jopas tunki tupakoissa kissan maun. Ja kissan otti kiinni, sen entisen kissan, ja seinään löi, tappoi. Vanhan kissan, joka oli tuotu tänne kestikievarin mökiltä ja oli karannut sinne takaisin monta kertaa, vaikka se tuotiin Putkinotkoon aina uudestaan pussi päässä, peninkulmien takaa. Osasi, Jumalan luoma. Ja Juutas piti muka siitäkin kissasta ... mutta tappoipas.

Mitä se Juutas siellä pihalla? Äsken se portailla punoitti vihansa jälkeen ja raapi korvallistaan. Ja lennätti siitä sen matikkansa karjakujalle, hännästä tempasi. Ja kurkisteli navetalle. Meni rantaveräjälle. Nosti siinä toisen jalkansakin aidan rakoön. Siellä se Juutas nyt istua notkottaa.

Uskaltaisikohan mummo edes liikahtaa? Sellainen se on Juutas ... voisi vaikka tappaa.

Mummo ... ihan oli litiskoittaa koivuisen laudan alle kuin rotan loukkuun.

Niin, mummon huonot silmät ovat oikeassa: Juutas istuu alaveräjällä. Hän istuu siinä melkoisen kauan. Ensin vielä katkeroituneena koko mökille, joka pitäisi tupruttaa savuna ilmaan. Niin sitä ei olisi...

Sitten tulee Käkriäinen sydämeltään väsyneeksi. Ja vähitellen yhä enemmän haikeaksi...

Haikeaksi siitä, ettei mökkiä olisi... Jos hän sen polttaisi.

Toistakymmentä vuotta on Putkinotko ollut hänen asuntopaikkanaan.

Ei olisi pitänyt olla niin vihastunut ... tuolle tummaiselle mökille...

Ei sitä polttaa.

Surulliseksi tulee koko Käkriäisen mieli.

Mutta: eteenpäin sen on elävän katsottava.

Jos ei täällä mökillä tulekaan mistään mitään ... niin pitäisi ostaa itselleen toinen paikka! Rahoilla ... kun saisi. Ja rahaa tulisi viinoilla, joita hän ... kun hän tässä...! Kun hän rupeaakin asiaa pohtimaan, ja polttamaan.

Silloin hän ostaa asumuksen tuolta suuren järven takaa, kylistä, joista hän on syntyisinkin. Siellä on hyvä... Mutta ostaa ihan syrjästä ... ei ole naapureitakaan niin monta kuin täällä. Ainoastaan sopivan matkan päässä, että pääsee helposti juttusille. Mutta ei ihan ikkunan alla paskimassa.

Tuolta hän sen valitsee, vaaroilta, joilta talot näkyvät ... peninkulman takaa, niin ihmeellinen on nyt ilma. Ukkosen huurua se lienee. Sellaista kuin savua ... mutta ilmassa erottaa kuitenkin kaikki talot etäältä. Ja se huuru se tekee tyynen veden sellaiseksi, että olisi mieli heittäytyä siihen uimaan ... taikka nukkumaan, niin pehmoista se on, valkoinen ja sininen vesi. Ulapalla käy tuskin hienoja väreitä. Ja nuo saaret siellä ikäänkuin uivat. Kelluvat ... niinkuin vesilinnut. Ja kuvastuvat veteen kuin mitkäksi untuvat. Tervahöyryjä kulkea jumpsuttaa. Tämähän vasta raukaisee ... sellaisen jälkeen. Ja hiottaa niin.

Jospa sitten, kun tässä rupeaa, ostaa talon vaikka Matti Muikkuselta. Monet suojat Vaskilahdessa... Olisi siellä tilaa pentujen mekastaa. Ja piirongit tytöille. Ja itselleen kiikkastuoli ... siinä komentaisi pentuja... Isännöisi kuin Sahan hovilla.

Niin haaveilee Käkriäinen.

Mutta viimein: täytyisi sitä Käkriäisen lähteä tästä töihin. Se jauhosäkki ... on noudettava pois metsästä. Ja kukas tämän talon hoitaa, jos hän ei sitä vähän ajattele? Heinänteko ... pitää mennä tästä metsään, tuonne, mistä poikien, pentujen ja koiran äänet kuuluvat. Pitää panna pojat ja tytöt työhön. Karvat pitäisi repiä pentujen päästä ... kun sinne menivät...

Ensin täytyy vain pistäytyä katsomassa, kuka se toi läävän välikkään sen lehmänsä.

Käkriäinen aikoo mennä veräjältä läävään. Mutta sitten hän arvelee, että tuo kananraatokin sopisi paiskata pihalta sinne läävän luo kujalle. Veräjän lähelle hän sen jo tappaessaan paiskasi. Hän ottaa nyt vielä pihalta sen kuolleen ja tiplikkaisen kanan ja heittää kujalle. Sitten hän menee tosiaan läävän kujaan.

Välikössä puuhailee Leja lehmäntuojan kanssa. Eipä Käkriäinen sano mitään Lejalle, että hän se on sen kanan tappanut: taas puhuisivat siitä. Ja kun Rosina suuttuisi, sanoisi hän Juutasesta kanantappajaksi, Rosinakin. Niinkuin ennen takavuosina kissantappajaksi. Kauan siinä menee, ennenkuin sellaiset unohtuvat, joutavat. Eivät ihmiset unohda.

Tuttupa onkin eukko, joka toi lehmänsä astutettavaksi. Suutari Sinikanteleen eukko se on. Ja kovin hän kehuu Käkriäisen nuorta härkää, Poikaa. Silloin alkaa Käkriäinenkin sitä kehuskella, ja pyytää Sinikanteleen eukkoa odottamaan, kunnes Poika haetaan metsästä; onhan niitä pentuja sitä hakemaan. Käkriäinen sanoo nyt itse pistäytyvänsä hakemaan pentuja metsästä, niin että ne hakevat Pojan.

Ja hetken kuluttua alkaakin Juutas mennä metsään, kavuta ylös kujaa pitkin. Mäen taakse hän katoaa, ontuu lammelle päin, kellertävän rukiin ja välkkyvän ohran välitse.

Mutta kun hän joutuu, niityllä kierrettyään ja viidakon puhkaistuaan, lammen toiselle rannalle ja näkee siellä poikiensa penkoneen ison kiven viereen syvän kuopan, ja Hurjan hännän vilahtelevan kuopasta, joten kettu lienee yhäti siellä, niin hän unohtaakin repiä tukan pentujensa päästä, ja unohtaa muunkin. Vieläpä Juutas kuulee, ettei kaivettu olekaan kettu, vaan metsäsika, sillä Ananias on nähnyt sen harmahtavan ja välkkävän turkin, ja Malakias sen kiiluvat silmät. Silloin innostuu Juutaskin sitä kaivelemaan. Pojat ovat tukkineet kaikki muut reiät paitsi etummaisen kivillä ja mullalla. Sammal on raastettu kiven järkäleeltä pois, niin on sen ympärillä touhuttu. Ja nyt istuu kivellä Ester ihmettelevin ja pikku Repekka palavin silmin. Ja tuossa pälyilee Moksikin kuoppaan, jossa Hurja ryntäilee edestakaisin: koira ei uskaltaisi mennä reikään kiven alle. Se vikisee, rähisee, ravistelee multaisia karvojaan. Se sulloo puoli ruumistaan louhen koloon, tulee takaisin ja voivottelee epätoivoisesti. Siellä se on vielä, se metsäsika. Ananias sanoo, että jos vääntäisi koko hirveän ison möhkäleen paikaltaan, niin se mäyrä löytyisi. Ananiaksella on pyssy, ja Malakiaksella kirves, Topin äsken hakema.

Jo liittää itse Käkriäinenkin joukosta kaikkein lujimmat voimansa mäyrän kaivamiseen; ja ennen muuta antaa hän älykkäät ohjeensa, kuinka kankia ja vipuja on käytettävä, niin että lohkareen on noustava mäyränpesän päältä. Ja kas: kun hän on saanut valituksi itselleen kangen, hakatuksi miehen mukaisen koivun, tyvestä korttelia paksun, sillä eihän tyhjä mitään toimita, ja lyhennellyt sen ja käskenyt lasten väistyä kissoineen kiveltä, ja sijoittanut kankensa kiven alle, tutkittuaan joka puolelta kiven luonnetta, neuvoo hän, miten poikien on työnnettävä omat puikkonsa syvemmälle silloin kun hän itse nostaa. Ja sitten on isompien poikien pidettävä kiveä koholla, kunnes itse Juutas saa kalunsa yhä vain juuremmalle, ja Topin on mäiskättävä kiviä lohkareen alle, ettei se pääse enää entiseen kuoppaansa. Mutta Sanukan on hallittava Hurjaa menemästä kankien tielle, hallittava siihen asti, kunnes hänen käsketään laskea koira irti. Ananiaksella täytyy olla haulikko valmiina vieressä.

Ja kun sitten Käkriäinen oikein vääntää, toisten miehisten avulla, niin nouseekin mäyränpesän katoksi arveltu järkäle, ja Topi huudahtaa:

"No nyt siitä tulikin toinen peli, kun itse Juutas Käkriäinen ... per-rkele!"

Ja vieläkin suuremmiksi näyttää lastensa kiittelystä innostunut Juutas Käkriäinen voimansa. Myöskin siksi, ettei mäyrää vieläkään löytynyt, vaikka kivi on jo pystyssä. Kiven alimmainen kulma kätkee kuitenkin yhä syvemmälle maahan menevää mäyränreikää. Juutas Käkriäinen käskee nyt kaikkia lapsiaan syrjemmälle. Sitten hän nojautuu kiveen, tavoittaa sitä syliinsä, ja ponnistaa koko hartialihaksillaan.

Jo sai hän kiinni järkäleen parista rososta.

Hän pullistaa: silmäkulmat painuvat ryppyyn, silmät puristuvat umpeen. Käkriäisen nikamat nakshtelevat. Mutta horjuu kivikin.

Hän ähkäisee, painaa kiveä päälläänkin, niskasuonet punertuvat. Ainoastaan osa järkälettä mahtuu syliin. Mutta Käkriäinen kun lyö sen rosoihin paksut sormensa — ja, taivahinen, jo nousee valtava kivi koholle ja siirtyy kuopasta ylös pengermälle. Paljastaa kuopan pohjan. Kivi on nostettu, jättiläisvoimilla, syliin mahtumaton.

Käkriäinen ojennaiksen, huohottaa vähän, katselee sitten ympärilleen iloisesti välkähtävin silmin ja hiukan ivallinen hymy kaarevilla huulillaan. Ja hän lausahtaa lapsilleen:

"Siinähan se nyt on, potatti. Mitäs tuo tuollainen ... miehen käsissä..."

"Per-rkele! Juutas kun..." ihailee isäänsä sorakielinen Topi.

Pieni, musta Sanelma huudahtaa:

"Hihihii ... nyt lasken Hurjan irti!"

"Ja mie latken kittan!" sanoo paljasvatsainen Repekka.

Mutta mitäpä niistä laskemaan: mäyrää ei nytkään näy. Hurja kaivelee yhä syvemmälle menevään koloon, vinkuu ja ulisee.

Tartutaanpa silloin uudestaan kankiin ja kaivellaan pois paikaltaan uusia kiviä. Hiki virtaa, paidat ja takkien selkämykset ovat märät.

Viimein tulee mäyrän kolosta loppu, tyhjä ja pyöreä kuopan pohja. Eihän sitä metsäsikaa ollutkaan. Minne lienee päässyt. Hurja nousee kuopasta, joka on kuin viemärioja, ja asettuu sen lähistölle loikomaan, kieli pitkällä ja samein silmin. Kaikki Käkriäiset ovat vielä kuopassa. Tutkivat ojansa reunoja. Yhtäkkiä nostavat he sieltä päätänsä. Ester näet sanoo, että Leja huutaa tuvalta, mitä huutane. Yhä se huutaa. Ja Sanelma sanoo, että metsästä se haastaa: lieneekö siellä taas vieraita koiria ajamassa lampaita? Topi kapuaa kuopan reunalle kuuntelemaan. Valkeassa tukassa, joka näkyy Topin reuhkahatun alta, on sammaleita ja havuneulasia. Ananias on avopäin, hän on heittänyt Muttisen koppahatun pois. Topi vahvistaa:

"R-rääky se Leja, mitä r-rääkynee!"

Toisetkin kuuntelevat ylentäen päitään kuopasta kuin olisivat itse mitäkin mäyriä. Heillä on hiestä kosteilla naamoilla ja nenän päällä ruohonkorsia, havuneulasia ja pölyä. Juutas Käkriäisellä, joka on työntänyt kiviä niskavoimillaan, on takin hartioissa paljon multaa. He kuuntelevat hetken vaiti, kunnes Sanelma rinkaisee:

"Leja rääky, että vierasta karjaa on meidän maalla! Menee ruispeltoon...!"

"Meidän peltoonko?" örähtää Malakias.

"Niin meidänkö maalla?" mörähtää Juutas Käkriäinen.

Ja nyt kuuleekin koko joukko kellojen kalinaa ja räminää lammen eteläisestä päästä, metsästä niityn takaa.

"Missä se kirves on?" ärjäisee yhtäkkiä Malakias. Ja hän punoittaa muustakin kuin helteestä. Puree hammasta ja kömpii ylös kuopasta. Hän sanoo:

"Minä katkaisen jok'ainoalta niskat."

Malakias etsii kirvestä, muiden noustessa maan tasalle, pikku Sanelma nopeasti kuin orava, Ananias notkeasti kuin varsa, ja Juutas Käkriäinen hitaasti kuin karhu.

Topi alkaa jo juosta pitkin louhikkoa, sinne päin, mistä kellojen kalina kuuluu. Sanelma usuttaa Hurjaa, joka ensin vinkuu ja alkaa sitten haukkuen juosta. Sillä tavalla kiiruhtavat pian kaikki ylämäkeen ja sitten mäeltä taas alas. Ensimmäisenä valkea ja haukkuva Hurja, sitten Topi ja Sanelma, sitten Ananias pyssy selässä, ja sitten Juutas Käkriäinen, joka ontuessaan mörisee:

"Jokos ne sinne taas! Ne aiturit... Lihaksi ne lyödä pitäisi..."

Ja viimeisinä Ester ja pikku Repekka, joka huutaa Esterille takaa, ettei häntä saa jättää, ja kiukustuu ja kiljuu.

Mutta kaikkein viimeisenä tulee kuitenkin kissa, silloin tällöin kannon yli ponnahtellen. Malakias on jäänyt mäyränpesälle, hakemaan kirvestä kivien, kankien ja sammalien alta.

Nyt katkeaa jono, sillä Ester seisahtuu Repekan vuoksi, ja isä käskee Sanelmaa viemään pieniä tyttöjä kotiin. Sanelma ei tottele. Ester jää paljasmahaisen Repekan taluttajaksi.

Juutas Käkriäinen jatkaa lönykytystään. Hänen päähänsä pälkähtää, että ne vieraat lehmät voivat olla Vaskilahden, ja Sahan hovinkin. Ovat saattaneet päästä niistä aukoista, jotka hän repi hovilta tullessaan, Ananiaksen, perästä lönykyttäen hän hokee nyt:

"Veräjöitä vähäisen alentelin tuolla... Valmiiksi ... kun tästä on lähdeävä vetämään jauhosäkkiä sieltä ... metsästä, Sohvilla. En viitsinyt kantaa etemmäksi, muuten vain koettelin selkääni. Ja nyt, rymät, eivätkös ole siitä tulleet, kompurat. Meidän peltoja komuamaan..."

Käkriäinen tuntee sisässään nousevan vihaakin vieraita lehmiä kohtaan. Ja vielä enemmän niiden omistajia, naapureita kohtaan.

Hän örähtelee:

"Lapset, te... Pikommi niille pitää antaa sellainen ... että menevät lentämällä..."

He tulevat pienelle aholle, kaikki muut paitsi Ester ja Repekka ja Malakias. Joutuvat niityn ja pellon yhteisen aidan viereen.

Ja siellä on Käkriäisellä syytä kiivastua taas. Sillä siellä näkee hän keskellä vierasta lehmäkarjaa, jonka etummaisista Topi ja Sanelma ajelevat pois ruispellon, näkee paikallaan mullistelevien Muikkusen lehmien keskellä oman, kiharapäisen härkensä astumassa vierasta lehmää. Putkinotkonkin lehmät ovat sekaantuneet vieraaseen karjaan, ja lampaatkin ovat siellä. Komea Poika seurustelee Muikkusen Matin akan punaisen- ja valkeankirjavan maitolehmän kanssa. Ja Juutas Käkriäinen muistaa kaiken lisäksi, että hänelläkin on juuri astutettava talossa. Käkriäinen huudahtaa:

"Mitä ... häh. Muikkusen Heluna! Ajakaa pois, ajakaa hemmetissä..."

Topi ajaa. Heluna ei ole millänsäkään. Käkriäinen ryntää päin sitä, hän ärjähtää niin, että rytöinen notkelma, jossa lehmät seisovat, kaikuu järvenlahteen saakka. Hurja juoksee sinne tänne, pelkää lehmiä, tunkeutuu Ananiaksen jalkojen väliin. Usutettuna se ryntää, näykkäisee Helunan jalkaa ja taas peräännyty. Toiset vieraat lehmät selkiävät pöllästyksensä ja rupeavat pakenemaan. Mutta mennessään ne vielä seisahtuvat ja kokoutuvat nyt sen paikan ympärille, missä Hurja on. Muljottavin silmin ne kulkevat sitä kohti ja laskevat sarvensa puskuun. Juutas Käkriäinen hosuu niitä väärällä petäjänoksalla, ja karjahtelee Helunalle ja kiskoo sitä sarvista. Poika ei ole millänsäkään. Topi katselee isänsä kiskomista. Pikku Sanelma hihkuu ja hyppelee. Heluna ei tottele.

Silloin aikoo Juutas Käkriäinen iskeä nyrkillään Helunaa poskelle, mutta samassa Ananiaksen pyssy pamahtaa Muikkusen akan lehmän korvanjuuressa, pamahtaa ilmaan: Ananias vain lystikseen laukaisee. Käkriäisen korvat tillittävät. Härkä pelästyy ja lähtee kömpimään selkä köykässä rytöjen poikki ylämäkeen päin, kun taas kaikki muu karja laukkaa yhtenä rymynä alas lepikkoon, niin että Topi

ja Sanelma tuskin saavat erotetuksi siitä omat lehmänsä pois. Ja pahin kiusa heillä on pelästyneistä lampaista. Siinä on juoksua. Sitten kuuluu metsästä kaukaa ainoastaan Sanelman kimakka kirkuminen ja Topin suun pörinä, kun hän matkii paarmoja, säilyttääkseen sillä lehmistä ilkeällä pörinällä vierasta karjaa Putkinotkon mailta. Pikommia saavat vieraat lehmät, sen erottaa kellojen hurjasta rompotuksesta: vaskiset ja rautaiset kellot soivat tahdikkaasti kuin juoksijaoriiden aisakellot.

Juutas Käkriäinen pyyhkii hikeään. Ananias seisoo naurahdellen hänen vieressään. Silloin ilmestyy Malakiaskin siihen, kirves ja Ananiaksen hylkäämä koppahattu kädessä. Hän kysyy:

"Missä ne kantturat ovat?"

Malakiaksen perästä tulevat vielä kauempana itkevä Repekka ja lauhkea, sinisilmäinen Ester.

Malakias jatkaa:

"Annettiinko niiden lähteä?"

"Mitä? Annettiinko?" kysyy Juutas Käkriäinen.

"Lihaksi ne olisi pitänyt panna... Niinkuin isä sanoi", vastaa pohjaltaan rehellinen Malakias, joka on melkein vieläkin äkäisempi kaikesta Käkriäisten omasta kuin Juutas Käkriäinen. Malakias jatkaa:

"Olisi sitten ollut syömistä".

Ja kun Malakias kuulee, että Poika oli astunut Helunaa, suuttuu hän yhä enemmän ja aikoo juosta vieraiden lehmien perästäkin. Mutta niiden kellot soivat jo kaukana.

"Kunhan pölöttää!" vastaa Juutas Käkriäinen Malakiakselle ja kieltää häntä menemästä. Sitten, hetken päästä, hän kehottaa esikoistaan ajamaan kotiin härkää, koska sillä on kotosalla töitä. Ja Ananiasta pyytää hän noutamaan hevosta ja rekeä, joilla se jauhosäkki kuljetetaan Vaskilahden metsästä.

Ananias lähtee, ja viimein lähtee Malakiaskin Pojan perästä.

Käkriäinen jää notkoon odottelemaan Ananiasta.

Malakias kulkee verkalleen koivikossa mutkittlevaa tietä, ruskean ja sarvettoman Pojan takana. Tullessaan sille kallioiden rinteelle, josta kuja-aita alkaa ja tie muuttuu aivan kapeaksi, toruu hän härkää:

"Mitäs sinä, Poika, vahinkoa tekemään! Kaksi markkaa vahinkoa, vissiinkin, Muikkusen Kustavan tähden. Sillä rahalla ostetaan jo paljon leipää... Vahinkoa se on, työtähän sen pitää Pojankin taloon jyllätä..."

Malakiaksen perästä hiipivät mökille Ester, pikku Repekka ja kissa. Sekä väsynyt Hurja.

Putkinotkon lehmätkin ammuvat nyt viidakossa lähellä.

Kahdeskymmenestoinen luku

On mennyt jälleen puolisen tuntia.

Juutas Käkriäinen joutuu Ananiaksen kanssa jo lähelle sitä veräjää, jonka hän repi hovista tullessaan ensimmäiseksi. Ananias kulkee edeltä, ohjaten kellertävää tammaa, kivistä ja märkää polkua pitkin, jolla työreki kolisee ja sihahtelee, kulkee heitellen solmuisia ohjaksia hevosen selän yli ja hypellen kiveltä toiselle milloin hevosen oikealle, milloin vasemmalle puolelle. Selässä on Ananiaksella kiiltelevä yksipiippuinen, kankailla kohahtelevien metsäkanain, teirien ja metsojen varalta, sekä sorsien, joita varmasti ui läheisissä lammissa.

Mutta jos Ananias ampuisi lintuja, niin itsepä saisikin ne nyt etsiä ryteiköstä tai uida vedestä, kun ei Hurja tullutkaan mukaan. Niin on helle, ja koira väsyi mäyrän kaivamisesta taikka pelästyi lehmiäkin, ettei lähtenyt Ananiaksen matkaan.

Käkriäinen köntystelee taempana, jääden välistä kauaskin jälkeen, piippuaan kopistamaan, rassaamaan ja lataamaan. Tällä hetkellä ei hän näe Ananiasta eikä hevosta, jonka kavioiden kopsahtelu vain kuuluu.

Ja kuulepa Käkriäinen sitten muutakin. Alkaa kuulla takaansa Putkinotkosta Hurjan haukuntaa. Sieltä mökin mäeltä kantaa ilma sen haukunnan tänne tuuheaan notkoon.

Se rähinä kovenee niin, että Ananiaskin huomaa sen, vaikka paarmoissaan pysähtynyt hevonen kopistelee jalkojaan ja riuhtoo hännällään. Mitä se Hurja haukkuu? Jos se tulisi Ananiaksen perästä, tulisi se hiljaa jälkiä haistellen. Ja haukuntakin on muuta: se on vihaista ja rähisevää luskutusta, ei kimeästi oravalle vingahtelevaa eikä jänikselle ulahtelevaa.

Käkriäinen huomaa omalla paikallaan vielä paremmin kuin Ananias, että ihmisiä se Hurja haukkuu. Se herkeää hetkeksi. Mutta sitten se taas alkaa, entistä terhakammin ja nopeammin.

Putkinotkon mökille on varmaan tullut vieraita. Mitähän ne vieraat ovat? Mökkien ja harvain talojen asukkaitako, sitä kautta kulkijoita: siitä niitä ravaa, Putkinotkon pihan poikki...

Ja saattaisi se olla ... vallesmannikin. On niitä kunnanmaksujen rästejä nytkin.

Käkriäisen sydän vavahtaa harmista, kun niin hänen rahojaan viedään. Poliisejakin niillä palkataan ... nuuskijoiksi. Tai lautamies voi siellä olla, tullut manuuttamaan vanhoista ihmisten veloista.

Käkriäinen on seisahtunut ja kääntynyt syrjittäin Putkinotkoon päin, ja kuuntelee silmät pyöreinä ja suu auki. Hän sysää hattuaan pystyyn, että kuulisi paremmin tuolla isolla korvallaan. Hurja rähisee jälleen vihaisesti. Sellainen vieras siellä on, jota se ei tunne tai jota se vihaa.

Käkriäinen huudahtaa Ananiakselle varoittavasti, mutta niin hiljaa, ettei Ananias sitä kuulekaan. Sitten hän lönkyttää Ananiaksen perästä ja suhahtaa hänelle, että mikähän Putkinotkossa lienee. Ananias pysäyttää juuri liikkeelle saamansa tamman, ja he juttelevat keskenään, mitä se Hurjan haukkuminen saattaisi merkitä.

Viimein sanoo Käkriäinen, että eipä hän ole tuosta haukkumisesta millänsäkään, vaan lähteepä pistämään jauhosäkkinsä rekeen. Olipa Putkinotkossa ... jos kuka! Mutta sen sijaan jää hän ehkä vähän myöhemmäksi kuin Ananias tänne metsään ... ummistelemaan noita veräjöitä.

Sitten he kulkevat edelleen. Hurjan rähinä kajahtelee kovempana. Ja siinä sattuu Ananias lopulta sanomaan, että olisikohan se äiti tullut kaupungista kotiin. Juutas Käkriäinen huudahtaa:

"Häh? Rosinako ... niin?"

Rosina ... tullut kaupungista!

Mutta Rosinalleko se Hurja noin rähisisi. Jos Hurja onkin huonosilmäinen, niin että se voi räkyttää loitolta Rosinaakin, niin eihän se näin kauan...

Kuitenkin lyö Juutaksen päähän aivan kuin puukurikalla, että olisikohan se Rosina! Se oli käsenyt Juutasta tulemaan laivareitille vastaan kello kahdeksi. Ja...

Käkriäinen ryhtyy tirkistelemään aurinkoon, mitä kello on, koska hänellä ei ole kelloa. Ovat kyllä olleet, kuten on jo mainittu, kerran monetkin kellot ... liivien kolmessakin taskussa, välkkävine perineen. Hänen kulkiessaan läänissä. Niillä ansioilla ostettuja kelloja. Tai vaihdettuja, jos juonti-aineen ostajilla ei ollutkaan antaa maksuksi rahaa. Mutta niistä kelloista oli yhdessä sisälmykset niin huonot, että Käkriäinen suuttui ja löi sen nurkkaan säpäleiksi, kun ei saanut sitä millään rukkaamisella kuntoon. Ja toinen, hyvä kello, meni litteäksi kuin mätä nauris, kun hän toissa talvena ajaessaan umpihangessa kopaisi tuon samaisen tamman keskosistaan syliinsä ja nosti kovalle tielle. Mutta kaikkein ensimmäisen kelloista antoi hän Ananiakselle. Nuorta poikaa piti kohdella suopeasti, sillä siihen aikaan Ananias rupesi ymmärtämään isän kaupustelumattoja. Piti olla suopeissa väleissä hänen kanssaan ... niinkuin miehet ainakin.

Mutta suurin syy siihen, miksi Käkriäisellä ei ole kelloa, on sellainen, ettei hän kelloista välitä. Vastusta niistä on, alituisista härnääjistä korvanjuuressa, ajannaksuttajista. Naksuttavat liivien taskuissa kuin mitkäkin kuolemansepät seinän raossa. Nehän ne seinissä naksuttavat ... mitä lienevät. On Käkriäinen koettanut tutkia niitäkin naksuttajia, mutta eihän niistä saa selvää. Mutta ne ovat pahaa ... tutkimattomia. Niitä naksutti monta ennen Juutaksen äiti-raiskan kuolemaa, kauan poteneen.

Kello muistuttaa niitä, ja on paljon ilkeämpi. Se komentelisi työhön. Ja komentelisi illalla maata. Käkriäinen tahtoo tehdä työtä milloin haluaa. Ja näkeehän mies ajan viisarit auringostakin. Ja muustakin hän huomaa, milloin päivä valkenee taikka pimenee.

Eikös perhana: kaksi se nyt on varmaan tuo aurinko! Enintään lienee puoli tuntia vähemmän tai päälle. Olisikohan Rosina? Juutas Käkriäinen ääntää Ananiakselle:

"Ananias, katsohan sitä nauristasi, mitä se on..."

"Se on puoli kolme ... melkein", kuuluu Ananiaksen vastaus.

"Johan nyt ... perhana! Voisi se olla Rosinakin", hätäntyy Käkriäinen. "Olisi pitänyt mennä laivalle ... mutta oli muuta ... tässä. Eikö sinun nauriisi ole edellä? Ei sen tuon auringon pitäisi olla niin paljoa vielä. Ja minua kun pistättävät nämä touhakat ... juoksentelut. Mutta rähisisikös se Hurja näin pitkän aikaa Rosinaa?"

Ananias sanoo:

"Eikähän äidillä ole venettäkään. Runkkelin laituriiin hänen ja Saaran olisi ollut ajettava."

"Runkkelin laituriiin", murahtaa Käkriäinen. "No nyt siitä vasta ... tuli."

Juutas Käkriäinen ajattelee, että nyt siitä tuli vasta kikatus ja kakatus kotona, kun hän ei mennytkään laivalle. Jos se ei vielä olisikaan Rosina, niin ei Juutas silti enää laivalle ennätä. Ja mitähän perhanaisia ne Hurjan nalkuttamat lienevät? Taas se säkyttää ääni kurkkuun tarttumaisillaan, niinkuin aina, milloin se muka aikoo iskeä vieraiden jalkaan hampaansa, vaikei iskekään.

Käkriäisen tekisi mieli jättää koko jauhojen rahtaaminen Ananiaksen huoleksi ja lönkyttää takaisin kotiin: katsomaan, mitä ne tulijat ovat. Ja harmissaan hän on, mitä ne tunkeutuvat hänen Putkinotkoonsa. Olisipa Topi tullut mukaan, eikä ajettu töihin kotiin, kuten Käkriäinen äsken ajoi, voisi sen nyt lähettää vilkaisemaan, kuka tai ketä nämä vieraat ovat.

Ananias koluuttaa jälleen kuusikon halki sinne päin, missä isä neuvoi jauhosäkin olevan. Käkriäinen seisoo ja kuvittelee, kuinka hän, jos lähtisikin tästä kotiin, kulkisi umpimetsää myöten, eikä polkujakaan, ja pilkistelisi ensin läheltä mökkiä kallioiden takaa pihalle, koska näet saattaisi olla sellainenkin aihe, että siellä tosiaan on poliiseja ja vallesmanneja. Mutta pitkän nokan hän heille antaisi, sillä hänellä ei nyt ole viinoja. Ei! Eikä ole ollut ennenkään ... kotona keitettyjä, niinkuin ne ovat luulleet. Mutta mistäs ovat ottaneet, kun ei ole ollut merkkiäkään keittovehkeistä. Puteleita on ollut, ja korpijoonin tähteitä niissä. Mutta totta nyt mökin ihmisellä saa olla putelin pohjalla viinoja rohdoiksi, jos hän niitä muilta ostaa, vaikei sano, keneltä. Metsässä ovat olleet lekkerit. Mutta ei vielä siinä suuressa piilopaikassa, onkalossa saarella, jonka Käkriäinen tietää.

Jos nyt olisi poliiseja taas Putkinotkossa, niin astuisi Käkriäinen ystävällisesti hymyillen pihalle ja kysyisi: "Mikäs se nyt on tässä liikutus?"

Ja jos ne puhuisivat hänelle kätköistä, niin näyttäisi hän, pilkalla ikeniään irvistellen, heille kotansa ja tupansa. Ja ruokakonttorinsa ja aittansa ja riihensä. Ja antaisi heidän toki mielellään kaivella sillanaluksetkin. Siellä ei heille olisi kuin kanansontia, entisiä, kaksitoista-ajastaikaisia. Silloin niitä kanoja piti olla talvella siellä, turhan munijoita: ei niin pienistä ruuaksi, munista. Ja sitten yllyttäisi hän vielä haistelemaan jokaisen kivenkolonkin metsässä. Sanoisi lauhkeasti, mutta piru nahkassa, että saavat haistella hänen puolestaan, kun hänellä kerran ei ole pirtua eikä haisevaa sikunaa. Ei ole ollut ... milloinkaan. Niin herkeäisivät viimein vastakin hänen pesäänsä tunkeutumasta.

Jos lähtisi kotiin?

Parasta olla kuitenkin täällä. Siellä saattaa ... ruununmiehiä, lautamiehiä.

Eihän sitä muuten kuin pakosta niiden kanssa...

Kymmenisen minuuttia on mennyt näin. Metsä lakkaa kaiuttamasta Hurjan haukuntaa.

Ja sitten kuuluu Putkinotkosta toinen ääni, joka rauhoittaa Käkriäisen kruununmiehiin nähden. Sillä se ääni, joka nyt kaikuu yli korkean ahon ja sitä ylempänä kaartuvan lehdon, se on Rosinan. Kilometrin päähän se ääni kaikuu.

Milläs neuvoilla Rosina on tullut kotiin?

Ja miksi se Hurja sittenkin haukkui niin kauan? Kuuluu sen Rosinan ääni etemmäksikin, jos on myötäinen tuuli.

Mutta kuuluupa tuo nytkin. Sellainen torvi sillä akalla on kurkkuna. Sanoja ei tosin erota. Mutta katkeamattomana säkytyksenä käy kiljahtelu, nopea kuin räty, jota pyörittäen jäniksiä peloitellaan jahdilla ollessa. Niin nopea on se sätkätys, ettei kaiku ennätä oikein mukana lentää. Onpa se Rosina nyt erikoisen virkeä kaupungista tultuaan, niin soi räikynä sieltä mäeltä poikki metsäisen laakson. Papattaa kuin monttööri vene. Ja niinkuin niputuskone Kenkkuinniemen sahalla: Rosinan suusta purkautuu kokonaiset ketjut sanoja.

Juutas ajattelee, että taitaa nyt Putkinotkossa olla kaikki nurinpäin, tänä heinäpäivänä, koska Rosina noin laskettelee. Ja Juutas on hyvillään, ettei hän ole kotona. Ei silti, että hän akoista ... kyllä hän osaa panna niiden suunkin lukkoon. Mutta ilkeää se on, se riiteleminen.

Ja selvittäköönhän nyt Rosina yksinään, jos pennut ovat sotkeneet jotain ... heinänteossa tai muussa.

Tyytyväisenä syyttää Juutas nykerövärtensä ja lähtee sitä imeskellen poikansa perästä, noutamaan jauhosaakkiä, joskin yhä miettien, miksi se Hurja ärhensi niin kauan, ja kuinka Rosina on päässyt kotiin.

Mutta Rosina on tullut kotiin Mauno Kypenäisen veneessä, joka kytkettiin laivan perään järvellä, Mesopotamian kohdalla. Silloin oli siinä kuormana ainoastaan Mauno ja hänen pitkäsiimalaatikkonsa, ja säkissä kokkalaudan alla eräitä tavaroita, joita Mauno hankki lupauksensa mukaan Potamian kylästä. Rosina Käkriäinen, Maunon Pertta ja Pertan Sanelma olivat lähteneet kaupunkiin ja menneet sieltä laivaan Saaran ja Jopin kanssa. Mutta tätä ennen oli Rosina ostanut paitsi Repekalle ja Esterille vaatteita ja muille kotiväelle viimeisillä rahoillaan vehnäsiä myöskin maltaita ja paketin hiivaa. Ja olipa hän pyytänyt kälynsä käymään hankkimassa apteekista hänelle niitä tippojaikin, joita hän ei ollut voinut itse ostaa tuolta hävyttömältä puukhollarilta. Silloin oli Pertta nauranut hänelle ja sanonut, etteiväthän ne lapsetteltut auta, ja neuvonut taas niitä omiaan ... taikka sitten ottamaan pentunsa sorkista kiinni ja lyömään seinään. Niin että Rosinasta tuntui Pertta iljettävältä, niin rietas oli noissa puheissaan. Mutta Rosina ajatteli, että ehkäpä ne tipat sittenkin tällä kerralla! Ja jos ne olisivat turhaa, niin se olisi sallittua...

Koko matkalla Putkinotkon lahden paikkeille ei Rosina puhunut laivassa juuri mitään, niin hän oli loukkaantunut Maunon Pertalle ja huolissaan siitä Pertan kanssa viimeksi puhutusta asiastaan, mutta varsinkin julmistunut Saaralle. Sillä Saara oli tullut laivarantaan väkeviltä löyhkäävänä. Ja mistä lienee tullut? Ei Saara liene siellä kornetissa väkeviä saanut? Ja vihainen oli Rosina Saaralle siitäkin, että se oli jättänyt Jopin yksinään kaupungille. Sieltä laivarannasta säkkien alta oli Jopi pujahtanut esille, nähdessään äitinsä. Neljättä tuntia oli Jopi ollut siellä säkkien kolossa.

Vasta Putkinotkon kohdalla täytyi Rosinan siunailla, kun hän näki, ettei Juutas ollutkaan tullut järvelle vastaan. Maunon Pertta huusi Rosinalle, riippuessaan nuorassa, jota myöten häntä ja muita Putkinotkon matkalaisia laskettiin Maunon veneeseen:

"Se on mies, se Juutas! Muisti kuin kanalla, kanalla! Jos se olisi minun mieheni, niin minä hänet upottaisin! Upottaisin järveen! Kivi kaulaan ja järveen!"

Mutta miksi sitten Hurja rähisi, vaikka tulijat olivat tuttuja?

Putkinotkon rannassa otti Mauno veneensä kokkalaudan alta tuon pitkänmuotoisen, ruskean säkin, jonka toinen pää oli järvellä näkynyt, niin että Jopi oli kysynyt äidiltään, kun Maunon venettä köytettiin laivan perään, mikä säkki se oli. Ja Jopi oli saanut Maunon Pertalta heti vastaukseksi, että siinä oli salvukone, jolla Jopi ja hänen isänsä salvetaan, jos isässä on mitä salvamista. Ja äiti vastasi Jopille, että siinä mitä lienee ... enon kalanpyydyksiä, joita oli Maunon veneessä muitakin.

Nyt Putkinotkon rannassa kalisi ja romisi se säkki, Mauno Kypenäisen heittäessä sitä ja tuohikonttia pitkään selkäänsä ja lähtiessä Rosinan supatteleavasta neuvosta viemään niitä jonnekin, rantarakennusten rykelmään. Ja Jopilta se asia sitten unohtui, sillä Jopilla oli muuta ajattelemista. Hän juoksi heti kotirantaan päästyään nuottakodan taakse metsikköön, ison kiven luokse, hakemaan rahatuusaansa.

Mutta Hurja oli kuullut tupaan, jonne se oli seurannut Malakiasta, paitsi airojen kolinaa ja ihmisten ääniä myöskin tämän säkin kalinan. Se tirkisteli seinän alitse rannalle. Ja se näki siellä paitsi tuttuäänisiä ihmisiä kummallisen olennon, jokin kaliseva ja ruskea selässä. Ulos ryntäsi matalajalkainen Hurja. Räyskytti ensin pihalta, ja räyskytti taas alaveräjän laudalta, niskakarvat pystyssä, sillä se rämisevä katosi ruskea kumma selkäpuolella saunan kätköön. Ja tutuissakin ihmisten äänissä oli vihastuttavia: tuon koiranpieksäjän, Pertan. Ja kummitus meni saunan taakse. Hurja pujottautui kiireesti aidan raosta rannalle ja haukkui sekä peloissaan että kiukuissaan. Se ennätti tuskin tervehtiä Rosinaa, ja Saaran ohitse se ryntäsi harjakset pystyssä Mauno Kypenäisen perästä. Rosina torui sitä, se kääntyi hetkeksi nolona tulijoihin. Mutta jo unhotti taas häpeänsä ja karkasi nurkan taakse, loittonevaa Maunoa kohti, kelmeinä irvistävin ikenin. Mauno näet käännähti kauempaa ja heilutti sille konttia ja säkkiä. Säkki ja mieskin olivat niin hirveät, että Hurjan oli turvauduttava haukkuessaankin Rosinan hameisiin, alakuloisesti ja anelevasti uikutellen. Se häpesi usia toria, mutta rähähti taas raivoissaan kiukun haukuntaan tuolle uhkaavalle vieraalle. Yritti Maunon perästä, kääntyi pakoon, ulvahteli ja haukkui. Viimein täytyi Rosinan, joka joutui veräjälle kantamuksineen, huudahtaa:

"Johan nyt on kumma? Korvathan tuo halkaisee! Vanha vastako tuolle pitänee kitaan työntää."

Rosina heitti nyytin kädestään veräjän toiselle puolelle, kaapaisi maasta mädänneen vastan ja hääti Hurjan pihalle. Mutta sepä tunkeutui aidan raosta uudestaan saunan luokse. Eikä se tyyntynyt haukkumasta ennenkuin rantarakennusten takaa tulikin tuttu Mauno. Oli pistänyt tavaransa korsun alle, koska Rosina oli varoittanut viemästä niitä sikopahnaan, jossa lapset leikkivät, kun siitä on se toinen puoli kattoa pudonnut. Nyt herkesi Hurja rähisemästä, heilutteli häntäänsä, ja kun Mauno Kypenäinen uhkasi sitä torua, mateli se hänen jalkoihinsa. Kellahti selälleen, pölystä harmaa häntä pystyssä takajalkojen välissä. Ja sitten se sai anteeksi ja hyppi ja nuoleksi Maunon kättä. Ja sitten se haisteli veräjällä Saaraa, haisteli kauan, kääntyi nolona pois ja alkoi hyppelehtiä ja juosta kehässä Rosinan ympärillä, niin että ruohot kynsissä ropsahtelivat.

Vähitellen ihmiset menivät mikä minnekin. Hurja pujahti pihalle ja painausi koivun varjoon loikomaan.

Mutta äskeinen Rosinan huuto Hurjalle ei vielä kuulunut kilometrin päähän. Se oli vielä hiljaista. Kovemmin huusi hän, kun hän veräjän laudalle noustessaan katsoi oikealle ja näki koko karjansa kotikujalla. Keskellä päivää! Hän työnsi osan pakettejaan Maunon Pertan Sanelmalle ja riensi karjapihaan, nyytti ja venheessä riisutut kengät vielä kädessä. Lampaatkin siellä. Mikä oli rännännyt lehmät kotiin, heinää syömästä, maitoa keräämästä? Paarmatko niiden kimpussa hörrännevät? Tuo Poikako ne lienee tuonut, hölmö? Ja missä ovat sanikat, etteivät ole ajaneet lehmiä takaisin metsään? Ja pässi, senkin pahalainen, kapuaa Jertan kimpussa, haaroissa. Eikä Jertta pääse puskemaan, pyörii ympäriinsä, ja pässi kahdella jalalla kävelee. Rosina Käkriäinen seisahtuu ja huutaa jo melkein täyttä suuta:

"Pennut! Muoskat! Missä ne ovat kaikki? Heinässäkö? Ja pässi...!"

Rosina töllistelee ja kiljaisee yhtäkkiä:

"Johan nyt on ihmeet ja kummat, kun pässit hätistävät lehmiä! Pennut. Viekää tuo h—rimus läävään!"

Kovasti se huuto jo räikkyy.

Ja sitten hän jatkaa, yhä syvemmältä rinnasta, kun huutaminen kaupunginmatkan perästä tuntuu jälleen hyvältäkin:

"Pennut! Sanikat! Malakias, Leja, pässi: heti paikalla...!"

Pentuja ei näy pihalla. Olisivatko ne tosiaan niityllä? Rosina ryntää pihalle. Vilkaisemaan koivun juurelta, ovatko lapset lammen rannalla. Ei näy. Ja heinäkarheet ovat melkein sellaisenaan kuin aamulla. Ei vedetty vielä mitään latoon!

"Äi! Äi!" pääsee Rosinan huuilta puuskaiseva kirkaisu. Se kuuluu jo sangen kauas. Hän seisoo kalliolla nyytti ja kengät kädessä ja liina sysättynä niskaan, niin että tukka kiiluu kuin korpin sulka.

"Äi! Äi!" huudahtaa hän taas. Se ääni tulee väkälleen jännittyvään leukojen välistä. Hukkaan on mennyt päivä, kun hän ei ole ollut kotona! Vaikka hän vakituisesti varoitti kotiväkeä tekemään työtä. Missä lienee Juutas?

Rosina käännähtää. Tuolta tulee Leja, läävältä. Ei ole Rosinalla aikaa kysellä, mistä Leja sieltä tulee, vaan hän huutaa ensimmäisessä suuttumuksessaan:

"Äi! Äi!"

Rosina heiluttaa nyrkkiään, jossa kengät roikkuvat.

Vielä taannoista paremmalta tuntuu tämä koveneva huuto. Nyt kiljahtaa hän koko rintansa voimalla, mennen portaita kohti:

"Hiiden kattilassako täältä kaikki! Sillä tavallako ne heinät lentää latoon! Ja se Juutas ... eikö sille jo mene pormestari housuihin, kun se ei ... tullut laivalle! Ai! Ai!"

"Ai!" kajahtaa jyrkkä kalliorinne pihan toisessa laidassa.

Mutta kun se ennättää kajahtaa, on Rosina jo kääntynyt toisaalle. Hän ryntää nyt tupaan, Maunon väen ohitse. Ja nyt alkaa Putkinotkossa komento. Tuvassa ne lapset ... Sanelma ja Topikin. Rosina alkaa säkättää niin että nokinen katto kaikuu:

"Lehmät kartanolla! Ajakaa pässi, helvetissä..."

Samassa hän pysähtyy, vaikenee ja katselee. Mummo tuutii Luukasta. Mutta karpäsiä hurisevan pöydän ympärillä seisovat lapset rahilla. Ovat rähmällään pöydällä, pikku Esterin takapuoli pyllistelee paljaana, ja Käkriäisten Sanelma anastaa toisilta maitotuoppia ja kaataa sen juuri pöydälle. Siitäkös muut lapset suuttuvat ja alkavat itkeä. Rosina Käkriäinen huutaa silloin heille:

"Nuokin tuossa! Sanikat!... Keikkuvat kuin orit siinä pöydällä...
Minä ... minä kun nuoletan teillä sen pöydän!"

Sen hän kiljaisee kimeästi.

Nopeasti vie hän nyt nyyttinsä ja kenkensä takanurkkaan, ja kiljaisee jälleen:

"Ai! Ai teitä! Otan halon ja lyön pään jokaiselta halki! Niin että raatoja pitää tulla!"

"Raatoja, raatoja!" toistaa Maunon Pertta, joka on ilmestynyt sisään. "Tämä se on paikka! Mutta sinussako olisi lyöjää. Jos minä ... minä olisin ... niin jokaisen ottaisin sorkista ja iskin salvaimeen!"

Maunon Pertta huutaa tämän niin synkällä ja vihaisella äänellä, että Ester lakkaa itkemästä ja Repekka katselee kauhistuneena Maunon-tätiin. Nyt ei Rosinalla kuitenkaan ole aikaa vastaväitteisiin Maunon Pertalle, niin on hänellä syytä tuskastua. Sillä kun hän ottaa arkihameensa lattialta pöydän luota ja menee riisumaan karsinanurkkaan pyhähamettaan, niin siellä istuu Malakias ja kiikkuu. Sen laudan, jonka Juutas tempaisi alas orsilta, on Malakias asettanut poikittain tuolille. Ja nyt kiikkuu hän laudan lyhyemmässä päässä niin että pitempi pää on komahuttaa Rosinaa leukaan. Rosina nopeasti:

"Sinä! Mitäs sinä siinä p—settäsi heilutat? Herkiä heti! Mikä sen laudan on katosta repinyt?"

Mummo aikoo vastata, mutta hänen äänensä ei kuulu, koska näet Rosina säksättää jo muuta: kyselee, missä Ananias on, ja mitä Leja on läävällä käynyt? Ja onko Juutas tullut jo myllyltä?

Mauno ja Maunon Pertan Sanelma kättelevät lapsia.

Leja sanoo, että Sinikanteleen eukko oli tuonut lehmäänsä härälle. Siksi ne muutkin lehmät ovat kartanolla: tulivat härän perästä, jonka Malakko ajeli äsken metsästä, keskeltä vierasta karjaa. Yhteen ääneen juttelevat nyt Malakias ja Topi ja pikku Sanelma ja Leja vieraiden lehmien ryntäämisestä Putkinotkoon, kaikki kilpaa huutamalla. Mistään ei saa selvää ennenkuin sievoisen ajan päästä.

Ja sitten onkin Rosina Käkriäinen jo vähän lauhtunut. Hän sanoo Lejalle:

"Vai niin. Vai toi se Sinikanteleen vaimo lehmäänsä. Meidän Pojalle, hihii! Ethän sinä...?"

"Antanutko?" hoilottaa Maunon Pertta. "Mikä siinä! Antaa! Antaa härkää ... voi iso tyttö..."

Rosina huutaa:

"Älkää huutako, sanikat! Huutavat, ettei ääntä kuule! Honottaa tuo Malakiaskin. Pakkoko se on? Mene, Topi tai Malakias, vahtimaan Poikaa, ettei se karkaa salolle. Ja muut lehmät ajakaa metsään. Ja pässi! Viekää se ... metsään... Ja, Leja, kutsu se Sinikanteleen vaimo kahville... Onhan ... sitä nyt meillä hänellekin."

Nyt vasta tulee mummolle suunvuoro. Mielipahasta läähättäen hän selittää, että tappaa oli Juutas hänet, hurja. Kun myllyltä tuli, laudan repi tavaroineen orrelta, laudalla olisi lyönyt litiskaiseksi, jos ei mummo olisi väistänyt.

"Ähä!" sanoo Rosina mummolle huolettomasti, kielikellolle, toisten asioihin puuttujalle. Mutta kun hän kuulee mummolta, että Juutas oli ollut särkeä lapsenkin, säikäytti itkemään, huutamaan puoleksi tunniksi, sanoo Rosina:

"Niinkö..."

Ja Rosina menee ja kumartuu pienoisensa puoleen. Nukkuuhan se Luukas nyt, makeasti unta vetää. Ja mitäs mummon jutuista! Mutta saikohan se Juutas jauhoja myllyltä.

Mummo selittää, että eikö liene saanut. Mutta säkin se oli metsään jättänyt. Halkaissut se oli säkin. Ja Ananiaksen kanssa oli mennyt sitä kotiin vetämään.

Rosina Käkriäinen on hyvillään jauhoista. Muunkin kuin sen tähden, että niistä on paistettava tänään leipää. Ja hän luo hymyillen terävät ja kauniit silmänsä Maunoon.

Eikä Rosina sitten enää välitä siitäkään, että mummo kertoo Juutaksen lähteneen penkomaan

määränpesäkin, keskellä kirkasta heinäaika.

Tärkeintä on Rosinasta nyt jauhojen saanti. Ja tärkeää se, ettei Juutasta nyt suututettaisi.

Siksipä ei Rosina aio hiiskua hänelle enää siitäkään, ettei Juutas tullut laivalle vastaan. Se vain ensin kiehautti niin Rosinan sisua.

Sinikanteleen vaimo tulee tupaan, mustissa pyhävaatteissaan. Maunon Pertta ajattelee, katsellen vierasta tylästi kulmiensa alta, että niin on tuo akka kuin kirkkoon menossa. Mutta Rosina puhuu tulijalle:

"Istuhan nyt ... mistä vain paikkaa allesi löydät ... mokomassa tuvassa. Niin sitten mennään sitä lehmää... Kumpiko lehmä se nyt on? Vai se ... se nuorempi. Eikö ottanut hovilaisten härästä? Älä nyt! Ja mitä? Eikö se muka nytkään tahtois. No, nähdäänhän. Ja kyllä se nyt ottaa ... meidän Pojasta. Se on ... niin totta kuin vettä! Ja suoraa kuin nuoraa, hihii. Kunhan tässä ensin varikkoa ... kun on kerran tuota kahvin-kurria meilläkin ... hihii! Heti mennään."

Ja Rosina ajattelee lähteä jo ennen kuin Juutas tulee kotiin. Sillä hän nyt ei henno antaa Pojallaan muuta kuin itse. Sen tähden se on Lejakin tainnut Sinikanteleen eukolla odotuttaa. Rosina ei jättäisi nuorta Poikkaa mielellään Juutaksen käsiin. Vaikka se Juutas pitääkin elukoistaan, niin se on pikavihainen.

Ja niin ... kahvihan se vieraille.

Rosina käskee pikku Sanelmaa ja Lejaa panemaan tulta liittaan, sillä eihän Sanelma ole mennytkään ajamaan lehmiä metsään. Nyt sanoo äiti hänelle, ettei hänen suuhunsa makea tipahda, jos hän ei lähde risuja kokoamaan. Ja Sanelma lähtee Lejan kanssa. Rosina Käkriäinen virkahtaa Saaralle:

"Ja saattaisit sinäkin ... jos et muuta niin ottaa kupit hyllyltä!"

Muuta ei hän Saaralle, näin vieraiden kuullen.

Saara on heittäytynyt ryysykasalle sänkyyn eikä näytä kuulevankaan äitiään. Hän makaa punottavat luomet ummessa, selällään, pää kenossa. Turpeat huulet aukeavat yhä enemmän, ja hän alkaa kuorsatakin. Kylläpä Saaran vaatteet ovat kurtussakin. Viimeisessä tingassa oli hän kaupungissa tullut laivalle. Sitä ennen oli Rosina käynyt häntä etsimässä sieltä kornetistakin, Jopin kanssa ... kun Saara oli jättänyt Jopin yksinään. Mutta eihän se kornetti kuulunut kestäneen kuin vähän aikaa, vaikka Saara äidilleen sitten niin valehteli. Sen laivamiehen kanssa se oli varmaan ollut jossakin... Juomassa ... henki löyhkähti, kun se tuli yksinään laivaan. Ja Maunon Pertta huusikin, joutuessaan Rosinan ja Saaran viereen, että Saara oli juonut olutta. Saaralla olivat silmät samakat ... ja valehdelleksaan katseli äitiään muka silmiin, naristeli... Niin että Rosinan jalat olivat lysähtää alta surusta, ja sydäntä riipaisi, ja pakottaa yhä. Rosina alkoi epäillä ... että Saara on ollut sellaisessakin kenties ... sen humalaisen miehen kanssa. Rosina piti Saaraa silmällä, ettei hän matkalla päässyt koko laivamiehen puheille. Eikä se yrittänytkään.

Ja olisiko Rosina syypää siihen, että Saara oli pahentunut viime kesästä? Kun hän oli laskenut Saaran tervahöyryyn. Vaikka Sinikanteleen akkakin oli varottanut. Mutta Saarasta oli hyötyä siellä... Ja mistäpä hän, köyhä äiti, vaarattomampia paikkoja? Sillä rikkaita passaamaan hän ei pentujaan pane. Ei herrasväkeä, eikä varsinkaan ylpeitä talonpoikia. Ja laivamiehiä palvellessa annettiin Saaralle isompi palkkakin kuin muualla.

Tämän Saaran asian johtuessa Rosinan mieleen hänen laihat kasvonsa ikäänkuin jäykistyvät ja kivettyvät, vaikkapa hän koettaa tekeytyä vieraiden ihmisten nähden iloiseksi. Ja poistaakseen surullisia ajatuksiaan, jotka paisuvat mustaksi ja toivottomaksi ahdistukseksi, jos niihin vilkaisee, alkaa Rosina yhtäkkiä jutella Lejalle ja mummollekin, ikäänkuin hiukan heltyen omasta onnettomuudestaan mummoa — toista kurjaa — kohtaan, ynnä suutari Sinikanteleenkin akalle, kuinka Jopin oli käynyt kaupungissa:

"Ja voipas tuota Jopia ... sen kaupunginmatkaa, hihii... Minnekäs se poika nyt meni? Eihän tuota näy pihalla. Ja haihtuneehan tuo sen mielestä, jos sellaisen kertookin. Kun näet juoksin laivaryille, niin ei ollutkaan siellä Jopia. Katselin, kääntelehdin... Niin sieltäpä vääntyi poika esille jauhosäkkien välistä, sen katoksen alta... Oli Saarasta ... eksynyt. Yksinään oli Jopi pysyttäytynyt siellä. Ja niin oli valkeana Jopi, hattu ja kengätkin, ja silmät. Kaikki jauhossa kuin Hiesun myllärillä, kun hän tulee jauhattamasta. Sinne näet pistäytyi piiloon ... vierasteli..."

"Kun Saara jätti!" huudahtaa Pertta Kinnunen. "Juopottelemassa se oli ollut, ja muuta. Niin sen henki haisi vielä laivassa. Haisi! Haisi!"

Silloin saa Rosina kiireen portaille katsomaan, onko se Topi ajanut karjan kujalta metsään. Mutta ei hän katsokaan siellä Topia, vaan tulee pian takaisin tupaan, vartioimaan, ettei se Pertta häpäisisi sillä tavalla. Mutta hiljaa onkin nyt Pertta. Ei se kumminkaan, vanhaa ystävää.

Nyt pujahtaa pieni ja kalpea Jopi tupaan. Hän pyytää äidiltä hiljaa tipojaan, antaakseen toisille sisaruksille jo niitä tuomisia.

"Onkos Jopilla tuomisia?" sanoo Rosina. "Onhan niitä! Ja onpas niitä nyt kiire jaella!"

Äiti tietää kyllä koko Jopin rahatuusan jäämisen kotiin. Mutta eipä hän kerro sitä edes Lejallekaan, mummon ja kaikkien muiden naurellessa Jopin piiloittumista säkkien väliin. Ei, se on äidin ja Jopin keskinäinen salaisuus. Kaupungissa laivalaiturin nurkalla oli Jopi sen uskonut äidilleen, kun Rosina oli vehnäsmummon nähdessään kysäissyt Jopilta, kuinka niiden hänen kotituomisiensa? Silloin oli Jopi itkenyt, pistäen päänsä Rosinan esiliinan alle, itkenyt, että hänen rahansa olivat unohtuneet kotirantaan, ison kiven viereen. Ja äiti oli sanonut:

"Älä huoli, ei kukaan tiedä siitä mitään! Kuka ne sieltä varastaisi? Pässikö? Ei pässi kukkaroihinsa rahaa tarvitse. Eikähän kotona pilkata, kun ei virketä mitään. Ja me ostetaan nyt vehnästä, äiti ostaa sinulle, niin saat antaa siskoksille."

Silloin alkoi nauru tirskahtella Jopin nyhkytysten halki.

Ja sitten sai hän pitkän pötkyn vehnäsiä. Ne ovat nyt äidin suuressa nytyissä.

Jopin liikkeitä kärkkyy nurkan takaa hänen veljensä Topi, valmiina pistäytymään sisään Jopin vehnäsiille. Jopi on niitä Topille luvannut. Topi tapasi hänet tullessaan rantakallioitse lehmiä metsään ajamasta. Näki rannalla Jopin. Nuottakodan takana seisoj silloin Jopi, ja hätkähti ja kääntyi nopeasti selin Topiin. Sitten hän kumartui yhtäkkiä maahan, ja seisoj kädet taskussa ja katseli iloisesti Topia.

"Mitä ... täällä seisot?" kysyi Topi.

"Mie ... mie vuan", vastasi Jopi, mutta niin kielevästi ja vilkkuvin silmin, että veli epäili hänellä jotain olevan. Mutta yhtäkkiä keksi Jopi sanoa:

"Kykällänihan minä olin... Katso nyt... tuossa..."

Ja Topi katsoi, eikä sitä vanhaksi huomannut. Ja hänen epäilyksensä unohtui täydellisesti, kun Jopi sanoi:

"Lähdetään tupaan ... niin saat vehnäsiä..."

Sillä tavoin salasi Jopi veljeltään, että hän oli unohtanut rahatuusansa kotiin. Rahojaan oli Jopi viipynyt rannalla tarkastamassa.

Nopeasti tepsutti hän Topin kanssa tuvalle, pidellen varovasti tuusaansa taskussa, ettei se kalisisi.

Luottavasti pyytää hän nyt äidiltä vehnäsiä, sillä sen hän tietää varmasti, ettei äiti ole hänen rahasioitaan kertonut, koska se kerran itse sanoi, ettei niistä pidä hiiskua. Jopi säikähtää hiukan, kun mummo alkaa pakista:

"Voi Jopi-raiskaa. Eikö se raiska edes kirkkoa nähnyt..."

Mutta silloin tukkii Jopi, joka on saanut jo vehnänsensä, mummon suun lennättämällä hänelle kaikkein ensimmäiseksi hädissään kolme, neljä sokerista ässää, lohkaisten ne ässäjätkystä. Ässiä oli hän kyllä aikonut säästää ja antaa muille enimmäkseen tipoja. Mummon sanat muuttuvatkin kiitolliseksi ihmettelyksi. Ja samassa avautuvat toisten penskojen suut sellaiseen pyyntöjen huutoon, ettei kuultaisikaan, jos joku alkaisi kertoa, ettei Jopi muka ollut nähnyt kaupunkia. Ester tulee Jopin luokse siivosti. Mutta Repekka kiiluvine silmineen pyörähtää ja kiertää aina Jopin eteen, vaikka Jopi vehnäsiineen kääntyisi miten puolin. Repekka ei anna mitata rauhassa, kuinka pitkän kappaleen kukin tipojtkystä saisi. Jopi sekautuu jälleen, vaikka on jo laivassa pohtinut, miten hän heille kullekin jakaisi. Entä pieni ja musta Sanelma! Mistä se siihen yhtäkkiä lensi? Se sieppaa Jopin selän takaa hänen käsistään juuri niitä sokerisia ässiä. Jopi suuttuu ja repisi ne Sanelmalta takaisin, ellei hänellä olisi käsissä toiset ässät ja tipot. Ja Repekkakin rupeaa väkisin tempomaan. Mutta viimeisiä ässiään ei Jopi Repekalle anna, eikä edes Esterillekään ja Topille, joka nyt pujahtaa seinän alta toisten rykelmään. Ei anna sellaisinakaan kuin hän oli matkalla suunnitellut, nimittäin aikonut raapia ja nuolla ässistä ensin pois sokeria, jota niissä on karkeana kuin suolaa, ja sitten ehkä työntää niille muutaman ässän tipojen jatkoksi. Loput ässät sulloo hän nyt kiireesti povelleen, paitansa ja mahansa väliin. Mutta siinä ohella täytyy hänen silpoa tipojtkyä noille penikoille, niinkuin muruja kanoille. Pian on kaikki tipot viety. Ja Malakias huutaa:

"Se pitää antaa jokaiselle!"

Ananiakselle ja Lejalle ei jäänyt mitään. Ja Mauno-enon Perttakin äännähtää pöydän takaa:

"Tuohan tänne, tai salvan sinut!"

Pikku Sanukka on ennättänyt jo työntää kaikki ässät suuhunsa, se ässien rosvo. Kynnet koukussa karkaa se nyt uusia repimään. Ja eikös Ester saanutkaan mitään? Ei riitä Esterille enää kuin puoli tipoa, ja toinen puoli Malakiakselle. Se viimeinen tipo katkesi, kun Repekka nyki sitä Jopin kourasta.

Jopin päässä välkähtää jo pahamielinen ajatus, että vielä olisi annettava Lejallekin, joka keittelee tuossa kahvia: keittelee kahdella pannulla, uudella ja vanhalla. Niin saisi Jopikin kahvia. Mutta silloin pelastaa äiti Jopin vehnäsvaraston, jota on vielä kuusi tai seitsemän sokerista ässää, hänen mahaansa vasten piilossa. Sillä äitikin huutaa nyt lapsia tuomisilleen, ja ne tuomiset ovat osaltaan vielä paremmat kuin Jopin. Vehnästä on kaikille lapsille, ja paljon enemmän kuin Jopilla. Mutta ensin on Malakiakselle rasia, jonka äiti vie hänelle ja sanoo:

"Tässä niitä nyt on sinulle näitä hirvenpapanoita. Ne on nielaistava kahvin kanssa."

Repekan ja Esterin naamat ovat vehnäsen muruissa, ja pian rapisee muruja lattiallekin heidän tepastamilleen paikoille. Niitä vehnäsen kappaleita nokkii Malakias Hurjan kanssa. Sanelman suu on niin vehnästä täynnä, ettei hän voi edes huutaa, vaikka Rosina näyttää pienimmille tytöille tuomiaan uusia koltteja: virkatut villapaidat, toinen punainen ja toinen sininen. Ilosta vavisten riisuu keltatukkainen Ester itse itsensä, mutta Repekkaa auttaa mummo pääsemään irti paidanpuoliskosta. Ja niin rajusti riistäytyy pieni tyttö siitä, että kulunut paita repeää ja jää kahtena kappaleena mummon käsiin. Nytpä pistää Repekka kiiluvat silmänsä uuden ja punaisen mekon sisään, jota äiti pujottaa hänen alastoman ruumiinsa ympäri, selästä valkean ja vatsasta ruskean. Mutta Esteriä auttelee Maunon Pertan Sanelma.

Sitten seisoo pikku Ester onnellisena paikallaan, nilkkoihin asti ulottuva sininen mekko päällä. Mutta Repekka alkaa rallattaa ja tanssia punaisessaan ja kompastuu pitkiin helmoihinsa. Ja hän kysyy äidiltään:

"Miten tättä pittii?"

"R—revi r—reikä!" neuvoo sorakielinen Topi, nauraen niin, että hänen suunsa vehnäsisus näkyy.

"Onhan sillä se jo!" huudahtaa pieni ja musta Sanelma.

Maunon Pertta lyö käsiään yhteen ja nauraa. Mummo siunailee. Rosina virkkaa:

"Ovathan nuo mekot tosiaan pitkänlaiset. Ja kaksitoistavuotisille sanoivat puodissa näitä... Mutta polvethan sellaisilta näkyisivät näiden alta. Salliihan nuo pennuille edes oikeat vaatteet, niin ettei ole paljaat pohkeet ja käsivarret ... niinkuin niissä leningeissä, jotka sen kauppiaan rouva teki toissa kesänä näille. Etteipäs hennonut vaatetta tarpeeksi ... hihat kyynärpäihin loppuivat. Eihän se muuta kuin saadakse Saaraa piiksi. Mutta Saara nyt ... niin paljon passaamaan..."

"Hyh", sanoo Maunon Pertta pilkallisesti Rosinalle. "Sellaisethan ne ovat herraspentujen mekot aina. Sellaiset minäkin teettäisin pennuilleni, jos... Ja mitä vaatetta tytöillä pitäisi olla? Herrojen mielestä pieninäkään, tavallisten herrojen: älä hauku Muttista. Hän on herra, oikea. Ja isoina ei vaatetta päällä: sellaisia ne ovat, herrat. Sellaisia! Sellaisia!"

Maunon Pertta hoilottaa. Rosina viittooo nyt lasten jyskäessä hänelle kädellään ja vastailee:

"Niin! Niin! Älä! Vai niin sinä porvaleille... Oletteko hiljaa, sanikat...!"

Toinen kahvipannu kuohahtaa pankolle, viimeisen kerran. Leja hyppää sitä pelastamaan, autettuaan mekkonsa tahrautumisesta itkeskelevää Esteriä. Toinenkin pannu, emaljinen, laidat paksussa sumpinporossa, kiehuu jo ja põlisee. Repekka koettaa punaisessa mekossaan tanssia, ja hän laulaa:

"Hulivilin kukkalon viilekkeet! Hulivilin kukkalon..."

Pikku Sanukka tömistää jalkojaan, pyörii myllyä Topin kanssa, joka rähähtelee. Ja Esterinkin hän houkuttelee siihen leikkiin, Esterin, josta paistaa jälleen ilo, kun Leja pyyhkii hänen koltistaan vesitahrin, lattialta Repekan tekemästä lammikosta saadun. Nyt paistaa uuden koltin tuottama ilo yksinpä Esterin tyhjistä hampaankolostakin hänen yläikenestään. Rosina rientää antamaan rintaa pienelle Luukkaalle, joka on herännyt. Malakias katselee matorohtojaan. Leja nostaa pannun pöydän nurkalle, kirjakauppias Aapeli Muttisen särkyneen potin pohjalle. Sitten tulee hiljaisuus.

Aikuiset juovat kahvia, ja lapset katselevat ääressä. Repekka marmattaa äidilleen:

"Kokua! Kokua!"

Topi seuraa suu auki pannun kallistamista, ja vielä kiiluvammin silmin Jopi, joka on juossut ulos, mutta tullut sieltä takaisin, piilottamasta tuusaansa ja ässiään perunakuoppaan, muutaman naattia versovan lantun taakse.

Malakias alkaa syödä jotain, istuen taikinakorvon reunalla tuvan nurkassa. Hän syö kauan, vaikkei hän ole saanut vehnästäkään muuta kuin puoli tipoa Jopilta. Hän pureksii ja irvisteleekin. Mutta sitä ei huomaa kukaan kahvittelevan hartaudessa.

Höyry nousee kupeista auringonpaisteessa, joka käy sisään jo takaikkunastakin. Tulinen höyry, korvakkaita ja korvattomista kupeista. Jo alenee Rosinan korkea vehnäspino keskeltä pöytää. Nopeasti se alenee, ihanaa vehnästä kerran jälleen!

Nyt siinä on karpäsillä hurisemista ja pimahtelua! Jopi tunkeutuu ajamaan pois karpäsiä, äidin ja Lejan väliin, ja leveäposkinen Topikin siihen tulee. Teevadit kohoavat sormien päissä: ne kohoavat Pertan kiivaasti puhaltelevien huulien tasalle, kun taas Sinikanteleen eukko puhaltelee sävyisästi, mutta Maunon leveät huulet maiskuttaen. Maunon Pertan Sanelma juo sievästi kupista, ja häntä ihaileva Lejakin ottaa hänet juonnissa mallikseen. Hiljaisuus vallitsee. Kuuluu äitinsä rintaa imevän Luukkaan suun maksutus.

Tuleepa Rosinan ja Lejankin vuoro kaataa itselleen, sillä kuppeja on neljä paria.

Saara kuorsaa. Topi läiskii kämmenillään karpäsiä rikki pöydän reunaan. Hän saa niitä neljä, viisi kerrallaan, maitotilkkoja syömään kerääntyneitä, joskaan ne eivät syö vehnäsen muruja, sillä ne syö Topi itse.

Nyt alkaa sokeria saanut Repekka kurkkia varpaisillaan yli pöydän laidan. Hän kiukkuu kahvia. Jopi kyhnyttää äitinsä lonkkaa ja anelee vehnästä, koska hän itse antoi omansa muille.

Karsinannurkasta kuuluu mummonkin raskaita huokauksia, kahvia kaipaavan. Vielä lienee tuolla emaljipannussa kahvia. Rosina kaataa Esterille ja Repekalle kahvia yhteisesti pieneen peltituoppiin, ja pikku tytöt asettuvat permannelle ja työntävät kilvan vehnäsiään ja nyrkkejään tuoppiin. Mauno röyhtäisee, Sinikanteleen eukko kiittää kauniisti. Mutta Maunon Pertan Sanelma ei huoli lisää, vaan sanoo:

"Ei kiitos!"

Pikku Sanelma tahtoo kahvia. Ja yhä tuskaisemmin kyhnyttää Jopikin äitiään.

Yhtäkkiä karjaisee Malakias jotain, mistä ei saa selvää.

Rosina huudahtaa:

"Mitä sinä siellä karjut ... kuin karju?"

"Mitäkö!" örähtää Malakias. "Kun pentu pyyhkii vehnäsellä pyllyään!"

Kylläinen Repekka se sitä teki. Malakias tahtoisesti kurittaa Repekkaa. Mutta Rosina sanoo:

"Koskepas siihen pieneen! Kunhan itse ... siinä...!"

Sitten käy Rosinan sääliksi Malakiastakin, joka tulee pöydän luokse. Kärsivällinen Malakias on nähnyt jo yhden pannun loppuneen.

Sentähden virkkaa hän:

"Antakaa nyt sitä kahvianne. Nyt ne ovat jo matojen hampaissa."

"Häh?" huudahtaa Rosina. "Mitkä? Joko sinä ne otit."

"Nepä käärmeiden voiteet", vastaa Malakias.

Rosina jatkaa:

"Ilman kahviako? Kun minä sanoin, että ne kahvin kanssa."

"Kukas heitä kahviin liottamaan", vastaa Malakias. "Ilkamakuisia ovat muutenkin ... kuin pirun p—ska."

"Phyi! Söi matorohdot paljaaltaan. Oksennuttaa!" huudahtaa Maunon Pertta. "Se on pthyi, hyi!"

Kahdeskymmeneskolmas luku

Ulkoa kuuluu jytinää, hevosen kavioiden kopinaa kujalta tuvan päästä. Jopi juoksee pilkistämään ikkunan alitse: tuolta näkyy kallionsärmän takaa Sohvin vaalea harja ja ylämäkeä vetäessä nyökkäilevä pää.

Kohta ilmestyy kalliolle notkea Ananias, ohjailten jauhosäkkiä vetävää ja kuhmupolvista tammaa, ja jonkun ajan perästä Käkriäisen Juutas, toinen lapikkaan varsi nilkkaan vajonneena, takki levällään ja hattu takaraivolla.

Jopi lähtee ikkunasta, koska Rosina nyt káskee Lejaa antamaan Malakiakselle matokahvit, ja kahvia muillekin mukuroille.

Pian istuu Malakias hymyilevin suin pöydän ääressä. Hän tuskin hennoo puraista hiukkasen kerrallaan suurta vehnäskappalettaan.

Jauhojentuojat ajavat kujalla alamäkeen, hyvää vauhtia, niin että hiekkainen multa kirskahtelee iloisesti. He seisautuvat veräjällä. Siinä pysähtyy Käkriäinen hetkeksi, kuivaten hikeään ja haroen takkuista tukkaansa. Sitten tarttuu hän Ananiaksen kehotuksesta säkin pohjanurkkiin ja Ananias sen kaulaan. He nostavat jauhot veräjältä pihan puolelle.

Topi on jo ennättänyt hotkaista kahvinsa ja huutaa vehnästä syöden portailla:

"Tulipas sitä pask-njatkoa ... kun Juutas Käkr-riäinen lähti per-rkaamaan!"

Ananias on mennyt miesten aittaan. Siellä puhdistelee hän jauhopölyä polvistaan ja liiviensä rintamuksista, ja silittelee, pienestä taskukuvastimesta kuvaansa katsellen, hienoja vaaleita hiuksiaan. Káskeepä hän nyt Topin pölistämään myöskin hänen selkäänsä, sillä Topi tuli äsken veräjälle ja kertoi:

"Tuli vier-raita, pir-ruja! Ja vehnästä on paljon ... kun on eno ja enon Per-rtukka ja Per-rtukan Sanelma..."

Sen Sanelman tähden sovittelee Ananias tukkaansa riippumaan toiselta puolelta otsaa niinkuin hän on nähnyt enon ystävillä siellä Potamiassa. Ja ottaapa hän ylleen paremman takinkin, kun lähtee viimein veräjällä nuhjustelleen isänsä perästä astelemaan tupaan. Hiukan nytkähtelevin polvin ja tavallista kalpeampana astelee Ananias, ja tuvan ovensuussa katsoo hän ensin maahan, ikäänkuin hiukan alakuloisesti, mutta kuitenkin hymy huulillaan. Lippalakki on rennosti kallellaan hänen päässään, kun hän sitten menee perälle, Maunon Pertan Sanelmaan katsomatta, ja ojentaa miehekkään huolettomasti kättä ensin Maunolle, naurahtaen ja hiukkasen kirotenkin, ja sitten Maunon Pertalle. Mutta Maunon Pertan Sanelmaa kätellessään hänen lapikkaansa kanta oikein raapaisee permantoa, niin hän unohtaa varmuutensa, ja kumartaa kansakoulussa annetun neuvon mukaan. Mutta kättä annettuaan vetäisee hän sen takaisin, ja sitten riippuu se koukussa pojan sivulla. Sievän Ananiaksen korvatkin ovat hiukan punaiset.

Rosina Käkriäinen huomaa viattoman ja kauniin punastelun lemmikkipoikansa poskilla, ja hänelle tulee asiaa taikinakorvon luokse, kaatamaan siihen vettä, koska hän aikoo tänään leipoa; sieltä näkee hän vilkaisemalla Ananiaksen paremmin. Ja ilo sykehdyttää hänen mieltään, joka tuskin on päässyt tänään hetkeksikään nousemaan surujen alta. Rosinan päässä vilahtaa:

Ananiashan se ... siitä voi mies tulla! Jos sillä olisi hoidossa talo... Oma talo. Siitä se olisi turva muillekin kuin eukolleen... Senkö tähden lieneekin Ananias niin untelo, että se jo sitä naisväkeä? Onhan sillä jo ikää. Jos vielä hyvinkin vilkastuu. Ja Pertta Kinnusen Sanelma: ei se vielä mihinkään pahaan... Kunpa se pysyisi ihmisenä... Pitää katsastaa näitä!

Mutta Juutas Käkriäinen on jo istunut pöydän päähän, käteltyään Maunoa, jonka tulo on ollut hänestä hyvin mieluinen, sillä nyt on hänellä juuri juttelemistakin, siltä Sahan hovilta. Ja hän on saanut jauhoja, joten ei ole varsin kiirettä heinätöihinkään. Niin mieleinen on Maunon tulo ja juttelu hänelle ollut, ettei hän ruvennut nurisemaan edes pikku tyttöjensä uusista mekoista, vaikka hän ensin rypisteli kulmakarvojaan, kun ne huomasi, joutavan koreat. Mutta näin vieraiden läsnäollessa on hän hyvilläänkin niistä mekoista. Maunon jälkeen tervehtii hän Pertta Kinnusta: rutisti Pertan kättä

hiukkasen kourussa, koska näet Pertta nytkin haukkui hänen kourainsa isoutta. Pertalta pääsi pian armon rukoilu, ja viimein kiroilu. Mutta Maunon Pertan Sanelmalle ei Juutas ollut kovakourainen.

Sitten asettui Käkriäinen kahville pöydän ääreen. Siinä hän nyt istuu, kynäröt enemmän kuin puolta syltä leveällä ja takapuoli pölkässä. Hän hörppii kahvia äskeisestä lastentuopista, sillä eihän tavallinen kuppi nyt miehelle mitään, sanoi hän, ja näkyhän pannussa olevan vielä kahvia. Ja vehnästä on. Tuopin vieressä on hänellä mälli, jonka hän otti ja valitsi siihen äsken uuninreunalta valmiiksi, ruskea ja koiranpennun kykälään kokoinen mälli. Se maistuu nyt vaihteeksi hyvältä, ja piipun varsi on vähän vialla. Ja taas hän on hyvällä tuulella: onhan suu täynnä, ja on vehnästä ja kahvia. Heilutellen vasenta kämmentään, isoa kuin lapiota hän naurahtaa:

"Jauhoja ... saahan niitä ... kun tahtoo! Saisi vaikka miten paljon... Eikä tuossa ole hätä h—sinytkään, hehe! Siksi minä en ole mennyt ennen tietelemäänkään ... kaupungista taikka muualta. Olen vain irvistellyt ikeniäni ... kun kerran tiedän, että saa niitä. Olen ajatellut, milloin nämä akat ovat hätistelleet menemään, ajatellut, että... Nyt sitä on! Ja olisi annettu miten paljon tahansa. Niin tuo meinasi, komesrootti, että ota vaikka kymmenen pussia rätingille. Sanoi, että sinulle minä uskon, Juutas, muille en uskalla. Eikähän se kaikille uskallakaan. Mitäs ... kun eivät maksa velkojaan. Niin se sanoi ... minulle."

Käkriäinen on hiukkasen vaiti. Sitten hän huudahtaa:

"Mutta enpä tuossa viitsinyt ruveta ottamaan kuin yhden pussin. Sillä kyllä minä tiedän! Porvalit... Tiesin minä, Mauno-parka ... näin, mikä sillä komesrootilla oli riitingissä..."

Käkriäinen vaikenee jälleen hetkeksi, uteliaisuutta herättääkseen, ja työntää nyt etusormellaan mälliä alahuulensa taakse. Ensimmäisenä kysäiseekin häneltä sitten pikku Jopi pöydän toisesta päästä:

"Mitä sillä oli riitingissä, sillä komes...?"

"Mitäkö?" huudahtaa hänen isänsä, mutta ei katso Jopiin, vaan hänen ylitseen Maunoon, joka istuu sanattomana ja mietteissään. "Hm", tuhauttaa Käkriäinen sitten sieraimiinsa. "Kyllä minä tiedän... Minä näin jo, kun taloon tulin, että siellä oli jotain. Arvatkaahan...! Ja tiesinpä tuon: kaksi lehmää oli purussa. Nii-ni! Kaksi lehmää."

"Niinkö?" äännähtää Rosinakin, joka on juuri lähdössä pihalle, vakka kädessä, ottamaan jauhoja. Ja samassa Rosina huomaa miehensä takin kainalonkin revenneen, Juutaksen kohottaessa kättään. Mutta ei Rosina nyt hiisku siitä takistakaan mitään.

Puheen sattuessa lehmiin täytyy kunnon emännän kuitenkin huudahtaa:

"Purussako? Ihanko totta?"

Juutas Käkriäinen vastaa:

"Kah ... kuulinhan tuon näillä korvillani... Jos sen jo muutenkin tiesin. Ja siitäkös oltiin minulle litmakoita ... että niitä tohtoroimaan. Ei kuin kahvia eteen ... ja sitten litmakoitiin. Siinä oli vehnäsiä ja pipernikkoja, joutavia. Niistä nyt maha... Ja sentähden tarjottiin jauhojakin vaikka lainaksi. Ne ovat ne ... komesrootit, Mauno. Ja saliin vietiin, toppatuoliin istutettiin. Ja lystiä koetettiin pitää minulle. Mutta niistä lehmistä juteltiin, ruotsiksi keskenään, se Könönen ja hänen tyttönsä. Mutta minä kyllä ymmärsin: että uskaltaako pyytää minua niitä parantamaan. Mutta minä en ollut ymmärtävänäni ... irvistelin vaan ikeniäni mahassani. Istua kekotin ... kuin mikä komesrootti..."

"Et ymmärtänyt. Et! Et!" huutaa Maunon Pertta, riisuen päällyshamettaan ja heittäytyen alushameisilleen, punajuovaiselle. "Mistä sinä, Juutas, ruotsia? Tuollainen. Karhu! Kädetkin isommat kuin koko mies. Et. Et!"

"Niin minä?" ärähtää Juutas Käkriäinen puolittain ällistyen ja puolittain nolona. "Minäkö? Hm ... haista sinä pässiin...! Minäkö en ymmärrä? Minä ... enemmän kuin sinä! Olen ollut opissa ... maailman rannan oppikoulussa, haha. Minäkö! Hurstote, pirskata Perttata! Ja miiver siiver ... kiiver kaiver! Entäs ingen tingen ... tappisilmä, hehee. Ja rouskata rauskata! Kyllä minä ymmärrän, sinä...! Ja entäs sitten pussiluitte ... kalpaski... Se on ryssää. Ja lupovatsa."

Käkriäinen vilkaisee kuitenkin sänkyyn, mitä Saara, Pietarissa ollut, hänestä arvelisi. Se myöskin sitä ryssää. Juuri häneltä on Käkriäinen oppinutkin sanomaan niinkuin nyt:

"Pussiluitte, kalpaski ja lupovatsa."

Mutta Saara kuorsaa.

Maunon Pertta hohottaa Juutakselle ilkeästi, ja Sinikanteleen akka hymyilee. Ei sovi nyt puhua kielillä. On käännettävä tarina muualle. Käkriäinen sanoo Maunon Pertalle:

"Kyllä minä, hehe ... enkähän minä sinulle puhu, vaan langolle. Niin, olisivat ne minua tahtoneet niitä lehmiä korjaamaan, mutta minulla kun on hampaankolossa noille porvaleille, Mauno. Ne luulevat niin vain narraavansa ... köyhälistön, aina tarpeessa olevan... Siksi ne kahvilla... Ja sikareita työnsivät suupieliin... No, eihän mitä: minä vain odotin, milloin ne alkavat sitä asiaansa haastaa ... uskaltavat. Ja minä pidin varani, ja siinäpä jo tahdoin säkin jauhoja ... puolet ilmaiseksi. Ja se lähti kuin myllyn ratista, ja lisää luvattiin! Mutta jamahtipas komesrootti kiinni omaan loukkuunsa. Jauhot antoi. Mutta sitten, kun rupeaa laskettelemaan lehmiensä parantelemisesta ... niin enpä ollut tietääkseniäkään! En kuin arvelin, että menee siinä viikon päivät siinä sellaisessa... Ja se onkin totta, se on sellainen luokka, tämä lehmäisen elukan parantaminen. Siinä on jos jonkinlaisia suonia ja suolia. Ja satakertoja. Ei sitä moni osaa, jos oikein paikalleen aikoo ne rotjata, milloin ovat sijoiltaan menneet. Enkä tuosta lopulta kuin sanoin, etten minä siihen työhön rupea... Minä..."

Käkriäinen on noussut pöydän äärestä ja seisoo hetken keskellä lattiaa, toinen polvi koukussa ja hattu takaraivolla, toisessa poskessaan mällimukula.

"Enkä ruvennut... Tohtorikseen..."

Sitten kaivelee hän taskuunsa, saa esille harmaan pässinpussinsa ja piippunsa, ja menee kopistamaan piippuaan uunin reunaan. Sylkäisee mennessään lattialle läiskän, tiputtelee, ja pakinoi:

"Ne ovat aina ne ... porvalit. Ja minä kun nyt olen sellainen, että porvalia en minä kärsi, Mauno! Hehe, jos kaupungissa tai missä sattuu heitä menemään ohitseni, niin hattua en nosta."

"Porvarit ... talokkaat!" myöntää Mauno.

"Niin ja torppalit raatavat heille työn", sanoo Käkriäinen. "Ja mikäs on tämä Konsta Könönenkin? Ostaa kaikki maat. Ripatillakin ostattaa, vilskommipelillä. Eikä itse niitä viljele, antaa metsittyä. Ja eläjät maantielle!"

"Mutta koetapas niiltä saada maata nurkkasi alle! Eivät anna tukkipuulaakit", alkaa Mauno puhua.

"Herrat, herrat!" hoilottaa Maunon Pertta. "Mitä ne tekevät? Juovat ja likastavat ... kaupungissa! Se on totinen tosi! Tosi!"

Nyt hälistään hetki herroja vastaan. Ja Juutas Käkriäinen kehaisee uudestaan:

"En, en kärsi porvaleita. Haha, jos en muuta heille keksi, niin tuhautan, rasvaruhtinaille. Kun menen kadulla sivuitse koristeltujen ryökkinäin, niin tuhnun..."

"Tuhautit nytkin! Voi helvetti, miten tuo Juutas haisee!" huutaa Maunon Pertta, joka on lähdössä viemään päällyspukuaan aittaan ja joutuu uunin vaiheilla Juutaksesta käyvään ilmapvirtaan. "Tuhautit. Ja haiset aina. Kuin märännyt kissa tunkiolla... Ja joka sorkka täällä haisee! Haisee! Haisee!"

Rosina on tullut takaisin sisään. Hän sanoo jotain epäselvää ja tiuskahtavaa Pertalle. Juutas Käkriäinen ällistyy. Hetken seisoo hän sanattomana ja kokeilee housujensa takapuolta. Sitten hän yrittää sotkea asiaa. Kääntyy tupaan päin ja sanoo:

"Niin ... haastelivat ... komesrootti ja se ryökkinä..."

Ja yhtäkkiä hän naurahtaa, nolosti ja samalla sydämensä pohjasta:

"Sainpas minä tuon Pertukan ääntämään...! Jo ajattelin, mitenkä minä sitä, kun se... Mutta arvelin, että kun... Jopas älähti, hahaha. Ja sitten ... se Konsta Könönen ja se tyttö... Ne kun juttelivat... Kuulkaahan mitä juttelivat! Ne ... että maailma on palli."

Juutas on silmänräpäyksen vaiti. Sitten hän huudahtaa vihaisesti ja lujasti:

"Mutta se on vale!"

Muuta ei hän hetkeen sano.

Maunon Pertta on kadonnut tuvasta. Mauno alkaa torkkua.

Leja on kahvitellut mummonkin, ja nyt herättää hän Saaran, täysi kahvikuppi kädessä.

Saaran päätä pakottaa. Hänen mieleensä johtuu se laivamies ... ja oleskelu siellä Lutmitvuoren harjulla, kaupungin laidassa, kanervissa. Hän on ollut jo heräämisillään toisten hoilotukseen. Horteessaan on hän kuullut puhuttavan haisemisestakin. Nyt katselee hän istualleen kohoten kulmiensa alta ympärilleen. Äidin tuikea silmäys tuolta taikinakorvon luota, jossa hän on juurta sotkemassa, antaa Saarelle syytä pelkoon, ja hänestä tuntuu kuin nyrpistäisi Lejakin hänelle nenäänsä. Haisiko hän itse vielä ... oluelta ja muultakin? Leja, mokoma... Mauno voi juuri siksi murjottaa, että ovat puhuneet Saarasta. Maunon Pertan Sanelma istuu niin pystynenäisenä. Perttaa ei näy sitä, joka oli kai Saarasta alkanut puhua.

Ennen kaikkea äitinsä epäilyt haihduttaakseen ponnistaa Saara päänsäryssäkin itseään, kertoakseen, mitä kaikkea siellä kornetissa oli katselemista. Monta tuntia se sellainen oli vienyt, ihan totta. Kahvia oli siellä keitetty tyhjistä, kahdessa minuutissa. Ja käärmeitä oli näytetty, mustia ja punertavia, ja kirjavia! Sellaisia ihmeitä! Ja kiikkuneet olivat korkealla katon rajassa. Ja jalopeuroja siellä oli ollut.

"Elähän, elähän!" huudahtaa Juutas Käkriäinen ihmetellen.

"Niin! Niillä oli pitkät sarvet", sanoo Saara.

Sitten Saara kertoo kaikenlaista.

Mutta kun hän sillä tavoin yhä jatkaa kuvauksiaan jalopeuroista ja elehvanteista ja ylpeilee niillä näkemillään, alkaa isää vähän harmittaa, ja hän sanoo:

"Kyllä minä ... tiedän. Niitä ne vain ... sellaisia komeljanttareita..."

Rosina on jälleen kadonnut tuvasta, huudahtaen, että nythän härkä pääsee metsään, eivät sitä lapset vahdikaan. Rosinalla on taikinanjuuri jo valmis happanemaan. Suutarin akka ja Leja menevät Rosinan perästä. Sitten huudetaan karjapihalla Malakiasta. Ja Topi, joka on kuunnellut suu auki Saaran kertomuksia tiikereistä ja lentokoneista ja allakan lehtien muuttamisesta rahoiksi, juoksee pihalle. Mutta pienimmät tytöt ovat menneet aikoja sitten.

Mauno on noussut ja tarjonnut Ananiakselle paperossin, seisautanut tuvan portaille. Ananiaksen kanssa pakinoimaan. Karjapihalla kuuluu lasten ilakoimista. Tuvassa on vielä paitsi Käkriäistä ja Saaraa Maunon Pertan Sanelma. Sanelmalle tuumii nyt Käkriäinen uudestaan noista Saaran kuvauksista:

"Kyllä minä ne ... tempu...!"

Hän on hetken vaiti. Sitten hän örähtää:

"Olisipahan ollut ... elohopeaa taskussa ... niin kyllä nuo olisi nähty!"

"Elohopeaako? Mitenkä se isä ne olisi nähnyt?" kysyy Saara.

Maunon Pertan hymyilevä Sanelma ei puhu mitään.

Juutas Käkriäinen ei sano sen enempää, miten hän ne olisi nähnyt.

Ja sitten kaikuu karjapihasta Rosinan ääni. Juutas Käkriäisenkin on lähdettävä sinne, sillä lehmää astutetaan. Rosina huudahtelee alhaalla navetalla ihastuneesti:

"Voi tokiinsa, kuinka tämä on varma tekijä! Ja hyviä vasikoita sen tekemistä tulee."

Rosina hääräilee alushameet polviin käärittyinä kujalla, jonne Sinikanteleen akka on taluttanut läävän väliköistä lehmänsä, työntäen ulos pyrkivän lampaan välikkoon takaisin. Sinikanteleen vaimolle Rosina puhelee karjastaan:

"Ja hyviä ne ovat muutkin meillä, kun on saatu noita elukoita viimeinkin... Sen mokomalla tuskalla ja työllä: voita myyty ... ja maitoa! Ja pienistä on kasvatettu. Sekin Jertta, tiedättehän, se kyyttö, yksitoista litraa se lypsää, vaikka on vasta-alkaja. Se on, kuulkaas, sen Vilhusen mustan luomia, sellaisen lypsäjän. No, Poika mitäs nyt... Mutta kylläpä on vastahakoista tästä teidän lehmästä. Kuuletkos sinä...!"

Rosinan innokas ja leppoisa juttelu on nyt muuttunut karjahdukseksi Malakiakselle, joka on pantu pitelemään vastahakoisen lehmän häntää, kun taas Sinikanteleen vaimo pitelee sarvista. Rosina käskee Malakiasta:

"Älä niin riipaisemalla! Voi kuitenkin, ei tuosta senkään sankaria tule, kun ei osaa pitää edes lehmän häntää kädessään! Poika..."

Malakias ei vastaa mitään. Työntää ainoastaan hampaittensa väliin vehnäsen, jota on pitänyt

vasemmassa kädessään. Topi ja Sanelma, Topin perästä aidan ylitse kiireesti hypähtänyt istuvat aidalla. Punamekkoinen Repekka ja sininen Ester katselevat kujalle aidan raoista. Mutta Jopi on kiivennyt aidan harjalle ja varautuu nojaamaan seipääseen, jossa roikkuu vanha nuttu. Paksuposkinen Topi laulaa, härkää katsellen:

"Piu, pau, papinkellot! Lukkarin lesken lehmänkellot!"

Pikku Sanelma tirskuu. Saara köntytystä ohitse saunaan.

Rosinan mieleen johtuu taas Saaran valhettelu... Ja sellainen juopottelu ja ehkä muukin. Ja äiti kiihtyy ja huutaa toisillekin lapsille:

"Pääsettekö te siitä! Mitä, Sanukka? Vai tulta iskee, hittoako sinä, Sanukka, ai, ai! Kunhan ei omasi kerran tulta iskisi, ihan pääkuoreen asti, että hulluksi ihminen tulee! Niinkuin varikset kaikki aidan seipäissä! On siinä kiikaroiminen, Jopi. Pyörii seipäässä ympäri kuin ... kuin p—eru tikun nenässä... Ja Repekka, kiilusilmä, niin: tirkistelisit häntä nyt hevosen hännän alle!"

Malakias sanoo, lyöden oivallista härkäänsä lautasille:

"Siinä se on Poika! Sellainen ... kikkarapää. Maksaisi se Könönen varmaankin tästä..."

Myöskin Mauno Kypenäinen on tullut Perttoineen aidan viereen, kun taas Maunon Pertan Sanelma istuu Lejan kanssa naisten aitan portailla.

"Mitä?" kuuluu silloin Juutas Käkriäisen leveä ääni pihalta. "Mitä ... Malakias?"

Käkriäinen kantaa vielä Ananiaksen kanssa jauhosäkkiä aittaan. Mutta nyt hän pysähtyy kesken kantamistaan, koska Malakias puhuu hänen härästään. Suurimman ylpeyden aihe on se Poika Juutakselle niinkuin koko Putkinotkon väelle. Hän toistaa:

"Mitäs ... se Malakias haastelee?"

Malakias huutaa kovemmin:

"Antaisi se Könönen varmaankin tästä ... kaksikymmentä markkaa!"

"Kaksikymmentä markkaa, haha!" nauraa Juutas Käkriäinen. "Johan sinä taas, poika-parka..."

Käkriäinen kiiruhtaa kantamaan säkin aittaan, että pääsisi alas kujalle, selittämään Maunolle ja muille, mitä se härkä oikein maksaa. Ananias ja hän vievät säkkiä ylempään aitan kynnystä kohti, kiskovat välissään kuin muurahaiset isoa ja valkeaa toukkaa, Ananias takaperin ja Juutas oikein puolin astellen, jalat levällään. Kun säkki on saatu aitan kynnykselle, lönyttää Käkriäinen Maunon luokse aidan viereen ja jatkaa:

"Se Malakias, haha. Kaksisataa tästä saisi... Tästä härästä... Mutta, Malakias, sitä makeutta sinulle nyt ei anneta ... että se myydään! Ei sitä makeutta."

Juutas lataa piippuaan ja juttelee Maunolle, vakuuttaa:

"En... Sitä minä en myy. En vaikka tarjoaisivat mitä. Ennen vaikka sen tapan..."

Hän kiihtyy hiukan. Sitten hän jatkaa:

"Se on hyvä härkä... Kuulkaahan!" huudahtaa hän siinä lomassa Sinikanteleen eukolle, joka vie lehmäänsä ylempänä kujalla: "Kulkaa, juoksuttakaa sitä siellä kalliolla ... edestakaisin, tai kotiin mennessä alkumatka..."

Sitten puhuu Juutas Maunolle:

"Siinä on ... sellainen liikutus tässä käytöksessä ... tässä lehmien ... joskin hyvä tuo on härkä. Mutta ... kyllä minä tiedän."

Ananias on hyppyttänyt hevosen veräjältä ja sitonut sen alimmaisen aitan nurkalle. Hän istuu pirtin portailla ja katselee hiljaa ja salavihkaa rusottavaa ja valkohipiäistä Maunon Pertan Sanelmaa, jonka kanssa Leja naureskelee naisten aitan kynnyksellä. Ananiasta Lejan jutut kiusaavat. Mitään niistä hän ei tosin kuule, eikä Sanelmakaan virka paljon mitään. Mutta hän kuule Lejan nauravan ja puhuvan härästä. Ja Sanelmakin katselee silloin härkää, kirkkaina sädehtivin silmin. Ananiaksesta tuntuu äitelältä. Ja samalla häntä ikään kuin kiukuttaa. Tuon Sanelman levollisuus ärsyttää häntä. Hänen tekisi mieli mennä ja rouhaista hänet käsiinsä, härkää hymyillen katseleva Sanelma. Ja rouhaista oikein sylin

täydeltä. Ja näyttää hänelle ... niin että kerrankin suu aukeaisi ... haastelemaan. Sylissään kantaisi Ananias tuon Sanelman kuin höyhenen!

Rosina Käkriäinen tulee pihalle, kutsuu Lejaa panemaan puuroa tulelle. Perunat ovat aikoja sitten keitetyt.

Kun Leja tulee Rosina Käkriäisen luokse tuvan portaitten viereen, supattaa äiti tyttärelleen:

"Älä huoli puhua mitään siitä kanasta Juutakselle... Mikähän sen hengen nyt vei?"

Rosina huomaa Ananiaksen ja jatkaa:

"Älä sinäkään... Kun se kana on täällä kuollut! Isä suuttuisi ... sitä kun ei ole myyty..."

Leja oli äsken, mennessään äidin luokse läävälle, ilmoittanut hänelle tavanneensa sen vanhan kanan käpertyneenä alaveräjän taakse. Leja oli katsellut sitä ja vienyt sen läävän välikköön. Vähän ennen kaupungissa käyneiden tuloa oli hän sen huomannut. Kumpaisellakin heistä oli mielessä pelko, joskaan he eivät hiiskuneet siitä toisilleen. Arvelivat ainoastaan, että loppunsaahan se sille kanallekin oli tuleva. Ja kun Sinikanteleen vaimo samassa joutui heidän perästään läävän välikköön, pisti Rosina kanan piiloon seinän alle, ettei Juutas Käkriäinen saisi tuon vieraan eukon puheista kuulla, että kana oli kuollut ... juuri tänään. Sillä Juutas voisi alkaa motkottaa, ettei sitä oltu myyty ja otettu siitä rahoja, joskaan hän ei kanojen kuolemalle muuten ole pannut merkkiä. Pääskysten pesien putoamisesta on Juutaksellekin merkkiä.

Nyt varoittaa Rosina Lejaa ja Ananiasta vielä tästä asiasta.

Mutta itse on Rosina huolestunut kanan kuolemasta. Miksi sen piti sittenkin kuolla juuri tänään? Ilmeettömin ja sinne tänne kiertelevin silmin katselee Rosina nyt tuvan portailla ympärilleen. Jälleen kohoaa hänen laihasta sydänelästänsä syvimältä kuin jokin pahan tunto. Onnettomuuden ennustus... Vanha kana oli kuollut. Tänään, kun hän ryhtyi siihen viina-asiaan. Ja tuntuu yhä kuin hän olisi syypää. Saaran hommannut tervahöyryyn, ja nyt rötköttää Saara saunassa humalaansa, ja muuta elämäänsä! Tulisi tuosta Ananiaksesta edes mies! Luoja ei salli Rosinalle ... mitä ei salline ... menestystä. Viime kerrankin putosi pääskysten pesä, ja kuoli lammas, herrojen koirat repivät. Miksi Luoja ei salli? Rosina on menetellyt niinkuin on voinut. Ihan vapaa on hänen tuntuksensa! Mitäpä tuosta viinanpolttamisesta, kun rikkaatkin... Ja senkö tähden hänen sukunsa alamäkeen? Mutta Rosina ei jaksa muuten elättää perhettään: sitä on niin paljon. Siitä ei henno luopua ... lähettää ihmisten kiusattavaksi. Oli miten oli! Kun on sallittu menemään yhä alamäkeen, niin lienee sallittu. Ei siinä mikään auta, vastaan karrittaminen... Jumalalle...! Kanakin kuoli.

Kahdeskymmenesneljäs luku

On syöty päivälliseksi kolme kappaa uusia perunoita ja suolakalaa ja piimää ja padallinen puuroa. Puhkuvaa ruispuuroa, voisilmässä kastettua. Muut syöneet paitsi ei Malakias, joka odottaa käärmeitään.

Nyt ollaan Putkinotkossa ruokalevolla. Rosina, Maunon Pertta, mummo ja Leja pitkin pihatanteretta. Sinne ovat nurmikolle nuukahtaneet myöskin sinimekkoinen Ester ja punapaitainen Repekkä. Toiset ovat vielä valveilla, heidän ääniään kuuluu hiljaisesti sieltä täältä.

Porsas örisee tallissa, mutta emälammas ja vuona, joita Rosina on äsken ruokkinut leivänmuruilla ja juottanut vedellä, eivät ääntele. Mökin pihalla on aivan hiljaista.

Maunon Pertta on ensimmäisenä tullut pihalle ja heittäytynyt suuren koivun siimekseen, kavahdettuaan päivällispöydästä huudahtaen:

"Voi myrkkyy, miten tuo Käkriäinen ja hänen penikkansa...! Pihatantereelle tästä pitää päästä."

Ensin on Pertta Kinnunen heittäytynyt kyljelleen, pitkä ja solakka veikale. Ja sitten vatsalleen, niin että jalkain ja lantioiden muodot piirtyvät selvästi näkyville hänen ainoan hameensa läpi. Siinä hän on ummistanut kärsineet, hurjat ja tylyt silmänsä. Mutta vielä hän on kohottanut leukaansa ja haukkunut Repekkää, joka on juossut pihalle ja alkanut tanssia ja rallattaa visertävällä äänellä: "Ramtam-kilikuti. Ramtam-kilikuti...!"

Siten on kiiluvasilmäinen Repekkä laulanut ja nauranut. Mutta Rosinakin on ilmestynyt pienokainen sylissä portaille, ja hän on käskennyt Repekkää olemaan hiljaa, ja Esteriä nukuttamaan pientä siskoa,

niin että täti ja muutkin saisivat maata. Ja täti on nukkunut.

Rosina makaa nyt Pertta Kinnusesta vähän matkan päässä, Luukas puolipaljaalla povellaan. Närkästynyt oli hän Pertalle noista sanoista, joita Pertta täällä käydessään aina jankuttaa eikä koskaan väsy, nimittäin että Rosinan lapset ja koko pesuus ovat muka sellaisia, löyhkävät. Ja onhan se totta. Mutta jopahan tämä nyt... Ja ovat nuo olleet Pertallakin omat hajunsa, vieläpä pahemmat, sellaiset, joita herrat ovat löyhyttäneet hänen rinnoilleen nuorena tyttönä. Nyt ne hajuvedet ovat haihtuneet. Siksi lienevätkin Pertalla nuo pahat puuskansa, jolloin hän kaikkia haukkuu, toisten haisua, vaikka se on toki rehellisen leivän ja potattien haju, köyhien... Ensin huulet hiukan töröllään ja sitten lauhtuen on päivän juoksuista ja matkasta väsynyt Rosina kiertynyt kieppuun nurmelle, sovittaen varovasti viereensä imevän lapsen, jonka pehmeä kosketus tuntuu niin hyvältä. Huivinsa, nyt jälleen vanhan arkihuivin, on hän vetänyt mustan päänsä ylitse huppuun. Vielä on hänkin nostanut kasvojaan ja kovistanut edelleen Repekkää ja Esteriä pitämään turpansa kiinni. Repekka on näet saanut Esterin avulla punaisen villapaitansa korviinsa ja kyykkinyt tuvan portaiden edessä ja alkanut naurella, mitä hän siihen rykkäsi kaksi. Mutta kun äiti käski olemaan hiljaa, niin on Ester neuvonut siskoaan vaikenemaan. Pikku työt ovat nyt menneet poimimaan kissankelloja kukkivan perunamaan reunamilta, ja siinä istuskeltuaan ovat he syömisestä uupuneina ja auringonpaisteen ja hiljaisuuden raukaisemina nukahtaneet alimmaisen aitan edustalla, nukahtaneet punainen läiskä sinisen viereen.

Mummokin on tullut pihalle, lapsenhoidosta ja vieraiden tähden Rosinalta puuronsa saanut, joten tuo Juutaksen hauki säästyikin huomiseksi. Mummo on käpertynyt mökin siimekseen, ei koivun juureen, jonka varjo näyttää jo siirtyvän pois Pertta Kinnusen kohdalta. Se varjo antaa rauhallista unta Lejalle, joka sijoittuu levolle viimeiseksi, lennätettyään vielä Pertan Sanelman kanssa porsaallekin perunoita puuroisessa vadissa.

Siten nukutaan Putkinotkon kesäisellä pihalla. Siellä on hiljaista, nurmikoilla ja kallioilla, kerrankin. Ei kuulu huutoja eikä itkua, ei kirkunaa, ei rinnanpohjasta tulevia ja etäälle kantavia toivotuksia. Ei laulua, ei rallatusta, ei putkien soittoa, ei räkätystä. Ei lehmien ja pössien äänten matkimista tai karjan kotiin huutamista, vingutusta, karhun tahi koiran äänten jäljittelyä, peltisten onkimatopurkkien rämistelyä vastatusten, niin että vuori pihan toisessa kupeessa räikkyisi. Ei kuulu koiran haukunta, sillä Hurjakin makaa portaittensa alla, josta sen valkea pää näkyy, tavoitellen silloin tällöin kärpäsiä. Eikä kiusaa nyt pikku Jopi kaikua, joka muulloin vastaa hänelle:

"Tö-töö!"

Ei Juutaskaan ärjy eikä Rosina Kypenäinen ylimmäisenä räikytä ääntään. Ainoastaan haapojen lehdet läpättävät helteessä rannalla, alakuloisten haapojen lehdet harmaiden louhien juurella. Niidenkin hiljainen läpätys vaikenee jo melkein.

Joskus lentää pääskynen pihan poikki ja visertää lyhyesti tylppäpyrstöisille pojilleen.

Sininen taivas kaareutuu Putkinotkon ylitse.

Heinäsirotat sirahtelevat kuumassa ruohossa, ja toiset alkavat äännellä jo suuressa koivussakin, sillä onhan heinäkuun viimeiset päivät.

Ananias on mennyt ruokalevölle miesten aitan ylisille, hänen päänsä kun ei siedä auringonpaisteessa makaamista. Vieressään olevasta päätyluukusta on hän nähnyt ulkoa kirkkautta semmoista, että se sokaisee silmiä. Ja kujan toisella puolella kallion, ja kalliolla mustan, kivillä pönkitetyn kuja-aidan.

Aidan takaa on noussut hohtavan valkea pilvi... Kömpinyt kuin mikä suunnaton kummitus, niin lumivalkeana...

Ja tuolta kauempaa on pilkistänyt nurkka keltaista ruispeltoa, ja sinistä järveä, jolla leijailee lokkeja. Niiden kimeän ja alinomaisen kirkunan on erottanut loitolta, samalta tutulta paikalta, jossa niillä on pesä, sen tietää Ananias, sillä verkkosouduillaan on hän sen arvannut. Käkärälätauksen petäjän luona ne aina huutavat ja lentävät. Kuumalla kallioluodolla, jossa ei ole paljoa muita puita kuin se petäjä. Mutta kirkuna ei ole häirinyt, se on kaukaista. Ja aitan ylisillä on hämärä nukahtaa ja uneksia, poissa säihkyvästä päivänpaisteesta... Heinistä tehdyllä laverilla Ananias loikoo... On viileästi lämpöistä, vaikka päivä on melkein kuumimmillaan.

Uni ja unet tulevat nuorelle ja maailmaa kaipaavalle Ananiakselle kuin autuas huumaus. Ulkoa kiilluu päreiden raoista auringon säteitä, ja metsissä ympärillä, tuuheissa ja sinisissä, pauhaavat karjankellot, Putkinotkon ja naapurien karjain, eri äänillä, mikä milläkin: kaikki on yhtä helinää ja kilinää, josta kumahtaa joku kumakampi ääni:

"Pom, pom...!"

Kuin jotakin laulua ne kellot sommittelevat, eräiden soitto sattuu sillä tavoin, että syntyy aina se lyhyt laulu, sekautuen nopeasti sitten muiden kellojen ääniin. Riemukas ja samalla alakuloinen laulu.

Joskus on Ananias unensa horteessa huomaavinaan kaukaa ulapalta käsipelinsoittoakin, jytkyttävistä jaaloista, jotka kulkevat ohitse, etelää kohti... Viipuria ja Koivistoa...

Mutta vielä selvemmin kuulee hän Mauno-enon Sanelman ääntä: muutamat harvat sanat, kirkkaat ja lämminsointuiset. Missä se Sanelma lienee? Lejan kanssa se äsken tuli pirtistä ja meni katsomaan sianporsasta.

Ja sitten kuuluu myöskin Jopin puhelua. Ja Topinkin... Ja pikku Sanukan. Kaikki hyvin hiljaa ... jostakin.

Kesän uhkeus ja karjan kellot, surunvoittoisesti ja vallattomasti kalisevat. Sirmakansoitto etäällä soluvista hinureista, jotka vetävät tukkilauttoja, Sanelman kirkas naurahtelu ... kaikki ne saavat horroksissa loikovan Ananiaksen sellaiseen riemuun, että hän tahtoi sekä hypähtää pystyyn että upota jälleen unen tiedottomuuteen. Upota kuin kaivoon. Minne hän lähtisi, hypähdettyään jaloilleen? Jonnekin ... minne nuo höyryt ja jaalatkin, joista soitto soi: maailma on avara. Pietariin...! Tai Helsinkiin, jota vanhat sanovat Ruotsin puoleksi, jotkut: äiti, rakas, tietämätön. Tanssia Ananias tahtoi tervahöyryn kannella niinkuin Saara on kertonut...

Saara! Hän on sellainen ... alkaa olla ihmisten pilkkaama! Miksi ei Ananiaskin sellainen olisi? Missä lienee Saara tänäänkin ollut...? Kenen kanssa olutta juomassa? Ananiaskin on samaa, samaa sukua! Pois tieltä! Hän tahtoo likistää tyttöjä ... Sanelmaa. Ja tapella, juoda miesten kanssa. Ihmiset suhisevat Mauno-enon varastaneen lampaitakin. Sellaiseen seikkailuun tahtoi myöskin Ananias: nostaa ampumansa lampaan olkapäilleen, ja kantaa sen iltahämärässä pelotta saman talon pihan kautta, jonka saaresta hän lampaan ampui. Ja Sanelma näkisi hänet ... mitähän se silloin...!

Karjojen kellot soittavat riemukkaasti ja surullisesti suurissa metsissä ... Ananias nukahtaa.

Sika urahtelee tallissa tyytyväisenä itsekseen. Jopi juttelee jossakin, ja Malakias kuuluu kysyvän häneltä jöreällä äänellä. Sitten iso Sanelma naurahtelee. Missä? Tuolla nuusniekassapa, jossa Malakias istuu, odotellen hänelle yhtäkkiä tulleen ilkeän elämän loppumista: että saisi sitten syömistä, sillä yhä kiljuvampi nälkä hänellä on. Sinne on tullut Topi Malakiaksen toveriksi. Ja pian sitten Jopi, joka on alkanut kertoa siellä veljilleen, millainen kaupunki on. Ja lopulta on tullut pieni Sanelma ison Sanelma Kinnusen kanssa. Jopi ei kerro kuitenkaan korkeista muureista, joiden päällä ihmiset istuvat talvella kaupungissa lämmitelläkseen, eikä isosta seinäkellosta, josta riippuu maahan asti suuret puntit, niinkuin kirnut, kuten hän ensin aikoi Malakiakselle kuvailla, sillä onhan nyt kuulijoina paitsi Malakiasta, Topia ja Sanukkaa myöskin Maunun Pertan Sanelma. Mitäpä Jopi nyt vastaisi, kun iso Sanelma kysyy häneltä, miksi hän oli ajautunut siellä kaupungissa jauhosäkkien väliin? Topi, joka istuu lattialla raaputellen mustanahkaisia jalkoteriään, tirskuu silloin Jopille, ja Malakias, joka on laudalla, vääntää naamansa lauhkeaan hymyyn.

"Minkäkö tähden?" sanoo Jopi.

Hän ajattelee. Sitten hän jatkaa:

"Mie vuan..."

Ja Jopi selittää:

"Kun Saarukka jätti...! Meni sen miehen-kutaleen kanssa..."

Muuta ei Jopi sano.

Mutta kun Sanelma Kinnunen lähtee pois, kertoo Jopi pikku Sanelmalle ja Topille ja Malakiakselle koko asian, ensin hitaasti ja sitten yhä vilkastuen:

"Niin ... kun sinne ryille tuli sellainen mies... Tuota pitkä puukko oli vyöllä. Saakeli soi! Ja kun se ... se kun alkoi puukollaan pistelemään ihmisiä..."

"Ihmisiäkö?" örähtää Malakias.

"Niin. Niin", nyökkää Jopi päätänsä. "Niin että leppä niiltä mahasta suihkusi ... noin pitkä oli puukko, näin... Menepäs sinne ry'ille ... olisi tappanut ... saakeli soi!"

Topi lakkaa raaputtamasta jalkojaan, katsoo suu auki Jopiin ja sitten kysyvästi Malakiakseen.

Malakias arvelee:

"Minä ... minä olisin käsenyt siihen poliisia! Hulluhan se sellainen mies. Onhan niitä poliiseja ... poliisi se on sitä varten ... kun on kaupungissa hurjimuksia. Kyllä minä tiedän..."

Näin alkaa Jopi laajat kuvauksensa kaupungista.

Pihalla kuorsataan ja nukutaan. Nyt asettuu iso Sanelmakin sinne Lejan viereen.

Mutta riihen takana, jonne Mauno-eno on kutsunut Juutas Käkriäisen puheilleen, seisovat he kaksi seinää vasten, Juutas matalana ja hartevana, Mauno pitkänä ja samalla vankkana. Ja he juttelevat.

Kahdeskymmenesviides luku

Mitä juttelevat Mauno Kypenäinen ja Juutas Käkriäinen riihen seinämällä?...

Mauno on johdannoksi alkanut kysellä, minkämoiset ne nyt ovat maankasvut täällä Putkinotkossa. Juutas on sanonut, kompiessaan Maunon perästä pitkin kujaa, että ovathan ne: ruis alkaa jo valmistua, vaikkapa onkin maidolla vielä, mutta kyllä siihen kahden viikon päästä täytyy iskeä sirppi ... sellainen se on luokka. Ja näkyy tuosta jyvääkin tulevan. Ja hyvä on toukoviljakin. Entä sitten potatti! Kyllä siitä kannattaa myydäkin, ropsia, nelisenkymmentä hehtoa. Entäpä sitten tupakka! Sehän se vasta ... jos katsoo tuonne riihenkin taakse: kasvaa, pötköttää. Ja hyväthän täällä Putkinotkossa ovat maat. Vaikka ne ovatkin tuollaisia kallioiden koloja, niin se on sellainen aihe, että ne ovat hiesmaita, joissa ei pouta kiusaa oikein milloinkaan, vaan niissä säilyy kosteus kuin missäkin kukkaruukuissa. Eikä kylmästä ole häirinkiä, koska kalliot ja kivet lämpiävät, jo aikaiseen keväällä. Ja kun niihin mätkee lantaa, niinkuin Juutas on saattanut tehdä viime vuosina, hankittuaan karjaa ja lapsia, niin... Ainoa puute tässä on heinämaista. Mutta kyllähän siitäkin pääsisi, jos ojittaisi tuon lammen rannalla lötköttävän suoniityn ... laskisi veden lorahtamaan matalammaksi.

Tultuaan riihen luokse, johon Mauno Kypenäinen pysähtyy, huudahtaa Juutas:

"Ja kyllä se vielä lorahtaakin ... kunhan tässä... Kymmenisen kiliä tynamentiä louheen, niin jo aukeaa lammin p—se. Sen pitää aueta niinkuin..."

Mauno Kypenäinen naurahtaa hiukan, sillä tuon aikomuksen laskea lampea on hän kuullut Juutaksen suusta jo kahdeksan tai yhdeksän vuotta, eikä siitä ole tullut sen kummempaa. Ja paljonhan on lapsia Rosinalla ja Käkriäisellä. Mutta kysyypä Mauno nytkin, valmistellen mielessään muun puheen alkua, minkä tähden ei Juutas sitten lampea laske ja ojita suota, koska lammen ranta tuottaisi paitsi heinää myöskin uusia viljasarkoja.

Juutas ällistyy. Hän änkyttää:

"Minkäkö tähden? Minkä?"

Sisällään on Juutaksella tunto, etteihän sitä ole tullut tehdyksi. Ja se, ettei sitä ole tehdyksi tullut, harmittaa häntä.

Jo riihelle kömpiessään on hän kaivanut housujensa taskusta sen pässinpusseista tehdyn ja kuluneen tupakkamassin. Nyt alkaa hän työntää siitä kiireesti paltureita piippuunsa. Hän oli huomaavinaan Maunon kysymyksessä ikäänkuin ivaa. Ja hän tulistuu vastarintaan.

Miksi hän ei ole lampea laskenut? Hän keskeyttää piippunsa lataamisen ja toistaa vielä sormet tupakkamassin suulla:

"Minkäkö tähden? Kah ... siinä onkin ... se toinen kohtalo..."

Juutas vaikenee hetkeksi. Ja jatkaa jälleen:

"Kun ... tässä olisi valta tehdä, mitä tahtoo! Mutta minä ... en rupea toisen hyväksi perkaamaan... Turvetta puskemaan, lammen peräsuolta korttaamaan. Joutuisin täältä pois, ja siinä olisivat perkiöni toisille kasvamassa... Ja minkälaista on tässä työ! Louhikkoa ... jos ei oikein sonnan änskällä viljele. Tehnyt tällaisia kallioita pelloiksi! Enkä ... siihen rupea, jos kerran pois joudun, niinkuin Aapeli uhkailee. Ennen minä imen joka paikasta voiman niin tarkkaan, ettei jää mitään muille ... tämän miehen perästä! Ja sen minä osaan ... osaan! Menköön kaikki... aidat ja rakennukset läjään ... kuin märeänyt lehmäntatti...!"

Tämän sanoo hän värisevin ja levinnein sieraimin, synkät rypyt lujalla otsalla. Sitten kaivelee hän

taskuistaan tulitikkuja, löytää jostakin, raapaisee, sytyttää piippunsa ja imee niin, että tuli leiskahtelee korkealle. Ja imiessään hän ajattelee taas, ettei tässä mistään tule mitään. Vihoissaan puree hän piippunsa katkennutta imuketta.

Ja hän örähtelee:

"Ei, menköön räsyksi ... koko Putkinotko!"

Maunon päässä liikkuu kyllä ajatus, että onhan Juutaksella Putkinotkon mökissä kontrahdin mukaan vielä aikaa monet, monet vuodet, joten hän ehtisi saada pulskasti etunsa lammen suostakin, jos vääntäisi sen viljeltäväksi. Ja vieläkö kauemmin aikonee Juutas elää, jo melkein viidenkymmenen ikäinen mies ... ja vaivainenkin: kipuja aina kyljessä. Ja jos eläisikin, niin hän ennättäisi saada täällä säästöön vanhuudenkin varalta, sillä eihän se Aapelin kontrahti kova: paitsi vähän rakennuksen paikkailua, jokin kuorma mutaa Muttisen ryytimaille ... jos ei raja-aidoista niin väliä pitäisikään, sillä itsepä Käkriäiset etsivät lehmänsä naapurien mailta ja Käkriäisen viljelyksillehän naapurien karjat tekevät vahinkoa, jos tekevät, eivätkä Muttisen. Sinne ryytimaahan on se kivimuuri jo osaksi tehty... Eikä olisi sitäkään kontrahtia, jos Juutas olisi alunpitäen taivuskellut herran pyyntöihin, lystikkäihin kylläkin. Ja kuka tietää, Juutas olisi saanut Putkinotkosta maata omakseen, kun Muttinen muka lupaili.

Mutta näitä ajatuksiaan ei Mauno ilmaise Juutakselle, sillä hänellä on omat aikeensa.

Ja raskasta se on maan kaiveleminen, eläähän ihminen vähemmälläkin. Onko tässä maailmassa pakko valita kaikkein raskainta?

"Niinhän se on", myöntää hän siis Käkriäiselle. "Anna helvetissä olla koko reuhkan ... Putkinotkon. Saathan sinä muutenkin elatuksesi..."

He seisovat tuokion vaiti, selin riihen seinään niinkuin Mauno on asettunut: nojalleen kuin pitkä pölkkö. Käkriäinen noudattaa hänen esimerkkiään, koska toinen on hänen käsitykselleen myötämielinen; tukeutuu seinään, mutta työntää siihen peränsäkin kiinni ja seisoo hartiat kumarassa, kun jälleen Mauno jalat levällään ja suorana. Mauno on sytyttänyt ostopaperossin. Juutas imee piippuaan ja syljeskelee kuumalle kalliolle, jossa ohuin sylki kuivuu heti näkymättömiin ja paksumpi alkaa melkein kihistä.

Sitten tuntuu Käkriäisen suussa, että piippu on alkanut pikiytyä, siinä on ilkeä maku. Hän astuu askeleen ja kumartuu maahan ottamaan pitkällä kädellään siitä jotain varpua tai heinänkortta, millä rassaisi piippuaan. Mauno katselee, kuinka korsi tulee Käkriäisen piipun varresta paksussa moskassa. Silloin vetää Mauno esille "Työmies"-laatikkonsa ja tarjoaa Juutaksellekin, sylkäisten itse pois suupielestään entisen niljaisen paperossinsa ja pistäen siihen uuden.

"Enhän minä ... mitä", kursailee Juutas tarjousta.

"Ota pois ihmisten tupakka!" sanoo Mauno.

"Niin ihmisten? Elähän!" äännähtää Käkriäinen. "Elähän... En minä näistä tehtaitten tupakoista ... oikein. Minä ... näitä kotoisia. Näistähän sen saakin oikean sauhun ... riipaisemalla. Ihan takaperukoihin tuntuu, jos repäisee..."

Kuitenkin hän ottaa paperossin.

"Nai tästä tuli!" sanoo Mauno ja työntää palavaa paperossiaan kiinni Juutaksen paperossiin. Juutas imee ja on tikahtua selvään savuun, niin kiihtynyt hän on vielä äskeisestä ajatuksestaan, ettei Putkinotko ole ihan hänen omansa.

Yhtäkkiä sanoo Mauno:

"Nyt me ruvetaan polttamaan sitä!"

"Mitä?" kysyy Juutas verkalleen.

"Me ... viinaa", vastaa Mauno. "Se minulla olikin asiana tänne."

Juutas katsoo häneen vaaleat silmät pyöreinä. Ottaa paperossin pois suustaan, joka jää auki. Viimein hän örisee:

"Niin: korpijoonia..."

"Sitä!" vahvistaa Mauno. "Ja heti kohta."

Juutaksen aivoihin alkaa koskea ... että nyt olisi ruvettava sitä ... touhuamaan...

Ei silti, ettei hän olisi ajatellut tätä itsekkin sangen kauan. Onpa suunnitellut tarkoin jo kaikki mielessään. Viimeksi tänään palautui se hänen päähänsä, Rosinan huomautuksen johdosta järvellä. Sitä se Rosina tyrkytti...

Mutta ei siitä ole vielä tullut. Ja onkin asiassa monet mutkat. Ja vaikka asia on Käkriäisen aivoissa melkein kypsä, niinkuin mitkäkin omenat, jotka ennen Muttisen tarhassa kestivät raakoina hyvin kauan, eräät jouluun asti, mutta sitten tulivat punaisiksi ja makeammiksikin, niin nyt esittää Mauno, omankin etunsa vuoksi, Juutaksen oman suunnitelman niin vaativa vivahde äänessään, että Käkriäisessä herää heti vastustamisen tunne.

"Niin korpijoonia?" toistaa hän. "Polttamaan...? En minä..."

"Etkö vieläkään!" huudahtaa Mauno Kypenäinen. "Ja miksikä et?"

"En", sanoo Käkriäinen äskeistä lujemmin.

Kypenäinen naurahtaa, että Juutas on hullu. Ja se suututtaa Juutasta. Lyhyesti selittää Mauno sitten kaikki ennen puhumansa seikat: kuinka se tuottaisi aivan toisella tavalla kuin kivikoiden tonkiminen! Kolmisenkymmentä litraa hehdosta rukiita. Ja kymmenenkin markkaa litrasta ... jopa neljäsataa markkaa hehdosta. Ja saahan enemmän, jos panee sekaan saippuakiveä, niin että kyllä kutkuttaa tuolla kurkussa.

"Niin, tai laskee joukkoon", äännähtää Juutas. "Kyllä minä tiedän... Vaikka tuota en ole tehnyt... Enkä tee ... rehellisyyttä minä. Mutta luonnonmukaista sen pitää olla ... ei se muuten anna sellaista kirpakan makua. Sellainen se on... Mutta..."

"Mitä mutittelet?" kysyy Mauno.

"En minä... Siihen..."

"Et?" sanoo Mauno, joka on tullut Käkriäisen eteen ja katsoo häneen pilkallisesti ylhäältä.

"En rupea!" huudahtaa Juutas yhtäkkiä, ja hänen naamansa alkaa punoittaa. Hän kääntyy selin Maunoon.

"No minkä tähden et keitä viinaa!" tiukka Mauno. "Pelkäätkö, vallesmannia?"

"Niin minä!" myhähtää Juutas pilkallisesti. "On noista selvitty ... vierestä on viimeksi soudettu nassakoiden kanssa. Ja juteltu keskenämme kuin kumppalit."

Mauno siihen:

"Ja tänne ne nyt poliisit useinkaan. Mutta minkätähden sinä et?"

Juutas kääntelee päätänsä oikealle ja vasemmalle. Hän raapaisee kainalonsa alustaa ja lonkkaansa, ja työntää hattuaan toiselle korvalliselle. Mutta vastausta ei tule.

"Voi pyhä Tiitus sinua!" huudahtaa Kypenäinen ja puhaltaa pilkallisesti nenäänsä. "Sinä olet sitten vasta... Käkrätelijä! Nuhjustelet ja pelkää!"

"En pelkää mitään ... minä! En vaikka puukko kurkkuun työnnettäisiin!" huudahtaa Käkriäinen.

"Haha! Ja itse valittelet, että täytyy täällä kaivella näitä toisen maita. Voi Jeesuksen Ristuksen saa...! Mutta nyt kun minä sanon, että nyt sitä ruvetaan polttamaan! Lopulta. Minulla on kaikki selvillä. Minulla on hattu ja piiput mukana, tiedä se. Teillä on patoja. Ja täällä on metsiä. Ja hiivat ja kaikki... Tuolla korsun alla. Lähde katsomaan!"

"Mitä?" kysyy Juutas.

"Lähde katsomaan, ala tulla!"

Mauno työntää kätensä Käkriäisen kainaloon. Käkriäinen jarruttaa vastaan ja väentää kättänsä irti. Kun se ei heti lähde, sillä Maunokin on luja, niin Juutas riuhtaisee ja juoksee Maunosta syrjemmälle.

"Sinä et tule? Voi Jeesuksen killingit!" huudahtaa Mauno taas ja menee toisen eteen, joka näyttää aikovan rynnätä jonnekin. "Kuules, et siitä pääse! Nyt sinä olet joutunutkin sellaisiin kynsiin, haha..."

Kypenäinen sulkee Käkriäisen seinää vasten ja katsoo häntä pullottavilla silmillään, jotka ovat vaativat ja hävyttömät. Juutasta sekä vimmastuttaa että kauhistaa. Moisina ei hän ole ennen nähnyt Maunon ruskeita silmiä. Tuollaisina, pullottavina! Eikä ole aavistanut hänen alahuultaan noin leveäksi ja verestäväksi: sehän lerpattaa kuin toisen imeäkseen.

"Kuulehan tätä", jatkaa Mauno. "Sinun pitää auttaa minua. Minähän se sinulle viinatkin alussa hommasin, ja sinulle on käynyt näinkin hyvin ... minun ansiostani. Sinulla on nyt karjat ja kaikki."

"No mitä ... se sitten on?" örähtää Juutas kyllästyneenä. "Mikä sinulla on hätä?"

Mauno kiroaa ja sanoo:

"Minulla ei ole työpaikkaa, se meni pyttyyn, siellä verstaalla ... insinyörit ja muut herrat ... potkut tulivat! Pertta heitä vähän ärsytti. Eikä minusta ole raskaaseen työhön ... juhdaksi. P—rkele, minä rupean keittämään viinaa ... ja myymään vakituisesti. Ja sen minä teen täällä, usko pois! Sinä annat jauhot ensimmäiseen keittoon. Minä maksan sinulle heti, kun läänistä saadaan. Ja silloin tulee uutta viljaakin. Ja tienot pannaan tasan."

"Vai niin!" örähtää Käkriäinen entistä kovemmin.

Kyllähän Mauno panisi kai tienestit tasan... Kun Maunolla ei ole itsellään paikkaa, missä polttaisi. Ja kun ei koko poltosta tulisi mitään, jos ei olisi Käkriäisen mökkiä!

Juutas ällistyy, että Mauno on sellainen: yllyttää häntä siihen saadakseen itse hyvän alun... Ja sitten keittäisi hänen Putkinokossaan. Se on selvä, että tämä Kenkkuinniemen kärkipuoli on hyvä paikka...

Ja Mauno saisi rahaa itselleen! Juutaksesta on työttömänä ja töllistä toiseen ajelehtiva Mauno ollut ennenkin parempi ajatella kuin sellainen Mauno, joka ansaitsee verstaassa tuntipalkkansa. Mutta johan nyt on kumma! Verstaassa määrätuntinsa ahertava Mauno on toki mukavampi kuin että hän rikastuisi täällä helpolla ja Käkriäisen kustannuksella.

Lihakset Juutaksen leukapielissä pullistuvat suuttumuksesta ja loukkautumisesta, nuo vankat lihakset, joissa pitkät ja karkeat karvat nyt ihan nousevat ja laskevat.

"Ja minä otan kaikki vastuulleni", jatkaa Mauno. "Jos sattuisi tulemaan nuuskijoita, on tehdas minun. Peukaloa päälle! Kah, et anna peukaloasi?"

Käkriäinen pujahtaa Maunon ja seinän välistä riihen takasalvaimen kohdalle. Sylkäisee yli aidan eikä virka mitään.

"Etkö sinä rupea?" kysyy Mauno katsellen Käkriäiseen.

Ei kuulu vastausta.

Mauno tiukkenee:

"Etkö sinä, perhana, rupea?"

"En", sanoo Juutas.

Kypenäinen vaikenee hetkeksi. Sitten hän nyökyttää päätänsä, puraisee hampaitaan. Hän jatkaa:

"Hyvä on. Hyvä! Ihan yhdentekevä! Mutta kyllä minä löydän kavereita muualtakin. On niitä miehiä ... menen toisille kulmille. Rupeatko remmiin, vai et? Et rupea? Hähhäh. Kyllä olet merkillinen mies. Voi Jeesuksen Ristuksen kiljuva, haiseva... Tuollaiset vaatteetkin! Saisit edes miehenhatun päähäsi..."

"Mitä? Hatunko?" kysyy Juutas Käkriäinen. "Mikäs tällä sitten on? Minä nyt en vaatteissa koreile. Eihän miestä mitata hatulla. Ja suututti minua, että Rosina niille tytöillekin ... sellaiset koreat. Olisi ... kudottava kotona. Sellaisia ... vaatteita... Eikö täällä nyt muuten."

"Haha ... Rosinakin...! Häähame on hänellä parhaana. Nauravathan sille siatkin... Ja sellaisella ahertajalla kuin Rosina! Jos sinulla olisi Pertta, jumaliste! Tuollaisissa ryökäleissä annat Rosinan raataa! Hankkisit rahaa."

Juutas ähkäisee. Hän ajattelee, että niinhän se olisi: Rosina kyllä ansaitsisi vaatteita ... ja muuta. Mutta toisen komennolla, Maunon. Ja Maunon hyödyksikin... Kunpa pääsisi tästä nyt pois!

"Aha", huudahtaa Käkriäinen yhtäkkiä iloisesti. "Eikös ole tuonne tupakoihin työntynyt taas kukkia."

Hän aikoo nousta pellon aidan yli, mennäkseen muka nipistämään kukkia tupakoistaan. Sitten aikoo hän livistää riihen kätkestä jonnekin.

Mutta Mauno tulee ja tarttuu hänen olkapäähänsä, vetää hänet aidalta takaisin ja sanoo:

"Kuule, vastaus se on saatava! Rupeatko? Jos et ... niin ei lähde sinulle aineitakaan ... myydäksesi.

Niitä toi Rosina Potamiasta. Maksan rahat Rosinalle takaisin."

"Pidä lotkotuksesi!" huudahtaa Juutas. "Minä en ... hellitä, johan nyt on helvetti!"

Juutas on huitaissut nyrkillään sen verran, että Mauno päästää hänet irti. Ja kiusattu lähtee tällä kertaa menemään tuvalle päin.

Mauno katsoo tuokion hänen menoaan. Ja sitten hän huutaa Käkriäisen jälkeen:

"Voi Jeesuksen Ristuksen saatana! Siinä on mies!"

Se huuto räikähtää niin kovasti hiljaisella kartanolla, jossa kaikki nukkuvat, että Rosina kapsahtaa lapsi sylissä istualleen, ja mummokin kohottaa pöllästynyttä päätänsä. Mummo kysyy Rosinalta, mitä se Mauno nyt? Rosina ei vastaa, vaan juoksee tuvan nurkalle, kurkistamaan ja kuuntelemaan. Mummo ei näe pihalta mitään, vaikka hän kurottelee kaulaansa, sillä nyt onkin Mauno jo saanut Juutuksen käännetyksi edellään takaisin riihelle, asetuttuaan hänen tiellensä. Ja Mauno puhuukin hiljemmin. Vaivoin eroittaa Rosinakaan sitä puhelua. Mutta sen näkee Rosina, että Mauno kulkee kädet housun taskuissa ja katselee suoraan Juutakseen. Juutas väistää hänen katsettaan, niinkuin hänen ainakin on tukala katsella toisten ihmisten silmiin, sen älykkään ... kuitenkin.

Tuimasti kulmiensa alta mullistellen sanoo Mauno Käkriäiselle:

"Tiedäkin sitten, Jeesuksen Ristuksen saatana, miten sinulle käy! Et auta vanhaa kaveria, p—rkele! Odotapas, helvetti. Minä toimitan sinut linnaan."

"Häh? Mistä aiheesta?" kysyy Käkriäinen ja kääntyy puolittain.

"Mistä? Viinan rokaamisesta, pirulainen. Niin pistää sisulleni. Sen teen! Kyllä tiedän, kenelle sinä olet viinoja rokannut. Panen ilmoittamaan vallesmannille, joku aina ilmoittaa, kun rahaa antaa. Ja kyllä Mauno Kypenäinen rahaa osaa hankkia. Ei ole sinun varassasi. Odotapas ... on täällä lähelläkin Ripatti..."

"Niin Ripatti?" äännähtää Juutas, tuntien pistoksen rinnassaan.

"Olet vienyt hänelle viinaa. Ja hän uhkasi antaa sinut ilmi, jos et myy hänelle hirsyä. Itsepä sen kerroit. Hahaa! Kyllä sellainen mies saadaan rahasta antamaan sinut ilmi. Ahaa, entäs nyt? Ja on niitä muitakin, jotka saan kimppuusi. Yhdessä olemme myyneet, tunnen ostajat. Siellä on joukossa jos jotain, perhana. Vallesmannin täytyy käydä asiaan, jos talollisetkin oikein tahtovat. Sakkoja tulee niin että räikyy! Ja jos et anna lehmää sakoista, istu sitten linnassa. Eikä se sillä vielä hyvä, Juutas-parka! Pois minä ajan sinut mökistäsiikin ... sen minä teen. Kerjuulla tuollaiset miehet saavat kierrellä."

Juutas katsoo Kypenäiseen suu auki. Onko tuo Mauno?

Julmistuneelta näyttää Mauno.

Juutuksen mielessä paisuu paitsi viha myöskin pelko. Kauan ei hänen tarvitse odottaa selityksiä, sillä Mauno jatkaa:

"Kuulehan: kun joudut käräjille viinanmyynnistä ja menetät lehmäsi, niin ... mitähän Muttinen siitä arvelee? Ei se mitä tahansa kärsi, sekään mies! Jo ennestään on rähissyt sinulle. Ja nyt tupa yhä nauraa! Nauraa sinulle niin, että sinulta vielä itku pääsee. Odotapas! Minä kun usutan kaikki kimppuusi. Noihin vaivaisiin kinttuhisi. Ja Putkinotkon annan muille."

"Sinä ... annat?"

"Mikä on antaessa? Minä olen Kypenäisen Mauno. Rippikoulun linnassa käynyt. Odotahan ... on niitä sellaisia, joille tämä paikka kelpaa. Muttisella on juossut ostajia..."

Juutas Käkriäinen ärjäisee tuskissaan:

"On ... onhan niitä!"

"Ahaa! Vaskilahden Matti. Ja hänen akkansa. Kyllä on Putkinotko hänellekin mieleinen, vai mitä? Joko lapikas nipistää? Hankin Aina Kustavan pakinoilleni. Evästän hänet Muttisen luokse. Sanokoon hän, että sinä makaat täällä ja myyt viinaa... Ja sanokoon..."

"Mitä?" höristää Käkriäinen korviaan.

"Sanokoon ... nyt, totisesti, voi Jeesuksen Ristuksen itkevä saatana ... haha, sanokoon, että sinä ja Rosina ... mitä te olette täällä jutelleet hänestä? Ettet anna hänen itseäsi komennella! Että lyöt puukon

hänelle rasvaiseen mahaan, jos hän tulee vielä sinulle rekoorista puhumaan!"

"Minä en ole sanonut..." huudahtaa Juutas.

"Vai et!" inttää Mauno.

"Tai ... leikillänihän minä..." myöntää Käkriäinen.

Mauno oikaisee:

"Mutta ne herrat eivät sellaisesta leikistä. Hevosen leikkiä se sellainen on. Sano nyt vain häntä rapamahaksi! Ja ähkijäiseksi! Sano haisevien purkkikalojen syöjäksi! Sano pompeliposkeksi... Piruako se sinuun kuuluu, että hän imee pompommia? Anna akkasi sanoa pukiksi, joka laulaa riettaita! Keksi uusia nimiä! Pannaan entisten jatkoksi. Aina Kustavalla on suuta! Häh? Ja Pertta Kinnusella kanssa? Eikö hän osaa herroille jutella?"

Juutas käänneksii sinne ja tänne.

Hän ajattelee, että pitäisi tuumia asiaa, panna piippuun. Mutta piippu ei pala. Hän näkee maassa sen korren, jolla äsken rassasi piippuaan, ja työntää saman rassin jälleen nysänsä varteen. Korsi katkeaa imureikään hänen vapisevissa käsissään. Viimein sanoo Juutas verkakseen:

"Se on ... se on paha liikutus!"

"Ja pahemmaksi se tulee!" jatkaa Mauno. "Hätä ei minulle lakia lue. Minunkin pitää maailmassa elää. Minä olen sellainen mies. Minä en rupea nälkään kuolemaan! Laputa Putkinotkosta pois. Mitä ... mitä sinä olet sanonut Muttisen ryökkinästä? Siinäpä se oli! Mitä sinä olet sanonut, sinä... Käkärä? Jeesus siunatkoon! Ja koko sinun sanikkalaumasi! Saara ja yksinpä Jopi ja Sanelmakin: sellaiseksi rakkiparveksi ne on opetettu. Kyllä Pertta Kinnunen muistaa kaikki! Se kun pannaan...! Ja tietää se Aina Kustavakin ... on kuullut. Saara sanonut, että hän on leipäsusi. Ja Jopi, että hän on limppuhiiri. Ja Topi sanonut, että hän on mäkipeura! Ja Sanukka, että hän on h—ra! Piisaako tämä, häh?"

Rosina kuuntelee nurkan takana, naurahtaa itsekseen ja supattaa:

"Kylläpä keksi, tuo Mauno, hihii! On siinä Kypenäisten älyä."

Juutas vastaa Maunolle:

"Se nyt Sanukka ... alaikäinen. Niinhän se sanoo Pertastakin."

"Niin, niin", myöntää Mauno. "Mutta se nyt ei kaikista passaa! Tiedätkös sen? Kun ryökkinä saa kuulla, niin se kertoo Muttiselle. Suuttuu se hyväkin ihminen... Herrat suuttuvat, jos tikulla silmään pistää! Ja Jopi on väkyttänyt hänelle leukaansa ja sanonut... Ja sinä itse olet jutellut Pertalle, että viime kesänä täällä oli sellainen tytönrutka. Takanapäin. Vaikka Muttisen rouva lähetti sanikoillesi vaatteitakin. Ja Ripatille veit viinaa Muttisen nalli päässä. Kun Muttinen saa kaiken kuulla, silloin ei sinulla ole enää armoa, maantielle saat mennä."

Näin haastellen on Kypenäinen ajanut Juutasta edellään takaisin riihelle asti. Rosinakaan ei heitä enää näe. Maunon puhelu loittonee melkein kuulumattomiin.

Rosina aikoo hiipiä riihen vieressä olevan kallion takaa kuuntelemaan, mutta sitten ilmestyy Juutas jälleen näkyville. Juutaksen niskakarvat, jotka ovat kasvaneet kovin pitkiksi keväisen läänissäkäynnin jälkeen, ovat pystyssä kuin vihaisen koiran harjakset. Niska koukussa katselee hän taakseen Maunoon, sellaisin silmin kuin tahtois karahuttaa häneen kiinni. Silmät kipenöivät.

Kiukku ja pelko kamppailevat Käkriäisen sielussa. Jo nyt on ilmeisin ihme! Minkälainen tuo Mauno saattoi olla! Sellainen peto ... niin ystävää tätä ennen. Nyt, nyt pyrkii Juutaksen niskaan istumaan! Nujertaa hänet.

Juutaksen tekisi mieli pompata Maunon pitkään kurkkuun. Ja vatkata sitä, ja kuristaa niin, että kuplat korahtelisivat ruokatorvessa.

Tuossa se koira nyt istuu, Mauno. On asettunut tien penkereelle ja polttee paperossia. Käkriäinen astuu takaisin Maunoa kohti, hänen rintansa nousee ja laskee kuin palkeet. Hän katsoo Maunoon punaisina säkenöivien silmin ja ärähtää:

"Minä ... tapan sinut!"

Se olisikin helppoa Juutakselle, noille mahtavan väkeville käsille. Mutta Mauno istuu vain paikallaan; tuskin kääntää kasvojaan ja liikauttaa lerppuvaa alahuultaan. Sitten hän sylkää ja sanoo:

"Vai tapat. Hahhah!"

Ja sitten Mauno katsoo Juutakseen, pilkallisin silmin. Sellaista katselua ei Juutas siedä. Siihen se tappaminen jää.

Juutas juoksee tupaa kohti. Rosina kääntyy veräjällä selin, niinkuin ei olisi mitään huomannut eikä kuullutkaan.

Mauno nousee pystyyn ja huutaa:

"Voi Jeesuksen Ristuksen saatana. Hyvä on! Pertta ja Sanukka hoi! Tulkaa pois, meidän väki! Me ... lähdetään tästä talosta! Eikä tänne tulla ... ennen kuin tämä on niin tyhjä, että siinä luteetkin kuolevat, kun Käkriäiset ovat maantiellä. Nyt on meno Vaskilahteen! Pertta ja Sanukka!"

Tämä huuto kajahtaa selvästi pihalle. Maunon Pertan Sanelma nousee istualleen ja katsoo äitiinsä, mitä se aikoo tehdä. Mutta Pertta, joka makaa mahallaan, kohottaa vain leukaansa ja naurahtelee ja iskee tyttärelleen silmää. Iso Sanelma ei liiku silloin sen enempää. Leja on herännyt ja kysäisee, mitä se Mauno huutaa? Ananias on kuullut aitan ylisille horteessaan enon äänen, joskaan ei erottanut sanoja. Malakias käskee nuusniekasta Topia katsomaan, mikä mökä siellä on. Ja silloin juoksevat pikku Sanelma ja Jopi ja Topi pihalle.

Juutas pelkää. Minkälainen tuo Mauno oli!

Ja sellaiset sillä on kortit kourassa ... vanhalla pelurilla. Se tuntee viinanostajat ... paitsi Ripattia Vänskin kieron isännän, joka ryyppää, mutta ei antaisi rengeilleen kaupita, ja Lötjösen pojat ja kaikki. Koko Kenkuinniemen ja maailman nostaa Mauno häntä vastaan...

Jos ei tässä tottele! Mutta sitä ei tee ilmoisna ikänä Juutas Käkriäinen ... ennen vaikka...!

Kun saisi asiaa vähänkin pohtia.

Pois, pois, kohisevan korven sisään hän tahtoo. Hän olisi juossut metsään samalle suunnalle kuin aamullakin, mutta siellä oli Mauno tiellä. Ja nyt se tulee Juutaksen perästäkin. Käkriäinen pyrkii metsään pihan kautta. Rosina asettuu lapsi käsivarrella veräjällä hänen eteensä. Rosina säkättää:

"No, minnekä sinä nyt? Mikä sinulla on?"

"Väistyhän", murahtaa Juutas kömpiessään veräjän yli, murahtaa synkällä ja alakuloisellakin äänellä. Hän on pelosta sekaannuksissaan. Ja niin suruinenkin hän alkaa jo olla, että hänen äänensä tuskin kuuluu.

Rosina säkättää yhä kiivaammin:

"Minnekä se on matka? Kah, kah."

"Et sinä tiedäkään... Annahan mennä ... minä ... lääniin", vastaa Käkriäinen.

"Lääniin! Taas! Mikä sinulle siellä riihellä tuli? Et siitä nyt mene, et... Ja ... ja ... jos on riitaa, koeta nyt sopia se Maunon kanssa! Mikä teillä oli?"

"Ei se akkojen asioita", vastaa Käkriäinen.

Rosina työnnäiksen tien tulpaksi. Juutas sysää eukkonsa syrjään, jopa on kaataakin Rosinan lapsineen. Mutta siitäkös Rosina kiivastuu. Ja Maunon Perttakin kavahtaa pystyyn ja huutaa:

"Akkaansa tyrkkii! Villipeto se on, villipeto! Otetaan, Rosina, ja annetaan sille köniin! Otetaan...!"

Juutas menee tuvan toiselle nurkalle. Säksättäköön Pertta hänen takanaan, ja Rosinakin. Pertta juoksee perästä, mutta Käkriäinen on jo livistänyt tuvan nurkan taakse niin että saunakukkien kovat nuput rapisivat pieksuissa. Ja nyt hän töytää alas lammelle, sitä rinnettä kohti, jossa hän päivemmällä kaiveli mäyränpesää. Poikki heinäkarheiden. Suolla porskuu vesi pieksujen alta. Yli rusahtelevien aitojen, läpi kahisevien pehkojen. Ja louhiselle mäelle. Polutonta rinnettä, sakeaan viidaktoon. Ja yhä Kenkuinniemen päätä kohti.

Viimein joutuu hän Muttisen huvilan kiviaidan viereen.

Ja meneepä siitä ylitse.

Minne hän aikoo? Ei hän sitä nytkään tiedä. Täältä Kenkuinniemen kärjestä ei pääse enää

kauemmaksi. Täällä ei ole venettäkään: Muttisen vene on tuolla saunassa, jonka ovi on suljettu rautapuomilla ja munalukolla. Silläkin tavoin Käkriäisen Juutasta vainotaan.

Kyllä on tuo Mauno! Se se vasta peto onkin. Se se on villipeto. Juutas Käkriäisen täytyy väkisinkin pysähtyä ja ihmetellä, että tämä on mahdollista! Tällainen kelmiys.

Ja langon puolelta, ystävän muka.

Tämmöinen verraton kavaluus... Kuin iskisi pimeässä puukolla selkään ... niinkuin naapurin lehmää kostoksi iskevät jotkut...

Siinä se on nyt, Rosinankin ylistelemä Mauno! Rosinalle itselleenkin se nyt tekee vahingon.

Se ajaa aidalle istahtaneen Juutaksen Putkinotkosta pois.

Juutas lähtee paikaltaan, kiertää pitkin huvilan märkää rantaäyrästä.

Mikä panikin Juutaksen Muttista panettelemaan. Leikillä hän vain...
Mutta eivät ne ihmiset sitä leikiksi ymmärrä.

Ja jos nyt Aapeli potkaisee hänet Putkinotkosta! Kun on kontrahtikin täyttämättä, niin se käy.

Niin kova on se aihe.

Juutas asettuu saunan luo tuumimaan tätä asiaa. Istuiksen kivelle. Hän miettii raskaasti:

Suden ja koiran lankoutta on ihmisten lankous. Sellaista kuin kasku tarinoi. Koira houkutteli hukan taloon, jossa oli juuri häät ja paljon vieraita. Vei tupaan, volokan, muka häihin, kanssaan pöydän alta kaikenlaisia hyviä syömään. Ja sitten juotti vieraalleen viinaa, nurkasta sangosta. Ja käskää laulamaan. Hukka rupeaa ja laulaa suunsa puhtaaksi. Sillä tavoin ärsytti haukku akat pieksämään hukan hengiltä.

Niin oli Kypenäisenkin ärsyttänyt Juutasta ilmaisemaan kiukkua Muttista kohtaan.

Ja nyt menee ja puhuu Muttiselle ... ehkä koettaakseen saada Putkinotkon!

Eikä Juutas niinkään sitä vastaan, että he olisivat ruvenneet Kypenäisen kanssa yhteisiin hommiin, keittämään korpijoonia, olisivat siivolla jakaneet tienestit. Ei hän olisi Maunoa kadehtinut. Onhan tässä maailmassa tilaa useammillekin. Ei, kadehtinut hän ei olisi...

Mutta miksi se Mauno ryhtyi sillä tavoin komentamaan? Juutas kun ei kärsi komennuksia! Ei, ennen vaikka hirteen kuin on komennettavana.

Mielisuosiolla hänet saa mihin tahansa. Mutta väkisin ei mihinkään, sellainen mies hän on. Eikä hän pelkää! Ettei tullutkin suostutuksi Maunon esityksiin jo ennen. Mutta mikäs sen aavisti, että Mauno on tällainen koira ... leipänsä tähden, toimeton mies.

Ei, Juutas ei nyt enää saata suostua.

Kyllä se olisi mennyt ... keitos toisensa jälkeen ... kuin rallatellen.

Mutta ei sitä mies voi peräytyä.

Jos olisi tullut ennen ruvetuksi touhuamaan! Mutta alkaminen on aina niin vaikea. Silloin rupeaa koskemaan pään sisään. Ja vetää päätä ikäänkuin makuulle. Ja jalkaa rupeaa pakottamaan ... ja vetää makuulle.

Nyt, mikäs tuli. Pahat tästä tulee.

Menköön sitten kaikki! Menköön Putkinotko!

Sellaiset vaivannäöt ... se pelto, jonka hän on Putkinotkoon raivannut!
Ja nuusniekan rakentanut!

Mutta raatona saavatkin sitten vetää Juutas Käkriäisen Putkinotkon porosta! Sillä tulelle hän antaa mökin! Antaa viimein! Ja tappaa pentunsa ja kaikki. Ja akkansa. Ja mummon tappaa!

Viimeisenä pienen ja viattoman Luukas-raiskan.

Kipeästi koskee Juutaksen rintaan. Suunnattoman kipeästi se koskee. Putkinotkossa on hän ollut toistakymmentä vuotta, ja tuuminut, miten hän siellä suonkin perkaisi. Nyt vievät muut kaikki, mitä hän

on sinne jo tehnyt. Ja ne tekevät sinne omia laitoksiaan. Repiä ne pitäisi kaikki pois. Potkia tieltä...

Mutta jos hänellä ei ole potkimisenkaan sananvaltaa? Ei, tuleen vain Putkinotko. Tuleen! Tuli on apu tähän tuskan päivään. Ilmeinen tuli. Kuinkas hänen äiti vainajansa, joka täällä kuoli, manasi ennen tulta, kun se kaskesta röyhäsi metsään leviämään? Ei Käkriäinen muista oikein sanoja. Mutta muutamia muistaa, ja niitä hän alkaa supista. Nousee ylös ja heiluttelee käsivarsiaan. Ja hänen tukkansa kapuaa karmaisevasta tunteesta pystyyn. Hän manaa, Putkinotkon poppa ja jumala, emo-raiskansa nimeen. Hän ärjyy.

"Tule, poika, pohjoisesta, mies pitkä pimentolasta! Tempaise pussi punainen... Hoi tuli, Jumalan luoma...! Iske tulta ikenehesi, järskytä jäsenehesi, karkaa katajikolle, leisku kuusien tasalle, polta puolet Pohjanmaata, sakara Savon rajoja! Polta lapsi kätkyessä, riko rinnat tyttäriltä... Pilvet liikkui, maa tärisi.."

Tuolla onkin se, tulen tonttu. Aidan vieressä. Punainen se on. Punaisessa mekossa. Juutas näkee sen. Se on Juutaksen auttaja.

Käkriäinen juoksee huvilan aidan viereen ja kerää sieltä kuivia risuja. Ne lennättää hän Muttisen saunan nurkan alle.

Palakoon ensin sauna, ja sitten huvila. Ja sitten Putkinotkon mökki.

Mutta toiset ovat tähän vikapäät!

Mitenkäs piti käydä! Miksi häntä vainotaan, aina?

Kun eivät ihmiset ymmärrä...

Mitä hän on tehnyt?

Eikö hän ole koettanut elätellä perhettään ... minkä on voinut? Monet muut köyhät panevat lapsensa vaivaistaloon, hän: ei koskaan!

Minkätähden ei elättää anneta? Viinoista ... Maunokin...

Ei ole enää voimia. Jalka kipeä, ja muutakin: mikä se niin nukuttaisi? Tauti se on.

Voi äiti-parka, miksi tämän pojan teit!

No ... hänestä pääsevät. Hän kuolee...!

Mutta kun hän kellistyy, niin mitähän lääni sitten arvelee? Kun Putkinotkon molemmat kartanot on poltettu! Ja akanraatoja joka paikka täynnä! Ja pentuja.

Ja hän itse kulkee yhä kylillä ja kertoo... Saavat tietää, että syy ei ole hänessä, vaan toisissa, jotka saattoivat hänet tämän viimeisen tuskan vimmaan. Tahtomalla häntä väkisin keittämään viinaa. Mutta hän ei suostunut. Sillä olipa hän mitä tahansa, vaikka viinaa rokannut, niin eipäs suostunut polttamaan! Ennen kuolema ja kurjuus. Multaa turpa täyteen.

Sitten aikoo Juutas hirttää itsensä, viimeksi... Läänissä, jonnekin läävän vinnille.

Kaikki huomaavat silloin, että hänen ei syy ole. Ja Mauno joutuu uudestaan rautoihin.

Mutta Käkriäistä kaivataan sitten. Kaivataanpa elukkeiden parantajaa. Kuinka monta maitolehmää hän onkaan pelastanut ihmisille! Ja hevosia, ja sikojakin. Entä ihmisiä. Viimeksikin oli kuullut läänissä, miten kaatuvatauti paranee: amunjaakilla. Sitä kun ryypää ... oli ryypännyt muudan mies, jota kaatuvatauti rynkytti elinikänsä... Sitä jos ryypää, niin tulee terve. Siitä ukosta tuli. Juutas odottaa, että joku saisi sellaisen taudin, niin hän sen parantaisi.

Mutta nyt ... ensin Muttisen sauna...

Savu alkaa suitsuta salvaimen juuresta, johon Käkriäinen on sytyttänyt risunsa. Kädet ristissä on hän sitten tultansa katsellut.

Nyt nuolaisevat liekit kivijalan rappauksen mustaksi. Yksi liekki tavoittaa alimmaista vuorilautaa.

Käkriäinen katsoo.

Viimein kavahtaa hän pystyyn ja polkee tulta lapikkaallaan, tömistää. Ja pieksää kädellään. Lopuksi vesittää, sammuttaa tulen. Hän ajattelee, että linnaanhan tällaisesta joutuu.

Kun Juutas töytäsi Rosinaa ja oli hänet lapsineen kaataa, leimahti Rosinan tulinen luonne. Hän kiidätti pikku Luukkaan tupaan, jossa se nyt parkuu kätkyessä, ja aikoi juosta Juutaksen perästä ja pysähdyttää hänet. Sehän nyt kumma, ettei tuota mörökkiä saa asioihin enää nenästä vetämälläkään.

Mutta kun Rosina ennätti mäen harjalle ja räkytti siinä Pertta Kinnusen kanssa, niin oli Käkriäinen jo melkein lammen suolla, porskuttaen karhunsammalta ontuvissa askelissaan... Tulipas siihen kerrankin vauhtia.

Ja eikös se liene jo Mauno puhellut Juutakselle kauneimpansa mukaan, kunnes uhkasi häntä. Minkäs hänelle nyt enää mahtoi?

Kuitenkin tuli Rosina levottomaksi Juutaksesta. Noin päättävästi ei hän ollut nähnyt miehensä pitkiin aikoihin pakenevan metsään, eikä näin onnettoman näköisenä. Aivan oli Juutaksen naama ikäänkuin supistunut kaidemmaksi, ja silmät olivat niin sameat. Ei ollut puhunut juuri mitään.

Ja samaa pesuuttapa he toki olivat, Rosina ja Juutas, kylki-kylkeisiä!

Nauraa rähättäen harppasi pitkä Mauno nyt veräjän ylitse pihalle, jossa melusta heränneet lapsetkin ällistelivät. Silloin Rosina tieteli veljeltään terävästi, millä hän oikein oli Juutasta uhanut. Hän sai selville, ettei Mauno sen kummemmalla kuin Rosina oli jo itsekin kuullut.

Mutta ehkäpä sekin oli liian kovaa Juutakselle? Sellaista hevosen leikkiä.

Ei arvaa, mitä sille raukalle pistäisi päähän.

"Meniköhän se minne pitemmällekin?" kysyi Mauno.

"Kuka tietää, mikä sille äjähtää päähän", sanoi Rosina. "Ja se minun sydäntäni pistää ... kuin turkkineulalla, että vaikka se pystyisi, niin sitä ei saa alkuun! Se on niin vaikea siitä, se alkaminen..."

Sitten oli Rosina vaiti. Ja hänen mieleensä johtui, että Juutas oli mennyt Kenkkuinniemeen kärkeen eikä siis lääniin. Miksi se sinne kärkeen, yksinäiseen paikkaan?

Kana oli kuollut yhtäkkiä ... Juutaksen suosima kana... Herra siunatkoon, jos se raukkanen toivottomana...

Nopeasti kääntyi Rosina Maunon luota ja äännähti nimeltä Ananiaspoikaansa. Ananiaksen ääni vastasikin aitan ylisiltä, niin nopeasti, että Topi tuskin ennätti sanoa, missä Ananias on. Rosina meni miesten aittaan, pisti päänsä ylös välikaton luukusta ja kehotti supatellen Ananiasta menemään isän perästä tuonne lammelle päin. Ottakoon koiran mukaansa, niin ... jäljistä löytää.

"Mitäs se eno sille?" kysäisi Ananias, äänessään levoton ja moittivakin värähdys.

"Eihän se mitä", sanoi Rosina hiljaa. "Mitä lienevät ... asioita sellaisia... Mutta kun se isä on... Kuuluvat suuttuneen jostakin, isäsi... Mene katsomaan... Ymmärräthän sen..."

Ananias tuli aitasta, unesta punoittavin poskin, mutta reippaasti. Hän vihelsi ja kutsui Hurjaa. Nouti haulikkonsa tuvasta. Haistatti koiralla pyssyä, ja sai Hurjan lähtemään mukanaan Käkriäisen lapikkaiden leveille jäljille.

Nyt seisoo Rosina vielä veräjän luona ja huokaisee. Hän ajattelee, että mitä hän nyt vielä voi Juutakselle tehdä? Kai se nyt tulee takaisin, Ananias löytää hänet... Ja työtäkin olisi. Ei ole kotiväeltä tullut koko päivänä mitään hommatuksi. Ja heinäpouta menee jälleen hukkaan! Jo on iltapuoli pitkällä. Kun Rosina vilkaisee mustien ripsiensä välistä aurinkoon, läimäyttää se silmät heti umpeen, ja sitten välkähtelee silmissä sinisiä läiskiiä. Kärpäset kimisevät. Rosina avaa silmänsä. Hyttysiä hyrrää kuin aina paremmin illalla.

Suuri järvenselkä ... kuinka on autereista. Niinkuin savussa kaikki, etäisten vaarojen kyliin asti. Ja kas, miten käreästi nuo valkeat laivareitin kummelit paistavat vastaisilta rannoilta! Ja jokin purjekin kelluu kuin missä ... liinaöljyssä... Niin tahmean näköistä on vesi. Mutta aurinko kilottaa... Luodot ovat mustat kuin piki...

Kaukaisten vaarojen takana on mustanpuhuvia pilviä: kuin mikä seinä. Ja pilvistä valuu alas vielä mustempia juovia ... kaakkoisella ilmanrannalla. Varmaan siellä sataa. Pian se voi täälläkin romahtaa.

Tuulikin hengähti, viiri aitan päässä kääntyi hiukan. Luoja nostattanee toisia pilviä noita mustia vastaan. Silloin sitä saa juosta niityllä... Kastuvat nekin heinät, mitkä ovat joutuneet kuiviksi...

Hameet korvissa juosta karkuun latoon.

Nyt hommaan ja tulisesti! Missä se on Leja? Ja Malakias? Ja Topi. Äsken se oli Topi tässä, urkkimassa isän ja Ananiaksen menoa. Ja missä ovat kaikki muut sanikat? Lapsikin räähyy jälleen tuvassa. Rosina juoksee sinne. Mutta olisipa siellä vaalijoita Rosinan tulemattakin. Olisi Leja, joka tuudittelee jo lasta. Ja siellä on myöskin Topi. Ja pikku Sanukka, ja Repekka ja kaikki. Mutta mitäs tuo Leja muuta tekee? Puhdistelee marjoja mummolle. Mummo itse pukee päälleen pyhäröijyä, mustaa ja löysää, jossa on isot ja valkeat kukat. Kylille lähtee mummo. Ei näe siivota marjoja, niin sanoo. Sahan hoville nyt yrittää, myymään niitä marjojaan, koska kuuli siellä herrasväen olevan kotona. Saahan edes muutaman pennin marjoista, huokailee hän. Eikä hän jaksaa ... ei ilkiä hän tässä olla, kun on aina sellainen mekastus! Rosina murahtaa jotain mummolle. Ja Leja saakin marjat nyt parhaiksi siivotuksi, ja sanoo, ettei lapsi ole vielä kauan huutanutkaan. Mutta tuo Sanukka se on kunnoton! Sitäpä oli Leja tahtonut ajamaan pois karpäsiä lapsen naamasta, mutta se ei nyt olisi ruvennut. Katkismuksen se oli kolunnut käteensä: oli sille nyt tullut lukemisen halu. Sanelma tahtoi näyttää, että osaa hänkin ulkoa yhtä hyvin kuin Leja. Mummo oli nimittäin huokaillut Lejalle tässä virttä: "Saastassa rypeääpi tuo Luojan ihmetyö." Ihmetyöllä oli mummo tarkoittanut Juutasta, josta on aina Putkinotkossa harmia. Ja marjoja siivotessaan oli Leja alkanut lukea virren jatkoa. Silloin oli pieni ja musta Sanelmakin ruvennut kehumaan omilla osaamisillaan. Pääkappaleet kiisti hän osaavansa, mutta kun ei osannut, piti katsoa katkismuksesta. Astiahyllyltä kiipesi hän ottamaan katkismuksen, löytäen sen suolakupin alta, isänsä partaveitsen vierestä, jonka kotelosta, karvarikoksi kuluneesta oravannahkasta, juoksi russakoita. Nyt keikkuu Sanukka sängyn reunalla, kädessään kapea ja viirukantinen katkismus. Ja hän hörpöttää:

"Yhden pyhän yhteisen seurakunnan, pyhain ihmisten yhteyden... Mitä se on? Topi hoi, sinäpä et osaa!"

"Osaanpas minä", vastaa Topi, joka seisoo takaikkunan ääressä ja hommailee jotain nykeröin ja kuonaisin kourin. Hän pyydystelee ikkunan nurkkauksesta karpäsiä, pistää niille tulitikunpätkiä takapuoleen ja koettaa ajaa niitä lentämään.

"Hihii!" hörähtää Topi nauruun, kun näkee, kuinka kaksi karpästä kömpii ikkunanlautaa pitkin, tukinvedossa muka, ne hevoset: tulitikkuja vetävät. Mutta nyt lähtee suurin tukkimies lentoon, tikku vilahtaa ilmassa.

"Et osaa, et!" ärsyttää Sanelma. "Et osaa. Isämeitä, joka olet taivaassa ... lähestulkoon..."

"Osaanpas", vastaa Topi.

Sanelma ärsyttää:

"Et osaa, et!"

"Isämeitä istu puussa", alkaa Topi vankasti ja verkalleen.

Silloin pieni ja musta Sanelma säkyttämään:

"Lampaan lapakko suussa, siankinkku sieraimissa, lähestyköön länget kaulaan, tapahtukoon tallin naulaan..."

"Ai, ai! Se on sitä...!" huudahtaa mummo. "Pois minun pitää tästä! Parempi on vaikka ... vaivaistalolla."

Rosina huudahtaa mummolle:

"Menisitte siitä ... niin että hippulat vinkuu...! On se nyt saarnaaminen. Ja Leja, niitylle se nyt on mentävä, voi tulla ukonilma! Ja Sanukka, sinulla nyt on messuaminen! Herkeätkö siitä! Heti paikalla kätkyttä vatkaamaan."

"Minä en vatkaa", intää pieni ja musta Sanelma.

"Mitä? Vai et. Mutta kun minä sinut vatkaan!"

"Minä luen", väittää Sanelma. "Kinkerilukuja. Anna meille synnit anteeksi... Minä osaan sen kun Leukkokin osaa. Minä uskon, etten omasta uskosta taida uskoa... Nyt unehtui."

"Turpa kiinni!" ärjäisee Rosina. "Voi minun päiviäni ... noita synninkyöriä! Eikös noista nyt saa kalua millään. Kun ... kun ... minä otan sinut, Sanukka, ja kiskon kuin pajunparkkia!" kiljaisee Rosina viimein niin, että tuvan ikkunat rämähtävät.

"Minä en vatkaa pentua! Luukasta! Lihakasta. Minä lähden heinään!" jankkaa itsepäinen Sanelma.

Repekka seisoo rahilla päätyikkunan edessä, laahaavassa villapaidassaan. Ester pitää häntä lattialta käsin kiinni. Repekka on kuullut mummon ja Lejan lukevan Luojasta, ja Sanelman ja Topinkin. Nyt kurkistelee Repekka kallioiden takaa kiiltelevään petäjikköön, salaperäiseen metsään, ja hokee:

"Jumala hoi! Älä tule tänne, Jumala hoi, älä tule."

"Älähän nyt", huudahtaa Rosina Repekalle. "Älähän, Repekka ... eihän se Jumala ... kuule... Huuda, sinä, lapsi, lehtiä... Yömiä..."

Pertta Kinnunen astuu sitten tupaan, kun taas Pertan Sanelma on istahtanut varjoon portaille ja katselee loistavalle ja säteilevälle järvelle. Pertta iskee silmänsä pikku Sanelmaan ja alkaa hoilottaa:

"Niin minä nuo pieksäisin, että veri pärskyisi! Eivät pentuni minulle vastaisi, että he eivät! Eivät!"

"Eivät! Eivät!" matkii pikku Sanelma häntä.

Maunon Pertta sieppaa pankon alta karahkan ja löisi Sanelma Käkriäistä. Sanelma livistää syrjään ja huutaa tädille:

"Kinnusen Pertta, kiersilmä..."

Pertta saa nykäistyksi Sanelmaa sekavasta tukasta. Silloin Rosina säikähtää ja puolustaa lastaan:

"Mitäs sinä, Pertta."

Pikku Sanelma on päässyt jo seinän alta ulkopuolelle ja nauskuttaa sieltä Maunon Pertalle. Mummo voihiikii tätä poloista elämää. Hän köpittää jo portailta, kantaen laihaan vatsansa päällä marjatuohista. Leja on lähtenyt niitylle.

Rosina selittää siinä välillä, kun pääsee lapsilaumalleen vähän kiljahtamasta, Maunon Pertalle:

"Sellainen se on ... Sanukka. Eikä niitä ole aikaa ... köyhän lapsia ... kurittaa. On sitä muutakin työtä ... lapsillakin ... kuin koreita sanoja."

"On noilla työtä...!" nauraa Maunon Pertta.

Rosina huutaa jälleen:

"Topi, se on lähteminen! Lejan perästä! Etkös sinä? Pitääkösin sinullekin panna seiväs häntään, niinkuin niille karpäsilille... Ennenkuin liikahdat! Ja Ester, laske sisko pois penkiltä ja tuudita pientä veikkoja."

Repekka anelee taas voileipää. Silloin alkaa Esterkin hiljaa anella. Pitäähän niille rakkaille antaa. Rosina menee ruokakonttoriin.

Konttorissa, jossa lemahtaa viileältä ja leivältä ja homeelta ja viilimaidolta, istuu Malakias ja syö leipää, jyrstää. Voitakin on leipäviipaleen toisessa päässä, johon hän ei ole vielä hennonut käydä hampain. Korvosta kapustoi piimää palan painimeksi. Ja Jopikin siellä on, kertomassa yhä kaupungin ihmeistä. Rosina kysyy nyt Malakiakselta:

"No, jokos ne ... kiusaajat?"

"Eiväthän ne", vastaa Malakias. "Enkä minä rupea olemaan kaiken päivää ruuatta! Mitä lienevät rohtoja. Eivät ne pahanmakuisia, niin niitä puri kuin..."

"Eivätkö?" kysyy Rosina. "No ... jos lienevät huonoja ... herrojen... Eihän niistä taida ... meikälaisen mahaan. Kun ei auta, niin ... syöhän nyt. Mutta sitten se olisi pantava sinun hevonen aisoihin, sinun! Yritettävä! Niin päästään vetämään heiniä. Mutta se on mentävä kuin kulo, kuule, Malakias."

Rosina sipaisee voileivät ja katoaa jälleen tupaan, huudahtaa:

"Se, tyssit. Mutta nyt onkin tuuditettava, Ester... Mutta Saara... Pitäneekö kepin kanssa se ajaa niitylle ... saunasta. Minnekä se Sanelma nyt?"

Maunon Pertan Sanelma vastaa istuvansa siellä portailta. Mutta eihän Rosina häntä tarkoittanut, vierasta. Kuitenkin sanoo Kinnusen Sanelmakin hakevansa Saaran saunasta. Rosina on hyvillään. Ja siinä hän sitten juttelee Maunon Pertalle, muuttaessaan kuivaa pikku Luukkaan alle:

"Hohoi hellettä, sanoi jänis pakkasella! Ovathan ne nuo ... meidän lapset... Niin meni seinän raosta Sanelma kuin hiiri, hihii. Ja onhan sitä koettanut, jos siitä puhe tulee, mutta ei sitä ennätä! Eivätkä nuo

meidän lapset ihan sellaisia kuin muut... Osaavat nuo toki kättä antaa... Eivät ole niinkuin Sinikanteleen eukon keskimäinen poika. Se, jos sitä pyytää lyömään kättä, lyö omia käsiään vastatusten, läpsähyttää. Hihii, ei ole monesti nähnyt, kuinka lyödään. Mutta olisi tuon voinut opettaa lyömään oikein. Ymmärtävähän nuo meidän lapset sen verran. Topi, yhäkö sinä siinä! Syö nyt ne kärpäsesi jo tikkuineen, ja ala loikkia niitylle! Kah, jopas Malakias vääntää rekeä kujalta pihalle. Kunhan ei särkisi veräjää ... kun veräjän yli vääntää. Topi, etkö sinä lähde? Etkö! Nyt on pahalainen...! Se on jörökki, tuo Topi... Niin, Pertta, mitäs näistä ... kun ovat tekoaineetkin olleet sellaiset. Jopas nyt meni Topi. Ja ... siitähän se lienee sellaiseksi tullut, että se silloin, Juutas, mörötti kokonaisen kuukauden. Suuttui niinkuin kesäkuussa tässä: niin että menipä saunasta aittaansa yöksi, ja jätti aitan oven vielä auki, hihii. Ei silloin paleltanut, sellainen on. Mutta leppyi siitä. Topin aikaan mörötti täyden kuukautensa. Ei puhunut silloin mitään. Piippu suussa mörötti yksinään tuossa penkillä. Mutta jopas yhtenä yönä könysi viereen, ja siitä tuli Topi, mörökki! Niin, hihii... Mutta sehän on sellaista kuosia, sillä Juutaksella. Se on semmoinen. Kyllä ei kuitenkaan kotia jättäisi, vaikka joskus aittaansa meneekin möröttämään. Ei, uskohan: vedet silmiin tulivat sille, kun viimeksi täytyi lähteä läänein. Ihan itkeskeli, kotia kaipasi. Minne lie nyt mennyt, raukka? Ja Luukas, mitä se pikkuinen itkee? Eikös se nyt nuku? Pitääkö sille pienelle tittiä? Pitäähän sille..."

Rosina imettää pikku Luukasta. Menee hetki. Luukas kääntää vaaleanpunaiset kasvonsa pois rinnasta ja alkaa kitistä. Rosina koettaa sitä hyssyttellä uneen. Puhelee sille ja laulaa, livertää:

"Nuku, nuku nurmilintu, väsy, väsy, västäräkki! Eikös se uni nyt tule? Onkos se Hellan telttu pippa? Voi, voi! Aa, aa, aa-a! Pitänee viedä pikkuinen niitylle mukaan..."

Kauniilla äänellä laulaa Rosina hellästi:

"Että tuuli tuudittaisi, lepän latva liekuttaisi! Aa, aa... Lullin, lullin... Etkö, etkö sinä nuku...? Sehän nyt on ... ettet nuku... Bou, bou! Aa, aa...! Kun minä sinua runttaan!"

Tämän Rosina tiuskahtaa. Hän keskeyttää liekuttamisenkin ja katsoo hetken tuskastunein silmin Luukasta. Sitten ne silmät kirkastuvat. Niistä säteilee ihanasti palava hohde. Ja hän alkaa jälleen laulaa, heleällä äänellä ja veisaavasti, pitkästi kuin säiettä luomapuilta vetäen:

"En, enpä minä kultaani runttaakaan! Aa, aa, aa-ah!"

Hän tuudittaa.

"Malakko valjastaa hevosen takaperin!" nauraa Jopi pihalla.

"Älä valehtele!" ärjäisee Malakias.

Ja hevosen kaviot kolisevat aisoihin.

"No johan minä sen ... arvasin", äännähtää Rosina ja nousee kehdon äärestä. "Ester, tuudi nyt lasta, kunnes vien sen niitylle. Ja Repekka, mene pihatantereelle, siellä on sinulle tanssisali ... niin et lasta herätä."

Rosina juoksee ulos. Portailla hän huutaa vielä:

"Niin, ja mitenkö se on puiden? Että saadaan paistaa leivät. Topi ja Sanelma! Se onkin nyt mentävä niitä puita hakemaan! Ja Malakias, ja muut ... kun ei noista selvääkään saa..."

Maunon Pertta säälittelee Rosinaa:

"Hahaa! Voi poloista Rosinaa! Sotkeudut kuin Summanen housuihinsa ... Juutaksen pentuihin! Mitäs, Mauno, jospa me autetaan Rosinukkaa? Kun ukkonsa hänet jätti, Rosinukan. Mennään heinäan! Sanelma kanssa! Ja silloin sen pitääkin joutua latoon! Latoon!"

Rosina kiittelee hymyillen, ja rientää valjastamaan tammaa, jota Malakias ei saa oikein aisoihin. Mutta kun Rosina kavahtaa hevosen turpaan ja tavoittaa lyödä sitä kädellään toiseen takajalkaan, niin jo asettuu Sohvi aisoihin. Rosina valjastaa, ja tarttuu sitten ohjaksiin, loksauttaa suutaan, heiluttaa ohjaksia ja alkaa juosta tamman perästä kahisevan reen vieressä ylämäkeen. Siinä reipas Rosina huutaa:

"Hei ... sen pitää mennä kuin...! Hevosella kuin hirvellä, ja akalla kuin emälemällä!"

Kauanko ajaa Ananias koiran kanssa isäänsä, hupaista Juutas Käkriäistä?

Suoraan polkua on Hurja juossut, kunnes se yhtäkkiä on poikennut vasemmalle, pois mättäiköstä, missä lammen vesi seisoo lätäkköinä. Nuuskien ja hitaammin on se sitten kulkenut, mutta varmasti. Ananias on kiivennyt koirineen ylös louhista rinnettä, ja kun he ovat sieltä laskeutuneet, niin on Hurja syöksynyt Aapeli Muttisen huvilalle päin. Ananias perästä. Ja kas, silloin tuleekin Juutas Käkriäinen sakeassa viidakossa heitä vastaan.

Ihmeen nopeasti kapuaa Käkriäinen mäkeä. Hän näkee Hurjan ja Ananiaksen. Hän nostaa päätänsä, mutta jatkaa entistä vauhtiaan. Piippu on Juutaksella suussa, jonka pielistä valuu ohutta nestettä samoin kuin hikeä virtaa hänen otsaltaan. Mutta eipä hän nyt pysähdy otsaansa pyyhkimään, vaan näyttää aikovan porhailtaa mitään virkkamatta poikansa ohitse. Käännähtävälle Hurjalle hän ainoastaan heilauttaa kättänsä. Kovaa menoa merkitsee paitsi piipusta, sieraimista ja suusta sakeasti pullahteleva savu myöskin hattu, joka on sysätty kauas takaraivolle.

Nyt rientää Käkriäinen jo mäen harjalla. Ananias katselee häntä takaa. Ison kiven luona Käkriäinen kuitenkin seisahtuu, kääntyy ja kysyy:

"Ja ... mitäs... Ja olikos se Mauno vielä siellä?"

Ananias vastaa myöntävästi. Kun Käkriäinen kuulee sen, jatkaa hän kiireesti kulkuaan toiseen notkoon. Lammen päätä kohti hän hölkyttää niin että lapikkaiden kärjet kopsahtelevat tien poikki pullistuneihin juuriin. Pää edeltä sukeltauksen hän kahisevaan lepikkoon.

Ja pian näkee Ananias, joka lähtee takaisin hänen perästään, isänsä lönkyttävän lammen toista rantaa, jopa oikaisten ylempänä polultakin menen rukiin ja ohran välipiennarta.

Ananias kummastelee, mikähän isällä ja enolla nyt oikeastaan oli.

Ei ollut Käkriäisellä aikaa Ananiakselle sitä selvitellä. Eikä hän vielä tiedä, kuinka sen tekisikään, joskin Ananiasta tarvittaneen siinä mukana ainakin myöhemmin. Hiukan tukala on jutella Ananiakselle tämä miehisten miesten asia...

Sillä Juutas on nyt päättänyt taipua Maunon vaatimukseen ja ruveta polttamaan hänen kanssaan viinaa. Täytyy antautua ... kuin mikäkin saareissa kesää pidetty ja metsittynyt pässi, jota ei syksypuolella niinkään helposti kiinni oteta, kerittäväksi. Eivätkä sitä akat saakaan kiinni. Mies siinä pitää olla apuna, ja luja mies, juoksemaan pässin perästä. Mutta jos on sellainen joka jaksaa juosta, löyhkäistä, yhtä kyytiä, sallimatta pässin hetkeksikään pysähtyä, ei päki-paran lopulta auta muu kuin jättäytyä valtaan. Ja sitten se nostetaan veneeseen ja viedään kotiin, ja istutaan päälle, niin ettei ole hievahtamista, ja painetaan kurkusta, jos se koettaa päätänsä kohottaa ja otetaan villat siltä väkisin. Taikka se pannaan lahtipenkkiin.

Hyvä vain, ettei nyt Käkriäistä puukolla kurkkuun pistetä. Eikä villojakaan tahdota anastaa niin paljaaksi, että pinta jäisi ihan alastomaksi. Eipä niin, sillä etuapa tästä tulee Juutaksellekin...

Mutta heti kun Käkriäinen oli tehnyt tämän päätöksensä, joka tuntui helpotukselta, siellä Muttisen saunan nurkalla, auttamattoman kohtalonsa edessä, johtui hänen mieleensä, onkohan Mauno enää Putkinotkossa? Se oli voinut jo ennättää lähteä sieltä jos jonnekin: soutamaan niiden puheille, joille Käkriäinen oli myynyt viinaa. Taikka Vaskilahteen, heittämään Käkriäiselle surmansilmukkaa kaulaan.

Nyt piti Käkriäisen puuhata rivakasti. Siksi jatkaa hän vauhtiaan, koska on kerran alkuun päässyt, aivan Putkinotkon mökin rinteelle asti.

Hän tahtoo ilmoittaa Maunolle suostumuksensa.

Mitäpä hän nyt vastustamaan sellaista miestä kuin Maunoa, viisasta...

Mutta kun Käkriäinen on joutunut melkein mökin nurkalle ja hiljentää viimein menoaan, hengähtääkseen juoksustaan, joten Ananias pääsee lähemmäksi häntä, niin haukahtaa Hurja takana, ja ryntää Käkriäisen ohitse. Ei suinkaan se tammaa hauku, tuossa valjastettuna seisovaa? Nyt se juoksee Sohvin ohitse. Mäen harjalle ryntää ja alkaa siinä räkyttää sitkeästi ja nytkähtelevin korvin.

Juutas ajattelee, että kunhan ei Mauno väkineen olisi nyt justinsa lähdössä. Mutta eikö Hurja nytkään Maunon joukkoa tuntisi? Voi siellä olla muitakin, ihan vieraita. Koira on kadonnut töyryn taakse ja rähisee siellä. Käkriäinen seisoo ja kuulostelee. Niin kuuleekin hän sellaista tasaista tökötystä ... kuin monttöörin ääntä. Ihan Putkinotkon mökin lahdelta.

Ananias ehtii isänsä luokse. Käkriäinen ajattelee, että antaahan Ananiaksen ensin katsoa, ketä sieltä nyt tulee. Vastenmieliseltä tuntuu Käkriäisestä outojen vieraiden tuleminen. Ja poliisit ja vallesmannikin

johtuvat taas hänen mieleensä, nyt kun talossa tosiaan on viinaa, eikä edes metsään kätkeytyä, vaan rannalle pelkästään korsun alle.

Käkriäinen laskee Ananiaksen edelleen ja jää itse muka tiukentamaan hevosen valjaita. Ananiakselle hän sanoo:

"Minä tässä ... vähäisen... Katsohan, mikä tökötyks se sieltä..."

Ananias pysähtyy nurkalla, katselee, ja äännähtää nopeasti isälleen:

"Montttööri tulee... Laskee rantaan."

Käkriäinen örähtää jotakin. Hän jää varmuuden vuoksi hiukan loitommalle. Ananias lähtee pihalle ... kuuluu puhelevan Maunon kanssa: on se Mauno vielä siellä! Ja kas, että se puhelee Ananiakselle! Käkriäinen väistyy vasemmalle, ruispellon pientareelle. Sieltä aikoo hän tarkata tulijoita, valmiina pistäytymään vaikkapa rukiiseen, jos tarvitsisi.

Ananias seisoo ylempänä pihalla ja katsoo siniselle lahdelle.

Niin, moottorivene se on, melkein jo lahden perukassa. Nyt se kääntää kohti nuottakotaa ja hiljentää sötkötystään. Se juoksee äänettömästi kuin täysi sukkula, entisellä vauhdillaan ... laineet vakoilevat vielä takana, keskellä työntä lahtea. Veneessä on valkeaa: naisihminen. Ja mies kokassa, seiväs ojossa, torjuakseen törmäystä nuottakotaan. Paksu mies ... selin, ettei häntä oikein näe.

Nyt erottaa Ananias miehen naaman. Sehän on herra: kirjakauppias Muttinen.

"Muttinen tulee!" huudahtaa Ananias jälleen.

Käkriäinen väistyy ensin yhä kauemmaksi, mutta tulee sitten lähempää pilkistämään.

Muttisen muodon ja möräkän äänen tuntee Käkriäinenkin. Hän menee pian nurkalta takaisin tuvan taakse, menee hyvin ristiriitaisissa tunteissa ja ajatuksissa. Mauno melkein unohtuu.

Mikä hitto sen Muttisen nyt juuri piti tänne lennättää? Kun Maunokin on täällä, Juutakselle vihoitteleva Mauno.

Ja miten kaks se Muttinen ajaa nyt montttöörillä? Eihän sillä ennen sellaista ollut. Pienen höyrylaivan se on joskus ennen vuokrannut ja sillä rahdannut tänne itseään ja tavaroitaan. Tavallisimmin ajanut suoraan huvilansa rantaan ja kävellyt sieltä mökille. Ja kaiken tavallisimmin on ilmoittanut tulostaan ja tullut suurella laivalla lähimpään laituriin, Runkkeliin, josta on soudattanut itsensä perille.

Ainoastaan viime vuosina on näin yhtäkkiä tulla tuprahtanut...

Mikähän sillä nyt on mielessä?

Milloin sillä on minkinlaiset vehkeet...

Ja neiti, Käkriäisen haukkuma, istuu perässä ... hattuineen.

Muutkin Putkinotkon mökin ihmiset kummastelevat tätä, kuka pihalla, kuka tuvan ikkunasta tähystellen.

Ruskea ja leveä on se Muttisen moottori, varustettu oikein purjekankaasta tehdyllä kuomulla. Hyvin leveä se on, Kenkkuinniemen ulapoilla riehuvien myrskyjen varalta, sillä Muttinen on pelkuri. Ja kuomulla se on varustettu sateiden vuoksi, koska Muttinen on arkuri. Suoraan pääkylästä se on tilattu, äskettäin, sillä Muttinen tahtoo varmasti käypää ja on lisäksi hiukan pöyhkeäkin. Täällä pikkukaupungin lähistöllä on sitä sitten koetettu, montttööriin kanssa, joka toi sen Helsingistä. Ja se kävi niinkuin voi ja rasva. Ja sähkösytytyksellä se käy.

Sillä on herra nyt tullut neitinsä kanssa Putkinotkoon. Lepäilemään huvilassaan.

Täyttä vauhtia kaupungista ... kuin kiireellä. Salmien kautta, joista isot laivat eivät pääse kulkemaan. Vaarallisissa ja luotoisissa paikoissa on Aapeli kömpelöinyt itse peräsimeen, konetta hoitelemasta. Muuten on neiti istunut peräsimestä.

Niin he ovat tulleet, kuomu kuitenkin nostettuna. Autereisilla järvenselillä on Aapeli silloin tällöin huudahdellut:

"Voi elehvantti!"

"Mitä nyt?" on Lyygia kysynyt.

"Voi kolmentuhannen ukko ... kuinka täällä on kaunista."

Taikka hän on ihmetellyt itseään:

"Mitä varten ihmisen pitää olla kesällä kaupungissa? Tällaisen ihmisen, jolla ei ole pakkoa... Parempi on olla täällä ... Putkinotkossa."

"Niin, onhan minun porsaallani kukkaro, millä hän voi elää maalla", on Lyygia vastannut leikkillisesti.

Mutta herra on jatkanut:

"Mutta mitäpä me nyt syömme, kun tulemme Putkinotkoon? Mitä mukavia? Syömmeköhän kastematoja kerman kanssa? Vai heinäsiirakoita ja metsähunajaa? Vai hiirenhäntiäkö? Ja sammakon sakarivarpaita sokerissa?"

Mutta näin on herra puhunut, koska hän tietää, että heillä on matkassa keksejä, parisataa kananmunaa, vehnäjuhopusseja, hedelmälaatikoita ja purkkeja, joissa on sardiineita ja hummereita ja jos jonkinlaisia öljyisiä ja rasvaisia. Onpa siis moottorissa muutakin tavaraa kuin nuo pitkät laudat, joita töröttää keulassa: ne on tuotu kaupungin sahalta, huvilan laiturin korjaamista varten, koska nimittäin jäät särkevät joka kevät laiturin.

Ja Putkinotkostonhan sopii ostaa maitoa ja keltaista kesävoita ja Putkinotkon mainioita perunoita. Ja joskus sattuu niinkin, että tulee kalaa, ei tosin montakaan Muttisen omilla pyydyksillä, vaan Käkriäisen Juutaksen ja Ananiaksen pyytämiä: lihavia, hopeanvärisiä kuhia ja tuulustusatrimellakin iskettyjä haukia. Ja kelpaavatpa Lyygian onkimat ahvenetkin Muttisen suuhun.

Sikäli kun louhinen ja mahtava Kenkkuinniemen kärki on lähestynyt, on Muttisen ihastus seutuun kasvanut. Ja hänen ruokahalunsa on kasvanut. Ja sitä iloisemmaksi on tullut peräsimmästä istuvan Lyygiankin hymy. Niin että kun viimein on pujahdettu Kenkkuinniemen päätä ympäröivien saarten välistä pienelle sisäaukeamalle, on Lyygia alkanut veitikkamaisesti hyräillä. Putkinotkon pieni, ruskea ja yksinäinen huvila on näkynyt auringonpaisteiselta kunnaalta lahtensa perukasta. Lyygia on hyräillyt, puoleksi huudahdellen:

"Putkinotkon linna, Putkinotkon linna..."

Mutta siitä he ovat ajaneet ohitse, noutaakseen mökiltä ensin jonkun pojan tai tytön apulaiseksi, joka kantaisi heidän tavaroitaan, laatikoita, punkkia ja pyttyjä, moottorista asumukseen. Ja olihan Käkriäisiltä ostettava maitoa ja perunoita.

Siksi ajoivat he suoraan Putkinotkon mökin puolelle.

"Katso, lokottaapas tuossa luodolla taas lokki!" huudahti Muttinen, kun he ajoivat erään luodon ohitse, jota tuskin erotti, niin välkkyi vesi sen ympärillä. Se luoto on mökin lahden eteläpuolella, kallioisen niemen päässä. Siinä istui lokki, paksunokkainen ja valkea.

Ja tuolla vähän matkaa huvilasta oli lehmä, seisoi vedessä, häntäänsä huiskuttaen ja kellojaan pulisuttaen.

Vielä ajoivat he tuokion. Moottori kääntyi toisen niemen ympäri. Sitten avautui eteen mökin lahti. Nyt käänsi Muttinen aluksensa kulkemaan karien välitse suoraan lahden pohjaan. Ja taas hän äännätteli:

"Katso noita katiskoita ... joista Käkriäiset nostavat kaloja. Kuinka olen nekin unohtanut melkein koko kesäksi. Kaunista täällä on. Ja erämaista... Nuo mökin mustat rakennukset kallioilla. Hajallaan kuin eksyneet lampaat. Entäpä rantakallion juurella läpättävät tutut haavat ... niiden nurealta puolelta kelmeästi vaaleat lehdet! Kuinka tervehtivästi niiden räpinä kuuluu. Hiljentää pitää nyt masinaa... Ahvenruohikko... Ja nyt akanhiuksia! Ja nuottakota ... helteisellä somerikolla..."

Alus lähenee rantaa. Muttisen Aapelin on tartuttava puoshakaan. Hän ennättää virkkaa ainoastaan:

"Entäpä Käkriäiset? Ovatkohan ne kaikki kotona ... ja ennallaan, ne hunsvotit? Jokohan nyt naarastiikerin karjunta raikuu kartanolta?"

Puoshaan kärki puskee nuottakodan lahonneeseen salvaimeen. Hetken seisoo Muttinen kokassa, nenä pystyssä, hirmuisen korkeat kaulukset kaulassa, katselee ja kuuntelee.

Eipä kuulu vielä Rosinan kiivasta ääntä tällä hetkellä.

Mutta tuolla rannalla, melkein lahden toisella puolella, siellähän on ... Malakias. Ärjätelee ja tavoittelee kiinni jotakuta pientä tyttöä, varmaan pientä ja mustaa Sanelmaa. Sellainen musta ja takkuinen tukka on tytöllä, ja sama kiukkuinen ääni. Mutta Malakias ... melkein yhtä pitkätukkainen kuin hänen siskonsakin. Malakias kuuluu tahtovan Sanelmaa kanssaan noutamaan metsästä uunipuita. Niin on muka äiti käskenyt. Mutta Sanelma kimpuilee vastaan, ja raapii Malakiasta. Malakias kiroaakin köreästi...

Myöskin Jopi on siellä rannalla. Nyt huomaa pikku Jopi moottorin.

Sanelma rääkyy Malakiaksen kynsissä ja pillahdaa kiljuvaan itkuun.

Jopi huutaa Malakiakselle ja Sanelmalle, että mikä tököttäjä lie rannassa. Ja että siellä on Muttinen.

Silloin Malakias hellittää kätensä Sanukan tukasta ja katsahtaa nuottakodalle. Hitaasti alkaa hän tulla lähemmäksi. Jopi tulee myöskin vähän matkaa, mutta pysähtyy sitten pilkistelemään ison rantakiven takaa.

Sanelma itkee ja kiroilee. Yhtäkkiä hän tempaa kiven ja heittää sen Malakiaksen perästä, ja itkee taas ja alkaa marraa itseksensä saunalle päin.

Vielä karjaisee Malakias Sanelmalle, mutta jättää hänet nyt kuitenkin ja lähtee moottorivenettä kohti, kädet riipuksissa ja suu ystävällisessä hymyssä.

Muttinen huutaa Malakiakselle:

"No, mikäs tukkanuotan veto siellä oli? Tulehan panemaan rossia pollariin."

Malakias tulee ja yrisee jotakin, että pitäähän sitä nuorempaansa vähän kuranssata.

Mökin pihalla näyttää seisovan pari miestä. Toinen, solakka, lienee Ananias.

Ja pihalla nurmikossa hyppelee jokin pieni ja punainen. Loistaa kuin lumikirppu.

Malakias on lähestynyt moottoria. Hän saa kätensä ohimolleen nostaakseen lakkiaan Muttiselle ja neidille, mutta huomaa siinä, ettei hänellä olekaan päässä mitään: ainoastaan pitkä tukka heilahtaa hänen jäykkien kynsiensä edessä. Sitten tarttuu hän lautoihin, jotka törröttävät moottorin kokassa, ja aikoo vetää niistä moottoria lähemmäksi rantaa. Muttinen keinottelee parhaillaan nuoraa kodan patsaan taakse. Lyygia päivänvarjoineen kiipeää keulalle ja hypähtää rantakivelle.

Nyt pitäisi Malakiaksen kätellä neitiä, mutta yhtäkkiä, juuri kun hän on ojentamassa kättään, se käsi hervahtaa ja Malakias kyykähtää maahan, painaen mahaansa kourallaan. Siinä hän yökkäisee.

"Mitäs sinä siinä ... pukkia nyljet?" kysyy Muttinen.

Malakias, joka on kalpea kuin maito, vastaa:

"Ei ... ei tämä ruuista olisi tullut. Vaan ne rohdot, perhanat."

"Rohdot?" äännähtää Muttinen.

"Niin ... ne matokassin voiteet ... ajavat ruuan pellolle..."

Sitten juttelee Malakias, että mitäpä kaupunginrohdoista, ei niistä ollut Kinnusen Pertallekaan, petkuttavat, ne rohtojen myöjät.

Muttisen neiti huudahtaa:

"Voi raiskaa. Malakiaksella on varmaan matoja!"

Muttinen kiinnittää hiljalleen moottorin keulan nuottakotaan ja laskee ankkurinsa pohjaan.

Malakias puhkii kivellä. Sitten hän nostaa päätänsä ja katselee moottoria. Silloin hän nousee ... eikä muista antaa kättä Muttiselle tai neidille, eikä hän näytä kuulevan, kuinka neiti kysyy häneltä, miten hänen morsiamensa jaksavat... Ei, vilkastuvien silmien hän moottoria katselee, sen kiiltäviä tulloja, kokkareikien silauksia ja koneen kuparisuojusta. Hän huudahtaa:

"Tällä pelillä sitä pääsee! Kulkee niitä tästä ohitse, näitä laivoja .. niin että laineelle toiselta hyppivät. Ja hypännee se tämäkin, Putkinotkon laiva... Eivät ne tämän ohitse... Tälle ... olisi nyt tehtävä laiturin. Jäät sen ovat särkeneet, perhanat..."

"Tuossa niitä onkin kokassa paikkalautoja", sanoo Muttinen, joka hommailee vielä moottorissa.

"Häh?" äännähtää Malakias. "Aha ... jopas minä arvasinkin. Tuollaisia koivuisia. Paksuja: eivät ne notku, saa niillä rynkyttää. Niistähän se laiturit syntyy. Ja kun tammipiikeillä poukahuttaa kiinni, niin ... eivät jäät revä irti."

Kirjakauppias kömpii moottorista rantakiville. Hän katselee kauemmaksi rannalle ja kysyy:

"No, mitäs se tyyppiä siellä itkee ... Sanelma? Ja tuollapa on Topikin, veräjän takana. Odotapas, sinä Topi ... turkkilainen! Ja mitä sinä, Jopi, livistät karkuun...? Katsohan, Lyygia, tuota humalistoja. kaunista: kaartuu veräjän ylitse kuin juhlaportti. Täynnä keltaisia humalankäpyjä. Terve, sinä Putkinotko. No, päivää, tyttö!"

Muttinen huutaa tämän pikku Sanelmalle, lähtien kulkemaan kartanolle. Lyygia menee keveästi hänen edeltään, toisessa kädessä päivänvarjo, toisessa maitokannu ja paperiin kääritty pullo.

Pikku Sanelma ei vastaa.

Mutta saunan nurkalla yhtyy neiti itkevään ja kiukuttelevaan Sanelmaan. Sanelma on menossa alaveräjälle. Ja katso, jalasta vuotaa häneltä verta. Lyygia kiiruhtaa Sanelman eteen ja kumartuu hänen puoleensa ja sanoo säälitellen:

"No, mikä sinulla on, kun noin itket? Ja hyvänen aika, missä sinä olet loukannut varpaasi? Mistäs se lapsi tulee?"

"V—sta!" vonkaisee pikku Sanelma, ja juoksee kiukuissaan neidin ohitse kujalle päin, yhdellä jalalla hypähdellen. Ohuet sääret vilkkuvat lyhyen hameen alta.

Sanoipa haavastaan tuskastunut pikku Sanelma sanasen, joka aivan äimistytti Muttista.

"Mitä se sanoi?" ihmettelee Lyygia.

"Voi turkkilainen!" naurahtaa Muttinen, joka on jo ennättänyt siihen ja kuullut Sanelman sanan. "Mitäkö sanoi...? Hihuu. Se se on Putkinotkoa! Erinomaista!"

Nyt Lyygia huomaa. Hän huudahtaa Sanelmalle:

"Odotapas, Sanelma! Tulepas pyytämään anteeksi, sellainen tuhma sana."

Mutta Sanelma livistää jo karjakujalla, taakseen katsomatta, älähdellen ja hieroen mustilla käsillään nenäänsä. Ääneen hän kollottaa, että Malakias repi häntä mukaansa uunipuuta noutamaan ja ajoi hänet astumaan havukirveeseen. Muttinen kuulee Sanelman mekastuksen ja huudahtaa jälleen:

"Voi kolmentuhannen ukko! Tämä on Putkinotkoa. Kah, hyvää iltaa, Topi. Ja kuka se siellä piiloutuu aitan alle? Kyllä minä sinut tunnen: Jopi sinä olet."

Topi tervehtii tulijoita alaveräjällä, ojentaen paljoa kursailematta pihkaisen ja paksun kätensä. Mutta Jopi on luikkinut aittojen väliin, josta hän nyt pilkistelee aroin ja vähän naurahtelevin silmin. Sanelman volina kuuluu kujalta. Nyt se tyttö kiipeää pihalle yläveräjältä ja hyppelee tupaan. Tuvassa hän tiuskahtaa Rosinalle:

"Antakaa rähtiä. Malakko ajoi kassaraan, ukkovarpaani on poikki... Uu, uu, uu..."

Rosina tiuskii:

"Oletko hiljaa siinä. Herra tulee ... Muttinen..."

"Olkoon jos Huttunen!" vastaa pikku Sanelma. "Rähtiä, helvetissä."

On nyt Rosinalla Sanelmasta touhu kesken muuta kiirettä. Jonkin rievun löytää hän toki sängystä ja heittää Sanelmalle, joka alkaa sitoa varvastaan. Siinä välillä vilkaisee Rosina pihalle. Rantaveräjällä on Muttinen, härisyttää Hurjaa: Muttinen kulkee kumarassa ja murisee, Hurja hyökkää päin, mutta ei tohdi karata kiinni. Uikuttaen se juoksee Topin haarojen väliin. Topi nauraa, Hurjaa asetellen, kun Muttinen viimein sanoo:

"Tuo se on koira! Jo ... jo pitää antaa sille sankalasis nenälle, että tuntee..."

"Muistipas vielä sen vanhan sanan, se Aapeli", örähtää Topi, joka toruskelee Hurjaa. "Hurja se! On se sellainen koi-rra, ettei ole var-rraiden eikä vo-rrojen tulemista."

"Olenko minä mikä voro, häh?" uhkaa Muttinen.

Viimein tuntee Hurja Muttisen ja neidin, nuuskittuaan heidän lahkeitaan ja helmojaan. Hurja heittäytyy selälleen ja kieputtelee häntäänsä.

Mutta kukapa liikkui äsken pihamaalla punaisena kirppuna ja seisoo nyt siinä tulipunaisessa mekossa? Tumma tukka kasvoilla hän tirkistelee, ikäänkuin esiripun lävitse. Tirkistelee totisin ja pelokkain silmin.

Lyygia huudahtaa:

"Onko se pikku Repekka? Noin isoksi kasvanut! Ja noin ruskea. Hellan telttu, sitä kepsukkaa! Tulepas lyömään kättä! Osaatko sinä vielä tanssia? Ja laulaa: Ramtam-kilikuti, ramtam-kilikuti."

Muttinen katsoo Ananiasta ja sitä toista miestä, jotka seisovat vähän ylempänä, portaiden luona. Ja sen toisen miehen tuntee hän Mauno Kypenäiseksi, Rosinan veljeksi, joka vetelehtii usein Putkinotkossa. Maineeltaankin mokoma: linnassa istunut. Muttinen hätkähtää ja rypistää hiukan kulmiaan. Kun Mauno tervehtii häntä, ei hän ole oikein huomaavinaan. Sitten löntystä Mauno hiljalleen tupaan. Mutta Ananias vastaa neidille Repekasta:

"Taitaapa se osata enemmänkin kuin ennen. Äskenkin se tässä valssinsa alkoi..."

Ananias tervehtii jäykästi ensin Muttista ja sitten neitiä. Repekka väistyy tuvan ovea kohti, vilkaisten vähän väliä taakseen, kiiltävin ja kummastunein silmin. Nyt kapuaa hän lahoille ja lonksahteleville porraslaudoille, ja pujahtaa oviaukosta sisään.

Muttinen on tullut portaiden luokse. Siinä hän pysähtyy ja katselee tupaan. Hänen huulensa mutistuvat hiukan töröön: hän näkee nuo puolta kyynärää korkeat reiät tuvan seinissä ja pönkät seiiniä kannattamassa. Mutta sitten kirkastuu hänen ajatuksissaan, että onpa tuvan seinistä purettu jo pois lahot hirret. Siis on tupaa ruvettu korjaamaan. Ja silloin tulee hänen ilmeensä iloisemmaksi.

Neitikin on tullut Muttisen viereen ja huomaa tuvan avonaisen seinän. Meneepä hän innoissaan mökin kujanpuolisellekin nurkalle ja katselee siinä taas päätyseinää, ja sitten luo hän merkillisen silmäyksen Muttiseen. Mutta Muttinen sanoo hänelle hiljaa:

"No, ne alkavat jo rakentaa ... koska kaikki on revitty. Ja katsopas, Lyygia, tässä nurkalla, tässä voi seistä melkoisen hyvin. Melkein mihinkään pehmoiseen astumatta. Ei ole kuin pieniä ... pipanoita. Niin ei ole ollut aina asianlaita. Se on jo ihme. Kymmenen vuotta herran motkotusta, ja Käkriäiset ovat tosiaan tottuneet koppiin, mikä on tuolla aitan takana. Se on suuri voitto suomalaisesta itsepäisyydestä, saatanpa olla koko tyytyväinen. Mitäpä siis tuvastakaan murista ... enää? Älä hiisku sinäkään mitään, Lyygia."

"En ... ole aikonutkaan", vastaa Lyygia miettävästi.

Jospa Rosina tuvassa olisi kuullut nämä heidän sanansa! Silloin olisi hän rauhallisempi. Mutta vaikka hän onkin koko ajan kurkistellut tulijoihin ikkunasta ja ovesta nähdäkseen, millä tuulella he ovat, niin on hänen täytynyt juuri silloin, kun Muttinen ja neiti juttelivat tähän tapaan, joutua uunin taakse, karsinaan. Auttamaan pikku Esteriä.

Mitä hänellä on Esterissä auttamista?

Vielä hän on tiuskahtanut pikku Sanelmalle, joka yhä vollottelee, tiuskahtanut:

"Pidätkö turpasi kiinni! Muttinen tulee ... ja k—see suuhusi!"

Sitten on hän käsenyt Esteriä riisumaan pois korean mekkonsa. Sillä mitäs, jos Muttinen näkisi, että tässä pennuilla sellaiset kalliit! Repekan mekkoa ei Rosina tosin ennättänyt salata. Kun hän oli kuullut Ananiaksen huudahtavan pihalla, että monttööri tulee, oli hän tosin itsekin erottanut koneen sätkytystä lahdelta. Rosina oli silloin pistäytynyt hevosen luota tupaan, kantaakseen pikku Luukkaan mukaansa niitylle. Se sätkytys oli kovennut. Rosina oli vilkaissut ulos ikkunasta. Moottori oli jo kääntynyt niemen takaa, porhaltanut halki lahden, ja kaiku tuolla rantavuoressa oli paukkunut. Muttisen oli Rosina tuntenut, köntimässä laivan keskeltä perään. Ja sen neidinkin perässä. No nyt tuli ihme! Eikös tunkeutunut tänäkin kesänä tänne, Muttinen. Sitäkin oli Rosina pelännyt, vaikka jo alkanut toivoa, ettei se enää tulisi. Nyt tuli. Ja tupa ihan hajallaan.

Viime syksynä oli herra uhannut kovimmin, että jos ei tupa nyt ole korjattu silloin, kun hän vasta tulee, niin...

Julma oli herra ollut silloin. Niinkuin on vuosi vuodelta muuttunut ilkeämmäksi.

Ja nyt tulee! Kuin lentämällä. Kuin kimppuun ampuen. Oikein moottorilla, yhä pöyhkeämmästi.

Tätäkö lienee ennustanut, että Rosina oli kanan kuoleman tähden tuntenut jotain tulevan? Se Muttisen uhkaus...

Ja ihan tänään oli Rosina koettanut saada Juutasta polttamaan viinaa.

Mitäs, jos ennestään julmisteleva Muttinen näkee lapset kaikessa koreudessa? Silloin sen sääli yhä vähenee...

Lastensa puolesta tekee Rosina mitä tahansa. Tosin hänen sydäntään kirveli, kun hänen täytyi käskää Esteriä heittämään mekkonsa. Rosina selitti sen likaantuvan. Silloin oli jo Muttinen saunan nurkkamalla. Ja sitten tuli pikku Sanelma vonkumaan rähtiä, niin ettei Rosina joutunut ajoissa pihalle tuomaan Repekkää sisään. Maunon Pertta oli tuvassa, kuuli Rosinan sanat Esterille, ymmärsi ja katsoi pilkallisesti Rosinaan, ja alkoi hoilottaa:

"Se se on tuo Rosinukka, mokoma! Matelemassa. Näytä nyt se Esterisi heille ihan alasti. Alasti!"

Mutta Pertta itse oli juossut aittaan, pukeutumaan parempiinsa.

Hän huudahti, että herroja tulee.

Mauno kömpi hieman nolona tupaan. Tietäähän sen, ettei Mauno ole Muttisesta tervetullut. Mutta eipä Mauno aikone olla millänsäkään. Ei hän ole sellainen mies...

Rosina pujahti auttamaan Esteriltä sinistä mekkoa, häpeissäänkin Pertan sanoista. Mutta täytyyhän sitä olla nöyrä ja imelä herroille, ei näyttää koreuksiaan, vaan riepujaan.

Rosina työntää Esterin päälle vanhaa mekkoa.

Onneksi ennättää hän saada sen tehdyksi, sillä nyt Muttinen ja hänen neitinsä kai jo tulevat sisään. Vielä sininen mekko sängyn alle. Ei, tuonne pysähtyikin herra tervehtimään Maunon Perttaa, joka lentää aitasta hänen ja neidin luokse. Kylläpäs se Pertta ennätti vetäistä pyhähameen ylleen. Ja körttiröijyys, joka kuvastaa vyötäröt hoikkina. Ja nyt Pertta haastelee Muttiselle ... imelästi: eipäs nyt hoilota. Eikä kiroilekaan. Kun se viitsiikin sillä tavalla imarrella herroja! Toisille niistä se pyllistää. Ei, selinpäs kääntyy Muttinen Perttaan. Kuivailee suuria sankalasejaan. Rosina on saanut Esterin valmiiksi. Hän tarkastaa Muttista. Onpas sillä vaatteet! Harmaa takki, pitkä, jonka hännäkset supistuvat taaksepäin kuin minkä kurjen pyrstö. Musta helmatakki sillä oli viime syksynä ... kuin hame. Nyt ... rannukkaat housut. Ja niinkuin ennenkin sellaiset länget kaulassa, että tuskin korvat pääsevät pilkistelemään niiden reunojen ylitse. Ja maha pullottaa, oikea herran maha. Olkihattu päässä, pehmeä kuin pussi. Siinä kirjava nauha. Ruskeat kengät isoissa jaloissaan.

Kengät... Ai, ai, Saarallahan on sen neidin kengät. Pitäisi varoittaa, Saaraa ... mokomaa.

Nyt työntää Muttinen päänsä jälleen silmälasien sankoihin ja tirkistelee. Mitä aikonee? Mitähän nyt tullee.

Sitten kättelee Maunon Pertta Muttisen neitiä. Ja makea on sillekin, hyväkkäälle. Sillä tämä se juuri houkuttelee Muttista kovistamaan heitä, Käkriäisiä. Se häätäisi heidät pois, saadakseen yksinään emännöidä täälläkin, mökillä.

Ei Muttinen ennen tämän neidin ilmestymistä ollut vielä niin äkäinen, että olisi näin jyrkästi kovistanut... Ja pannut saunansakin lukkoon.

Sillä neidillä se on valta Muttiseen. Viime kesän alussa, jolloin neiti ensin tuli, luuli Rosina neitiä ainoastaan Muttisen piiiaksi. Ei kuitenkaan ollut aivan varma siitä. Siksi hän sitä asiaa tunnusteli. Eikä neiti antanutkaan itseään houkutellessa. Kun se oli kerran kitkemässä kukka- ja röpöttimaita huvilalla, Muttisen käydessä kaupungissa, sattui Rosina lehmissä juostessaan huvilan aidan taakse, ja sanoipa neidille, etteihän niitä niin tarkoin tarvitse nyppiä: mistä se Muttinen sellaisia ymmärtää, hihii. Mutta neiti oli nokastunut ja kitki vain. Ja silloin Rosina aavisti, että on se muutakin kuin mikään piika. Ja paremmistakin hän sen pian näki, hahhah. Sen jälkeen Rosina varoi tätä neitiä, ja ajatteli varsinkin viime syksyn jälkeen kuin pahinta käärmettä. Ylpeä se oli ollut kesällä. Ei ollut puhunutkaan paljoa.

Se se varmasti yllyttää Muttista, joka on ennen ollut siedettävä, ja sille Muttinen antaa vaikka mitä. Tuollainen valkea pitsi on neidillä kaulassa nyt. Ja hattu, suuri ... höyheniä täynnä. Ja vyötäröt ohuet kuin Pertalla ... ne ovat niillä raudoilla nipistetyt. Mutta takapuoli on iso kuin seitsemän leivän uuni: se se on, joka sitä Muttista vetää.

Nyt ne tulevat sisään, Muttinen ja hänen ... leipähiirensä. Mitähän ne sanovat?

Rosina odottaa jännityksessä. Hän seisoo hiukan kumarassa ja totisena, mutta silmissä, jotka katsovat syrjään, on tuikea ja ylpeä ilme. Hän tulee antamaan kättä Muttiselle ja sitten neidille, kuivasti ja lyhyesti, mutta ei vihaansakaan ilmaisten. Rosina on päättänyt olla vaiti, jos Muttinen taas alkaisi häristä jotakin tuvasta taikka aidoista tai muusta, niinkuin viime vuosina. Ja jos Muttinen kyselisi, onko nyt vedetty mutia huvilan puutarhaan, aikoo Rosina vastata epämääräisesti, että eikös niitä liene, Juutashan sen tiennee. Sillä ei niitä ole vedetty. Talvella oli Rosina kyllä tiukannut Juutasta niitä vetämään, lopulta kivenkovaan, mutta Juutas, joka oli jo uhkausten pelosta luvannut, olikin lupittanut liian kauan läänissä.

Mutta kas, eihän Muttinen mainitsekaan tuvasta mitään! Eikä muustakaan ... vielä.

Kuitenkin huomaa Rosina syrjäsilmillä, kääntyessään pyyhkäisemään hameensa helmalla rahia Muttisen ja neidin istuttavaksi, että Muttinen katselee hiukan kylmästi Maunoa ennenkuin kättelee häntä. Ja Muttinen rypistää otsaansa ja kääntää naamaansa pois, niin että sankalasiset välkähtävät. Mutta sitten hän kääntyy taas ja antaa Maunolle kättä. Ja sanoo:

"No ... mitä kuuluu, Mauno Kypenäinen?"

Maunopa ei vastaa, muuta kuin lyhyesti urahtaa. Ei ole Muttinen suvainnut Maunoa... On varoittanutkin heitä kaikenlaisista Mesopotamian vetelyksistä, tarkoittaen tietysti Maunoa. Maunolla kun ei ole asuntoa eikä hän rupea porhoja kumartelemaan, niin ei hän ole herra Muttisestakaan mieleinen, vaan on hänelle silmätikkuna.

Mutta kyllä osaavat porhotkin kohdella tyylysti toisia ... sellaisia kuin Maunoa!

Ei ole Muttinen ennenkään sanonut ajatuksiaan suoraan Maunosta, eikä Maunolle itselleen. Eikä sille olisi hyvä sanoakaan: kyllä siltä saisi vastauksensa, vaikka se onkin vaitelias. Mutta viime kesänä ei Muttinen antanut Maunolle edes kättä. Ja nyt hän antoi!

Sitten istahtaa herra penkille. Ja naurahtelee! Ja alkaa jutella lasten kanssa, iloisella äänellä. Ihan kuin ennen ... vuosia sitten.

Ja neiti lepertelee Repekalle: kyykistyy lattialle Repekan eteen, joka koettaa vetäytyä Rosinan hameiden taakse, kun taas Ester pilkistelee karsinasta, painaen kasvojaan pankonaluksen reunaa vasten. Neiti ojentaa käsiään, vetää Repekkaa puoleensa ja sanoo:

"Jopas minä sinut sain, sinä punainen veitikka! Annapas, kun nipistän poskestasi, ja tuosta leuasta vähän... Noin. Hellan telttu, miten ne ovat kovat, nuo posket! Miten ruskea sinä olet, sinä ruskeasilmä. Tulepas nyt tädin syliin...! Katso, katso, miten herttainen."

Viime sanat puhuu Lyygia Muttiselle.

Rosina ajattelee, että yhä läheisemmiksi ne ovat tulleet.

Ja mitäpä neidin lepertelyistä: teeskentelee.

Muttinen myöntää neidille:

"Niin ... se on kuin metsäntyttönen... No, tanssipas nyt, Repekka, vähän. Vieläkö sinä osaat? Niin katsotaan sitten näitä taskuja ... täällä. Mitähän niissä olisi? Olisikohan niissä suoloja?"

Rosina käännähtää ihmeissään. Hän ei oikein usko silmiään. Ihankohan Muttisella olisi namusia lapsille ... niinkuin ensimmäisinä vuosina?

Ja onpas!

Rosina ällistyy.

Mitäs tämä on?

Ei ole Muttinen ollut tällainen viime aikoina. Nyt se kaivaa takkinsa häntähalkeamasta karamellin ja näyttää sitä Repekalle. Repekka menee ujona luokse ja ottaa iloisena namusen. Ja sitten hän saa lisää, ison pussin pohjalta, jonka herra kiskoo vähitellen taskustaan ilmoille, pistäen itsekin poskeensa pompommin.

"Minä tahdon ja!" huudahtaa Lyygia. "Sinä olet herkutellut kaiken matkaa."

Muttinen antaa koko pussin neidilleen.

Namusilla houkuttelee neiti sitten Esterinkin antamaan kättä. Ester tulee repaleisessa mekossaan. Rosinaa sääliittää Ester ... mutta siinähan nyt näkevät, rikkaat... Ehkäpä tuo nyt säälinee... Kourallisen namusia antaa neiti pikku Esterille. Ja taputtaa Esteriä poskelle. Silloin tulee pieni Sanelmakin nurkasta taikinakorvon takaa, jossa hän on sitonut jalkaansa. Hän nauraa, tirskuu. Ja kun Muttinen kutsuu häntä luokseen, näyttäen namusta, lyö hän tirskahtaen kättä ja lyykistää.

"Ahaa!" huudahtaa Muttinen. "Tänne se pussi."

Muttinen työntää Sanelman kourat täyteen karamellejää, mutta käskee hänen jakamaan muillekin. Sanelma hypähtelee ilosta. Mutta Repekalle ja Esterille ei hän sano antavansa, sillä heillä on jo. Missäs Jopi ja Topi ovat? Sanelma juoksee seinän viereen ja kirkaisee:

"Jopi ja Topi namusille."

"Mitä, häh?" kuuluu Jopin ääni rannalta moottorin luota.

"Namusille!" toistaa Sanelma. "Muttinen antoi."

Vähän ajan kuluttua tömisee piha. Sanelma menee ovelle. Jopi ilmestyy siihen Ananiaksen viereen, joka on äsken tullut tupaan, samoin kuin Maunon Perttakin. Siinä pilkistelee Jopi hetken Ananiaksen takaa, ja tulee antamaan kättä Muttiselle ja neidille, sillä Maunon Pertta käskee jo häntä. Sanelma antaa Jopille namusia. Mutta missäs on Topi?

Tuoltapa hän katseli äsken ulkoa seinän alitse. Ja nyt hän turskahtaa siellä, ja kömpii nenäänsä pyyhkien sisään. Namusten jakelua nähdessään sysää Repekka kaikki omat namusensa papereineen suuhunsa ja puree ja nielee vimmatusti. Kiire nyt on. Mutta kohta tuleekin suu tyhjäksi, ja Repekka ryntää saaliinjaolle. Sanelman on annettava vielä hänellekin. Ja sitten vasta hän pääsee avaamaan omia karamellejäänsä, työntämään niitä innosta ja ilosta vavisten omaan punaiseen suuhunsa.

Mutta Ananiakselle tarjoaa Muttinen paperossin. Ja tarjoaapa Maunollekin vavahtavin käsin.

Ja sitten hän kysyy, minnekäs se esikoinen, Malakias jäi? Eikös sekin jo savua tupruttele? Rosina vastaa, ihmetellen mielessään yhä enemmän, kuinka Muttinen on näin ystävällinen, että mitä Malakiaksesta... Vetäneekö tuo ehkä välistä Juutaksen piipusta... Mutta tuollapa tuo Malakias näky istuvan monttöörin luona, sitä katselemassa. On se nyt sille ihme, ei henno äärestä luopua, hihii...

Vielä iloisemmaksi tulee Rosinan mieli, kun neiti menee kätkyen luokse ja ihastelee siinä pientä Luukasta. Nostaa hänet syliinsäkin, hellästi, ja pitelee siinä, katselee Muttiseen ikäänkuin ällistellen, ja huudahtaa:

"Voi hellan-kuutis! Katso nyt, katso tätä."

Hän katselee Muttiseen niin palavasti.

Rosina ajattelee ylpeänä ja iloissaan, että onpas köyhälläkin jotain, mitä rikkaat kadehtivat. Eiköhän tuokin tuollaista haluaisi, tuo neiti...? Vai eikö Muttinen, vanha mies, saane? Sillä kyllä ne... Lieneekö heillä sellainen Luojan määräys, paremmillakin yksi, etteivät he saa kaikkea, mitä tahtovat. Se niin keventää Rosinan sydäntä. Vai jos ei tahtoisi...?

Melkeinpä ystävällisesti alkaa Rosina silloin jutella neidille, joka pitelee lasta käsivarsillaan, että sellainenhan se on hänen viimeisensä, vaivainen se on tuo ihmisen pentu. Ja että varokoonhan ryökkinä koreita vaatteitaan, sillä nämä piskuiset ... vesittelevät.

Rosinan kieli laukeaa vähitellen. Sulavasti hän alkaa ihmetellä, että milloin se herra ajaa minkinlaisilla neuvoilla ... milloin milläkin potkumasinalla.

Ja hän alkaa jo puhua kahvistakin ... tuliaisakahveista.

Mutta silloin sanoo neiti, etteihän niitä nyt, tällä kertaa, ennätetään ne sittenkin. Hyvin ennätetään. He olivat ajaneet tälle puolelle kysymään, saisivatko he maitoa. Ja olisiko sitä Rosinan maalaiskermaa, niin hyvää. Entä Putkinotkon perunoita... Täksi illaksi ... sitten varmaan Ananias toisi säkillisen lisää. Ja sitäpaitsi on neidillä huvilalla järjestämistä, joten he eivät joudakaan nyt juuri tässä kauan olemaan.

"Entäs, turkkilainen, sauna?" huudahtaa Muttinen.

"Ai, sepä juuri", jatkaa neiti. Ja hän sanoo Rosinalle:

"Päivä tässä on jo mennyt niin myöhään, ja toisessa saunassa on tavaroita ja vene, niin että herra

arveli kylpevänsä täällä... Tuliaislöylyt Putkinotkossa... Ja tarvittaisiin jotakuta, joka tulisi tavaroita kantamaan. Leja, missäs se Leja on?"

Rosina ajattelee, että sauna ... sellainen sekamelska siellä. Ja kylpiessään Muttinen saisi heti tietää, että siellä on asuttu koko kesä. Sellainen saattaisi ehkä kiihdyttää tylyyttä, joka voi piillä hänellä mielessä. Mutta täytyyhän se sauna varustaa, ei siinä auta. Rosina rupeaa jo myöntelemään.

Mutta ennenkuin hän ehtii vastaamaan, että Leja on niityllä, vaan että onhan niitä muitakin lähtemään täältä huvilalle, ilmestyykin yhtäkkiä Juutas Käkriäinen tupaan ja vastaa Rosinan puolesta. Hän on kykötänyt tuvan takana, pilkistellyt nurkalta sisään ja kuullut osan pakinoista. Nyt nousee hän portaita. Kynnyksellä hän on ällistyvinään: seisahtuu siihen suu auki ja äännähtää:

"Kah, jokos sitä on tultu! Olin tuolla ... vain. Ja mitäs minä ... kuulin? Sauna? Se nyt saadaan... Löylyä herralle...! Ja apulaisia kanssa, kantamaan tavaroita ... onhan näitä."

Sitten menee hän ja kättelee hätäisesti neitiä ja Muttista. Ja pyörähtelee tuokion ikäänkuin neuvottomana edestakaisin, mutta vilkaisee nopeasti Maunoon. Nyt menee muka kaivamaan hellasta hiiltä, sytyttääkseen piippuaan. Siinä hän kuitenkin mutisee, etteihän tuosta liitasta saa kytöä: kyntensä siinä polttaa. Ja sitten kääntyy hän Kypenäisen luokse ja pyytää tältä tulitikkuja.

Ja kun Mauno antaa hänelle tikut, iskee Juutas langolleen toista silmäänsä. Ja hän nyökyttää hieman päätänsä: merkiksi siitä, että nyt hän suostuu ... siihen, nyökäyttää hämillään ja ystävällisesti.

Maunon silmissä välkähtää iloisesti ja hänen suunsa menee tuskin tuntuvaan myhäilyyn.

Samassa tarjoaa kirjakauppias, nähdessään Käkriäisen puuhaavan tulta piippuunsa, hänelle paperossin, ja kysyy verkalleen, kuinka täällä nyt on jaksettu.

Juutas kursailee:

"No ... ottaisikohan tuon nyt rossin..."

Sitten jatkaa hän levottomana ja tahallaankin alakuloisella äänellä, joskin köyhyys joutuu tosiaan mieleen:

"On ... onhan tuo nyt taas mennyt..."

Ja nopeammin hän sanoo:

"Näiden sanikkain kanssa... Eivät ... eiväthän nuo vaivaistaloon ole joutuneet."

"Niin, onhan niitä Käkriäisellä elätettäviä", myöntää Aapeli Muttinen huokaisten.

Neiti huudahtaa kehdon luota:

"Ja tällä välin on tullut pikkuinen... Hellan-tuuteli!"

Muttinen myöntelee yhä:

"Niin ... ja kovaa se on maamiehen työ. Varsinkin tällaisilla ... louhisilla mailla."

Silloin huudahtaa Rosinakin:

"Kovaa se on! Kovaa ... kyllä sitä saa ahertaa..."

Pertta Kinnunen iskee pihanpuolisesta nurkasta Muttiselle silmää ja sanoo veikeästi:

"Mutta ... mutta yksi paikka se kasvaa näillä Juutaksenkin kovaperäisillä mailla."

"Mikä? Mitä?" kysyy Muttinen, ihmetellen Pertan silmäniskua.

"Sanikoita, sanikoita!" huudahtaa Pertta Kinnunen.

Muttinen ei vieläkään ymmärrä, vaikka Maunokin vetää leveää suutaan nauruun. Herra kyselee:

"Niin ... tupakkapelto?"

"Se ... tämä Pertta niitä muoskia vihjailee. Niin ... onhan niitä. Ja onhan tuo Luoja tosiaan antanut minullekin yhden paikan sitä sulaa maata, hehe..."

"Voi tuota ... oletkos siinä, Juutas!" huudahtaa Rosina.

"Niin, seipäänalan antanut!" nauraa päräyttää Käkriäinen. "Yhden seipäänalan..."

Muttinen ällistelee yhä ja sitten hirnuu. Neiti katselee vihaisesti Muttiseen ja tyrskähtää nauruun. Kaikki muutkin nauravat. Topikin rähähtää. Muut lapset telmävät namustouhuissaan.

Käkriäisen mieli helpottuu. Sattuipas toki löytymään hupainen sana, jollaisista tämä Aapeli pitää. Nyt käy juttu jo rauhallisemmin. Kuinka hän olikaan äsken pelännyt! Ei ollut uskaltanut tulla pihalle. Oli kuulostanut ja katsellut, mitä se Aapeli tuvastakin arvelisi.

Ja vielä enemmän oli hän pelännyt ja ollut suutuksissaan, kun näki Maunon Pertan tervehtivän ja lähentelevän Muttista niin hepenissään. Nyt saattoi Pertta Kinnunen alkaa parjata Käkriäistä ja ärsyttää Muttista häntä vastaan. Haukkua hänen laiskuuttaan ja kertoa hänen viime retkistään, ja kuinka hän oli sattunut puhumaan Muttisesta ja Muttisen neidistä.

Käkriäinen ei tiennyt, mitä tässä kiireessä tehdä. Pysyi siellä nurkan takana keinoa miettiäkseen. Mutta tarkoin koetti hän pitää korviaan höröllä, että kuulisi alkaisivatko Pertta ja vihastunut Mauno puhua herralle hänestä.

Viimein ne olisivat voineet alkaa. Neitihän tiedusteli saunaa: silti olisi puhe saattanut johtua siihen, että saunassa täällä asutaan, ja että Juutas oli, paitsi kuhnaillut, pullikoinut selän takana jos jotakin. Siksi oli Käkriäisen saatava kiireesti ilmaistuksi Maunolle, että jo hän nyt ymmärtää ja on taipuvainen, ei häntä enää tarvitse Muttisen Aapelilla kurittaa.

Tällä hetkellä on Käkriäinen melkein pä varma, ettei Mauno Kypenäinen enää häntä syö. Sillä tavalla se hymyili vastaukseksi. On se toki leppyväinen mies. Käkriäisestä tuntuu kuin rautavanne olisi pudonnut hänen vatsaltaan. Jälleen on kaikki hyvä. Muttinenkin on vielä toistaiseksi lupsakkaa miestä. Ei tässä nyt vielä ole hätää...

Kun tuo Maunon Perttakin pitäisi suunsa kiinni!

Tai ehkäpä se ei vielä tiedäkään asiasta? Ehkei Mauno ole häntä ennättänyt yllyttää?

Pertan tähden täytyy nyt osata jutella niin, ettei se saa suun vuoroa. Ja jutella Muttiselle hausvasti: sellaisesta se on mielissään.

Käkriäinen istahtaakin sängyn reunalle ja rupeaa juttelemaan, kuinka täällä on talvi mennyt. Ja siinä hän innostuu ja pakinoi, että kyllä tässä kaikki meneekin hyvin, kunhan jaksetaan kotvia. Ja vaikka nämä maat ovatkin louhaiset ja kovaperäiset, niin kyllä ne kasvavat ... kun osaa panna kasvamaan! On se tuo ruiskin melkoista ... näkyy olevan. Ja toukoviiljat ovat... Ja potatti. Mutta tupakkahan se vasta röysää, että hehe... Joten kaikki kyllä... Kun niille mättää niskaan sontaa. Ja ... sitähan nyt saa, jos vain noilla elukkeilla olisi tuuri. Mutta sontaa: ei niistä paljoa ... vielä näin vähistä. Ja lehmien sonta ... ei parhainta. Mutta lisätä niitäkin pitää, että saa karjanaineita myytäväksi. Ja lisätä niitä voi, kun rakentaa kuntoon sen suon Putkinotkon lammen rannalla. Ja sen saa kuntoon, kun laskee lammen vettä, porauttamalla ojan auki järveen. Ja sen hän tekee, Käkriäinen, kunhan tässä... Ja se on toinen aihe ... kunhan tässä vielä rehlehtierataan, minne päin se oja oikein kiertää. Se menee kuin kanan suoli. Niin, ja sitten tynämenttiä. Ja sitten se on toinen luokka ... ja toinen kohtalo. Ja kun kivet on kaikki rehlehtierattu ... niin minkäs liikituksen tämä tekee!

Käkriäinen ajattelee:

Antaahan Muttisen itsensä ensin alkaa tuosta tuvasta, jos alkaa. Näkeehän Muttinen itsekin, että se on sellainen.

Mutta jos ei Muttinen Juutaksen juttelulta oikein pääsisikään juttelemaan, niin eipä hän tunnu siihen pyrkivänkään. Hän hymyilee vain. Ja se ihmetyttää Käkriäistä. Ei sano Muttinen mitään.

Hän on näet kuullut nämä Juutaksen hupaiset kehumiset ja tarinat ja lupaukset kymmenisen vuotta. Joka kerta tänne tullessaan. Tietää, ettei niistä ole sen kummempaa, tuon veitikan tarinoista. Muttinen kuuntelee kauan myhäillen ja silmäluomet lupallaan. Joskus katsahtaa hän tarinoivaan ja syljeskelevään Käkriäiseen, niin kummallisesti, kirkkain ja lempein silmin.

Noin viidentoista minuutin päästä sanoo herra Muttinen:

"Kas ... niinhän sitä pitää yrittää... Mutta: se saunahan se pitäisi! Sepä se olisi poikaa tänä iltana! Se on tässä höyrytettävä. Kyllä kai tässä sitten vaivoista sovittaisiin."

"Vaivoistako?" huudahtaa hänen puheeseensa Käkriäinen. "Johan nyt! Ei ... kuin sauna röyhäämään!"

Vai maksut tässä! Sauna ... mikäs ... valmishan se on. Kuulkaa te, pojat, Topi ja Jopi siinä. Se on heti mentävä hakemaan saunapuita. Ja se on otettava leppiä ... kuivia. Niin tulee kitkaton löyly, herralle. Niitä kaatuneita leppiä aina vaan ... kuten minä olen aina sanonut, että kaatuneita. Ei saa ottaa pystystä..."

"Niin justinsa!" huudahtaa myöskin Rosina. "Jopi ja Topi! Alkakaas lentää metsään. Kuin tulen kipinät. Ja ... missäs ne ovat ne leivänpaistopuut? Sadastiko teitä täytyy pökyyttää. Joko te ne toitte...?"

Pikku Jopi sanoo inisevällä äänellä:

"Enhän ... niitä yksinäni. Kun Malakko ja Sanukka tappelivat. Ei Sanukka lähtenyt hakemaan."

Pikku Sanelma inttää:

"En mie lähde."

Juutas Käkriäinen ärjäisee:

"Mikä se on ... ettet lähde. Odotapas ... kun minä ... höyhennän..."

Käkriäinen nouseekin, mutta ottaa siinä uuninreunalta mällin ja pistää poskeensa. Sitten hän örisee:

"Sanelma; eikö sitä ole neuvottu ... että se on nuorten toteltava aina!"

Pikku Sanelma jatkaa:

"Varvas on poikki. Eikä ole kassaraakaan."

Käkriäinen kysyy:

"Häh? Kassarallakos te uunipuita?"

"Niin", vastaa hänelle Jopi. "Kun Malakias sillä meinasi."

Paksuposkinen Topi tyrskähtää nauruun. Hänen kanssaan yhtä aikaa örähtää Käkriäinen:

"Malakkoko? No se on sen ... tyhjiä ... ja minnekäs se kassara, Sanelma? Eikö ole kassaraa? Ja Malakiaksella oli. Mitäs loruamista se..."

Pikku Sanelma vastaa:

"Malakko hautasi kassaran."

"Hautasi?" toistaa Käkriäinen.

"Nii-ni!" vahvistaa pikku Jopi. "Pisti hiekkaan ... että Sanukka saisi ruostetta haavaan."

Muttinen huudahtaa hämmästyneenä:

"Ruostetta haavaan?"

Jopi sanoo:

"Niin ... kun se haavan puraisikin."

"Se on tuon Juutaksen konsteja. Juutaksen! Juutaksen!" hoilottaa Maunon Pertta. "Mutta siitä tulee verenmyrkytys! Myrkytys!"

"Joutavia ... minunko?" sanoo Käkriäinen hämillään. "Kaikkia ... se Malakias. Eikä niitä ... saa työaseita sillä tavalla jättää! Eikö sitä ole sanottu senkin seitsemän kertaa, että ne on pidettävä paikoillaan ... kalut? Kaikkia pirkuleita! Hautamaan kassarat ... kyllä minä Malakiaksen ... harjakset pitäisi nyhtää..."

"Vai harjakset!" naurahtaa Muttinen.

Pikku Sanelma kertoo kassaran hautaamisesta, ja Maunon Pertta kuvailee verenmyrkytystä. Neiti ihmettelee. Repekka ja Ester kinastelevat karamelleista. Jopi kahistelee nurkassa niitä papereita, joissa Rosina toi tavaroita kaupungista. Topi telmää Hurjan kimpussa, joka ärähtää ja väistelee. Yleisessä hälinässä selittää Rosina neidille:

"Eihän tuota tiedä ... myrkytyskö mokomaan... Jos lienee pieni naarmu tytön varpaassa. Paranee se muutenkin, vaikka se on ihan totta, että se ruostekin... Toissa talvena Malakiaksen jalan, kun se löi kirveellä polveensa..."

"Kuinka ... ruosteko paransi?" kysyy neiti.

Rosina vastaa:

"Niin, se lienee. Tervan seassa. Tuli vielä jalka, neljä viikkoa oli Malakias sen tähden sängyssä. Mutta eihän tuota nyt ruostetta tarvitakaan. Onhan täällä muutakin rohtoa, kolotiita ja ... korpinfrasvaa, hihii. Sanoi apteekkari olevan sen haavoillekin. Ja sitä kun nyt työntää Sanelman varpaaseen... Mutta nyt se onkin puiden tultava metsästä! Menköön Topi, jos ei Sanukka varpaaltaan. Mutta Ananias, se heinä! Heinä! Hevonen odottaa."

Jopi inahtelee:

"Malakko oksentaa rannalla. Ei me kahden kesken Topin kanssa."

Maunon Pertta huutaa:

"Matorohtojen päälle söi mahan täydeltä!"

"Niistä nyt puuha tuli, niistä rohdoista!" siunailee Rosina.

Juutas Käkriäinen mörähtää:

"Arvasinhan minä sen."

"Mitä ... arvasit?" kysyy Rosina.

"Arvasin vain", jatkaa Käkriäinen. "Että ... mitä niistä sellaisista..."

Muuta hän ei sano, vaan jatkaa toisesta asiasta:

"Mutta ... pitänee tästä minun lähteä sitten puuhun..."

"Juutas Käkriäinen kun kapuaa puuhun", nauraa sorakielinen Topi.

"Suu kiinni!" ärjäisee Juutas Käkriäinen. "Puita hakemaan ... minä."

Muttinen kursailee, että sellainen puuha nyt taisi tulla näistä puista, mutta kyllä se sauna olisi mukavaa.

"Puuha ... jopa tämä", torjuu Rosina Käkriäinen. "Mutta ei sinulla, Juutas, ole menemistä! Ne heinät, pirulainen, heinät! Eikös täällä ole kasakoita metsään ... meidän talossa... Se on nyt mentävä, Jopi ja Topi. Kirves mukaan, kyllä tämä Topi jo kirvestä heiluttaa ... kaiken talvea se hangessa vaikka paljasjaloin! Mutta kenenkäs heille nyt lisää? Menköön Saara. Eikö sillä Malakiaksella ole aikaa oksennella metsässä? Kuka sitä rohtoja potemaan? Topi ja Jopi, se on mentävä! Ja sen pitää käydä kuin luomisen työ."

Sitten jatkaa Rosina neidille hiljemmin, mikäli mökin hälinässä voi:

"Ja Maunon Pertan Sanelmahan se lähtenee saattamaan huvilalle. Vai mitä, Pertta? Leja tarvittaisiin niityllä ... siellä se on. Sinun Sanelmasi joutanee."

"Joutaa se, joutaa!" ääntää Pertta. "Ja jos ei jouda, lähden minä herrasväen tavaroita kantamaan. Missäs se meidän Sanelma on? Sanukka! Kinnusen Sanukka!"

Tämän huutaa Pertta portailla.

Iso Sanelma vastaa hänelle saunan ovelta. Pertta huudahtaa silloin, että hänen on lähdettävä saattamaan herrasväkeä huvilalle, kantamaan niiden tavaroita.

Pertan Sanelma on siihen aivan valmis. Hän alkaa jo tulla.

Mutta ennenkuin hän pääsee alaveräjälle, käännyttää Saara hänet takaisin. Saara ehdottaa kodan ovelta:

"Sanelma, annahan kun minä menen."

Saara on maannut saunassa päankivistystään, kunnes Pertan Sanelma toi hänelle Rosinalta sellaiset terveiset, että hänen olisi lähdettävä niitylle. Eipä Saara niistä terveisistä välittänyt. Laskeusi tosin

lauteilta ja tuli kotaan. Istahti kynnykselle, ja alkoi haukotella. Katseli känsäisiä käsiään, ja sanoi Kinnusen Sanelmalle, että känsät ovat rumia. Jos tästä pääsisi laivaan, ei se passaisi pitää känsiä sormissaan. Hän oli käynyt kaupungissa yhden laivankapteenin puheilla. Ja se ... lupaili hänelle teeterskan paikkaa.

Kiukkuinen on Saara itselleen, että hän lähti Persikan kanssa sellaisille retkille. Ei se Persikka puhunutkaan koko teeterskan paikan hommaamisesta sitten sen enempää kuin oli puhunut menomatalla kaupunkiin. Eikä Saara kometioissa eikä muualla muistanut sitä häneltä enää kysellä. Ja Lutmitvuorelta täytyi Persikan joutua kesken laivaansa. Hän jätti Saaran vuorelle istumaan. Pian piti Saarankin juosta laivaan ... ei ollut rahaa jäädä enää kaupunkiin.

Nyt Saara odottaa, että Persikka kirjoittaisi hänelle.

Saunan kynnyksellä hän selitti Pertan Sanelmalle, että kun tulisi ukkosensade, niin sitä kun ottaisi kalliolta vettä ja sillä voitेलisi, niin känsät lähtevät... Isäkin tietää.

Yhtäkkiä tohahti sitten Muttinen rannalle. Ja Saaralla oli Muttisen leipäsuden kengät! Saara meni saunaan, veti kengät jalastaan ja pisti ne penkin alle, kuivuneiden vastojen taakse.

Nytkin Pertan Sanelman kanssa jonkin kuivan sanan jutellessaan on Saara miettinyt mielessään, kuinka hän saisi nuo perhanan kengät takaisin huvilalle. Siksi huutaa hän Sanelman veräjältä takaisin, ja ehdottaa hänelle:

"Anna kun minä menen sinne huvilalle. Me ... kun ollaan niin ystäviä sen neidin kanssa..."

Pertan Sanelma on aina valmis melkeinpä mihin tahansa.

Saara riisuu kodassa punaiset sukkansakin ja lähtee pihalle.

Siellä menevät jo Rosina ja neiti alimmaiseen aitaan, ottamaan maitoa ja kermaa.

Juutas Käkriäinen hyörii keskellä pihaa ja mörähtelee, missä niitä on kalakontteja, että hän saisi kaivaa herralle potatteja.

Saara juoksee neidin luo, kättelee ja sanoo, että hän tuleekin huvilalle auttamaan.

Muttinen seisoo jo portailla, valmiina lähtemään.

Mutta Saara lyykistää Muttiselle ja rientää tupaan. Siellä hän etsii jotain, niistä papereista, joissa pikku tyssien mekot tuotiin kaupungista. Hän näkee Topin käsissä tyhjän paperipussin. Topi sanoo puhaltavansa sen henkeä täyteen ja ampuvansa. Saara keksii virkkaa, että neiti käski häntä noutamaan sitä pussia. Silloin antaa Topi sen Saarelle.

Paperipussi kainalon alla juoksee Saara sitten takaisin saunalle ja pistää siihen Muttisen neidin kengät. Pussin työntää hän lihavaan poveensa.

Muttinen ja neiti kulkevat pian rantaan. Heidän perästään lähtee Saara, kantaen maitokannua. Pikku Sanelma ja Jopi ovat jo rannalla moottoriveneen luona. Saunan nurkalla tervehtivät herra ja neiti isoa ja hymyilevää Sanelmaa. Hurja häärii Ananiaksen kintereillä aittojen luona.

Rosina jää pihalle. Hän huudahtaa Maunolle, Maunon Pertalle ja isolle Sanelmalle, kun menijät ovat kadonneet saunan taakse:

"No nyt sitä sinne ... niitylle! Ja Mauno, Mauno! Joko se...?"

Rosina menee lähemmäksi Maunoa.

Mauno vastaa:

"Jo suostui. Hyvä tulee ... ole huoletta."

"Hihii!" nauraa Rosina. "Tulehan, niin jutellaan ... miten se sitten tehdään..."

Rosina rientää hevosen luokse ja alkaa ajaa. Pikku Repekkä kiukkuaa hänen mukaansa, ja vielä kovemmin määkii Luukas tuvassa. Rosina käskee Esterin vaalimaan sitä, kunnes hän tulee noutamaan lapsen niitylle. Käkriäinenkin lohduttelee pikku Repekkää, kaivaessaan perunavaossa niin että multa tuprahtelee. Ananias tuo kontin ja alkaa myöskin kaivaa. Hurja tunkeutuu hänen käsiensä väliin nuuskimaan päästäisiä.

Muttinen, neiti ja Saara joutuvat rantaan. Siellä istuu Malakias yhä katselemassa moottoria, hiukan kelmeänä. Konetta on Malakias katsellut pitkät ajat. Ja sitten on hän tarkastellut koivuisia lautoja, joista

olisi tehtävä tälle monttöörille oikein hyvä laiturin. Mutta yksi niistä laudoista on ollut haapainen.

Nyt örähtää Malakias Muttiselle:

"Tuo tuossa ... se on haapalauta ... olkoonpa mikä tahansa."

"Mikä?" kysyy Muttinen.

"Kun ... lienevät myyneet ne kaikki koivuisina teille ... petkuttajat."

Aapeli nauraa.

Topi juoksee selkä kenossa rantaan, ja Ananiaskin lönyttää pihalta, tuoden perunakonttia. Ananiaksen perästä lynkkäisee itse Juutas Käkriäinen, oikein iso peruna kädessä.

Moottori sysätään syvemmälle Käkriäisen käsien voimalla, ja Muttinen kääntelee sen järvelle päin. Neiti asettuu kermapullo kädessä perään. Moottori alkaa purskuttaa ja lähtee... Kiittää jo kaukana.

Kun moottori sutkuttaa niin etäällä, ettei puhetta rannalta kuulla, kääntää Ananias takalistoaan järvelle ja narahuttaa. Hän sanoo:

"Hyh, se on sitä ... porvaleita."

Kahdeskymmeneskahdeksas luku

Putkinotkon huvila on kummulla, lahden perukassa, pitemmän kuin mökin lahti.

Huvilasta kuuluu nyt ovien naukumista ja pöytien ja tuolien kolinaa: Lyygia niitä siirtelee. Mutta Muttinen itse kaivaa onkimatoja rannalla, saunan takana.

Tuossa lähellä kelluu moottori, leveä kuin munankuori. Siitä on laudat purettu kevätjäiden rikkomalle laiturille ja tavarat kannettu sisään.

Aapeli Muttinen on ennättänyt kotoiseen asuun. Entisestä ei hänellä ole jäljellä muuta kuin sankalasis päässä. Ei kauluksia, tuota korvettavan tornia. Eikä äskeistä juurihattua isossa ja neliskulmaisessa päässä, tai muutakaan päähinettä tällä hetkellä. Sillä Putkinotkonkin asuun kuuluvan hattunsa on hän heittänyt tuohon haavantaimien juurelle, joiden latvat paistavat punaisina kuin häränveri. Tämä hattu, joka on leveä kuin pieni sateenvarjo ja jossa on korkea ja suppilomainen pohja, missä lienee syntynyt: Pampas-aroilla, ja sieltä Muttisen päähän kulkeutunut.

Kuitenkaan ei Aapeli anna auringon paistaa suoraan kaljuun päälakeensa, hopeanharmaiden haivenien ympäröimään. Auringonpiston varalta on hän sitonut päähänsä kirjavan nenäliinan. Takkiakaan ei Aapelilla ole, vaan hän on ripustanut sen noihin samoihin haavantaimiin: jonkinlaisen valkean koltin taikka paidan, jonka kauluksessa ja hihansuissa on punaisia kukonkuvia.

Hänen paljailla ja lihavilla hartioillaan, joihin isorokko on aikoinaan jättänyt lovia, nuorena poikana, köyhien vanhempien mökillä, hänen kyyristyneillä hartioillaan näkyvät nyt ainoastaan vaaleanpunaiset olkaimet. Selkäänsä soisi hän nyt päivän oikein kylvettävän, viimeinkin tänne maalle tultuaan. Ja kyllä se kylvettääkin, vaikka on jo iltapuoli pitkällä.

Aurinko paistaa lahden oikealta rannalta, lepikon ylitse. Ei se enää häikäise hopeisena tulioukkona silmiä, niinkuin kaupungista tullessa, vaan läikehtii valkeana ja kellertävänä. Ja se tapailee jo kiekon muotoa. Mutta vielä käy selkään lämpimästi, kun Muttinen siinä kyyköttää, virsut ja vanhat housut jalassa, engelskannahkaiset, käänellen kiviä ja puolimädänneitä lastuja. Vilkaastipa pyörähtelee silloin hänen nenänsä, hänen katsellessaan matoja harmain silmin, joiden ilme on surumielinen ja hiukan ällistelevä.

Ei niitä matoja nyt paljon löydykään, kuivien ilmojen jälkeen. Muttisen Aapeli murahtelee itsekseen:

"Olisi pitänytkin ottaa Topi tai Jopi näitä tonkimaan..."

Mutta kun hän saa punaisen madon hännästä kiinni, niin hän murisee:

"Kah, tule pois. Sellaista se on maailma: toinen kiskoo toista separosta ... pyytääkseen kolmatta syötäväkseen. Koiramaista... Ja nyt se katkesi, phyi... Vai possu taas, vai niin muka!"

Viime sanat äännähtää herra neidilleen, sillä huvilan kuistilta on kajahtanut Lyygian huudahdus:

"Missä on minun iso possuni? Minun pieni elefanttini? Minun tuomioherrani?"

Muttinen hörähti siis vastaan:

"Vai niin on! Eikös...! Sika täällä on, iso sika. Ihminen täällä kaivelee lieroja..."

Sitten keräytyykin matoja tarpeeksi. Sillä ei Aapeli aiokaan monta kalaa saada. Eikä niitä siellä lammessa olekaan suuria, sen hän kyllä tietää ennestään. Ainoastaan huvikseen hän aikoo nykiä muutamia kolmen tuuman pituisia ahvenia, mustia ja punaeväisiä, taikka pieniä ja ruotaisia lahnanparkkeja, jotka maistuvat kuitenkin hyvältä hienoksi keittoon jauhettuina ja kananmunilla höystettyinä. Mutta myöskin Lyygian huviksi hän mieli ongelle, koska Lyygia on kaiken talvea puhunut Putkinotkon lammella onkimisesta, muistaen sen viime kesästä... Putkinotkon tumman ja lumpeisen lammen.

Niin ajatellen peittelee Aapeli kiemurtelevat madot rutaisella mullalla monet kesät palvelleeseen matolaatikkoonsa, koivusta muinoin veistämäänsä. Se matoastia on varustettu juoksevalla kannella niinkuin koulupoikien ja -tyttöjen penaali. Oli se nyt säilynyt tuossa saunassa kuten vene ja muutkin vehkeet ... paksun rautarassin ja ison munalukon takana. Säilynyt Putkinotkon pojan-rasseilta ja toisilta hupaisilta Käkriäisiltä.

Aapeli nousee penaali kädessä pystyyn ja katselee lahdelleen. Lahden toinen puoli on jyrkkää louhikkoa. Sillä puolella läpättävät hiljaa suuret ja kalpeat haavat. Ja siellä kulkee polku, jolta hän aikoinaan raivasi pois pahimpia kiviä, potki ja kieritteli syrjään ... vuosia sitten. Se polku vie niemeen, milloin aivan veden äyräällä, milloin kiiveten ylös rinteille.

Niemessä on pieni poukama, jossa on hienoa hiekkaa, keltaisempaa kuin kulta: mainio auringonkylpypaikka, kuumien kallioiden ja kanervikon vieressä. Ja siellä, sen hietikon edustalla, välkähtelee uimavesi, Saimaa, kuultavana kuin kristalli.

Mutta lahden toinen ranta on sileä ja kasvaa lepikkoa. Se lepikko painuu nyt iltapuolen siimekseen.

Keskeltä lahtea näkyy autereinen järvi. Kolmen kilometrin levyinen salmi, jonka takana on asuttuja seutuja. Taloja ei näy: ne ovat rantametsien kätkössä. Koko seutu tuntuu salaperäisen kauniilta noissa autereen pehmoisissa harsoissa. Taivaan reunalle nousee vaaleanpunaisia pilviä. Värit ovat vaaleanpunaista ja violettiä ... melkein imelät.

Hiostavaa on...

Mutta eipäs nukuta yhtään ensimmäisenä iltana Putkinotkossa! Niin hyvältä tuntuu ilma, joka tuoksahtaa jo hiukan viileältäkin täällä rannalla.

Sitten sovitellaan matolaatikko saunan salvaimen juureen, jota vasten on asetettu pystyyn kaksi ongenvapaa: toinen paksu ja tuomesta leikattu, toinen lyhyempi ja merenruokoinen. Siinä huomaa Aapeli nurkan juuressa maassa myöskin poltetun jotain: puoleksi palaneita risuja. Kivijalkakin on vähäisen mustunut. Muttinen ajattelee:

"Mikäs siinä on rakovalkeansa pitänyt, koirankuonolainen..."

Hän rapsuttaa korvallistaan.

Sitten lähtee hän menemään asumukselle, ottaen kuitenkin ensin mekkonsa ja hattunsa ja pukeutuen niihin. Tuon rohtimisen ja ryssänmallisen mekkonsa ja hyvin leveän hattunsa.

Siinä on tie, rannalla melkein nurmeen peittyneet, mutta selvempi ylempänä kuivalla penkereellä. Se nousee ensin kiviaidan luokse, Käkriäisen tekemän, jota on valmiina osa alareunaa ja muutama syli toista kuvettakin. Muu aita on vielä tilapäistä säleaitaa, huvilan ensi vuosina kyhättyä, paikoin jo vihertäväksi muuttunutta.

Kiviaidan takana on kuolleita omenapuita, jotka hän istutti tänne huvilaa rakentaessaan ja jotka pakkanen on hävittänyt. Siinä ne harrottavat mustina ja kuivina.

Ah, mikä joutava touhu oli niitä istuttaessa... Ja suojellessa hiiriltä ja jos joiltakin...

Ja sitten ne tuhoutuivat ... niinkuin kaiken on aika tuhoutua.

Pitäisi ne kuitenkin hakkuuttaa pois, muistuttamasta niistä ajoista, jolloin monet haaveet vielä olivat kauniimmat kuin nyt.

Sillä täytyyhän ihmisen elää, koska on kerran syntynyt.

Mutta vaikka omenapuut ovat kuolleet, niin onpa nurmi noussut niiden ympärillä! Ei näy Juutas Käkriäinen joutaneen tänne tekemään heinänsäkään, sillä kyllä hän täältä sen tehdä saa. Ja tekisi sen luvattakin.

On nurmea!

Ja on kukkia...

Sillä on taas kesä ... lyhyt...

Sitä koreutta!

Vihreää ja valkeaa, ja sinistä!

Paitsi päivänkakkarat, nuo keltaisin vuohensilmin katselevat, täyttävät nurmikon harakanhatut ja kissankellot. Ja hirvenkellot, joiden sini on vielä tummempaa kuin muiden kellokukkien ... ihan punaisensinistä. Ja onpa siinä toisten kukkien varassa kiipeilevää hiirenhernettäkin, heleän ja punertavan sinistä.

Moisessa valkean ja ruohonpäisen ja sinisen sekavuudessa, jota pursuaa kuin runsaudensarvesta, pilkistelee sieltä täältä vielä apilaita: tummanpunaisia palleroita, pehmeitä ja mehukkaan näköisiä. Ja on joukossa valkeitakin apilaita, kellertäviä kuin kerma.

Ja ampiAISilla on nyt ynisemistä ja puuhaa!

Heinäsiirakat sirittävät helteisellä rinteellä.

Entä tuolla tuota keltaista loistoa! Niinkuin vaskisia pilkkuja ruohikko täynnä: leiniköitä ... melkein kuin kultaa. Mutta kylmänväristä ... kuten kullalla rehentelevän ihmisen sydän on kylmä. Nämä toki ... vain kukkia.

Vielä kauempana on angervoita... Ja kiviaidan vieressä putkia, joista Käkriäisen pojat saavat pian kumeasointuisia toittottimia. Angervoista käy väkevä tuoksu. Ja mikäs tämä haju sitten olikaan? Aapeli vetää sitä ahnaasti nenäänsä, ja katselee, mistä se tulee. Imelä haju, sellainen että kaivaa sydänalaa. Se on hunajan hajua. Onkohan se tyttö avannut hunajapurkin verannalla? Vai apilaistako se lähtee... Tai kanervista tuolta kankailta? Mutta eiväthän kanervat vielä kukkine? Tuskin tuntuva ilmavirta kantaa sitä tuoksua, ja se herättää ihan hunajanhimoa... Hunajaa vehnäleivälle levitettyinä, ja kahvia kerman kanssa.

Kah, tuolla ovat tervakukkaset ennättäneet jo kukkia. Kuinka niitä oli siellä, kuivalla rinteellä, viime kesänäkin. Punaisena mattona ne paistoivat ... aniliinin väriset. Kuin mitkäkin Turkin sultaanit... On sitä joskus meillä väriä! Nyt tiukkuu kukkien varsista ruskeaa tervaa.

Mutta onpa sitä itämaalaista komeutta vieläkin Putkinotkossa!

Tuossa rauniolla nousee pensaina horsmia, purppurassaan.

Sitten, lähempänä rakennuksen ympyriäistä kumpua, tulee kivistä ladottu pengermä, jonka reunassa on siperialaisista hernepuista tehty pensasaitaus.

Hernepalot riippuvat kuin mitkäkin pikku kalat rihmassa ... siinä aitauksessa.

Aidan takana on karviaismarjapensaita, homeen hävittämiä. Mutta Putkinotkon pienokaiset ovat popsineet punaiset viinimarjat. Tarvitsevathan ne lapset sellaisia. Ja ovatpa he jättäneet Aapelille kaikki mustat ja suuret viinimarjat, hänen parhaimmat herkkunsa. Niitä hän nyt maistelee ja ihailee, nostellen pitkiä ja raskaita oksia.

Mutta sitten hän tähystää pientä huvilaansa, jonka pääty kohoaa syreenien ja korkeain koivujen välitse. Kauan sitten ne syreenit tänäkin kesänä ovat jo lakastuttaneet valkeat ja siniset terttunsa. Mutta yhä sakeammaksi on tullut niiden kutoma lehtinen verho.

Taivas on loistavan sininen. Ruskea ja punainen on huvila, ja kiiluupa siitä sinistäkin: vanhanaikaisesti leikkailtu kuisti ja ikkunanlaudat ovat ryssänsiniset.

Aurinko läikehtii lempeästi. Täällä on hiljaista, linnutkin ovat nyt vaiti, niin on ilma paahteinen.

Sirkat sirittävät eteläisemmän päädyn kohdalla koivuissa.

Ne koivut olivat korttelinpaksuisia silloin kun tämä huvila tehtiin: notkistuivat kärrynaisojen

sysäyksistä, työmiesten ajaessa lautoja rinnettä myöten ylös. Nyt ne ovat korkeita: niiden huiput kohoavat paljon yli päädyn harjan. Linnunholkit ovat tarkasti kätkeytyneet niiden rehevyyteen.

Mutta tuolla toisessa päässä on petäjä, jonka oksia hän karsi silloin, toistakymmentä vuotta sitten. Petäjä oli melkein hänen kokoisensa. Nyt se ulottuu räystäään tasalle... Ja tummahäntäiset oravat pilkistelevät sen oksilta Lyygian kamariin.

Ja tällaisesta paikasta, jossa on vettä ja suurta erämaata ... kaikki suomalaiset rakastavat sellaista ... tällaisesta paikasta oli hän saattanut olla poissa taas tämän kesän! Putkinotkosta, jonka hiljaisuutta ei häiritse muu kuin joskus mökistä korkean vuoren takaa kuuluva kiljunta. Mutta saapa siitä mökistä sen sijaan — nykyään, kun Juutas on hommannut viinoilla itselleen karjaa — maitoa ja voita ja kalaa. Ahkeralta ja reippaalta Rosinalta ja sellaisissa kaupoissa ystävälliseltä Juutakselta. Ja kaupungista lähtee makeita vesikunoita ja viikunoita.

Poissa koko kesän, virittämästä rippumattoaan keinuvien puiden väliin. Seurustelemasta lihavien unien ja kirjojensa parissa.

Ennenkin oli hän ollut täältä poissa kesiä, saatuaan tuskin asumuksensa kuntoon. Joskus ei ollut löytänyt oikein mieleistensä emännöitsijää. Toisen kerran oli jokin hamekansan-juttu vienyt hänet kesäksi muualle, vieraisiin kaupunkeihin. Mutta enimmäkseen oli hän jäänyt pois täältä noiden rahojen vuoksi: kootakseen niitä lisää, rahoja. Niinpä tänäkin kesänä oli pitänyt kohottaa ne pankkitalletukset puoleentoista sataan tuhanteen. Ja sen on pullea Apeli tehnyt.

Mutta tämän jälkeen hän ei niitä kohotakaan, sen hän on päättänyt. Niinkuin usein ennenkin, minkä jälkeen on kuitenkin kohottanut. Mutta nyt se on viimeinen kerta! Pitää tilitellä laskuja elämän kanssa ennen kuin ihan vanhuus tulee. Hän on jo neljä vuotta vaille viidenkymmenen. Pitää nauttia siitä, mitä vielä saa. Pitää köllötellä syrjässä.

Jos missään näkee hän vanhuutensa Putkinotkossa, sillä joka kerta, kun hän tulee tänne, ovat puut kasvaneet, ja muistot haastelevat täällä hänelle yhteen paikkaan kasaantuneina.

Tuolla oikealla norossa on pieni puro, johon Aapelin kainaloystävä Lauri Falk aikoinaan rakenteli leikkimyllyjä, nuorena ylioppilaana. Siihen aikaan oli Lauri täällä yhden kesän yksinään, asuen mökin entisen vuokralaisen aitassa, sillä huvilaa ei ollut vielä tehty. Lauri-veitikka oli ikäänkuin Aapelin pehtorina, kuten he kujeillen keskenään puhuivat. Muttinen ei tänne joutanut, koska hänen piti ansaita kaupungissa rahoja huvilan rakentamista varten. Se Lauri kaivoi tänne kuoppia, joihin sitten omenapuut istutettiin. Neljäkymmentä syvää kuoppaa. Sitäpaitsi kylvi hän tänne tulevan huvilan lähistölle unikoita: kylvi puoli kiloa. Syyllä siis Lauri kehuskeli ihmisille kylväneensä Muttisen pehtorina ollessaan kaikki Putkinotkon hovin pelot valmuiksi. Ja pitäjällä ja kauempanakin kerrottiin, että niin muka oli asianlaita. Sitä huhua he kaksi levittelivätkin.

Kas tässä on vielä muutamia valmuja niiltä ajoilta. Ainoastaan muutamia ... verannan vieressä, suuria kuin Juutas Käkriäisen luja kämmen. Ne kukkivat nyt juuri, viisi kuusi päivää, sitten varisevat.

Ja missä on lempeä ja haaveellinen Lauri? Missä lienee... Ulkomailla...

Niin on muidenkin tuttavien, jotka kirjoittivat vuosien takana nimensä ja päivämäärän huvilan kuistin seinään, käydessään siellä tai jäädenkin muutamit ehkä sinne pariksi viikoksi. Monet eivät ole sen yhden kerran perästä joutuneet sinne. Eikä eräitä ole enää missään: heidän silmänsä, jotka siihen aikaan loistivat täällä ryyppylasinkin ääressä, heidän kirkkaat silmänsä ovat sammuneet kuolemaan.

Mutta noiden menneiden ihmisten nimikirjoitukset jäivät Aapelin tervattuun seinään. Ne siinä ikäänkuin huokailevat, milloin hän katsoo niihin.

Naisenkin nimiä on verannan seinässä.

Senkin, jonka jalkojen juureen hän könähti täällä, pöksähti syksyn kuutamossa. Kuu paistoi suoraan keskeltä lahtea, kultainen ja kimaltava kuu. Siitä se tuli sitten hänen rouvansa. Kunnes he pian rupesivat riitelemään... Liian herraskainen se oli hänelle, maalaiskansasta syntyneelle. Eivät he lopulta ymmärtäneet toisiaan.

Ja kerran se kaatoi Aapelille piimää niskaan.

Vanhenevia ja katoavaisia ne ovat ihmisten tunteetkin.

Mutta elää täytyy. Ja uusia kuvitteluita tulee. Ehkäpä ihminen nyt, kun vanhenee, köyhtyy myös sillä tavoin, että osaa ymmärtää toista? Osaa ymmärtää ja rakastaa muka todella. Köyhtyessään rikastuu: muita rakastavaksi, ei ainoastaan itseään.

Kolme vuotta sitten oli hän kulkenut muka kihlaamansa kanssa tuolla rannan polkua, syyskuun verihaapain alla. Rakkaasti oli Fanny silloin häneen katsellut.

Mikäpä panee Muttisen nyökkäilemään alakuloisemmin kuin tirkistely tuonne lahdelle ja sille polulle päin! Mikäpä hartaammin tarttumaan kuluvaan hetkeen kuin katoaminen? Aika vajoaa Aapelin jalkojen alta niinkuin hete ... vajoaa mullalta ja viiniltäkin tuoksuva maa.

Lyygian ääni kajahtaa jälleen:

"Missä on minun mörköni? Minun elefanttini? Minun kultainen munani? Missä sinä olet?"

"Häh? Entäs missä minun variksenmunani?" vastaa Muttinen saman syreeniaidan toiselta puolen, jonka takaa vetreä neiti huudahti.

Sitten ilmestyy Lyygia syreenien aukkoon, kiviselle pengermälle, tyhjä vesisanko kädessä. Hänellä on nyt valkoinen ja mustajuovainen puku, vyöllä pieni esiliina, jonka nauhat ovat sidotut taakse isolle ruusukkeelle. Päässä myssy: pehmeillä pitseillään se ympäröi hänen punertavia ja iloisia kasvojaan. Puseron poviaukosta kuultaa tänään järvellä kiivaasti paahtunut rinta.

Hän tulee Muttisen luokse, ulottuen hänelle juuri olkapäähän. Heittäpä sankonsa nurmikkoon ja silittelee varpaillen nousten Muttisen rokonarpisia poskia ja katsoo hänen silmiinsä ruskein silmin, jotka vivahtavat tosiaan joskus hiukan vihertäviltä, niin että Aapeli nytkin sanoo:

"Mitä, minun variksenmunani?"

"Entä minun käpyni?" vastaa Lyygia. "Mitä kuuluu? Onko ... kullamuruni suruinen?... Miksi?"

"Ei, ei ole suruinen", vastaa Muttinen. "Mutta minnekä sinä olet menossa? Sinä kannat vettä. Miksi et lähetä Saaraa?"

Lyygia kiihtyy hiukan:

"Mokomaa. Juhlapuvussa ... kertoi tulleensa kaupungista, saaneensa emännöitsijän paikan Sandels-laivassa. Pyydäpä sellaista neitiä mihinkään. Närkästyi, kun käskin tuomaan puita liiteristä. Minua suututtaa, että se otettiin tänne? Parempi olisi ollut Leea. Tästälähtein teen itse kaikki, se on hauskaa. Saara ... milloin nojaa ikkunanlautaa vasten, milloin verannan kaidetta. Ja juttelee, kuinka isoja kukkia tuossa ruusupehkoissa on. Ja valkea pehko on ollut ihan täpösen täynnä! Mutta rastaat ovat muka syöneet täältä kaikki viinimarjat ja mansikat. Ja suutari Sinikanteleen pennut syöneet loput... ja Vaskilahden emäntä. Ei, minä en ole enää kesällä Putkinotkosta poissa. En."

Muttinen arvelee:

"No ... saathan sinä täällä ollakin."

Lyygia ihmettelee, että Aapeli aikoo tulla tänne, ja on hyvillään. Hän jatkaa:

"Ihan kohta saamme kahvia. Minä jätin Saaran katsomaan, ettei se kuohu. Hyvä oli sittenkin, ettei juotu siellä mökillä... En minä..."

"Niin, mutta", sanoo Muttinen. "Mutta jos sellaiset tarjoavat köyhemmät. Olisihan se loukkaus."

Lyygia myöntää kyllä, ja lähtee hakemaan vettä kaivosta, puutarhan alanurkasta. Mennessään lupaa antaa Muttiselle kahvin kanssa hunajaa ja ranskanpullaa.

Muttinen ajattelee, että sekö lieneekin äsken täällä niin hunajalle haiskahtanut. Hän katselee Lyygian keveää kulkua omenapuiden taakse. Oi, ihmeellistä, minkälainen hunajan haju täällä Putkinotkossa on...! Ja kuinka mukavalta tuo kulku näyttää: sellainen keppaiseminen, Lyygian hoikka vartalo, ja paljaiden jalkojen pienet, kiverät varpaat.

Kas nyt rientää Lyygia takaisin, ohimennessään hän nyökäyttää päätänsä, ja syreeniportista kadotessaan hän hyräilee taakseen katsellen:

"Kiikun, kiikun, kiikun...!"

Kun hän tulee keittiöön, seisoo Saara kyllä hellan ääressä, mutta kahvi on kuitenkin kuohunut pannun reunoille ja hellalle. Sehän vahinko! Juuri puhdistetulle hellalle! Voi nyt! Eipä Lyygia voi olla kysymättä, mitä Saara oli sille aikaa tehnyt? Saara väittää, että vesi oli loppunut potattikattilasta, kattila alkanut pihistä, Saara oli pelännyt, että emalji siitä irtaantuu. Ja kun hän oli nostanut potattikattilaa, silloin oli kahvipannu pursunnut hellalle. Kyllä se oli ennättänyt! Vaikka hän oli sen nostanut hellan reunallekin.

Lyygia ei virka mitään, sillä näkeepä hän, että pannu on kuohunut keskelle hellaa, jossa se yhä on. Nyt kaataa Lyygia raitista vettä selvikkeeksi pannuun ja pyyhkii pannunsa jälleen kirkkaaksi. Hän tökkäisee kahvelilla perunoita, ne ovatkin kypsiä. Sitten rientää hän kuistille kattamaan kahvi- ja ruokapöytää. Saara jää paikalleen seisomaan, mutta salaa hän katsahtaa, meneekö tuo neiti keittiön eteisessä olevaan konttoriin. Siellä oli Saarakin kahvin ryöpsähtäessä hellalle. Konttoriin perukkaan oli hänellä tärkeää asiaa. Lennätti sinne nuo neidin kengät. Heti Lyygian lähdettyä vettä hakemaan juoksi hän ottamaan ne keittiön portaiden vierestä, saksanheiden alta, jonne hän ne aikaisemmin työnsi. Repäisi nopeasti kengät paperipussista ja vei eteisen konttoriin. Pussin hän poltti, ja silloin kahvi kuohahti. Nyt ovat kengät ihan entisellä paikallaan. Viimein! Saara oli aikaisemminkin koettanut niitä sinne työntää. Kun neiti oli mennyt konttoriin, oli Saara lähtenyt hänen perästään, kenkäpaketti valmiina selän takana. Hän oli koettanut tunkeutua neidin sivuitse pimeään konttoriin, jonka avaimet ovat neidin taskussa, udellut ja ihmetellyt, mitä kaikkia tavaroita konttorissa olisi. Mutta neiti oli tukkinut oviaukon laajalla takalistollaan. Saara koetti pujahtaa sisään hänen kainalonsa alitse, neiti sysäsi hänet takaisin ja sanoi, että mitä asiaa Saarella sinne on. Tuskin Saara sai pakettinsa toistaiseksi piiloon.

Mutta nyt: ei huomannut mitään...

Ja iloisena onnistumisestaan istahtaa nuori Saara, kun neiti tulee takaisin ja alkaa pestä astioita, keittiön tuolille ja kertoo neidille:

"Siinä se onkin toinen meno ... kun te täällä puuhaatte. Ei se sellainen se rouva. Mutta erossapa tuo jo on! Tapelleet olivat, natistaneet. Oli antanut Muttiselle selkään. Missähän se nyt lienee? Toisten miesten kanssa se kuului lentäneen ... ja tänne kun tuli, makasi puoleen päivään, ei muka saanut maata... Ihmekös se ... olisi tehnyt työtä. Vaan rötkötti. Ja sitä kun piti passata: minä olin vähän aikaa auttamassa. En minä sellaista... Kyllä se piikakin, joka tuli kaupungista, kyllä se sitä kirosi. Se kun keikkui valveilla kello kuudelta, ei antanut piikansakaan nukkua. Sellainen kiire oli herran kanssa riitelemään. Ja sitten päivällä makasi eikä saanut rauhaa muka missään..."

Näin juttelee Saara, istuen kädet takapuolen alla. Lyygia ei vastaa mitään, ja hänen sieraimensa värähtelevät, hän on hiukan mustasukkainen, että Muttisella on ollut vaimo. Ja samalla on hän ärtynyt, mitähän Saara hänestä itsestäänkin juoruaa, koska se tällä tavoin toisesta.

Eikä Saara lähde pois, vaikka Lyygia sanoo tulevansa yksinkin toimeen.

"Hyh", myhähtää Saara hänelle vastaukseksi, jatkaen kertomuksiaan, kuinka Muttinen ja se rouva morsiamena olivat olleet hyviä keskenään: metsissä olivat kaikki päivät kuljeksineet. Ja muuta, heh. Ja soudelleet...

"Eikö sinua tarvita kotona?" kysyy Lyygia. "Siellähän oli heinäkiire."

"Eipähän tuosta", vastaa Saara. "Usein se isä tekee heinää syyskuussakin, enemmän sitä vaan kuuluu tulevan..."

Lyygia sanoo:

"Mutta nyt saat kahvia. Ja mitä se tavaroiden kantaminen maksaa? Minulla on ... kiirettä..."

"Eipähän tuota tiedä..." vastaa Saara.

"No, se täytyy sanoa!" huudahtaa Lyygia. "Mielesi mukaan. Jaha, vai et tiedä. Minä kutsun herraa, hän saa maksaa sinulle. Ja ruuallekin hän voi tulla."

Lyygia katoaa. Salin ulko-ovelta hän huutaa:

"Hohoi! Sielläkö sinä olet, minun ryssäni? Minun tattihattuni! Tule ruualle. Ja Saara ... Saara tahtoo lähteä. Hänelle pitää maksaa. Ja katsopas noita keisarinkruunuja, miten kauniita kukkia niissä on. Ja miten kaunis tuo pensas on, särjettysydän."

Muttinen tulee kuistille, mekko housujen päällä ja leveä juurihattu päässä. Mielihyvällä näkee hän kuistin toisessa kulmauksessa ruokapöydän, puoliksi katettuna, valkealla liinalla peitetyn. Kahdet lautaset... Ja kahdet suuret kahvikupit, jotka ovat siniset ja koristetut kultaisilla kukkasilla. Mutta keskellä pöytää on putelissa suuria, punaisia kinnukkaruusuja.

Lyygia asettuu Aapelin eteen, kietaisee kätensä hänen paksuun kaulaansa. Siinä hän hyräilee ja suututtelee:

"Kun tuo Saara nyt menisi! Että saisimme olla ja syödä rauhassa. Ai, ai, ikäheiniä ... verhoavat kuistin niinkuin uutimet. Valkeita kukkia niissä ... kuin porsliinikukkia. Hellan-kuutis... Mutta maksa nyt

Saaralle..."

Aapeli lähtee sisään. Eipä mahdukaan hänen hattunsa ovesta. Kas niin, Lyygia pistää sen kuistin seinälle naulaan.

Salin ikkunoista on otettu pois sanomalehtipaperit. Lyygia tulee myöskin pieneen saliin. Tuossa on jo kirjava sohvaanukin pölytetty, mutta sohvaa ei Lyygia ole mitenkään jaksanut siirtää yksinään saliin. Aapelin kamari on jo melkein valmis. Keltajuovaiset uutimet heilahtelevat ikkunassa, ovesta käyvässä ilmanhengessä. Sänkykin on niin houkutteleva, sen valkeat raidit ja paksut peitot. Ja sängyn vieressä on pöytä, ja pöydällä lamppu ja pussissa rusinoita. Sekä kirjoja.

Mutta seinällä sänkyä vastapäätä on Muttisen jumala: Tolstoin kuva, paljasjalkaisen, pitkä rohdinpaita päällä ja peukatot yön alla. Siinä se seisoo kumarassa, pitkine partoineen.

Yöpöydän laatikossa on revolveri, jota Lyygia näyttää Muttiselle: että sekin on siellä varkaiden varalta. Muttinen sanoo:

"Niin, näitkösinä ... mökissä oli taas se mies? Se Rosinan veli ... linnassa istunut? Että Käkriäisillä pitää olla sellaisia omaisia! Ja muistatko, kuinka siellä istui kaiken viime kesää kummallisia miehiä? Mesopotamialaisia, muka marjamatkoilla. Mutta viinastahan ne Juutaksen kanssa... Ja muistatko, että se Sinikanteleen akka ... kertoi Käkriäisen uhanneen lyödä minua puukolla?"

"Mutta minäpä en anna lyödä!" huudahtaa Lyygia. "Minä ammun, jos yrittävät... Ja sellainen akka: juoruaa."

"Sinä? Häh? Sinä uskallat?" ällistelee Muttinen.

"Minä uskallan! Ja eihän se Juutas tosissaan. Se on häneltä sellaista kerskumista", sanoo Lyygia.

Muttinen arvelee:

"Niin, niin ... tosiaan... Ehkäpä se on sellaista häneltä, mutta tuo musta mies, hänen lankonsa. Hyi hemmetti! Ikävää on huono väli ... kansan kanssa. Ei, loppu tästä täytyy tulla. Ja minä aionkin sen tehdä... No, sen saat kuulla sitten myöhemmin. Pian tästä juttelemme..."

Nyt menee Aapeli keittiöön, rupattelee Saaralle ja antaa hänelle vaivaisen markan, koska näet Saara ei tiedä, mitä tuosta nyt ottaisi. Antaapa hädissänsä viisimarkkaa lisää, koska Saara nyrpistää suutaan. Lyygia katsoo Muttiseen ihmeissään, alkaessaan noppia perunoita kattilasta ja pyytäen Muttista ruualle, sillä perunat jäähtyvät jo. Ja sitten lähdetään kuistille, Muttinen ja hänen hentukkansa. Lyygia sijoittelee korituolit ruokapöydän ääreen ja toiseen tuoliin kantaa hän kolme tyynyä. Niiden tynnyjen keskelle Muttinen istuu.

Mutta tuskin on Lyygia tuonut ruuat pöytänsä, kun tulee Saarakin kuistille, joten neiti ei saakaan rauhassa sitoa ruokaliinaa porsaansa kaulaan. Itsensä täytyy Muttisen solmia se siihen. Ja itsensä pitää hänen kuoria perunansakin ... ohuet ja hienot kuoret, jotka nuorissa perunoissa ovat hiukan myrkyllisiä. Mitäs, jos Muttinen kuolisi perunamyrkytykseen? Silloin Lyygia itkisi. Mutta maitoa kaataa hän Muttiselle. Ja herra siunatkoon, sardiinilaatikot on hän unohtanut avaamatta! Nyt hän juoksee niitä hakemaan, keittiöön: siellä ovat puukot ja vasarat ja kaikki. Ja sitten hän tulee takaisin, istahtaa Aapelia vastapäätä ja alkaa halukkaasti syödä.

"Syö, syö ... nuoria perunoita!" huudahtaa Lyygia. "Juutaksen perunoita, makeita kuin omenoita."

Onpa Muttisella hyvä pöydässä. On vehnäleipää ja tuoresta voita, tänä aamuna kaupungin torilta ostettua. On silavaa, vaaleanpunaista kuin ruusun terälehdet, pehmeää kuin linnunliha. Ja paitsi sardiineita on oikein hummereita. On kaikenlaista muutakin, sillä Muttinen, nälkämaan torpassa syntynyt, herkuttelee toki, kun on kerran päässyt kavahtamaan maistuvien ääreen. Hän syö rasvaisesti ja imelästi ja paljon. Milloin hänen suussaan ei ole muuta, niin on rusina taikka suklaanappi. Ja hän on valinnut sananparrekseen Bellmanin säkeet, että kun hän kuolee, on hänen suuhunsa pistettävä karamelli.

Nyt kehuu Lyygia varustaneensa hänelle vielä sellaistaakin, jota hän ei kuitenkaan ilmoita ennenkuin sitten. Mutta hyvää sanoo neiti sen olevan.

Aurinko hautelee Aapelia ikäheiniä välitse, selkää, sillä hän istuu kaiteen puolella, Lyygia jälleen vastapäätä häntä, edessään nuo elämänlankojen kukat ja Putkinotkon kiiltelevä lahti sekä Muttisen lupallaan riippuvien luomien alta katselevat silmät, joita Lyygia pitää sinisinä. Niistä silmistä tekisi hänen mielensä jo päästä puhumaankin, täällä Putkinotkossa. Oikein hän unohtaa kahvelia pitelevän kätensä lautasen reunaan vasten, kun Aapeli katsoo häneen. Ja Lyygia kallistaa päänsä syrjään, olkaansa vasten, niin mieleinen on se rakastetun katse. Ja hän sanoo punastellen:

"No, no. Ei saa katsoa. Ei saa!"

Kaikenlaista hellää olisi Lyygiällä juteltavaa, kymmenen uutta ja järjetöntä lempinimeä. Mutta tuossahan seisoo Saara kyynäröisillään kuistin kaidetta vasten. Katselee heidän syömistään. Kertoo Pietarista ja Ronstaasta, jossa hän on kyllä haistellut tuollaisia kaloja, mutta ei hän niitä syö: niissä on liinaöljyä. Eikö se ole ätläkkää syödä, sellainen? Tervahöyryissä ei syödä kovin isoja muikkujakaan ... on niitä ostaa pieniäkin. Mutta riisipuuroa kun syö ... kaivaa kuopan silmäksi ja panee siihen voita: neljänneskilo voita veroksi joka miestä kohti... Ja pasternakkareistakos tulee vasta... Se on ihan totta.

Tuo Saarakos alkaa Lyygiaa suututtaa. Yhtäkkiä iskee Lyygia Aapelille silmää, nojaa pyöreään kyynärpänsä pöytään, kääntää kasvonsa niin, ettei Saara niitä huomaa, ja huudahtaa:

"Mutta, herra siunatkoon, nyt jäikin öljy panematta moottorin säiliöön. Ja entinen loppui. Ei nyt päästäkään moottorilla takaisin Käkriäisten puolelle ... sillä eihän me ruveta enää öljyn kanssa vehkeilemään? Ja siinä tahraa itsensä. Eihän...?"

Tämän sanoo Lyygia rukoilevasti. Hän jatkaa:

"Me lähdemmekin Käkriäisille jalkaisin, emmekä moottorilla. Ja me tehdään kävelyretki ... pitkä, oikein pitkä. Niin että parhaiksi joudumme saunaan."

Saara teristää korviaan. Saara on odottanut moottorimatkaa takaisin mökille, jos on ajankuluksikin tässä ollut. Kyllä hän on huomannut neidin puheista vihjauksia, että hänen olisi lähdeävä matkaansa, mutta eipä ole kiusallakaan hievahtanut. Ja vieläkin epäilee hän Lyygian sanoissa jotain viekkautta. Nyt myöntää Muttinen:

"No niin ... passaahan reflekteerata ... sitä kävelyä."

Ja neiti jatkaa:

"Juuri niin. Ja sinunhan olisi katseltava raja-aitoja. Mennään niemen ympäri. Oikein pitkä matka."

Saara kuulee, mitä neiti puhuu raja-aidoista. Niistä kaatuneista, joista on niin paljon puhuttu. Pitäisipä mennä kertomaan isälle ja äidille, että niitä nämä menevät nuuskimaan. Ja tekisi myöskin mieli kulkea näiden perästä ja nuuskia, mitä ne puhuvat niistä aidoista ... jos ne niistä puhuvat: muuta tekevät. Pitäisi, koira vieköön...!

Mutta Saarallahan ei ole kenkiä jalassa. Se heidän perästään juoskoon pitkin kivikoita ja rytöjä?

Vielä viipyy Saara hetken: kuulostelee, lähtevätkö ne tosiaan jalkaisin.

Siitä hauska kävelystä ne vain haastelevat.

Sitten sanoo Saara, että pitäneepä hänen tästä jo mennä. Hymyillen hän hyvästelee ja kepsuttaa alas kuistin portaita.

Huvilan nurkan takana hän seisautuu, saksanheiden kätköön. Äkäinen hän on, varsinkin tuolle neidille. Jos hän olisi tämän tiennyt, että hänen täytyy ruveta kantamaan täällä puut ja kaikki ja kävellä vielä jalkaisin kotiin, niin ei hän, helkkari vie, olisi tänne tullutkaan. Olisi heittänyt ne valkeat kengät vaikka saunankiukaan holmiin. Jos niitä olisi tiedusteltu, ei kukaan hänen väestään, aikuisista, olisi mennyt hiiskumaan sellaisesta ... ja mitäpä pienten pentujen loruista!

Nytpä kantaa Lyygia pöytään sen yllätyksensä: täyden lautasellisen maamansikoita, kermassa ja sokeroituja. Sen verran hän toki oli saanut niitä porsaalleen rastaiden kynsistä. Ja kasvaa niitä vielä uusia! Sitten hyvä neiti istuu Aapelin viereen ja syöttää hänelle marjoja, lusikalla. Itse hän ei tahdo yhtä ainoaa marjaa. Kunnes Muttinen suuttuu ja työntää lautasen pois edestään. Lyygia vetää sen siihen jälleen, ja Aapeli sysää sen Lyygian eteen. Taas Lyygia työntää lautasta, on suuttuvinaan ja inttää, ettei hän marjoja syö, ja uhkaa heittää ne yli kaiteen. Sitten alkaa hän niitä syödä ja huudahtelee, että ne ovat niin makeita kuin...

"Kuin sammakot? Kuin onkimadot?" kysyy Muttinen.

"Eipäs!" väittää toinen.

"Mitkäs sitten? Kuin liinaöljykö."

"Hyi!" sanoo Lyygia. "Mutta nytpä saadaan kahvia. Kahvia ja hunajaa..."

"Mainiota. Hunajaa minä jo haistelinkin ilmassa", sanoo Aapeli.

Sitten juovat he kahvia.

Kun he ovat juoneet kahvit, silloin näkyykin olevan jo aika lähteä ongelle. Putkinotkon lammelle.

"Jossa on lumpeita!" huudahtaa Lyygia.

"Niin. Ja vetehisiä!" jatkaa Muttisen Aapeli. "Ja sitten oikeaan saunaan, oikein nokiseen."

Mutta vielä on Lyygian kaivettava laatikoita ja otettava sieltä lakanat ja muut. Sitten kääntää hän ovet tarkasti lukkoon ja juoksee Aapelin perästä, joka menee jo alas puutarhan portaita. Siinä täytyy Lyygian kuitenkin pysähtyä, voi, voi, sillä nyt häneltä unohtui ottamatta mukaan rusinoita, joita ilman Muttinen ei voi elää. Mutta pian juoksee hän takaisin sisältä. Kepsuttaa alas puutarhan ruohottunutta tietä, käsivarrellaan lakanat ja kädessä rusinapussi. Hartioilla on hänellä liehuva liina, punertavilla ja sinisillä kukilla koristettu, ohut kuin hämähäkin seitti. Kuolleiden omenapuiden kohdalla työntää hän rusinapussin Aapelin kuljetettavaksi. Eipä Aapelilla olekaan enää ryssänpaita housujen päällä: eihän sitä niin sentään sovi kansalle näyttäytyä! He panevat moottorin lukkoon. Ja sitten he menevät saunalle, ottavat siitä onkensa ja madot. Eivätkä he raja-aidoista välitäkään. Mutta niemen ympäri he tosiaan kiertävät ... katsellakseen niitä viimekesäisiä paikkoja. Oi sitä kesää ... heidän ensimmäistään! Kuinka ilma silloin oli autereista ... aivan kuin kultatomua... Mutta nyt ehdottaa Lyygia, että kun he menevät lammelle onkimaan, eivät he enää riitelekään. Viime kesänä he riitelivät aina, aina. Jos Lyygia tohti ongella hiiskua jotakin, niin silloin se oli Aapelista paha.

"Niin, kun sinä säikyit kalat huudoillasi!" puolustautuu Aapeli.

Ja Lyygia puolustautuu:

"Mutta kuinka voi olla huutamatta, kun kala, kauhea, nykäisee! Mutta tänä kesänä minä olen hiljaa kuin hiiri."

Tulee huvilan portti, punaisen ja sinisen kirjava, lehdon varjossa. Se portti on tehty kuorituista haapapuista, sen päällyspuun ylitse kaartuu notkea raidan lehvä. Kun he avaavat sen, narisee se tuttavallisesti. Siitä he alenevat nyt viileään lehtoon, polulle, jossa leppien pitkiksi kasvaneet oksat sulkevat tietä, niinkuin viime kesänäkin. Aapeli kulkee hattu kädessä lehvien välitse ja taittelee oksia. Itikatkin pistelevät siellä niinkuin menneenä kesänä. Tuossa on kallio, jolla he silloin kävelyretkillään istuivat. Ja sitten jatkuu taas tie, mutta kapeampana, he eivät mahdu käymään vieretysten. Se ura nousee rannan suurille kivilohkareille. Aurinko paistaa niin että kivet ovat vielä aivan lämpimät. Matalan vastarannan lepikko on tumma. Hyttyset tanssivat auringon punertavassa hohteessa. Lahden suu kiiltää hopeisena.

Mutta kukapa kulkee heidän perässään, vaikkeivät he sitä huomaa? Onko se kalevalaisen metsän sinipiika? Saara se on. Hiljaa hän tulee. Kun lehto sakenee, kulkee hän nopeammin. Avautuu pieni aho, hän jää tuokioksi sen toiselle puolelle ja kuuntelee leveä suu auki. Niin menee pari minuuttia. Saara kiertää vielä ahon yläreunaa myöten. Hän tahtoi tietää, mitä he tekevät. Sen hän on jo matkalla kuullut, etteivät he aiokaan katsella aitoja. Tulee korkea koivikko, puhdasrunkoinen kuin kauniin marmorikirkon pilaristo. Ruoho puiden juuressa on kaunista. Ja sitten alkaa havuinen ja kuiva polku, petäjikön halki raivattu. Se vie niemen kärkeä pitkin. Pohjoiseen päin suojaa sitä vuori, joten siellä ei tunnu hienointakaan ilmanhenkäystä. Ja sitten tulee auringonkylpypaikka: lämpöisesti hohtavaa hiekkaa, toisella puolella kätkevä kallioseinä. Hietikolla Lyygia huudahtaa:

"Onkohan täällä vielä se uuni, jossa viime kesänä kahvia keitettiin?
On, on se."

"Entä tuo toinen poukama. Siellä ui joku ... kädet pohjassa", sanoo Aapeli. "Mikä lienee ollut, hylje ... mutta punainen. Muistutti hiukan sitä aallotarta, joka sukeltaa typerän Böcklinin taulussa. Sen taulun nimi on Aaltojen leikki."

Siten kulkevat he jälleen. Lehdossa uinuu illan viilenevä varjo, ja siellä on lehmiä, Käkriäisten karjaa. Lyygia tuntee hyvin ainakin Yömin, joka on punaisen ja mustan kirjava.

Mutta siellä on myöskin härkä. Lieneeköhän Käkriäisen mullikka kasvanut näin paljon viime kesästä? Muttinen arastelee hiukan härkää. Se katselee heitä nyt ja ynisee, ja alkaa tulla kohti. Muttinen kiipeää kalliolle, ja Lyygia hänen perässään. Korkean kukkulan harjalle he joutuvat.

Päivä paistaa vuoreen. Valkea jäkälä leviää siellä kuin mikäkin tuuhea matto, ja tuolta kuusien ja koivujen ylitse, joiden huiput nousevat heidän jalkojensa juuresta, näkyy Saimaa, autereisena ja tyynenä. Vain tuokion oli päivällä heikkoa tuulta. Nyt se on lakannut. Ulappa muuttuu vähitellen omituisesti punansinertäväksi. Pilvistä se vivahdus tulee. Niitä on kohonnut ilmanrannalle, auringon alle, joka saa yhä punaisemman värin. Pilvet tapaavat jo alenevaa aurinkoa ja luovat veteen paitsi

heijasteita pääremeittensä kellasta punansinisen kokonaiskuvansa.

"Voi kuinka täällä on kaunista ... Putkinotkossa!" huokaisee Aapeli, pistäen rusinan suuhunsa.

Ongelle on jouduttava.

Saara on kääntynyt laakson toisella puolella takaisin. Kuka heidän perästään juoksemaan: ihan ympäri ne tosiaan kiertävät. Ja kapuavat kalliolle. Saara on pysähtynyt ja sanonut itselleen:

"Minä ... hatsunen!"

Sitten on Saara lähtenyt takaisin huvilalle ja sieltä oikopolulle, joka vie Putkinotkon mökille.

Mutta Aapeli ja Lyygia laskeutuvat jälleen uuteen rotkoon. Kiipeävät rotkosta taas kummulle, vähän äskeistä matalammalle. Ja silloin alkaakin kuulua edestäpäin meteliä ja huutoja. Rosina Käkriäisen ja lasten ääniä.

Tuossa on Putkinotkon lampi vuoren alla. Lammen toisella puolella mäki. Sen harjalla kuumottaa tumma mökki, ja vielä tummempi riihi. Ja niiden takana kiiluu saarinen ulappa.

Lampi on syvällä ja musta. Ehkä neljänneskilometriä pitkä, mutta niin kapea, että se näyttää mahtavalta joelta. Taivas hohtaa tummansinisenä sen keskellä, mutta rannat ovat metsän varjossa. Toisessa päässä leikkii lammen kalvolla hopeinen iltapäivän aurinko.

He laskeutuvat vuorelta. Äänet kuuluvat selvempinä.

Mutta äänien ylitse kaikuu suokurpan itku, kun lintu lentelee levottomana lammen perukassa niityllä, pesäpaikkansa ympärillä. Kurppa huutaa kimeästi ja erämaisesti.

Tämän vuoren juuressa on sakea lepikko. Sinne nyt polku painuu. Ja yhtäkkiä tulee ruispellon aidan nurkkaus. He kapuavat aidasta ja kiertävät kovaksi tallattua polkua rukiin reunaa pitkin. Kuinka ruis tuoksuaa ... viileältä. Ihmeellistä täällä maalla! Tähkäiset oljenkorret kallistuvat heidän polulleen. Ja kas, ruiskukkia. Niiden sininen hohde reunustaa pellon juurta kuin mikäkin hohtava matto. Entä horsmat Käkriäisen raunioilla...!

Siinä he seisovat hetken. Lyygia äännähtää:

"Katso, miten aurinko punertaa tähkäpäissä."

"Entä herneenkukkia, kirjavia..." tietää Aapeli.

"Valkeita ja tummanpunaisia", sanoo Lyygia.

Mökin savupiipusta leijailee sauhua.

Tulee niitty: sielläpä lemahtaa vielä viileämmältä kuin pellolla. Lemahtaa angervoilta ja lammen vedeltä, ja kuivuneilta heiniltä. Heinäväen juttelu kuuluu aivan tuosta viidakon toiselta puolelta.

Kun he pujahtavat sakeaan pajuksoon, mennäkseen lammesta onkimaan, rähähtää Hurja haukkumaan. Rähähtää niin että kaiku hyppii metsänrinteillä, ja Maunon Pertta alkaa laulaa. Mutta Hurjan haukunnasta ja Pertan säkeiden välistä ärähtää Juutas Käkriäisen ääni:

"Häh, mitä, Saara? Ja minä ... kun en kärsi sellaisia puheita ... epärehellisiä. Rehellisyttä minä..."

Muiden heinämiesten tarinat hiljenevät epäselväksi mutinaksi. Hevosen jalat vain kopisevat ladon luona penkereellä. Siellä vedättää Ananias heiniä. Käkriäinen ja Leja ovat niittämässä. Maunon Pertta ja Sanelma haravoivat. Rosina rientää paraikaa ylös mökille. Saara näkyy istuvan pientareella, mutta Mauno Kypenäinen seisoskelee rannalla, tuolla vähän matkan päässä, missä Topi on onkimassa. Ja jonkun askeleen päässä Topista onkii myöskin pikku Sanelma.

Nyt huomaa Mauno uudet onkijat, herran ja neidin. Hän lähtee köntimään verkakseen toisten heinämiesten luokse. Siellä hän sitten jälleen seisoo.

Lyygia sanoo:

"Katso, kuinka Sanelman onkea nykii! Mennään sinne."

Ja he menevät. Tulevat lähemmäksi Topia. Topilla on isänsä karvahattu korvilla.

"Kah, mikäs sinulla on päässä?" kysyy Aapeli.

Topi mutisee epäselvästi jotain.

"Mitä sinä mutiset?" kysyy Aapeli.

Topi sylkäisee, hänen suustaan luiskahtaa jotain sammalikkoon.

"Mitä sinä syljeskelet?" kysyy jälleen Muttinen. "Mikä sinulla oli suussa?"

"Lie-rro", vastaa Topi.

Aapeli ihmettelee:

"Liero! Hihuu...! Suussako sinä matoja pidät?"

"Niin, kun Sanukka vei matopörr-telön", korahuttaa Topi. "Ja mikäs teillä itsellänne on päässä?"

"Mikäkö? Mikäs sinulla sitten?" kysyy Muttinen.

"Se on r-reuhka!" kehaisee Topi. "Pitää ... tässä tätä kesää koettaa mä-rrättää. Mutta mistä perkeleestä te olette tuollaisen hatun saanut? Kunhan lehmät sen näkevät ... ja meidän Poika ... niin syövät mur-rkinakseen!"

"Älä sinä ... madonsyöjä!" uhkaa Muttinen.

"Hyst, hyst!" sanoo Lyygia, joka on käänntynyt onkensa auki ja alkaa onkia.

Mutta ennenkuin Lyygia alkaa, on Aapelin pantava mato hänen koukkuunsa, koska hän ei itse voi, ei voi! Sitten he onkivat, kaikki neljä.

On hiljaista. Heinämiehet niittävät ja haravoivat. Kuuluu viikatteiden ja haravien suhinaa.

Suokurppa alkaa jälleen piipattaa ja lentää kaareissa niityn kohdalla.

Kahdeskymmenesyhdeksäs luku

Käkriäinen niittää Lejan kintereillä... Puoli tuntia sitten on hän istuskellut vielä tuolla Mauno Kypenäisen ja Rosinan kanssa, ladon seinän juurella. Rosina se hänet siihen viittilöi Maunon puheille...

Hiljalleen pakisten sopivat he siinä sitten lopullisesti, että tulevana yönä se viinanpoltto alettaisiin. He pohtivat joka kohdan selväksi, päättivät sitäpaitsi, että koska Muttinen saattaisi epäillä jotain, kun Maunon väki oli täällä, niin alkaisi Juutas Maunon avulla ja Ananiaksen kanssa korjailla tässä tupaakin: sanoisi kysyttäessä, että Mauno oleksii Putkinotkossa sitä varten. Maunon Pertta ja Sanelma jälleen ovat tulleet Putkinotkoon heinäntekoon, niinkuin Rosina jo Potamiassa keksi ehdottaa tekosyyksi. Eiväthän näet Käkriäinen ja Ananias siihen jouda tuvan korjuulta. Päivällä siis Ananias, Juutas ja Mauno veistelisivät hirsii ja sijoittelisivat niitä paikoilleen minkä jaksaisivat. Mutta yöllä tekisivät he sitä omaa askarettaan ... niin se tupakin tulisi kuntoon. Joten Mauno voisi syksylläkin ehkä jäädä tänne ... tai Pertta ja Sanelma majailla Muttisen saunassa, Maunon kulkiessa Juutaksen kanssa läänissä. Huvilan saunaan tulee tosin lukko ovelle, mutta Mauno luulee siihenkin keinot keksivänsä. Sillä tavoin yritettäisiin, kunnes Mauno löytäisi itselleen vakituisen asunnon, voisi läänissä Juutaksen kanssa kävellessään valita. Eikähän tuo Muttinen nyt niin tuimaa ollutkaan kuin luultiin... Mutta saattaa sillä olla vielä muuta nahkassa.

Niin on ladon seinämällä päätetty. Ja sitten on Rosina alkanut hoputtaa Juutasta niittämään. Itse pistäisi hän mökille, missä ei ole ollut ketään muita kuin Ester ja pikku Repekka ja vielä pienempi Luukas. Malakias, Jopi ja Topi olivat menneet uunipuita hakemaan. Nyt kirkui Repekka tuvan nurkalla ja Luukas itki tuvassa. Rosinalla oli muutakin asiaa kartanolle: mentävä katsomaan taikinaansa. Hän juoksi ylös rinnettä, kaapaisi Repekan sylinsä ja kantoi hänet sisään. Karjapihalle olivatkin pojat tuoneet jo uunipuita: hakkasivat niitä siellä lyhemmiksi, nimittäin Topi hakkasi, ja Malakias ja Jopi kantoivat tuvan uunin eteen. Rosina pisti kiireesti uunin lämpiämään. Sitten työnsi hän rintaa Luukkaalle, joka rauhoittuikin, niin ettei sitä niitylle tarvinnutkaan viedä. Repekalle antoi Rosina voileivän ja Esteriä käski hän huutamaan kovasti, jos kekäle sattuisi uunista putoamaan. Sitten lähti Rosina takaisin lammen rannalle ja alkoi haravoida Maunon jättämällä haravalla, sillä eihän se Mauno viitsinyt: meni pikku Sanelman onkimista katsomaan, kun kuuli Sanelman huutavan, että kala syö.

Maunon kävellessä rantaan ajoi Ananias hevosineen häntä vastaan. Hevonen sattui pysähtymään, ja Ananias antoi sen seisoa. Siinä kysyi hän Maunolta, kysyi hiukan naurahtaen, mitäs se Juutas Käkriäinen oli niin vihoitellut. Ja Mauno katsoi Ananiakseen kujeilevasti ja ylpeästi, ja sanoi, että

olipahan vain ... mitä lienee ollut pientä kärhää. Mutta nyt se oli jo selvitetty. Ja Mauno jäisi tänne korjaamaan tupaa ... ja tekemään muutakin, jonka Ananias kyllä saisi tietää, kunhan aika joutuisi: jo tänä iltana.

Niin sanoi Mauno varmasti luvaten.

Ananias mietti hevosta niitynpäähän hoputellessaan, mitähän se eno oikein suunnitellee. Jotain parempaa sillä on mielessä kuin tuvan korjaaminen, sillä eihän se Mauno ole kirvesmieskään. Ja miettipä Ananias, että niinkö lienee isä pelästynyt Muttisen tulosta, että pyysi Maunon heti siihen työhön... Ja hyvähän olisi, että tupa tulisi asuttavaksi, sillä tukala olisi talvella elää saunassa. Mutta pelkällä Muttisen murinalla se nyt ei tulekaan ... jos ei oma asia tässä vaadi sitä korjaamaan.

Kun Ananias joutui niityn päähän toisten heinämiesten pariin, sattui Leja siellä juuri oikaisemaan selkäänsä, ja muutkin hengähtivät. Silloin alkoi Ananias pakinoida, jatkaen äskeistä ajatustaan tuosta Muttisen murinasta:

"He ... hyvin se taisi katsella näitä salvaimia ... näitäkin ... Muttinen. Mutta ... siitähän se nyt ... komentamisesta! Manuuttaisi oikeuteen ... rämäyttäisi! Kun kerran uhkaa. Tekisi niinkuin entinen isäntä ... jolle mökkiläinen vastasi... Osaisin minäkin hänelle vastata..."

"No mitenkä sinä vastaisit?" kysyi Rosina, joka samassa joutui tuvalta.

Ananias sanoi:

"Vastaisin niinkuin se entinen mökkiläinen. Hän kun ei ollut korjannut rakennuksiaan. Niin isäntä tuli ahdistelemaan ... manuutti käräjiin. Kanteli päälle, että tämä mies ei ole korjannut mökkinsä salvaintakaan. Silloin mökkiläinen sanoi..."

"Mitä se sanoi?" kysyivät muut.

"Sanoi ... mitenkäs se olikaan? Tuo enohan se ... tuolla ... sitä taisi tarinoida... Niin, vastasi korkialle oikeudelle, että korjasinhan minä salvaimia: kun salvain putosi, niin korjasin uuniin. Ja sanoi, ettei hän tiennyt mihin se piti korjata: ei ollut isäntä neuvonut, ainoastaan käskenyt korjaamaan ne salvaimet..."

Rosina ja Maunon Pertta nauroivat. Juutas Käkriäinen hörästi korviaan ja huudahti.

"Haha ... olihan se ... vastaus..."

Ja sitten rähähti hän kovempaan nauruun ja sanoi:

"Haha...! Olihan se!"

Rosina nauroi:

"Hihii! Mutta mitähän tuo tuomari siihen, se rasvamaha? Ihanko tuo vapautti mökkiläisen?"

"Vapautti!" huudahti Ananias. "Johan vapautti! Karjaisi miehelle, että puhu, mitä tiedät."

"Ja mitäs mies?" kysyi Rosina.

"Mies ... ensin ällisteli ja sitten alkoi puhua. Ei tuleen, mutta suullaan ... puheli. Sanoi että: No, ennen kun minä olin pienenä poikana isän kanssa nuotalla, niin kun väännettiin nuottavappeilla isoa kiveä ... niin kun se kivi putosi järveen... Niin kun se pani: Lumpsis! Sen minä tiedän..."

"Niinkö se sanoi, se mökkiläinen?" kysyi Rosina.

"Niin ... Että kivi pani: Lumpsis. Sen sanoi tietävänsä, kun käskettiin puhumaan, mitä hän tietää."

Nyt nauroivat kaikki. Ylinnä kuului Käkriäisen ääni. Hän istahti kivelle ja rähähti jälleen, pistäen tupakaksi:

"Hehe, osasipas sanoa! Ja mitäs se herrassyötinki siihen? Ja mutta kuulkaahan ... olihan se kerran tällainenkin seikka tai kasku. Antakaa kun minä kerron! Se olikin ... vähän toista, se! Tällainen se kasku oli."

Ja Juutas aikoi ruveta kertomaan jotain tarinaa. Mutta siinä samassa tuli Saara heinämiesten luokse, tuli oikotietä Muttisen huvilalta. Riensi toisille kertomaan, että nyt herra sutensa kanssa kahmuaa raja-aitoja katsomassa.

Juutaksen hyvä tuuli katkesi. Ärtäisellä äänellä hän sanoi ainoastaan:

"Mitä?"

Ja sitten käskei hän Ananiasta niittämään, koska nuo kuivat heinätkin oli vedetty jo melkein loppuun.

Mutta Kun Saara sitten tiesi, että Muttinen oli motkottanut hänelle housuistaan ja sanonut Käkriäisen Juutaksen pitäneen talvella hänen housujaan, niitä vanhoja engelskannahkaisia, jotka herralla ovat olleet jo monet kesät kalahousuina, mutta nyt hänellä on paita pöksyjen päällä kuin venäläisillä, silloin hörähti Käkriäinen jälleen:

"Mitäh? Minä hänen housujaan...?"

Ja Rosina huudahti:

"Elä nyt! Niinkö se...?"

Ja Maunon Pertta:

"Sinä valehtelet, Saara. Valehtelet. Valehtelet!"

Saara vannoskeli puhuvansa totta. Niin oli herra rähissyt. Ilkeäksi se on tullut. Ja kun se oli rähissyt, niin Saaran oli tehnyt mieli sanoa hänelle: "Anteeksi, hyvä herra ja ruhtinas. Ei me olla sinun housujesi vaivaisia. Anteeksi, että luulin rasvapytyn vanteeksi."

"Niinkö sinä sille sanoit?" kysyi Rosina Käkriäinen. "No olisit hänelle sanonut niin, hihii!"

Saara istui polvet hajallaan pientareen mättäällä ja kertoi herran emännän väittäneen, että he, Käkriäiset, varastavat kaikki marjat sieltä huvilalta.

"Mitä ... paskia!" örähti Käkriäinen.

"Ja hiekassa ne taas aikovat rötköttää", jatkoi Saara.

"Alasti, alasti. Alasti!" hoilotti Maunon Pertta.

Rosina puheli:

"Alastihan ne rötköttävät, riettaat."

Saara sanoi:

"Niin tekevät. Mutta on tuo ilkanäköistä. Ja minä kun en rupea sellaista rötkälettäkään palvelemaan. Mieluummin minä menen laivaan. Nämä pyysivät minua piiksi. Pyysivät, Pertta...! Vaikka kysyisitte. Piiksi tahtoivat."

Silloin juuri urahti Hurja, joka oli maannut niitoksella, ensin pitkät ajat ajeltuaan huutelevaa suokurppaa. Nyt se oli väsynyt ja asettunut lähelle niittelevää Ananiasta. Yhtäkkiä se urahti ja nousi jaloilleen. Ja ryntäsi rannemmaksi.

Kaikki vaikenivat ja kuuntelivat. Maunon Pertta alkoi laulaa heleällä äänellä.

"Hiljaa juuri kuin lammin laine
syttyi lempeni..."

Saara sanoi, että nyt ne tulevat tänne ongelle. Ja sitten huomasi Käkriäinenkin jotain valkeaa lammen päässä, ja hän näki, että ne valkeat läikät olivat Muttinen ja se neiti ... ihan lähellä.

Olivatkohan ne kuulleet Saaran pahat sanat heistä?

Käkriäinen mietti tuokion. Korottipa ääntänsä, ja valitsi sellaisen paikan Pertta Kinnusen laulusta, että tulijat kuulisivat hänen sanansa, ja sanoi vakavasti:

"Mitä se Saara...? Ja minä ... kun en kärsi sellaisia puheita ... epärehellisiä. Rehellisyyttä minä... Kah, Hurja haukkuu! Mitäs se haukkuu?"

Sitten katseli hän lammelle ja jatkoi:

"Kah, herrahan se siellä. Saara, kuule, se on ruvettava työhön. Minä ... en rupea sinua elättämään, jos et tee työtä..."

Saara ei liikahnutkaan, mutisi vain, ettei hän tässä rupea vähän ajan tähden vaatteitaan tuhrimaan.

Nyt näyttää Käkriäinen Ananiaksen ja Lejan kanssa. Pertta ja iso Sanelma haravoivat.

"Syökö?" kysyy Aapeli Muttinen hetken päästä hiljaa Topilta.

"Sär-rki, p-rrkele, nar-raa!" vastaa Topi.

Lyygia nauraa. Suokurppa on lakannut piipattamasta. Sudenkorennot lentelevät hopeisin siivin.

Aurinko lämmittää vielä. Sen valkea kuva vedestä kiiltää, häikäisee silmiä.

Kuin punertavaa pronssia ovat joskus sudenkorentojen siivet, huomaa Muttinen.

Metsä uinuu niin hiljaisena, että kuuluu hyttysten sihinä. Siihen paikkaan, jossa onkijat seisovat, näkyy lampi koko pituudessaan. Tuolla vasemmalla heijastuu lammesta vihreä mökin rinne mustine tupineen ja riihineen, näkyy selvästi kuin kirkkaasta kuvastimesta.

Pääskysket kiertelevät peltoaukeaman kohdalla ... visertävät lyhyesti, leijailevat piirissä, poikasiaan opetellen. Ladon varjo toisen rannan ruohikolla on venynyt pitkäksi ja tullut kulmikkaaksi.

He seisovat kaatuneitten koivujen rungoilla ihan lammen perukassa, josta oja alkaa. Kalat pulahtelevat. Onkien kupit on heitetty lumpeiden kukkien väliin. Toisessa päässä lampea ylenee maisema komeana. Kellertävänä ahona, joka ikäänkuin katkeaa suoraan taivaaseen.

"Aijajai, nyt se vie!" huudahtaa Lyygia yhtäkkiä. Mutta eipä päästäkään vapaa niinkuin viime vuonna, vaan jo tempaisee ahvenen ilmaan. Kuinka se siima kiristyi, ja meni vinosti lumpeiden alle...! Niin että hänen sydämensä vavahti: mikähän iso kala se sieltä tulee. Ja sieltä tuli sormen pituinen ahven, tumma ja punainen. Tuli selkävä piikkisenä viuhkana ja pyrstö kippurassa. Eikä hän sitä voinut itse repiä koukusta. Topin täytyi häntä auttaa, sillä nythän veti jo Aapelinkin onkea. Ja Topi supatti, että nyt se vasta rupeaa syömään.

Aurinko alenee punertavan pajupensaikon takana. Punaisista pilvistä se hohtaa. Ylhäältä töyryltä, jolla mökki on. Muttinen huomaa, että lammen lehtevä vastaranta säteilee keltaisena ja vihreänä, vaaleasti: hemmetin kaunista.

Itse lammen syvyyskin heijastaa samaa vihreää ja keltaista metsää. Ja se hohde muuttuu yhä keltaisemmaksi.

Siellä täällä polskahtaa oikein iso kala ruohistossa. Joskus läiskähtää ongenkuppei veteen. Lumpeissa värisevät keltaiset heteet. Vesi lemuaa.

Pikku Sanelmakin hiipii yhteiselle onkipaikalle. Hän vetää kalan toisensa jälkeen. Hänen kyntensä ovat veressä ja madoissa. Onkijain takana sammalikossa pyristelee monta ahventa ja särkeä.

Nyt punertaa vastaranta. Ja sitten ei syö enää niin ahkeraan.

Aapeli supattelee Topin ja pikku Sanelman kanssa. Hän kyselee, mitä tänne kuuluu, Putkinotkoon. Ja minkälaista täällä oli viime talvena.

"Oli se..." vastaa Sanelma. "Ja talvella... Kun tuli kissapöllö aidanseipäaseen... Tuvan luo. Istui siinä monta viikkoa. Ei sitä tapettu ... se istui... Silmät ... kuin kissalla."

"Niin, ja Ananiasta uhkasi ilves", sanoo paksuposkinen Topi.

"Missä?" kysyy Aapeli.

Pikku Sanelma vastaa kiireesti:

"Jäällä ... Hepokiven luona. Hän kun oli suksilla ... tulossa Sahan hovilta. Oli lihaa pussissa, ostettua. Sitä se ilves..."

"Niin ... ilves?" kyselee Muttinen.

Sanelma innostuu kertomaan:

"Niin. Ajoi takaa. Haisteli. Se oli irvistellyt Ananiakselle, purrakseen."

Saunasta nousee hienoa höyryä. Kaunista on ja hiljaista.

Siinä kysyy Aapeli:

"Minkälainen sillä oli pää, ilveksellä?"

Sanelma sanoo:

"Pyöreä pää kuului olleen. Pyöreä oli... niinkuin kissan pää."

"Se se voi olla, ilves", arvelee Aapeli Muttinen. "Puriko?"

"Ei", vastaa Topi. "Kun Ananias r-ravisteli suksensauvaa. Se seisahtui, ja ajoi taas..."

"Se oli ollut punainen", sanoo pikku Sanelma.

Muttinen ihmettelee:

"Punainen?"

"Niin, niin oli", vahvistaa pikku Sanelma.

"Ja minkälaiset sillä oli korvat?" tiedustelee Aapeli.

"Pitkät! Hyvin pitkät korvat!" vakuuttaa Sanelma.

"Pitkät korvat?" ihmettelee Muttinen.

"Hyvin, hyvin pitkät. Ja hyvin pitkä häntä", sanoo pikku Sanelma. "Melkein niin pitkä häntä kuin tämä ongenvavan pää. Sellainen oli häntä! Sellainen!"

Kolmaskymmenes luku

Yhtäkkiä raikuu mökin mäeltä huuto:

"Penikat! Muoskat! Sanikat! Topi ja Sanukka! Saunapuut eivät piisaa! Niitä on hilattava lisää. Malakias ei mahda mitään, Malakolla on maha kipeä. Kuuletteko te, Topi ja Sanelma? Johan nyt on ihme, torvellako teille pitäisi korvaan puhalttaa! Kuulitteko, hohoi? Niitä on tuotava lisää puita! Jopi-poika odottaa täällä... Kylpijöitä on kuin talkooväkeä. Ja kovia kylpijöitä ... isomahaisia. Topi ja Sanukka."

Rosina se siellä huutaa. Hän seisoo mökin nurkalla, kimaltavaa iltataivasta vasten mustana hahmona. Hän heiluttelee kättään ja jatkaa:

"Ja Leja! Lehmiin, lehmiin."

Topi murahtaa lammen rannalla:

"Kah, sitäkö se Malakko... Ettei vääntynytkään tänne."

"Tännekös sen vääntyä piti?" kysäisee Muttinen.

Topi sanoo:

"Tännehän se."

Rosina huutaa vieläkin:

"Entä Saara. Istuu siellä kuin ryökkinä sohvalla, kekottaa. Saara, Saara ... se..."

Pikku Sanelma vastaa kiljahtaen äidilleen:

"Mie en tule risukkoon kipeällä varpaallani."

"Eikä siitä Jopista ole oikein apulaiseksi", arvelee Topi Muttiselle alkaen hitaasti kieputella siimaansa vavan ympärille. "Yksinäni noita sain äskenkin hakata."

"Vai yksinäsi", kuuntelee Muttinen, ja hän näyttää rupeavan kaivelemaan housujensa takataskua. Sieltä nousee ensin paperossikotelo ja sitten kukkaro, jota Topi katselee ilostuvasti. Kukkarosta ottaa Aapeli nyt kymmenpennisen ja tarjoaa Topille. Topi naurahtelee kainostellen. Hän unohtaa onkensa,

pyyhkäisee märkää nenäänsä, ja tulee ottamaan rahaa. Ottaa, ihmetellen, että niinpäs antoi Aapeli kuin kauan sitten... Nyt ojentaa Muttinen hänelle taas toisen kymmenpennisen. Ja vielä toisen ... Ja vielä neljännekin.

Silloin vilkastuu pikku Sanelmakin. Hän alkaa hokea:

"Tuo varvas ... taisi liota vedessä. Ei ole niin kipeä enää. Tuntuu terveemmältä. Terveemmältä se tuntuu!"

Aapeli Muttinen näyttää hänelle lanttia. Kiireesti heittää pikku Sanelma onkensa pensaaseen, kaapaisee rahan herran kourasta, ja huudahtaa mäelle Rosina Käkriäiselle:

"Mie tulen puita hakemaan. Topin kanssa ... Tulen."

"Odotahan", sanoo hänelle halveksivasti Topi, joka kerää kalojaan sammalikosta. "Eihän siitä mitä ... jos ei ukkomies itse lähde."

"Ukkomies? Häh? Sinä", huudahtaa Muttinen katsellen pientä Topia.

"Pi-rru", sorauttaa Topi. Hän toistaa saman kuin äskenkin: että hän se oli hakannut tupapuut, ja ensin vetänyt mökille suurimmat lepät, kun Malakias on kipeä. Kyllähän se Malakko muuten jaksaisi: kantaa se niskassaan vaikka kokonaiset petäjät. Mutta nyt oli ottanut myrkkyä. Ja pitäähän Topin auttaa Malakkoa, koska Jopi on ruikelo. Ja luulivatpa Topi ja Malakias jo näiden puiden piisaavankin. He olivat aikoneet kaikki kolme tulla tänne, lähteä täältä sitten...

"Minnekä?" kysyy Aapeli.

"Tuonnepa vain ... meinattiin tulla... Tuonne Aapeli Muttisen huvilalle. Aiottiin tulla katsomaan tuota monttööriä."

Sitä varten oli paksuposkinen Topi lähtenyt jo etukäteen tänne, Malakiaksen jäädessä Jopin kanssa pistämään tulta saunan uuniin. Ja kun kala sitten oli näyttänyt syövän niin perhanasti Sanukan onkea, oli Topikin ruvennut ongelle.

Topi ja Sanelma keräävät pajupensaiden välistä särkensä ja ahvenensa. Muut särjet lupaa Topi antaa kissalle, nuo ruotaiset rauskut, joita hän ei sano syövänsä muuta kuin oikein nälissään. Sanelmalla on vähän enemmän kaloja kuin Topilla, jolla on kymmenisen, ja molemmat saavat he nyt lisää Aapeli Muttiselta ja neidiltä. Eikä enää syökään. Jo äsken on Sanelma alkanut kyllästyä odottaessaan turhaan nykimistä. Kärsimättömänä on hän ravistellut onkensa vavalta pois sudenkorentoja ja tiuskinut:

"Siihenkös te koinimaan."

Kun Sanelma sillä tavoin huusi ja räiskytteli vettä, lupasi Topi antaa hänelle selkään.

Nyt keikkukoon Sanukka Topista nähden miten tahtoo. Lampi on painunut varjoon. Sen lämpöiseltä ja samalla viileältä hengähtävä vesi on tummanvihreää. Tuolta yhdeltä kohdalta ainoastaan kiiltelevät enää auringon hopeiset säteet. Sudenkorentojen räpytys raukenee, ja hyttysset alkavat purra ilkeämmin.

Välistä kuuluu niityltä vielä kurpan valitusta, väsynyttä. Yhä pitemmät ajat on lintu vaiti.

Hiljaa suhahtelevat viikatteen ja haravat niityllä. Hevonen koluuttelee rekeään ladon luona.

Luoteessa metsän takana hohtaa entistä punaisempia pilviä. Aho ja lehto loistavat punaisina ja kellertävinä.

Mutta lammesta, jonka kalvoa eivät kalat enää vesirenkaillaan riko, kuvastuu mäki ja torppa yhä selvempinä.

Heinämiehet alkavat lähteä rannalta. Ensin Leja, Aapeli Muttisen ja Lyygian perästä, joiden kintereillä Topi ja pikku Sanelma kepsuttavat. Onhan Lejan mentävä lehmiä noutamaan. Hän eroaa Muttisesta ja Lyygiasta ja lähtee juoksemaan isolle aholle päin.

"Mistähän ne juhkurat nyt löytyvät?" kuului Leja virkkavan.

Silloin huutaa Lyygia hänelle, että lehmiä oli nähty tuolla vuoren takana. Yömin hän oli varmasti tuntenut. Siellä ne Käkriäisten lehmät lienevät. Ja Saarakin sanoo, että siellä ne olivat lehmät. Iloisesti kiittää Leja neuvosta neitiä, ja alkaa rientää lammen päätä kohti, ja sitten suoraan poikki luhdan ja kankaan vuoren toiselle puolen.

Saara on noussut laiskasti paikaltaan, tullut katsomaan Topin ja Sanelman kaloja. Hän lupaa syödä mokomat tiistit pyrstöineen pää edeltä. Ja hän ihmettelee herralle:

"Ei tästä lammesta enää saa kaloja. Ennen siitä sai. Ananias veti kontilliset: kun pisti siihen sakeanverkon riekaleen, niin tuota pitkiä särkiä ... niinkuin mitä lahjoja. Ja ongella sai yhtenä aamuna satoja kaloja. Mikähän siinä on, kun siitä ei enää saa?"

Niin ihmetellen kulkee Saara Topin, Sanelman, Muttisen ja neidin perästä ylös mäkeä.

Maunon Pertta huudahtaa niityltä:

"Ja yötyötä kun minä en tee! En milloinkaan ... tällaista, hihi. En."

Pertta Kinnunen heittää siis haravansa karheelle, sukaisee ylleen röijyn ja alkaa rientää mökille niinkuin toisetkin.

"Niin, ja verkothan ne olisi vielä pantava likoon!" äännähtää Ananias, kun Maunon Pertan Sanelma astelee hänen ohitsean äitinsä perästä. "Täytynee hankkia kalaa ... vieraille."

Ananias huokaisee. Sanelma hymyilee hänelle, niinkuin aina muillekin.

"Mitäh?" kajahtaa silloin Juutas Käkriäisen mörökkä ääni peremmältä lammen rantaa, jossa hän yhä niittää kumarassaan. Ja hän pysäyttää viikatteensa ja katsoo kyyryissään taakseen. Hän sanoo: "Niin ... Ananias ... verkkojako heittämään? Mene sinä... Minä ... nämä heinät täällä... Minä täällä vain kumpsin."

Sitten alkaa Käkriäinen jälleen niittää.

Ananias riisuu tamman. Kohta kuskaa hän sitä mäelle niin että kumisee. Hurja juoksee Ananiaksen ja hevosen edeltä.

Niityllä ei ole enää muita kuin itse Käkriäinen ja hänen lankonsa Mauno, joka seisoo vielä ladon luona, mustana ja lapikkaiden kiverät kärjet levällään. Mauno katselee Käkriäistä. Juutas ei näytä kiiruhtavan niityltä. Lieneeköhän se yhä äkäinen Maunolle? Tai on kai se äkä rauennut niinkuin muutkin Juutaksen uhkaukset? Vai pelänneekö se joutua Muttisen kanssa pitempiin pakinoihin?

Joutaisi Juutas tuolta jo tulla, että se jaksaisi yöllä hommata.

Mauno äännähtääkin Käkriäiselle ja kehottaa häntä tulemaan jo pois. Mutta Käkriäinen ei hänen ääntään edes kuule. Käkriäinen niittää.

Ei hän pelosta siellä niityllä ole. Maunon pelosta ei enää yhtään. Eikä hän pelkää enää Muttistakaan niinkuin äsken: sillä ei tuo Aapeli vielä ainakaan sanonut mitään, ei edes sitä kuin tavallisesti tänne tullessaan. Paljon huolettomampi on Käkriäinen hänestä kuin päivemmällä tuvassa, ja siihen huolettomuuteen on muutakin syytä kuin Aapelin tähänastinen lauhkeus. Jos se Aapeli nyt alkaisi kysellä, kuinka on tuvan korjaamisen laita, niin nyt Juutas saattaisikin vastata, että tehdyksi se tulee: nyt hän alkaa sitä tehdä, vaikka huomenna. Sitä varten on Mauno tänne otettu. Ja voihan sen tuvan korjauksen nyt todella alkaa ... vaikkapa ei ihan huomenna, niin sitten ... myöhemmin. Onhan ensi yö valvomista. Eipä silti, ettei hän kestäisi työtä huomennakin. Hän tuntee nyt päässeensä alkuun. Päässeensä makaamistuurlilta. Siksi hän nyt tätä heinääkin niin iloisesti ja myöhään kumpsii.

Minkäslainen työntö hänelle nyt tulikaan! Joskus se tulee, se oikea into. Nyt tuli ... parin kuukauden perästä. Koko päivän hän on soutanut, kantanut ja kävellyt. Ja kaivellut louhiakin. Mutta eipäs nyt vain väsyttä, tätä kummeksii hän itsekin. Oikein hyvältä tuntuu tässä kumpsia. Kun työpuuska tulee, silloin on kaikki kuin leikkiä.

Tuonnottain hänen sisuaan vielä pisteli, että Mauno pakotti hänet sillä tavalla tahtoonsa. Se oli häväistys. Se kuohutti hänen maksaansa niin, että hänen teki mieli juosta vielä uudestaan metsään. Mutta kun herra oli talossa, niin olisi Maunon Pertta voinut Maunon kehotuksesta mennä milloin tahansa haukkumaan hänelle Käkriäistä, ja ihmekö temppeu olisi ollut silloin saada Muttista suuttumaan!

Onneksi eivät tästä häväistyksestä tienneet muut kuin Rosina, koska ei Pertta Kinnunenkaan siitä Käkriäiselle hiiskunut. Jos se olisi tiennyt, kyllä se olisi hoilottanut.

Ja sitten vähitellen oli Juutas Käkriäinen alkanut olla hyvilläänkin tästä pakollisesta tottelustaan. Niin, hän päätti nielaista sen kuin jonkin hyvin pahalta näyttävän ruuan, keltaisen juurikkaan, jollaisia Muttisen Aapelilla on ruokana pöydässä. Ja päätti hankkia siitä tottelusta itselleen hyötyä. Ruveta oikein hartaasti keittämään viinaa ja saamaan rahaa. Hommaamaan, koska nyt oli kerran herännyt

hommaamisen alkuun.

Ja eikös olekin parasta niin, että polttaa? Eikö hän itsekin ollut monesti ajatellut, että polttaa sitä pitäisi. Se on selvä, että sillä tavoin saa rahaa seitsemän mokomaa enemmän kuin maajussin työllä.

Kyllä. Mutta miksikä piti muiden tulla tyrkyttämään sitä hänelle ... ennenkuin hän itse oli ennättänyt ruveta siihen?

Nyt on kuitenkin tapahtunut, mikä on tapahtunut. Ja hän tahtoo unohtaa sen ilkeän pahan, tahtoo muistaa ainoastaan oman hyvänsä. Ja suostuu antamaan toisellekin osuutensa, Maunolle.

"Kärsimällähän niistä pahoista pääsee", sanoi ennen Juutaksen tuttavakin, Hiesun herännyt mylläri.

Olkoon siis unohdettu.

Mutta nyt on edessä toinen luokka. Viina ... pitää keittää sellaisessa paikassa, ettei herra aavista mitään. Eikä varsinkaan se terävisilmäinen neiti.

Niitä keittopaikkoja, joita on paljonkin, Juutas nyt tässä tuumiikin, kumpsiessaan.

Mukavalta tuntuu ajatella, että kun yksi keitos on keitetty, niin pääsee kuljeksimaan vähän lääniin. Tarinoimaan. Pois kaikenlaisista kotoisista kärhäyksistä. Siellä läänissä saa olla rauhassa, jos osaa pitää varansa kateellisilta ruununmiehiltä. Ja syödä saa hyvin, sillä sitten on rahaa.

Sekin tieto, ettei hänen tarvitse kauan Putkinotkossa kumpsia, vaan pääsee huilaamaan, tekee osaltaan tämän kumpsimisen niin mieluiseksi.

Mauno Kypenäinen äännähtää jälleen ladon ovelta hänelle:

"Juutas hoi! Tulehan nyt jo pois."

Juutas ojennaiksen hiukan ja vastaa:

"Kyllä, kyllä... Se nyt ennätetään, se asia, hehe. Minä vain ... tässä ensin vähän kumpsin..."

Mauno hymähtää ja lähtee silloin kartanolle. Toimeen innostunut Juutas jää yksikseen sinne lammen perukkaan, metsän varjoon.

Putkinotkon mökin pihalla ovat nyt jo kaikki muut. Ja sielläkös nyt käy huuto ja iloinen mekastus! Siellä on ääntä, ja väkeä vinon pihan täydeltä!

"Hau, hau, hau!" matkii joku lapsista koiraa.

"Nau, kurnau!" huutavat toiset kissalle.

Ja toiset hevoselle: "Ihahaha! Öhöhöhöhöö!"

"Muu! Mää!" matkivat eräät.

Joku vaakkuu variksena:

"Vaa, vaa!"

Repekka juoksee Hurjan kimppuun. Hurja on leikkisällä tuulella, illan viileässä. Se murisee ja juoksee ympäri Repekan. Repekka kirkuu riemusta. Sanelmakin aikoo ottaa kiinni Hurjan, joka kiittää yhä villityimmässä kehässä, suu virnallaan, pystykorvat niskaa pitkin. Repekka matkii koiraa. Ja sitten Sanelma tammaa:

"Thahaha."

Topi huutaa Moksia saamaan särkiä. Kissa onkin kartanolla, ilmestyy miesten aitan alta ja naukuu. Ananias sanoo:

"Kuinkas muuten, kotiinhan se mies illalla metsätöistä tulee! Ja onpa se saanut lintuja, koska ei elävä särkikään kelpaa."

Ananias alentaa veräjää, niin että Sohvi pääsee yöksi laitumelle.

Repekka tahtoo Moxin kiinni. Saa sen kiinni, riiputtaa sitä keskeltä vatsaa ja nauraa ja hokee:

"Voi tinnuu ... mokoma patkariäpäle."

Moksi ponnistelee vastaan, naukaisee ja raapii. Repekka itkaisee taas.
Topi matkii kissaa:

"Kurnau! Kurnau!"

Pikku Sanelma yltyy Topin sanoista:

"Kurnau, rako auk'!"

Saara on istunut aitan portaille Maunon Pertan Sanelman viereen, mutta Pertta Kinnunen menee Muttisen Aapelin ja neidin luokse. Saara ottaa syliinsä Maksin, joka livisti kiukkuisen Repekan käsistä, antaa kissan kelliä selällään, koettelee sitä haaroista ja sanoo Pertan Sanelmalle:

"Poika se on tämä, munat tällä on."

"Niin on", myöntää Maunon Pertan Sanelma iloisesti.

"Hau hau, hau!" matkii pikku Jopikin Hurjaa, tullen saunalta. Hurja haukkuu. Kallio pihan vieressä kaikuu. Topi hirnuu:

"Ihahahaha."

"Hihuu!" nauraa Muttisen Aapeli.

Pikku Sanelma sanoo:

"On täällä nyt kaikkia rääkymisiä. Missä lienee kana kotkottamasta!"

"Pitäisi hakea kanakin", huutaa Jopi.

Rosina kiljaisee tuvan ovesta pihalle:

"Sehän sinne vielä! Eikös kukko! Joko ne lisäpuut on tulleet saunaan metsästä? On siinä nyt kikakakaa! Ja säkätys ja häkätys! Sanukka, vetäisenkö sinua uuninkoukulla pääkuoreen."

Rosina juoksee siihen kesken kiireitään. Hänellä on uuninkoukku, jolla hän on juuri tyhjentänyt uunista hiiliä. Tuvan pankko hehkui niitä punaisenaan.

"Vetäise!" vastaa pikku Sanelma äidilleen.

"Ai ai, vetäise tosissasi!" huutaa Maunon Pertta. "Vetäise! Pääkuoreen!"

"Pää! Pää!" matkii pikku Sanelma Pertta Kinnusta.

Topi on olevinaan kana. Hän kotkottaa:

"Kot-kot-kot ää ja öö! Kot-kot-kot ää ja öö!"

Pikku Ester repaleissaan maanittelee:

"Tipu tipu tipu-tii!"

"Ammuu!" ammuu Topi.

"Ammuu!" Repekka ja Sanelma matkivat Topia.

"Hau hau! Vouh vouh!" räyskyttää joku.

"Piu, pau", sanoo Ananias.

"Haha! Hohoo! Hähä! Höhö! Hihuu. Iihuu!" Ei erota, kuka mitäkin huutaa.

Maunon Sanelma hihittää.

"Pää", määkäisee Mauno Kypenäinen möräkällä äänellä tuvan nurkalta.

"Tuokin, tuokin!" hoilottaa Maunon Pertta.

"Hau! Muu, muu! Pää! Ammuu! Käkäkäkä! Röhröh! Kukkuu! Kur nau!" räikkyi koko mökin piha iloisesti.

Mutta Rosina Käkriäinen ikkunan reiästä:

"Voi sun siunatkoon, kun ihmisen sikiöt rupeavat elukoiksi!"

"Huu! Huu! Huu!" toittottaa Jopi. Hän on kiivennyt aidalle seipään viereen, jossa riippuu rääsyjä. Hän matkii laivaa. Kaiku kalliosta vastaa.

Pikku Sanelma hihkuu:

"Pennut hoi! Pennut, pitääkö turpanne! Ruvetaanpas heittämään häränpyllyä."

Pikku Sanelma asettuu heti nenälleen maahan. Tukka roikkuu nurmelle. Sitten hän heittää kuperkeikan niin että reidet vilahtavat.

"Voi pyhä Jooseppi!" huutaa Maunon Pertta, katsellen Muttiseen, joka seisoo hänen vieressään. "Herneenkukka näkyi!"

Muttinen ällistelee:

"Mikä se on?"

"Mikäkö?" vastaa Maunon Pertta nauraa tirskahtaen ja katsoo syrjään.

"Se on ruuslillikka!" tirskahtaa sitten Pertta.

Topi heittää neljä häränpyllyä perätysten, kiroten viimeisellä: "Voi r-ranta-rrillikka! Koski pääkuoreen. Vaikka oli r-reuhka kor-rvilla."

Muut lapset pyörivät Topin perästä. Pikku Sanelma seisoo koivet pystyssä. Jopi hyppää alas aidalta. Ester saa yhden häränpyllyn kerrallaan, Repekka ei pääse yhtään, vaan kaatuu aina kupeelleen. Saaraa ei haluta heittää häränpyllyä. Tuskin kehottaa hän siihen isoa Sanelmaa. Maunon Perttakin hoilottaa Sanelmalle:

"Mene sinäkin siihen..."

Hänen Sanelmansa menee ja pyörähtää muutaman kerran, pitäen hameitaan koossa polvitaipeesta.

"Minäpä heitän lehmänkin pyllyn!" sanoo Topi.

"Niin, kun sinulla on isän reuhka päässä", vastaa pikku Sanelma. "Mutta heitäs ilman karvahattua. Heitäs!"

"Vaikka ilman kar-rva ... mitä", sanoo Topi ja heittää selkä edellä. Ainoastaan Repekka ei ymmärrä, miten lehmänpyllyä heitetään, vaan puskee maata nelinkontin niinkuin kuperkeikassakin. Ja viimein hän asettuu selälleen ja piehtaroi siinä ja nauraa:

"Hihhihi! Hahaha...!"

Ruohikko tuoksuaa. Metsä loistaa vaaleanpunaisena lammen takana.

Mutta korkeimpana kaikuu Rosinan ääni. Tuvassa hän on ärjynyt koko ajan itsekseen. Nyt ryntää hän jälleen pihalle: säkättäen tavoittelee hän portaiden edestä keppiä. Ja hän voihekii ja huutaa:

"Johan nyt on maailman loppu, etteivät ihmisen ruumiin sikiöt tottele! Että tosiaan ... ulvovat kuin sudet! Sinäkin, voi ... Pertan Sanelma ... vaatteillasi. Tantereella, jossa on koiran kökkiä, ja kissan kökkiä, ja Repekan... Sanikat!"

Rosinan kiljahduksen luulisi kaikuvan aina taivaan napaan saakka, kun hän huutaa:

"Ai, ai!"

Sitten laskettelee hänen kielensä yhtenä väkkäränä:

"Ja eikö sitä olisi muuta tekemistä! Saarukka. Muoskat ... kuin siinä pyllyään näytellä, häh! Eikö sitä olisi veden kantamista saunaan? Malakiaksen kanssa on kylmä kannettu, ja lehmänhaude. Sinä, Saara. Ja muut. Eikö sitä olisi vastojen tekemistä! Ja sian syöttämistä...! Ja lampaan! Sinä se yllytit, Saara! Ihmisten tähdenkin hävettäisi ... sellaista mallia. On tämä mallia! Ja ettekö te kuule? Topi ja Sanukka! Ja Jopi! Ne lisäpuut! Ei nyt mitään, ei vaikka..."

"Nyt piru sinut nokkii!" huudahtaa Rosina ja antaa kädellään nasahduksen pikku Sanelman säärille, joita Topi pitää pystyssä. Topi juoksee pakoon. Pikku Sanelma suuttuu. Hän hyppelee koholla ja huutaa:

"Ei pieksetä, ei."

"Kah, sellainen elävä!" äännähtelee Rosina.

Kaukaa jostakin lammen rannalta kajahtaa nyt Käkriäisenkin ääni:

"Mikä se on...? Se rähäkkä..."

Sen kuulevat ainoastaan Muttinen ja Maunon Pertta ja neiti, jotka seisovat koivun luona. Muut eivät kuule, sillä kovin kiroilee pikku Sanelma. Ananias tulee tapansa mukaan Rosinan avuksi ja uhkaa pientä siskoaan ohjaksenperillä.

"Ei, ei pidä lyödä!" suhahtaa Rosina Ananiakselle.

Pikku Sanelma tavoittelee kynsimään Ananiaksen silmiä ja kiljuu:

"Minä tapan sinut."

"Lyö vain lihaksi, lyö! Itku pitkästä ilosta", ärsyttää Ananias Sanelmaa.

Repekka säikähtää siitä, että Ananias rapsuttelee Sanelmaa kynsille, ja alkaa itkeä. Rosina nostaa Repekan syliinsä ja lohduttaa:

"Eihän kullalleni mitään..."

"Tämä sitten on elämää. Minä en kammarissani tällaista sallisi ... jos minulla olisi pentuja... Kyllä hakkaisin", huutaa Maunon Pertta. Rosina hymähtää hänelle:

"Onhan niitä sinullakin."

"Mutta ne ovat vaivaistalolla", tiuskahtaa pieni ja musta Sanelma, joka nyyhkii, hieroen nenäänsä tukallaan.

"Hihuu!" naurahtaa Muttinen ja nyökyttää päätänsä.

Pertta Kinnusen silmissä leimahtaa, ja hän tavoittaa nurkalta ongenvapaa, lyödäkseen pikku Sanelmaa. Vapoja on siinä, Muttisen ja neidin. Mutta kun Muttinen ja kaikki hymyilevät hänelle, hillitsee hän itsensä, vaikka häntä harmittaakin. Hän katselee neuvottomana ympärilleen, ja sitten huudahtaa hän:

"Meidän Sanelma, lähdetään me tekemään saunavastoja. Niin ne tulevatkin tehdyiksi ja rutakasti!"

"Saunapuita! Saunapuita, Topi ja Jopi ja Sanelma!" toistaa Rosina.

Saarakaan ei viitsi hautoa siinä ilkeitä ajatuksiaan, vaan lähtee hänkin vastantekoon Pertta Kinnusen ja Pertan Sanelman kanssa. Tuonne he katoavat yläveräjän ylitse, tuoksuvaan koivumetsään.

Ananias tahtoo Topia kanssaan heittämään verkkoja. Mutta Rosina, joka paistaa leipiä tuvassa, sanoo etteihän tässä mitään tule, jos Ananias sen Topinkin vie: saunaan ei saada löylyä koko iltana... Ja Ananias arvelee silloin voivansa tulla toimeen järvellä yksinäänkin: onpa hän ennenkin vuoroin melostellut ja vuoroin laskenut verkkojaan. Mutta silloin sanoo Mauno Kypenäinen, että hän lähtee Ananiakselle kaveriksi.

Sitten juttelee Mauno Ananiakselle jotain hiljaa. Nyt he menevät perätysten rannalle. Hurja häärii Ananiaksen ympärillä ja pääsee Ananiaksen mukaan.

Topi pihalla kyselee, missä se nyt on se kirves.

Jopi vastaa sen olevan kujalla, jossa puita äsken hakattiin.

Vähän ajan päästä astelee Topi miehekkäästi kirves olalla saunalle. Hänen perästään kepsuttavat Jopi ja pieni Sanelma.

Pihalle jää Lyygia. Hän istuu isolla kivellä ja houkuttelee Esteriä ja varsinkin kullanuskeaa ja säihkysilmäistä Repekkaa luokseen. Repekka katsoo häneen välkkyvin silmin, mutta vierastaa vielä. Lyygia menee ja kaivaa Muttisen Apelin taskusta rusinapussin. Hän sanoo Apelille:

"Voi kuinka tuo Repekka on kaunis ... kuin pieni enkeli."

"Niin, se on kuin renessanssin enkeli", myöntää Muttinen, joka pistää suuhunsa rusinoita ja antaa

sitten pussin Lyygialle. Nyt tulevat lapset neidin viereen. Pian juoksee Ester tupaan, näyttämään namusiaan äidilleen, joka vetää leipiä hehkuvan uunin mustasta kidasta. Iloisesti huudahtaa silloin Rosina. Lyygia on siepannut Repekan polvelleen, nipistelee häntä pyöreästä leuasta ja lujalihaisesta poskesta. Kurkistaa hänen tummiin silmiinsä. Oikoo tytön tukkaa ja jokeltelee hänelle. Rosina ilmestyy ovelle ja katselee ihmeissään Lyygiaa ja pientä tyttöään.

Muttinenkin huomaa, miten Lyygia lapsia hyväilee... Vieraita lapsia...

Mutta mitä Aapeli Muttinen sellaiselle mahtaa? Surullinen on hänestä lopultakin maailma ... paha se on, eikä siitä muutu... Tullut yhä surullisemmaksi, kun hän vanhenee.

Mitä varten elämisen taakka vielä muka Aapelin perillisille?

Ja tulisi siitä huolta. Ja Aapelihan tahtoi köllötellä niin mukavasti.

Pitäisi sitä uhrautua toisen onnen tähden! Ehkä siitä itsellekin onnea hersyisi...

Ei tiedä.

Niin miettien katselee Aapeli mökin harmaita rakennuksia. Varsinkin läävä näyttää rappeutuvan ... paitsi nyt tupaa. Mutta ... rappeutukoot. Harmenee tuo hänen tukkansakin.

Mutta kas, tuolta saunasta tupruaa savua oven täydeltä! Ja sitä tulee lakeistorvesta ja räystäidenkin alta, lämmintä savua. Makeaa se on Aapelin sieraimissa.

Hän lähtee saunalle. Humaliston vieressä rantaveräjällä katselee hän lahdelle. Vesi on tyyni... Niinkuin rasva.

Tuolla kuvasteleiksen tuttavallinen nuottakota veteen. Kodassa Ananias puikkaroi verkkoja. Valkoinen koira tähystelee järvestä omaa kuvaistaan.

Kauempana katiskat...

Ja oikealla rannalla luo kalliorinne lahteen tummanvihreän varjonsa. Haapojen melkein jokainen oksa näkyy selvästi sinisestä vedestä.

Ulan ylitse kaareutuu illan punertava taivas. Vesi on vaaleanpunaista: läheltä vaaleanpunaista ja kauempaa vaaleansinistä. Taivaalla, joka sekin on vienosti sinertävä, seisoo punertavia pilviä, heijastuen veteen. Pilvet ovat kuin ruusuisia vivahteita helmiäisissä.

Koko taivaan kupu niinkuin mahdottoman simpukan sisäpinta, kalpeasti sinertävä ja nuoren naisen lämpöisen hipiän värinen.

Aurinko laskee. Tummana kiekkona näkyi se äsken tuvan nurkalla. Nyt se heittää kultaista kiillettä kujan seipäisiin ja välkkyi mökin tummissa ja tyhjissä ikkunoissa.

Kolmaskymmenesensimmäinen luku

Aapeli menee saunaan. Hänen nenänsä erottaa, että saunan edustalla haiskahtaa viileältä.

Ja lehmänlannalta... Tuossa on iso rykelmä risuja, sekä kirves mustine ja pihkaisine varsineen. Siinä ovat pojat äsken hakanneet saunapuita. Herra kiertää rykelmän ja varoo virsujaan noilta lehmien jäljiltä.

Hän tallustelee hiljaa kotaa kohti, jonka ovi on pönkitetty raolleen lepänoksalla. Tavattomaksi mielihyväkseen haistelevat hänen sieraimensa pitkästä aikaa maalaissaunan savua. Onpa hänkin maalta kotoisin.

Kodasta kuuluu lasten juttelua. Pojat ne ovat siellä: Topi, Jopi ja Malakias.

Nyt sanoo pikku Sanelmakin kodassa:

"Tule pois, Malakko, me ei muuten lähdetä."

"Kun ollaan pienempiä kuin sinä", jatkaa Jopin heikko ja kimeä ääni. Malakias kuuluu valittavan vatsaansa.

Pikku Sanelma houkuttelee Malakiasta:

"Ja herra antaa sitten sinulle rahaa. Antoi meillekin. Minun ovat jo äidin tallessa."

"Ja mätkäisee kop-rramitalla! Tällä viisiä!" kehaisee Topi.

Sitten kilistelevät pikku lapset lantejaan. Topi nauraa Malakiakselle, joka ei vielä tunne, mikä on kymmenen-, mikä viidenpennin raha. Eikä tunne muka Jopikaan, josta on pääasia, että rahoja on monta.

Muttisen Aapeli rykäisee ja longottaa kodan ovea. Voi kuinka savu tunkeutuu silmiin...! Ei ensin näe mitään. Täytyy kumartua savutuprun alapuolelle ja vetäistä ovi selälleen.

Ja sitten näkyvät kodan padasta nousevassa lehmänhauteen höyryssä ja saunan savussa Malakias ja muut lapset hänen ympärillään. Malakias istuu kodan penkillä, selkä koukussa ja vatsaansa painellen. Muttinen sanoo haeskelleensa Malakiasta ja Jopia. Aittojen alta, ja tuvan uunin alta oli muka hakenut. Olisi antanut heille palkkoja, että jaksaisivat rahdata hänelle niitä saunapuita.

"Johan minä sanoin!" huudahtaa Topi.

Nyt saavat Malakias ja Jopi kuparikolikoita muutaman. Malakias katselee rahojaan hellästi. Ja yhtäkkiä hän huudahtaa:

"Olisipa viinaa..."

"Viinaako?" naurahtaa Muttinen.

"Niin... Se olisi tälle mahalle", vastaa Malakias. "Sitä minä olen tässä tuuminut... Sillä ne käärmeet..."

"Vai sillä", sanoo herra. "Ja mistähän sinäkin viinan maun tiedät?"

Niin, kyllähän Malakias sen tietää, vaikkei uskalla Muttiselle jutella. Eikä olisi jutellutkaan, jos ei olisi näin rahojakin annettu. Epäröiden ja viinaa ihastellen virkkaa hän nyt, että on hän sitä maistanut ... jonkun kerran talvella... Tuolla puita metsästä kaadettaessa. Tuvan uuniin koivuja...

Topi iskee Malakiakselle silmää, ja Jopi katsoo pelästyneenä.

Mutta Malakias selittää, että Mauno-eno oli sitä antanut: pakkasella. Oli ollut täällä Putkinotkossa. Ja se oli ollut isän kanssa metsässä mukana.

Muuta ei Malakias kerrokaan. Ei, Malakias muistaa miten isä silloin, kun poliisit kävivät Putkinotkossa riehumassa ja etsimässä viinoja, varoitti Malakiasta ja muita hiiskumasta kenellekään niistä. Ja siksi ne rutkaleet eivät löytäneet mitään. Kovin uhkasi isä vanhinta poikaa, heristi lopuksi nyrkkiäkin, isoa kuin halkonuijaa. Ja sen nyrkin maun tietää Malakias ennestään...

Toissa talvena isä kuritti häntä, kuhnustelemisesta löi kalikalla ... vähän ennenkuin hän löi kirveellä jalkaansa. Mutta Malakias vihastui ja lähtikin lääniin. Topilta sai hän rahaa, ystävältään. Topille olivat niitä antaneet vieraat, jotka Putkinotkon kautta kulkivat ja opastuttivat itseään Topilla. Niitä rahoja oli paljon, niitä kuului olleen markka. Malakias aikoi mennä rengiksi lääniin. Tuiskussa taivalsi hän suuren järven ylitse. Parissa talossa hän kävi kysymässä renginpaikkaa. Mutta eivät ne häntä sinne ottaneet. Ja sitten ne rahat loppuivat, ja Malakias lähti takaisin kotiin: tuli niin ikävä äitiä. Kotona oli Ananias juuri saanut langoista jäniksen. Se oli keitetty, ja Käkriäiset istuivat pöydässä jänislientä syöden. Silloin huudahti poikaansa ikävöivä Rosina, huudahti naurahtaen:

"Olisipa nyt Malakias täällä ... niin saisi jäniskeittoa."

Ja samassa aukesi ovi ja Malakias astui sisään, rikkonaisine pieksuineen ja lunta niska täynnä...

Pahalta oli Malakiaksesta tuntunut läänissä. Ikäänään ei hän taida enää sinne lähteä. Eikä tuo isä enää ole lyönytään häntä, ainoastaan nyrkkeineen tulee kohti ja kääntyy sitten pois. Malakias onkin jo mies, eikä tahdo hiiskua ... niistä.

Eihän Malakias toki ilmoita Muttiselle, että isälläkin on ollut viinaa, jos hän sattuikin iloissaan virkkaamaan sanan siitä hyvästä viinasta.

Eikä häneltä suinkaan udella.

Ja sitten Malakias lähteekin hakemaan saunapuita. Hän arvelee vielä ainoastaan nousten paikaltaan ja katsellen kattoon, päässä se Aapelin vanha ja kehno knallihattu:

"Olisi se tässä taudissa toista kuin nuo matokassin pavut... Ja alkakaa siitä tulla, pojat ja Sanukka! Ei niitä puita enää paljoa tarvitakaan. Kaksi kiukaallista täällä on jo lämmitetty. Jos kolmannen lämmittää,

niin paistaa saunassa vaikka Kenkuinniemen ja koko maailman. Ja Sahan hovilaisetkin vielä paistaa, kypsiksi kuin nauriit. Mutta jos olisi sitä ... tarvitsisi välistä olla tautien ja rohtojen tähden..."

Sanelma ja pojat lähtevät. Jopi pinkaisee kuitenkin ensin kartanolle, viemään talteen rahojaan. Toisille ei hän ilmoitakaan, minne hän ne vie.

Topi arvelee, että Jopi vie ne kuin harakka piiloon. Ja Topi kehottaa Malakiasta antamaan rahansa hänelle, etteivät ne putoaisi metsässä. Sanelma olisi valmis viemään Malakiaksen lantit äidin talteen. Mutta eivät Topi ja Malakias uskokaan hänelle niitä. Malakiaksen rahat kourassa pönttää nyt Topikin pikku Jopin perästä pihalle. Malakias ottaa kirveen ja astelee Sanelma kintereillään hitaasti rannalle päin. Koppahattu on Malakiaksella otsalla, ja pörröinen tukka niskasta pystyssä.

Mutta Muttinen painaiksen saunaan. Kotaan asettaa hän juurihattunsa, joka on epämukava näin ahtaissa paikoissa. Saunan matala ovi aukeaa, hehku ja helle lyövät häntä vastaan. Kyykkysilleen täytyy taas kumartua. Mieluisa hehku ja helle suuren ja mustan kiukaan nielusta, joka loistaa puolillaan hiiliä. Ja se säkenöi kultaisine kiiluineen niin, että silmiin koskee, kun kurkistaa kiukaan alle. Siellä leikkuu vielä keltaisia liekkejä, ja hiilten keskellä loikoo palavia kekäleitä, melkein sylen mittaisia. Muutamia puita on jäljellä myöskin saunan permannolla.

Niitä hän nyt työntää uuniin, hiilien ja rätisevien kekäleiden päälle, ähkien ja ponnahtaen takaisin, sillä tulen hehku käy tuimasti naamaan. Ah sitä tuimuutta! Onpa se ... hänestä rakasta. Rakasta on savukin, joka pakottaa irvistelemään ja vettä valuvat silmät umpeen. Hän yskii ja laskeutuu ihan maanrajaan. Siihen hän istahtaa. Kuumalle penkille, vastapäätä kiukaan punaista kitaa, nokka maata kohti. Hän ihailee jälleen saunaa, oikeaa maalaissaunaa, pitkästä aikaa. Sininen savu täyttää kylyn. Ja vähitellen se hiukan selvenee. Onpa se savu hänestä niin pyhä kuin Sebaoth, joka muinoin täytti savuna todistuksenmajan.

Ylhäältä kuultaa lakeisreikä, kiskoo savua ... niinkuin Käkriäinen piipustaan.

Nyt alkaa erottaa lauteetkin: siellä on Aapelin loikomapaikka, samanlainen kuin huvilankin saunassa. Se on hyvä paikka, leveä ja oikein mukava.

Ja lauteiden alta tuntuu vanha vastanlehtien ja mullan haju, mukava. Sieltähän ne akat sanovat lapsia löytävänsä. Tuollaisesta se on äiti Aapelinkin kaivanut, mullasta ja moskasta ... kuin onkimadon.

Mikä vihertävä läiskä tuolla peränurkassa? Vastahan se oli.

Ikkunaruutujen tomussa näkyy lasten kämmenten jälkiä, ja ikkunan takaa vihertävä järvimaisema, nokkosten ylitse, joita kasvaa saunan seinävieressä.

Nyt kuuluu airojen vingahtelua. Ananias ja Kypenäinen näkyvät siellä soutavan. Mauno on perässä. Koira istuu kokkalaudalla: sen pää nytkähtelee airojen tahtiin.

Aapeli katselee soutajia, ja arvelee sitten, että täällä ne Käkriäiset nukkunevat nyt kesällä, kun tupa on rikki. Tuollahan saunan takana on niiden ryysyjäkin! Mutta mihinkähän ne talvella joutuvat? Kun niitä ei saa korjaamaan nurkkiaan.

Saunassa on hauska savun tuoksu, ja nukuttava lämmin hivelee poskia ja hehkuttaa naamaa. Polttaa käsiä. On hiljaista. Sirkka kilkuttaa mustan kiukaan takana.

Avonaisista ovista hengähtelee kesäisen illan ilma.

Mainio tämä sauna, sisään lämpiävä! Aina mainio: sekös vasta hyvän unen antaa, oikein nokinen sauna, joka tukkii lämmitessään savullaan ruokatorven. Sisäisestikin se tahtoisu savustaa kaikki pahat ihmisestä pois. Ei tällaiselle saunalle, josta tarttuu nokea kämmeniin, mikään sauna ole vertainen. Tässä ne seinät kuumenevat talvellakin, niin ettei katto tipu kylpiessä tulista vettä niskaan. Ei, tällaisissa on oikea löyly, huuruton ja tasainen. Ja lauhkea niinkuin mesi.

Mieleisimpiä ovat nämä saunat Aapelille melkein kaikesta, mitä on Putkinotkossa. Kuinka hän olikaan saattanut olla poissa näistä saunoista toista vuotta, hän, jolle sauna on mahtanut syöpyä vereen: tällaisessa kylvyssä on, kuten äsken ajateltu, torppari Muttisen poika avannut tihruiset silmänsä ensimmäisen päivän hämäryyteen, itkenyt ne itkunsa, joista ei ole enää hienointakaan aavistusta, itkenyt ja parkunut. Ja mitä muistoja on hänellä juuri näistä Putkinotkon saunoista. Tässäpä hän oli täällä kylpenyt alkuajat, koska huvilassa ei vielä ollut saunaa, tuota kaikkein tärkeintä rakennusta, myöhemmin teetettyä, melkeinpä tärkeämpää kuin ruokakonttori ja hella ja kattilat. Kylpenyt toveriensakin kanssa ... ohranesteellä olivat he lyöneet löylyä, oluella. Ja se vaahtoava neste oli mennyt kiireesti hattuun ja hävyttömiä he olivat laulaneet, sellaisia että:

"Hulta se huuteli Honkan saunassa,
Hulta se huuteli Honkan saunassa:
Minä olen yksin täällä..."

Ja sitten he olivat polskahtaneet järveen uimaan.

Olivat silloin nuoria.

Ja jos hän milloin talvella on käynyt täällä maalla, sauna se on ollut hänen iltahuvinsa, hänen teatterinsa ja konserttinsa, melkein mukavampi kuin mikään muu. Eipä silti ... pitäisihän sitä konserteissakin käydä, se kun on kulttuurista, muka. Mutta sauna: pitkien talvisten iltapuhteiden jälkeen on se antanut väsyneille aivoille mainiota lepoa.

Sellainen on sauna hänelle ... niinkuin metsien kansan muillekin lapsille. Ja niille muille se on vielä tohtori ja apteekkari; enimmäkseen ainoa, hohoi! Minkä määrän se onkaan tappanut köhisevää hinkua ja lavantautia ja rokkoa, ja muuta rupulia! Hiottamalla vaaralliset taudin itiöt lauteiden alle. Mitkään taikakonstit eivät ansaitse sitä kiitosta lääkitsemisestä kuin sauna.

Aapeli kääntelee nokisella kohennuspuulla hiilustan kekäleitä, naama paisuksissa ja hikipisarot hapsien kärjissä, muistelee menneitä aikoja, ystäviään ja ystävättäriä, jotka ovat tyytyväisinä tulleet ulos hänen saunoistaan...

Ja ajattelepa hän Käkriäisiäkin. Kauan he ovat nyt asuneet täällä mökkiläisinä. Köyhyyteen nääntyvinä oli hän ne löytänyt vielä kolkommasta erämaasta kuin Putkinotko koskaan. Jaksoi hän ne hommata toki tänne lähemmäksi kaupunkia, vähävarainen silloin. Ja sopuisa oli hän ollut niille olevinaan. Ja oli toivonut, että he vaurastuisivat. Ja sivistyisivätkin. Tulisivat siisteiksi ja oppisivat ... tekemään ruokia. Ja syömään mukavammin. Ja oppisivat ehkä hiukan kirjojakin...

Vuodet ovat menneet, ja aina tänne tullessaan on hän tavannut heidät samanlaisina. Jopa likaisempina ... sikäli kuin lauma on lisääntynyt.

Ja jos saamattomuus heissä on vähentynyt, niin on se tapahtunut pelkästään siinä suhteessa, että ovat älynneet ruveta viinoja kaupittelemaan. Sen asian kuuli hän tuossa viimeksi viattoman Malakiaksen suusta, jos oli kuullut ennenkin Kenkuinniemen naapurien jutuista ja nähdessään Putkinotkossakin vilahdukselta korpirojulta löyhkääviä puteleita. Nyt kuuli, että on se Juutas sitä viime talvenakin hommannut, mistään varoituksista välittämättä. Pitihän sitä torua, sillä vaikka viinakset ovat Muttisenkin päästä mukavia, niin eihän niistä ole Juutaksen tapaiselle: tekevät köntyksen ja viekastelevan kansan entistä veltommaksi ja kehnommaksi.

Kyllä se pitäisi taas Juutas ottaa kuritettavaksi! Mutta samalla tulee Aapelille lohduttomuus tuon perhanan Käkriäisen suhteen. Hän tietää, ettei siihen pysty mikään: se luiskahtaa käsistä kuin ankerias, ja pitää päänsä. Suomalainen on itsepäinen. Ja varsinkin metsäläinen on itsepäinen. Ja onhan kielletty homma jokaisesta makeaa. Helppo ansio hyvä varsinkin köyhistä, avuttomista.

Saarnaamisesta on Aapeli saanut Käkriäisiltä osakseen ainoastaan vihan...

Se onkin katkerinta hänelle, josta nämä metsäläiset kuitenkin ovat rakkaita muka, sellaisesta metsäihmisestä kuin hänkin pohjaltaan on, nämä vanhat ja hupaisat rakkarit. Ei, mokomaa kiukkua kuin viime kesänä, jolloin se nousi pahimmilleen, ei hän enää heiltä siedä...

Ja väsyneeksikin hän tuntee itsensä...

Niin menee parikymmentä minuuttia. Aapeli istuu tyytyväisenä sokaisevassa savussa. Sitten kuuluu lasten ääniä ulkoa. Pikku Sanelman ja Jopin. Ja oksien rapinaa saunan päätyseinään. Herra pilkistää oven raosta hiljaa ulos. Jopi ja Sanelma ilmestyvät saunan edustalle, kiskoen kumpikin perästään oksaista leppää. Ja viimein köntytystä Malakias, kantaen olkapäällään kelohaavan tyveä, jonka latvaa Topi pitelee, kirves toisella olalla. Maahan rumahtavat he kaikki kantamuksensa ja ryhtyvät katkomaan oksia ja puita, Topi melkein itsensä kokoisella kirveellä, toiset käsin ja jaloin.

Illan ilma himmenee. Ylhäällä kujan suussa on taivas lämpöisen kellertävä. Sitä vasten kuvastuvat aitat ja tumma mökki. Tuuliviiri häämöttää mustana. Ja vasemmalle viiristä kiiluu heikkovaloinen ja kultainen kuu, alhaalta.

Karjakujan takana reunustaa metsän huippuja ruskon punertava ääriiviiva...

Maailma yhä tummenee.

Pikku Sanelma ja Jopi kuuluvat juttelevan, että hepä käyvät ottamassa potatteja, paistaakseen niitä saunan hiilloksessa. Ja Sanelma sanoo paistavansa ahveniakin. Silloin käskee Topi hänen tuomaan ne

Käkriäisen Topinkin ahvenet. Sanelma ja Jopi juoksevat pihalle. Jopin nappikengät kapisevat kujalla.

Malakias kantaa saunaan sylillisen puita, Topi hakkaa toisia saunan edessä. Verkalleen ja ähkien työntelee Malakias sitten vankkoja oksia kiukaan alle. Muttisen Aapeli kysyy, mitenkäs Malakiaksen käärmeet nyt? Ja Malakias sanoo, että hänen sisässään polttelee, ja janottaa: jokaisesta lähteestä hän on vettä juonut, lotkuttanut. Hän istahtaa lauteiden alimmalle portaalle ja erehtyy taas innostumaan:

"Mutta jos olisi sitä ... korvenvoimaa nyt... Niin eiköhän jano lähtisi..."

Topi tulee eteiseen, kantaa saunaan sellaisen kasan leppien ja haapojen rankoja, ettei hänen päätänsä näy niiden takaa. Ne paiskaa hän permannolle, ja katselee ympärilleen ja huudahtaa:

"Kah, vielähän se Muttinenkin on täällä! Tupakka tuikkaa leuassa... Mitäs pentujen puista ... nyt sen vasta pitää r-roihuta."

Topi tarttuu paksuimpaan rungoista ja työntää sen kiukaan alle. Täyttääpä kiilaamalla koko uunin, ja istahtaa sitten kynnykselle. Siinä raapii Topi jalkoteriään, noita mustia ja paksunahkaisia, joista tavallisesti veri raapiessa tirskahtelee. Ja Jopi katselee Muttiseen kummallisesti.

Hän näkee Muttisen käännähtelevän levottomasti penkillä.

Viimein kysyy Topi:

"Mitäs te siinä pyö-rritte?"

"Mitenkä niin?" kysyy Muttisen Aapeli.

Topi naurahtaa, mutta ei vastaa. Hän tirkistelee iloisin silmin. Tulee yhä hämärämpi, sillä uuniin työnnetyt puutkaan eivät ole vielä syttyneet ja ne peittävät hiilustan hohteen.

Malakias lausukelee yhä jotain viinasta: kuinka hyvää se vain olisi taudissa ... missä tahansa. Ja ruokalystin se antaa. Nälkäkin veisaa jälleen kurria Malakiaksen mahassa. Mutta kun Aapeli kysyy, mistäpä tuota saisi, sitä, niin ei Malakias vastaa. Ei vaikka Muttinen lupaisi kustantaa Malakiaksen kipeyteen ryyppyn, jos tietäisi, missä sitä olisi.

"Tiedämpä minä, missä sitä olisi", sanoo Topi.

Aapeli kysyy, että missä. Ja Topi sanoo:

"Eiköhän tuota liene ... her-rra Muttisella."

Topin leveä ja naurava suu ammottaa hämärästä.

"Vai minulla!" huudahtaa Aapeli. "Niinkö luulet! Voi turkkilainen! Ja ... minunko olisi pitänyt tuoda rohtoa Malakiakselle. No, ehkäpä sinä puhut jullilleen? Mutta mitäs sinä, Topi, tirskut?"

"En minä sitä tir-rsku", vastaa Topi. "Tir-rskun, kun katselen teitä."

"Minua? Mitä?" ällistelee Muttinen.

Topi vastaa:

"Kun te kyhnyttelette ja r-raavitte itseänne."

Se on totista totta: Muttinen ei ole ajatuksissaan sitä huomannut, että hän on alkanut käännellä itseään ja liikahdella syrjältä toiselle. Nyt hän huudahtaa:

"Mikä... Onko tässä jotain?"

"On siinä!" vakuuttaa Topi. "Siinä on lutikoita."

"Lutikoita!" ääntää Muttinen ja nousee nopeasti penkiltä. "Kuinkas niitä! Ja mikset sitä ennen sanonut."

Topi nauraa pienet silmät melkein ummessa, nauraa herralle, joka törmää ulos. Malakias urahtaa saunasta verkalleen:

"Onhan niitä ... kun täällä asutaan."

Herra riisuu kodassa paitansa ja tarkastelee sitä. Olipa niitä...! Onhan suomalaisissa lutikoita. Nyt ravistelee hän ne ovesta lastukolle, ja ottaapa jalasta virsunsakin. Puhisee:

"Sukatkin täynnä. Ja housut ... turkkilaisia."

"Ruuniaivinaiset!" tirskuu Topi.

"Niin, sinä... Ja te olette asuneet täällä koko kesän? Kaikki?" ihmettelee Aapeli.

Topi ei voi naurultaankaan vastata. Hän nauraa melkein äänettömästi, silmät litteinä. Suu ammittaa oven kamanaa kohti, ja vähän väliä hän purskahtaa äänekkääseen nauruun. Hän muistaa, miten Muttinen äsken käänteledi. Ja sitten hän muistaa, kuinka herra muutamanakin kesänä käänteledi samalla tavoin lammen rannalla. Oli mennyt ongelle ja asettunut seisomaan sille paikalle, jossa rotakollaa pidetään ja jossa on keltiäisiä. Paljasjaloin hän siinä seiso ja onki. Ja alkoi hangata toisella jalalla toista nilkkaansa. Topi oli silloin katsellut ja nauranut niinkuin nytkin. Aapeli oli alkanut kyhnyttää itseään, ja viimein huomannut ne polttavat muurahaiset. Silloin oli Topi purskahtanut äänekkääseen nauruun, ja sanonut, että ne olivat keltiäisiä. Samalla tavalla ravisteli Aapeli tässäkin itseään.

Vasta sitten kun Muttinen on jälleen pukeutunut ja seisoo kodassa ja Malakias on selitellyt hänelle, että kaipa he asuvat talvenkin saunassa, koska täällä on lämmintä kuin käenpesässä, rauhoittuu Topi ja arvelee:

"Eivät ne pure muuta kuin ennen nukkumista. Ja enopa tuo onkin tullut tänne ... sitä varten, että tupa korjataan. Isä ei ... ole joutanut, sillä on työtä ... r-repimistä..."

"Repimistä?" ihmettelee Muttinen.

"Niin", vastaa Topi. "On sitä... Voi pi-rru! Apulaisia pitäisi olla ... meille pennuille. Nyt ... ensiksi tuo heinä. Ja kun se heinä on tehty, niin sitten se ot-rra. Ja kun se ot-rra on leikattu, niin se r-rukiin leikkuu! Ja sitten se kau-rra! Voi p-rrkele!"

Aapeli nauraa Topin jutuille, ja ilostuu, että saavatkohan he tosiaan nyt katon pänsä päälle? Mutta jos eivät saa, pitäisiköhän niille rakentaa? Mutta sitähan ne taitaisivat odottaakin. Silloin niille pitäisi kaikki tehdä. Kuka tyydyttää rahvaan ahnastelua? Asukoot ... missä asuvat. Ihme, että ne tällaiseenkin tottavat! Mutta ... kukin omain vaatimustensa mukaan. Ja omien voimiensa... Ei hän enää häytyttele Juutasta pyytämällä rakentamaan. Kummastelee ainoastaan näiden elämää. Niin ovat saaneet hänet ... väsytytyksi.

Ja kirjakauppias ajattelee, millaista talvi mahtaa olla täällä saunassa: moisessa pari sylvä leveässä putkassa. Kinoksien keskellä kymmenisen henkeä ... punanahkoineen. Lumisten ulappain takana, metsässä... Nuo lapset, jotka ovat juoksennelleet vapaina kaiken kesän, melkeinpä alasti ... niinkuin ainakin metsäläiset... Ja se kesäkin on niin lyhyt. Nyt jo illat pimenevät.

Hetken päästä virkkaa Muttinen Topille, puolittain omissa mietteissään:

"Ja sitten ... kun se kaura on otettu ja perunat otettu... Sitten se on syksy. Ja pimeä..."

"Niin se on", vahvistaa Topi, jonka puhe katkeaa siihen. Kiukaan uudestaan virkoavassa loimussa näyttävät hänen kasvonsa tulevan yhtäkkiä vakaviksi.

Aapeli painautuu takaisin saunaan, mutta asettuu nyt kynnykselle, Topin viereen. Kohentelee tulta. Kultaiset liekit pyyhkivät kiukaan mustaa otsaa ja pullahuttavat sen päältä pehmeää savua.

Topi toistaa:

"Pimeää se on ... niinkuin piki ... syksyllä..."

Pikku Sanelma ja Jopi juoksevat tuvalta saunaan. Pujahtavat Muttisen ja Topin sivuitse sisälle. Sanelma kantaa helmassaan perunoita, jotka hän heittää kiukaan eteen. Jopilla jälleen on kourassa kaloja ja hampaissa ruosteinen veitsi, Ananiaksen takoma isosta rautanaulasta. Jopi puhkoo kalat ja heittää suolet uuniin, mutta Sanelma kyyristyy permannolle ja työntää perunat hiilistöön, sihisevien puiden viereen. Nopeasti ja noitaisten vetää hän hyppysensä takaisin hehkusta.

"Vai pimeä se on syksyllä", jatkaa herra, haluten kuulla lasten tarinoita. "Ja silloin te ... istutte tuvassa kuin hiiret ... illalla..."

Topi kysii suomuksia kaloistaan ja pistää kalansa tikkuun paistumaan.

"Niin", sanoo hän... "Ja kun tuulee, jylisee... Metsässä jyskää, kaatelee puita..."

Jopi on istahtanut lattialle. Hän vilkaisee kotaan, jossa hämärtyy. Ja vilkaiseepa saunan perukkoihinkin, sillä siellä on jo ihan mustaa. Topi siirtyy Malakiaksen luokse lauteiden portaille. Topi

kehaisee:

"Ja kiirepä tuo on Jopillakin silloin pellolta tupaan, nurkan takaa... Tuskin malttaa paukauttaa ovea kiinni... Se pelkää..."

"Niinkö pelkää?" arvelee Aapeli.

"En mie mitään ... pelkää", virkahtaa Jopi hiljalleen, ja vaikenee jälleen.

Topi sanoo:

"Se lintu silloin ... pöllö... Se kun istui veräjän seipäässä ... talvella... Sillä ... silmät kiiluivat."

"Niin ne kiiluivat", toistaa Jopi ja katselee silmät pyöreinä.

Pikku Sanelma alkaa kerkeästi:

"Ja saunassa, ei tässä, mutta missä lienee ollut... Kun oli tullut sellainen ... jolla oli kuin linnun pää... Istui kiukaalla ja..."

Malakias sanoo möreällä äänellä:

"Kummitellut oli..."

"Niin, se istui kiukaalle ja heitteli sieltä kiviä", sanoo pikku Sanelma.

"Niinkö se heitteli, pommitti?" kysyy Muttinen. "Ja mitä se niistä heitteli?"

"Mummo-vainaja se sitä kertoi", virkahtaa Sanelma.

Topi selittää:

"Mummo ... Juutas Käkr-riäisen isän..."

Topi vaikenee taas niinkuin toisetkin lapset, jotka tirkistelevät tuleen ja seinille. Topi suu auki, Jopi vakavana ja pikku Sanelma miettivin ja terävin silmin. Malakiaksen kasvoja ei nurkasta erota.

Saunan nokisessa ikkunassa hämärtyy.

"Ja yhdessä riihessä kun oli kanssa ollut ... oli ollut kuollut", jatkaa pikku Sanelma. "Niin, joku akka, nainen, oli ollut siellä töissä... Niin kuollut kun oli tullut ulkoa ja katsellut riiheen kynnyksen yli.. Kyykkysiltään. Silloin se nainen..."

Aapeli kysyy:

"Mitäs hän ... silloin?"

"Mitäs hän..." äännähtää Sanelma ja huokaisee ahtaasti.

"Ei se isän mummo ollut se kuollut", virkkaa Malakias verkalleen.

Tuokion kuluttua hän äännähtää:

"Ja minä kun en mene talvella riiheen, yksinäni. Ananiaksen kanssa oltiin sieltä ruumenia hakemassa. Niin Ananias lähti... Niin minä että ... en kun hevosta selkään, että ala joutua tuvalle."

"Oliko siellä sitten ... mitä?" piipatti pikku Jopi.

"Eihän se enää silloin ... se mummo", vastaa Malakias.

Punahuulinen Sanelma virkkaa:

"Isä teki silloin kirstun. Vietiin kirkon hautaan. Kuoli tänne... Sillä oli kuin telkän sieraimet ... levällään ja pystyssä."

Malakias sanoo rauhallisesti:

"Eikähän se ... se mummo... Kerran vain rumina kuului riihestä."

"Niin ... mummoko rumisi?" kysyy Muttinen. "Eikös...!"

"Mikä lie ollut", vastaa Topi. "Mutta eipä tämä mummo, tämä R-rosina

Kypenäisen, mennyt silloin muuta kuin virsikirja kainalossa riiheen."

Sanelma selittää:

"Tämä mummo, joka on nyt."

"Äitin mummo", sanoo Topi. "Se entinen oli rumahtanut."

"Ja tämä mummo ... pelkäsi?" kysyy Muttinen.

Malakias vastaa:

"Ei, kun kävi katsomassa aamulla, jos se olisi yöllä rumissut. Kun äiti sanoi, että yöllä oli niinkuin orsia rumuuttanut."

"Mutta isä kun sanoi, vaikka se oli siellä se mummo, että hän ei sitten pelkää. Ja isä meni riiheen ja jauhoi siellä käsinkivillä. Näytti, ettei hän pelkää", sanoo Topi.

Jokin kolahtaa saunan eteisessä. Topi käännähtää ja virkkaa kovemmalla äänellä:

"Mikäs se siellä? Painoi ovea kiinni ... tuntui kuin olisi painanut."

"Lampaat jos lienevät", äännähtää Malakias. "Vilkaise, mikä se siellä, Jopi."

"En tiedä", sanoo Jopi verkakseen, mutta vilkaisee kuitenkin ulos saranain raosta. Mutta eihän siellä ollutkaan mitään. Vain haudepata kodassa porisee.

"Mikä lienee ollut", sanoo Jopi.

Kaikki ovat vaiti. Sitten kertoo Topi, ettei isä pelkää pirujakaan. Mutta yhdessä riihessä kun oli ollut kanssa kuollut... Eikä kukaan uskaltanut sinne mennä. Se jutteli, mummo. Niin suutari kun oli lyönyt vetoa, että hän menee sinne, suutaroimaan. Ja yksi oli heittäytynyt ruumiin paikalle, laudalle ... niinkuin tämä mummokin rojotti täällä... Oli vetänyt hurstit korviinsa...

Pikku Sanelma huomauttaa:

"Niin, se kuollut oli nostettu kiukaan nurkkaan siksi aikaa."

"Piiloon, oikea kuollut suuta-rrilta", sanoo Topi. "Toinen r-rupesi laudalle. Ja suuta-rri kun oli tullut sitten... Niin se oli noussut istumaan laudalta... Mutta suuta-rri kun oli napauttanut vasa-rralla otsaan ja sanonut, että: Kun on kuollut, niin on kuollut!"

"Ja se mies", huudahtaa Sanelma.

"Se kuoli", vastaa Topi. "R-reikä otsaan."

Malakias sanoo:

"Ja se oli parhaiksi... Mitäs sillä tavalla narraamaan... Kuolleiden kanssa ... ei sitä tarvitse turhaa matkia. On niillä ... keinonsa."

Taas kuuluu kodasta kolinaa. Rosinahan se oli. Hän se lienee äskenkin siihen padasta lehmänhaudetta. Hän hokee, höystäessään sitä jauhoilla ja suoloilla:

"Jo tulevat lehmätkin kotiin... Kah, herra, pentujen kanssa! Mutta ... jo kellot kuuluvat. Sanelman olisi mentävä tupaan, lasta katsomaan, Esterin avuksi. Kun äidillä on lehmät lypsettävä. Ja Topi, pidä tulta padan alla! Sitten kannetaan saunavettä, Malakias..."

Rosina katoaa jälleen. Kellojen helinää ja rominaa kuuluu.

Mutta lapset saunassa eivät liikahdakaan. He kuuntelevat Malakiaksen juttua. Malakias näet kertoo. Toiset eivät muista edes käännellä risahtelevia kalojaan ja kypsiltä tuoksahtavia perunoitaan. Hiilistön tuikkavassa hehkussa kertoo Malakias sen verran kuin hän taitaa. Kuinka kerran oli tullut riiheen, jossa kuollut oli ollut, varkaita. Ne olivat ruvenneet rahoja jakelemaan, varastettuja. Olivat panneet ruumiin hampaiden väliin päreen palamaan. Oli ollut talvi. Ja ruumis jäässä. Mutta sitten leuat olivat sulaneet... Ja kuollut kun oli irvistänyt, niin yksi säikähti niin, että kuoli.

"Hähähä", nauraa Topi.

Hetken on hiljaista.

Lejan huuto ulkoa kuuluu:

"Pois vettä juomaan, noo-oo!"

Ja pikku Repekan ääni pihalta:

"Tänn'se-e, Jertta, tänn'se-e, Yömiä...!"

Menee tuokio. Topi kertoo taas suutarista, joka löi ruumista vasaralla otsaan, ja nauraa. Yhtäkkiä sanoo Lejan hiljainen ääni ovelta — Leja on ilmestynyt siihen äänettömästi, pari kylpyvastaa kainalossa:

"Topi, sinä ... nauraja, kunhan tietäisit..."

Sitten jatkaa Leja:

"Kerran ... kylän pojat ja tytöt olivat kulkeneet talon ohitse... Siellä oli yksi tyttö, Reetta. Kuollut. Niin pojista joku oli sanonut, että pitäisi koputtaa Reetalle riiheen. Mutta kun riihessä liikkui. Yksi tytöistä säikähti niin, että sekaisin meni. Voivotteli, valitteli... Ei selvinnyt ikänään... Ei saa, Topi, sellaisista asioista ... sillä tavalla... Ja ... tässä minä toin herralle ja neidille kylpyvastat."

Kolmaskymmenestoinen luku

Kujalla rämisevät nyt lehmänkellot. Lehmät ynisevät, toiset ammuvat. Sarvet kolisevat korvon reunoihin, kun Rosina juottaa Lejan kanssa karjalleen höyryävää ja tuoksuvaan haudetta. Kaksi lehmänpäästä mahtuu kerrallaan saaviin, toisia on siitä karkoitettava. Rosina seisoo vasen käsi saavin korvassa, hevosenkengällä vahvistetussa, ja toisessa kädessä hänellä heiluu lepänoksa, joka lyö tuon tuostakin pehmeästi lehmää lautasille. Rosina huutaa:

"Jo tulee Juotikki, jo tulee! Älä päästä, Leja! Herra siunatkoon ... helvetti, nyt se sarvillään särkee toiset. Tämähän nyt on kuin Turkin sota. Mitä sinä, Topi, seisot siellä saunan kynnyksellä? Hojotat kuin komersootti. Syö, niele ne särkesi nyt ruotineen, että joudut... Ajelemaan edes tuota Juotikkia. Lyödä sitä pitää. Äh, äh. Ja pitelemään Poikaa kujan suussa. Että... Leja ... tule hätään! Pakana, Juotikki, hys, häs! Va't sii', Yömi! Kuuletkos sinä, eikös sinun pääkuoresi nouse saavista. Pitäisikö Juutas olla sinua sarvista vääntämässä ... kuin aatran sahroja. Jo, jo ajoi Yömin pois. Yömi-raiskaseni! Herra hallitkoon, halkihan tuo Palmu juo itsensä. Lyö, mukita sitä, Leja, lyö, mutta älä niskaan. Immee itseensä kuin... Älä halkea. Kuuletkos, älä."

Rosinan ohut vitsa rapsuttelee tosiaan Palmun kirjavaan lapaan.

Muttinen seisoo yläaitan luona ja katselee tätä maalaiskuvaa pitkästä aikaa, paperossinsakin unohtaen. Nyt on jo sauna siintymässä, tarkoin kohennettu ja yhä paahteisemmaksi kuumentunut: aivan se ajoi hänet viilenevään ilmaan. Kas mokomaa keikkumista, Rosinan hyppelyä hameet polvissa! Onpa siinä työtä ennenkuin maito herahtaa herrojen pöytään. Topi ja Leja lentelevät kujan suupuolella estellen lehmää ja härkää pääsemästä Rosinan korvolle. Ynisten ja niskat tanassa ne sinne pyrkivät.

Pihatantereelta aidan raosta huutaa pikku Repekka lehmille, voimakkaalla ja riemuitsevalla äänellä:

"Tänn'se, Palmua! Va't sii', Poikaa. Va't sii' ... lypsetään."

Ja sitten pillahtaa hän itkevään huutoon, niinkuin mikä käenpiika:

"Äiti, lillii!"

Mutta tuvasta kuuluu toinen meteli. Siellä lonksuttaa kätkyt epätasaisiin permantopalkkeihin, ja lapset laulavat. Keikkuva kätkyt näkyy tuvan seinien alitse. Siellä pikku Sanelma tuudittaa Luukasta. Äiti ahdisti siihen. Mutta hän onkin houkutellut mukaansa Jopin, luvaten tuolle veikolleen paistettujen perunoiden lisäksi myöskin kaloja. Jopi on nyt syönyt kalansa ja istuu kätkyen yhdellä jalaksella. Malakias on ikkunan ääressä. Hän oli maininnut saunassa, että nälkä alkaa veisata kurria hänen mahassaan. Hän lähti Sanelman ja Jopin perästä tuvalle, nieleskellen sylkeään niin, että muhku hänen kurkussaan liikkui ylös ja alas, sillä pikku lapsilla oli perunoita ja kaloja. Mutta Malakias meni ruokakonttoriin, otti sieltä ison leipäkannikan ja istahti päätyikkunan ääreen sitä jyrsimään. Vilkas Sanelma, Jopi ja sinisilmäinen Ester, jolle Sanelma niin ikään antoi kalan, tuudittivat lasta. Kolmella kätkyen jalalla keikkuu yksi tuudittaja kullakin, neljäs on vielä tyhjä. Selkensä oikaisten ja taas kumaraan paiskaten tempoo Sanelma kätkyttä. Kun hän oikein sitä kiskaisee, tarttuu jalaksien toinen kynsipari permantoon ja vie kätkyttä jokaisella heilahduksella pari tuumaa päätyikkunaa kohti. Sitten alkaa Jopikin, kalan selkäruoto suussa, nykiä sillä tavalla. Kun päästään niin lähelle ikkunaa, ettei

Malakias enää mahdu penkin ja kätkyen väliin, sanoo Sanelma, että nyt lönkyttämään uuniin päin. Ja sitten ajetaan kätkyellä uunia kohti. Syödään kuumia, karstaisia perunoita ja suoloitta paistettuja kaloja, nauretaan ja lauletaan:

"Tuu tuu tupakkarulla, mistäs tiesit tänne tulla? Tulin pitkin Turun tietä..."

Sanelma keskeyttää laulun ja huudahtaa toisille:

"Lauletaanpas näin, lauletaanpas:

"Herrat ne nostivat lakkiaan, talonpojat takkiaan..."

Sanelma miettii ja jatkaa:

"Hoksenperkki housujaan ...
ja Kinnusen Pertta helmojaan."

Se on hauskaa! Sitäkös nauravat Jopi ja pikku Ester. Mutta kovimmin nauraa pikku Sanelma. Sitten lauletaan kaikki, paitsi ei Malakias:

"Herrat ne nostivat lakkiaan,
Kinnusen Pertta rakkiaan..."

Malakiaskin naurahtaa. Ja hän sanoo:

"Minä kun laulaisin! Antaisitte minullekin särkeä."

"Ei ole. Ei ole kaloja enää," vastaa pikku Sanelma. "Mutta on potattipaistikkaita. Anna, Jopi veljelle! Niin Malakko tulee kanssa."

Jopi inisee, että häneltä loppuvat itseltäänkin, mutta antaa silti Malakiakselle perunan, makealta haisevan. Malakias sanoo:

"Odottakaahan... Kunhan tässä ääneni selvittelen."

Malakias maistelee perunaa. Sitten hän istahtaa kätkyen tyhjälle jalakselle. Mutta vasen koipensa on hänen heitettävä lullan toisen pään ylitse, koska se olisi kiikkuessa tiellä. Niinpä hän puolittain ratsastaa kätkyellä. Nyt panee hän kätkyen vauhtiin ... sellaiseen, että Esterin on takerruttava Malakiaksen kohotettuun jalkaan. Ja Malakias sanoo, että nyt pitääkin kätkyen kulkea hyppäämällä seinästä seinään. Pikku Luukas huutaa ja räähky silmät pyöreinä. Malakias nielaisee viimeisen leipäpalasensa ja laulaa:

"Karvat sill' on kahden puolen...
Korvat sill' on kahden puolen..."

Sitten sanoo hän:

"Mutta sitten minä laulan tätä."

Hän laulaa tahdikkaasti:

"Enkenkula leivästä, syö tätä seivästä...!"

Sitä sitten lauletaan yhteen tahtiin.

Se on kehtolaulu, jota Malakias ja Ananias ovat laulaneet aikoinaan Saaralle ja Lejalle, tuudittaessaan heitä tässä samassa lullassa, isän tekemässä koivulankuista ja sitten myöhemmin, kun syntyi yhä uusia lapsia, vankasti raudoittamassa.

Myöhemmin ovat Saara ja Leja vuorostaan laulaneet sillä nukkumaan Topia. Ja jörö Topi pientä ja kelmeää Jopia samassa lullassa. Täällä ... yksinäisinä talvipäivinäkin, hankien keskellä. Usein se leipäkin on ollut vähissä taikka lopussa. Mutta mikäs on auttanut muu kuin lyödä leikiksi? Rosina on opettanut lapsilleen laulun, jostain itse oppimansa, joka jäljittelee kartanoiden ruokakellon soittoa. Sitä nyt Malakias alkoi, vanhalta muistolta:

"Enkenkula leivästä, syö tätä seivästä...!"

Nyt keikkuu pikku Luukas siinä sen laulun tahdissa ja neljän tuodittajan keskellä, ponnahtellen vuoteensa vaatteihin. Kyyneleet valuvat pientä nenää pitkin.

Tuleepa herrakin sitä katselemaan, yläveräjän taakse, ja huomaa samassa Lyygian pihalla. Lyygia

istuu aitan portailla. Aapeli puhuu Lyygialle, minkä kuvan tuo laulu antaa metsäasukkaiden taisteluista, sanoo, mitä se laulu jäljittelee. Lyygia vastaa:

"Sitä minäkin tässä ajattelin... Niin, ajatteles... Ja katsopas, täällä on vieraskin, mummo. Ja katso, mitä Rosina antoi minulle: leipä, lämpymäisiksi..."

Samassa tulee Maunon Pertta Sanelmansa ja Saaran kanssa metsästä. Maunon Pertta ojentaa jo kaukaa Aapelille vastaa ja huutaa:

"Tässä on herralle vasta! Vasta!"

Muttinen käännähtää ja ihmettelee. Kiittää ... mutta jatkaa, että onpa hän jo saanutkin vastan, Lejalta: mainion vastan, tuuhean ja pehmeän. Mutta ei lisä haittaa mokomalle saunamiehelle kuin hän! Tällä vastalla mäiskyttää hän tänä iltana, ja Lejan vastan sanoo hän kylpevänsä omassa saunassa huomenna. Kehuskelee pistävänsä sen kirjan väliin muistoksi ... ison postillan väliin.

Sitä naurahtaa kiltti ja ystävällinen Leja kujalla. Ja viisas Rosinakin nauraa, karjaisten kuitenkin samassa Pojalle, joka pääsi könnimään hänen korvonsa luokse. Sillä vastantekijän perästä tulivat lampaatkin tänne riihen kalliolta, ja Topi jätti lehmät vartioimatta ja alkoi ärsyttellä pässiä. Pässi hyökkää. Rosina säkättää Topille. Aapelista on pässi hiukan ilkeä. Harmissaankin hän on Topille, joka ilkkuu, että Muttinen taitaa pelätä. Muttinen sanoo Topille:

"Niin, hätäkös sinulla pässin kanssa päkätä ... kun sinulla on niin kova pää...."

Selkä edeltä väistyy Aapeli pässiä, jota Topi houkuttelee hänen lähelleen, pujahtaen itse herran taakse. Topi näyttää pässille kämmentään, mutta Aapeli ei tohdi liikuttaa käsiään ... mokomalle kieppusarvelle ja mustasilmäisenä kohti puskevalle. Sehän puskee, pässi! Se ei tottele saunavastaakaan. Ei nyt auta, Aapelin on kömmähdettävä veräjän ylitse pakoon. Hän huokaisee pihalla. Mutta Topi nauraa, suu kohti keltaiselta loistavaa taivasta. Sitten ajellee pässi Maunon Perttaa, joka haukkuu Topia ja uhkaa syöttää hänellä pässin pussit. Vastoillaan hosuen pääsee Perttakin pihalle. Nyt kääntyy puskija saunalta tulevan ison Sanelman kimppuun: sinne oli hän vienyt kymmenisen vastaa. Pässi päkkää, ja Sanelma kirkaisee. Saara sanoo:

"Ähä, läksipäs ääni Sanukastakin."

Leja tarttuu pässiä sarviin ja pitelee sitä kiinni, niin että Maunon Pertan Sanelma pääsee veräjältä.

Aapeli ihailee sillä välin leipää, jonka Lyygia on saanut Rosinalta, oikein ison ... kuin sievoisen ryssänlimpun. Ja hän kysyy, onko Lyygia muistanut siitä niijata. Mutta silloin hän huomaa aitan portailla tosiaan Käkriäisten vanhan ja ruskean mummon, Juutaksen anopin. Mummo nousee vaivalloisesti paikaltaan tervehtimään, vapisevin päin, oksaiseen keppiin nojaten. Juuri äsken hän on tullut Sahan hovilta. On vielä niin hengästyksissään, ettei ole jaksanut puhua muuta kuin pari sanaa. Kehaista koreaa neitiä. Nyt tirkistelee hän herraa huonoilla silmillään ja sanoo, naurahtava vivahde äänessä:

"Näin, näinpäs tuon herran vielä. Terveeksi ... terveeksi... Ohhoh."

Marjoja sanoo vieneensä hoville, rahanpennejä saadakseen. Mutta jos hän olisi tiennyt, että tänne oli tullut herra ja korea ryökkinä, niin olisivat ne rahat lähempääkin... Eikä hän enää voi paljon poimia, ei näe, ei. On uuvuksissa: karahka täytyi ottaa kepiksi, ei pysy enää pystyssä muuten. Ja luita kolottaa, ja päähän pistelee. Eikö tule sade: sitä se on nyt ilmassa. Kyllä se Isäinen osaa ilmansa nostaa. Pitää taas istua, ei jaksa...

Mummo jatkaa hiljalleen, siellä vaivaishovilla hän on nyt asunut. Siellä ne pitävät... Olisihan tässä sijaa herrallekin ... korean ryökkinän vieressä, hähä.

Se nauru kuulostaa hiukan ilkeältä.

Sitten mummo tähystelee kujalle Lyygian selän takaa. Aitan nurkka on edessä, joten hän ei erota senkään vuoksi kujalla ketään. Melkein supattaen kysyy mummo:

"Onko ... se Rosina siellä? Tuossa aidan takana...?"

"No, ei tuo aivan tässä", vastaa Lyygia.

Sitten katselee mummo tupaan, josta kuuluu paitsi lasten hoihkovaa laulua myöskin Maunon Pertan ääni:

"Nuo ne tappavat tuon sikiön! Hermot repivät aikuisiltakin. Tappakoot."

Tappakaa!"

Mummo tähystelee vielä pihalle päin. Siellä puuhailevat Ananias ja Mauno, alimmaisen aitan luona ... mitä tehnevät. Ananias juttelee hiljaisesti Maunolle.

Aapeli sanoo Ananiakselle:

"No, verkot on laskettu?"

"Onhan ne", vastaa Ananias.

Ananias pujahtaa aitan alle, ja kolisuttelee siellä jotain. Sitten paiskaa hän nurmiselle pihatantereelle jotain sieltä. Mauno ottaa sen. Se on tulikoura, jota tuulastaessa tarvitaan.

Aapeli ajattelee, että huomenna hänkin saa lihavaa tuulaskalaa...

Ulappa Putkinotkon kohdalla on muuttunut sinertäväksi ja harmaaksi. Kaukaiset vastarannat haipuvat sinisyyteen, joka tummenee hiljaa.

Tuuli hengähtää hiukan, lämpöisesti ja samalla vilvoittavasti. Se henkäys nostaa kuitenkin suurella järvellä pieniä ja mustia laineita, jotka kulkevat Putkinotkon lahtea kohti.

Laivareitin kalkitut kummelit kuultavat heikosti etäisyydestä, joka haipuu yhtenäiseen harmauteen ja sineen... Haipuu niinkuin usvaan ... haikeaan epämääräisyyteen.

Karjakujalla alkavat lampaat määkiä. Niiden määiskelyn kuulee imettävä emälamma navetalla. Sekin määischelee. Ja pieni vuona mäkättää valittavasti.

Porsaskin joskus örähtelee.

Lyygia huudahtaa vuonan ääntä kuunnellen:

"Voi tuota pikkuista vuonaa! Rosina näytti sen minulle. Se on niin pieni, pieni!"

Yhtäkkiä kajahtaa härkäpojan ammunta, lampaiden ja lasten äänet voittaen. Rosina tulee veräjälle ja huutaa tupaan:

"Sitäkös te sillä kätkyellä seilaatte! Malakias ... kannikoillaan liippaa lattiaa niinkuin koiran ... tärpättii hännän alla..."

Härkä kiljuu ja hinkuu kimeällä kurkulla. Se toitottaa kuin vaskitorvi. Kauas kaikuvat Putkinotko ja koko Kenkkuinniemen metsät. Sitten se ammuu kumeasti. Ja lopuksi möyryää syvällä äänellä, paiskelee karjapihan mutaista lastukkoa niskaansa. Kun härkä lakkaa möyryämästä, kuuluu Ananias sanovan:

"Tässä se on herraskahveli, jolla vaikka hylkeen nostaisi."

Ananias katsahtaa Muttiseen ja puhuu tahallaan kovemmalla äänellä. Hän seisoo nyt pitkävartinen atrain kädessä. Se on kolmetoistahaarainen ase.

Järvellä verkkoja laskettaessa on Mauno Kypenäinen ilmaissut Ananiakselle sen aikeen, tuolle älykkäälle, vaikka nuorelle pojalle, joka ymmärtää yskän jo puolesta sanasta. Ja Mauno on sanonut, että rankki pannaan imelymään jo tänä iltana... Ananias tulkoon avuksi.

Hetken kuluttua alkoi Ananias itse Maunolle ehdottaa, että otettaisiin mukaan tuulastuspelit. Niin luulisi herrasparikin, että he olivat lähteneet ainoastaan tuulastamaan. Sillä ei se Muttinen enää ole tuulastamisesta millänsäkään. Ensin se murisi siitäkin, takavuosina. Mutta sitten varoitteli Juutasta, että kunpa hän ei vain joutuisi vallesmannin kynsiin... Niinkuin täällä Kenkkuinniemellä eivät melkein kaikki tuulastaisi. Eikähän se vallesmanni sellaisesta ... kuin harvoin. Eikö viitsinäkään ... herrojen hupsutusten tähden. Sellainen on tämä laki. Entäs se, ettei hirviä saa tappa! Ne lahmaavat ihmisten pelot ... monien köyhien. Ja sitten niistä ruunu maksaa rahat, jotka revitään veroina köyhiltä.

"Miljoonia, miljoonia", äännähti Mauno Kypenäinen. "Sekin laki, perkele, on saatava pois. Ja kaikki lait, esi-isien aikuiset. Uudet ja paremmat sijaan ... sosialit..."

Ananias jatkoi tuulastuksesta: että kala muka säikähtäisi ja pelottelisi muita kaloja. Miehen atraimesta se ei karkaa. Ja osanneeko tuo haastella, kala? Sitten ... ovat nuo viime aikoina kelvanneet herralle kolmetoistasormisellakin saadut kalat. Ja makeaa se on, tuulaskala.

Mauno Kypenäinen kuunteli hymyillen Ananiasta ja myöntyi hänen esitykseensä, että tuulastuspelit otetaan mukaan.

Nyt sanoo Ananias Apeli Muttiselle, joka kysyy, tulella kuvastamaanko he menevät, sanoo:

"Niinhän se olisi tässä meininki. Koettamaan, jos tuo nyt jo... Tulisi hyväkin saalis ... yön kähmässä..."

Selin tuvalle kääntyessään iskee poika silmää Maunolle, joka katselee totisena tulikouraa.

Mummo juttelee:

"Sillä sitä on ääntä ... tuolla härkä-pojalla ... ihan korvat näet heläytti lumpeuksiin. Ja ... onhan näillä nyt lehmiä. Omia... Jos pysyisivät ... tuolta Juutakselta."

Taas katselee mummo ympärilleen, ja supattaa:

"Voi toki tuota Juutasta! Se kun on sellainen. Voi Herran kummat, kun oli tappaa minut tänään... Kuin kissan. Kissan se ennen tappoikin. Tupaan rynkäsi... Juutaspa... Laudan repi orrelta ja sen alle oli litistää. Ja kuulkaas, herra veikkonen, kun se oli jo tuon tuvankin polttaa. Tuli leiskusi uuninkupeesta ... kun ei paikkaa uunia. Kyllä, kyllä sen pitäisi saada..."

Väsynyt mummo on hetken vaiti. Sitten hän jatkaa yhä hiljemmin:

"Ja siitä kun ei vielä saa sanoa mitään! Heh... Silloin Rosina... vaivaistaloon ajaa... Ja, herra: kun kertovat, kylillä, että te olette antanut Juutakselle uloskäskyn? Niin ... oh... Mutta nämä lapset, vaivaiset. Mihinkäs ne? Olettekos te nähnyt sitä pientä, sitä Luukasta?"

Apeli mutisee jotain, että hän ei tiedä, mitä siihen häätelemiseen oikein tulee. Eihän sitä käskyistä niin...

Rosina on mennyt pihan nurkitse tupaan. Lapset hän on ajanut kätkyeltä kuin akanat tuuleen. Ainoastaan Ester on jäänyt tuutimaan, ja Malakias töllistelemään uunin eteen. Pikku Sanelma ja Topi juoksevat pihalle.

Nyt rientää Rosina pihan halki aittaan. Herrasparin ohitse kulkiessaan iskee hän terävät silmänsä mummoon. Hyvin pian tulee hän takaisin aitasta, kaksi raintaa kädessä. Ja hän alkaa hoputa:

"Herra, jo olisi se lähtö saunaan! Hihii, hakkaamaan niitä vastoja tuohon selkään. Häkäkö? Ei siellä äsken ollut enää yhtään sinistä liekkiä. Eikä se anna häkää, tämä meidän sauna. Se on Juutaksen tekemä ... ja se osaa. Kyllä se tekee, kun se alkaa... Jos olisi vinkaa, niin sopihan lyödä löylyä pellolle, hihii. Kyllä ilmassa on tilaa. Silloin se haihtuu saunasta. Niin sitten neitikin pääsee saunaan, eikö jo mieli tehne, hihii? Ja pesemään tullaan herraa. Kunhan ensin oikein köllöttelee, mötköttelee. Mutta joku se pitää olla löylyä lyömässä ja sekaamassa vettä. Topi, siinä! Ei tuo Leja joutaisi: on lehmien tissejä nyhdetävä, hihii. Tai Malakias, kuuletko sinä korvillasi? Malakias Topin kanssa sekaamaan Muttiselle vettä!"

Apeli ei aio lähteä yksinään löylyä rosvoamaan: miehiä hän sanoo odottavansa. Sillä hänen mahansa on suuri; se on kuin tiinu täynnä sianlihaa. Taikka niinkuin lehmän mahalaukku, se satakerta. Se vie paljon löylyä ennenkuin pehmiää: mokomalla ongalla käyttäisi kaksi Konsta Könösen tervahöyryn masinaa. Eikös Ananiaskin tule saunaan? Ja muut pojat. Ja missä se Juutas on?

"Missäkö?" vastaa Rosina, epäillen hiukan herran ystävällistä sävyä, niinkuin äsken sitä, että mummo panettelisi ehkä Juutasta Muttiselle. Rosina jatkaa:

"Missä lienee ... Juutas. Tai jos olisi niityllä..."

"Siellä yksinään möyrii", sanoo Muttinen.

"Niin, möyrii se!" huudahtaa Rosina innostuen oman miehensä puolesta. "Kun se alkaa, se tekee silloin työtä. Ei malta tulla edes syömään... Eikä saunaan, sellainen se on ... totisesti...! Kun se alkaa! Antaa, antaa sen nyt möyriä siellä, hihii! Mutta Ananias se tulee toveriksi ... ennättänevät Maunon kanssa noilta haarukoiltaan ja keihäiltään. Kun pitäisi saada kaloja, hihii! Ja Malakias joutaa löylynlyöjäksi. Ja tultakin sinne pitää kuljettaa. Niin, niin: kuhilas pellolla, tuli tuvassa. On nyt tuo iltakin mennyt myöhäiseen. Malakias hoi..."

Rosina katoaa tupaan. Siellä kuuluu hän könyyttävän Malakiasta lähtemään, ja puhuvan lampusta. Lyygia antaa Apelille lakanakäärön ja ottaa häneltä vastan: se Lejan tuomahan on kodalla. Topi, joka on seisonut katselemassa Mauno Kypenäisen ja Ananiaksen hommia, tulee Muttisen luokse ja sanoo:

"Nyt sitä mennään ottamaan koivu-rrieskaa!"

Jopikin on valmis lähtöön. Maunon Pertta huutaa tuvasta:

"Ja minä tulen herran pesemään. Ja se pitää olla niinkuin nuoltu vasikka, nuoltu."

Aapeli menee jo alas saunalle. Vielä juoksee Lyygia hänen perästään: täytyyhän antaa rusinoita, koska hän on siihen tottunut. Mutta Pertta Kinnuselle huudahtaa Lyygia:

"Ei tarvitse pestä muuta kuin selkäpuoli."

Mummo naurahtaa:

"Tämä ryökkinä taitaa olla luulevainen ... haha."

Maunon Pertta hoilottaa tuvan portailta:

"Sukat värjäytyvät neidiltä. Sukat!"

Sitten tulee Pertta pihalle Lyygian luo. Hän juttelee yhtä ja toista. Nauraa, ettei ihmisen tarvitse olla luulevainen miehistä, käänttyroistä: jos eivät välitä, niin hän heidät jättää.

Pertta vaikenee tuokioksi.

Sitten hän sanoo, neitiä katseltuaan, että on hänkin ollut nuorena kaunis. Solakka hän on ollut ... sellainen hoikka vyötärö kuin muuriaisella. Ja on tuo vieläkin: sen tietää hyvästi tuo Mauno, tuolla. Ja kaunis hän on yhä vielä, on!

Neiti kuuntelee, ihmettelee ja hymyilee mielessään.

Mauno ja Ananias oikovat atraimen väkiä tupakkamaan reunassa. Heillä on iso kivi alasimena. Rosina huutaa takaisin Jopia, joka tallustaa Malakiaksen ja Topin kanssa Muttisen perästä. Topin on näet haettava tuvalta lamppu.

Kolmaskymmeneskolmas luku

Nyt seuraa melkeinpä tärkein asia Muttisen elämässä, nykyaikaisen siivon herran, mietiskelevän ja rauhaa rakastavan. Mukavuuteen tottuneen. Seuraa saunotus.

Aapeli on sovitellut kultasilatut sankalasinsa ja ryssänpaitansa oksaan, jonka hän taannoin, saunan siintyessä, pisti naulaksi kodan ulkoseinän rakoon ... noiden punanahkain tähden. Ja housunsakin työntää hän sen naulan taakse, ja hatun ja sukat ja virsut. Sitäpä ihmettelee Topi, joka tuo nyt saunalle pientä peltilamppua, juosten niin että tulitikut hänen toisessa kourassaan raksuttavat, kun taas Malakias ja Jopi vetävät ryysyjä yltään lautaisessa kodassa. Topi pujahtaa reuhka päässä kuumuutta risahtelevaan saunaan ja sytyttelee siellä, nyt Jopin kanssa, lamppua hikiselle ikkunalle. Muttinen kaivelee vielä taskujaan ja ottaa paperossin suuhunsa. Paljon ei hän tupakoi, mutta saunassa pitää olla tupakka. Toiseen suupieleensä pistää hän lakanakäärönsä päältä penkiltä rusinan. Tupakka suussa ja rusina poskessa, niin kuin mikä malli Juutas Käkriäisellä, alkaa hän sitten mennä saunaan, leveää ja tuuheaa vastaa pidellen mahansa päällä. Mutta vielä puuttuu jotakin. Puuttuu saunajuoma, tuoppi piimää. Tai piimäsintua, sillä täällä mökillä ei ole vishyvettä. Eikä portteria ole vielä huvilallakaan: se unohtui hankkimatta. Sitä piimää on nyt Topin mentävä hänelle hakemaan. Hidastelevalle Topille sanoo nyt herra:

"No, menehän. Mutta elä tuo sitä reuhkassasi, rovasti! Tuo tuopissa ... Äläkä pyydä sinun mummoltasi, vaan minun mummoltani, siltä emäntäryökkinältä. Tuo piimää... Tai ainakin sintua."

Topi kiroaa hupaisesti ja lähtee.

Jopi on päässyt nappikengistään, ja luiskahtanut isosta takistaan ja liivihousuistaan, luiskahtanut kuin ankerias. Valkea hän on ruumiiltaan, mutta pää, kädet ja jalat ovat ruskeat. Pieni ja laiha Jopi jo kiipeää saunassa lauteille. Huudahtaa, ettei siellä enää häkää tunnukaan. Seisoo lauteiden penkillä ja tavoittelee panna lakeista kiinni. Sitä ei Aapeli vielä salli, ei ennenkuin häkälöyly on lyöty. Jos tukkeaisi lakeisen, saattaisi pää tulla kipeäksi.

Malakias on verkalleen riisuutunut. Hän se lyö häkälöylyn. Kuumalla vedellä se on hänen mielestään lyötävä, ja samaa ajatusta on Aapelikin. Täyden saunakipallisen posauttaa Malakias oven pielestä kiukaalle. Kiuas pamahtaa ja jymisee, lampun kelmeä liekki leiskuu ja on sammua. Kaikki kolme kylpijää ovat silmänräpäyksen säikähdyksestä vaihi. Sitten vinkaisee Jopi lauteilla, ja kyyristyy korviaan pidellen alas. Myöskin Aapelin on pakko kuukistaa niskaansa. Sankka höyry täyttää miehen leuan korkeudelta saunan. Kuumana pilvenä se ryntää ulos avonaisesta ovesta.

Malakias arvelee:

"Pamahti kuin olisi pyssyllä ammuttu... Se on hyvä kiuas ... se kun on isän tekemä. Viikon teki... Eikö liene kivi haljennut."

"On, on löylyä!" äännähtää herra ihastuksissaan. "Mutta ... mitenkä te voisitte nukkua täällä tällaisen höngän perästä?"

"Lämmin se täällä on", vastaa Malakias tynesti. "Ei tarvitse nahkaisia niskaansa..."

Aapeli on kömpinyt lauteille, asetellut tuoksuvan vastan mukavasti niskansa paikalle makuulavalle. Ja sitten hän kellahtaa loikomaan. Ensin hän kääntyy kyljelleen, pullein ja lihavin mahoin. Toisessa kädessä hänellä on paperossi, josta hän vetäisee pyöräytyviä henkisauhuja, ja toisessa poskessa mukeltaa hän ruukkurusinaa. Siinä hän loikoo, lauhkeassa lämmössä, hienot pisarat olkapäihin ja vatsaan kohottavassa, Malakiaksen sekoitellessa vesiä. Jopi istuu takapenkillä jalat riitissä allaan. Topikin huudahtaa sitten kodasta:

"No, nyt sitä tuotiin r-reuhkassa sitä piimää... Jota kun r-repäisee, niin lähtee jano."

Topi kiskaltaa kodassa vaatteet päältään ja heittää ne hattunsa mukana penkin alle. Nyt tulee hän saunaan. Muttinen neuvoo Malakiakselle ja Topille, miten saunavedet hänelle on seattava: ensin kaukaloon haalempaa sitten tulisempaa, ja kiuluun ihan kylmää. Topi ja Malakias kantavat holskahtelevissa astioissa vedet lauteille, Aapeli nousee istumaan ja koettelee niitä. Kehottaa vielä panemaan kylmää vettä kaukaloon, joka on penkillä hänen jalkopäässään.

Ja sitten se alkaa, se löylytys. Kuitenkin sanoo Aapeli vielä Malakiakselle, joka panee ovea kiinni, kun taas Topi tukkii räppänä:

"Odota, odotahan... Kunnes olen kastellut pääni, ja ennättänyt selälleni. Äläkä lyö ensin paljoo..."

Pikku Jopi inahtaa takapenkiltä:

"Ei enempää kuin koira ruiskahuttaisi."

Aapeli on kääntynyt kylkiasennostaan selälleen, nostaa jalkansa kattoon, vasten mustana kiiluvaa ja kuumaa ortta. Sitten lyö Malakias oikeaa löylyä. Jymähtää, ja käy kohina. Aapeli hätäilee vähän:

"Oho, jo pamahti vähän liikaa. Älä lyö, älä enää...! Näin alussa. Tule, veikkonen, lauteille. A-iih! Jopa se puhaltaa. A-iih, a-iih! Nyt tule joutuin lauteille, hyvä mies! Ih, se käy varpaisiin ... niinkuin hohtimilla... Tuolla orren juuressa. Orsi polttaa, hyvä on... Ai, ai. Aiai! Oi, oi, oi, oi! Oijoi! Uh. Äh! Hyvä on. Kuin mettä! Puh. Päh! Puh! Öh-höh. Pöh, pöh. Hähhäh. Puh. Hyvä on..."

Topi nauraa Aapelille, joka irvistelee, polttaa paperossia ja lupsuttaa suutaan, nostellen kattoon vuoroin toista ja toista lihavaa jalkaansa. Malakias nousee lauteille, alkaa pidellä korviaan ja on vaihi. Aapeli kääntelee, ähkää ja puhkaa. Mutta vähitellen hän tulee hiljaiseksi, ja heittää tupakkansa lauteiden alle. Sitten makaa hän paikallaan, puhaltaen kuin mäelle kuormaa vetävä hevonen.

Löyly tasoittuu. Malakiaskin pääsee ääneen, istuessaan tuossa toisella pitkällä penkillä. Malakias sanoo siitä kiukaan puolelta:

"Tulipas sitä, heheh..."

Sitten hän jatkaa yhtäkkiä:

"On se tämä sauna... Ja se viina on toinen!"

"Ter-rva kolmas", päättää Topi.

"Jos ... jos sitä olisi ollut, sitä ... niin eipä tässä muuta rohtoa olisi tarvittu voiteille", jatkaa Malakias.

"Voiteilleko?" toistaa Aapeli. "Jokos ... sinä nyt olet terve?"

"Johan minä ... melkein", vastaa Malakias. "Jo sain nikareen syödä. Mutta jos olisi ollut ... sitä..."

Se viina se on nyt alkanut liikkua Malakiaksen ajatuksissa.

Silloin kuuluu kodasta jälleen liikehtimistä, ja miesten ääniä. Ja kun Malakias sanoo:

"Että ... jos sitä ottaisi, niin mitähän ne matokassit silloin?"

Niin ärahdetään kodasta yhtäkkiä leveästi:

"Mitäh?"

Se on Juutas Käkriäisen ääni. Se ääni jatkaa:

"Mitä se ... Malakias...?"

Ja toisiakin ääniä erottaa nyt hyvin: Ananiaksen ja Mauno Kypenäisen.

Sitten pistäytyy Juutas saunaan, vaatteissaan. Kainalossa on hänellä paperissa jokin kääro: hän sanoo olevan siinä tupakoita, tuoreita. Ja orsia katsellen hän jatkaa, että hän toi ne tänne saamaan löylyä niskaansa: hikoilemaan tupakatkin. Valmistumaan hätätupakoiksi, kun piippuunpistettävät olivat loppuneet ... ja kun heinä on vielä tehtävä. Hän huudahtaa:

"Mutta kyllähän niitä aina saa uusia ... kun tekemään rupeaa! Ja osaa tehdä... Ja taitaa tuota osata ... mikäs näissä nyt, tällaisissa aiheissa..."

Tällä tavoin kehuen nostaa Juutas kääronsä orrelle, seinän viereen kiukaan kohdalle. Seisoo vaatteissaan siinä kuumuudessa, näyttää muistavan jotain äskeistä, ja kysyy uteliaasti:

"Niin, mitäs se Malakias matokasseista?"

Muttinen vastaa veitikkamaisesti:

"Se tuumi, että viina olisi ollut hyvää voidetta matorohdoille."

Juutas pyörähtää nopeasti oveen päin ja mutisee jotain epäselvää. Sitten pyörähtää hän takaisin, ja taas ovea kohti. Hän on kahden vaiheilla, tullako saunaan ollenkaan.

Viinastako se Malakias oli puhunut?

Käkriäinen menee kotaan ja sanoo Maunolle ja Ananiakselle, että jospa hän lähteekin tästä niitylle ... yhä vain sitä heinä kumpsimaan. On sitä vielä kumpsimista. Jos onkin tullut tehdyksi, häneltä, niin on sitä yhä lammien perukassa. Mutta hän kun rupeaa, niin...

Ei Juutas Käkriäinen olisi vielä niityltä lähtenytäkään, mutta yhtäkkiä hän muisti, että tupakat olivat loppuneet. Ja yöksi tulee matka järvelle, Heposaaren luokse asti. Eihän sinne tupakatta. Tuvan uuniin niitä täytyy työntää kuivamaan, ottaa valmiimpia lehtiä pellostä.

Mutta ennen uuniin panemista on ne vähän hiotettava saunassa.

"Jos lähtisin kumpsimaan ... noiden tupakoiden tähden tulin", toistaa hän jälleen Ananiakselle ja Maunolle.

Mauno Kypenäinen vastaa, että olisihan hänellä paperossejakin Juutakselle. Mutta ei Juutas niistä: piipusta hän tahtoo savunsa. Ja se on toinen luokka ja toinen luonne.

Niin, hyvin oli se hommailu niityllä mennyt Käkriäiseltä. Piippu hampaissa hän oli niittänyt. Mutta Jopihan oli sanonut jo aamulla, ettei kessuja ole enää hakkurissakaan. Tämän illan olisivat ne massissa ehkä riittäneetkin, vaikka olisi myöhäänkin kumpsinut, kuten hän muistaa joskus tehneensä: möyrineensä päivän valkenemiseen asti. Mutta yön eväiksi ei litteiden pässinpussien pohjassa enää ollut. Ja nyt oli saunanlöyly lujimmillaan, ja tupa lämmitetty, joten uusia lehtiä oli helppo nopeasti kuivata.

Onpa Maunolla viinaakin, jota Juutas on käyttämään oppinut, saadakseen tupakat lauhkeanmakuisiksi.

Pian jätti Käkriäinen viikatteensa niitokselle ja lönkkäsi aika vauhtia lammelta ylös mökin mäelle. Suoraan tupakkamaahansa pihan nurkkaukseen. Siitä hän taitteli muutamia isompia lehtiä ja nipisti joukkoon kukannuppujakin, mikäli hän löysi hämärässä kukkia lyhyillä sormillaan. Jatkona ja väkevyytenä ne kukat kyllä menevät. Niin hartaasti touhusi hän tupakkapalstansa reunassa, ettei kuullut Muttisen neidin kysymystä, mitä hän siellä nyppii. Ja kun Maunon Pertta, istuen neidin ja mummon vieressä aitan portailla, alkoi haukkua häntä, että se syö tupakkaa, syö raakana, niin murahti Käkriäinen ainoastaan, että itselleen Pertukalle pitäisi työntää tupakkaa suu täyteen, niin olisivat Pertukalta sieraimet kiinni. Sitten huomasi hän Ananiaksen ja Maunon, jotka hommailivat naisten aitan luona ja kuuluivat sanovan keskenään, että nyt ne atraimen väkäset pystyvät, ja mennään ottamaan löyly sen asian päälle. Ja alkoivat lähteä saunalle. Silloin johtui Käkriäisen mieleen eräs toinenkin seikka, joka myös oli hiukkasen viivytellyt häntä niityllä. Olikohan se herra jo saunassa? Sitä kysyi Juutas Ananiakselta ja sai kuulla, että siellähän se on.

Paha sinne oli kyllä Juutaksen nyt mennä, sillä Muttinen saattoi kuitenkin ruveta ärhentämään hänelle iänikuisista asioista: tuvasta ja muusta. Ja saarnaamaan korpijoonin myymisestäkin. Tosin ei tämäkään pelottanut häntä niinkuin Muttisen tullessa Putkinotkoon. Mutta Aapeli saattoi vielä kätkeä mielessään jotain, joskin oli tähän asti ollut vaiti.

Niin miettien käyskenteli Juutas pihalta verkalleen tupaan, koska hänen näet oli etsittävä sieltä paperiakin tupakkainsa ympärille. Tuvassa koetteli hän uunia: se oli tulikuuma. Rosina oli tuvassa ... mitä lienee torunut Saaraa. Uteliaana kysyi Juutas Rosinalta, mikä rähäkkä se nyt? Mutta Rosina kehotti häntä vain ... menemään saunaan ja sanoi, että Muttinenkin oli häntä sinne odotellut. Rosina näytti huolestuneelta. Ja mitähän se Aapeli Juutaksesta? Vaatisikohan se taas tilille? Saunassa se alkoi ensi kerran puhua kontrahdistakin, josta sitten teki toden. Juutas aikoi kysyä Rosinalta, mitä se oli häntä odotellut. Mutta samassa tuli tupaan Maunon Pertta Sanelmansa kanssa ja käski Rosinaa kantamaan ruokaa pöytään. Pertan vuoksi jäi Juutaksen kysely tekemättä.

Mutta palatessaan ulos paperi ja tupakat kädessä mietti Juutas entistä arvelevammin, antautuako ollenkaan herran silmien eteen: mennäkö vielä saunaan, jossa herra oli. Ehkä olisi parasta lähteä varmuuden vuoksi takaisin niitylle. Ei vara vahingoksi.

Kuka tietää: Muttinen on ollut tähän asti siivosti ainoastaan voidakseen yhtäkkiä tiukata kaikesta.

Mutta tupakkain loppuminen! Ja tässä niitä nyt oli paperissa valmiina hikoamaan.

Saadakseen aikaa pohtia tarkemmin asiaa köntysteli Juutas saunaan päin. Eihän saunaan ollut pakko mennä, jos meneminen selviäisi pahaksi.

Kodassa riisuivat Mauno ja Ananias rytkiään.

Käkriäinen pistäysi vielä saunan taaksekin tupakkamaalleen, aprikoiden mennäkö saunaan vai eikö.

Saunassa kohahti ja humisi parhaillaan löyly. Nyt jos tupakat olisivat siellä! Ja sitten tilkka korpirojua päälle, ja kuivahtamaan tuvan uunin perälle, tulisimmalle paikalle. Vot: puolessa tunnissa olisi käypäinen piippupehku valmis.

Käkriäinen meni kuin menikin saunaan.

Kotaan pistäytyessään kuuli hän Malakiaksen haastelevan mahastaan ja madoistaan. Malakiaksen rohdottelu johtui isän mieleen, oli aikonut sanoa päivemmällä, että mitäpä niistä rohdoista. Hänellä itsellään on paremmat tiedossa, vaikei ollut tullut niitä tarjonneeksi. Mitä varten lieneekään Rosina mennyt ostamaan tällaisia? Vai pelänneekö poikansa tähden Juutaksen rohtoja, väkeviä? Juutas tuli uteliaaksi Malakiaksen pakinoille ja halukkaaksi itsekin juttelemaan. Siksi ärähti hän kodasta Malakiakselle:

"Mitäh?"

Ja saunaan mentyään hän kysyi jälleen:

"Niin, mitäs se Malakias ... matokasseista?"

Ja silloin se Muttinen sanoi Malakiaksen haastelleen viinasta. Se poika, höh...

Nyt voi Aapeli johtaa puheen Juutaksen viinakauppoihin. Käkriäinen pujahti kohta takaisin kotaan. Ananias ja Mauno tulivat samalla ovenaukaisulla saunaan.

Viisainta olisi Juutaksesta tosiaankin ollut, jos hän ei olisi mennyt enää saunaan. Olihan sinne nyt tupakat saatu. Mutta silloin alkoi tuntua kutkuttavan niin pintaa, jossa oli heinien pisteleviä helpeitäkin, paitsi elukkain puremia. Pisteleviä niin ne helpeet, että ihan sisulle pisteli. Ja eikös nyt hänen suullaan osata vastata kysymyksiin, jos niitä tulee? Sellaisella puhujan turvalla! Kuka haastelee paremmin kuin hän? Koko Kenkuinniemi ja lääni sanovat, että Juutas Käkriäinen ... se haastelee!

Tai eikös hän keksisi jotain muuta keinoa, jos herra alkaisi nipistellä häntä?

Kyllä hän keksii...

On jo keksinyt! Sellainen hän on: Juutas Käkriäinen!

Hän riisuu vaatteensa, vielä sitä keinoa miettien. Kasaa takkinsa, paitansa ja housunsa kodan penkille. Niiden päälle hattunsa, merkiksi, että tuntee oman vaateläjänsä muiden joukosta. Raaviskelee vielä vähän päätänsä, muutenkin kuin elukkain tähden, ja raottaa viimein saunan ovea, pyytää sisältä löylykipppaa. Onkos se tyhjä? Juutas sanoo tässä rupeavansa löylynheittäjäksi: pitäähän sen herran saada hyvä löyly, ja Käkriäisen paikka lauteilla onkin löylynlyöntipaikka, kiuaspenkin pää. Ananias

työntää hänelle ovenraosta kipan. Käkriäinen valitsee itselleen kodan nurkasta vastan ja ammentaa kipan täyteen kuumaa vettä padasta. Menee saunaan. Onnuskelee ylös lauteiden portaita, paikalleen, jossa ei istukaan ketään, sillä Malakias siirtyy siitä pois ja Ananias ja Mauno istuvat seinemmällä, joskin samalla penkillä. Ainoastaan pesukaukalo on Ananiaksen ja isän välissä. Juutas asettaa lölykipan oikealle puolelleen. Nostaa viallisen ja toista ohuemman jalkansa polvelleen ja hieroskelee vioittunutta kohtaa. Ja hän aikoo ruveta itseään saippuoimaan, koska Mauno ojentaa hänelle saippuaa. Mutta silloin: eikös tuo Malakko taaskin! Malakko hörähtää:

"Terva ja sauna ... ja viina...! Että jos ne eivät auta, niin kuolema se on. Niin sanoo ... isäkin."

"Mitä", äännähtää Käkriäinen. "Lölyähän tässä pitää! Vai kuinkas se oli, kauppias?"

Ja samassa roiskaisee Käkriäinen kipastaan tuliselle kiukaalle. Kiuas pamahtaa, löyly ryntää tulisena lauteille, Ananias kumartaa päätänsä, Malakiaksen örähtely vaikenee. Jopi solahtaa Malakiaksen vierestä lauteiden permannelle ja vikisee. Topi kiroaa:

"Senhän mies kestää, minkä vanhat seinähirret! Perr-setti..."

Aapeli ähkii:

"Huh, hii... Puh. Ihii, häh."

"Jokohan tuli liikaa?" Käkriäinen naurahtaa. "Eihän mitä ... mokoma..."

Ja hän alkaa vastalla hutkia kutisevia sääriään. Vieläpä virkkaa Topi:

"Antaa tulla lisää tulta munille. Kun kerran ... minä ... hevosnurr-kassa..."

Vähitellen rupeaa Maunokin kylpemään. Nyt lätkivät kaikki vastat yhtäaikaan ja kaikki miehet ähkivät kilpaa.

Kun löyly laimenee, aikoo Malakias varmaankin jatkaa äskeistä juttuaan. Silloin sanoo Käkriäinen:

"Niin, mitäs se Malakias ... mahastaan? Että ... eivätkö ne käärmeet lähteneet? Eivät vai? Hm! Johan minä sen sanoin."

Jopi inahtaa:

"Niin ... etteivätkö lähteneet, sanoitte?"

"Häh", vastaa Käkriäinen Jopille. "Sitähän minä... Arvasin, vaikken justinsa sanonut... Etteivät ne niillä rohdoilla."

Hän lyö kuumalla vastalla hetkisen reitensä alle, ja jatkaa:

"On niitä nähty! Ja on niitä ollut käärmeitä minussakin. Mutta kyllä minä tiedän. Jos olisi ... kyllä lähtisivät..."

Hän on hetken vaiti. Muttinen sanoo:

"Vai lähtisivät. Ja millä ne?"

"Hm ... lähtisivät ne", vahvistaa Juutas. Sitten ei hän taas puhu tuokioon. Kylvetään. Viimein hän huudahtaa kuitenkin:

"Olisipa kettumarkumia, niin lähtisivät."

"Kettumarkumia!" ihmettelee Muttinen.

"Nii-ni, kettu", vastaa Käkriäinen.

Muttinen kysyy:

"Mitä se kettumarkumi on?"

"Niin, mitä?" toistaa Käkriäinen.

"Niin, en ole sattunut kuulemaan", sanoo Muttinen.

Käkriäinen vastaa arvokkaasti ja verkalleen:

"Se on sitä... Ketunmyrkkyä."

"Ketunmyrkkyä!" huudahtaa Muttinen. "Ja sitäkö mahaan? Matorohtona? Ihmisen mahaan?"

"Nii-ni!" vahvistaa Juutas.

Hän on tuokion vaiti. Ja sanoo:

"On niitä ... käärmeitä minussakin. Mutta enpä heitä pelkää... Annan heille... Ja niin annan vielä Malakiaksellekin."

Yhä ällistelee Aapeli:

"Malakiaksen madoille ketunmyrkkyä."

Mauno Kypenäinenkin nauraa:

"Jo taisi tulla vale."

"Niin, valeko?" innostuu Käkriäinen.

"Valetta ... haha ... kuin suden sontaa!" jatkaa Mauno.

"Niin sekö!" intoutuu Juutas yhä. "Kuulkaahan nyt. Minulla kun oli tässä takavuosina mahassa käärme. Ja se olikin käärme. Voi sitä! Sillä oli pääkin kuin tuo nyrkki ... kun se lähti. Tuon kokoinen."

"Pää kuin nyrkki?" huudahtaa Muttinen, ja nousee kyynäräisilleen. Hän nauraa:

"Ohhoh, hihuu."

"Kah, kun se oli!" intää Käkriäinen, keskeyttäen kainalonsa innokkaan hankaamisen. "Tuon kokoinen pää sillä oli ... kuin tämä..."

Pikku Jopi sanoo:

"Oli siinä päätä!"

"Nii-ni!" myöntää hänen isänsä. "Mutta ... lähtipä se vain. Eikä se tohtorin juomilla, sellainen. Suutuin ... kun kaikki join, mutta ei totellut. Lopulta, kun minä otin ketunmyrkkyä... Jo osasi löytää ovensa pellolle."

Kaikki kuuntelevat vaieten. Käkriäinen jatkaa:

"Ja se oli niinkuin sammakko."

"Sammakko!" toistaa Muttinen.

Juutas vakuuttaa:

"Niin, kuin sammakko. Sellainen, joka istui tässä muutamana kesänä tuolla tuvan portaiden juuressa. Tuli istumaan joka ilta. Se Rosina se... Mutta mitäs siitä. Tapoin sen pois. Mutta tämä: ilkanäköinen se oli! Se oli ... niinkuin ... sisilisko."

"Sisilisko!" huudahtaa nyt Muttinen nousten istumaan.

Käkriäinen kertoo:

"Niin oli. Sillä oli vähän niinkuin jalkoja. Ja kynnet! Kah, oli..."

"Ja ketunmyrkyllä lähti?" kysyy Muttinen.

"Lähti!" sanoo Käkriäinen painavasti. Sitten hän kylvettää itseään.

Muttinen ihmettelee mielessään, ja muutkin. Kummako se: eihän Muttinen kaikkea tiedä. Joskus on oikeassa Muttinen, joskus Käkriäinen, eräissä seikoissa varsin kokenut mies ja tohtorikin. Ollaan hiljaa. Viimein alkaa jälleen Juutas:

"Mutta ... siinä onkin yksi aihe... Siinä sellaisessa."

"Niin siinä madon tappamisessa? Aihe? Mikä?" kysyy Muttinen.

"On vain ... sellainen", myhähtää Juutas. "Katsokaas: se on se, että ei myrkkyä rehlehtieratakaan

matoja potevalle niinkuin muille."

"Ei niinkuin ketuille", sanoo Aapeli.

"Ei koko kapsliettia?" sanoo pikku Jopi.

"Eihän?" örähtää Juutas hiukan harmistuen. "Kuolemahan siitä tulisi. Ja rutto kuolema. Ei, mutta ainoastaan pieni sikare veteen seataan ... pieni kuin suolajyvä. Ja se nautitaan sisällisesti. Niin lähteä sen pitää madon ... sorkkineen."

"Pirunpaskatta!" örähtää Malakias.

"Niin", vahvistaa Käkriäinen. "Mutta se onkin ... pieni sikare. Ja se onkin toinen kohtalo..."

"Hm, voihan olla", myöntelee Aapeli lopultakin. "Voihan olla ihmiselle hyvää ketunmyrkkykin."

"Ja jos on pahaa, niin päälle kun kulauttaisi viinaa...!" huudahtaa Malakias. "Se kun talvellakin ... lämmitti... Niinkuin olisivat olleet huopikkaat jalassa..."

"Häh?" sanoo Käkriäinen. "Mitä ... sen Malakiaksen... Mutta kah, eikös se Aapelin hulja vingukaan ... herran... Vinkua sen pitää, jos on oikea löyly... Eikähän tästä mitään ... kahvipannun huurusta."

Käkriäinen heittää löylyä melkein kipan loppuun. Kiuas jylähtää niinkuin siihen olisi paiskattu iso kivi. Kauan se jyrisee. Tuhka kohisee kiukaan alla, ovi lentää vinkuvasta kiukaan viimasta raolleen. Lamppu pimenee. Muttinen kumartuu ja pitelee korviaan. Ananiakselta vaipuu vasta penkille. Jopi yrittää alas lauteilta, ja putoaa kolisten lattialle. Pyörtyiköhän Jopi? Ananiasta pyörryttää. Mauno kiroaa:

"Voi Jeesuksen Ristuksen saa..."

Käkriäinen nauraa ja virkkaa:

"Kah, kah, jokos tuli..." Sitten hän alkaa hakata hartioitaan ja hokee:

"Tämä se vasta... Noille saivareille. Niiden pitää pullistua ulos nahkasta. Ai, ai, makealtapa se ottaa. Vetäise, Jopi, se ovi kiinni."

Sitten kylvetään. Muttinenkin alkaa kylpeä. Vastat hutkivat. Viimein sanoo Ananias:

"Olipas se löyly. Pään oli sotkea. Ja lattiallepa tuo kolisi Jopikin, maan vetovoimako lienee nykäissyt, haha..."

"Putosin", huudahtaa Jopi.

"Mikä?" kysyy Juutas Käkriäinen Ananiakselta.

"Maan vetovoima", sanoo Ananias. Ja virkkaa jotain Muttisenkin vuoksi, että opettaja siellä koulussa siitä..."

Muttinen sanoo:

"Maan vetovoima? Pieksepä, Topi, selkääni! Pieksä oikein! En jaksa itse ... tuossa on vasta."

"No niinkuin vie-rrasta sikaa! Lyönkö tyngällä?" sanoo Topi.

"Älä, älä hemmetissä", kieltää Aapeli. "Lyö muuten vain, pehmeällä. Mutta mitäs se Ananias, koulustako? Maan vetovoimastako, muistatko sinä sitä?"

Juutas örähtää hiljaa:

"Paskia."

Ananias selittää Muttiselle, että se opettaja oli puhunut, kuinka vetovoima vetää esineitä maahan, kun ne putoavat. Sentähden se nyt Jopikin joutui lattialle: olisi pudonnut päällelleen, haha, jos olisi lauteilta suinpäin heittäytynyt.

Muttinen innostuu opettamaan Ananiasta. Sanoo, että kyllä se on sellainen voima, joka vetää maan keskipisteeseen. Jos jokin esine putoaa, niin se voima sitä vie alas. Kohtisuoraan. Kuinka hän nyt sen neuvoisikaan?

Käkriäisen tekisi mieli vastata niinkuin äskenkin tähän. Mutta hän arvelee, ettei ole oikein hyväkään herraa vastustella, varsinkaan nyt ... jos se voisi niistä viinoista. Ja mitähän Muttinen selityksellään tarkoittaa? Mitä lienee opettaja tarkoittanut?

Mutta myöntäväinen tahtoo Juutas olla herralle.

Ja hän miettii asiaa. Kas, yhtäkkiä hän sitten huomaa, mitä tolkkua Muttisen puheessa saattaisikin olla. Hän huomaa sen ja sanoo:

"Niin, tosiaan... On, on se vetovoima! Sen tiedän minäkin... Että vetää se maa... Oli siellä salolla mies, lähellä kestikievarin mökkiä ... sillä oli jalka pöhössä ... niinkuin tukki. On tuo ollut nyt meidän Rosinallakin, vaikei tuota ole vielä tullut ... parannetuksi oikein. Mutta ... tiesinpä minä tuohon oikean konstin. Ei se kuin pantiin jalka maan sisään, sellaiseen kohtaan, johon oli laskettu talvella vettä, tai suorastaan ... k—stu. Ja mitäs: jo parani pöhötys jalasta. Maa veti pöhötyksen pois."

"Joten sillä on vetovoima", myöntää Muttinen.

"Joten sillä on", vahvistaa Juutas Käkriäinen. "Niin, ja taisi tuota löylyä nyt tullakin. Jo tuli yhden miehen osalle. Eipä silti, että minä ... muuten vain menen ... kylpekää te..."

Käkriäinen huuhtaisee itseään ja kömpelöi alas lauteilta. Nopeasti ottaa hän orrelta tupakkakäärönsä ja katoaa ulos.

Aapeli kylpee vielä. Pyytää Topia tuomaan itselleen kodasta piimää.

Topi tuo, Aapeli juo. Sitten alkaa Aapeli kylpeä uudestaan. Oikeaa kylpemistä. Ananias lähtee saunasta. Jopi juoksee jo tuvalle, peitellen keskikohtaansa vaatteillaan.

Käkriäinen pujottelee kodassa paitaa päällensä ja ajattelee, että jäipäs tässä hötäkässä paita löylyssä polttelemta. Mutta ... jääköön. Ensi yö onkin valvottava, eivätkä elukat liikkueessa pure, jos eivät liioin nukkuessakaan.

Parasta on lähteä saunalta, edes kivellä istuskelemasta, koska se Malakias on aina valmis puhumaan viinasta. Mikä sille nyt päähän pisti, perhanalle...?

Jo tulee Mauno Kypenäinen saunasta, menee Ananiaksen kanssa istumaan rannan puolelle saunan taakse.

Kun Juutas lähtee kodasta tuvalle, kuuluu herra yhä kylpevän. Se joi piimää ja otti uutta voimaa.

Jonkun hetken päästä sanoo Muttinen, että jo hänellekin riittää, ensi kerraksi. Ja hän tulee kodan penkille levähtämään. Aikoo sitten uudestaan lauteille. Siinä hän nyt puuskuttaa, ja rinta nousee ja laskee ja suu lupsuttaa.

"Puh, puh..."

Ja viimein hän huokaisee tyytyväisenä:

"Uhhuh..."

Sitten hän menee taas saunaan ja kylpee toisen kerran. Ainoastaan Malakias on enää saunassa, sillä Topikin kahmaa vaatteitaan kodan penkin alta. Viimein ilmestyy kauppias jälleen ulos, seisoo kynnyksellä, ähkiä.

Ja huutaa tuvalle päin:

"Nyt tulkoon se selkäpuolen pesijä. Pertta Kinnunen...! Kuuleeko se?"

Hän näkee Käkriäisen menevän pihan yläreunassa, ja huutaa hänelle:

"Sanokaa sinne Pertalle, että se voisi nyt tulla."

Käkriäinen käännähtää ja lupaa sanoa. Hän on seisahnut vaatteet sylissä katselemaan lapsia, jotka jahtaavat yölepakoita. Siinä joukossa on neitikin. Käkriäinen mutisee pikku Sanelmalle jotakin lepakosta, ja sitten hän köntystelee tupaan ja käskee Pertta Kinnusta pesemään Muttisen Aapelin.

Maunon Pertta tulee saunalle. Kyynärpäitään viuhtoen hän tulee. Hänen perästään hyppelee pikku Sanelma, räkättäen taakseen Saaralle, joka kulkee ison kiven kohdalla. Sanelma räkättää, että se yölepakko oli kuin hiiri: punainen sillä oli kita, kun tulitikulla valaistiin, se räähkyi kuin hiiri. Ja Maunon Pertan Sanelman vieressä löntystelevä Saara sanoo, että sillä lepakolla olivat olleet siivet kuin mitkä sontikat. Mitkä? Sateenvarjat. Ilkeästi se oli räähkynyt, kun Saara sitä oli polkaissut. Sitten se oli päässyt lehahtamaan karkuun.

Lyygia huutaa Muttiselle, pilkistellen ylimmäisen aitan takaa:

"Joko saa tulla? Te olette kylpeneet koko illan."

"Koko illan!" ihmettelee Aapeli. "Kaksi kertaa olin lauteilla! Mutta tulkaa! Kaikki. Piisaa tämä minulle. En minä teitä katso, käännän mahani nurkkaan päin."

Sitten kepsuttaa Lyygiakin saunalle, taluttaen pikku Esteriä. Mutta Repekan nostaa Leja aidan ylitse, auttelee pientä siskoaan, joka itkee ja kiukuttelee jo unissaankin. Sitten juoksee Repekka kuitenkin omin jaloin kotaan ja tiukkaa siellä Saaraa ja Lejaa repäisemään mekon häneltä pois, sillä Saarakin joutui nyt kodan kynnykselle. Lyygia sanoo isolle Sanelmalle, tullessaan hänen kanssaan:

"Mitä se Käkriäinen tarkoitti, kun se äännähti, että jos hänellä olisi yölepakko, niin hän jotain tietäisi?"

Maunon Pertan Sanelma vastaa:

"En tiedä. Se olisi voinut tehdä sillä joitakin taikoja..."

Kolmaskymmenesneljäs luku

Kodassa supattaa musta pikku Sanelma isolle ja vaalealle Sanelmalle ja Saarelle:

"Malakko on saunassa! Se on sellainen. Ilkeyttä sille pitäisi tehdä..."

Pikku Sanelma on alasti. Saarakin esittää Maunon Pertalle ja Lejalle, että pitäisi tehdä Malakolle herjuutta. Kun pikku Sanelma sen kuulee, hypähtelee hän niin että musta ja takkuinen tukka huiskii hänen laihoilla lapaluillaan. Hän sanoo supatellen:

"Menkääpäs te sinne, akat! Maunon Pertta, menkää!"

"Älä hupsuttele", vastaa Maunon Pertta, joka pesee herran selkää. Topi on tuonut kiulun lämmintä vettä Muttisen eteen ja toisen hänen taakseen. Nyt hän katsoo ällistellen naisiin. Muttinen istuu kyykkysillään kalliolattialla, kasvot nurkkaan päin.

"Mene sinä, kaima, sisään", sanoo pikku Sanelma Maunon Pertan Sanelmalle.

Iso Sanelma kysyy äidiltään:

"Menisinköhän minä?"

"Mene, jos menet!" vastaa Maunon Pertta. "Ja mene! Alasti. Kunhan siinä kainostelee, niinkuin sinua kukaan katselisi, letukkaa. Mene ... pojankollille."

"Menisit!" kehoittelee Saara, laskiessaan alas hamettaan.

Lyygia on pysähtynyt oven taakse.

Iso Sanelma riisuutuu nopeasti. Pikku Sanelma hihittää ja hyppii. Sitten astuu iso ja vaalea Sanelma saunaan. Kaikki ovat jännityksestä vaii.

Yhtäkkiä kuuluu saunasta Malakiaksen karjahdus. Kuuluu töminää lauteiden portaissa, ja tavaton paukahdus kiukaalta, ovi pompahtaa selälleen. Maunon Pertan Sanelma, joka on mennyt lauteille, istumaan vastapäätä Malakiasta, kirkaisee ja hypähtää takaisin saunan lattialle. Ennen häntä näkyy kuitenkin ovesta Malakias, joka ryntää ulos, ryntää alasti, suoraan kalliolle. Hänen rintansa kohoilee. Hän tavoittelee maasta kepakkoa ja karjuu jotain epäselvästi. Muttinen pelästyy, niin vimmastunut on Malakias, joka ärjyy:

"Minä tapan akat!"

Kaikki ovat vaii. Topi, joka on katsellut ensin, kuinka Muttista pestään ja miten vahto kiehuu hänen kalloaan ympäröivissä haivenissa, ja sitten pahaa aavistellen ja paheksuen naisia, tuijottaa Malakiakseen vakavana ja säikähtynein silmin. Pikku Sanelmakaan ei tirsku. Ja Repekka alkaa huutaa. Malakiaksen kädet vapisevat, ja kuuluu, kuinka hän puree hampaitaan. Yhtäkkiä tapaa hän kalliolta kuivuneen lehmänlannan. Hän paiskaa sen ... kalliioon, koska kodan ovella on näet neitikin. Lyygia säälittelee Malakiasta, Aapeli kavahtaa pystyyn ja siunailee. Pertta Kinnunen hoilottaa:

"Kah, kah. Kohju se on! Kohju!"

Malakias ryntäilee edestakaisin, hän tavoittelee aamullista seivästä...

Siinä etsiessään hän hiukan rauhoittuu, hiukan ... niin että häntä alkaa hävettää ... varsinkin tuon neidin tähden, joka puolustaa häntä ja sanoo, että hänelle on oltu hävyttömiä. Ja Lejakin rauhoittaa vanhinta veljeään.

"Tapan, tapan!" urahtaa Malakias vielä.

Viimein ottaa hän kodasta vaatteensa ja menee verkalleen saunan taakse, mistä Mauno Kypenäinen ja Ananias pilkistelevät kujalle ja hymyilevät hänelle, vaikeivät uskallakaan mitään hiiskua. Malakias kulkee erilleen, rannalle pukeutumaan. Menee nuottakodalle asti.

Ananias kysyi puolittain Malakiakselta, joka tallusteli hänen ohitseensa, puolittain Maunolta:

"Mitä ... se... Sanelmako se sinne meni...? Alastiko lauteille, hehe?"

Malakias ei vastannut muuta kuin murisi uhkaavasti. Mutta Mauno erotti Ananiaksen äänessä huokauksen, ja hän naurahti:

"Se on sellainen tyttö... Voi Jeesuksen Ristuksen perhana! Että se tekee vaikka mitä... Jos kenessä on miestä, niin että kannattaa tehdä..."

Jo kuuluu sitten taas kodasta pikku Sanelman tirsuntaa. Maunon Pertta huudahtaa:

"Tuossa ne on kintut ... herralla..."

Topi lähtee ystävänsä Malakiaksen perästä rannalle.

Mummokin näkyy menevän saunaan, vaivalloisesti ja kepillä eteensä sorkotellen. Aapeli alkaa olla jo pesty. Mummo valittaa hänelle ähkien ja harmissaan, etteivät nuo lapset vanhaakaan kunnioita edes sen vertaa, että taluttaisivat saunaan. Tuolla pihalla oli mummo mennä potattimaahan, tuuskahtaa, kun ei näe enää hämärässä mitään. Aapeli ja Lyygia surkuttelevat mummoa, joka alkaa kumaraniskoin riisuutua kynnyksellä. Ja sitten köpsyttää mummo saunaan, kovin ohuilla säärillään ja olemattomine rintoineen, peitellen paidallaan vatsaansa, joka on pelkkää riippuvaa nahkaa. Saunan ovi avautuu. Saunan lattialla Repekka ja Ester nauravat ja porskuttelevat vettä, heidän vaaleat ruumiinsa kuultavat sieltä, he istuvat saunakaukalossa, siivon Lejan heille varustamassa. Molemmat samassa. Repekka itkee, että saippuaa menee silmiin, koska Leja näet alkaa häntä pestä. Saara on toisten naisten kanssa lauteilla ja käskee pikku Sanelmaa lyömään löylyä. Sanelma Käkriäinen huudahtaa:

"No nyt kun minä lyön teille sellaisen pirun löylyn, että putoatte sieltä..."

Aapeli siirtyy saunan taakse rannalle: veteen hän vielä aikoo. Maunon Pertta pakinoi Lyygialle, riisuutuessaan hänen kanssaan, Aapelin leveästä selästä. Yhdessä he kaksi menevät saunaan.

Taas kohisee kiuas, ovesa vingahtaa, ja tytöt lauteilla kirkuvat. Mutta lattialla Lyygia huudahtaa:

"Ai ai, mummo putoaa!"

Ja mummo voivottelee:

"Voi, voi ... eikös lyönyt ... tuo Sanukka! Eihän se vanhan pää tällaista kestä. Voi, pakana, löi! Pudota olin."

Repekka seisoo altaassa ja hokee Lejalle:

"Pete minut, pete. Pete p—t ja kaikki."

Aapeli seisahtuu rannalle, katselee uimapaikkaa. Mauno Kypenäinen ja Ananias ovat jo kadonneet. Siellä nuottakodan luona näkee hän Malakiaksen ja kuulee hänen äänensä, sillä Malakias juttelee ystävänsä, Topin kanssa. Aapeli kävelee paksuihin lakanoihinsa käärittynä somerikkoja, pysähtyy ottamaan virsut jalastaan. Lahden vesi tummenee iltaan. Tuskin erottaa siinä enää valaistuksen hopeisia juovia.

Malakias sanoo Topille:

"Kyllä minä sille konstin tiedän ... runtaleelle."

"Mille?" kysyy Muttinen, joka on kahlannut vedessä poikien luokse. Malakias seisoo yhden veneen

vieressä ja Topi istuu saman veneen reunalla.

"Maunon Pertan Sanukallepa", vastaa Topi Muttiselle. "Kun se tuli alasti Malakon luokse saunaan."

"Minkä konstin?" kysyy Muttinen.

"Tiedän vain", murahtaa Malakias.

"Se aikoo...", sanoo Topi.

Aapeli kysyy:

"Mitä aikoo?"

"Se aikoo pii-rrustaa", sorahuttaa Topi.

Aapeli ihmettelee:

"Pii-rrustaa? Mitä se aikoo piirustaa?"

Topi sanoo:

"Tähänpä Kypenäisen Maunukan soutulautaan. Tuohon, jossa Maunon Sanelma istuu. Kun Pertukka sanoi kohjuksi."

"Niin minä teenkin!" uhkaa Malakias. "Puukolla..."

"Puukolla piirustaa?" kysyy yhä Muttinen.

"Sellaisen vain..." naurahtaa Topi.

"Minkä?" ihmettelee Aapeli.

"Hässäkän", vastaa Topi. "Oikein ison."

Ja Malakias sanoo:

"Siantappopuukon käyn hakemassa ... isän. Niin näkee, Pertan Sanukka ... ja Kinnusen Pertta ... että minä ... mies..."

Kolmaskymmenesviides luku

Mutta Rosina Käkriäinen ei ole vielä saunassa. Missä hän on?

Pikku Sanelma käy häntä huutamassa kodan ovelta, mutta vastausta ei kuulu. Aapelikin, joka seisoo nyt pirtissä kuuman takan vieressä, ihmettelee hiukan Rosinan viipymistä, aina ahkeran ja viimeisenä talossa hommailevan. Sillä ilta alkaa jo olla myöhä. Mauno Kypenäinen ja Ananias istuvat illallisella siellä hämärässä tuvassa. Juutas Käkriäinen puuhailee leivinuunin luona: kertoo tekevänsä niitä aamutupakoita tuohon pässinpusseista kuroutuunsa. Aapeli on tullut sisään juuri äsken, odottamaan Lyygiaansa. Niin pelkää hän uimisen perästä vilustuvansa, että hän painelee hartioitaan uunin tuliseen kylkeen, ja siirtelee jalkojaan, kun näet permannolta saattaa kiivetä niihin kirppuja, punanahkoja ja russakoita.

Niin menee pieniä hetkiä.

Mikä varjo liikkuu nyt tuolla tuvan ja riihen välillä, joiden kattojen hahmot kuvastuvat samean keltaista taivasta vasten? Nyt se katosi riihen pimeyteen. Mutta se tulee jälleen kujalle näkyviin. Rientää melkein yhtä äänettömästi kuin yököt, joita suhahtelee pihalla. Se on ... ikäänkuin kyttyräinen noita. Se johtuu yläveräjän kohdalle, jonka kahden puolen riippuu seipäissä vanhoja rääsyjä. Kun se kulkee alemmaksi, määkäisee kujalla joku lampaista, jotka makaavat siellä kallion pykämällä: siellä ne makasivat äsken, kaulojaan kiveen nojaten, leuat lämpöisiä paasia vasten. Siellä ne märehivät nopeasti liikkuvien leukapielin, ja räpistelivät hyttysiä korvistaan. Nyt kavahtaa kirjava lammaste pystyynkin ja hyppää varjon vyötäreitä kohti.

Rosinahan se musta haamu on, iso kuorma selässä. Rosina haukkuu lempeän harmistuneesti lammasta, tuota kapuillijaa, jopa lyökin sitä, läpsäyttää kädellään. Ja tiuskaisee, haukkuu lammasta leikillään senkin laulavaksi enkeliksi. Sitten kulkee Rosina lehmiensä ohitse. Ne lepäävät leveinä alempana kujalla, keskellään pulska Poika, märehivät verkalleen. Ja joskus kalahtaa kello alakuloisesti.

Rosina on käynyt vielä metsässä, ottamassa leppäkerppuja imettävälle lampaalleen. Päästyään ruokahommista ja saatuaan Jopin saunasta lasta vahtimaan. Kerput ovat nyt kuormavitsassa hänen selässään. Läävän välikkoon menee nyt Rosina. Kun hänen jalkansa suhkavat läävän edustalla saunakukkiin, niin jo tuntee emälammias hänen askeleensa, ja väliköstä kuuluu pyytävää päkätystä. Kyllähän Rosina muistaa vuonaa hoitelevan pikkonsa ja tuo sille muutakin illallista kuin ne leivänmurut, jotka hän äsken syötti sille suurimpaan suruun, sianporsasta ruokkiessaan. Itselleen oli Rosina taittanut välipalakseksi leipää, mutta äitilammias sen nyt saikin.

Muu väki on saunassa tai illallisella, ja osa siitä hankkii jo levolle asettumista. Mutta Rosina ahkeroi yhä; aina viimeisenä, sanotaan, ahkera vaimo. Ihan viimeisenä muulloin paitsi silloin kun Juutas on touhupäällä ja viipty hänkin töissä pilkkosen pimeään asti, jos sattuu pimeä aika olemaan. Niin on Rosinalla enimmäkseen yksinään viimeinen työ ja huoli ja ponnistus jo nukkumaan joutuneen perheensä puolesta, joka on pötkähtänyt joko tuvan lattialle, seinästä toiseen ulottuvalle ja vaatepahoista tehdyille laverille, taikka saunan lauteille ja penkeille.

Siten on hän ahkeroinut lukemattomat kerrat ennen.

Mutta eikö hän aio saunaan?

Tällä kertaa viipty kaupunginmatkasta, järjestyksenpidosta ja huutamisesta, koko päivän vaivoista väsynyt Rosina tahallaankin tavallista kauemmin myöhäisissä hommissaan. Siten hän viivytteli jo porsaankin ääressä, kuten nyt läävän välikössä. Seisoi hiljaa tallin ovella, nojaten oven pieleen. Tallista tuskin näkyi vähän valkoista: se porsas. Kuului vain sihinää pimeästä, kun porsas imi ahnaasti makeaa maitoa, jota Rosina oli tuonut sille. Ja joskus lihava porsas örähti, ja käännähti varmaankin ja kahmaisi takaansa tuoreita vesiheiniä, sillä niitäkin oli Rosina antanut sille, sylyksen kaalimaasta. Porsaalta alkoi maito loppua, se rupesi tulemaan kylläiseksi, siksi se käännähti ja maistoi välillä heiniä. Viimein imi maidon vadista loppuun ja tonkasi tyhjän vadin ylösalasin. Rosina astui kynnyksen yli ja otti siltä vadin hiljaa pois, edes äännelemättä elukalleen, vaikka se kapusi pystyyn ja töhri hänen käsiään.

Eikä hän sitä vatia siellä odottanut. Hän seisoi aivan toimeettomana. Sitten hän meni noutamaan kerppuja.

Ja niin seisoo hän yhä vieläkin, jouten, tällä kertaa läävän edustalla, hämärällä kujalla, annettuaan lampaalle pari kerppua ja nostettuaan loput ylisten tikapuille.

Sitäpaitsi pistäysi hän lääväänkin ja vyöritti sieltä ulko-ovelle ison sammion, johon talvella kannetaan lehmille vettä. Siihen jätti hän sammion toistaiseksi.

Rosina kuuntelee kujalla saunalle päin.

Niin, hän on kovin mieltäväinen ja suruissaan.

Ei kuulu nyt saunalta enää vastojen lätinää, hyväilevästä löylystä, eikä naisväen kirkumista.

Nyt saunan ovea avataan. Erottaa Repekan itkeskelyä: tupaan tahtoo Repekka, saamaan lillää ja sitten mammimaan.

Kodassa kolisee kiulu muuripataan: ottavat kuumaa vettä ... tyhjentyvän padan pohjalta. Pata kumisee, ja vettä läiskähtää permannon kalliolle.

Ja taas sulkeutuu saunan ovi, jonka kautta Rosina on kuullut peseytyvien naisten ja tyttöjen ääniä.

Vieläkään ei Rosina lähde saunaan. Hän tarkkaa niitä peseytyvien ääniä, pitää varaansa, milloin hän sinne voisi mennä. Tahtoo päästä Muttisen neidin kanssa vähän puhumaan.

Rosina on kyllä häntä vihannut, ja vihaa vieläkin. Siitä asti kun Rosina hänet ensi kerran näki, viime kesän alussa. Sinä kesänä oli Apeli ahdistanut pahimmin Juutasta, ja Rosinahan oli luullut tuon neidin yllyttäneen herraa sellaiseen. Mokoma, jonka Rosina huomasi, ennenkuin oikein vakoilikaan, elävän Muttisen kanssa ... elämää: vihkimättä. Yksin Maunon Pertassakaan ei vihkimättömyys ole Rosinasta hyvä, vaan paha se on: mitä se sellainen? Mutta Pertan pään ovatkin köyhän onnettomuudet sotkeneet, ja elämästään saa Pertta itse kärsiä. Kun taas pohatoilla: mikä pakko niillä on heittäytyä riettaiksi? Tahtovat rietastella. Eikö niille kukaan siitä mahda mitään? Mutta köyhien hairahdukset ovat heti ihmisten hampaissa...

Se neiti oli häijy ... menneenä kesänä... Ei puhellutkaan...

Mutta herran ruuista se kuitenkin piti huolta. Ja juoksi oikein omin jaloin kylissä ostelemassa Muttiselle munia ja kaloja, jopa varasi niitä talveksikin. Niin, Muttisen pyykinkin se pesi, ihan tosissaan: kolmesti seisoi huvilan rannassa aamusta iltaan pesupunkan ääressä, pitäen savuavaa tulta padan alla.

Ja se hautoi paitsi olkapäänsä kipeiksi auringonpaisteessa kätensäkin haavoille. Se oli Rosinasta ihme ... ja hyvä. Ei tämä ihan herrastava ollut, se on totta, vaikka kuului koulutkin käyneen. Ei Rosina ollut tottunut moiseen niistä neideistä, joita oli käynyt joskus Muttisella. Ei varsinkaan hänen rouvastaan: sehän ei saanut unta koiranhaukunnalta öisin eikä kanan kaakatukselta aamuisin. Täältä mökiltä asti ne äänet häntä muka häiritsivät. Siksi, ettei hän tehnyt työtä, vaan makasi kello kymmeneen päivällä... Ja vaativakin se oli Saaralle, joka häntä vähän aikaa joutui passaamaan.

Ilkeä oli tämäkin neiti viime kesänä. Ei antanut itseään lähestyä: kerran Rosina tarjosi hänelle ystävyyspuheen halusta täällä mökillä vastapaistettua leipää lämpimäisiksi, mutta se ei kelvannut...

Tosin neiti parin päivän kuluttua koetti selitellä Rosinalle, ettei herra anna hänen ottaa lämpimäisiä...

Eikä Rosina sitten ollut enää noille ylpeille ja heidän omasta mielestään paremmille tarjonnutkaan. Kun kerran tarjoaa, sitten suu kiinni.

Työn tekemisen ja rahalliset asiat se mokoma kyllä ymmärtää. Mutta varmaan se on yllyttänyt Muttista ahdistelemaan Käkriäistä, päästäkseen itse täällä isännöimään.

Siksipä ei Rosina ollut jaksanut pysyä menneenä talvena haukkumatta tätä neitiä vieraillekin, ketkä sattuvat Putkinotkon mökissä käymään. Yhä pahempaa odotti neidistä, jos se tänä kesänä tänne tulisi.

Mutta kuinkas kävi tänä iltana?

Minkäslainen tuo neiti nyt oli...? Ja olipa itse pompommiherrakin. Rosina odotti melkein viimeistä iskua, kun herra yhtäkkiä ajoi lahteen ja joutui tuvan luokse, jonka seinät huutavat kontrahtiin vetoamista. Mutta vielä ei herra hiiskunut kontrahdista mitään, niinkuin viime syksynä.

Eikä se ollut puhunut niistä asioista myöskään Juutakselle saunassa, sen kuuli hän ohimennen mieheltään. Taikka ei liene Muttinen vielä ennättänyt, koska Juutas sanoi osanneensa kääntää asiat niistä jutuista syrjään.

Mutta herra oli antanut namusia lapsille. Hm, namusillahan ne nyt köyhien mahat täytetään. Mutta hyvä merkki sekin. Aikoihin ei ole ollut niin: namusensa pidätti herra ... kostaakseen, hihii. Mutta kuinkas Muttinen nyt muuttui tällä tavoin? Ja neiti oli ollut Rosinalle enemmän kuin ystävällinen. Epäillyt oli Rosina häntä, kun hän silitteli Repekan poskea ja kehui lasta kauniiksi.

Sitten oli Rosina kuullut neidin niityllä neuvovan Lejalle, mistä lehmät löytyvät. Pieni asia, mutta...

Ja viimein olivat Rosina ja neiti jääneet kahden kesken tupaan. Muut naiset lähtivät tekemään kylpyvastoja. Oli neiti jutellut paljonkin: minkälaista on herran talolla kaupungissa, ja että sauna se on sielläkin, vaikka se herra pitää enemmän näistä maalaissaunoista, ja muuta.

Sitten tahtoi neiti maistaa leipiä, joita Rosina silloin juuri veti uunista. Rosina sanoi, että saahan tuon vaikka koko limpun. Neiti kiitti lämpöisesti.

Eikä herrakaan ollut murahtanut, neidin hänelle näyttäessä samaansa leipää. Käskipä neitiä siitä muka niailemaan.

Rosinan sydän on lämminnyt. Sallittaisiinko heidän elää yhä Putkinotkossa? Jos tuon tuvan nyt tosiaan voisi hommata kuntoon. Jos Mauno ottaisi jouduttaakseen Juutasta siihen työhön! Jos he yrittäisivät, miehet, niin Muttinen kai leppyisi. Yrittäisivät sen verran, että korjailu olisi edes alulla Muttisen lähtiessä takaisin kaupunkiin, hyvänä entenä Muttiselle.

Ja sittenpä voisi tuvan rakennuttaa loppuun vaikka vierailta, syyskuulla... Näistä uusista hommista saaduilla rahoilla.

Ne uudet hommat alkavat nyt ... viimeinkin.

Mutta tuskin ne ovat päässeet alkuun, niin nekin tuovat Rosinalle uutta huolta. Nyt vasta suuntautuu ajatus siihen, mihin ne voivat viedä: kaikenlaisiin ikäviin rettelöihin, ruununmiestenkin kanssa...

Ja häpeään ehkä.

Mutta eihän Rosina muuta voinut! Tällaisella perheellä olisi nälkään näännytty. Lapsia! Ja ne niistä, joista pitäisi apua jo lähteä, millaisia ne ovat? Älykäs ja reipasluontoinen Ananias ... kun siitä tulisi reilu mies! Mutta nyt se joutuu jo näihin hommiin avuksi. Entä Saara!

Se Saara!

Rosinan mieli myrtyy Saaraa ajatellessa. Saara oli ollut kaivelemassa hänen kaupunkinyttiään

illemmalla, äidin mennessä lypsyltä tupaan. Saara oli silloin tuvassa yksinään. Maunon Pertta ja Sanelma, joiden mukana Saara oli tullut vastoja tekemästä, seisoivat pihalla ja juttelivat Muttisen kanssa. Saara penkoi nyytistä niitä Rosinan rohtopulloja, se kun aina kaikkea kaivelee. Oli saanut käsiinsä paitsi korpinrasvoja ne tipat. Rosina oli siepannut ne häneltä pois. Mutta Saara oli sanonut, että mitä noista peittelee, kyllähän ne tietää: mitä muka tuollaisilla, ei niistä mitään apua lähde. Rosina kysyi, että mihin niistä ei lähde apua. Mutta Saara ei ollut enää vastannut. Oli vain kääntynyt selin ikkunaan, ja siinä seisonut. Eikä Rosina ollut voinut enää kysellä lisää, niin ovat tällaiset asiat ilottavia, äidin ja tyttären välillä. Ei lyhyeen tuokioon. Mutta kuitenkin tahtoi hän tietää jotain. Kuitenkin hän tiukkasi Saaraa vastaamaan, onko totta mitä Maunon Pertta sanoo, että Saara on rypenyt miesten kanssa? Saara nytkähytti pystäjä olkapäitään, ei tunnustanut mitään. Ja rupesi nyhyttämään.

Illan taivas paistoi keltaisena. Päivä oli kyllä mennyt Saaralta rupatellessa, mutta hiljainen ilta toi tuumimisen. Kitkeriä muistoja tervahöyrystä, jossa hän oli pitänyt lystiä sen yhden laivamiehen kanssa, mutta josta hänet oli ajettu pois. Ja sitten tuli viimekesäisestä naurusta itku. Eikä se laivamies tule ottamaan häntä, mutta vain kirjeissään latkuttaa. Saara oli tänään yrittänyt päästä teeterskaksi tavatakseen häntä satamissa, joskin myös tämän ikävän kotielämän vuoksi. Ja oli heittäytynyt sitä varten Eeli Persikan kynsiin. Mutta Lutmitvuorelta lähtiessään ei Persikka ollut luvannut mitään, se rutkale.

Nyt oli Rosina vaipua maan alle, kun Saara lopuksi sanoi, että itsehän äiti oli lähettänyt hänet sinne tervahöyryyn. Syytti Rosinaa, samalla kuin myönsi tällä syytöksellään todeksi Maunon Pertan ja muiden jutut.

Enempää ei Rosina tahtonut kuulla. Ei voinut, oli se kuultava mitä tahansa. Aavisti äidille kaikkein surullisinta ja katkerinta. Ja hän käski Saaraa nopeasti olemaan hiljaa, ettei olisi puhunut lisää, kun Juutaskin tuli tupaan. Juutas tuli etsimään papereita tupakkoihinsa. Rosina ei vastannut Juutaksen kysymykseen, mitä hän Saarelle muka motkotteli, vaan pujahti konttoriin, kantamaan pöytään illallisruokia. Pertta Kinnunen näet tahtoi syömistä.

Ja vieläkin myyttäisi Rosina Saaralla viinoja, jos se tosiaan saisi paikan oikein laivassa.

Mutta...

Niin se käy ... kohtalo kuin sallittu...! Tällaisia niistä lapsista tulee.

Ei, ei tahtoisi Rosina niitä lisää.

Hyst! Rosina, joka kuuntelee kaula pitkällä korsun takana saunalle päin ja kokoaa toisella kädellä ääntä korvaansa, erottaa, miten mummo etsii nyt kodassa keppeään. Mummo voihailee jotain ... kenelle? Leja kuuluu antavan hänelle kepin. Ja sitten kömpii mummo kynnyksen yli puolipukimissa ja istahtaa saunan edustalla kivelletä ja ähkiä:

"Hoh, hoi."

Leja pyytää Maunon Pertan Sanelmaa viemään lapsia tupaan siksi aikaa, kunnes sauna raivataan yökuntoon. Ja pikku Sanelmaa käskee hän muuttamaan tuvassa Repekalle toisen mekon. Sanukka juoksee alaveräjälle ja kiipeää pihalle.

Sitten lähtee saunasta iso Sanelma, kantaen Repekkää ja taluttaen Esteriä. Ja Maunon Perttakin röijyä päälleen pujotellen.

Kun Pertta on kadonnut aittojen taakse, pönkittää Rosina vielä läävän välikönnön oven, jonka edessä hän seisoi, pönkittää seipäällä eikä tuolla hirmuisella hirrellä. Ja kiiruhtaa saunalle. Sanoo kodassa Lejalle joutaneensa viimein hänkin, ja kysyy, onko se neidin selkä edes pesty.

Ja onneksi se ei olekaan vielä pesty. Leja ammentaa vettä padasta neidille, joka istuu saunassa alhaalla. Leja aikoi juuri ruveta sitä pesemään. Mutta nyt tahtookin Rosina pestä neidin. Hän sanoo, että Lejalla on muuta hommaa vielä: haettava saunaan pikku Luukas, sillä pitäähän sille Luukkaallekin kylpy, ja sitten olisi Lejan kannettava heiniäkin aitan ylisille, Maunon väelle. Ja Maunolle... Missäpä Mauno muuallakaan sitten ... nukkuu. Saara pukeutuu kodan penkillä. Häntä kehottaa Rosina lähtemään Lejan avuksi, kehottaa ystävällisesti...

Ja kun sitten Leja ja Saara ovat menneet ja Rosina on saunassa, eikä kodasta kuulu enää mitään, tahtoo hän puhua neidille, jonka pyöreää selkää hän pesee, huolellisesti ja hitaasti. Leja tuo pikku Luukkaan äidille, ja lähtee uudestaan pois. Rosina nousee lauteille ja istuu siellä, polvellaan pieni Luukas. Se ei itke, vaan ainoastaan yhkii ja katselee tyytyväisenä, miten puolin äiti häntä kääntelee, repsuttaessaan häntä pehmeällä vastalla, asetellen vatsalleen tai selälleen. Mutta yhtäkkiä keskeyttää Rosina Luukkaan kylvettämisen ja puhkeaa itkuun. Ja kun Lyygia kysyy, mikä hänellä on, sanoo hän,

lapsi laihoilla polvillaan, että hän luulee olevansa niin. Ja tämä Luukaskin on vielä niin pieni. Ja se on jälleen puutteen lisä. Ja Rosina on koettanut kaikkea... Eikä taida mikään auttaa siinä? Eikä kukaan häntä auta. Ja neiti on ollut Rosinalle niin hyvä. Ja neiti on oppinut, lukenut kirjoja...

Lyygia ymmärtää, mitä Rosina tarkoittaa.

Lyygia on lukenut: kirjanpitoa, keittokirjoja ja kauniita romaaneja.

Ja mitä hän tällaiseen? Jos hän ei saunan lämmöstä muutenkin punottaisi, niin hän punastuisi.

Oh, jos hän osaisi jotain, hän, jolla mielipahakseen ei ole lasta, kun Muttinen ei hänelle sitä onnea anna, se itsekin ja omituisen synkkä pohjaltaan, niin hänkö tällaisia kauheita. Ja Rosinalle! Herra Jumala, Rosinahan voisi puhua pitkin koko Kenkkuinnientä ja maailmaa! Ei, ei, ei mitään, eikä hän tiedä mitään. Yleensä hän epäileeikin talonpoikia: nehän puhuvat toisista ihmisistä pahaa vielä paljon enemmän kuin sivistyneet.

Rosina selittää vähän lisää.

Ei, ei ymmärrä Lyygia, mitä Rosina tarkoittaa. Alkaa lohdutella suruissaan, että minkäs sille voi. Täytyy vain ponnistaa ... elää. Silloin ei Rosinan auta muu kuin ruveta leikinlaskuun ja sanoa, että minkäs sille. Kun se Juutas onkin sellainen mörikkä ... kyntömiehen työn se osaa, hihii. Ja minkäs Rosina puolestaan luonnolleen...

Ja sitten huutaa Apeli Lyygiaa, joka onkin menossa kotaan. Muttinen sanoo pihalta, että on jouduttava, sillä tässä saatetaan vilustua.

Lyygia pukeutuu nopeasti.

Muttinen istuu nyt tuvan portailla. Pois hän tuli pirtistä, hautomasta itseään kuuman takan kupeeseen. Siinä hän lämmitteli sen aikaa kun Käkriäinen asetteli tupakoitaan uuniin, asetteli pistäen välillä piippuunsa ja sytytellen sitä ... tulitikku räsähti ja valaisi hetkeksi hänen naamansa, jossa pienet silmät kiiltelivät syvällä koloissaan. Ja luudanvarrella uunia sorkotellen jutteli Käkriäinen tupakoiden viljelemisestä; miten ne on sonnitettava lujasti, ja miten kukkia niistä nypittävä, ja katkottava varkaita: varkaat ovat haaravesoja. Jos varkaita ei ota pois, niin silloin ei tule se ihan paras tupakka. Mutta eipä noita ole Käkriäisellä tullut tarkoin katkotuksi, kelpaavat ne hänelle tällaisetkin tupakat, varkaineen. Mutta kukat hän on nyppinyt ja poltellut piipussaan muun tupakan loppuessa. Kitkeriä ne ovat, mutta niistähän se voima lähteekin...

Ananias ja Mauno ovat istuneet aterioimassa pimeässä tuvassa, sillä lamppu on ollut saunassa. Jopi on vahtinut Luukasta, syöden leipää ja piimää.

Mutta kun Juutas viimein on mennyt pöydän ääreen, ja myöskin Malakias tullut Topin kanssa illalliselle, kietaisi Apeli yhtäkkiä ryssänpaitansa lujemmin ympärilleen ja lähti portaille mutisten:

"Voi turkkilainen ... kuin ukkosen tappama pirunraato."

Juutas naurahti:

"Hähä."

Kyllä hän kuuli tuon Muttisen mutinan, joka oli samanlaista kuin usein ennenkin. Että Malakias ja Topi ... ja hänkin, itse Juutas. Ja hänen teki mielensä naurahtaa sitä kuullessaan takaisin, harmista. Naurahtikin jo. Mutta ei hän nyt virkkanut Muttiselle enempää. Hiljalleen ainoastaan mörähti Maunolle ja pojilleen, kun herra jo istui ulkona portailla, mörähti piimätuoppiin, josta juuri ryyppäsi, niin että karpäsparvi pörähti siitä hänen silmilleen. Käkriäinen mörähti:

"Herrat ... niillä se on ... tuoksuva nenä."

"Porvaleilla!" virkahti Ananiaskin.

Ja sitten vilisti pieni musta Sanelma tupaan. Ja Maunon Pertan Sanelma kantoi alastoman Repekan portaille, laski hänet sylistään siihen ja käski juoksemaan sisään. Apeli kysäisi, katsellen Repekkää, joka teki unesta ja saunasta väsyneenä portailla itkua:

"Eikös sinun ole vilu? Oletko sinä pikkuinen poika?"

"En oo", äännähti pikku Repekka. "Mie oon tyntymättäin talvettu."

Maunon Pertta, joka myöskin joutui mökin ovelle, sanoi:

"Mikä olet?"

Maunon Pertta Sanelma vastasi:

"Sanoi olevansa syntymästänsä salvettu."

Jopin ääni inahdi hämärästä tuvasta:

"Se onkin sitten, se Repekka ... kuin mikä ... itse Ruuna-Mikko."

"Mikä?" kysyi Aapeli korviaan höristellen.

Topin ääni jatkoi Jopille:

"Tai itse olet! Itse pelkäätkä kukka-rraitasi ... luulet ha-rrakan vievän saunatiellä."

"Niin, kun äiti ja isommat pelottelevat!" puolustautui Jopi.

Leja pujahtaa nyt Muttisen ohitse tupaan, jonne pikku Repekka on mennyt, keikutellut. Siellä Repekka intää Lejalta lilliä. Ja Leja pukee pikku siskoaan, juttelee siinä ohella:

"Niin ... niinhän se Jopi-parka ennen. Mutta eihän se nyt enää. Ennen kysyi, miksi ei Sanukalla ole sellaisia kuin hänellä. Niin äiti sanoi, että ne oli harakka vienyt. Ja sitten ... Jopi niitä peitteli."

Jopi sanoo:

"Niin ... mutta en minä mikä Ruuna-Mikko."

Maunon Pertta huudahtaa:

"Ruuna-Mikko! Ruuna-Mikko!"

"Mikä se on?" kysyy taas Muttinen.

"Juutaksen tuttuja, könttöyrän", vastaa hänelle Maunon Pertta.

"Häh? Juutaksen?" örähtää Käkriäinen. "Joutavia ... ne sellaiset jutut. Painavat ... vanhan naulan ja ison kiven."

Aapeli utelee, ovelle tullen:

"Mi ... mikä se sellainen?"

Saarakin joutuu tupaan...

"Sille miehelle kävi helvetin hullusti!" sanoo Maunon Pertta. "Viinaa joivat, holkkivat. Toisten ukkojen kanssa humalassa! Se sen tietää, tuo Juutas. Se tietää! Se on..."

Käkriäinen örähtää jotain. Mutta sitten ei hän malta olla kertomatta. Jos Maunon Pertta sitä rupeaisi kertomaan, niin se voisi johtua sanomaan, että Juutas itsekin ... viinojen kanssa. Tarinassa näet puhutaan viinasta. Siihen ei Käkriäinen nyt tahtoisi koskettaa. Koko illan hän on sellaista juuri välttänytkin. Mutta mitään takeita ei ole Maunon Pertasta, molskaajasta. Ei, parempi on itse kertoa, etujensa mukaisesti. Ja Juutashan se osaakin tarinoida.

Käkriäinen huudahtaa:

"Mitäs sinä, Pertta, että joivat muka, holkkivat! Eivätkä holkkineet..."

Kun ryyppäsivät. Eikä se minun tuttujani, Pertta, se Ruuna-Mikko.

Tunsivat sen muutkin, sen ukon. Niin mitenkö se sitten oli?

Odotahan... Näin se oli."

Käkriäinen on hetken vaiti, ja naurahtaa ja kertoo:

"Heh ... yhdessä talossa siellä entisillä asuinmailla ... kestikievarin mökissä silloin oltiin... Silloin ennen. Niin yhdessä talossa isännät ryyppäsivät ... viinaa... Kun viinaa saatiin siihen aikaan polttaa, nythän sitä ei saa. Kova on laki, tiilenpäitä siitä lukemaan joutuu. Mutta ennen saivat vapaisuudessaan polttaa. Niin olivat isäntämiehet sitä keitelleet, mokomaa. Ja siinä talossa ryyppänneet, pulskassa, monta vuorokautta yhteen lateriin. Menehän siinä pää sekaisin sellaisessa, se on sellainen luokka... Niin tuota, se on sellainen aihe ... että yhdeltä isännältä oli loppunut viina. Oli juottanut vieraille omansa, oli sen talon isäntä. Ja mitenkö hän? Hän ei kuin rehletieraamaan naapureilta viinaa. Sanoi toiselle, että: Anna, veikkaseni, minulle kannu viinaa. Ja että sinulla on kotonasi, mene hakemaan. — En anna, sanoi

toinen. — Anna veikkaseni, rukoili se, jolta oli viina loppunut... Ja niin kauan rukoili, että yksi naapureista sanoi sille isännälle: Saat sitä, ja saat kaksi kannua, jos annat salvaa itsesi."

"Voi p—rrkele!" sorahuttaa Topi.

"Nii-ni!" vahvistaa Käkriäinen ja vaikenee.

Aapeli nauraa ja kysyy:

"No, entäs sitten?"

"Ja se tapahtui!" huudahtaa Juutas.

"Tapahtui?" ihmettelee Muttinen.

Käkriäinen jatkaa:

"Nii-ni: kun toinen kauan rukoili viinaansa, eivätkä toiset ensin antaneet. Mutta se lupasi heille ainoastaan toisen killunsa."

Ananias ja Maunokin nauravat. Maunon Pertta tyrskähtää.

Juutas Käkriäinen jatkaa:

"Mutta kun heidän piti rehlehtierata sitä toista ... niin puukko luiskahtikin, ja menivät molemmat. Emäntä oli ollut ruokia isännille uunista vetämässä, ja kun näki, mitä ne miehet rehlehtierasivat, killuja, niin se säikähti ja huusi. Ja sitä huutoa se lienee hänen miehensä pelästynyt, ja silloin puukko luiskahti, ja hehheh ... molemmat menivät."

Syntyy hiljaisuus. Aapeli kuuluu siunailevan ja viheltävän. Jopin kimeä ääni kysyy nyt:

"Entäs sitten?"

"Sittenkö?" vastaa Juutas Käkriäinen. "Mitäs ... sitten. Sitoivat kilkit ... ja hän sai kaksi kannua viinaa. Ja sitten ryyppäsivät."

"Se on vale", huudahtaa Maunon Pertta.

"Ka, ka! Valeko?" hokee Käkriäinen. "Kun olen itse nähnyt miehen. Tuttunsa olen. Vanha ukko, kuusissakymmenissä, elää vieläkin. Kaikki hänet tuntevat. Sanovat Ruuna-Mikoksi. Siitä se on sen nimi."

Maunon Pertta huudahtaa:

"Vale, että ... tai jos lie. Ne ryyppäsi. Ruuna-Mikko! Ruuna-Mikko! Hyi saakeli!"

Lyygia tulee tupaan, kainalossa leipä, jonka hän haki juuri aitasta. Hän kysyy, mitä Muttinen nauraa. Aapeli hirtahtelee vain.

Ja Lejan huuto kajahtaa ulkoa, ensin heikompana ja sitten kiljaisten. Leja kääntää Saaraa ja Topia mukaansa niitylle, tuomaan Maunon väelle makuuheiniä. Maunon Pertta hoputtaa Saaraa, sillä hän itsekin lähtee Sanelmansa kanssa ladolle. Ja pikku Sanelma ei sano rupeavansa yksinään pentuja vartioimaan, vaan juoksee hänkin Topin ja naisten perästä ulos. Tupaan jäävät ainoastaan miehet ja pikku tytöt.

Myöskin Muttinen ja Lyygia tekevät lähtöä, sillä Aapelihan tahtoo päästä lämpimikseen kävelemään. Ja niinpä toivottavat he kaksi Käkriäisille ja Mauno Kypenäiselle hyvät yöt ja katoavat mäen töyryn taakse, Aapeli ensin ja sitten neiti kantaen lakanoita ja hyvältä tuoksuvaa leipää. Tuskin he ovat menneet tuvasta, kun Mauno työntää puukkonsa tuppeen ja sanoo:

"Nyt, Ananias ja Juutas, sitä lähdetään."

"Ja me lähdetään!" vahvistaa Ananias nousten pöydästä. "Mitäs se kello on?"

Ananias raapaisee tulta ja katsoo. Kello on kymmenen.

Pikku Jopi kysyy:

"Niin tuulaalleko lähdette? Isä ... laskekaa mukaan."

Malakiaskin sanoo verkalleen:

"Jos ... minäkin..."

Mutta silloin Mauno äännähtää:

"Sinä... Meidän Sanelma tulee mukaan, haha."

Käkriäinen hokee:

"Kyllä, kyllä lähdetään. Mitäs, Jopi ... kotiin jäät, lepäilemään.
Lähdetään ... kunhan tässä ensin tupakat..."

Juutas hommailee tupakoitaan uunista.

Mauno on jo mennyt pihalle. Ananias ottaa orrelta pyssynsä. Käkriäinen pistää poskeensa mällin ja hyväilee ja lohduttelee siinä vielä pikku Repekkää, joka tahtoo mammimaan. Ja sitten ontuilee Käkriäinenkin Ananiaksen ja Maunon perästä pihalle, jossa tuskin erottaa Ananiaksen pyssynpiippua.

Rosina tulee saunasta.

Yläaitan ovella sälyttää Mauno Juutaksen selkään suurta jauhosäkkiä. Ananias on alempana aitan edessä: sovittelee atrainta ja tulikouraa olkapäilleen. Hurja ja Jopi ovat juosseet Ananiaksen luokse. Rosina huomaa siinä Jopin. Ja hän on hyvillään, ettei Jopi ole Maunoa ja Juutasta katselemassa. Rosina pyytää Jopia menemään saunaan, vartioimaan pikku velimiestä kunnes äiti tuo sinne tyssitkin. Ja kun Jopi sanoo, että onhan saunalla mummo, niin Rosina käskee häntä. Ja äidin poika totteleekin, tosin melkein pä itkemäisillään.

Nyt rientää Rosina yläaitalle ja supattaa Maunolle, eikö tätä voisi tehdä kuitenkin ilman Ananiasta. Mauno hymähtää vain, ja alkaa mennä Juutaksen perästä, joka tallustelee keskellä pihaa, raskaan säkin alla. Vielä varoittaa Rosina huokaisten Maunoa pitämään silmänsä auki ... ensin, kun he koluuttavat siitä tiinua läävän ovelta, ettei mummo huomaisi. Ja kehottaa sanomaan mummolle, että he menevät tuulaalle, niinkuin menevätkin.

Rosina katsoo hetken miesten menoa.

Ananiaksen hahmo vilahtaa saunan ohitse. Samoin Maunon, läävälle ja korsulle päin. Juutas painui säkkeineen rantaan.

Repekka itkee tuvassa. Se juoksee portaillekin itkemään. Rosina vie hänet sisään.

Siellä lyyhähtää Rosina lattialle pikku Repekan eteen, joka pyrkii syliin.

Malakias syö yhä, kalanruodot ratisevat hänen hampaissaan. Taivas on luoteisen puolelta samea. Kaakossa päin hohtaa kellertävä kuu.

Omaa syöntiään ei Rosina muista. Päivä on mennyt, helteineen ja puuhineen.

Aletut uudet puuhut tuovat painavaa huolta. Mutta täytyy otella.

Miksi se kana oli kuollut juuri tänään, jolloin näitä alettiin?

Ei, ei ollut neidistäkään Rosinalle apua. Ei tahtonut auttaa! Sillä kyllä se ne tietää, herrasihminen ja kouluja käynyt. Se ei tahtonut.

Ainainen epäily ja vihakin parempia kohtaan tuikahtaa Rosinan sydämessä.

Yksin hän on tässä perheensä puolesta taistelemassa. Jos ei häntä olisi, ei apua muutakaan ... mistään. Apua näille ... hänen omalle lihalleen ja verelleen.

Yksin sallittuakin vastaan kamppailee.

Ylen hellästi vetää Rosina pikku Repekkää syliinsä. Hyväilee tyttöä, silittelee hänen kosteaa ja tuuheaa tukkaansa, painaa suunsa hänen suukkoonsa, sokeltelee ja livertelee, sanoo kantavansa hänet mammimaan, saunaan. Sanoo Esterinkin kantavansa, toisella käsivarrellaan. Ylen hellästi huokaisee hän ja naurattelee pikku Repekalle:

"Oletko sinä ... oletko sinä äidin tyttö? Oletko sinä minun kultaiseni!
Voi pikkuistani! Oletko, oletko sinä äidin pikkuinen p—eru?"

Uninen pikku Repekka ynisee puolittain iloisesti:

"En mie oo äitin pielu."

Nyt istuu mukavuutta rakastava Muttinen huvilansa kuistilla. Korituolissa ja keskellä pehmeitä pieluksia, jotka Lyygia on sovitellut hänen ympärilleen. Onpa Aapeli sitäpaitsi kääritty paksuihin huopiin, ja villainen pipomyssy on hänellä päässä. Kello on yli puoli yksitoista. Lyygia askaroi sisällä, Aapeli on kuistilla yksinään.

Ilta tuntuu syksyiseltä. Kuu paistaa, tuolta parikymmentä vuotta sitten kasketun ahon takaa, melkein täysi, mutta himmeä kuu, keltainen ja punertava. Sitä kuuta muistuttaa suuri paperilyhtykin, joka palaa lekuttaen pöydän kohdalla kuistin katossa. Toinen paperinen lyhty, sinisillä ja keltaisilla kuvioilla koristettu, loistaa kuistin toisesta päästä. Ja näiden kahden lyhdyn välissä riippuu köynnöksenä muutamia pienempiä.

Aapeli kirjoittaa jotain. Välistä hän katselee ylös siniseen kattoon ja noihin paperilyhtyihin, ja katsellessaan hän muistaa, että tuon sinikeltaisen lyhdyn hän sai kauan sitten Lauri Falkilta. Siitä lienee yhdeksänkin vuotta. Yhdessä he olivat lyhtyjä ostamassa, tehdessään kerran talvella lähtöä tänne Putkinotkoon, viettämään kahden kesken joulua. Aapeli osti pallomaisen punaisen lyhdyn. Ja Lauri Falk hänelle lahjaksi siromman, japanilaisen ja sinikeltaisen. Näiden valossa he sitten, kun Käkriäiset olivat menneet Aapelin ja Laurin joulupuulta mökkiinsä, viettivät hiljaista iltaa pakinoiden ja lueskellen kuuman viiniglögin vieressä. Täällä ne lyhdyt olivat unohdettuina monet vuodet, huvilan ullakolla, kunnes Lyygia ne löysi. Nyt tänä iltana saivat toisia tovereita: nuo muut ja pienemmät lyhdyt. Ne jälleen ovat Aapelin rouvan varustamia häihinsä, Muttisen kaupunkilaistalossa vietettyihin... Pian ne joutuivat ullakolle, nekin ... siellä kaupungissa, lyhyen onnen jälkeen...

Eikä Lyygia, joka ne siellä näki, oikeastaan suvaitsisikaan niitä, koska hän sai tietää, kenen hankkimat ne ovat ja mitä varten... Lyygiaa sellainen harmittaa.

Mutta nehän ovat vielä aivan ehyet ja muutenkin sievät. Siksipä ei hän malttanut olla tuomatta niitä tänne, Putkinotkon iltojen iloksi... Juuri äsken pisti hän kaikkiin lyhtyihin kynttilät ja ripusti ne palamaan kuistin kattoon, ikäänkuin tuliaisjuhliin.

Eipä niitä häilyhtyjä tarvitse muistaa, jos oikein järkevästi ajattelee.

Pöydällä on, paitsi kirjoja ja papereita ja tietysti myöskin karamellejä, lamppu. Yöperhoset räpistelevät sen lasin ympärillä, josta suuntautuu heijastus kattoon ja valaisee siitä sinisen pyörylän.

"Hohoi, niin se aika menee", huokaisee Aapeli jälleen tuohon loistavaan pyörylään tirkistellen. Sitten hän kirjoittaa, hitaasti ja rauhallisesti, maiskutellen namusia. Hänen harmaissa silmissään on sekä onnellinen että alakuloinen hymy.

Ilta on viilentynyt, mutta vielä lämmin. Erämaa kuistin ympärillä tumma. Korkeat koivut ylenevät syreenien seasta kohti taivasta, jolla kuultaa jo heikosti kellertäviä tähtiä. Koivuissa sirisevät heinäsiirakat, nousten näin syksyllä puihin.

Ikäheinät värähtävät silloin tällöin kuistin pylväissä, mutta punakukkaisesta kinnukkapensaasta portaiden vierestä tuikkivat kiiltomadot: ne ovat kuin mitäkin sinisiä ja vihreitä pirujen silmiä. Tuolta mäen takaa Muttinen niitä äsken keräili, tullessaan Lyygian kanssa mökiltä, hämärästä lepikosta, missä tuskin enää polkua erotti. Eihän Lyygia mitenkään itse uskaltanut koskea sellaisiin karvajaakkoihin, vaikka ne olivat kauniita ja hänen teki niitä mieli.

Nyt ne kiiluvat täällä monta iltaa, kunnes leviävät sinne tänne ... karkaavat pois...

Puutarha on pikimusta, jos yhtäkkiä lampun valosta luo siihen katseensa. Vähän vain hahmottaa omenapuita: niinkuin luurangot kapuaisivat sieltä ylös rinnettä ... jos luurangot olisivat mustia.

Lahden ympäristökin pimeä; ei erota Muttisen ylpeyden esinettä, moottoriakaan, vaikka se on kuistille näkyvässä paikassa.

Luoteinen taivas kuultaa yhä keltaisena.

Lyhyt pohjolan kesä...

Kuuluu koiranhaukuntaa pimeästä. Kahdeltakin suunnalta. Kovempi on valkean Hurjan ääni mökiltä. Ja toinen, jota tuskin erottaa, tuo heikkoja silloin tällöin keskeytyvä, sävyltään ikäänkuin pimeyttä kammova, voi olla Sahan hovilta.

Hurja se räskyttää kaiket syysyöt. Juoksee yhtä hyrrää mökin ympärillä ja haukkuu ulapalle ja synkkiin rotkoihin, milloin risahduskin kuuluu. Mutta jos kuka tosiaan tulee öiselle mökille, juoksee

koira vinkuen mökin oven taakse pakoon.

Viimeisinä vuosina on Putkinotkon mökillä alkanut liikkua. Viinankuljettajia. Sekä Potamiasta soutaneita kelmejä, jotka ovat Käkriäisen tuttaviksi tultuaan ruvenneet haluamaan paitsi Aapelin risuja kurjiin tölleihinsä myöskin Juutaksen verkkoja, ja maitoa hänen lehmistään, lypsäen niitä varkain. Ja isompien talojen saarista ne varastavat lampaita.

On hunsvotteja muuallakin. Mutta Putkinotkossa! Sellainen pesä on Putkinotkosta vähitellen tullut.

Järveltä kuuluu nyt kumeaa ja tahdikasta jyskettä. Se jyskytys vahvenee. Ja sitten ilmestyy saarten väliin laivan vihreä etumaston lyhty. Savutorvesta suitsuaa ilmaan punaisia ja kultaisia säkeneitä. Hinaaja kuljettaa siellä halkolotjia tai tukkilauttaa. Se jyskyttää lyhyen aikaa kovemmin ... saarten aukossa. Sitten se katoaa oikealle, etelään päin, Saimaan alarannan sahoja tai Viipuria kohti.

Lahden perukassa leijailee usvaa.

Niin menee hetki.

Nyt tulee Lyygia kuistille. Lauaen hän tulee: hänen hyräilynsä kuuluu iloisesti pienestä salista. Se hyräily lähenee, ja keinuvin, muurahaishoikin vyötäröin hän ilmestyy kuistille. Hän kantaa Aapelille suklaata ja torttuja, ja itselleenkin. Asettaa tarjottimen pöydälle ja istahtaa Aapelin polvelle. Aapeli työntää kynän ja paperin tuonemmaksi.

Vastarannalla syttyy kirkas tuli.

Lyygia katselee sitä ja huudahtaa:

"Kas, nyt ovat Käkriäiset varmaan tuulastamassa."

Mutta Aapeli arvelee, etteivät he niin kauas vielä liene ennättäneet. Onhan niitä muitakin tuulastajia.

Sitten heittäiksen Lyygia Aapelin kaulaan, kurottautuu suutelemaan häntä. Ja keinuttaa itseään siinä kuin kiikkutuolissa ja hyräilee:

"Kiikun, kiikun! Mitä sinä kirjoitit? Etkö näytä sitä vieläkään? Kenelle sinä kirjoitit? Hm, nyt minä olen nyreä. Nyt minä lähden Putkinotkosta pois! Koska sinä muille kirjoittelet."

Hän nyökäyttelee päätänsä ja rypistelee kulmiaan. Mutta pian huudahtaa hän:

"En! En koskaan minä lähde Putkinotkosta! Minä tahdon olla täällä aina. Rusinansyöjän kanssa. Onko rusina-apinani tyytyväinen?"

Aapeli tietää:

"Apina on tyytyväinen. Muttisen Aapeli voi täällä kuin pukki..."

"Kaalimaassa. Attisen Muupeli!" jatkaa Lyygia, vääntäen leikillään sanoja, niinkuin nuoren naisväen usein on tapa.

Aapeli toistaa vielä:

"Niin, Muupeli voi täällä kuin porsas pavussa."

Hän katselee hymyillen neitiin. Ja alkaa puhua kuin jotain kauan ajattelemaansa:

"Täällä erämaassa...! Odotahan, kohta saat kuulla, mitä tuohon olen raapustellut. Sillä niin tyytyväinen olen nyt Putkinotkoon. Tämä ensimmäinen päivä ja ilta ... mainioita! Riittäisiköhän sitä iloa nyt hyvinkin kauan? Sillä nyt: missään maailmassa ei ole tällaista paikkaa. Kuinka ... rauhallista, ja kaunista ... kesällä. Katso tuota kuutakin! Onko missään maanpallolla sellaista kuuta kuin meidän Putkinotkossa, punaista ja pyöreää? Mikään kultaraha ei ole sen arvoinen! Ja kuule noiden koivujen suhinaa, alakuloista ... joskus se tuntuu. Mikään musiikki ei ole sen vertainen, tämän Suomen erämaisen musiikin. Kuinka mukavaa köllötellä täällä ... riippumaton pohjassa kuin lahna haavissa. Tai muuallakin köllötellä ... nurmikossa kuin pässi. Taikka aurinkoisella rannalla, maha paljaana. Entäpä sitten saunan lauteilla, ähkiä, puhkia ja röhkiä. Tai kävellä lepikoissa, joissa itikat kauniisti laulavat. Ja onkia ... miettiä maailman myllerryksiä, ja muistojaan. Ja lueskella... Olla kuin onnenkukko. Kun saa kerran olla. Pysyä syrjässä ... niinkuin suomalaisen halu parhaiten vetää. Poissa pölyäviltä kaduilta, selluloosatehtaiden tuoksusta. Kaukana kilpatanterilta... Ohhoh, paljonpa saisi antaa tälle Aapelille

väliä ennenkuin hän vaihtaisi sänkynsä ja saunansa ja hietikkonsa mihinkään muuhun ... nyt enää. On jo aikansa seisonut tiskin takana. Miksi ajaa rikkauksia? Nähdä vaivaa? Kuoleehan ihminen kuitenkin. Parempi on maiskutella sitä vähää, mitä on saanut kootuksi. Juu, juu, satatuhatta ja viisikymmentä miljoonaa Ryssänmaan ja Saksan keisarien parhainta ritarimerkkiä hylkäisi hän mielellään ... jos niitä hänen rintaansa tungettaiisiin ... ja onkisi sen sijaan pieniä ahvenia ja punasilmäisiä särkiä. Mitä ovat maailman makeudet? Parempi ... olisi ... hyvä sydän vaikka kehnon takin kätöksessä. Sellainen ... pitäisi Muttisellakin olla ... sydän nimittäin."

Lyygia ihmettelee:

"Mikä sinulla on? Miksi sinä puhut noin."

"En tiedä", sanoo Aapeli. "Muuten vain olen ... mokomanlainen... Kuules, mitähän tuo Mauno Kypenäinen teki täällä? Se mustaverinen mies, tiedäthän. No, mutta ... olkoon. Rauhaa minä tahdon. Vanhaksi tulen. Siksi minä tahtoisin olla niin peijakkaan hyvä! Muistotkin täällä minua siihen kehottavat. Ja kirjat, tuossa pöydällä, mainiot toverit, jotka antavat tällaisen porsaan seurustella kanssaan. Nuo mahtavat kirjat, Cervantes, Rabelais, Tolstoi. Ne eivät olekaan mitään Ibseniä, itseään peilailevaa, eivät mitään Rollandia, teoriain luurankoja. Eivät Hamsunia, sanahumpuukin sumua silmille. Niitä oikeita pelkkiä ihmisiä: aina lystikkäitä. Ja ne kirjat ... ei sankarilorua, ulkokuorta. Ne ovat hymyä ja hyvyttä... Mutta eipä nyt kirjoista! Muuta minä aioinkin sinulle tässä jutella. Sitä koskee tuo paperikin, jonka kyhäsin. Älä katso sitä ihan vielä. Anna minun ensin vähän mutista ajan kuluksi... Se paperi koskee näitä Käkriäisiä. Juutasta. Jolle nyt kostan. Kauheasti! Kun hän ei ole korjannut nurkkiaan."

"Niinkö?" äännähtää Lyygia ja tulee hiukan levottomaksi. "Sinäkö ... kostat Käkriäiselle? Ethän? Haastatko sinä hänet käräjiin? Ajat hänet täältä pois? Voi, voi! Ja minä kun juttelin tänä iltana Rosinan kanssa. Vaikka pyysit minua olemaan Käkriäisille jäykkä, viime kesänä. Nyt en voinut olla ... ja meillä oli hauskaakin. Ja lopulta hän oli niin avomielinen, että minun tulee sääli. Onko mörköni nyt minulle siitä vihainen?"

Aapeli vastaa Lyygialle:

"Mörkö? Odotahan. Kuulehan nyt. Puhutaan siitä asiasta. Kyllä ... pyysin sinua olemaan heille näyttämättä liikaa ystävyyttä. Miksi sen tein? Koetin heihin kaikkein viimeistä keinoani. Oikeinpa komennella heitä. Nyt: ei ole sekään hölmön Aapelin keino heihin pystynyt. Kaikki on ennallaan. Vain lisää lapsia heillä. Ja pahemminkin: heidän mielialansa meikäläistä kohtaan. Ja siksi ... minä kostan tälle Käkriäiselle! Tälle takkiaisphekkolle! Tälle suojuurikkaalle! Tupakka-Jaakolle! Tälle metsänotukselle, joka karkottaa luotaan tulikiven tuoksulla, ellei muuta mahda. Tälle haisuketulle, jonka kanssa Aapelinkaan ei ole mentävä siinä suhteessa kilpasille. Kostan minä ... köhniäiselle. Itsekkäälle kuin ainakin kansa on ... ja ovat sivistyneetkin: sehän on inhimillistä. Tälle savolaiselle kerskurille ... mutta enemmän kerskuu Pohjanmaa. Ovelalle niin kuin talonpojan muuallakin sopii olla. Ja ennen kaikkea karvaiselle luonnon lapselle, joka makaa ... kuin karhu talvella. Ja hänen akalleen, naarastiikerinä karjuvalle. Ja koko hänen sukukunnalleen hamaan kolmanteen ja neljanteen polveen. Amen."

"Nyt sinä lasket leikkiä!" huudahtaa Lyygia. "Sano, mitä sinä heille aiot? Ethän hädä heitä, vaikka syksyllä uhkasit?"

"Odota!" vaati Aapeli. "Kuuntele... On niin hauskaa heistä puhua. Ja tahtoisin availa sinulle sydäntäni, lihavaa ja vanhaa, joka on viitsinyt heistäkin hiukan harmitella. Nuo Käkriäiset, metsäläiset! Ah, oli aika, jolloin tämä tyhmä Aapeli oli nuori, uskotko sitä? Jolloin hänen päässään liehuivat kultaiset kiharat. Niin, usko pois: kiharat kuin kartattua pellavaa. Silloin oli mies ollut kaupungissa viitisen vuotta, sekatarvarain kauppiaan tiskin takana, myymässä sillejä..."

Lyygia huudahtaa:

"Ja rusinoita!"

"Ja lueskelemassa iltapuhteilla kirjoja. Kauniita kirjoja, joissa puhuttiin kansastakin. Ja vaikka olin tullut rusinoiden ääreen suoraan kansakoulusta ja näin tiskin takaa joka päivä tuota niin sanottua kansaa, niin muutamina vuosina ennätin kaunistua sellaiseksi, että kun sitten sain hankituksi vaivaisen kirjakaupan ja viimein huvilankin, olin kansaan nähden varsin kummallinen. Aivan tavaton! Oikea herra. Ja siihen aikaan, jolloin luulin Böckliniä taiteilijaksi ja pidin antiikkisaiheisista sankarirunoista, otin minä Juutakseni tänne mökkiin voudiksi. Eihän Lauri Falk aina voinut täällä unikkoja viljellä. Tarvitsin miestä, joka vartioisi asumustani talvella... Ja Aapelipa osasi valita miehen, hän, joka tunsikin kirjoista kansan ja tiesi, että se on Saarijärven Paavoja. Mitäpä siitä jutella, että löysin hänet metsämökistä: kaiken olet kuullut. Sen kyllä herrakin huomasi, ettei se mökki ollut niin siisti kuin kirjoissa kuvaillaan salolampien rannoilla uinuvia metsämökkejä. Ei kukkivan pihlajan oksia

ikkunanpielissä ... silloin oli kesä. Mutta seinien raoissa punanahkoja ... niinkuin yhäkin monella mökin Juutaksella. Ja onhan niitä täällä taloissakin. Eikä avattua raamattua pöydän päässä telineellä. Ja porsas oli melkein puhtain niistä pienistä, jotka leikkivät keskenään kätkyessä. Sellaista on enimmäissä Suomen tölleissä... Mutta ne huomionsa työnsi Aapeli ajatuksistaan, jollakin tavoin surullisina ja ikävinä. Ja hän katseli kansaa sillä tavoin kuin on sitä totuttu katsomaan: mainiona. Ajatteli, että tämä Juutas-poloinen olisi esimerkiksi kovin ahkera, koska talonpoika yleensä on sellainen. Ja tietysti vilpitön. Tai ainakin uskoi Aapeli hänestä tulevan mainion, jos ulkonaiset olosuhteet sen sallisivat. Onpa hän koettanut niitä suhteita parannella ... minkä on ymmärtänyt. Ei hän paljoa ymmärrä. Mutta pois oli Juutas saatava sieltä korvesta, joka oli viljelijälle vielä hirvittävämpi kuin tämä, raatamasta tosiaan orjan possakoita ahnaalle ja saidalle talolliselle. Aapeli antoi ihmisveljelleen muka paremmat ehdot. No, onnellinen kai Juutas niistä ensin oli. Ja kiireestipä pisti Rosina karstaisen kahvinpannunsa liedelle, ja sen pannun tulista nestettä juoden tehtiin sopimus, suullisesti kuin komean herran kelpasi. Ja hyvältä maistuiakin Aapelista se kahvi, jota hän höysti myöskin muulla kuin taskussa tuomallaan konjakilla: mukavalla tunteella siitä, että hänpä täyttää kansaa kohtaan velvollisuuttaan. Ja ajaa samalla ... omaa etuaan. Mutta kuinka voi ihminen auttaa toista? Minusta ei ole siihen. Olenhan hiukan koettanut, mutta... Ja mitäpä se nyt? Tarvitseeko työn onnistua? Eikö pitäisi riittää vain, että koettaa vähän auttaa...? Ja sitten haaveilin, kuinka tämä kansa, kun se saa ahkeran työnsä tuottamat edut, vaurastuu täällä. Pellot paranevat hurjaa vauhtia ... muka. Ja rahvaan mökki on lopulta ilman punanahkojakin... Lupasinpa heille palstankin täältä ... jos he täyttäisivät komean herran ehdot: vaalisivat hänen omenapuitaan ... ja muuta vähäistä. Lupasin ... hm, oman etuni vuoksi: että he nuo ehdot täyttäisivät. Sellainen houkuttelu oli itsestä. Ja kaduinkin, raukka, lupaustani: Putkinotko kävi rakkaaksi minulle. Olin hyvilläni, etteivät he ehtoja täyttäneet. Ja samalla heiltä sitä vaadin! Se oli ... rangaistukseni, se, etteivät he täyttäneet! Että toivomukseni saivat pitkän nenän. Olin näet aikonut elää kesät ja joskus talvisinkin täällä ... niinkuin ainoastaan kansan seurassa saattaa elää. No, sinä tiedät, mitä siitä oikeasta tuli. Harmi ... nähdä heitä porsaina. Ja puutarhani rappiolla. Juutas, joka ei luonnollisesti välittänyt ryytimaistani, valitteli, että pellot tarvitsevat niiden asemesta mutia. Ja ... oikeassa hän olikin: tärkeämmät ovat kuitenkin köyhän pellot kuin kauneimmat omenapuut. Ihmisen henki, kurjankin, on kalliimpi turhaa ylellisyyttä. Ja kuolivathan nuo omenapuuni, niinkuin monet muut senaikuiset tuumani. Miksi ne kuolivat? Siksi, ettei näistä seuduista oikeastaan niille ole, liian kylmistä. Ei ainakaan ennenkuin lajit on tänne koulittu ... vuosisatoina. Narri olin, että niitä istuttelin. Narri ja herra Käkriäisen silmissä, tahtoessani häntä mokomia vaalimaan. Ihmekö, jos hän kohteli sitten muussakin herraa herrana. Enkä minä ensin osannut häntä pahoin kovistella. Tuota kiviaitaa, joka kuului Juutas-raukan lupauksiin, odotin vähän aikaa ... seitsemän vuotta. Sitten se nousi kontrahtipaperin nojalla. Ja jäi kesken, koska näet lakkasin kovistamasta. Mutta alussa, ah, kuinka hyvin Luoja itsekkyyteni rankaisi! Niinkuin kuningas Kambyzes muinoin torjui egyptiläisten nuolet antaen sotamiehilleen kilviksi kissoja, joita egyptiläiset pitivät pyhinä, niin torjui myöskin Käkriäinen Aapelin kiristyksiä lisääntyvin lapsiparvin. Hyvin se parvi lisääntyi, ja lisääntyivät Putkinotkon mökissä punanahkat. Ja lisääntyi Juutakseni makailu ... sillä eihän hänestä, joka ei ollut tottunut isännöimään, ollut elämään omin valloin... Eikä Aapelista hänen kasvattajakseen. Juutas isännöi itsensä vähitellen viinarokariksi..."

"Mutta nytpä ei huvilan avaimia annetakaan talveksi Käkriäisille", huudahtaa Lyygia. "Nytpä täältä ei kenkiä viedä, Aapelin, muistatko?"

Muttinen vastaa:

"Mitä joutavia, tuo kenkäjuttu! Hän ... tarvitsi niitä kenkiä, mudanvetoon. Ei hänellä ollut muita. Mutta kiitos silti mammonani vaalimisesta, Lyygia! Mutta ... tuota noin, mitäs minun piti sanoa? Niin, olipa hän isännöidä veden ja lumen satamaan tuvassa niskaansa. Täytyihän herran silloin nurista. Mutta Juutas lohdutti, että ensi kesänä hän korjaa nurkkansa... Ja katso kummaa: tekipä hän tosiaan tuonne alimmaisen aittansa taakse sen vinon rakennuksen, kun hankin hänelle apumiehet työhön. Se on tosiaan, uudelleen kehuakseni, valtava ihme. Ja se riittikin vuosiksi. No niin. Kun herra sitten jälleen tiukkeni hänen tuvastaan, niin suuttuipa Käkriäinen: ärjähteli Aapelille, uhkasi melkein ajaa hänet pirtistään ulos. Mitäpä tarvitsi Aapelin mennä isännöimään hänen tupaansa? Haha. Silloin närkästyti mahtava herrakin. Täytyihän Käkriäisiä nyt väkisinkin ... kasvattaa. Tosin piileskeli Juutas pari viikkoa metsissä ennenkuin pisti variksenvarpaansa eli paremminkin puumerkkinsä kirjalliseen sopimukseen. Ja sitten hän teki tuon kiviaidan... Mutta nyt on herra kasvatukseen väsynyt: ei hän enää jaksa."

Lyygia sanoo:

"Niin, niin, kyllä Käkriäinen lopulta tottelisi, jos sinä osaisit olla hänelle vaativa. Hän on talonpoika ... pitää ennen muuta itsestään huolta."

"Sellaisia ovat muutkin, niin sanotut sivistyneet", arvelee Aapeli. "Ja onhan se inhimillistä. Mutta ... vaatia minun pitäisi! Ja mitä olen saanut heiltä osakseni, kun tein tuon kontrahdin? He ovat alkaneet minua suorastaan vihata. Sen olen huomannut. Yhä kiukkuisemmaksi on se viha tullut. Ja onhan se luonnollista: miten muistaisivat metsän lapset, kuinka paljon enemmän toiset lähimmäiset voisivat heitä

tiukata? Ja olenko edes antanut heille kaikkea, mitä sivistys vaatisi antamaan? Olenko antanut heille ... oikeutta? Rehlehteraapas sitä! Ja minä kun tahtoisin heidän ystävyyttään. En pakosta, vaan ihmisen vapaasta tahdosta. Mitä suloutta on väkisin annetulla ystävyydellä? Alla piilee katkeruuden myrkkö. Kuinka syvän ja intohimoisen vihan näin Rosinan silmissä kiehuvan silloin, kun pakotin hänen miehensä pykäliini! Ja muistatko, mitä Rosina sanoi varsinkin viime kesänä? Jos huomasi meidät mökin pihalla tai pientareilla, purki hän sydäntään, ikäänkuin ainoastaan toisille Käkriäisille, mutta tarkoitti sanansa minulle. Näin hän sanoi: Miksi täällä kyntämään ja kylvämään ... toisen tilalla, josta ajetaan pois? Onhan se niin luonnollista, ettei hän hoitele ... vieraita omenapuita. Ihminen on itseks... Sivistyneimmätkin ovat siinä suhteessa joskus vielä enemmän elukoita kuin nämä luonnonlapset, joiden on melkein mahdoton tehdä mitään varsinkaan herrojen eduksi. Kuta alkeellisempia, sen tarkempia omastaan. Ja ajattelehan: jos he muokkaisivat jonkin pienen kallionkolon pelloksi, niin aikoinaan se jäisi minulle. Voisiko sellaista vaatia ... näiltä? Nyt minä mietin: tulisivatkohan ne paremmiksi, jos saisivat tosiaan täällä palstan omakseen? Sitenhän houkuttelin heidät vetämään multia kukilleni. Ei se ehto ollut vaikea, mutta... Ja muistatko, mitä Juutas on puhunut kylillä? Kehunut, että koska hänet kerran kontrahtiin nipistettiin, niin hän osaa kiskoa mökkinsä maista kaiken voiman antamatta niille mitään sijaan. Hänet on muka narrattu tänne, ja nyt ajettaisiin pois ... ja onhan siinä tottakin: itseks olin, tahdoin voutia hoitamaan omaisuuttani... No niin, tämä Juutaksen uhkailu voi olla osittain lorua, sillä kyllä hän sonnittaa peltoja omaksi edukseen minkä kykenee. Mutta katkeruus ja viha on hänen sanoissaan. Hän on ruvennut Putkinotkoa vihaamaan! Putkinotkoa! Ja ... on uhannut puukollakin minun isoa mahaani."

Lyygia kysyy yhtäkkiä:

"Pelkäätkö sinä hänen puukkoaan?"

Aapeli ällistyy:

"Pelkääkö? Hm ... vai sinä! No, suoraan sanoen, en tiedä. Enkä minä häntä! Mutta tuo eukko. Ja eukon sukulaiset. Tuollaiset kuin tämä Mauno. Mitä se taas täällä? Ja muut Juutaksen toverit ... mustat miehet, joita on istuskellut täällä, supatellen ... viime kesänäkin. Niin niin, eihän Juutaksen itsensä tarvitse mitään tehdä. Vain neuvo tuollaisille tuttaville. Pimeä yö ... laukaus ikkunasta sisään. Uh, eihän tämä vetele! Minä en voi kovistella Juutasta enää. Viimesyöksyinen oli ihan viimeinen yritys. Rauhassa minä tahdon olla ja lueksia. Ja tahtoisin, että Käkriäinen rakastaisi maata, Putkinotkoa. Miten hemmetissä saisin hänet sitä rakastamaan? Olenhan häntä torunut. Ja olen neuvonut. Pidellyt lauhkeasti kuin pesusienellä. Houkutellut lupauksilla. Hän on pysynyt ennallaan ... itsepäisesti kuin suomalainen ainakin. Ja minkäpä ihminen sille mahtanee, että hän on saamaton ja unelias ja velto? Sehän voi johtua syistä, joita en kykene tuomitsemaan. Eikähän minusta ollut häntä opettamaan. Kuinka olisin saattanut panna Juutaksen kouluun, aikamiehen, vaikei hän osaakaan lukea? Eihän Aapelista ollut kauemmin pakottamaan edes hänen lapsiaan kouluun. Olisi pitänyt uhrautua, vartioida heitä: asua aina täällä. Ja silloin ei olisi jäänyt aikaa köllötellä mukavuudessa. Niin, ja moni ylen tärkeä kaunis maalaus olisi jäänyt herralta ostamatta. Sellaiset ovat meidän sivistyneiden ... tärkeyksiä. Minähän olen sivistynyt muka. Ei, minähän itse sallin heidän olla valloillaan. Minäkö heidät siis olen yhä lisää totuttanut tällaisiksi? Ja nyt he antavat Putkinotkon rappeutua. Ensi talvena he joutuvat varmaankin asumaan saunassa. Ja kun sauna on asuttu loppuun, he kai muuttavat perunakuoppaan. Ja sitten louhien koloon mäyrien luokse. Ja jos yhä kovenen, vihaavat minua yhä enemmän, vaikka kunnioittaisivatkin. Kunnioitus, se on ikävää. Ja kuljettavat tänne kaikenmoisia irtolaisia. Ei, minä en jaksa tätä. Se on niin surullista, etten siedä. En tahdo nähdä vihaavia silmiä, en kuulla katkeria sanoja. En varsinkaan Putkinotkossa, joka on minulle unelmien kätkö. Muistojen hauta, jonka kumpujen alta en tahtoisin kuulla yhtään vihan ääntä. Kuinka olen sellaiseksi tullut? Mennyt talvi ... silloin sitä aloin tuntea. Silloinhan päättyi urakkani: mokomakin urakka. Sain kokoon nuo sata ja viisikymmentä tuhattani, joita olin sillitynnörin ääressä halunnut. Nyt en enää halua. En. Riittävät minulle, ja ... rakkaileni. Mutta kun ihminen ponnistaa, ei tunne hän ponnistuksen väsymystä: jälkeen vasta purkautuu koko väsymys. Ja hän laskee työaseen kädestään. Ja katselee ympärilleen. Ja näkee ehkä yhtäkkiä, että on tullut ilta. Näkee kummakseen ja haikeudekseen. Ei syty sydämeni enää hamekansan silmäyksistä niinkuin ennen. Niin, ei sillä tavalla kuin ennen, Lyygia! Eivätkä aivoni humallu edes parhaasta malagasta. Toisenlaista virvoitusta ne nyt tahtoisivat. Ja sitä ne etsivät muka ... hyvydestä... Ei, minä kostan julmasti rakkaalle Juutakselle."

Lyygia kysyy jälleen:

"Mutta ... mikä sinulla on? Ja mitä sinä hänelle aiot? Ethän aio ajaa heitä pois? Kova se on maalaisen työ täällä. Ja ajattele hänen tavatonta lapsilaumaansa! Ja joskin hän myyskentelee viinaa..."

"Niin, myydäänhän sitä hotelleissakin", huudahtaa Muttinen. "Siellä herrat ... röhkivät: se on ainainen vanha tapa. Mistäpä olisi kansalle parempaa esimerkkiä? Jos me emme maistaisi ... silloin saisimme niin sanotulta kansalta jotain vaatia. Ja tietysti me aina maistelemme. Kansa kuvittelee meitä kaikkia

juupoiksi. Ja kova on kuten sanoit, luontomme varsinkin täällä. Niin, Putkinotkossa on muutakin kuin kesää, jolloin me täällä oleksimme. He näkevät meidät kesällä, levossa: uskovat laiskureiksi. He sen sijaan: vaikeampi on aina heidän elämänsä kuin herrojen. On syksy. Myrskyä viikkoja. Mökiltä ei muita teitä kuin vesi. Eikä tänne hevillä teitä saataisikaan. Nämä asukkaat ovat, elleivät jaksa soutaa henkensä kaupalla yli ulapoiden, suljetut hätäänsä taikka tylsään yksinäisyyteen. Ja talvi tulee, vimmattu talvi, haudaten mökin seinämät paksuun hankeensa. Omin neuvoin he ottelevat täällä. Lastensa puolesta, ja itsensä, sehän on selvä. Siinä se menee ... niinkuin menee, oppimattomilta. Eivät he paljoa tiedä eivätkä taida. Taistelu on kova... Ja niin kuluu haparoiden ja kärsien elämä, päivä päivältä. Ihmiselämä kuitenkin, kaikkea muuta kalliimpi. Parhaita kirjojakin. Ja Juutas ... rakastaapa hän toki lapsiaan, se on varma, ellei mitään muuta: ennen myy viinaa kuin jättää lapsensa kunnan vaivaisiksi. Se on kaunista, sankarillista."

"Ja Rosinalle niitä tulee yhä", sanoo Lyygia. "Tiedätkös, juuri tänä iltana hän saunassa ... pyysi apua ... ettei niitä enää tulisi. Se on julmaa! Miten minä ... olisin osannut tai voinut...! Mutta sääli minun häntä on... Ei, mutta, porsaani, meidänhän piti juoda suklaata..."

Muttinen myöntää:

"Aivan niin. Kuten herrojen ainakin. Juodaan nyt. Vai niin se valitti, Rosina! Ja ihmekö, jos pohjarahvas yleensä vihaa ja epäilee herrasväkeä? Onhan kateus inhimillinen tunne, sitä inhimillisempi kuta vähemmän sivistystä ihmisellä on. Ja ehkä on kansalle mennyt syystäkin vereen viha parempia kohtaan. Syöpynyt satoina vuosina, jolloin vieraskielinen paremmisto on kohdellut sitä ellei aina tylästi, niin vierashenkisesti. Mutta kohtelevatpa nuo rikkaammat talonpojatkin tylästi torppareitaan. Harvapa heille ... antaa edes omaa maata. Ja sehän on selvää, että jokaisella, jonka ammattina on kyntö, olisi oikeus saada oma kynnättävänsä. Ja antaako tämä Aapeli? Ei, minäpä annan! Ah, älä sinä nyt hätäile sitä suklaan juomista! Kärsi vielä kuunnella hiukan oikein komeaa juttua. Pateettista niinkuin mikäkin sankariruno. Näin minä pauhaan: Ah, niinkuin maalla oleskellut kesävieras, jonka on lähdettävä sieltä pois ja joka jättää hyvästejä kesätuttavilleen, viimeisinä elokuun öinä ajattelee kukkaisia nurmia, niin minäkin tahdon ajatella Putkinotkoa. Kesävieraalta unohtuvat sillä hetkellä pienet harmit, joita kesällä sattui, ja ainoastaan auringonpaisteiset kesäpäivät muistetaan. Niin tahdon muistaa Putkinotkoa. Ja niin koko maailmaa. Ja vieläkin runollisuutta: niinkuin toisiin maihin lähtevä matkalainen lopultakin siunannee taakse jääviä maita, niin vanha Aapelikin. Eikö sitten ole vanha? Mutta vanhan miehen päätä pitäisi hyvyden ympäröidä juhlallisena säteikkönä. Riittääkö muka sivistyneelle se, että hän antaa köyhemmille helppoja ehtoja? En tiedä. Pitäisi antaa oikeutta... Ja he vihaavat minua ... ja tekevät ainaista kiusaa. Ja tuo Mauno Kypenäinen... Ja yhä lisääntyy tänne muita, roistoja, kuljeksijoita. Katso, Lyygia, tuossa on."

Aapeli kääntää äsken kirjoittamansa paperin Lyygialle katseltavaksi. Lyygia lukee. Isolla paperiarkilla antaa Muttinen Käkriäiselle ja hänen perillisilleen lahjaksi kappaleen Putkinotkoa: lammen tuonpuolisen osan.

"Mitä, mitä sinä annat minulle?" nauraa Lyygia iloissaan.

Muttinen myhäilee:

"En, enpä tiedä! Mutta, Lyygia, puhutaanhan siitä toiste... Uskon, että sinä nyt väität, kun ajattelet, tämän saattavan olla Käkriäisille ainoastaan vahingoksi. Niin, olisihan se ... ajateltava. On mahdollista, että Juutas myy Putkinotkon. Joko köyhyydessään tai rupeaa sillä keinottelemaan. Mutta nythän Käkriäiset ovat sitä hoitamatta siksi, että se on toisen oma. Niin ovat ruvenneet sanomaan. Ja kuinkapa ihminen rakastaisi toisen maata. Omaanihan minäkin tahdon. Ja eikö Suomi ole ennestään täynnä tuollaisia Juutaksia, avuttomia ja katkeria, jotka on muka lain oikeudella hädetty tällaisista mökeistä ja tehty irtolaisiksi? Ajettu tehtäisiin tai kaupunkien etukyliin, kasvamaan varkaiksi ja veijareiksi, koko ympäristönsä vihamiehiksi? Miten käy, miten käy maalle, jos se hätään joutuu, oikein ryssän piiskan alle, eivätkä sen kaikki lapset sitä puolusta? Ehkä he rakastaisivat tätä rämettä, jos se olisi heidän omansa. Minäpä koetan... Se huvittaakin. Ja: olenhan kiitollinenkin Juutakselle! Mieleisiä nämä Käkriäiset ovat minulle. Olen ollut heidän tuttavansa niin monta vuotta. Minäkö tosissani työntäisin heidät maantielle! Voi, Lyygia! Karkottaisin pentuni? Minäkö liittäisin Putkinotkon kesiiin sellaisen muiston, että Juutas viattomine lapsineen harhailisi pitkin maailman rantaa? Hän, joka on näyttänyt minulle, millaista korpiemme kansa osittain on. Suloiset syrjässä eläjät. En tarkoita, että kaikki olisivat samanlaisia kuin nämä. Onhan niitä paljonkin ... onnellisempia. Mutta toisissa on näiden yksi hauska ominaisuus, toisissa toinen. Ja talonpojat ovat talonpoikia aina, kuten herrat ... herrastelijoita. Hm, jospa suuremmatkin herrat kuin Aapeli näkisivät kansaa: ihmisiä. Silloin kyllä ehkä sallittaisiin kaikkein hienoimpien herrojemme loruta ulkomailla ja joskus kotimaassakin, liköörilasi kädessä, yhtä ja toista ylen ihanteellista kansastamme. Loruta joko pakosta, nimittäin ulkonaisen vihollisen pelosta, jonka vuoksi meidän täytyy muille vaikuttaville kansoille maalata kaikki asiamme mahdollisimman kauniisti, taikka loruta hyvässä uskossa: suomalainen kansa ... rehellistä, aina. Aina ahkeraa. Lukutaitoistakin ...

mikä on melkoinen valhe. Mutta antaisimme sen heille mielellämme anteeksi. Ja edes koettaisimme saada köyhiä rakastamaan jos ei juuri isänmaata, sillä mitäpä he siitä tietävätkään, niin omaa peltoaan. Mutta pois saarnat! Pois pateettisuus. Tehdä sitä pitäisi jotain. Huomenna vien tämän paperin Käkriäiselle. Onpa hauska nähdä, millaiseksi nyt Juutas suunsa panee! Ja ensi pyhäksi hän hankkikoon paperiinsa todistajat, jos viitsii. Maanmittari haetaan. Ja pitäköön kemut Juutas. Aapeli kustantaa sokerit. Mutta korpirojut kuppeihin tiputtakoon Juutas omistaan, jos tahtoo. Myyköön viinojaan, hemmetissä: onhan jokaisella oikeus omalla tilallaan myydä ... ja oppia vastaamaan. Ja tarjotkoon suutari Sinikanteleelle ja hänen mairevalle akalleen. Ja ehkä Maljaselle, joka on talonsa juonut ja alennettu työmieheksi. Ja joillekin muille: kukapa Juutaksen luottamusmiehiä tietää. Minä en aio hänen kuppiinsa sylkeä, tällä kertaa. Minä tahdon olla ... Aapeli."

Lahdelta paukahtaa pyssynlaukaus. Kalliot räikkyvät. Pimeä metsä raikuu. Jokin rapsahtaa koivujen latvoissa kuistin vieressä ... varisee maahan: lehtiä varmaan.

Muttinen kohottaa hätkähtäen päätänsä. Sanattomana istuu hän pitkän tuokion, suu auki ja pyörein silmin. Sitten huudahtaa hän:

"Mauno Kypenäinen..."

Herra kömpelöi pystyyn ja juoksee saliin, jättäen huovat ympäriltään kuistin permannelle miten sattuu. Ja hän seisoo oven takana ja hokee Lyygialle, joka on väistynyt kuistin pylvään suojaan:

"Tule pois! Ampuivat... Kuulat vinkuivat."

"Niin tekivät", vastaa Lyygia. "Lehtiä putosi koivusta. Mutta älähän nyt hätäile. Tai ... näytetään, että on täälläkin paukkuja, ja vähän nopeampia."

Lyygia rientää Aapelin huoneeseen, ottaa sieltä revolverin ja juoksee takaisin. Ase kädessä hän seisautuu kuistin ovelle ja huutaa yöhön, josta kuuluu mörähtelevää ääntä. Pimeyttä ei hämärän kuun hohde jaksa paljota valaista. Neiti huutaa:

"Kuka siellä?"

Ei kuulu vastausta, vain airojen hiljaista kolinaa.

"Kuka ampui?" toistaa Lyygia. "Vastatkaa, tai alkaa täältäkin sataa."

Ei vieläkään vastausta.

Lyygia huudahtaa niin, että etäälle metsään kaikuu:

"Hyvä on!"

Hän ojentaa revolverin ja laukaisee airojen ääntä kohti. Ilma nasahtaa. Ja vielä toisen kerran hän laukaisee.

Silloin kuuluu järveltä näkymättömistä se äskeinen karkea miehen ääni:

"Älkää ampuko, hoi! Omiahan tässä ollaan. Omia. Ananiashan se ampui... Erehdyksestä...! Sihtasi huuhekajaa tuonne puuhun. Niin että ... tulikos sinne mitä?"

Ääni on Putkinotkon Käkriäisen.

Nyt toruu Lyygia, kuinka pyssyllä sillä tavoin leikitellään. Eiväthän täällä rauhalliset ihmiset enää voi asua! Huvilaan ei tosin mitään tullut, mutta laukaus... Eikä täällä lahdella tarvitse öisin kenenkään liikuskella. Vielä kysyy Lyygia:

"Ja minnekä te olette menossa...? Voi sellaista Juutasta, kuinka säikäytteli."

"Ka, kaloja ... keihästäämään", vastaa Käkriäinen. "Ananiaksen kanssa... Tulella kiikaroimaan. Niin ... kyllä tulee herrallekin kalaa huomenna!"

Sitten kuuluu Juutas ääntänsä korottaen toruvan Ananiasta, joka käytteli pyssyä niin, että tässä tuttavien ja ystäviensä pelotellaan. Ja samalla alkavat aivot soutaa. Lahdelta erottaa miesten murahtelevaa puhelua ja airojen vinkunaa. Ne loittonevat ja haipuvat oikealle niemen taakse.

Aapeli huudahtaa salissa:

"Hyi hemmetti! Tämmöinen se on ... viinakurrien pesä. Nyt ... ovet kiinni. Ja ... totisesti minä annan tuolle vintiölle oman palstan. Työnnän heti nimeni lahjakirjaan."

Lyygia nauraa Muttiselle, sammuttaessaan paperilyhtyjä. Sitten ottaa hän kuistin pöydältä tarjottimen ja kirjat ja paperit ja muut pikku vehkeet ja vie ne sisään. Ja viimein lampun. Lukitsee lamppu kädessä oven. Lyygia sanoo sisällä:

"Voi kuinka minä pelästyin. Mutta sehän oli harhalaukaus."

Kolmaskymmenesseitsemäs luku

Veneessä on paitsi Käkriäistä ja Ananiasta myöskin kolmas, josta Juutas ei äsken maininnut, nimittäin Mauno, tuo Mesopotamian mustaverinen ja tuima mies, Aapelin pelkäämä. Käkriäinen soutaa kokkatuhdolla, Ananias istuu taemmalla laudalla, ja Mauno on perässä. Tällä hetkellä ei Mauno enää pidä perää, sillä yksinään Juutas tietää, minne tässä oikein ollaan menossa.

Keskellä venettä on paitsi suurta sammiota, jonka Rosina vieritti illemmalla läävän ovelle, sammion sisässä iso jauhosäkki, kuusikymmentä kiloa painava, ja vieressä toinen säkki, pitkulainen ja hamppuinen, sama, jonka Mauno Kypenäinen toi Mesopotamiasta ja kantoi Putkinotkon mökin korsun alle, pelotellen sillä laihan Hurjan vimmatusti haukkumaan. Nyt on Hurja jätetty kotiin. Itse Käkriäinen ajoi sen veneen kokasta pois, kopauttaen sitä lapionvarrella hiukan ristiluihinkin, kun se ei muuten totellut, se matkalle lähdöstä iloitseva. Kuria saatuaan luikki Hurja häntä koipien välissä saunan nurkalle ja katseli lähteviä sieltä surkeana, korvat selkää pitkin. Eihän sitä mukaan, koiraa, joka saattaisi valkoisella karvallaan ilmaista, ketä venemiehet olivat.

Kokassa Käkriäisen takana on vielä paitsi atrainta ja tulikouraa kirves ja lapio, rautakanki ja pari lekkeriä.

Matkalla tänne saaristoon on Mauno vetänyt housujensa taskusta litteän pullon ja tarjonnut Ananiakselle ryyppyn. Ja vielä toisen, toiselle jalalle. Ja kolmannen perpentikkelille. Ja Kypenäinen itse on ottanut, niin että hänen pitkä kurkkunsa on holahdellut. Juutas ei ole huolinut muuta kuin hiukkasen, lämmittääkseen itseään kylmenevällä järvellä, pukeutuneena karvareuhkaan, repaleisiin huopakenkiin ja lampaannahkaturkkiinsa. Tämän tapaisilla retkillä ainakaan ei hän suvaitse itselleen korpijoonia, sellainen se on luokka...

Sitten on Ananias kysellyt, eikö noustaisi tuon korkean saaren rannalle, ottamaan sieltä tervaksia: katajapensaikosta, johon Ananias parisen viikkoa sitten on niitä hakannut, kätköön tuulastuksen varalta. Mutta Mauno-eno on sanonut, että taitaa se tässä yö mennä niissä toisissakin puuhissa. Paistaisi nyt tuo Pölläsen päivä, kuu, sen verran, että pääsisi alkuun. Ja Juutas on soutanut sen Sahan hovin saaren ohitse.

Mutta sitten on lauhkea, maltailta maistuva ja petollinen viina noussut Ananiaksen päähän. Villit vaistot ovat pyrkinneet hänessä iloisesti kuohumaan. Temmeltää ja riehua on hän kohta tahtonut. Ja hän on tullut puheliaksi: on toivotellut, että olisipa tuolla saarella, jonka rannan ohitse mentiin, näkynyt lampaita, niin hän olisi ampunut. Mitäs muuta, hankkinut evästä... Ja Ananias olisi vienyt evästä Maunon Sanelmalle, rieskamaidon ja mansikkain väriselle. Ja naivansa on hän vannoskellut Sanelman. Mauno nauroi hänelle ja vastasi:

"Nai vaan! Kyllä sinusta vävy tulee. Mutta otetaanpas ryyppy, Ananias!"

Niin ovat he soudelleet ... synkille ja syville vesille.

Matka vei huvilan lahden poikki. Sinne paistoi huvilan kuisti kelluvine lyhtyineen. Ja kuistilla näkyivät Aapelin ja neidin hahmot.

"Nyt, lemppari, minä ammun!" huudahti Ananias. "Porvalit... Rapamaha..."

"Ammu, läjäytä!" sanoi Mauno Kypenäinen.

"Kyllähän se sen sietäisi", arveli Juutas Käkriäinen, aavistamatta poikansa aikovan totta. "Eihän se tänä iltana, Aapeli... Mutta saattaa se olla taas ärhentelemässä, kontrahteineen..."

Tuskin ennätti Juutas pelästyä ja törmätä sammioon kompuroiden ottamaan pyssyä Ananiaksen kädestä pois, niin laukaus pamahti. Käkriäinen sai lyödyksi sen verran pyssyyn, että tähtäys meni tarkoitettua ylemmäksi. Sitten otti hän haulikon pojaltaan ja örähteli:

"Ei sitä sillä tavalla...! Se onkin toinen luokka..."

"Voi Jeesuksen Ristuksen kiljuva s—tana!" huudahti Mauno Kypenäinen.
"Nyt, Juutas, soutamaan karkuun!"

Ja karkuun he aikoivat. Kunnes neidin ääni kuului ja hän paukutteli vastalaukauksensa. Juutaksen oli pakko antaa veneen seisahtua. Mutta sitten hän selitti asian, ja pääsi jälleen lähtemään.

Nyt he soutavat edelleen.

Käkriäinen on ollut niin ällistynyt, että sanoi vasta hyvän ajan kuluttua, pistäen piippuunsa hätätupakoitaan:

"Huuhkajaa ilmoitin Ananiaksen sihdanneen. Uskoivatpas varmaankin. Ja kyllä minä aina sanasen keksin. Ja vielä minäkin niille näytän ... porvaleille... Maha niiltä pitäisi halkaista, mitäs... Mutta pitää tässä heitä ensin katsastella, mitä he ... se on toinen liikutus, se."

"Mikä se tuolla edessä on?" kysyy Mauno Kypenäinen. "Tuo tuolla niemellä, luoteista ilmaa vasten?"

Maunon osoittama hahmo on niinkuin omituinen ja iso elukka. Aivan kuin hevosen pää, joka joisi salmesta vettä. Ananias huudahtaa:

"Ammunko sitä? Pistäkö patruunan torveloon?"

"Se on Hevonpään saari", sanoo Juutas Käkriäinen. "Kohta ollaan perillä."

Eikähän Ananiaksella olekaan pyssyä. Ja sitten Ananias unohtaa koko ampumisen. Hän sanoo naivansa Sanelman.

He soutavat hyvin kapean lahden perukkaan, joka supistuu viimein ojaksi. Siitä vetävät Juutas Käkriäinen ja Mauno veneen läpi. Ananias kompuroi kivistöllä. Sitten astuvat he jälleen veneeseen. Soutelevat korkean ja jyrkän vuoren juurella. Vuori kaikuu melkein pienimmätkin äänet. Juutas on vaiti. He soutavat vielä jonkin matkaa ja tulevat tuon syrjäisen saaren viereen, johon Käkriäinen on sanonut mentävän. Senkin saaren ranta nousee vedestä kuin kirkonseinä. Ei näy, mistä siihen pääsisi ylös. Mutta Juutas tietää, että vaikka saari on kolmelta puolen jyrkkä, niin yhdestä paikkaa pääsee siihen tältäkin kulmalta. Neljäs sivu on siinä asumattomassa saarella loivempi. Harvoin siellä myhkyrässä, joka on kätkössä toisten, isompien saarten välissä, sattuu ketään kiipeilemään, koska lähin mökki on parin virstan päässä. Tämä myhkyrä on Vaskilahden Matin oma, eikä siinä pidetä lampaitakaan: Aina Kustava herrastelee, joten hänellä ei ole enää lampaita eikä mitään. Ja liian pienihän se saari olisikin lampaille.

Kerran, viitisen vuotta takaperin, oli Käkriäinen jo katsellut tätä saarta saman homman varalta. Sattumoisin oli hän tänne joutunut. Oli vähän suutahtanut kotona ja lähtenyt soutelemaan lystikseen... Oli noussut maihin loivemmalta puolelta. Ja nähnyt myhkyrän harjalta jalkainsa juuressa tällä seinämällä puolukoita, ikäänkuin hyllyllä. Juutas oli laskeutunut niitä poimimaan ... ainoastaan luikumalla oli päässyt sille hyllylle. Mutta sianpuolukoita ne olivatkin, ne puolukat. Juutas mörähti itseksensä suuttuneesti:

"Paskia..."

Mutta sitten oli hän löytänyt täältä muuta, nimittäin sen hyvän paikan, johon nyt tullaan.

Kokka kolahtaa rannan lohkariehin. Niiden väliin vetää Käkriäinen veneen tiukasti. Sitten hän pistää pulleista pääsinpusseista piippuunsa, ja neuvoa lankomiestä ja Ananiasta lähtemään perästään, varottaen heitä putoamasta kivien halkeamiin, joissa ammottaa vesi kuin ... missäkin hiiden kirnuissa.

Kaikki kolme kiipeävät perätysten sille hyllylle, jonka Juutas äsken mainitsi, ja siellä alkaa Juutas häärisellä ja kopeloida kiviä. Nyt sanoo hän löytäneensä, ja kolistelee joitakin paasia. Tässä se on se hyvä paikka. Mikä piru hänet lienee aikojen varrella tehnyt, sellaisen kolon sorvannut...

Juutaksen ääni kuuluu onkalosta, jonka hän sanoo tässä olevan. Siellä hän raapaisee tikulla tulta, ja Mauno ja Ananias näkevät hänen turkinkaulus pystyssä kyyköttävän luolassa, jonka kapealta oviaukolta hän taannoin käänsi syrjään paasia. Kumeasti kaikuu hänen äänensä, kun hän nauraa mielissään ja kehottaa toisia tulemaan luokseen. Mauno ja Ananias kömpivät viileään onkaloon. Se on niin pieni, että he kolme tuskin mahtuvat sinne yhtäkaaa. Mutta siitä aukeaa kallionrako toiseen, alempana olevaan koloon, joka on suurempi. Sitä he nyt kaikki tarkastavat.

Se on heistä verraton kätköpaikka viinapadalle ja muille pienemmille vehkeille. Kun tukkii ulkoaukon sellaiseksi louheksi, mikä se on tavallisesti, ei kukaan aavistaisi mitään, vaikka joku saarelle sattuisikin. Ja vaikka kätkössä olisi raatoja. Ehkä lienee kuka pitänyt täällä hirvenlihoja, aikoinaan. Tai tokko niitäkään, sillä paadet kolon suulla ovat jo paikoilleen sammaltuneet.

Sen jälkeen tulevat he ulos jyrkän teelle.

Itse keittopaikka on tämän onkalon takana. Juutas näyttää sen Maunolle ja Ananiakselle, hyvillään nauraen. Se on syvänlainen rotko, sakeaa petäjikköä kasvava. Toisella puolella on louhikko ja toisella saaren pystysuora seinä, sellainen, ettei lammaskaan siitä tulisi alas. Ja petäjikön keskellä on varsin pehmeää hiekkaa.

Hiekkaan rupeaa Juutas Käkriäinen kaivamaan hautaa sammioille, johon viina pannaan imelymään ja peitetään puiden oksilla. Hän on jo kantanut jauhosäkin veneestä, ja Mauno ja Ananias työkalut. Ananias tonkaisee rautakangella sieltä täältä. Mauno Kypenäinen katsoo äärestä, kuun kelmeässä hämärässä, ja tupakoi.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PUTKINOTKO: KUVAUS LAISKASTA
VIINAROKARISTA JA TUHMASTA HERRASTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the

United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of

works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-

6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.